

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ALİ NİHÂNÎ YOZGADÎ
MENÂKİB-I MURTAZAVİYYE
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KENAN ERDOĞAN

HAZIRLAYAN
İSMAİL YILDIRIM

KIRIKKALE 2013

ONAY

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

İsmail YILDIRIM tarafından hazırlanan “Ali Nihânî Yozgadî-Menâkıb-ı Murtazaviyye (İnceleme-Tenkitli Metin)” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir/edilmemiştir.

İmza

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

Celal Bayar Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

Kırıkkale Üniversitesi

Üye: Fahrettin COŞGUNER

Kırıkkale Üniversitesi

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ali Nihânî Yozgâdî-Menâkıb-ı Murtazaviyye (İnceleme-Tenkitli Metin)” adlı çalışmamı ilmî ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın, yazdığım ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih:

Adı-Soyadı:

İmza:

İÇİNDEKİLER	
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
A. MENKABE	7
B. TÜRK EDEBİYATI VE KÜLTÜR TARİHİNDE MENÂKIB-NÂMELER	9
1. EVLİYÂ MENKABELERİ.....	10
1.1. XIII. YÜZYIL MENKABELERİ.....	10
1.2. XIV. YÜZYIL MENKABELERİ.....	11
1.3. XV. YÜZYIL MENKABELERİ.....	12
1.4. XVI. YÜZYIL MENKABELERİ.....	12
1.5. XVII. YÜZYIL MENKABELERİ	14
1.6. XVIII. YÜZYIL MENKABELERİ.....	15
1.7. XIX. YÜZYIL MENKABELERİ.....	16
BİRİNCİ BÖLÜM	17
1. ALİ NİHÂNÎ YOZGADÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ ve ESERLERİ.....	17
1.1. Hayatı ve Edebî Şahsiyeti.....	17
1.2. Eserleri	17
Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî	18
Menâkıb-ı Murtazaviyye.....	18
İKİNCİ BÖLÜM	18
2.MENÂKIB-I MURTAZAVİYYE	19
2.1. Eserin Yazılış Sebebi	19
2.2. Eserin Nüshaları.....	20
2.3 Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin Kaynakları.....	21
Kaynaklar:	21
Kaynak Şahıslar:	23
2.4. Tenkitli Metin Teşkilinde Gözetilen Hususlar	23
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	26
METİN	27
SONUÇ	440

KAYNAKÇA.....	441
EKLER.....	444
ŞAHIS, ESER VE YER ADLARI İNDEKSİ.....	445

ÖN SÖZ

Türk-İslâm edebiyatında menkabe; tarikat kurucularının, mezhep imamlarının, diğer önemli dinî, millî ve kahraman şahsiyetlerin biyografilerini, mücadelelerini, kerametlerini anlatan, olağanüstü hâllerini ihtiva eden tür anlamına gelir. Türk-İslâm edebiyatında hayatı, menkabevî hususiyet kazanmış zâtlar etrafında menâkıb-nâme, velâyet-nâme, fütüvvet-nâme gibi eserler vücûda getirilmiştir. Meydana getirilen bu eserleri, Arap harfli metinlerden Türkiye Türkçesi'ne lâtinize etmek, hakkında yeni bilgiler ortaya koymak eserleri daha cazip hâle getirecektir. Biz de bu düşünceden hareketle 19. asırda yaşamış Ali Nihânî Yozgadî'nin menâkıb-nâme türündeki *Menâkıb-ı Murtazaviyye* adlı eseri üzerinde çalıştık.

Menâkıb-ı Murtazaviyye, evliyâ menkabeleri ile yakından ilişkili olup, “Şâh-ı Evliyâ” velîlerin şâhı kabul edilen Hz. Ali'nin hayatı etrafında meydana getirilmiş menkabeleri ihtiva eden bir eserdir. Döneminde yazılmış diğer menkabelere göre oldukça hacimli olup; menkabelerin her biri ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Müellif Ali Nihânî, Bektaşî tarikatına yakınlığı ile bilindiği için, böyle bir eser tercüme etme yoluna gitmiştir diyebiliriz. Yazarın, kaleme aldığı bir diğer eseri *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî* ve özellikle Fars edebiyatından Hz. Ali konulu *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'yi Türkçe'ye tercüme etmesi bu tezi güçlendirir niteliktedir. Eser üzerine daha önce herhangi bir ilmî çalışma yapılmamış; yalnızca Ali Nihânî'nin manzum velâyet-nâmesini yayına hazırlayan Orhan Kurtoğlu çalışmasında zikretmiştir.¹

Biz de tasavvuf tarihine, Alevî ve Bektaşî edebiyatı ve tarihi araştırmacılarına yardımcı olmak maksadıyla adı geçen eseri, çalışma konusu olarak belirledik. Eserin bilinen iki nüshasını da temin ederek, tenkitli metnini hazırladık.

Eserin varlığından bizi haberdar eden ve bizi o yönde çalışmaya sevk eden değerli hocam Ramazan Ekinci'ye, eserde bulunan Arapça şiir ve ibarelerin tercümesini yapan kıymetli hocam Yard. Doç. Dr. Abdüssamet Yeşildağ'a, yine Farsça şiir ve ibarelerin tercümesinde yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Yard. Doç. Dr. Fahrettin Coşguner'e, tavsiyeleri ile bize yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Aysun Sungurhan'a, görevimiz icabı dışardan tez danışmanım olarak atanan ve eserin her merhalesinde yardımlarını esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Muhittin Eliaçık'a ve metni kontrol ederek, sağlıklı bir metnin ortaya çıkmasında emeği geçen muhterem hocam Prof. Dr. Kenan Erdoğan'a teşekkürlerimi sunarım.

¹ Orhan Kurtoğlu, *Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektâş-ı Velî Medhiyeleri*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2011, sayı 57, s.32.

ÖZET

Bu çalışmada Bektaşî tarikatına mensup Ali Nihânî Yozgadî'nin (ö. 1906), Ankara Millî Kütüphâne'de A 5294 ve B 349'da kayıtlı olan *Menâkıb-ı Murtazaviyye* adlı eseri transkribe edilmiş ve incelenmiştir.

Ali Nihânî, *Keşfî* mahlaslı Fars müellif, Muhammed Sâlih el-Hüseynî et-Tirmidî'nin aynı adlı eserini serbest bir şekilde tercüme ederek, esere telif özelliği kazandırmıştır. Eser, on iki bâb şeklinde tertip edilmiş olup, her bir bâb kendi içinde muhtelif konuları işlemiştir. Hz. Ali'nin doğumundan başlayarak; çocukluk yılları, şânında inmiş olan âyetler, Hz. Peygamber'in Hz. Ali hakkında dile getirdiği hadisler, evliliği, halifelik makamına oturması, katıldığı savaşlar, şecâati, ilmi, fazileti, ve şehâdetine kadar hayatında geçirmiş olduğu merhaleler, eserde her bir bâb altında müstakil olarak kaleme alınmıştır.

Giriş bölümünde; menkabe türü hakkında bilgi verilmiş, Türk kültür ve tarihinde menkabelerin yerinden ve öneminden bahsedilmiştir. Ayrıca, yüzyıllara göre yazılmış evliyâ menkabeleri de bu bölüm altında ifade edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, Ali Nihânî Yozgadî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserlerine ayrılmıştır.

İkinci bölümde ise, *Menâkıb-ı Murtazaviyye* üzerinde durulduktan sonra, eserin sebep-i telifi, nüsha tavsifleri ve değerlendirilmesine yer verilmiştir. *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'nin kaynakları tespit edilmeye çalışılmış ve tenkitli metin hazırlanırken gözetilen hususlar bildirilmiştir. Sonuç bölümünün ardından *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'nin transkripsiyonlu ve tenkitli metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Nihânî Yozgadî, Menkabe, Hz. Ali, on iki bab.

ABSTRACT

In this study, the work of the member of Bektashi tariqa and author Ali Nihânî Yozgadî (died in 1906), which is called *Menâkıb-ı Murtazaviyye* and is registered in A 5294 and B 349 in National Library, was transcribed and analyzed.

Ali Nihânî translated the namesake work of Persian author Muhammed Sâlih el-Hüseynî et-Tirmidî, whose nickname is *Keşfi*, and made it compilation. This work is composed of twelve chapters and each chapter has various topics itself. Starting from Ali's birth, his childhood years, the verses of Koran about him, the hadits about Hz. Ali said by Prophet Hz. Mohammed, his marriage, his being caliph, the wars he engaged with, his heroism, knowledge and virtue and the phases he experienced until his becoming martyr were written separately in each chapter.

In the prologue, there is information about the type called saga, the place and importance of saga in Turkish culture and history was mentioned. In addition, mahatma sagas written according to their centuries stated in this chapter.

The first chapter of this work is composed of Ali Nihânî's life, literature and works.

In the second chapter, after stressing *Menâkıb-ı Murtazaviyye*, the reason of compilation of the work, description and evaluation of the copies were included. The sources of *Menâkıb-ı Murtazaviyye* was tried to determine and the necessary subjects when preparing critical text were explained. At the end of the conclusion chapter, there are transcription and critical text of *Menâkıb-ı Murtazaviyye*.

Key words: Ali Nihânî Yozgadî, Saga, Hz. Ali, Twelve chapter.

KISALTMALAR

A	A nüshası
a.g.e	adı geçen eser
a.g.m	adı geçen makale
B	B nüshası
b.	bin
bkz.	bakınız
çev.	çeviren
d.	doğum
h.	hicrî
haz.	hazırlayan
H.z.	Hazret
MEB	Millî Eğitim Basımevi
nu.	numara
s.	sayfa
S.	sayı
ö.	ölüm
TTK	Türk Tarih Kurumu
yay.	yayınları
yy.	yüzyıl

GİRİŞ

A. MENKABE

Menkabe kelimesi Arapça isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermek anlamına gelen “نقب” kökünden türemiştir. Türkçe’de galat olarak menkıbe tarzında söylenmektedir. Çoğulu menâkıb “مناقب” olan kelime sözlükte “övünülecek iş, hareket, davranış” anlamına gelmektedir. Menâkıb kelimesi bu anlamıyla ilk defa, IX. yüzyıldan itibaren yazılıp derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında ashabın faziletlerini anlatmak için kullanılmıştır. Bundan başka tarihi şahsiyetlerin hal tercümeleri, bazı zümrelerin övülecek işleri ve hatta bazı mukaddes şehirlerin tasvirinden ibaret yazılara da menâkıb denilmiştir.¹

Menkabe, sözlüklerde, *Bir zâtın fazl u meziyetine delâlet eden fıkra ve bundan bahseden makale ve risâle-i mehdiye*²; *Çoğu tanınmış veya târihe geçmiş kimselerin ahvâline ait fıkralar, hikâye vb.*³; *Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye*⁴; *Tabiatüstü niteliklere sahip ermiş kişilerin hayatlarıyla ilgili sahnelerin anlatıldığı hikâyeler*⁵; *Bir kimsenin güzel huy ve davranışları; olgun ve büyük kimselerin örnek hâl ve hareketleri, hayat tarzları*⁶ olarak tanımlanmaktadır.

Tanımlar değerlendirildiğinde menkabelerin olağanüstü insanların, özellikle tarihî şahsiyetler ve din büyüklerinin, övgüye değer yaşamlarını çoğu kez efsanevî bir tarzda anlatan hikâyeler olduğu sonucuna ulaşılır. Menkabelerin yazılış amacının söz konusu edilen velî ya da tarihî şahsiyetin yüceltilmesi olduğu tanımlarda ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte menkabelerin önemli bir işlevi olan öğreticiliği bu alanda verilen eserlerde görmek mümkündür. Gencay Zavotçu, menkabelerin öğreticilik işleviyle müritleri mânen eğittiği gibi bir yandan da tarikatın tanıtımı ve yayılmasına katkıda bulunduğunu şöyle ifade eder: “*Menâkıb-nâmelerde asıl amaç, esere konu olan velî ya da velîlerin yüceltilmesidir. Bunun yanı sıra, tanıtılan velî ya da velîlerin müridlerin yetişme aşamasında yol göstermek, manevî telkin ve destek sağlamak, menkabesi aktarılan velî vasıtasıyla tarikatın tanıtım, yayılma, gelişme ve devamına katkıda bulunmak da gözetilen hususlar arasındadır.*”⁷

¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK Basımevi, Ankara 1997, s. 27.

² Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları,, İstanbul 1999.

³ Fikret Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1997.

⁴ İsmail Parlatır vd., *Türkçe Sözlük*, C.2, TDK Yayınları, Ankara 1998.

⁵ Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

⁶ Fikret Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara 2006.

⁷ Gencay Zavotçu, “*Tasavvufî Bir Eser: Menâkıb-ı Evliyâ ya da Sünbûliye*”, Aşk İlinden Gönül Dilinden İnciler, (Ed. Deniz Saraç), IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, s. 162.

Mutasavvıfların kerâmetlerinin anlatıldığı küçük hikâyeler anlamıyla menkabe ya da menâkıb kelimelerinin tasavvuf cereyanının IX. yüzyıldan itibaren İslâm dünyasının her tarafına yayılmasının bir sonucu olarak IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı tahmin edilmektedir. Mezhep kurucularının düşünce sistemi ve meziyetleri hakkında bilgi veren menâkıb-nâmeler efsane ve harikuladeye yer vermeyen eserler iken tarikat kurucuları, velîler ve şeyhlerin hâl tercümelerini anlatan eserlerde harikuladelikler fazladır. Evliyâ menkabelerinde kerâmetler anlatıldığı için menâkıb yerine bazen *kerâmât* kelimesinin kullanıldığı görülür.⁸ Ayrıca Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı ve menkabelerinin anlatıldığı eserlere *Vilâyet-nâme* adının verildiği bilinmektedir.⁹

Bazı tanımlar oluşturulurken menkabe için efsane, hikâye ve masal kelimeleri de kullanılmıştır. Bu kullanımlar menkabelerin de diğerleri gibi olaya dayalı anlatmaya bağlı türler oluşundan kaynaklanır. Bunun yanı sıra efsane, masal, destan ve menkabe konu itibarıyla olağanüstü olayları işler. Menkabelerde kerâmetlere dayalı olağanüstü olaylar anlatıldığı için menkabe tanımı yapılırken bazı kaynaklarda masal, bazılarında ise efsane kelimeleri kullanılmıştır. Konuyla ilgili Saim Sakaoğlu, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi'nde sunduğu "Efsane-Menkıbe Bağı" başlıklı bildirisinde, efsane-menkıbe ilişkisini örnekler vererek inceledikten sonra sonuç olarak; "keramet" adını verdiğimiz harikulade olaylara yer veren küçük hikâyelere "menkıbe" denildiğine göre, içinde bu tür olayların yer almadığı, sadece bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini anlatan küçük hikâyelere de "efsane" denilmesi gerektiğini söyler.¹⁰

Anlatımdaki olağanüstülükler söz konusu olduğunda menkabeleri yazan kişilerin çoğu zaman hayatı anlatılan velînin bir müridi olduğu, şeyhine büyük bir bağlılık içerisinde eseri yazdığı da göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Masal ve efsaneden farklı olarak menkabelerin kahramanları gerçek kişilerdir. Üslûp ve anlatım bakımından aralarında benzerlik olsa da menkabe bu açıdan diğer türlerden ayrılır.¹¹

Tanımlardan ve türlerin farklılıklarından yola çıkarak menkabelerin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kahramanlar gerçek ve mukaddes kişilerdir.
- Olaylar belirli bir yer ve zamanda geçer.
- Gerçek olduklarına inanılır.

⁸ Ahmet Ateş, "Menâkıb", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, s. 701-702.

⁹ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s. 65.

¹⁰ Halk Edebiyatı Seksiyon Bildireleri II, Ankara, 1997, s. 241-246.

¹¹ Ahmet Yaşar Ocak vd., *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler Panel Bildirileri*, 2. Bs., İmge Kitabevi, İstanbul 2004, s. 11.

- Yarı mukaddestirler ve halk tarafından kolayca kabul edilirler.
- Konu edindikleri velî hayattayken ya da öldükten sonra oluşabilirler.
- Biçim olarak kısıadılar ve sade bir anlatıma sahiptirler.¹²

Ahmet Yaşar Ocak, evliyâ menkabelerini tiplerine göre ikiye ayırmıştır: Tarihî gerçeklere dayanan menkabeler, hayalî menkabeler. Birinci kısım menkabelerde anlatılan olaylar belli bir tarihte ve mekânda geçer. Buna rağmen menkabede amaç velîyi yüceltmek olduğu için bu gerçek olaylar menkabe motifleriyle kaynaşmış bir biçimdedir. İkinci kısım menkabeler ise gerçek olaylara dayanmamakla birlikte toplumun sosyal, psikolojik yönlerini yansıtır. Hayalî menkabeler kendi içinde üç grupta incelenir:

1. Toplumun ictimai değerler sisteminden kaynaklanan menkabeler,
2. Ahlakî bir teolojiye dayanan menkabeler,
3. Propaganda maksadı güden menkabeler.¹³

Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü'nde Doğan Kaya'nın yukarıda verilen tasnifi kabul ettiği görülmektedir.¹⁴ Hayalî menkabelerde hayalî ve gerçek dışı olan, olaylardır; kahramanlar tarihî ve gerçek kişilerdir. Bu noktaya dikkat edilmelidir.¹⁵

B. TÜRK EDEBİYATI VE KÜLTÜR TARİHİNDE MENÂKİB-NÂMELER

İslam dünyasında tasavvuf sahasında IX.-XI. Yüzyıllardaki gelişme, tabiatıyla, o sıralarda henüz Maverâünnehir, Harezm ve Horasan bölgesinde yaşayan Müslüman Türklere de yansımıştır. Gerek Anadolu öncesi, gerekse Anadolu'ya yerleştikten sonra meydana getirilmiş evliyâ menkabeleri incelendiği zaman bunların Türk destan geleneği ile ortak bazı özellikler taşıdığı görülür. Bu ortak özellikler bilhassa Bektaşî menkabelerinde ortaya çıkar. Bunların kahramanı olan velîlerle, Türk destan kahramanları arasında pek çok benzer nokta olduğu gözden kaçmayacak kadar açıktır. Bu, iki türün de ortak kaynaklardan geliştiğini gösteren en kuvvetli delildir.

İslâmiyet'in kabulünden çok önce, Oğuz destanı gibi önemli bir mahsul verebilmiş Türk destan geleneği, şüphesiz İslâm öncesi dinî etkileri geniş ölçüde yansıtıyordu. İslâmî devirde buna başka bir tesirin daha eklendiğini görüyoruz ki, bu İran destan edebiyatıdır. Özellikle Firdevsî'nin ünlü Şeh-nâme'si kaleme alındıktan

¹² İsmail Yıldırım, “*Bektaşî Şâiri Ali Nihanî Yozgadî ve Menâkıb-ı Murtazaviyye'si*”, Turkish Studies, Volume 8/4 Spring 2013, s. 453-461.

¹³ Ocak, a.g.e., s. 34-35.

¹⁴ Kaya, a.g.e., s. 514.

¹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Haşim Şahin, “Menâkıbnâme”, *DİA*, İstanbul, 1995, C. 29, s. 112.

sonra bu tesir kendini daha kuvvetle hissettirdi ve Türk destan geleneği ile iyice gelişti. Dolayısıyla buna paralel olarak, menâkıb-nâme edebiyatı da teşekkül edip gelişme yoluna girmiş bulunuyordu.

Müslüman Türklerin arasında evliyâ menkabelerinin ortaya çıkışı İslâmiyet’le birlikte gelen tasavvufun etkisiyle olmuştur. Bununla birlikte Türklerin, Müslümanlıktan önceki dinî inanış ve kültürlerinin elverişli olması ve hayli gelişmiş olan Türk destan edebiyatı menkabelerinin ortaya çıkmasında uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu iki etken sayesinde menkabeler Orta Asya’daki Türkler arasında hızla yayılma imkânı bulmuştur.¹⁶

1. EVLİYÂ MENKABELERİ

Türk menâkıb-nâme edebiyatının ilk örneği Karahanlı dönemine ait *Tezkîre-i Satuk Buğra Han* isimli eserdir. Eserde Karahanlı Devleti’nin ilk hükümdarı Satuk Buğra Han ‘ın hayatı ve kerâmetleri anlatılmaktadır. Türkler arasında Tezkîre-i Satuk Buğra Han’dan sonra ilk olarak Türkistanlı mutasavvıf Hoca Ahmed Yesevî ile ilgili menâkıb-nâmeler yazılmıştır. Bunlardan en eskisi Siğnâkî’nin (ö. H.711/ M.1311) Ahmed Yesevî’nin hayatını, şahsiyetini ve halk arasında yaşayan rivâyetleri anlatan Menâkıb-ı Ahmed Yesevî¹⁷ adlı eserdir.

1.1. XIII. YÜZYIL MENKABELERİ

Anadolu’da Türk edebiyatının menâkıb-nâmeler konusunda ilk ürünlerini verebilmesi için XVIII. yüzyılı beklemek gerekmiştir. Çünkü XI. yüzyılda İznik’te temeli atılan Anadolu Selçuklu devletinin, aradan geçen bir buçuk asra yakın dönemde, askerî harekâtın kısmen de olması durulması ve böylece siyasî, sosyal ve ekonomik ortamın istikrar kazanması, ilim ve kültür hayatının teşekkül etmesi gerekiyordu. Gerçekten de XIII. yüzyılda bu elverişli ortam artık sağlanmış ve özellikle bu yüzyılın ilk çeyreği içinde, muhtelif göçlerle Anadolu’ya gelen çeşitli menşelere mensup ilim ve fikir adamlarıyla hareketli bir kültür hayatı yaratılabilmektedir. Böylece Türk edebiyatının Anadolu’ya mahsus ilk örnekleri de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Abdülkerîm b. Şeyh Mûsâ, Menâkıb-ı (Makâlât-ı) Seyyid Hârûn-ı Velî:¹⁸ Konya ve Akşehir civarında yaşadığı bilinen Seyyid Hârûn’un menkabelerini ihtivâ eder.

¹⁶ Ocak, a.g.e., s. 31-43.

¹⁷ Eser için bkz. Necdet Tosun, Ahmed Yesevî’nin Menâkıbı Hakkında, *İLAM Araştırma Dergisi*, İstanbul, 1998, C. 3, S. 1, s. 73-81.

¹⁸ Eser için bkz. Abdülkerim b. Şeyh Musa, *Makâlât-ı Seyyid Hârûn*, (haz. Cemal Kurnaz), Ankara, 1991.

Menâkıb-ı Sadreddin Konevî, Muhyiddin Arabî'nin evlatlığı, eserlerinin şârihi ve aynı zamanda Mevlânâ'nın yakın dostu olan Sadreddin Konevî'nin hayatı ve kerâmâtından bahseden eser.

Menâkıb-ı Seyyid Mahmud Hayranî,¹⁹ Baba İlyas ve Hacı Bektâş-ı Velî ile görüştüğü bilinen Mahmud-ı Hayranî'nin menkabelerinin toplandığı eser.

Gülşehrî, Kerâmât-ı Âhi Evran:²⁰ Gülşehrî'nin Türkçe kaleme aldığı eserde, Anadolu'da âhiliğin en mühim simalarından olan Âhi Evran burada şâirane menkabelerle harikulade bir tablo halinde sunulmuştur.

1.2. XIV. YÜZYIL MENKABELERİ

Anadolu beylikleri zamanında menâkıb-nâme türü eserler yazılmaya devam etmiştir.

Ferîdûn-i Sipehsâlâr, Menâkıb-ı Sipeh-sâlâr:²¹ Eser üç kısımdan üç ibaret olup Mevlânâ'dan, babasından halifeleri ve müridlerinden bahseder.

Ahmed Eflakî, Menâkıbü'l-Ârifin:²² Mevlevîliğe mensup mutasavvıf bir şair olan Ahmed Eflakî'nin şeyhi Ulu Ârif Çelebi'nin isteği üzerine Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eser, başta Mevlânâ olmak üzere diğer Mevlevî büyükleri ve Mevlevî tarîkatı hakkında bilgi veren önemli bir eserdir. Eser Anadolu'nun 13-14. yüzyıllardaki dinî, tarihî, sosyal ve kültürel yapısı hakkında verdiği bilgiler açısından da oldukça önemli bir kaynaktır.²³

Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-kudsiyye fî menâsıbi'l-ünsiyye:²⁴ Elvan Çelebi bu eserinde; Babaîler isyanı adıyla bir isyan çıkarmış olan Baba İlyas-ı Horasanî'nin hayatını ve menkabelerini anlatır. Eserde ayrıca adı geçen şeyhi Dede Garkın'ın, kendi oğullarının ve nihayet aynı sülaleden gelen Âşık Paşa'nın kerâmetleri vardır.

¹⁹ Eser için bkz. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1987, s. 215-257.

²⁰ Ahmet Kartal, Kerâmât-ı Âhi Evran Üzerine Notlar, *1. Uluslar arası Âhilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir, 2008.

²¹ Ferîdûn-i Sipehsâlâr, *Menâkıb-ı Sipeh-sâlâr*, (haz. Tahsin Yazıcı), İstanbul, 1977.

²² Eser için bkz. Ahmet Eflakî, *Âriflerin Menkıbeleri I-II*, (terc. Tahsin Yazıcı), MEB Yayınları, İstanbul, 1989.

²³ Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2007, s. 93.

²⁴ Eser, İsmail E. Erünsal ve Ahmet Yaşar Ocak tarafından geniş bir inceleme yazısı ile birlikte yayınlanmıştır. *Elvan Çelebi, Menâkıbu'l-kudsiyye fî menâsıbi'l-ünsiyye* (Baba İlyas-ı Horasanî ve Sülâlesinin Menkabevi Tarihi), Ankara, 1995. Ayrıca eserin metni, Mertol Tulum tarafından tenkit ve tahlile tabi tutularak yeniden yayınlanmıştır. (Tarihî Metin Çalışmalarında Usul Menâkıbu'l-kudsiyye Üzerinde Bir Deneme), İstanbul, 2000.

Hatîb-i Fârsî, *Menâkıb-ı Cemâleddîn-i Sâvî*:²⁵ Eserde Kalendiriliğin pîri Cemâleddîn-i Sâvî'nin hayatı ve menkabeleri anlatılır.

1.3. XV. YÜZYIL MENKABELERİ

Osmanlı döneminde farklı türde menâkıb-nâme örnekleri görülür. Battal-nâme ve Dânişmend-nâme türünün son halkası olan Ebulhayr Rûmî'nin Saltuk-nâme'si bu devirde kaleme alınmıştır. Eserde Sarı Saltuk'ın Rumeli fethinde gösterdiği kahramanlıkları ve olağanüstü güçlerle mücadelelerini anlatmaktadır.

Uzun Firdevsî, *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî*:²⁶ Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatını, devlet adamlarıyla ve âlimlerle ilişkilerini, Sulucakarahöyük'e yerleşmesini ve ölümünü konu alan bu eser, bu türün en tanınmış örneğidir.

XV. yüzyılda Anadolu'da tarikatların yayılmasına paralel olarak menâkıb-nâme yazımında belirgin bir artış görülür.

Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin, Eser anonimdir. İçindeki menkabelerin gerçekte Şeyh Bedreddin ile bir ilişkisi olmayıp uydurmadır. Eserde menkabe motifleri hemen hiç kullanılmamıştır. Bu nedenle tarihe daha yakındır ve Şeyh Bedreddin hakkında tarihî bir kaynak niteliğini taşır.

Halîl b. İsmail, *Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin ibn Kâdı İsrâîl*:²⁷ Eser, Türkçe ve manzum olarak kaleme alınmıştır.

Âşık Ahmed, *Menâkıb-ı Kemâl-i Ümmî*.

Yahyâ b. Bahşî, *Menâkıb-ı Emîr Sultan (Menâkıb-ı Cevâhir)*:²⁸ Emîr Sultan ve çevresindekilerin menkabelerine tahsis edilmiş, bilhassa tarihî açıdan önemli menkabedir.

Menâkıb-ı Baba Kaygusuz.

Velâyet-nâme-i Abdal Mûsâ, *Velâyet-nâme-i Hacı Sultan*, *Velâyet-nâme-i Seyyid Ali Sultan*, *Velâyet-nâme-i Sultan Şücâeddin*, *Velâyet-nâme-i Otman Baba*, *Velâyet-nâme-i Koyun Baba* Bektaşî geleneği içinde ortaya çıkan diğer menâkıb-nâmeler arasında gösterilebilir.

1.4. XVI. YÜZYIL MENKABELERİ

²⁵ Hatîb-i Fârsî, *Menâkıb-ı Cemâleddîn-i Sâvî*, (haz. Tahsin Yazıcı), Ankara, 1972.

²⁶ Firdevsî Rûmî, *Manzum Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî*, (haz. Bedri Noyan), Aydın, 1986.

²⁷ Eser, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. 157'de kayıtlıdır.

²⁸ Eserle ilgili detaylı bilgi için bkz. Hatice Liman, *Yahyâ b. Bahşî, Menâkıbu'l-Cevâhir*, İSTEM dergisi, Konya, 2009.

XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda tarikatların en yoğun faaliyet gösterdikleri, sayı bakımından çoğaldıkları, dolayısıyla menâkıb-nâme edebiyatının da en bol mahsullerini verdiği bir dönem teşkil eder. Bu dönemde yazılan menkabelerin bir kısmı, daha önceki yüzyıllarda yaşamış Türk ve Türk olmayan velîlere dairdir. Ayrıca bu yüzyılda bazı eski büyük mutasavvıfların Arapça ve Farsça menkabelerinin de Türkçe'ye çevrildiğini ifade edebiliriz.

Nimetullah Efendi, Menâkıb-ı Emîr Sultan.²⁹

Şevkî-i Kadîm, Menâkıb-ı Emîr Sultan.

Yahya b. Bahşî, Menâkıb-ı Cevâhir li-Hakkı Emîr Sultan.³⁰

Zeynelabidin b. Hacı Kasım, Menâkıb-ı Emîr Sultan (Vesîletü'l-Metâlib).

Senayî Çelebi, Menâkıb-ı Emîr Sultan.³¹

Lokmanî Dede (ö. 1519), Menâkıb-ı Mevlânâ.³²

Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî:³³ Eser Bolu'da yaşamış olan şeyhin hayatını, menkabelerini ve çevresinde yaşayan diğer velîlerin hikâyelerini anlatır, tasavvufî öğütler verir.

Menâkıb-ı Şeyh Safiyyuddin-i Erdebilî: Yazarı bilinmeyen menkabe, Safevîlik tarikatının kurucusu Şeyh Sâfî (ö. 1334) için kaleme alınmıştır.

Menâkıb-ı Hacı Bayram-ı Velî: Eser bizzat Bayramîliğe adını veren Hacı Bayram-ı Velî'nin hayatını, menkabelerini ve temasta bulunduğu yüksek şahsiyetlerle konuşmalarını ihtiva eder.

Hüseyin Enisî, Menâkıb-ı Akşemseddîn:³⁴ Hacı Bayram'ın hem ileri gelen halifesi, hem de damadı olup, Fatih devrinin tanınmış şeyhi Akşemseddin'in ve oğullarının menkabelerini nakl eder.

²⁹ Eser, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi Yazmalar Koleksiyonunda no: 1112'de kayıtlıdır.

³⁰ Eser için bkz. *Emir Sultan Menâkıbnâmeleri ve Yahyâ b. Bahşî'nin Menâkıb-ı Cevâhir Adlı Eseri* (haz. H. Liman), Bursa, 2007.

³¹ Eser için şu bildiriye bakılabilir. Manisalı Mehmed Senâyî Çelebi ve Risâle-i Menâkıb-ı Emîr-i Sultan (Keşifnâme) Adlı eseri, (haz. Mehmed Veysi Dörtbudak), 3. Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü Sempozyumu. 22-24 Ekim, Bursa.

³² Eser için bkz. *Lokmanî Dede, Menâkıb-ı Mevlânâ*, (haz. Halil Ersoylu), TDK Yayınları, Ankara.

³³ Eser için bkz. *Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî*, (haz. Tahsin Yazıcı), TTK Yay., Ankara.

³⁴ Eser, ilk olarak Ali İhsan Yurd, daha sonra da bazı düzenlemelerle Mustafa Kaçalin tarafından yayınlanmıştır. Akşemseddin Hayatı, Eserleri, (haz. Mustafa Kaçalin), İstanbul, 1994.

Abdurrahman el-Askerî, Mir'atü'l-Işk:³⁵ Eser, Bayramîliğin Melâmiyye koluna dair yazılmış olup, tarihî açıdan ciddi bilgiler ihtiva eden, tarihî bir belge niteliğindedir.

Menâkıb-ı Kaygusuz Baba.

Yusuf sinan, Silsile-i Tarikat-ı Sünbüliyye: Eser, Sünbüliyye tarikatının şeyhlerinin menkabelerini anlatır. III. Murat'a sunulmuştur.³⁶

Hoca İbrahim, Menâkıb-ı Pîr Baba.³⁷

Vâhidî, Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân:³⁸ Eser, Osmanlı İmparatorluğu'nda mevcut Rum abdalları, Haydarîler, Camiler, Bektaşîler, Şemsîler, Mevlevîler, ve Edhemîler gibi çoğu Kalenderî-meşrep çeşitli zümrelerin kısmen mensur, kısmen de manzum tasviridir.

Hâzınî, Cevâhirü'l-Ebrâr.³⁹

Kâşifî Hüseyin Vâiz b. Seyfiyyüddîn Ali, Reşehâtü'l-Aynî'l-Hayat: Eser, 1585'te III. Murat adına Türkçe'ye çevrilmiştir. Eserde, Nakşibendiyye tarikatının ulularından Hâce Ubeydullah-ı Ahrar ile Hâcegân denilen daha önceki Nakşibendiyye şeyhlerinin menkabeleri yer alır.⁴⁰

1.5. XVII. YÜZYIL MENKABELERİ

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda pek çok menkabenin kaleme alındığını görüyoruz. İmparatorluğun içinde bulunduğu siyasî, ictimai ve iktisadî buhranlar, halkı mistik hayata daha çok sevketmekte, dolayısıyla tarikatlar çevresinde daha kalabalık kitleler toplanmaktadır. Bu devirde menkabelere konu olan şeyhlerin hemen hepsi Türk menşelidir ve XVI. yüzyıldan daha eski değillerdir.

Bursalı Hüsameddîn, Menâkıb-ı Şeyh Üftâde: Bu yüzyılın ünlü mutasavvıflarından Aziz Mahmut Hüdâyî'nin şeyhi olup "Üftâde" lakabıyla meşhur Şeyh Mehmet Muhyiddin (ö. 1581) için yazılmıştır. Eser, adı geçen şeyhin hayat ve kerâmetlerini, temasta bulunduğu kişileri hikâye eder.

³⁵ XV. XVI. Asır Bayramî Melâmilîğinin kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'atü'l-Işk'ı, (haz. İsmail E. Erünsal, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK*, Ankara, 2004.

³⁶ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1998, s.428.

³⁷ Muzaffâr Doğanbaş, Pîri Baba Velâyetnâmes'si, *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S. 41, s. 161-181.

³⁸ Eser için bkz. Vâhidî, *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice*, (haz. Volkan Akça), Basılmamış yüksek lisans tezi, Sivas, 2008.

³⁹ Cihan Okuyucu, "Cevâhirü'l-Ebrâr", *TDV İslâm Ans.*, VII, 432.

⁴⁰ Levend, a.g.e., s. 429.

Ömer Fuadî Efendi, Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî:⁴¹ Halvetiliğin Şa'bâniyye kolunun kurucusu Şeyh Şa'bân-ı Velî (ö. 1568) adına tertip olunmuştur. Eser hem bu şeyhin tarîkat silsilesini ve menkabelerini, hem de ondan sonra yerine geçen önemli bazı şeyhlerin kerâmetlerini nakl eder.

Nev'izâde Atayî, Menâkıb-ı Şeyh Mahmud el-Üsküdarî: Eser Celvetiye tarîkatının kurucusu Üsküdarlı Aziz Mahmut Hüdayî (ö. 1628)'nin bazı dikkate değer sözlerini ve öğütlerini ihtiva eder.

Belgratlı Münîrî, Silsiletü'l-Mukarrebîn ve Menâkıbu'l-Müttekîn:⁴² Eserde, Anadolu'da ve Rumeli'de I. Ahmet zamanına dek yetişen tarîkat şeyhlerinden 121 kişinin biyografisi, menkabeleri ve tarîkat silsileri yer almaktadır.⁴³

Hulvî Cemâleddîn Mahmut (ö. 1653), Lemezât-ı Hulviyye ez Lemehât-ı Ulviyye:⁴⁴ I. Ahmet'e sunulan eserde ilk halifeler, mezhep imamları, 12 imam ve Halvetî şeyhlerinin hayatlarına ve menkabelerine dair bilgiler yer alır.⁴⁵

Kaanî, Ravzu'r-Reyâhîn fî Menâkıbu's-Sâlihîn: Abdullah b. Es'adi'l-Yâfiî (ö. 1366)'nin eserinden çeviri olan bu eserde, tanınmış şeyhlerin menkabeleri yer alır.⁴⁶

Sarı Abdullah, Semerâtü'l-Fuâd fî'l-Mebdei ve'l-Meâd.⁴⁷

Sarı Abdullah, Cevheretü'l-Bidâye ve Dürretü'n-Nihâye.⁴⁸

Ali Âlî, Tuhfetü'l-Mücâhidîn Behcetü'z-Zâkirîn.⁴⁹

1.6. XVIII. YÜZYIL MENKABELERİ

Lutfî, Tuhfetü'l-Asri fî-Menâkıbi'l-Mısırî: Halvetî şeyhi Niyâzi Mısırî adına tertip edilen eserde, Mısırî'nin menkabelerine yer verilir.

Abdürrezzak Efendi, Menâkıb-ı Şeyh Vefâ (Tuhfetü'l-Ahbâb): XV. yüzyılın Zeyniyye tarîkatı şeyhlerinden olan Şeyh Vefâ'nın (ö. 1491) hayat ve kerâmetlerini nakl eder.

⁴¹ Eser için bkz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Halvetilik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi*, Kastamonu Şeyh Şa'bân-ı Velî Derneği Yayınları, Ankara, 1991. Mustafa Tatçı, Şa'bân-ı Velî, TDV Yayınları, İstanbul, 2010.

⁴² Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Kısım, No: 2819, vr. 82a'da kayıtlıdır.

⁴³ Levend, a.g.e., s. 429.

⁴⁴ Eser, Serhan Taysi tarafından yayınlanmıştır. *Mahmud Celâleddîn Hulvî, Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, İstanbul, 1993.

⁴⁵ Levend, a.g.e., s. 430.

⁴⁶ Levend, a.g.e., s. 431.

⁴⁷ Sarı Abdullah, Semerâtü'l-Fuâd fî'l-Mebdei ve'l-Meâd, *Matbaa-i Amire*, İstanbul, 1288.

⁴⁸ Levend, a.g.e., s. 432.

⁴⁹ Eser, Nuruosmaniye Kütüphanesi, Manzum bl. no: 937'de kayıtlıdır.

Abdürrezzak Efendi, Menâkıb-ı Emîr Buharî (Hediyyetü'l-Asdika): Eser Nakşibendî şeyhi Emîr Buharî'nin (ö. 1516) menkabelerini anlatır.

Menâkıb-ı Eşrefzâde Rûmî⁵⁰, Eşrefiyye kolunun kurucusu Eşrefoğlu Rûmî'nin (ö. 1469) hatırasına yazılmıştır. Eser, şeyhin hayat ve kerâmetlerini, kendinden sonraki Kadirî şeyhlerinin menkabelerini nakl eder.

Mehmed Mekkî, Menâkıb-ı Şeyh Mahmud Murad Buharî: Nakşibendî şeyhlerinden Murad Buharî'nin (ö. 1778) kerâmetlerini nakl eden bir eserdir.

Anbarcı-zâde Derviş Ali b. İsmail, Esrârü'l-Ârifin ve Sırâcüt-Tâlibîn (ö. 1715): Menâkıb-ı Sipehsâlâr, Menâkıbü'l-Ârifin ve Sevâkıbü'l-Menâkıb'dan faydalanmış, eserin başında mesnevîden söz ettikten sonra, Mevlânâ ve silsilesi hakkında bilgi vermiştir.

Sâkıb Mustafa Dede, Sefîne-i Nefîse fi'l-Menâkıbu'l-Mevleviyye.⁵¹

La'li-zâde Abdülbaki, Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayramiyye.

Şeyh Mehmed Nazmî (ö. 1700), Hediyyetü'l-İhvân: eserde Halvetî şeyhleri ve halifelerinin biyografileriyle menkabeleri ve sülûk konusu yer alır.⁵²

Şeyh İsmail Hakkı Celvetî (ö. 1724), Silsile-i Tarîk-i Celvetî: Eserde İsrâfil, mikail, Cebrail, Hz. Peygamber, Halife Ali ve Hz. Ali'den sonra 32 ünlü şeyhin biyografisi ve menkabeleri anlatılır.

1.7. XIX. YÜZYIL MENKABELERİ

Mehmed b. Şeyh Osman b. Şeyh Ömer, Esâmî-i Mesâlik-i Tarîkatiyyü'l-Mü'minîn.

Ali Nihânî Yozgadî (ö. 1906), Menâkıb-ı Murtazaviyye.

Ayrıca bir bölge veya şehirde yaşamış velîlerin menkabelerinin anlatıldığı *Menâkıb-ı Evliyâ-yı Mısır*, *Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdad*, *Menâkıb-ı Evliyâ-yı Bağdad* gibi eserler de kaleme alınmıştır.

Osmanlı devrinde padişah, sadrazam, vezirlerin hayatlarına ve kahramanlıklarına dair yazılan eserlere de menkabe adı verilmiştir: *Menâkıb-ı Mahmud Paşa-i Velî*, *Menâkıb-ı Sultan Süleymân*, *Mecmua-i Menâkıb-ı Vüzerâ*.⁵³

⁵⁰ Eşrefoğlu'nun menkabeleri yayınlanmıştır. *Menâkıb-ı Eşrefzâde-Eşrefoğlu'nun Menkabeleri*, (haz. Abdullah Uçman), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

⁵¹ Eser için bkz. *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Divanı*, (haz. Ahmet Arı), Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

⁵² Levend, a.g.e., s. 433.

⁵³ Haşim Şahin, "Menâkıbnâme" *TDV., İslam Ansiklopedisi*, s. 112-114.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALİ NİHÂNÎ YOZGADÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ ve ESERLERİ

1.1. Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Asıl adı Ali olan Nihânî ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynak, Millî Kütüphane'de yazmalar bölümünde, A 9582 numarada kayıtlı olan manzum *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî*'dir.⁵⁴ Eserin künyesinde, müellifin tam adı Ali Nihânî bin Tevfik Yozgadî olarak yazmaktadır.

Kısaca *Velâyet-nâme*'den dediğimiz eserden aldığımız bilgiler ışığında babasının adının, eserde Tevfik olduğu kayıtlıdır. Fakat ailesi ve yaşamıyla ilgili bilgilerden mahrum olduğumuz Ali Nihânî, *Hacı Bektâş-ı Velî*'nin *Velâyet-nâme*'sini ve Hazret-i Ali'nin menkabeleriyle ilgili olarak *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'yi kaleme almıştır. Söz konusu eserden hareketle, Hacı Bektâş neslinden olduğu anlaşılan Feyzullah Efendi nâmında bir şeyh efendiye intisâb ettiği söylenebilir. Nihânî, Yozgat'ta yaşayan ve Bardakçılar namıyla tanınan bir ailedendir. Yozgatlı halk şairi Meftûnî'nin amcasıdır. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra medrese tahsili için İstanbul'a gitmiştir⁵⁵. Bektâşîlik tarikatına mensup olan Ali Nihânî, Hacı Bektâş-ı Velî dergâhı postnişini Feyzullah Efendi (ö. 1879)'nin davetine uyarak İstanbul'dan Hacı Bektâş'a gelmiş⁵⁶ ve dergâhta rüştiye muallimliği yapmıştır⁵⁷. Buradaki öğrencileri arasında dergâhın şeyhi Feyzullah Efendi'nin kendisinden sonra şeyh olacak çocukları Ahmed Cemâleddin Çelebi (1862-1921) ve Velîyeddin Hürrem Çelebi (1868-1940) ile yine tanınmış mutasavvıf halk şairlerinden Sıtkı Baba (1865-1928) da vardır.

Ali Nihânî'nin, evveliyâtta ehl-i sünnet mezhebinden olmasına rağmen sonradan Bektâşî olduğuna dair S. Burhanettin Kapusuzoğlu'dan şifahen aldığımız bilgiyi, *Velâyetnâme*'de ortaya koyduğu tavır kısmen de olsa desteklemektedir. Çünkü eserdeki tavrı ehl-i sünnet itikâdına tamamen uygundur. Zaten bu devirde II. Mahmut Yeniçeriliği ve Bektâşî dergâhlarını kapatarak yahut Nakşî dergâhına tahsis ederek Nakşî şeyhler tayin edip tarikatta bir ölçüde sünnîleşmeyi sağlamıştı.⁵⁸ Ayrıca aynı eserde, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman için yaptığı medhiyeler de dikkate değer niteliktedir. Ancak bir Bektâşî dergâhına, postnişin daveti ile gelip muallimlik yapması, bu konudaki hükmün kesinliğine hâle getirmektedir.⁵⁹

Hacı Bektâş-ı Velî'ye olan muhabbet ve bağlılığı sebebiyle buraya yerleşmiş ve H. 1324/M.1906 yılında 71 yaşında iken yine burada vefat etmiştir.⁶⁰

1.2. Eserleri

⁵⁴ Orhan Kurtoğlu, *Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektâş-ı Velî Medhiyeleri*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2011, sayı 57, s.32.

⁵⁵ Mahmut Işıtman, *Aşık Meftûnî ve Aşık Nihânî*, Bozok Dergisi, 1992, s. 12.

⁵⁶ Muhsin Gül, *Şeyh Cemaleddin Efendi'nin Aşığı Halk Ozanı Sıdkî Baba, Hayatı ve Şiirleri*, Ankara, 1984.

⁵⁷ Durali Doğan, *Yozgat Şair ve Yazarlar Ansiklopedisi*, Sorgun: Sılam Yayınları, 2005, s. 385.

⁵⁸ A. Yaşar Ocak, "Bektâşîlik", *DİA*, İstanbul, 1995, C. 5, s. 373.

⁵⁹ Ali Tavşancıoğlu, *Şu 'arâ-yı Bozok*, Kün Yayıncılık, Ankara, 2011, s.112.

⁶⁰ Mahmut Işıtman, Durali Doğan, age, s.12, s. 385.

Medrese tahsilinden dolayı Arapça ve Farsça'ya hâkim olan ve çevresinde parlak zekâsıyla tanınan Nihânî'nin⁶¹ şimdilik tespit edebildiğimiz iki eseri vardır:

Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî

H.1296 (1878-79) tarihinde kaleme alınan eser, yaklaşık 6250 beyitten müteşekkildir. Eserin telif tarihi, eserin sonunda yer alan ve “*Nâzım-ı Fakîrin Hitâm-ı Nazma Söyledikleri Târîhdir*” başlığını taşıyan 7 beyitlik kıt'aya ait şu beyitte belirtilmiştir:

Nihânî hatmine târîh dilersem

Dile ikdâm-ı Feyzullâh Efendi

Ali Nihânî, eserin “*Der-beyân-ı Sebeb-i Nazm*” başlığını taşıyan sebeb-i telif bölümünde, eserini Hacı Bektâş-ı Velî dergâhı postnişini Feyzullah Efendi'nin teklif ve ısrarıyla yazdığını söylemektedir:

Dedi bir zât ki ensâb-ı velîden

Ziyâ-bahşâyış-i nûr-ı celîden

Ger ismi Şeyh Feyzullah Efendi

Melek-mahzar u kerrûbî-pesendî

O Sultan Balım'ın nakd-i sahîhi

Bu ben kuluna emr etdi sarîhi

Ki ceddîm vasfını nazm et eser ko

Ne kim var varını harc eyle ser ko

Eserde türün diğer örneklerinde olduğu gibi mesnevi nazım şeklinin dışında birtakım nazım şekilleri de kullanılmıştır. Eser Türk tasavvuf edebiyatında yazılmış önemli manzum velâyet-nâmelerden birisidir.⁶²

Bugünkü bilgilerimize göre eserin tespit edilen nüshaları şunlardır:

1. M1: Millî Kütüphane 06 HK 1750 (müellif hattı)
2. M1: Millî Kütüphane 06 HK 9582 (müellif hattı)

Menâkıb-ı Murtazaviyye

Çalışmamızın konusunu teşkil eden bu eser hakkında ikinci bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Bu iki eserden başka Işıtman, “Gayr-i matbu olan dîvânı, vefatında Hacı Bektâş'ta kalmış ve şimdi kimde olduğu malum değildir.” Cümlesiyle Nihânî'nin bir de dîvân'ının olduğunu haber vermektedir⁶³. Ancak bu eser hakkında şimdilik bundan başka bir bilgi yoktur.

İKİNCİ BÖLÜM

⁶¹ Orhan Kurtoğlu, age, s.33-34.

⁶² Orhan Kurtoğlu, age, s.33-34.

⁶³ Mahmut Işıtman, age, s.12.

2.MENÂKIB-I MURTAZAVİYYE

Ali Nihânî Yozgâdî'nin *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-i Velî* adlı eseri, yeni harflere aktararak yayınlanmıştır. Müellifin, *Menâkib-ı Murtazaviyye*'si üzerine herhangi bir yayın veya lisansüstü bir çalışma yapılmamıştır.

2.1. Eserin Yazılış Sebebi

Eser, isminden de anlaşılacağı gibi bir menâkib-nâme örneğidir. Müellifin, Hz. Ali'yi ve O'nun faziletlerini, manevî hayatını tasvir ettiği eserde, eserin başlığını O'na nispet edilen "*Murtazâ*" ismiyle ele almıştır. "*Murtazâ*", Hz. Ali'nin bir lakâbı olup, "rıza" kökünden "irtizâ edilmiş, beğenilmiş, seçilmiş manalarına gelir."⁶⁴

Menâkib-ı Murtazaviyye, klâsik tertip hususiyetlerine uygun şekilde kaleme alınmıştır. Yazar eserine "besmele"yle başladıktan sonra mukaddimede "hamdele" ve "salvele" bölümlerini ihtiva eden Arapça bir ibareye yer verir:

نَحْمُكَ يَا مَنْ أَرَاءَ ذَاتَهُ فِي صِفَاتِهِ وَ أَظْهَرَ فِي الْأَنْفُسِ وَالْأَفْئَادِ طُصْلَى عَلَى مُحَمَّدٍ الَّذِي
فَضَّلَهُ عَلَى سَائِرِ كَلِمَاتِهِ وَ عَلَى عَتَرَتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ عَلَى آلِهِ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ⁶⁵

Bu bölümden sonra eserin sebeb-i telif kısmı gelir. Müellif, eserinin sâliklerin ve peygamberlerinin yolunun bir kandili, sadeî ve incisi olduğunu bildirir:

Emmâ ba'dü bu nâme-i nâmi ki müşbâh-ı râh-ı sâlikân mesâlik-i enbiyâ ve le'âli-i aşdâf-ı bahr-ı velâyet-i Murtazâ'dır.

Ali Nihânî, *Keşfî* mahlaslı Fars müellif Muhammed Sâlih el-Hüseynî et-Tirmidî'nin aynı adlı eserini Farsça'dan Türkçe'ye tercüme ettiğini, kendi ismini de vererek giriş bölümünde şu ifadelerle bize takdim eder:

"...ba'zı ecille-i zevât taraflarından kitâb-ı mezkûrûn lisân-ı Fârisi'den zebân-ı Türki'ye tercüme olunması emr ü irâde olunup bu fakirü'l-ıhâkır Ali Nihânî el-Yozgâdî gâffera'llâhu zünûbehu daği hasebü'l-fermûde 'adem-i istiâ'a ve kılllet bidâ'a ile yâveri-i ehl-i beyt-i Resûla'llâh'a mu'temedden ve himem-i rûhâniye-i Esedu'llâhi'l-gâlib Ali ibn-i Ebû Tâlib'e müsta'inen şürû'a mübâşeret kılındı".

Daha sonra Hz. Muhammed'in hilka ve risâleti, ardından Hulefâ-yı Râşidîn, sâbık evliyâ ve sûfilere olan övgü, sevgi ve muhabbet kısmı gelir. Müellif, hacimli bir mukaddime kısmından sonra Hz. Ali'nin etrafında vukû bulan olayları on iki bâb şeklinde ele almıştır.

Müellif on iki bâbı ve bu bâbların içeriğini, eserinin giriş kısmından hemen sonra ele alır.⁶⁶

⁶⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s.685

⁶⁵ *Naḥmedüke yâ men erâ' zâtühu fî şifâtihi ve ızhârî fî'l-enfüsi ve'l-âfâkı âyâtihi ve tuşalli 'alâ Muhammedi'llezi feḍḍalehu 'alâ sâ'iri kelimâtihi 'itretihi't-tayyibine't-tâhirine ve 'alâ âlihi aşḥâbihi ecmâ'in.*

"Ey bize açık ve gizli sıfatlarında, nefislerde ve ufuklarda delillerini gösteren sana hamd ederiz. O Muhammed (sav)'e ki her şeyden ve her kelimeden daha faziletli, tabiatı güzel ve temiz arkadaş ve dostlarına selâm ederiz!"

Birinci bölüm, mü'minlerin Emîr'i, takvâ sahiplerinin imamı, hakka ulaşanların reisi, kemal ve fazilet sahiplerinin arzusu, doğunun ve batının imamı, Allah'ın muzaffer arslanı, Hz. Ali'nin şanında inen Kur'an âyetleri ve ona ait olanlar beyanındadır.

İkinci bölüm, Hz. Peygamber'in Hz. Ali hakkında rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerin beyanındadır.

Üçüncü bölüm Hz. Ali'nin menkabe ve erdemleri üzerinedir.

Dördüncü bölüm, Hz. Ali'nin, kadınların Seyyid'i olan Fâtîmatü'z-Zehrâ ile nikâhını beyan eder.

Beşinci bölüm Hz. Ali'nin keşif ve ilmi üzerinedir.

Altıncı bölüm, O'ndan zuhûr eden kerametler ve olağanüstülükler üzerinedir.

Yedinci bölüm, Hz. Ali'nin zühd ve takvâsını ele alır.

Sekizinci bölüm, Hz. Ali'nin cömertliği beyanındadır.

Dokuzuncu bölüm, Hz. Ali'nin kuvveti, yiğitliği ve Hz. Peygamber'in vârisi olmasını açıklar.

Onuncu bölüm, Hz. Ali'nin firâset ve zekâsını beyan eder.

On birinci bölüm, mü'minlerin Emîr'inin halifelik makamına oturması üzerinedir.

On ikinci bölüm ise fâni âlemden ebedî âleme irtihâlini açıklar.

2.2. Eserin Nüshaları

Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin tespit edilen iki nüshası bulunmaktadır:

1. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 5294

İstinsah tarihi H.1325 (M. 1907) olan bu nüsha, sarı samanlı sayfalara yazılmış olup, yazı türü taliktir. 151 yapraktan ibaret ve 202x145 – 187x100 mm ebadındaki nüshanın satır sayısı 21'dir. Sırtı yeşil meşin, kapaklar yıpranmış, desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde olup, söz başları kırmızıdır.

Bu nüshada “Fihrist-i kitâb” bölümü yer almaz. Metnin ana kısmını teşkil eden bâbların tanıtımı 12b'de verilir, 13a'da ise ilk bâb “*Bâb-ı evvel rikkatü'l-muhakkikîn ve ya'sûbü'l-vâsılîn ve matlûbu'l-kâmilîn İmâmü'l-meşârik ve'l-megârib Esedullâhi'l-gâlib Ali ibn-i Ebû Tâlib Kerremallâhu Vechehu beyânında nâzil olan nusûs-ı Kur'ân ve ana müteallik olanların beyânındadır*” başlar.

Eserin 76a-76b-77a-77b-78a-78b-79a-79b numaralı sayfalarında yazı türü aynı kalmakla beraber; müellifin, yazı veya müstensihin değişmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü söz konusu sayfalardaki hat ile diğer sayfalardaki hattın, aynı kişinin elinden çıkmadığı açıktır. Aynı zamanda 115b-116a numaralı sayfaların son dört satırı, eserin fotoğraflanması esnasında kaynaklanan hata nedeniyle görünmemektedir.

⁶⁶ Günümüz Türkiye Türkçesine aktararak verilmiştir.

Diğer nüshaya nazaran bu nüshada, daha az hata, atlama, yanlış yazım vs. oranının asgari düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Diğer müstensih, eseri en kısa zamanda istinsah etme gayreti sezilirken, bu nüshada müstensih daha dikkatli ve ilmî birikiminin yüksek olduğu ifade edilebilir.

Başı (1b) ... نخدمك يا من اراء ذاته في صفاته و اظهر في

Sonu (150a) ... سنة ١٣٢٥ في شهر ربيع الاول يوم السابيع و العشر

2. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz B 349

İstinsah tarihi H. 1354 (M.1935) olan bu nüsha ise, sırtı ve köşeleri siyah, kapakları bej rengi bezle kaplanmış mukavva ciltlidir. Yazı türü rik'a olup, cedid kağıda yazılmıştır. 290x215 – 220x140 mm ebatlarında, 162 yaprak ve satır sayısı 21'dir.

“*Fihrist-i kitâb*” şeklinde başlayan nüshanın 12a ve 12b numaralı sayfalarında bâblar tanıtılır. İlk bâbla (*Bâb-ı evvel rikkatü'l-muhakkikîn ve ya'sûbü'l-vâsılîn ve matlûbu'l-kâmilîn İmâmü'l-meşârik ve'l-megârib Esedullâhi'l-gâlib Ali ibn-i Ebû Tâlib Kerremallâhu Vechehu beyânında nâzil olan nusûs-ı Kur'ân ve ana müteallik olanların beyânındadır*) beraber 13b'de esas metne geçilir.

Eserin diğer nüshasında yer alan; 66a'dan son 11 satır, 66b ve 67a'nın ilk 7 satırı; bu nüshada bulunmamaktadır. Bununla beraber, 76b-77a'nın son 18 satırı yine eserin fotoğraflanması esnasında kaynaklanan hatalar nedeniyle görünmemektedir. Yine 84a'nın yarısından başlamak üzere 84b-85a-85b sayfaları boştur. Metin hazırlanırken okunmayan veya silinmiş yerler, fotoğraf hataları gibi nedenlerden dolayı söz konusu bölümlerin metin tenkiti ilk etapta yapılamamış, daha sonra söz konusu yerlerin fotokopisi alınarak, eksik kalan yerlerin metin tenkidi yapılmıştır.

Başı (1b) ... نخدمك يا من اراء ذاته في صفاته و اظهر في

Sonu (160a) ... سنة ١٢٥٤ في شهر محرم الحرام الاول يوم الاربع وعشرون

2.3 Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin Kaynakları

Müellif eserinde, Hz. Ali hakkında rivâyet edilen hâdiseleri ve etrafında teşekkül eden olayları kaynakların ismini zikrederek veya râvilerin dilinden aktararak ifade eder. Hz. Ali'nin tarihî ve menkabevî şahsiyetini bizzat konu alan veya ona değinen hemen her kaynağı görmüş, Hz. Ali ile ilgili kıssaları eserine yansıtmıştır.

Kaynaklar: Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin ilk kaynağı Hz. Ali ve ehl-i beytin şânında bazı âyetlerin indiği Kur'ân-ı Kerîm'dir. Müellif, eserinde Hz. Ali hakkında inen âyetlere ilk bâbda geniş yer verir.

*Menkabet, kavlühu Te'âlâ: Ve's-sâbiķüne es-sâbiķüne ülâike'l-muķarrebüne fî-cennâtin naim.*⁶⁷ *Menâķib-ı Haķib'de ve Keşfü'l-Ġamme'de mervidir ki eyitdi. Bu*

⁶⁷ (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır. Naîm cennetlerinde. Vâkıa 56/10-11-12.

āyet-i kerimeniñ ma'nāsı Hāzret-i Resūl'den su'āl eyledim. Buyurdular: Cebrā'il baña dedi ki ol 'Ali ve 'Ali'niñ dostlarıdır ki sābiķān ve piş-revān-ı ehl-i cinān ve muķarribān-ı Raḥmān'dırlar.

Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en fazla kaynağın atfı yapıldığı eserler Mişkât, Mesâbîh, Savâ'ik-i Muhrika ve Keşfü'l-Gamme'dir.

Menķabet, Şaḥih-i Tirmizi ve Meşâbiḥ ve Mişkât ve Şavâ'ik-i Muhrika'da 'Amr ibn-i Ḥuşayn rivāyetiyle mervidir ki buyurdu: Ne istersiz 'Ali'den ne istersiz 'Ali'den? Be-dürüsti 'Ali benden ve ben 'Ali'denim. Benden sonra ol ḥākim-i her mü'mindir.

Eserde mühim bir yer teşkil eden söz konusu bu nakil ve menkul durumu, eserin hemen bütün bölümlerinde göze çarpmaktadır. Her bir menkabe, “menkabet” başlığı altında ele alınır.

Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin faydalandığı Şii ve Sünnî kaynakların sayısı bir kısmı mükerrer olsa da oldukça fazladır. Müellifin eserinde yer verdiği kaynaklar şunlardır:

Buhârî, Tirmizî, Sünen-i Dârekutnî, Sünen-i Nesaî, Sünen-i İbn Mâce el-Kazvînî, Sıḥâh-ı Sitte, Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel, Müsned-i Ebû Ali, Müsned-i Bezzâr, Efrâd-ı Dârekutnî, Tefsîr-i İmâm Hasan Askerî, Tefsîr-i Sa'lebî, Tefsîr-i Fahr-i Râzî, Tefsîr-i Hâfızî, Tefsîr-i Bahrü'd-Dürrer, Târiḥ-i A'sem-i Kûfî, Nesh-i Mu'tebere-i Tevâriḥ, Târiḥ-i Tâberî, Târiḥ-i Güzîde, Şerḥ-i Târiḥ-i Ma'rûf, Târiḥ-i Hâfız-ı Ebrû, Vesîletü'l-Müteabbidin, Ravzatü's-Şühedâ, Ravzatü'l-Ahbâb, Ravzatü's-Safâ, Tezkiretü'l-Evliyâ, Maksad-ı Aksâ, Habîbü's-Siyer, Keşşâf-ı Zemahşerî, Rebîü'l-Ebrâr-ı Zemahşerî, Sahâyif, Zübdetü'l-Ârifin, Kenzü'l-Esrâr, Bahrü'l-Ma'ârif, Râhatü'l-Kulûb, Hilvetü'l-Enbiyâ, Firdevsü'l-Ahbâr, Kifâyetü't-Tâlib, Düstürü'l-Hakâyık, Menâkıb-ı Hatîb-i Harezmî, Menâkıb-ı Hâfız-ı Merduyye, Ahtâb-ı Hutebâ-yı Harezm, Sefîne-i Kâmile, Me'âricü'n-Nübüvve, Esbâb-ı Nüzûl, Bahrü'l-Menâkıb, Kitâb-ı Şifâ, Hidâyetü's-Sü'edâ, Faslı'l-Hitâb, Mücellid-i Evvel, Mücellid-i Sâni, Kitâb-ı Erbaîn, Kenzü'n-Nebî, Bahrü'l-Ensâb, Şerḥ-i Mesâbîh, Safvet-i Zülâlû'l-Ma'ânî, Şerefü'n-Nebî, İstiâb, Evsat-ı Taberanî, Müstedrek-i Hâkim, Bahrü'l-Ma'ârif, Hadîka-i Yemânî, Meşâriku'l-Envâr, Hülâsâtü'l-Menâkıb, Kitâbü's-Şifâ, Nisâbü'l-Ahbâr, Teşriḥ, Kenzü'l-İbâd, Ahsenü'l-Kibâr, Nüzhetü'l-Ervâḥ, Gencü'l-Esrâr, Hikâyât-ı Nâsirî, Fütûḥâtü'l-Kuds, Şerḥ-i Vikâye, Siyerü'n-Nebî, Şevâhidü'n-Nübüvve, Mesâbîḥü'l-Kulûb, Beşâirü'l-Mustafâ, Fevâ'idü'l-Fevâ'id, Sıfatü's-Saffe, Delâ'ilü'n-Nübüvve, Zühretü'r-Riyâz, Tercümetü'l-Havâs, Kenzü'l-İrfân, Defter-i Evvel, Defter-i Sâni, Kitâb-ı Âmâlî, Tenbîḥü'l-Gâfilîn, Kitâb-ı Yevâkit, Uyûnu'r-Rızâ, Kitâb-ı Sürûrü'l-Mü'minîn, Zahîretü'l-Mülûk, Umde'l-Ebrâr, Sahîḥ-i Sâni, Meşrûḥü'l-Ümeyye, Menâhicü's-Sâlikîn, Letâ'ifü't-Tevâ'if.

Kaynak Şahıslar: Menâkıb-ı Murtazaviyye’de kaynak şahıslar, Hz. Ali ile ilgili bir hadiseyi veya durumu ya bizzat kendileri aktarırlar ya da bir râviden işitmiş olduklarını rivâyet ederler. Yani râvilik vazifesi görürler. Hz. Ali’nin fazileti, ilmi, şecâati gibi farklı mevzularda bilgi verenlerin başında Hz. Peygamber gelir. Eserin ikinci bâbı, Hz. Peygamber’in Hz. Ali hakkındaki hadislerine ayrılmıştır.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ aleyhi ve sellem: Yâ ‘Ali ente kâsimü’n-nârı ve’l-cenneti. Sünen-i Dârekuṭni ve Şavâ’iḳ-i Muḥriḳa’da maştûrdur ki ol ḥazret buyurdu: Yâ ‘Ali yevm-i ḳıyâmetde cennet ve cehennem ehlini ḳısmet edici sensin.

Eserde, Hz. Peygamberden sonra en çok rivâyet bildiren İbn Abbâs’tır.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ aleyhi ve sellem: ‘Aliyyü bâbün tevbetin min deḥale fihi kâne mü’mînân ve men ḥarece minhu kâne kâfiren. Efrâd-ı Dârekuṭni ve Şavâ’iḳ-i Muḥriḳa ve Meveddât’da İbn ‘Abbâs’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. ‘Ali tevbe ḳapısıdır. Her kim ol ḳapıya dâḥil olur ve her kim andan ḥurûc eder kâfir olur. Cehenneme gider.

Bu rivâyet-râvi-mervî ve nakil-menkul durumu farklı versiyonlarıyla, eserin her bâbında mevcuttur. Râviler, Hz. Ali’yi ya bizzat tanımış ya da kendinden öncekilerden almış oldukları şifahî bilgilerle Hz. Ali ‘nin tarihî ve menkabevî şahsiyetine dair rivâyetler dile getirmişlerdir. Eserde, râvilerin sayısı oldukça fazladır. Başlıcaları şunlardır:

Hz. Âişe, Hz. Ömer, Selmân-ı Fârisî, Abdullah ibn-i Cahş, Ber’â ibn Âzib, Numan ibn-i Beşîr, İmâm Muhammed Bâkır, İmâm Câfer-i Sâdık, Osman ibn-i Affân, Câbir ibn-i Abdullah, Habeşî ibn-i Cünâde, Ebû Zerr Gıffârî, Esmâ bint-i Ümeyye, Sa’d bin Ebî Vakkâs, İmam Hanbelî, Muhammed Hanefî, Abdullah bin Amr, Ümmü Seleme, İbn Mes’ûd, Ebû’l-Hamrâ, Kâ’b ibn-i Aceze, Abdurrahman ibn Avf, Ebû Sa’id Hudrî, Enes Mâlik, Hassan bin Sâbit, Zeyd ibn-i Erkâm, Huzeyfe ibn-i Yemânî, Ebû Hureyre, Zeyd bin Eslem, Molla Abdurrahman-ı Câmî.

2.4. Tenkitli Metin Teşkilinde Gözetilen Hususlar

Dinî, edebî ve tarihî metinler üzerinde araştırma yapanlar çoğu zaman müellifin kaleminden çıkan nüshaya ulaşamazlar. Müellif hattıyla kaleme alınmış yazma ya mevcut değildir ya da onun temin edilmesi güçtür. Bu gibi durumlarda araştırmacılar, meraklılarınca müstensihlere çoğalttırılan nüshalara müracaat etmek zorundadırlar. Müellif, nüshası ele geçmeyen bir eserin, birden fazla nüshası varsa

bunların tedarik edilerek birbirleriyle karşılaştırılması, farkların tespit edilmesi ve esas metnin ortaya konması gerekmektedir.⁶⁸

Tenkitli metin kurmaktan maksat, mümkün olduğu kadar kusursuz ve mükemmel bir nüsha elde etmek değildir. Eğer müellif bir hata yapmışsa ve bu hata sonradan herhangi bir bilgili müstensih tarafından tashih edilmişse, tabiidir ki neşredilen metinde müellifin sözü yerine başka bir şey bulunacaktır. Metin tenkidinin asıl gayesi, müellifin kaleminden çıkan orijinal nüshaya en yakın neşri gerçekleştirmektir.⁶⁹

Biz de bu düşünceden hareketle müellif nüshası bulunmayan *Menâkıb-ı Murtazaviyye*'nin mevcut nüshalarını karşılaştırarak yazarın kaleminden çıkan nüshaya en yakın nüshayı oluşturmaya çalıştık.

Menâkıb-ı Murtazaviyye'nin tenkitli metni hazırlanırken faydalanılan iki nüsha ve kısaltmaları şöyledir:

1. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 5294: A nüshası
2. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz B 349: B nüshası

Metni okuma esnasında, rik'a hatlı (B nüshası) yazmayı tercih ettik. Varak numaraları hazırlamış olduğumuz metinde gösterilmiştir. Tercih edilen kelime ya da cümle dipnotta ilk sıraya alınmış, farklar ise nüsha isimleri arasında alfabetik sıra gözetilmeden belirtilmiştir.

Tenkitli metin, İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı yazısı dikkate alınarak hazırlanmıştır.⁷⁰ Eserin transkribe edilmiş metni, 19. asır Osmanlı Türkçesi dil özellikleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Eserde sık rastlanan hususiyetlerden biri bazı kelimelerde yazım birliğinin olmamasıdır. Eserin her iki nüshasında bazı yerlerde خدمت, ضرر, وصال kelimeleri, sırasıyla خدمت, وصال, وضرر şeklinde yazılmıştır. Aynı durum امير المؤمنين terkinin yazımında görülür. Terkip امير مؤمنين şeklinde de yazılmıştır. Ayrıca خ'nın kullanımı A nüshasında birlik gösterirken, B nüshasında bu birlik yoktur. (خدمت-احر-اخر, غدير حم-غدير خم, خدمت).

⁶⁸ Yusuf Ziya Kavakçı, *İslâm Araştırmalarında Usul*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1976, s. 86.

⁶⁹ Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında (Dâsîtân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âli Osman Münasebeti İle)", *Türkiyat Mecmuası*, C. VII-VIII, 1942, s. 256.

⁷⁰ İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-91.

Eserde bazı yerlerde metin tamiri yapılmıştır. İlâvelerde bulunulan kısımlar, [] şeklinde gösterilmiştir. Eserde verilen Arapça ve Farsça şiirler, metinde Arap harfleriyle yazılmış ve tercümeleri dipnotta verilmiştir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Sesliler:

a) uzun: ا:ā ی: i و:ū, ō

Sessizler:	ء ؤ	ط	ṭ
ب	b, p	ظ	ẓ
پ	p	ع	‘
ت	t	غ	ġ
ث	ṯ	ف	f
ج	c, ċ	ق	q
چ	ċ	ك	k, g, ñ
ح	ḥ	گ	g
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	ه	h
ز	z	و	v
ژ	j	ی	y
س	s		
ص	ṣ		
ض	ḍ, ẓ		

Farsça kelimelerdeki “vav-ı ma’dûle” ile yazılan خواهه، خواجه gibi kelimeler ḥāce, ḥāh şeklinde gösterilmiştir.

METİN

Menākıb-ı Murtaẓaviyye

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥim

نحمدك يا من اراء ذاته في صفاته و اظهر في الانفس والا فاق آياته و طصلی
على محمد الّذى فضّله على سائر كلماته و على عترته الطّيبين الطاهرين و على آله
اصحابه اجمعين

Naḥmedüke yā men erā' zātühu fi şifātihi ve ızhārı fi'l-enfüsi ve'l-āfākı
āyātihi ve tuşalli 'alā Muḥammedi'llezī feḍḍalehu 'alā sāriri kelimātihi
'ıtrethi't-tayyibine't-tāhirine ve 'alā ālihi aşḥābihi ecmā'in.¹

Emmā ba'dü bu nāme-i nāmi ki mışbāḥ-ı rāh-ı sālīkān mesālik-i enbiyā ve
le'ālī-i aşdāf-ı² baḥr-ı velāyet-i Murtaẓā'dır. Zebān-ı Fārisi üzre olmağın
ḥānedān-ı nübüvvet dostları der-Ḥaḥḥ-ı düdmān-ı velāyet sermestleri bu
faziletten mahrūm ve behre-yāb olamadıkları ecilden ba'zı ecille-i zevāt
ṭaraflarından kitāb-ı mezkūruñ lisān-ı Fārisi'den zebān-ı Türki'ye tercüme
olunması emr ü irāde olunup bu faḥirü'l-ḥaḥḥ ü keşiretü't-taḥşir³ 'Ali Nihāni
el-Yozgādī ḡafera'llāhu zünūbehu daḥi ḥasebü'l-fermüde 'adem-i istiṭā'a ve
kılleti bidā'a ile yāveri-i ehl-i beyt-i Resūla'llāh'a mu'temedden ve himem-i
rūḥāniye-i Esedu'llāhi'l-ḡālib 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'e müsta'inen şürü'a
mübāşeret kılındı. Va'llāhü'l-müste'ān ve 'aleyhi't-tekelān.

*Tercüme*⁴

Yā Rab baña tevfiḳiñi her cāhda refiḳ et. Envār-ı 'ināyetiñi meşābiḥ-i ṭariḳ et.
Aşdāf-ı velāyet-i dürer-i 'izzeti ḥaḥḥı taḥrīr edeyim faẓlını bu baḥre ḡariḳ et.

Tercüme-i Manẓūme-i Mü'ellif-i Keşfi ḡuddise sırruhu

Ḥudāyā kıl 'aṭā-yı teşne-i zevḳ

Ki ismiñle şürü'-ı nāme-i şevḳ

Ẓamirim māhın et şöyle münevver

Andan nūr ala ḥürşid-i enver

Saña bakmak diler bā-'aşḳ-ı mesti

¹ "Ey bize açık ve gizli sıfatlarında, nefislerde ve ufuklarda delillerini gösteren sana hamd ederiz. O Muhammed (sav)'e ki her şeyden ve her kelimeden daha faziletli, tabiatı güzel ve temiz arkadaş ve dostlarına selām ederiz".

² aşdāf-ı A: şādef-i B.

³ taḥşir A: taḥşir B.

⁴ tercüme A: li-mütercimihı B.

Ki⁵ ‘aşksız  a’ at olur putperesti (B 1b)

 olaştırma dilim s y-ı ziy ne

Getirme  amddan ğayrı zeb ne

 amd-ı mu addes-es s   sit yi -i bi-kıy s z d-ı  adsi- y ta mu ta dır. Bir ferdiyet ile ki va dehu l - erike lehu anı  şıfat-ı  a  asıdır ve  aleb-i m   hedesinde   hid n-ı cem l-i mevc d ta (A 1b) t  va t-i  il atden cüst   c    hr sını  g mge teleridir. Bir E ad’dır ki b rh n-ı   cceti lem yelid ve lem y leddir. Ve bir şamed’dır ki birliğine   hid lem yek n lehu k f ven e addir ve bir v cib ’l-v c ddur ki bu cümle m mk n t   varlığı anı   fit b-ı c z’ nden bir  u’ledir ve bir mesc d-ı  aki atdır ki a   b-ı ‘ib det vecihlerini  sim sı cih n- r ları a a secdeden p r e erdır ve bir  akim’dır ki  ikmet-i b li  sı  ev yib-i  ay lden m berr  ve bir   dir ki  udret-i k milesi  av di -i zev lden mu’arr  ve bir   dir ki  udret-i k milesi  av di -i zev lden mu’arr dır. Ve bir ‘Alim’dır ki i   a-i ‘ilmi bir vech-i kem li d ’ir-i d ’ire c z’  ve küll ve bir L  if’dır ki bah r-ı l  ifi nes yim-i  im liyye ile t zegi bahş-ı   r u g ld r. Bir   dir ki k r-ferm -yı kev kibdir.  udretiyle bir   ni’dır ki g her- r -yı  ab yi’dır.   n’atıyla bir p di  hdır ki k n emriyle kevn   mek n  aymesini  zerlerimize  urdu ve liv -yı rub biyetini *Elestü bi-rabbiküm*  it bıyla  aldırdı. Bir ‘ dil’dır ki kendi a ıbb sını teşrif-i    det ile sem -yı ‘izzete a dırdı ve anları  ‘ad ları ı  mef r  ı üzere b r n-ı mezellet yağmuru yağdırdı ve bir m cid   mübdi’dır ki   lı iyetiyle  alb-i   r da v zi’ t -bende l ’ldir ve bir  adim’dır ki enbi -yı ‘ z mın esb-i tefekk rleri anı    hr -yı  ıdeminde e gende-n ’ldir. Ol bir  adim’dır ki va d niyetine del let eder.  y t  ve rub biyetine    adet eder. Ma n ’ t  evveldir ki ibtid s  taşavvur olunmaz ve   ir’dır ki ta ayy l  ılınmaz. S bh na’ l hi teb reke ve te’ l  amm  ve ye  f ne ve sel m n ‘ le’l-mürselin ve’l- amd li’ l hi⁶ rabbi’l- lemin.

Tercüme-i Manz me-i Keşfi

Felek serge te-i   r sid-i z t 

Melek perv ne-i  em’-i  ıfat 

 ab b-ı ba r-ı z t  her d  ‘ lem

Cen b-ı b r-g h-ı⁷ ‘ r -ı a’ zam

⁵ ki A: B nüshasında yoktur.

⁶ ve’l- amd li’ l hi A: ve  amd li’ l hi B.

⁷ b r-g h-ı A: b ri-g h-ı B.

O var idi iken hiç zerre nā-būd

Çü olmamış idi zerre o mevcūd

Cihān fāni⁸ vü oldur zātı dā'im

Қадир ü Қәdir ü Қайыұм u Қә'im⁹

Vürūd-ı hüceste ve dūrūd-ı nā-ma'dūd u şalāvāt-ı bā-berekāt-ı nā-maḥdūd o¹⁰ maḫşad-ı maḫşūd-āferiniş ü maṭlab-ı maṭlūb-ı Hudāvend-dāniş ü biniş üzerine olsun ki bihter-i veled-i Ādem ve mihter-i ehl-i 'ālem ve hūlāşa-i eḳālim-i 'Arab ü 'Acem mihr-i sipihr-i hūlāfet-i **(B 2a)** şadr-nişin-i mesned-i nübüvvet ve risālet-i seḫāb-ı nisān-ı gevher-i şefā'at hādi-i ümmet der¹¹ - vādi-i itā'at ve tāt-ı tācdārı hel etā zāhib-i qāb-ı qavseyn-i ev-ednā ellezi qāle'llāhu Te'ālā fi ḥaḳḳıhi *levlāke levlāke lemā ḥalektü'l-eflāke*¹². En-nebiyyü'l-Ḳureşşıyyü'l 'Arabiyyü'l-Hāşimi server-i serdār-ı şufūf-ı aşfiyā vü etkıyā qāfile-şālar-ı qavāfil-i enbiyā vü evliyā **(A 2a)** ber-güzide-i ıştıfā-yı Resūl-i Hudā Maḥmūd u Aḥmed Müctebā Ebū'l-Ḳāsım Muḥammed Muşţafā'dır *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*.

Tercüme-i Manzūme

Cemāl-i meş'al-i rāh-ı ṭariḳat

Dili¹³ mir'at-ı hūrşid-i ḥaḳıḳat

Zamiri nūr-baḫş-ı qurş-ı hūrşid

Cebini feyz-i baḫşı şubḥ-ı ümmid

Sirāc-ı bezm-i cennet ṭal'atıdır

Semādan yüce bām-ı rif'atıdır

Felek divāne-i fikri kemāli

Melek pervāne-i şem'-i cemāli

Cenābı Kā'be-i erbāb-ı 'irfān

Cemāli rü'yet-i aşḫāb-ı vicdān

⁸ fāni B: kāni A.

⁹ Қайыұм u Қә'im A: Қайыұм Қә'im B.

¹⁰ ol A: o B.

¹¹ der A: B nüshasında yoktur.

¹² Sen olmasaydın, sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım!

¹³ dili A: dil B.

Edib-i ‘ālimān ‘ilm-i ma’nā-yı tabib

Derd-mendān-ı temenni

Ve selām-ı firāvān-ı bi-pāyān anıñ evlādı kirāmı ve ihzār-ı sāmileri üzerlerine olsun ki her birileri gevher-i dürc-i sa‘ādet ve aḥter-i burc-ı siyādetlerdir. Ve ḥulefā-yı şürefā-yı rāşidin üzerlerine olsun ki *aşḥābi kennücūmi bieyyihim iktedeytüm ihtedeytüm*¹⁴ ḥükmüyle ol bedr-i müniriñ eṭrāfında sitāregān mesābehesinde nūr-efşān ve mānend-i seyyāregān-ı dıraḥşān idiler.

Li-mü’ellifihî

زهی زات صدیق و فاروق اکبر

زهی جامع نصف و شاه صف در

چو زاهرده دورتدر و باطنده یک

کتورمزبو حالدن سوایه چوشک¹⁵

Rıd vānu’llāhi Te‘ālā ‘aleyhim ecmā’in. İlā yevmi’d-din ve ‘ulemā-yı şeri‘at ü ṭariḳat u ‘urefā-yı ḥaḳiḳat ü ma‘rifet üzerlerine olsun ki *ulemāi ümmeti keenbiyāi Beni İsrā’il*¹⁶ temessüküyle tā kıyām-ı kıyāmet ḳā’im-maḳām enbiyā-yı Beni İsrā’il’dirler. Ḥuşuşā mevlānā ve maḥdūmuna ve şeyḥinā ve üstādınā mürşidü’l-ḥavāş ve’l-‘avām fi dāri’l-İslām ḳutbü’l-muḥaḳḳin ve’l-muvahḥidin kıdvetül-‘āşıḳin ve’l-‘ārifin seyyidü’s-sādāt refi‘ü’d-derecāt ‘ārif-i bi’llāhi’l-ḡani a’ni Emir ‘Abdu’llāh el-Ḥüseyni el-Tirmizi el-Müştehir be-müşgin-i ḳalem ve’l-müteḥalliş bu şafi rūḥ-ı pür fütūḥu üzerine olsun.

Tercüme

Ṭariḳat mülkü idi ḳutb-ı āfāk

Melek pā-būsuna olmuşdu müştāk

Serir-ārā-yı firdevs-i ma‘ānı

Daḥi Yūsuf-demi ‘İsā-yı şāni

Demi biñ mürdeye vermiş idi cān

¹⁴ “Benim ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine sarılırsanız, hak yola, cennete gidersiniz.” Hadis-i şerif.

¹⁵ Ne güzel Ebû Bekir ve Ömer’in zatı, ne güzel Kur’ân’ı derleyen Osman ve saflar yaran Ali. Görünüşte bunlar dört kişidir fakat özde birdir, bu durum gerçeğe bir şüphe getirmez.

¹⁶ Ümmetimin âlimleri Benî İsrail’in mücedditleri gibidir.

Kefî reşk-i şehâb-ı gevher-efşân

‘Aţâdır rize-i Çin mağz-ı kilkeş

Berâ-yı haţta bâ-ta‘lik pâkeş

Müzeyyen başına tâc-ı velâyet

Aña hatm oldu mi‘râc-ı hidâyet

Tıba’llâhu şerâhu ve ce’ale’l-cennte meşvâhu emmâ ba’d bende-i fakîr-i haķîr-i keşîretü’t-taķşîr (B 2b) hâdimü’l-fuķarâ Muḥammed Şâlih el-Ḥüseyni et-Tirmizi el-müteḥalliş *Keşfi* ġafera zünûbehu ve setere ‘uyûbehu zebân-ı niyâz ve lisân-ı¹⁷ icâz ile ‘arz eyler ki erbâb-ı fıţnat ve aşḥâb-ı miknet re’y¹⁸-i ma’nâ-ârâlarına muḥtefi ve muḥtecib¹⁹ qalmaya ki bu mecmû‘a-i maḥmûdeniñ ki her ḥarfî gûldeste-i gûlistan-ı velâyet ve her satrı şehrâh-ı vâdi-i hidâyetdir. Ve bâb-ı Medine-i ‘ulûm-ı şûri ve ma‘nevi-i Muştafâvi (A 2b) ve Menâķıb-ı Murtażaviyye ismiyle müsemmâdır. Ve sebeb-i te’lifî ol oldu ki yevmen mine’l-eyyâm bu zerre-i aḥķarıñ külbe-i aḥzânında e’izze-i şirin-kelâm-ı mu’allâ-maķâmıdan bir meclis cem’oldu. Sertâpâ envâr-ı şalâḥ ile ârâste vü pirâye-i felâḥ ile pirâste büzürgü ve meşîḥat-ı penâhilik ḥiţâbıyla²⁰ ma’rûf u meşḥûr idiler. Ḥużûr-ı mevfûru’s-sürûr ile ḥazır oldular. ‘Înâyet-i şamedâniye ile nisbet-i Feyyâziyye şalâ-yı ‘âm kıldılar. Şohbet-i vecd ü zevķ ol üslûbla kerem oldu ki ekşer muķbillerden ḥâlet-i tevḥid ü temcid-i bi-şâ’ibe-i tekellûf ü taķlid müşâhede-i müşâhide ve muâ’yene olunur idi. Şöyle ki ol rûz-i dil-efrûzda bu iki beyt-i laţifiñ mażmûn-ı meymûnu anlarıñ ḳudûmü bereketiyle bu za‘ifiñ ḥânesidir ve divârında *ve in min şey’in illâ yusebbihu bi-ḥamdihî velekin lâ tef(ka)hûne tesbihehüm*²¹ ḥükmüyle bi-tekellûf-i²² ḳâl lisân-ı ḥâl ile me’âl ḥâşıl olurdu.

Meşnevi

منا دسیست در کوچہ میفروش

که امروز در هر کہ یا بند هوش

کر بیا نش کیر ند و دامن کشند

¹⁷ lisân A: lisân B.

¹⁸ re’y A: rây B.

¹⁹ muḥtecib A: muḥtecib B.

²⁰ ḥiţâb A: ḥiţâb B.

²¹ “O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız.” İsrâ 17/44.

²² bi-tekellûf A: tekellûf B.

Hālet-i vecd ü hālîñ imtidādından ve meclis-i mezbūruñ ihtitāmından²⁴ sonra *ve men arefallāhu tāle lisānuhu*²⁵ hükmüyle kelimāt-ı haqāyık ve ma‘ārif ü esrār-ı daqāyık nesim-i şemimi²⁶ aşhāb-ı ma‘rifet kulūbu şükūfelerine vezān u tereşşühāt-ı reşehāt-ı esrār-ı nā-mütenāhi çeşmesi gevher-i haqıqatin nisān-ı şehābından rizān oldu. Bu eşnāda kelām-ı insān-ı kāmil ta‘rif ü ‘alāmetleri üzerine cārî olup içlerinden bir ‘aziz eyitdi. Şāhib-i Tezkiretü’l-Evliyā Ğavş-ı A‘zam Sultān İbrāhim Edhem *quddise sırruhu* zikrinde yazar ki bir gün müşārün-ileyh hāzretleri bir tağ başında ecilleden bir zātla tarikat u haqıqat kelāmlarını söyleşir idiler. Ol zāt su‘āl eyledi Yā İbrāhim insān-ı kāmiliñ ‘alāmeti nedir? Hāzret-i İbrāhim buyurdular. İnsān-ı kāmiliñ ‘alāmeti oldur ki meselā bir tağa revān ol derse revān ola dedikde hemānce buyurdukları hareket geldi. Ol hāzret buyurdu. Ey kūh anıñ gibi olma ki beyān eylerim. Pes sākın ol dedikde hemān sākın²⁷ oldu. Diğer bir zāt daği şeyh-i baħr u ber Feridü’d-din-i Genc-i Şekker hāzretlerinden bu vākı‘aya muṭābık buyurdu ki Raḥātü’l-Ḳulūb’da maşūrdur ki (B 3a) şeyh-i mezkūr bir belde Şeyh Baha’d-din Zekeriyā hāzretleriyle mülākāt vākı‘ oldu. Şeyh Feridü’d-din hāzretleri bir kürsi-i sengin üzere mütemekkin idi. Eşnā-yı mükāmelede Şeyh Bahā’d-din hāzretleri muḥabbet ü ihlāş ve meveddet ü ihtisāsı (A 3a) vech ile buyurdular ki ey birāder velāyetde kaṅı dereceye bālīg olduñ? Cevābında ol bādiye-i tefrid-i feridi eyitdi. Maḥdūman bu kürsi üzerine ki oturmuşum. Eğer der isem ki ber-hevā ol olur. Dedikde hemān ol kürsi-i sengin emşāl-i tuyūr ṭayerān eyledi. Şeyh Bahā’d-din *quddise sırruhu* dest-i mübārekini ol kürsi üzerine koḍukda kendi kürsisi üzerinde sākın oldu. Bu beyāniñ şerhinden sonra ehl-i vicdāndan biri ki:

Beyt

نازم بکمالش که لب معر فتش

هنکام تکلّم دردانا یی ریخت²⁸

İstilā-yı huzūr fā’izu’n-nūrdan idi. Buyurdu. İnsān-ı kāmil demek bir zāta²⁹ maḥşūşdur ki işbu nisbetleriñ şāhibi ola. Ya‘ni vākıf-ı mevākıf nāsūt-ı ‘ārif ma‘ārif-i lāhūt menba‘-ı ‘uyūn-ı müşāhede mecmū‘-ı fūnūn mücāhede-i

²³ Bugün her kimde akıl bulsalar diye ki, meyhanenin köşesinde bir münādi gibidir, onun yakasından tutarlar ve eteğini çekerler, onun gidişi (meyli) sarhoşların divanına doğrudur.

²⁴ ihtitām A: ihtām B.

²⁵ Allah’ı bilen dil açılır.

²⁶ şemim A: şemim B.

²⁷ sākın A: sākın B.

²⁸ Şiir onun marifetinin kıyısında ne zamana kadar, konuşma anında bilgelik tasladı.

²⁹ zāta A: zāt B.

mazhar esrār-ı fütüvvet maşdar-ı āşār-ı mürüvvet hürşid-i sipihr-i imāmet cemşid-i serir-i kerāmet hāttime-i muşhaf-ı vesāyeti dibāce-i risāle-i ‘ināyet-i kādı-i mahkeme kazā vü qader şāhib-i serir-i Seyyidü’l-beşer server-i evliyā cā-nişin-i hātem-i enbiyā şāhib-i aksam-ı menākıb naşib-ı ‘alām-ı menāsıb İmāmü’l-meşāriq vel-meğārib Esedu’llāhi’l-gālib ‘Ali ibn-i Ebū Tālib *kerrema’lāhu vechehu raḍıya’llāhu ‘anh*’dır ki zebān-ı dürer-i bār-ı mu‘ciz-izhārlarıyla buyurdu. *Lev kūşife’l-ğtāu māezdedtü yakinen*³⁰. Aña bir selefden biri bu kelime-i müteberrikeyi her harfı uşurlāb-ı tarikat ve her noqtası āfītāb-ı fülk-i haqıkatdır. Tercüme etmiştir:

Tercüme

حال کونین شد عیان بر من

به یقین آن چنانکه می باید

کر حجاب از میانه بر خیزد

آن یقین زرّهای نیفزاید³¹

Ol İmām-ı havāş u ‘avām ve kelām-ı velāyet-nizāmıñ nām-ı nāmilerini hużzār-ı meclis istimā‘ etdikde bi’l-cümle cebin-i niyāz u tevāzu’ların zeyn-i edeb üzere nihāde vü sürür ve tarab üzere ve leb-i taḥsinlerin küşāde eylediler. Evāḥir-i meclisde ‘ulemā-yı Tebriz’den biri ki ḥil’at-ı teberrā-yı berdüş ve farṭ-ı cehālet ve ta’sşubu gūş-ı i’tikādına mengüş etmiş idi. Dedi. Elḥamdüli’llāh ve’l-minneti fezā’il ü Menākıb-ı Murtażā ‘Ali ‘aleyhis-s-selāmdan mecma‘-ı ehl-i sünnet ve cemā’atde daḥi mezkūr olur. Ol dem ben eyitdim. Bu kelime ne lāyık-ı güftār ve ne güftārında bir fā’ide vardır? Bir ḥar-ferize-i bi-mikdārdır ki gevher taşavvur edersin. Zirā bu t̄ā’ife-i ‘aliyye anıñ āmālī gülistānları ol ser-çeşme-i faẓl u iḥsānıñ in‘ām-ı ‘āmından serāser ser-sebz ü sirāb ve şağir ü kebiriñ rüy-ı irādetleri nihāde-i āsitāne Ḥazret-i velāyet-me’āb’dır. Bu t̄ā’ifeniñ şeyḥ ü şāhı kemāl-i **(B 3b)** iḥlās ve nihāyet iḥtişāşla bu birkaç beytiñ maẓmūn-ı maṭbū’ıyla ḥiṭāb etmişlerdir ki:

Tercüme

Heme çeşm-i bigāh kim ‘ayānsın

Heme gūşuz biz ne kim fermān-künānsın

Sen ol şüret misin ki ola ansız

³⁰ Perde kaldırılmış olsaydı bile, imanım (şimdikinden) daha fazla olmazdı.

³¹ İki dünyanın hali bana ayan olunca, onun halini yakinen bilinmesini gerektirir.

Ki şabr ola taşavvur hey ne cānsın

Temāšā eyleriz biz kūteh-i dest (A 3b)

Sen ol şabib şayyib-şecer bi'l-insānsın

Başımız āsitān-ı ĥıdmetiñde

Gerek sūr-bařş-ı řıl cihānsın

Ve sā'atin ba'de *sa'atin bil ene ba'de* ānın envār-ı füyüzātı ol maşla'-ı āfītāb-ı hidāyetden iřtibās ederler dedim. Ve bu beyti āheste³² şulağına okudum.

Beyt

دشنا می بمذ هبی که طا عت با شد

مذهب معلوم و اهل مذهب معلوم³³

Ve ġayret eyledim ki teberrādan teberri edip tevellāya gele. Cevābında dedi ki mevt-i medide ve ahd-i ba'iddir ki fuřarā belde-i Tebriz'de bir 'arşada cem' olmuşlar. Kāsem ol Ĥudā niçin lem yezele ki her bir diyār ve her bir mařāmda nāmı nām ve menāřıb-ı kirāmi-i Ĥāzret-i Şāh-ı Velāyet-penāh mezkūr olurdu. Bir tağayyūr ol cemā'atiñ yüzlerinde zāhir olup cihāl u dāldan çořları anlarıñ āzārı şadrında bulunur idiler dedikde ben daři eyitdim.³⁴ Bu ĥālde 'aşř u muřabbetden olmař mümkindür. Amma işbu muřabbetde 'aķāyid-i şahihe lāzımdır. Ve bu ĥālet iki vech ile teşriř ü tenķiř olunur. Vech-i evvel oldur ki 'āşıřlarıñ şurūtıdandır ki keşret-i şekk ve ġayretlerinden lāyık görmezler ki ma'sūķları ġayrılarıñ dilinde mezkūr ola. Şöyle ki bir sāliden manzūrum olmuşdur ki o sālīk meczūbān-ı ilāhiden idi. Eđer bir kimse anıñ ĥuzūrunda Allah dese idi vufūr-ı reşkinden ol kimseniñ başına seng ü külūř yağdırırdı. Ve gönūlden bir āh edip başına toprak saçıp benim mecmūmu niçin benden ġayrılar lisānında alır der idi. Vech-i şāni oldur ki 'uşşāķa mařşūş bir resm ıztırāri ve bir de'b-i bi-iřtiyār vardır ki her ġāh ĥuzūrlarında ma'sūķlarınıñ ismi mezkūr ola. Çehrelerinde bir faķir zāhir olur ve renkleri mānend-i kehrübā tebeddül bulurdu. Şāhib-i Hidāyetü's-Sü'edā Kitāb-ı Şifā'dan nařl eder ki İmām Ca'fer-i Şādık 'aleyhi's-selām ki tebessüm ü beşāšet bisyār idi. Çün nām-ı mübāreki peyğamber *řalla'llahu Te'ālā* 'aleyhi vesellem zıkr ola idi. Fi'l-ĥāl mübārek yüzleri zerde-fām olurdu. Ve hergiz ol ĥāzretiñ nām-ı mübāreklerini bi-vuzū' lisānına getirmezdi. Beli 'āşık-ı şādık-lara şāhid-i zerd-rūluķdur.

³² āheste A: B nüshasında yoktur.

³³ Bilinen bir mezhep ve mezhep ehline göre, bir kötü söz bir mezhebe göre itaat olur.

³⁴ eyitdim A: B nüshasında yoktur.

Beyt

Ruḥu ki tek teni mūy ola ğamdan

Budur işte nişān cümle ‘uṣṣāk

Ve Mevlevi-i ma‘nevi daḥi dibāce-i Meşnevi’de bir cāriye bimārlığından ḥikāye edip ve buyurur ki ol cāriye bir zergeriñ ‘aşkıyla zār u nizār olmuş ve ḥükemā-yı şehre eṭibbā-yı dehr anıñ timārı fikrinde bimār olup ‘āciz qalmış idiler. **(B 4a)** Nāgāh ṭabib-i lem yezeli emriyle bir ‘ārif bi-reyb-i ‘ālem-i ğaybdan zāhir oldu ve kuvvet-i mükāşefe ile aḥvāl-i ma‘lūleye vuḳūf bulup ‘ibāret-i melih ile işāret kıldı ki bu ‘ārıza ‘ilel ‘unşuru deĝildir. Hūn-ı **(A 4a)** girifte bir cāriyedir ki ḥalli zebān-ı zergeriye mevḳūfdur. Pes dāniş-i kāmil isti‘ānesiyle nabzın eline alıp esāsi-i eḳalimi ta‘dād u şumār eyledi. Çün nām-ı Semerḳand ki ma‘şūḳu anda sākin³⁵ idi. Yād olduḳda fi’l-ḥāl cāriyeniñ nabzı mānend-i murğ nim bismil harekete gelip beñzi şarardı ‘ıyāz ābā’llāh ol ḳāfile-şālār ḳavāfil-i evliyā kirāmınıñ nām-ı nāmilerini istimā’dan bir kimseniñ rüy-ı nā-ḥōşunda buĝz u ‘adāvet cihetiyle bir taĝayyūr zāhir ola. Ol kimse şaḳı vü lā’in ve zerd-rüy-ı dāreyndir. Ve ol taĝayyūr ibtilā-yı dalālet ve mehābetden bi’l-bedāhe şeref-i şürefā ve sürūr-ı aşfiyāniñ ism-i şerifleri dūnyā vü āḫiret o kimsenin zerd-rūluk ḥaberini muḥbirdir. Ama pişe-i ‘uḳalā-yı kāmil ve şive-i vāşıl oldur ki *zunnū bi’l-mū‘minine ḥayran*³⁶ ṭariḳasın³⁷ elden ḳoymaya ve nefsi-i ḥasisine mutāba‘at edip uymaya. Ve umūr-ı ḳabāyihte mümkün mertebe ṭariḳa-i ḥaseneye sā‘i ola. Ol ecilden ki ḥüsn-i zan netice-i ḥasenāt ve mazanne-i bed şemere-i seyyi’ātdır. Ve yine aña dedim ki ben ba‘zı ‘avām bed-i encāmıñ i’tikādından bi-i’tikādım ki anlar Ḥazret-i şāh-ı velāyet-penāh bendelerine mü‘min ü müslim ḥaḳlarında ‘adāvet eylemelerini tecviz ederler. Ḥāşā mü‘min ve müslim ḳaydına ne maḥal vardır. Ol efḫal-i aşfiyā ve ol evvel-i evliyā evsāf u feżā’ilinden biri oldur ki ol Cenāb-ı velāyet māye-i nisbet şaḫih bir fırḳa bir ḥarf ve bir kināye tutamazlar ki müşriklerden ba‘zı ki Naşarā laḳabıyla mūlaḳḳabdırlar. Emirü’l-mū‘minin’i ma‘būd-ı ittiḥāz ederler. Menḳūldür ki nāfların nevk-i tiĝ-i bi-dirig üzerine nihāde edip ‘Ali Allah’dır diyerek gird-bād mişāli çarḥ ururlar. Bā-ḳudret-i settār dāne-i ḥaşḫāş miḳdārı mecrūḥ olurlar. Ve Allah u a‘lem bi’ş-şevāb her ḥālde ‘acib gürūhlardır. Ne’uzübi’llāh münhā vü farṭ-ı ḥamāḳat u cehāletlerden türkān-ı şahrā-yı dalālet tā’ifesi daḥi Ḥazret-i şāh’ıñ nübüvvete iştirākini i’tikād ederler ve ba‘zıları daḥi Ḥazret-i Cibril’e sehv isnād edip vaḫyi Ḥazret-i ‘Ali’ye getirecek iken sehv edip Muḥammed’e getirdi derler. *Estaĝfuru’llāh ve etübü ilā’llāhi min cemi’i mā kerihā’lāhu ḳavlen ve fi’len*

³⁵ sākin A: sākin B.

³⁶ Müminler hakkında hayırlı zanda bulun.

³⁷ ṭariḳasın A: ṭariḳasından B.

ve *havâṭıran*. Anlar daḥi bir kavm-i gümrâhlardır. Ve Naşarâ'yı kendi dillerinde ol şâhiñ nām-ı nāmın Şentiyâ okurlar. Ve müşgil-küşâ-yı hâzır ve ğâ'ib bilirlir. Şiddet-i mahâret ve vuḡū'-ı tılsımâtda eltâf-ı ḥâmi-i İmâm zü'l-ihtirâm-ı penâh getirirler ve bu kavmiñ i'tikâdlarınıñ esbâbı bir kıssa taḡririne mevḡūfdur ki bir şādıḡu'l-kavliñ zebânından işitmişim. Ol zât-ı (B 4b) sütüde-şifat eydürdüü ki (A 4b) Kütüb-i Mu'tebere'de manzûrum olmuştur ki 'ulemâ-yı Naşarâ'dan bir kimse ile bir mü'min pāk-i zāhire bir gemide murāfaḡat vāki' oldu. İttifāken ol gemi bir girdāba teşādūf eyledi ki ḡalāş³⁸ ba'id idi. Ol mü'min birkaç def'a *nādi 'Aliyyen maḡhari'l acāyib'*³⁹ okudu. Ve Menākıb-ı Ḥazret-i Emir'den ki her menḡabeti rücūm-ı şeyātin için bir şihāb şāḡib idi. Zıkr eyledi. Ol Naşarâ 'ālimi eyitdi. Bir 'aziziñ nāmını ki söylersin. Ben daḥi İncil'de görmüşüm. Eğer taḡḡıḡ bu güzide ḡaḡ ise İzird-i Te'ālā bizleri bu girdābdan ḡalāş ü rehā buyura. Ḳudret-i ilāhi ol anda bir süvār-ı burḡu' pūşide rūy-ı ābide zāhir olup ol girdābdan gemiyi taşra çıkardı. Ve naḡardan ğâ'ib oldu. Bu ḡaber kavm-i Naşarâ'da müştahir ve münteşirdir. Ol zamāndan beri ol tā'ife daḥi muḡlişān u mu'teḡidān Ḥazret-i Emir derler. Ama ma'būd-ı mevcūd ki celāetine ve Ḥazret-i Aḡmed ü Maḡmūd'uñ risāletine taşdıḡ-i şamimi ile kelime-i müteberrike *Eşhedü enne lā ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muḡammedü'r-Resūla'llāh* diyeler. Hiçbiriniñ dostluḡu fā'ide-mend deḡildir. Cümlesi ḡaḡb-ı nār-ı caḡim ve müsteḡaḡ 'azāb elimdir ve Şi'ā nām bir gürūḡ daḥi vardır ki anlar Server-i kā'ināt ve meḡhar-i mevcūdāt 'Ali'ye eḡḡalü's-şalāvāt ve ekmelü't-tahiyyāt ḡazretlerinden soñra Cenāb-ı velāyet-me'āb'ı ḡayrū'l-beşer ve imām bir ḡaḡ bilirlir. Ber-mücib-i nuşūş ve eḡādiş ki anıñ şānındadır. Yerlū yerin ber-taḡşil-i zıkr olunsa gerekdir. Eğer cemā'at-i İslāmiyye *aşḡābi kennucūmi iḡtedeytüm iḡtedeytüm* mücibiyle ve daḥi *innemā veliyyükümü'llāhu*⁴⁰ āyet-i kerimesi menşūr-ı mevḡuru's-sürūruyla dediler ve daḥi *men küntü mevlāhu fe 'Aliyyun mevlāhu*⁴¹ ḡükmüyle ol Seyyid-i avsiyā ve eḡḡal-i evliyāya iḡtidā ederler ise zehi sa'ādet-i ebedi ve devlet-i sermedi.

Beyt

این سعادت بروز باز و نیست

تا نبخشد خدای بخشنده⁴²

³⁸ ḡalāş A: ḡalāş B.

³⁹ Hz. Peygamber'in Uhud savaşında bir kuyuya sığındığında ve çoḡu müslūmanın savaştan kaçtığında Hz. Ali'ye çaḡırdığı ve Hz. Cebrail'in Hz. Peygamber'e okumasını belirttiḡi dua.

⁴⁰ "Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır." Māide 5/55.

⁴¹ Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.

⁴² Bu saādet güc zoruyla deḡildir. Ta baḡışlayıcı olan Allah baḡışlamadıkça.

Lâkin ol gürühuñ daħi iktidâları çendân netice-baħş olmaz ki ol muḳtedâ-yı dü serânîñ aḳvâl ü aḥvâli üzere be-ḳadr-i maḳdûr dâ'ire-i 'ilmde gitmek gerekdir ki⁴³ dide-i inşâfların *men kâle lā ilāhe illā'llāh Muhammedü'r-Resûla'llāh daħlü'l-cennete bi-ğayrı ḥisāb*⁴⁴ hadiṣ üzre açalar. Ve sâ'adet-i baħt-ı sa'id ile Ḳur'ân-ı mecid'e imân etmişler ve kelime-i mu'azzama-i tevḥidi lisânlarında tutmuşlardan dillerin ḥıfz edip anlarıñ ta'n u lağnından geçeler ve bu kelime-i mu'azzama ki 'unvân-ı sâ'adet-nişân divân-ı kâ'inâtdır. Temeyyüz ü dânişsizlikden aḥḳar 'add etmeyeler. Ve hevâ-yı nefsi ḥod-râ ile ümmet-i Muhammed ḥaḳlarında maṭrûdiyyet-i i'tikâd-ı fâsîdinde bulunmayalar. Ḳâdir olduklarıncā *men sekete selime ve men selime necā*⁴⁵ ḥükmüyle mihr-i sükûtı ve destyârı edeb birle lebleri üzere uralar (A 5a) ve taṣḥih-i 'aḳâyid edip (B 5a) evrâk-ı buğz u şikâḳ u defterlerin düreler. Zirâ 'alâmet-i muḥabbet ḥaḳîḳi vü iktidâ-yı taḥḳîḳi oldur ki maḥbûbları⁴⁶ şıfâtıyla muttaşîf ve muḳtedâları evşâfına tebeyyü'atla munşîf olup *el-inşâfu ḥayrû'l-evsâf*⁴⁷ mücibiyle ittisâf eyleyeler. Her bir zevi'l-'uḳülde mübeyyen ü müberhendir ki ol gevher-efser-i evliyâ Ḥazret-i Resûla'llāh'ın şıfâtıyla ber-vech-i etemm-i mevşûf idi. Ve evsâf-ı mu'allâ-yı ḥayrû'l-enbiyâ şefi'ü'l-müznibindir. Lâzım gelir ki Ḥazret-i Emirü'l-mü'minin daħi bu evşâfıla⁴⁸ muttaşîf ola. Ḥâşâ ki efrâd-ı mü'mininden bir ferdiñ ta'n u lağnından rızâ vere. Pes aşḥâb-ı kibâr büzürgvâr-ı seyyid-i ebrâr'ın sebb ü mezelletine ne maḥal ḳaldı. Eğer Ḥazret-i şâh-ı velâyet ḥulefâ-yı şülüşeden ḥošnûd olmaya idi tevfiż emri ḥilâfet etmeyip kendiniñ ḥaḳḳını taleb etmekle şöyle ki Mu'âviye ile ḥarb etmiş idi. Anlar ile daħi eder idi. Bu bâbda tahrir-i delâ'ile ḥâcet yokdur. Zirâ ki kütüb-i mütedâvilede berâhin-i keşire mestûrdur. Birḳaç tahrir ü beyâna geldi. Ümid ederim ki muḥibbân-ı ḥaḳîḳi ve muḥlişân-ı taḥḳîḳi naẓar-ı inşâfla mü'tâlâ'a buyuralar ve ta'aşşub ile alıp melâmeti nâḳil üzerine açmayalar. Meşhûr ve ma'rûftur ki bir gün Şâh-ı velâyet-penâh ḥâdimini ref'i şavtıyla yetmiş mertebe taleb eyledi. Ol ḥâdim işitmezlenip nihâyetinde geldikde zebân-ı mu'ciz-i beyânıyla buyurdular ki ey filân ne sebeb vâḳi' oldu ki gelmediñ. Ol ḥâdim eyitdi. Yâ 'Ali diledim ki seni ğazaba getirem. Ḥazret-i Emir buyurdu. Ben ol 'Ali'(y)em ki seni bu fi'le me'mûr edeni ğazaba götürürüm. Ya'ni şeyṭânı ve saña daħi âzâdlıḳ nüvidiyle şâdlıḳ veririm. Ve tâ ḳayd-ı ḥayâtta olam. Mevtiñ üzerime vâcib ve lâzım ḳılarım deyip fi'l-hâl dest-yârı kerem eyle. Bir temessük tahrir buyurup ol ḥâdime

⁴³ ol muḳtedâ-yı dü serânîñ aḳvâl ü aḥvâli üzere be-ḳadr-i maḳdûr dâ'ire-i 'ilmde gitmek gerekdir ki A: B nüshasında yoktur.

⁴⁴ Her kim "Allah birdir ve Muhammed O'nun resulüdür" derse hesaba çelilmeden cennete girer.

⁴⁵ Kim sessiz kalırsa güvende olur, güvende olan kurtulur.

⁴⁶ maḥbûb A: muḥibb B.

⁴⁷ İnsaf, vasıfların en hayırlısıdır.

⁴⁸ evşâflâ A: evşâflarıyla B.

teslim eyledi. Ve dağı bir kâfir kışşasıdır ki mağlûb olduğunda rûy-ı mübârek Esedu'llâhi'l-gâlib üzerine tükürdü. Hemân ol sipeh-şalâr-ı rezmgâh bürdbâr u taĥammûl velâyet-i tecemmûlüyle ĥançer gibi niyâm-ı temkinde pinhân eyledi. Nitekim Mevlevi-i ma'nevi meşnevisinde buyurmuştur:

Tercüme-i Meşnevi

Şâh'dân öğren gel ihlâş-ı 'amel
Kim odur pâk u âri-i her dağal
Ĥarbde bir kâfire buldu zafer
Çekdi şemşirin o Şâh-ı pür hüner
Tâ ki başın ede maqtû'ü'l-beden
Ĝuşşasından atdı ol âb-ı dehen
Çünkü tükruk geldi ber-rûy-ı 'Ali
İftihâr-ı her nebi vü her veli
Zü'l-fiķârın atdı elden şevķle
Terk kıldı mest oldu zevķile
Bu 'amelden oldu ĥayrân ol kişi (B 5b)
Çünkü gördü ĥilm ü 'afvı baĥşıři
Dedi kılmışdıñ baña tiğıñ küşâd
Ne sebep kıldıñ beni terk ile şâd
Dedi Allah için oldum (A 5b) tiğ zen
Ĥaķķ ķuluyum olmadım me'mûr-ı ten
Olmadı şir-i hevâ şir-i ilâh
Dinimize fi'limiz oldu güvâh
Çün tükürdüñ baña sen ĥin-i zafer
Ĥüyumuz oldu ģazûbâne diğەر
Oldu nim ĥaķ için nim-i hevâ
Kâr-ı ĥaķda iştirâk olmaz revâ

Ve bir mu‘amele ki kendi çatline gösterdi. Meşhurdur ki Cenāb-ı velāyet-me‘āb andan şerbet taleb etmiş idi. Getirdikde Hāzret-i şāh evvel anıñ içmelerini emr eylediler. Meğer ol lā‘in-i bi-din ol ābı zehirlemiş idi. İmtinā‘ eyledi. Ol mükerrerem *kerrema’llāhu vecchehu* zebān-ı şefā‘atle eyitdi. Hāḡḡ kerem ü cevād ki ḡulāşa-i cān cemi‘ ‘ibād ḡabza-i ḡudret-i ḡāhiresi taşarrufundadır. Eğer ber-mücib-i fermān ol ābı içe idiñ ‘ahd u peymān⁴⁹ ederim ki sensiz firdevsi birine ḡadem ḡomaya idim.

Tercüme-i Beyt-i Sa‘di

Dostları ḡande edersin maḡrūm

Sen ki düşmenlere vardır nazarıñ

Ve bu birkaç kelime ki zebān-ı Fārisiyle tahrir geldi. Tercüme-i kelām velāyet-i nizām imām-ı ḡavvāş u ‘avāmdır. Ol ḡazret buyurur ki Hudā ‘azze ve celle ḡazretlerini bildim. Hiçbir āferide ne şükr ve ne şikāyet kıldım. Zirā ki her ne ki baña maḡlūḡatdan erişdi. Hāḡdan görüp ḡaḡdan bildim ve her ne ki ḡaḡdan idi ḡaḡdan geldi. Kendime maḡbūb kıldım. Pes bu mukaddimeden ‘arz oldu ki her ḡāh ki bezm muḡtedā-yı bi-hemtāyı zāt-ı fā‘izü’l- berekātımız bu ḡūnā vālā-şifātla muttasıf ola bizlere daḡı farz-ı ‘ayn ve ‘ayn-ı farzdır ki *bi-ḡadru’l-vūs ve’l-ḡāka* ol zāt-ı pāk vāriş-i sultān levlākiñ eşer-i ‘ālilerine iḡtifāya ḡūşiş kılavüz. İmām Mūsā Kāzım’dan *raḡıya’llāhu ‘anh* menḡüldür ki buyururlar. *İnnemā şeyu’tinā men etā’a’llāhe ve ‘āmile a’mālenā*⁵⁰ ne vardır tarīḡat-ı şafāya dāḡil olup ḡalifemiz ḡaḡḡında baḡş ü cedel māḡaşal evrād edinevüz.

Beyt

بحث و جدل پیش میا ور بکس

بحث کنی سهل شوی همچو خس⁵¹

Ve daḡı şerā’iḡ-i müslümān oldur ki mü‘minler sinesin define-i genciye künye etmeye. Hāḡḡā ki sine-i mü‘min ḡazine-i naḡdineyi ḡaḡāyık-ı rabbāni ve āyine-i cemāl-i şāhid ma‘ārif-i sübhāniyedir. Pes nazar-ı te‘emmül ile tefekkür ü taşavvur eyle ki eğer be-ḡāraḡ-ı sultān mecāzi-i āyine-dārı mir’at-ı şehriyārı mülevveş eyleye. Bilā-şekk lāyık-ı ‘itāb müsteḡaḡ-ı ‘iḡāb olur. Bu bābda bunuñ üzerine itnāb vāki‘ olmayıp iktifā kıldı ve bir cemā‘at-i zū’l-hidāyet daḡı vardır ki tafḡili nāmıyla (B 6a) benām u şāyān iḡtirāmdır. Anlar

⁴⁹ ‘ahd u peymān A: ‘ahd-i peymān B.

⁵⁰ Allah’a itaat eden, işlerimizin ḡarşılıḡını verecektir.

⁵¹ Lafı, mücadeleyi bir kimsenin önüne sürme. Bahs edersin kolaylaşır, değersiz şeyler gibi.

hulefâ-yı şülüşe üzerine Şâh-ı velâyet-penâh efâldir ki⁵² bilirler. Ama anların ya'ni⁵³ hulefâ-yı şülüşeniñ hilâfet şûrilerini dañi qabûl ederler. Ol tarîk üzere ki ekşer şahâbe ittifâkıyla tertib bulmuşdur. Ve bir tâ'ife eydür *ki huz mâ şafâ dâ' mā keder*⁵⁴ ser-rîştesini bırakmaz. (A 6a) Lâkin bu tâ'ife-i 'ilmiye ehl-i teşeyyü' ve tesennün 'avâmları nezdinde maqbûl değıldir. Eydürler ki bunlar müzebzeb ü mütereddiddirler. Ve anlar dañi cevâbında eydürler ki bizler müzebzeb ü mütereddid değılleriz. Belki mânend-i imânız ki *el-imânu beyne-l havfı ve'r-recâ*⁵⁵ hâlimizi muhbirdir. Bu hadîş-i şerifiñ ma'nâsı öyle değıldir. Ba'zı 'ulemâ-yı şûri tefsir etmişlerdir ki şâhib-i imân olan bim ü ümid-i mânende ola. *Bi-küllî ye's* de ve ne emniyyetde ola. Beli eğerçi tenbih ü terğib-i 'âm için bu ma'nâdan ğayrı câ'iz değıldir. Ama havvâş-ı evliyâdan ma'nâsı beşâret berâ-yı irşâd ve telkin-i tâlibân işâret ederler ki mü'min muhakkağ bu kişidir ki havf u recâdan müstağni-i muṭlağ ola ve hazâ kelime-i mükerreme *lev küşife'l-ğitâu mā ezdedtü yakinen* bu ma'nâya dâldır ve dañi bu tâ'ife-i 'ilmiye eydürler ki ol evvel evliyânıñ ve ekmel-i aşfiyânıñ ulûhiyyet ü efâliyyetini işbâtında fuzûlluğ etmeyiz. Belki nuşûş u eḥâdiş-i keşireniñ muḳtezâsıyla ki anıñ şânında var olmuştur. Ol cihetden ol zât-ı fâizü'l-berekât ve illâ şıfâtı sâ'ir aşhâb nisbetle mecmû' fezâ'il-i kemâlât biliriz. Nitekim Keşfü'l-maḥcûb ve Delâ'ilü'n-Nübüvve ve İrşâdü'l-Müslimin ve Şevâhidü'n-Nübüvve ekşer kütüb ve mütedâvile-i selefde müctehid-i ḥaḳâyığ Ahmed ibn-i Hanbel Şeybâni'den '*aleyhi'r-raḥme* menḳüldür ki eydür. Bir fezâ'il ki Murtażâ '*Ali kerrema'llāhu vechehu* Emir bize ermişdir. Hiçbir şahâbeden erişmemişdir. Qudretü'l-muhakkağın Cüneyd-i Bağdâdi *ḳuddise sırruhu* buyurur. Şer'at u tarîkat ve ma'rifetde İmâm-ı evliyâ '*Ali Murtażâ*'dır *raḳıya'llāhu 'anh*. Ve muḥâlifân-ı din ile muḥârebât ki etmişdir. 'Avdetlerinde ol ḳadr-i 'ilm-i ḥaḳâyığ ve ma'ârif nağl ederler ki diller taḳririne kâdir olmazdı. Şerḥ-i ta'rif'de irâd olunmuştur ki Murtażâ '*Ali server-i 'ârifândır ve aña maḥşûştur*. Kelâmlar vardır ki andan maḳdem hiç kimse söylemedi ve andan soñra dañi hiçbir kimseye söyleme ki ḳâdir olmayacaktır. Ve Şahâyif ve Hidâyetü's-Sü'edâ'da ve Ravzatü'l-Aḥbâb ve Ḥabibü's-Siyer'de mestûrdur ki Seyyid-i ebrâr ve *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* aşhâb-ı kibâr *raḳıya'llāhu 'anhum* muvâcehelerinde buyurdu *ki efzâküm 'Aliyyün ve'l-fezâ'u teḥtâcu ilâ* (B 6b) *cemi'ü'l-ulûm*⁵⁶ ve Zübtedü'l-'Ârifin Ḥâce-i Mu'inü'l-Ḥaḳğ ve'd-din *ḳuddise sırruhu* Kenzü'l-Esrâr'da tâlibân-ı ḥaḳğa telkin ve irşâd tarîkiyle buyurdu ki ḳurb-ı ilâhâ *celle celâlühü* tâlibi zıkr-i ḥafî veya cehriye şürû' murâd eyleye gereğdir ki şıdk-ı

⁵² -dir ki B: A nüshasında yoktur.

⁵³ ya'ni A: B nüshasında yoktur.

⁵⁴ Kederi bırak mutluluğ al.

⁵⁵ İman korku ile ümit arasındadır. Hadis-i şerif.

⁵⁶ "Sizin en bilginiz Ali'dir. Derya olmak ise bütün ilimleri bilmeyi gerektirir." Hadis-i şerif.

Geldi ol Hâlık-ı bi-çün qablinden Cibril
Aḥmed’iñ nezdine ammā heme maḫşūd ‘Ali’dir
O *laḥmūke laḥm*⁵⁷ ḥaberin añla ve bil kim
Ol bâreke ol nefis-i ‘Ali būd-ı ‘Ali’dir
Ol şāh-ı efrāz ki mi‘rāc gecesinde
Aḥmed’le biri var idi ol būd-ı ‘Ali’dir
Çendān ki nazar eyleyüben görmüşüm el-ḥaḳ
Her iki cihāndan hem maḫşūd ‘Ali’dir
Ol ḳal‘a-küşā-yı Ḥayber’iñ ol bāb-ı ‘aẓimin (B 7a)
Bir ḥamle ile eyledi be-küşūd-ı ‘Ali’dir
Ol merd-i ser-efrāz ki İslām yolunda
Rāst olmaya kār olmadı āsūd-ı ‘Ali’dir
Ol⁵⁸ şır-i dilāver ki berā-yı ṭama‘ nefis
Berḥ‘ān-ı cihān pençe-niyā lūd ‘Ali’dir
Her iki cihānda zikr-i peydā vü imtihāndır
Şemsü’l-ḥaḳḳ-ı Tebriz ki nümūd-ı ‘Ali’dir.

Ve bu şi‘ri daḫi İmām Şāfi‘i ‘*aleyhi’r-rahme* demişdir:

لو انّ المرتضى ابى محمّد ه
لخرّ الخلق طرّا سجدا له
كفى فى فضل مولانا على
وقوع اسكّ فيه اذّه الله
ومات الشّفعى وليس يدري
على ربّه ام ربّه الله⁵⁹

⁵⁷ “Etim etin demektir.” Hadis-i şerif. Hz. Ali’ye yönelik kullanılan bir biat ifadesi. Bir yerde bağlılığı ve itaatkârlığı fâş etme maksatlı kullanılan yemin.

⁵⁸ ol A: B nüshasında yoktur.

Ve kıdve-i ebrâr Şâh Kâsımü'l-Envâr buyurur:

Tercümesi

Nür-ı velâyet idiñ Şâh selâmun ‘aleyk
Şem‘-i hidâyet idiñ Şâh selâmun ‘aleyk
Ma‘den-i ‘irfânsın maḥzen-i iḥsânsın
Kâşif-i Qur‘ân’sın Şâh selâmun ‘aleyk
Laḥmüke laḥmi Nebi dedi saña ey veli⁶⁰
Server-i merdân-ı ‘Ali Şâh selâmun ‘aleyk
Bi’l-cümle enbiyâ gelmiş idiñ der-ḥafâ
Zâhirâ bâ-Muştafâ Şâh-ı selâmun ‘aleyk
Püşt-i penâh-ı ümem anıñ için muḥarrem
Cümlesiniñ a‘lemi hem Şâh selâmun ‘aleyk
Kâsım miskiniñ uş ber-reh-i ber-diniñ uş
Bende-i temkiniñ uş Şâh-ı selâmu ‘aleyk.

Ve Maḥrem-i Esrâr Şeyḥ ‘Aṭṭâr (A 7a) *ḳuddise srruhu* Maḥzar-ı Cevher’ inde⁶¹ iki biñ beyt olup cümlesin Emirü’l-mü‘minin menâkıbı ḥaḳḳında söylemiştir. Ba‘zısı budur:

Tercümesi

Ger hezārân sâl olursañ bâ-ṭaleb
Der hezārân cām tütarsañ tâ bâb
Ger beher günde kılarsañ şad-namâz
Der tütarsañ şavm bâ-‘ömr-i dırâz
Ya olursuñ ‘ilmi diniñ a‘zamı

⁵⁹ Eğer Ali Murtaza’yı görerseniz, her yaratılışta Yüce Allah’a secde gerekir. Mevlâmız Ali’nin erdemi yeter. Şüphe yok ki onun yaratıcısı Yüce Allah’tır. Şifa öldü ve onu idrak edemedi. Ali’nin rabbidir yahut rabbi Allah’tır.

⁶⁰ ey velî A: el-velî B.

⁶¹ maḥzar-ı cevherinde A: maḥzarından B.

Ya ‘ilmde Şāfi‘i’niñ a‘lemi
Ya çü Hānbel muḳtedā-yı din iseñ
Māliki ‘ilminde yāre bin iseñ
Mihr-i Ḥaydar olmaya dilde eğer
Müselmān dinmez saña kāfir meğer
Kim ki Şāh-ı ‘aşkla olmaz dürüst
Ḥārici’dir evvel tā bezm-i nuḫust.

verdiği maḥalde daḫi buyurur:

Beyt

زمشرق تا بمغرب کر اما مست
علی و آل او مارا تمام امست⁶²

Ve müteveccih-i cemāl-i ezeli Şāh-ı Nüre’d-din Ni‘metu’llāh-i Veli ki zamānında bilā-irtiyāb kıdve-i aḳṭāb idi. Divān-ı bürhān-‘unvānlarında Emirü’l-mü‘minin menḳabeti ḥaḳḳında iki yüz beyte ḳarib buyurmuşdur. İṣbu ḳaside ol cümledendir:

Tercümesi

Dem-be-dem urmaḳ gerek enfās-ı ḥubb-i Murtażā
Urasın dil destini ber-dāmen-i āl-i ‘abā
Levh-i dilde ḥānedānıñ ḥubbunu naḳş eyleyip
Mihr-i Ḥaydar mührün dilde urasın hemçü mā
Urma dem anıñla kim bigāne-i Ḥaydar ola
Hem-nefes olmaḳ dilersen ol yürü bā-āşinā (B 7b)
Yüzünü dostān-ı Ḥaydar yüzüne ḳomaḳ gerek
Müdde‘i başına ur ğayret ḳılıcın dā’imā
*Lā fetā illā ‘Ali lā seyfe illā zü’l-fiḳār*⁶³

⁶² DoĒudan batıya baştan başa bizimdir. O’nun Ali’si ve akrabaları bizimdir.

Bu sözü şıdkıyla evrād ile bul zevk-ı şafā
Dü serāda çār-deh-i ma‘şūmu eyle ihtiyār
Diyessin tā penc-i nevbet birdir devlet-i serā
Ara evlād-ı Resūl’dan pişvā lāzım saña
Baş ayağın⁶⁴ ba‘dehu merdānedir rāh-ı Hudā
Ger şehid-i Kerbelā ‘aşkında gelse bir belā
‘Āşıkāne ol belāya eyle cāndan merhabā
Her şecer kim olmaz anda mive-i hubb-i ‘Ali
Ol dırahtıñ aşl u fer‘in kesmeli ser-tā be-pā
Hānedānıñ dostlarını dost tutmaqlık gerek
Pes vefā-yı Murtażā’dan dem ura ede vefā
Sürh-rüy-ı mevāli sikke-i nām-ı ‘Ali
Dünye vü din üzerine urmağ gerek çün pādīşāh
Zer der ü münāfık bürden der-nām-ı ‘Ali
Qalb-i pākine anıñ şad tir mā
Hubb-i şāhınsız velāyeti lāfını çün urasın
Lāf bilir misin ki qanden urasın ol sezā
Ol veliden biz livā-yı nuşreti qaldırmışız
Herkesiñ ma‘lūmudur biz edelim niçin hafā
Bu velāyet şehrinin bābında bir hāne tutup
Quralım bir hayme der-i dārü’l-İslām evliyā
Ni‘metu’llāh’ıñ dilinden menkabet kıl istimā‘
Seyyidiñ na‘lini keffeyne gerekdir bu sehā

⁶³ Ali’dan başka yiğit, Zülfikār’dan başka kılıç yoktur!

⁶⁴ ayağın A: ayağın B.

Ekşer aşhâb-ı şūfiye ki ma‘rifet-i haqîkiden behre bulmuşdur. Bu ‘aķideyi tutarlar. Şöyle ki kıdvetü’l-muḥaqqîkin Şeyḥ Nizāmi *ḳuddise sırrıhu* İskender-nāme’sinde buyurur:

Meşnevi ⁶⁵

کهر خر چهار است کوهر چهار

فروشنده را با فضولی جه کار

بمهر علی کر چه محکم پوم

زمهر عمرنیز خالی نیم

همیدون دراین چشم روشن دماغ

ابو بکر شمع و عثمان و چراغ⁶⁶

Bu maḥalde Sünni ve Şi‘a cemā‘at-i tafdil üzerine i‘tirāz ve ‘aķāyidleriniñ (A 7b) intikāsa sa‘y ederler. Sünniler eydürler ki her gāḥ ki sizler ḥulefā-yı şülüşe üzerlerine Emirü’l-mü‘minin efđaliyetin işbāt edersiz. Siziñ üzeriñize zulm şābit olur. Zirā ki bu şüretde ya‘ni İmām ‘Ali’nin anlardan efđal olduğı ḥasebiyle ḥaqqı olan ḥilāfeti anlar ğasb etmiş olurlar. Her kimle şahābe-i kibār Seyyidü’l-ebrār ḥaḳlarında ğazab ıtlāķını tecviz ede zulm etmiş olurlar. *Elā lā‘netu’llāhi ale’l-(ḳavm)i’z-zālimin*⁶⁷. Ve Şi‘a gürühu daḥi eydürler ki her gāḥ ki sizlere Murtażā ‘Ali’nin fażlı zāhirdir. Sizlere lāzım gelir ki ḥulefā-yı şülüşe ḥaḳlarında Murtażā ‘Ali’nin ḥaqqını ğasb etdiklerini i‘tikād ve anlara ta‘n u la‘n (B 8a) etmekte bizimle ittiḥād edersiz. İşbu ferikaynıñ cevābında eydürler ki ḥāşā zulmü ve ğazabı şahābe-i kibāra isnād edevüz. Lākin ḥulefā-yı şülüşe ḥilāfet şürileri tertibinde bir daķıķa vardır. Daķāyık-ı nā-mütenāhiden bir sır vardır ki esrār-ı ilāhiden ki ol esrār keşfiyle tekeşşüf olur. Ve ta‘bid-i ezeli ve hidāyet-i lem yezeli ile ol sırra vuķūf ḥuşūle gelir. Nitekim çün esrār-ı ğaybi ve āşārları vardır ki efhām-ı ‘uķalā ve evhām-ı ḥükemā anıñ idrākinde ‘ācizlerdir. Ve amma ‘indi’llāḥ bir menzilet vardır. Meni‘ ve bir mertebe vardır. Refi‘-i vāķı‘a Hızır ve Mūsā ‘aleyhi’s-selām ve şāḥib-i fevātiḥ o āḥir kitābda ‘Ārif-i Rabbāni Şeyḥ Alā’ü’d-devle *ḳuddise sırrıhu* ḥazretlerinden naḳl eder ki ḥaḳıķat-i ḥāl oldur ki miyān-ı aşhābda bir kişı ki isti‘dād-ı ḥilāfet ile müsta‘id oldu. Emirü’l-mü‘minin ‘Ali *kerrema’llāhu vechehu* çendān ḥilāfete mültefit oldu. Amma hiçbir kimsede

⁶⁵ “meşnevî” başlıkA: B nüshasında yoktur.

⁶⁶ Güneşin cevheri dördtür, dört cevherdir. Satıcının boş işlerle ne işi olur? Her ne kadar Ali’nin mührü ile sağlamlaşmışsam da Ömer’in mührüyle de boş değilim. Aynı şekilde başımdaki aydınlık gözde, Ebû Bekir mum, Osman lambadır.

⁶⁷ Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir! Hûd sûresi 11/18.

bu manşıba kâ'il kalmadı. Zārūri hilāfet şūri qabūl ve daḥi ma'lūm ola ki velāyet 'ilm-i bā'tındır. Verāset 'ilm-i zāhirdir. Ve imāmet hem ilm-i bā'tın hem 'ilm-i zāhirdir. Ve vesāyet hıfz-ı silsiledir. Hāzret-i Emirū'l-mü'minin ba'de es-seyyidū'l-mürselin vāris ve İmām-ı mutlak ve vaşi bir haḥ idi. Ba'dehu ḥalife-i şūri daḥi oldu. Şāḥib-i ḥadiqa *ḡuddise sırruhu* ehl-i ta'aşşuba ḥiṭāben buyurur:

Meşnevi

مصلحت بود آنچه کرد علی
تو چرا سال و ماه در جدلی
بود بو بکر با علی همراه
توزبان فضولی کن علی نکوست
عظمت از حضرت نبی و علیست
در لحاف خلاف حفتین چیست
آن که با مرتضی علی نکوست
هر که کوباش من ندارم دوست
کر بد است این عقیده و مذهب
هم براین بد نداریم یا رب⁶⁸

Ve kıdve-i muḥaḳḳikān Mahzūm-ı cihāniyān *ḡuddise sırruhu* melfūzunda Emirū'l-mü'minin ḥaḳḳında ba'zı kimseler beyānı mübālağa ederler. Ve Ḥudā'dır derler. Nuşayrı'ye ve şāḥābeye ve ḡurābaya ḡurūhları ki ḥāşıl-ı ṭavā'if bisyārdır. ع. ذکر جمله اطالتی دارد. ⁶⁹ Ama mezheb-i fırqa-i nāciye oldur ki Muḥammed Muştafā'dan ḥayrū'l-beşer ve efḍal-i evliyā ve ekmel-i evşiyā 'Ali Murtaẓā'dır. Ebū Bekir eş-Şiddik⁷⁰ ve 'Ömer Ḥaṭṭāb ve 'Oşmān-ı zi'n-nūreyn daḥi ḥaḳḳ üzeredir. (A 8a) *Raḍıya'llāhu 'anhum*. Yine melfūz-ı mezkūrda mastūrdur ki Receb yigirmi üç tāriḥde si-şenbe ḡünü ba'de ez-peygamber şāḥābeniñ iḥtilāfı ḥaḳḳında kelām cāri olup Mahzūm buyurdu.

⁶⁸ Ali'nin yapmış olduğu herşey maslahattır. Niçin sen ay ve yıl diye cedelleşmekteisin? Ebū Bekir Ali ile yoldaş olur. Sen gereksiz sözlerini kısa kes. Azamet Hz. Peygamber ve Ali'dendir. Bu farklılık, zıtlık nedendir? O şey ki Ali ile güzeldir. Her kim ki onunla dost olur, benimle olur. Ya rab bu inanç ve mezhebin eliyle beni o dīn üzere kıl.

⁶⁹ Cümleyi zikretmek işi uzatır.

⁷⁰ Ebū Bekir eş-Şiddik A: Ebū Bekir Şiddik

Enes ibn-i Mâlik'den mervidir ki eyitdi. *Lemmâ seveynâ et-turâben 'Alî kabri Resûla'llâh (B 8b) enkeret kulûbenâ.* Ya'ni ol zamân ki kabir-i Resûla'llâh üzerine türâbı vaz' ü tesviye kıldık. Kulûbumuz inkâr eyledi ve daği eyitdi. Müttefâkın 'aleyhdir. 'Ali'dir ki ol hâzret marâz-ı mevtinde buyurdu. *Îtûni bi-kırtâsin ektûb lekûm kitâben len nuğillû ba'di.* Ya'ni kâğıd getirdiñiz tâ ki size bir vaşıyyet tahrir edeyim ki hergiz gümrâh olmayasız. Benden sonra bu hâlde 'Ömer ibn-i Hattâb eyitdi. *Hasbünâ kitâbullâhi inne hâze'r-recule kad işütedde ve ce'ahu.* Ya'ni kitâb-ı Hudâ bize kâfidir. Tahkik bu merd ya'ni peygamber⁷¹ üzerinedir ve müstedd olmuşdur. Çün ihtilâf hadd-i i'tidâlden tecâvüz etdi. Ol hâzret buyurdu. *Kum a'niyyi.* Ya'ni kalkıñız benim huzûrundan. Hâzret-i Maḥzûm'un meclisinde hâzırlardan biri eyitdi. Şol bid'at ve dalâlet ki Hâzret-i Nebi şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem efendimiz hâzretlerinden sonra zâhir oldu. Bi'l-cümle şahâbeden zuhûra geldi. Maḥzûm buyurdu. Mesâ'il-i kelâmiyede fezâ'il-i aşhâb mezkûr ola idi. Cühâl ve dâliniñ ihtimâmlarına binâen terk-i mübâheße ederdim. Ama ol nesne ki fazl-ı şahâbe hakkında söylemişim. Bu fakir-i yârân u muḥibbânına ma'lûmdur ve daği hâzret-i Maḥzûm buyurdu. Hilâfet iki nev'i üzeredir. Biri şugrâ ve birisi kübrâdır. Hilâfet-i kübrâ hilâfet-i bâtındır. Hükûm-i Hudâ vü Resûl ve icmâ'-ı ümmet ile işbu hilâfet-i bâtın ser-halka-i evliyâ 'Ali Murtaẓâ'ya müte'allikkdir. Ve hilâfet-i şugrâ ki hilâfet-i zâhiridir. Miyân-ı ümmetde muhtelifün-fih Emirü'l-mü'minin 'Ali Murtaẓâ'ya Hudâ Te'âlâ'dan hilâfet tîrîkiniñ maḥşûş olması aña mebnidir ki Leyle-i mi'râc'da Server-i kâ'inât bir hücre gördü. Nûrânî kilid ile muḥaffel Cibril-i emin'den su'âl buyurdular ki yâ âhi dilerim ki bu hücreye duḥûl edem. Cebrâ'il eyitdi. Yâ Muhammed izin Hudâ'ya mevḳûfdur. Pes ol hâzret Rabb-i 'izzetten mes'elet eyledi. İcâbet buyrulup içeri girdiler. Cenâb-ı peygamber nûrdan bir şanduk gördü. Ol daği nûrânî kilid ile mesrûr Hâzret-i peygamber aḥbâr-ı Cibril ile küşâdını ricâ vü niyâz eyledi. Qabûl buyrulup açıldıkda derûnunda sâbık mişillü bir hat zâhir oldu. Ve'l-hâşıl birbiri derûnunda yedi şanduk zuhûr edip yedinciniñ derûnunda bir hırka var idi. Ol hâzret eyitdi. Hudâvendâ bu hırka-i müteberriki baña erzâni buyur. Fermân oldu ki ḥabibim bi'l-cümle enbiyâdan geri tutup seniñ için bu hırkayı hıfz eylemişim. Ol hâzret şevḳ-ı temâmla telebbüs eyledikde Cibril-i mübarek yâd eyledi. Meğer ol hâzret 'arz eyledi ki Hudâyâ hırka yalnız baña mı maḥşûşdur. Ya ümmetden birine daği verilecek midir? Emr-i rabbânî şeref-şâdir oldu ki yâ Muhammed aşhâbıñdan (B 9a) her kim 'ayb-pûşi ve settâriyyet sıfatla muttaşif (A 8b) ola bu hırka-i şerife aniñ daği lâıyık olur. Anlardan su'âl ile her kim ki şıfat-ı mezkûreye muvâfiḳ cevâb verir ise aniñ daği bu hırkada ḥaḳḳı var. Çün ol hâzret Mi'râc'dan 'avdet buyurduklarında aşhâbın da'vet edip buyurdular. Bu gece hırka-i mübareke

⁷¹ peygamber A: B nüshasında yoktur.

ķabl-i rahmāniyden baña merħamet buyruldu. Ve sizlerden daħi her kim muvāfık ve rızā-yı ħaķ ve muķābık re'y-i⁷² ħākim-i muķlaķ ‘āmil olup ve anıñla ittiķāf eylediğini beyān ede bu ħırķa aña daħi sezā olup buyurduķda Ebū Bekir ayağ üzere gelip eyitdi. Yā Resūla’llāh şıdķ u cihād ile ‘āmil olurum. Ol ħazret buyurdu. *İclisi meķāneke*.⁷³ Yā Ebā Bekir murād-ı ilāhi bu değildir. Ba‘dehu ‘Oşmān ayağa gelip eyitdi. Ħayā vü cihād ve ibādetle meşğul olurum. Ħazret-i Resul aña daħi *İclis meķāneke*. Yā ‘Oşmān murād-ı ilāhi bu daħi değildir buyurdu. Ba‘dehu ‘Ömer daħi ayağa gelip eyitdi. Yā Resūla’llāh ‘adālet eylerim. Yine ħazret buyurdu. *İclis meķāneke*. Yā ‘Ömer bu daħi değildir. Pes dördüncü defada ‘İmām ‘Ali kıyām edip dedi. Yā Resūla’llāh ‘ayb-pūşi-i bendegān-ı perverdigārı şı‘ār u settāriyyet şıfatında istiķrār eylerim dedikde ol ħazret buyurdu. Yā ‘Ali *ente vehiye leke*. Ya‘ni yā ‘Ali bu ħırķa-i mübārek seniñ için ve sen anıñ için lāyıkşın buyurdular. Pes Emirü’l-mü‘minin telebbüs buyurup aşķāb-ı mübarek yād eylediler. İşte bu cihetden ħırķa ve bi‘at-ı meşāyiķ Ħazret-i Resul’dan Emirü’l-mü‘minine reside olur. Nitekim kemāl-i nübüvvet Muħammed Muştafā’nıñ zāt-ı fā’izü’l-berekātında ħatm oldu. Kemāl-i velāyet daħi ol zāt-ı ‘ālī şıfat-ı ‘Ali Murtażā’da ħatm buldu. Mü’ellif eydür ki kışşā-i ħırķa vü Mi‘rāc Rāħatü’l-ķulüb’da daħi ki melfūz şeyķ *ķuddise sırruhuda* mastūrdur. Ve yine bir cemā‘at ehl-i sünnetten ki Cenāb-ı velāyet-me‘āb’ı maķām-ı şerifde şaħābe-i kibārdandır. Dördüncü ħalife biliriz. Ve maķām-ı tariķat u ma‘rifetde bi-ħasbe’l-irşād ħalife biliriz. Şöyle ki Seyyid-i kā’ināt’ın ism-i muķaddes ü mazharından şoñra nām-ı ‘Ali Murtażā şecere-i rābıta-i tariķat ve ma‘rifetde sebt ü taħrir olunur. İştihāda ħācet yoķdur.

Li-vālidī

با نبوت همنشین کف بد ست

در خلافت چون نبی آخر نشست⁷⁴

Tatvil-i kelāmından maķlūb oldur ki herkes ehl-i sünnet silsile-i seniyyesi üzerine bir ‘aķide-i fāsidesi var ise nesh edip ıslāķ eyleye. İşte saña cevāb-ı bā-şevābı beyān eyledim dedim. Ol ‘ālim-i Tebrizi eyitdi. Ħavāric ħaķķında ne dersin? Dedim ol **(B 9b)** merdūd u ta‘ūnlarıñ ħurūcu ol ħazretiñ ħilāfeti zamānında vāķı‘a-i şeni‘den şoñra ħükm olmuş idi. Elħamdüli’llāh ‘Ali ihsāna ol gürūhu bi-şükūhu Ķahhār-ı ħaķıķı ve Cebbār-ı taħķıķı ‘adl-i bi-‘abdiyle ħāķla yeksān eyledi ki el-yevm ‘arşa-i zeminden ol fırķa-i mel‘undan **(A 9a)**

⁷² re'y-i ħākim A: rāy-ı ħākim B.

⁷³ Yerime (yanıma) otur!

⁷⁴ Hz. Ali, Hz. Peygamber’le el ve avuç gibi iç içeydi. Halifelik makamında son peygamber gibi oturdu.

hiçbir ferd kalmamıştır. Ba'de ez-tayy-ı tekellümât-ı mezkûre ve muḳaddemâ-yı meşṭûra erbâb-ı 'irfân ve aşḫâb-ı iḳân birkaç 'aziz bu faḳiriñ külb-i aḫzânın teşrif buyurup eyitdiler. Ehl-i sünnet ḥaḳlarında gürûh-ı Şi'a bir mazanne-i 'abeşi ki tutarlar. Anıñ ref'i gâyet sühûletdedir. Dedim ne vech iledir? Hidâyet buyuruñ. Eyitdiler âyâtı Qur'ân'ı ve eḥâdiş-i ḥabib-i sübhânı ki feẓâ'il-i maḥbûb Emirü'l-mü'minin ve vaşiyyü'l-mürselin eylersiz ve maṭlûbü'l-kâmilin Murtaẓâ 'Ali *kerrema'llāhu vechehu* mensûbdur. Bizim mezhebimiz 'ulemâsınıñ muşannafâtı şerife ve mü'ellifât-ı lâtifelerinde maşṭûrdur. Bir şâhib gerekdir ki her bir kütüb-i mu'tebereden naḳl ederik. Bir mecmû'a tertib ederik. Ol kimseleri ilzâm u iskât için ki ehl-i sünnet ḥaḳlarında isnâd ederler. Anlarıñ Ḥazret-i Emir'e muḥibb olduklarını '*unvānu şāhifetü'l-mü'mini ḥubbi 'Aliyyi ibni Ebū Ṭālibi kerrema'llāhu vechehu* ḥadiş-i şerifi ḥükmüyle ki ser-nâme-i divân cemi'-i mü'min ve mü'mininedir. Ol mecmû'aya sebt eyle. Ben eyitdim. Bu kelâmı ki buyurduñuz. Bir 'ilme mevḳûfdur ki kâmil ve her bir fûnûna şâmil ola. Ol⁷⁵ 'azizler eyitdiler. Qâdir-i ḥaḳîki-i zât insāna bir ḳudret-i kerāmet⁷⁶ ḳılmışdır ki her ne dürlü emre teveccühün şarf eyleye. Cenâb-ı 'izzet anı maḥrûm eylemez ve her ne dürlü emr-i ḥayra ki niyyet-i ḥāliseye muḳārin ḳıla. Mu'aṭṭal ḳomaz. Gerekdir ki *es-sāi münni ve'l-itmāmu 'alellāh* ḥükmüyle bu sa'adet-i 'uzma ve 'ibâdet-i kerimeye sen mevḳûf olasın. Ve bu beyân-ı feşāḥat ü belāgat 'ināyet-i ḥamd-ı te'bidiyle ṭayy ḳılasın.

Meşnevi

کفتم که چنین شکفت کاری

از من ناید بروزکاری

چون من بکنم قبول این حرف

کنجایش بحر نیست در ظرف⁷⁷

Ba'dehu bu ḥāk-sāra beşāretle beşāšet gösterip zebân-ı dürer-i bârlarıyla bu iki beytiñ maẓmûnunu iltifât buyurdular:

Beyt

هر که کرده با ست رها تصنیف

نیست دشوار پیش او تألیف⁷⁸

⁷⁵ ol A: B nüshasında yoktur.

⁷⁶ kerāmet A: b nüshasında yoktur.

⁷⁷ İş böyle yapılnca dedim ki, benden ona fayda yok. Ben bu sözü kabullensem de deniz kaba sığmaz.

Hulāşa-i kelām bu bâbda hâhiş-i havvâş u ‘avām piş-ender-piş vâki’ oldu. Bu kâr-ı sa‘âdet-i efkârın itmâm u hüsni ihtişâmı için bir fâtiha-i fâ’ize temenni kıldım. Hemân dem ol ‘azizler dest-i münâcâtı dergâh-ı kâdî’l-hâcâta getirip fâtiha-i Kûr’ân eyitdiler. Ba‘dehu ve menâzil-i (B 10a) füyûz-ı nâzillerine gitdiler. Fâtiha-i fâyihanın berekâtıyla kalb-i fakîrânemize inşirâh u infitâh zâhir olup nazâr-ı te‘emmül ve tefekkür ile *lâ yeteharrekü zerretellâ bi-izni’llâh* mütâlâ‘ası vâki’ oldu. Ol hâlde bi-höd oldum. Ve yine mahva geldim. Dedim ey Keşfi bu bir işâretidir. İşâret-i⁷⁹ ğaybiden ve bir beşâretidir. Beşâretü’l- reybiden gerekdir ki min külli’l-vücûh cemi’ umûrdan hâtır-ı fâtırın fâriğ kılasın. Ve bu sa‘âdet-i sermedi ve ibadet-i ebedi hüşûle meşgûl olasın. Pes ihtimâm-ı temâmıyla kütüb-i mu‘tebelerin cemi’ şadrında oldum. Ol câmi‘ü’l- müteferrikin ‘inâyetiyle ekser nesh-i müteşaddin ve müte‘ahhirin ol hâzretiñ *kerrema’llâhu vecchehu* ahvâl-i hûceste me‘âliniñ istinbât u istihrâcında sa‘y u gûşîş edelim. Ol hinde *ehi e‘azzin ve kurretü’l-‘aynin*. Mir Muhammed mü’mîn etâ’ellâhu ömrehu ki nisbette birâder-i haķiki (A 9b) ve ittihâd u yegânelik hasebiyle cân u cânânımın refiķi idi. Ekremu’llâhi fi’d-dâreyn zebân-ı ihlâş ve lisân-ı ihtişâşla eyitdi. Ey birâder gerçi bu gibi emr-i ‘azime mevķûf olan şemerât-ı sa‘âdet ezelidir. Ama işitmedik mi ki ol pir-i tecrübeye kâr-ı Şirâz buyurmuşdur:

Beyt

کس از دست جور زبا نهانر ست

اگر حق پرست است ور خود پرست⁸⁰

Olmaya ki bu mecmû‘a-i mahmûde câmi’ olasın. Korkarım ki teşeyyü’ ile tühmet bulursun. Dedim ey birâderim cân-ı berâberim râst söylersin. Ama *el-a‘mâlû bi-niyyati’l- hâlişeti*. Elhamdüli’llâh bu Menâķıb-ı Murtażaviyye’yi cemi’ ve tertib etmekden bu za‘if ü naķifiñ maţlabı ol değildir ki bu cem’iñ mütâlâ‘asında ma‘âza’llâh hulefâ-yı şülüşe mevrîd-i tã’n ve tanz olalar. Şöyle ki ‘ulemâ-yı Şi‘a’dan ba‘zıları bu niyyet ile taşdik etmişlerdir. Huşûşa benim i’tikâdımca birini medh her derdini medhdir. Eğer sen *men teşebbehe bi-kavmin fe huve minhüm*⁸¹ hükmüyle ehl-i teşeyyü’e müşâbehette i’tirâz ederlerse bu i’tirâz bizim üzerimize vârid olmaz. Zirâ ki Emirü’l-mü’mînin *kerrema’llâhu vecchehu* muhabbetinde anlar müşâbihiz. Ama ‘adâvet-i hulefâ-yı şülüşede müşâbih değiliz. Yemmâ ehl-i sünnet i’tikâdında ‘adâvet-i hulefâ-yı şülüşe Rafz’dır. Muķibb-i ‘Ali değildir. Kaķı mü’mîn vardır ki aña

⁷⁸ Herkes defalarca tasnif yaptı. Onun yazması çok zor değildir.

⁷⁹ işâret B: işâret A.

⁸⁰ Kişi hakperest veya hodperest olsa da, elin ve dilinden cevrenden kurtulamadı.

⁸¹ Kim bir kavme benzemeye çalışırsa onlardandır.

muhabbet etmeye. Nitekim Şāhib-i Teşrih bu mebhāşi tenkîh edip buyurur ki *men kāle ħubbe ‘Aliyyin rafzu fe huve Hāriciyyü ve kāfirü’l-innellāhe te‘ālā eḥabbehu ve eḥabbehu’n-nebiyyü ve’ş-şahābehu ve’l-mü’mînüne ecma’in*. Ya‘ni bir kimse muhabbet-i ‘Ali Rafz’dır diye ol kişi Hārici vü kāfirdir. Zirā tahkîk Hüdā vü Resül ve şahābe vü cemi‘ mü‘min muhabbet etmişlerdir. Ve ol ħazret şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur. *Men eḥabbe ‘Aliyyen ve deḥale’l-cennete (B 10b) bi-ğayri ħisābin*.⁸² Ve kûtb-ı baḥr u ber Feridü’d-din Genc-i Şekker Rāḥatü’l-Kulüb’da beyān eder ki her mürid ki kendi piriniñ kelāmılarından bir kelime yazmış olsa anıñ şevābı hezār sāl ‘ibādet ü tāt’atden ziyāde ve mertebe vü maḳāmı maḳām-ı a‘lāda⁸³ ola. Bināen ‘aleyh hazā kıyās olunur ki bir kimse bir pirān-ı kā’inātın menākıb-ı kirāmın yazmak sa‘ādetine muvaffaq ola ve ne dereceye nā’il olur. Aḥṭab-ı Hutebā-yı H‘ārezm Ebu’l-mü‘eyyid Kitāb-ı Menākıb’da Emirü’l-mü‘minin ‘Ali kerrema’llāhu vechehu ḥaḳḳında rivāyet eder ki Hāzret-i Resūla’llāh ‘aleyhi ve sellem buyurdular ki: *İnnellāhe Te‘ālā ce‘ala li aḥiyye ‘Aliyyin fezā’ile lā tuhsā keşreten fe men zekerrehu fāzileten min fezā’ilihi muḳırran bihā ğaferallāhu ma teḳaddeme min zenbihi ve mā te‘ahhere ve men ketebe fāzileten min fezā’ilihi yestağfiru’l-melā’iketühü lehu mā baḳiye tilke’l-kitābehu ismü ve men istemi‘e fāzileten min fezā’ilihi ğaferallāhu lehu’z-zünübe elleti iktēbihu bi’l-istimā‘ ve men naḳara ilā kitābin min fezā’ilihi ğaferallāhu’z-zünübe elleti iktēbehā bi’n-naḳar*. Ya‘ni be-dürüsti Hüdā ‘azze ve celle birāderim ‘Ali için ol ḳadr-i fezā’il-i iḥsān buyurmuşdur ki keşreti cihetiyle iḥşā vü ḥesāb olunmaz. Bir kimse taşdıḳ-i ḳalble ol fezā’ilden birini zıkr eylese Hüdā Te‘ālā ol kimseniñ geḳmiş ve gelecek günāhlarını maḡfıret eder. Ve her ki ol fezā’ilden taḥrir eyleye anıñ için melā’ike istiğfār ederler. Tilke kitābından bir ism-i bāḳi ölünceye ḳadar ve bir kişi ki fezā’ilden birini (A 10a) istimā‘ ede sem‘ile kesb ü cem‘ eylediği günāhlarını yarlıḳar.⁸⁴ Ve bir şahş anıñ fezā’il kitābına naḳar ede Hāḳḳ Sübhāne ve Te‘ālā ol şahşın naḳarıyla kesb eylediği günāhlarıñ mecmū’unu maḡfıret eder ve daḫi ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’dan kitāb-ı mezkūrda ve ‘Ömer Haṭṭāb’dan Mir Seyyid ‘Ali Hemedāni Meveddāt’ında mervidir ki Resūla’llāh şallallahu te‘ala ‘aleyhi ve sellem buyurur. *Lev inne’r-rıyāza eklāmen ve’l-baḥr didāran ve’l-cinne ḥussaben ve’l-insü küttāben mā ahsā fezā’ili ‘Aliyyi ibni Ṭālib*. Ya‘ni be-dürüsti eğer nebātāt ḳalem olup ve deryālar mürekkeb ve cinler muḥāsib ve Beni ādem kātib olsalar fezā’il-i ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālibi ta’dāda ḳādir olamazlar.

Beyt

کتاب فضل تر آب بحر کافی نیست

⁸² “Bana ve Hz. Ali’ye muhabbet besleyen hesapsız cennete girer.” Hadis-i şerif.

⁸³ maḳām-ı a‘lā A: maḳāmı a‘lā B.

⁸⁴ yarlıḳar A: yarlıḳar B.

İmdi bu ‘adimü’l-istiṭā’a ve ḳalilü’l-biṣā’aya menākıb-ı sāmi-i server-i evliyā kirāmı ve yazmaḳlıḡa ne mecāl vardır. Lākin ol temennā ile ki ḥuṣṣe-ḳinān-ı ḥırman-ı ‘ulūm ‘ulemā-yı ehl-i sūnnet ve’l-cemā’at olayım. Eḡer arz-ı maḥāl ve fāsıd ḥālle ba’zı cūhāl u dālden bu mecmū’a vü maḥmūdeniñ mü’ellifini rafza mensūb ederler ise de ‘*esimenallāhu min müftereyāti’l-mu’rıdın*. Ama ‘ında’llah bir melāmete bir mezellet-i ‘uzmā ve bir derece-i ḳuṣūru vardır. Aña bir selefden biri (B 11a) ehl-i melāmetiñ ‘alāmetlerinden ḥaber verir ki melāmet ol deḡildir ki bir kimse ḥilāf-ı şer’-i şerifi iş ede. Ve ḥalḳıñ melāmetin işide belki melāmet oldur ki kār-ı Ḥaḳ’da Ḥālıḳ-ı ḥaḳıḳiniñ rızāsından infikāk ve ḥalḳdan aṣlā ḥaṣyet ü pāk etmeye. Ey ‘aziz aḥvāl-i güzide āmāl-i meṣāyiḡ raḥimehumu’llāh-ı müridān u mü’tekıdānlarından ḳoḳları ki ol Ḥızır-vāri velāyet ve ser-ḳeṣme-i hidāyetiñ leb-teṣneleridir. ‘Alā ṭariḳi’t-taṣṣıl cerr-i taḥrire getirmişlerdir. Ḳünkü bir meclisde ma’raṣ-ı taḳrيره gele. Ṭalibler istimā’ından ebvāb-ı baḥt u meserret açarlar. Ve raḥıḳ-i cām-ı menākıb-ı irtisāmından iḳerler. Ne iḳin bār-ı melāmet ve küdüret ḳekerler ve ḥalḳıñ levīm ü tevbiḫi toḡmun mezra’a-i ḳulūbla ekerler. Ama ol lā’imler ḥaḳḳında ḥatır-ı ‘ācizāneme bir temsil geldi. Şöyle ki ol lā’imler bi-‘aynihi ehl-i küfrüñ ‘aḳidelerine müṣābihdir ki küffār-ı ḥāksārdan ekşeri ehl-i İslām-ı mu’allā maḳāmı rūsūmu üzere evliyā meḳābiri ziyāretine giderler. Ve ḥubbi’z-zāḥir niyāzmendi tām u şikesteḡi tamām birle tekmin-i ziyāret ederler. Ama anlara “*Lā ilāhe illa’llāh Muḥammedü’r-Resūla’llāh*” kelime-i ṭayyibesin ḳā’il oluñ diyevüz. Ḳabūl etmezler. Ve berāhin-i bātıla ve ner-i ḥurufāt lā-tā’ile irād edip ṭariḳ-i hidāyete gitmezler. Hidāyetü’s-Sü’edā’da irād olunmuşdur ki Sultān Şemse’d-din zamānında şehir-i muḳaddesden bir kişi Dihlevi’ye geldi. Emir’l-mü’minin ‘Ali’nin *kerrema’llāhu vecchehu* menākıb u feṣā’ilin taḥrir eder. Ba’zı müte’allimān bed-gümān olup bu kişiden Rafz fehm olunur dediler. Ḳün bu ḥaber Sultāna erişdi. Anıñ ihzārına emr eyledi. Ol meṣhed-nāme-i Selātin ve şüyūḡ ki Dihlevileriñ ya’ni Hindileriñ kitābların dibācesinde merḳūm idi. Anlarıñ nāmları maḥallinde e’imme-i ma’sūmin nām-ı şeriflerini yazmış idi. ‘Ulemā-yı ‘ahdi rāḥ-ı ‘adāveti derpiş edip va’llāh sen re’isü’l-müte’abbidinsin dediler. Ve fetvā verdiler ki (A 10b) ol şahşı iḥrāk edeler. Ḳün ol kişiniñ ḥaḳıḳat-i ḥāl ma’lūm oldu. ‘Ulemā-yı bi’l-cümle şerm-sār oldular. Ve ben ol kişilerden ‘acib eylerim ki kūs-ı muḥabbet ḥulefā-yı rāşidini ururlar. Bir ḥalifeniñ menākıb u feṣā’ilini müṭālā’adan ki *el-ḥilāfetü ba’di şelāşün seneten*⁸⁶ hükmüyle kemāl-i ḥilāfet anıñ vücūdu pür cūduyla ḥatm ola. Müte’ellim ve müte’ezzi olup ol menākıbı taḥrir edenler rafza mensūb idiler. Sübhāna’llāh ne refi’ü’l-ı ḳadırdir.

⁸⁵ Denizin suyunun fazilet kitabı yeterli deḡildir ki parmaḡının ucunu ıslatıp da sayfa saysın!

⁸⁶ “Halifelik makamı benden sonra otuz yıl olacaktır.” Hadis-i şerif.

Bu dördüncü halife ki gūyā rūz-ı ezeli hilāfet-i Resūl anıñla ‘ahd etmişdir ki tā sen bu cihānda olasın. Ben seniñle olurum ve a‘lā-yı ıtlāka naķıl⁸⁷ buyurasın. Dāmen-i murāfaķatı elden bırakmayıp seniñ dostluğın kāse-lisliğı (B 11b) ile libās-ı imāmetle melbūs olarak tā kıyām-ı kıyāmet on bir ferzendi ercūmendiniñ ile murāfaķat edip şeref-i sa‘ādet bulurum. Ve seniñ āhirinci ferzendiniñ bir ķubbe-i ‘arş mertebesin bir dereceye erdireyim ki ‘İsā ‘aleyhi’s-selām āsmān-ı cihārımdan nāzil olup ol dü serāya iķtidā eyleye. Ve’l-hāşıl bu taķdirce cāmi‘-i menāķıb üzerlerine rafż isnād eylemek cā’iz değildir. Belki bu tã’ife-i muta‘aşşıba dā’ire-i ehl-i sūnnetden maṭrūd ve bu beyt hūkmüyle merdūdlardır.

Beyt

هرکس که کزید بغض یکرا

محروم ز لطف هر چهار است⁸⁸

Bu gibi nākislere *Allāhümme ve āli men valāhu ve ‘ādimen ādāhu* ḥadiş-i şerifiyle mütenaşşıl olup ve terk-i ta‘aşşub edip muḥabbet-i ehl-i beytle ķalblerin şād ve seniyye-i pāk olarak bu birķaķ beyt zebān-ı beyānların kūşād edelim.

Li-vālidihı

من محبّ چار یار مصطفی

خارجی کو خون شود زین ماجرا

هر که رایک ذرّه دانش یار شد

از فراست مخلص این چار شد

چار عنصر هم بهم آمد از آن

که شوند این چار از پر ده عیان⁸⁹

Bu faķır-i⁹⁰ mü’tekıd ‘aķide-i ḥamıde-i kıdvetü-l ebrār Şeyḫ ‘Atṭār’dır. Tezķiretü’l-Evliyā’da beyān eder ki buyurur. İnşāf eder ki çün Ḥazret-i Muḥammed Muşṭafā’yı pādişāh-ı dūnyā vü āḫiret bilirsın. Gerekdir ki anıñ

⁸⁷ naķıl A: naķıl B.

⁸⁸ Her kim ki onlardan birisini seçerse, dördünün de lutfundan mahrum olur.

⁸⁹ Ben Mustafa’nın dört arkadaşını da severim. Bu macerada hariç kalan kan olur. Bir bilginin yardımcı olduğı herkes, bu dördünün samimi yiğitliğinden istifade eder. Dört unsur O’nun vasıtasıyla buluşunca, bu dört perdeden āşıkâr olur.

⁹⁰ faķır A: faķır B.

ferzendlerini daħi pişvā vü penāh kılasın. Ve sâ'ir akrabā aşhāb kezālik kendi yerinde bilesin. Tā seniyye-i pāk olasın. *Haḳḳa sümme haḳḳa*.

Beyt

نه من دلشده این راه بخود می پویم

یارها گفته ام و بار دیگر می گویم⁹¹

Eğer Menākıb-ı Murtażā-yı ‘Ali’yi cem‘ etmek Rāfizi ise bu gibi rāfiz sa‘ādet-i ebedi ve devlet-i sermedi bilerek Şāfi‘ü’l-‘aleyhi’r-raḥmeniñ işbu mışrā‘ı me‘ālını evrād-ı cān u dil ve ḳalbimi aniñ ḥubbuna menzil eylerim. ع فلیشهد التّقلان انّی رافض. Hōd-ı muḥabbet u i‘tiḳād-ı cihetinden Cenāb-ı müsteṭāb-ı velāyet-me‘āb ḥiṭāben şadā-yı bülend ile işbu rubā‘i bu faḳiriñ zebān-ı ḳaşirü’l-beyānından cāri ḳılmışdır:

Rubā‘i

(A11a) تا جان بتنست راه حیدر پویم

تا چشم بسر جمال حیدر جویم

خواهم که بهر موی پذیرفته زبان

چون ذکر خدا از حیدر گویم⁹²

Ve’s-selām. ‘Ali men ittiba‘u’l-Ḥudā fihrist-i ebvāb-ı müdde‘āmız erbāb-ı biniş aşhāb-ı dāniş zamirlerine mübeyyen ü müberhen ola ki bu mecmū‘a-i maḥmūde on iki bāb-ı müştemildir. *Rabbi yessir ve temmim bi’l-ḥayr*.⁹³ Bāb-ı evvel ol Emirel-mü‘minin ve imāmü’l-müttaḳin ve ya’sübü’l-vāsilin ve maṭlūbü’l-kāmilin imāmü’l-meşāriḳ ve’l-meḡārib Esedu’llāhi’l-ḡālib (B 12a) ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib *kerrema’llāhu vechehu* şānında nāzil olan nuşūş-ı Ḳur’āni ve aña müte‘allik olanlarıñ beyānındadır. Bāb-ı divüm ol serveriñ *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* Murtażā ‘Ali *kerrema’llāhu vechehu* ḥaḳḳında buyurdukları ehādiş-i şerif beyānında. Bāb-ı sivüm menākıb u feżā’il-i Murtażā ‘Ali *kerrema’llāhu vechehu* beyānındadır. Bāb-ı çihārüm ‘aḳd-ı nikāḥ-ı Murtażā bi-seyyidetü’n-nisā beyānındadır. Bāb-ı pencüm ‘ilm ü keşf-i Murtażā beyānındadır. Bāb-ı şeşüm ḥavāriḳ-ı ‘ādet ve zuhūr-ı keremāt-ı ‘Ali *kerrema’llāhu vechehu* beyānındadır. Bāb-ı heftüm zühd ü vera‘-ı Emirü’l-

⁹¹ Bu yola gönül vermiş olduğum için, defalarca söyledim bir daha söylerim.

⁹² Ta ten canla bir olduğü sürece, Haydar’ın yolunda koşarım. Başımda gözüm olduğü müddetçe, Haydar’ın güzelliğini ararım. Bir kılı bile dilime kabul ettirmek isterim. Çünkü Allah’ın zikrini, Haydar’ın zikriyle söylerim.

⁹³ Rabbim kolaylaştı, hayırla sonuçlandı.

mü'minin beyânındadır. Bâb-ı heştüm sehâvet-i Şâh-ı velâyet beyânındadır. Bâb-ı nühüm kuvvet ü şeca'ât ve vesâyet-i risâlet beyânındadır. Bâb-ı dehüm firâset ü kiyâset-i İmâm-ı hidâyet beyânındadır. Bâb-ı yâz-dehüm Emirü'l-mü'minin 'Ali *rağıya'llâhu 'anhun*⁹⁴ serir-i hilâfet-i şüri ve ma'neviyeye iclâs buyurdukları beyânındadır. Bâb-ı düvâz-dehüm yümn-i huşûl-i derece-i şehâdetle 'âlem-i fenâdan menzil-gâh-ı şeref nâkil ü zât-ı Hudâvend-i celle ve 'alâya vâsıl oldukları beyânında. İmdi 'aded-i ebvâbın on ikiye inhişârı tebrik ü tehniyet vâkı' oldu. Yoksa fezâ'il-i Hâzret-i Emir hezâr bâb ve hezâr kitâba sığmaz. Ol kitâbtan birisi oldur ki 'aded-i hurûf-ı kelime-i mu'azzama *lâ ilâhe illa'llâh* on ikidir. Ve Muhammed Resûla'llâh dahi on harfdır. Ve dahi Emirü'l-mü'minin elķâbı on iki hurûfdur. Şâh-ı velâyet elfâzı dahi on ikidir. Ve 'Ali ibn-i Ebû Tâlib ism-i şerifi dahi on iki hurûfdur. Ve dahi bu âlem-i vücûd evķât u zamânla mevcûddur. Ve zamân ile sa'ât rûz-ı şebden 'ibâretidir. Ve ol dahi hâl-i i'tidâlde on ikişer 'adeddir. Ve dahi seb'a-i seyyâre on iki burca maşşûşdur. Ve dahi *innâ izzete's-şuhûri indellâhi işnâ 'aşere şehran fi kitâbullâhi*⁹⁵ âyet-i kerimesiyle bir sene-i kâmile on iki mâhdır. Ve dahi *ve le ķad ehaze'llâhü misâķa Beni İsrâ'il ve be-asnâ minhümüsneyni 'aşere neķibâ*⁹⁶ âyet-i kerimesiyle nuķabâ-yı Beni İsrâ'il on ikidir. Ve dahi Seyyid-i kâ'inât Leyletü'l-'aķabe'de Enşâr'dan on iki kişi ta'yin buyurdular. Ve dahi esbât-ı Ya'ķûb on iki neferdir. Ve dahi e'imme-i ma'sûmin '*aleyhi'selâm* on iki zât sûtüde simât Hâdiş-i nebevi hasebiyle Câbir ibn-i Semre *rağıya'llâhu 'anh* mervidir ki eyitdi. *Süm'aten nebiyyi salla'llâhu (A 11b) 'aleyhi ve sellem Yeķüle yeķünü ba'di işnâ 'aşere Emiren fe ķâle kelimeten isme'âhe fe ķâle ebi ennehu ķâle küllühüm min Ķureyşin*⁹⁷. Ya'ni Câbir eydür Hâzret-i Resûl'den *salla'llâhu (B 12b) 'aleyhi ve sellem* işitdim buyurdu ki benden sonra on iki Emir olacaķdır. Câbir dedi ki her kelimeyi ol hâzretten istimâ edemedim. Babam eyitdi ol kelime *küllühüm min Ķureyşin* lafzı şerifidir ki anlarıñ kelimesi Ķureyş'den olacaķdır. İ'lâmü'l-verâ'da mastûrdur ki Hâzret-i İmâm Zeyne'l-'âbidin eyâd-ı büzürgvârlarında rivâyet ederler ki Hâzret-i Resûla'llâh Emirü'l-mü'minin zât buyurmuşdur ki *ışnâ 'aşere min ehli beyti e'ķâhumullâhi 'ilmi ve ķâ'imî evvelehüm ente yâ 'Ali âķirühümü'l-ķâyimüllezi yeftehullâhu te'âlâ 'alâ yedeyhi meşâriķu'l-arđi ve megâribehâ*. Ya'ni ehl-i beytimden ol iki kişi ki Hâķķ Sübhâne ve Te'âlâ anlara benim 'ilmim ve fehmimi 'atâ kılmışdır. Anlarıñ evveli yâ 'Ali sensin. Ve âķir ķâ'im-i nâm bir zâtdır ki Hâķķ Te'âlâ meşâriķ u megârib-i arz anıñ birini

⁹⁴ *rağıya'llâhu 'anhun* A: *rağıya'llâhu 'anh* B.

⁹⁵ "Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on ikidir." Tevbe 9/36.

⁹⁶ "Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. (Kefil olarak) içlerinden on iki de başkan göndermiştik." Mâide 5/12.

⁹⁷ Benden sonra imamlar on iki tanedir, bunların hepsi Kureyşli'dir. Oniki imamlar evsiyâ-yı Resûlallah'tır. Allah tarafından nasib edilmiştir.

üzere feth eder. İmām Cāfer-i Şādık’dan ‘*aleyhi*’s-selām mervidir ki ol hāzret buyurdu. *el-e’immetühü ba’di isnā ‘aşere evvelehüm Ali ibni Ebi Tālib ve āhirühümü’l-kā’imühüm hulefāyı ve evşiyāyı ve evliyāyı ve haccecullāhi te’ālā alā ümmetü’l-muḳarribihim mü’mine ve’l-münkerü lehüm kāfirün*. Ya’ni benden şöñra e’imme on ikidir. Anların evveli ‘Ali ibn-i Ebū Tālib ve āhir kā’imdir. Anlar hulefā vü vaşilerim ve velilerimdir. Ümmetim üzerlerine Allah’ın hüccetleridir. Anlara ikrār eden mü’mîn ve inkār eden kāfirdir. İrşād-ı Şeyḥ-i Sa’id’de ol daḥi Ebā Ca’fer-i Sāni ibn-i ‘Ali’den naklen rivāyet eder ki Emirü’l-mü’mînin ‘Ali eyitdi. Ol hāzret *şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem* aşḥābına buyurmuşdur ki *Āminü bi-leyleti’l-ḳadri fe innehu yenzilu fihā emrū’s-sünnetihi ve inne le-zālike’l-emri min ba’di ‘Ali ibni Ebū Tālibu ve ‘ahdi ‘aşere min veledihî*. Ve daḥi isnādla yine Emirü’l-mü’mînin’den mervidir ki buyurdu. Her birinde leyle-i ḳadr olur. Tahḳik ol gecede ol seneniñ kārı nāzil olur. Ve ol kāra evliyā vardır. Benden şöñra İbn ‘Abbās su’āl eyledi ki yā Emirü’l-mü’mînin ol evliyā kimlerdir? Buyurdu. *Ene ve eḥade ‘aşere min şulbi* daḥi Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri’dan mervidir ki eyitdi. Seyyidetü’n-nisā Fāṭmatü’z-zehrā *raḳıya’llāhu ‘anhā* hıdmetine gitdim. Ve dest-i mübārekinde bir levḥ gördüm. Anda esmā-yı evşiyā merḳūm idi. Tā’dād eyledim. On ikidir ve āhir vaşıyyi kā’imdir. Evlād-ı Fāṭma’dan e’imme-i isnā-‘aşereden üç zāt Muḥammed ismiyle mersūm ve üçü daḥi ‘Ali nāmıyla müsemmalardır. Ve Keşfü’l-gamme’de Aḥmed ibn-i Ḥanbel’dan Meveddāt’da Mesrūḳ’dan menḳüldür ki biz ‘Abdu’llāh ibn-i Mes’ūd ile secdede idik bir kişi gelip eyitdi. Ey İbn Mes’ūd eyā Cenāb-ı peygamber’dan şöñra imām ne miḳdār olacaḳdır? Beyān buyurdular. İbn Mes’ūd *raḳıya’llāhu ‘anh* eyitdi. Beli nuḳabā-yı Beni İsrā’ıl ‘adedinceidir. Kelām-ı Allah’da (B 13a) (A 12a) beyān buyrulduḡu üzere on ikidir.

Bāb-ı Evvel Emirü’l-Mü’mînin Riḳḳatü’l-Muḥaḳḳikın Ya’şübü’l-Vāşılın Maṭlûbü’l-Kāmilin İmāmü’l-Meşāriḳ ve’l-Meḡārib Esedu’llāhi’l-ḡālib ‘Alī ibn-i Ebū Tālib Kerrema’llāhu Vechehu Şānında Nāzil Olan Nuşûş-ı Kur’ānı ve Aña Müte’allık Olanların Beyānındadır

Ḳāle Emirü’l-mü’mînin kerrema’llāhu vechehu: *Nezeli Ḳur’ānu erbā’ate erbā’in rub’un fi nā vezlu’ fi ‘adüvvinā vezlu’ siyyāren ve emsālun vezle’un ferā’ize aḥkāmu şeri’atin lenā kerimü’l-Ḳur’ān*. Ya’ni Ḳur’ān dört bahş üzerine nāzil oldu. Bir bahşı bizim vafımız ḥaḳḳındadır. Ve bir bahs a’dāmızın mezemmet ü menfa’ati ḥaḳḳında. Ve bir bahşı siyer ü ḳaşas u emsāldır. Ve bir bahş ferā’iz ü aḥkām-ı şeri’atdır. Ve kerāyim-i Ḳur’ān bize mahşüşdur.

Menḳābet, ‘Abdu’llāh ‘Abbās’dan *raḳıya’llāhu ‘anh* mervidir ki eyitdi. Kur’ān-ı mecid’de hiçbir āyet yoḳdur ki Emirü’l-mü’mînin aña şeref ü pişvā

olmaya. Yine andan mervidir ki eyitdi. *Yā eyyuhe'llezine āmenū*⁹⁸ hitāb-ı kerimi ile ol muhāṭab olan Ḥazret-i Emir'dir.

Menkabet, yine andan mervidir ki eyitdi. Be-dürüsti Ḥaḳḳ Te'ālā ve taḳaddes ḥazretleri Kur'an-ı mecidinde aṣḥāb-ı müsteṭāb Ḥazret-i Resūl'e 'itāb eylediğinde Emirü'l-mü'minin ol 'itābda dāḥil olmuştur.

Menkabet, Ḥuḫeyfetü'l-Yemāni'den *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki Kur'an'da *yā eyyuhe'l-lezine āmenū* hitābına Emirü'l-mü'minin lebb-i lübāb ve mağzū'l-hitābdır.

Menkabet, Mücāhid'den *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki Emirü'l-mü'minin ol sābıka vardır ki Emir-i pişvā ve sırr-ı hitāb *yā eyyuhellezine āmenū*'dur. Zirā izhār-ı İslāmiyet'de cümle mü'minler üzerlerine sebḳat etmiştir. Ve bu re'ayāniñ mecmū'ı Ḥāfız Ahmed ibn-i Merdūyye '*aleyhi'r-raḥme* menākıbından menkūldür. Ve bu rivāyātdan ba'zı Evsaṭ-ı Ṭāberāni ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da daḥi manzūrum olmuştur. Ve daḥi kitāb-ı mezkūrda İbn 'Abbās'dan menkūldür ki eyitdi. *Mezeleti fī alā ṣelāse mi'ete āyete* ya'ni üç yüz āyet-i kerime şān-ı Murtaẓā'da nāzil olmuştur.

Menkabet, ḳavlūhu Te'ālā: *Innemā veliyyükümüllāhu ve Resūlühū vellezine āmenüllezine yüḳıymune's-ṣalāte ve yu'tüne'z-zekāte ve hüm rāki'un*⁹⁹. Ya'ni be-dürüsti ancak siziñ mutaṣarrıf u diliñiz Ḥuda ve Resūl'ü ve daḥi ol mü'minlerdir ki şalātı iḳāme vü ifā ve zekevātı a'ta ve edā ederler. Ḥālbuki anlar rāki'lerdir. Cumhūr-ı müfessirin müttefiklerdir ki işbu āyet-i kerime Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* şānında nāzil olmuştur. Sebeb-i nüzülü oldur ki birgün bir sâ'il mescid-i Resūla'llāh'da 'atā taleb eyledi. Aṣḥāb'dan hiçbir kimseye nesne vermedi. Ol dem sâ'il cānib-i āsmāna el ḳaldırıp eyitdi. Bāri Ḥudāyā şāhid ol ki Resūl'ün mescidinde şadaḳa taleb eyledim. Ḥāliyā maḥrūm gidiyorum. Bu hinde Emirü'l-mü'minin Ḥayrū'l-mürselin'e yakın namāzda ve rükū'da idi. Ol sâ'ile (B 13b) engüşt-i ḥaḳrıla işāret buyurdu ki anda bulunan engüştü ala. Pes sâ'il gelip ḥaḳr-ı Emir'den ol ḥātemi aldı. Bu (A 12b) eṣnāda āṣār daḥi beşere-i mübārek Ḥayrū'l-beşer'de zāhir oldu. Ve Cibril işbu āyeti celileyi getirdi. Ve Ḥassan ibn-i Şābit Enşāri meddāh-ı Resūl idi. Bu ḥuşuşda bu şi'ri inşā eyledi:

Şi'r

فا انتہالذی اعطيت و كنت راكعا

⁹⁸ Ey imān edenler!

⁹⁹ "Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekātı verirler." Māide 5/55.

فداك نفس القوم يا خير راکع¹⁰⁰

Şeyh Şehid Nūr-ı Merķad'de emmā seyyiduhu yazmışdır ki vezn-i ḥalka-i engüşteri dört mişkāl yakıp aḥmerden kaçış var idi. Pes mişkāl vezninde ve kıymeti ḥarāc-ı şām idi. Ol ḥarāc üç yüz deve yükü nuķra-i ḥālīş ve dört deve yükü altun idi. Ol engüşter Tavķ ibn-i Harrā'nın olup Emirü'l-mü'minin anı katlı edip ol engüşteri alıp Ḥazret-i Resūl'e getirdi. Ve ol ḥazret daḥi Emir'e 'iṭā buyurdu. İşbu kışşayı aña bir selefdən çokları ḥaber vermişlerdir. Nitekim Nāşır Hüsrev buyurur:

Beyt

انچه علی داد در کوع فزو نسبت

زا نچه همه عمر داد حاتم طای¹⁰¹

Ḥakim¹⁰² Senā'i Hadiķa'sında 'aleyhi'r-raḥme buyurur:

Beyt

در قیام و قعود عود او کرد

در رکوع و سجود جود او کرد¹⁰³

Mevlevi-i Rūmi gūyed:

Naẓm

پاك منزّه از صفات ممسوس كشته او بذات

داد زكوة اندر صلات اللهمولانا علی¹⁰⁴

Ve kıdvē-i ebrār Şāh Kāsımü'l-Envār buyurur:

Naẓm

بزیر نكین توآمد دو كیتی

چودادی بدرویش انكشتتر یرا¹⁰⁵

¹⁰⁰ Şüphesiz kitap sana verildi ve sen rukû ettin. Nefsim sana feda olsun ey rukû edenlerin en hayırlısı!

¹⁰¹ O şey ki Hz. Ali'nin adâleri ve rükûsuyla artan şeye, Hatem-i Tâi ona ömrünü vermiştir.

¹⁰² ḥakīm A: ḥakem B.

¹⁰³ O hem kıyamda hem de otururken, yine o secdede rükuda ve cömertlikte yaptı.

¹⁰⁴ O temiz sıfatıyla zatından el sürmüştür. Allah namazda, O'na zekâtı verdi.

¹⁰⁵ Yüzüğünü dervişe verince, senin yüzük taşının altına iki dünya geldi.

Firdevsi *rahimehumu'llāh* daḥi buyurur:

Beyt

شها نر است مسلّم کرم که کاه رکوع
کند برای حق انکشتی نثار انکشت¹⁰⁶

Mevlānā Cāmi' ḥazretleri menḳabet-i Emir ḥaḳḳında Heşt-behişt'inde buyurur:

Nazm

کر معرّز کشت انفس مسیحا در کلام
در یقیمون الصلات آمد اعزاز ها
کشت منزل بهر اعزاز تونصّ ائما
که بطاعت گفت عیسی را او اوصاف ترا
در یقیمون الصلات آمد ولایت از خدا

Li-mütercimihî

Ger mu'azzez enfās-ı Mesihā'dır kelām
Pes *yūḳimūne's-ṣalāt*¹⁰⁷ iḥre gelir i'zāz saña
Ger Muḥammed 'izzetiyle oldu çün mihmān-ı Ḥaḳḳ
Saña münzel oldu ta'zizāt-ı naṣṣ-ı *innemā*
Ṭā'at-ı 'Īsā ile me'mūr ger ḥalḳ-ı cihān
Saña da geldi *yūḳimūne's-ṣalāt* iḥre velā.

Mevlānā Ḳāsım buyurur:

Beyt

بسائل دار خاتم در نماز آن معدن احسان
دل پاکیزه اش چون بود فارغ از رز و زیور¹⁰⁸

¹⁰⁶ Ey ṣāh sen rükû esnasında, Allah için parmağından yüzük saçman kesindir.

¹⁰⁷ “Namazı hakkıyla yerine getirirler.” Bakara 2/3.

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Ve mine'n-nāsi men yesri nefsehübtığa'e merdati'llāh.*¹⁰⁹ Yani nev'î benî âdemden bir zât vardır ki bir ıarık-î haq berā-yı rızā-yı hākim-i muṭlaq fedā-yı cān eder. İbn Keşir Kitāb-ı Hallāk'daki (B 14a) cāmî' miyān-ı kāşif ü küşefādır. Ve Şa'lebi 'Abdu'llāh ibn 'Abbās'dan raḍıy'allāhu te'ālā 'anhumā rivāyetiyle tefsir eder ki işbu āyet-i mezkūr da şān-ı Emirü'l-mü'mininde nāzil oldu. Ve sebep-i nuzūlü oldur ki çün Ḥazret-i Resūl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem şebgār-ı hükm-i perverdigār ile zimme-i Muḥammed yerlerinde hūkūḳ-ı merdüm edāsı için Emirü'l-mü'minin kâ'im maḳām edip hicret buyurdular. Ḥazret-i Emir ol gece firāş-ı Seyyidü'l-mürselin'de (A 13a) tekye kılmışlar idi. Müşrikler serāy-ı humāyūnuñ eṭrāfında cem' olmuşlar. Ḥazret-i şāh-ı velāyet-penāh'a ḳasd eylediler. Ol dem Ḥudā Te'ālā Cibril Mikā'il ḥazārātına buyurdular ki ben 'āzimu's-şān siziñ miyāneñize birāderlik 'itā eyledim ve taḳdir kıldım ki biriñiziñ 'ömrü dirāz ola. Pes sizden ḳanğıñız birāderi ḥayātıñ kendi ḥayātına ihtiyār¹¹⁰ ede? Eyitdiler. Bāri Ḥudāyā bizler kendi ḥayātımız isteriz. Hiṭāb-ı 'izzet geldi ki sizler 'Ali ibn Ebū Ṭālib mānendi olmadıñız. Çünkü anıñla Muḥammed miyānında 'aḳd-i muvā'aḥat eyledim. Ve şimdi 'Ali firāş-ı Muḥammedi'de tekye kılip nefsi nefise-i ḳaddes āyinesin fedā-yı Muḥammed etdi. İmdi her ikiñiz zemine nuzūl edip mekkār-ı düşmāndan anı muḥāfāza ediñiz. Pes bermüci-i fermān-ı ilāhi nuzūl edip Cibril Ḥazret-i emir'iñ mübarek ser-i 'arş efserinde ve Mikā'il ḳadem-i melā'ik ḥademleri ṭarafına ḳā'im olup temāmi-i şeb ol dürr-i yetimi şādef-i ḥimāyede muḥāfāza eylediler. Ve Cibril eydüdü ki beşāret olsun saña yā Emirü'l-mü'minin kimdir saña mānend ki Ḥudā Te'ālā ḥazretleri melā'ike üzerine seniñle mübāḥāt eder. Mü'ellif eydür ki beli Resūl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem beyne'l-aḥbāb ol ḥayru'l-aşḥābı ḳā'im-maḳāmlığa ihtiyār eyledi ki şeb-ı gārda pister u rüz-ı Ğadr'da minber ve ğazā için tiğ-ı dü serv-i beḳā-yı neseb için duḡter-i pākizeyi aḡter ve āḥirette sikāyet-i kevşer-i erzāni kıldı. Ve bu daḡi mahfi değıldir. Belki 'uyūn-ı 'āleminde āfitābdan aḡḥārdır ki anıñ cihādı fi'llāh nāndarı li-vechi'llāh ve cān-fedā-yı nihādı ibtiğā-yı li-merzati'llāh idi.

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Ellezine yünfıḳūne emvālehüm bi'l-leyli ve'n-nehāri sirran ve 'alāniyeten fe lehüm ecruhüm 'inde rabbihim ve lā ḥavfün 'aleyhim ve lā ḥüm yahzenün.*¹¹¹ Ya'ni anlarıñ leyl ü nehār biḥār u āşḳār infāḳ-ı dirhem ve dinār ederler. Pes nezd-i perverdigārda anlar için ecr ü meşūbāt vardır. Ve anlar için ḥavf u ḥüzn olmayıp bi-ālām ve bi-ekderlerdir.

¹⁰⁸ Hatem, dilenciye o ihsan madenini namazda verdi. Onun temiz gönlü altından ve süsten kurtuldu.

¹⁰⁹ "İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder." Bakara 2/207.

¹¹⁰ ihtiyār B: ihtiyār A.

¹¹¹ "Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükāfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler." Bakara 2/274.

Tefsir-i Şa‘lebi ve Esbāb-ı Nüzül-i Vāhidi ve Keşşāf-ı Zemaḥşeri ve Menākıb-ı (B 14b) ibn-i Merdūyye Kitāb-ı Nehcū’l-Ḥaḳḳ ve Mūsneḍ Aḥmed ibn-i Ḥanbeli ve Şavā‘iḳ-i Muḥriḳa’da ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’dan mervidir ki işbu āyet-i mezkūre Emirū’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* ḥaḳḳında nāzil olmuştur ki ol ḥazretiñ mülkünde dört dirhemden başka bulunmayıp anlarıñ birini gecede ve birini gündüzde ve birini sırren ve birini ‘alāniyyeten taşadduḳen buyurdu. Ba‘dehu *ellezine yünfiḳūne emvālehüm* āyet-i kerimesi nāzil oldu. Tefsir-i Ḥüseyni Şāhib-i Ravzatü’ş-Şühedā’da irād eder ki bu āyet-i kerime nüzülünden soñra Seyyidü’l-mürselin Emirū’l-mü‘minin’dan su‘āl buyurdular ki yā āḥi bu ṭariḳ ile taşadduḳen bā’iş ne oldu? Dedi. Yā Resūla’llāh ola ki bu dört vechden biri maḳbūl-i dergāh ve rabbū’l-‘ālemin ola. Seyyid-i kā’ināt ‘Ali’ye efdālū’ş-şalāt ve ekmelü’t-tahiyyāt ḥazretleri buyurdu. Ey Ebū Ṭālib oğlu ol nesne ki maḳsūduñ idi bulduñ.

Menḳabet, ḳavlūhu Te‘ālā: *Yā eyyuhellezine (A 13b) āmenu izā nāceytumu’r-Resūle fe ḳaddimu beyne yedey necvekūm şadeḳaten.*¹¹² Ya‘ni ey ol kimseler ki Ḥudā ve Resūl’üne imān etdiler. Hergāh ki münācāt-ı peygāmer edersin gerekdir ki ibtidā ol münācāta şadaḳa taḳşim ederek Şa‘lebi ve Vāhidi ve ḡayrıları bu āyetle aşıḡıda olan āyetiñ sebep-i nüzülünde böyle rivāyet ederler ki nās keşret-i su‘āl eyler. Peygāmer ‘aleyhi’s-selām’a şıḳlet verirler idi. Ol su‘ālden maḳdem şadaḳa vermeleri bu āyet-i necvā ile emr olundu. Yine fuḳarā ḳādir olduklarıncı su‘alde bulunup ve aḡniyā olanlar bir miḳdār çekildiler. Birḳaç gün mürürunda anları tevcih için bir āyet-i kerime nāzil oldu. *Eşfektum en tuḳaddimu beyne yedey necvekūm şadeḳatin.*¹¹³ Ya‘ni ‘acİb¹¹⁴ sizler ḥavf u ḥaşyet eder misiz? Andan ki peygāmeriñ piş-rāz u münācātında taḳdim-i şadaḳa etmeḡe Şa‘lebi Emirū’l-mü‘minin’dan rivāyet eder ki buyurdu. Çün bu āyet-i münācāt nāzil oldu. Ḥazret-i Resūl *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* beni ihzār edip buyurdular ki *terāyı dināran*. Ya‘ni yā ‘Ali ne re’y edersin? Tā kim bir dinār-ı taşadduḳ edeler. Ben eyitdim. Yā Resūla’llāh aña muḳtedir olamazlar buyurdu. Pes ne miḳdāra ḳādir olurlar dedim. Ber-vech-i şa‘r miḳdārı dinār kifāyet eder? Ol ḥazret buyurdu. Yā āḥi bisyār taḳlil eylediñ ve daḡi rivāyetde getirmişlerdir ki Emirū’l-mü‘minin eyitdi. Kitāb-ı Ḥudā’da āyetler vardır ki benden muḳaddem anlarıñla kimse ‘amel eylemedi. Ve benden soñra daḡi edemeyeceklerdir. Biri bu āyet-i münācātdır ki nāzil olduğda bir ‘aded dinārım var idi. Birḳaç dirhem tebdil eyledim. Her gāh ḳasd-ı münācāt ederdim. Dirhem-i mezkūrdan birini taşadduḳ ḳıldım. Çün ol dirhemler (B 15a) ḥitām buldu. Āyāt-ı münācātıñ ḥükmü daḡi nesh oldu. Tefsir-i Medārik’de maşṭūrdur ki āyet-i mezkūre

¹¹² “Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz.” Mucādele 58/12.

¹¹³ “Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi?” Mucādele 58/13.

¹¹⁴ ‘acİb A: ‘aceb B.

nüzülünden sonra Emirü'l-mü'minin Hzret-i Resül'den on 'aded su'âl eylediler. Birinci su'âl dedi. Yâ Resûla'llâh *mâ el-hakku* ya'ni Hak nedir? H'âce-i kâ'inât buyurdular. *El-hilâfetü ve hakkatü izâ enteheti* ileyke. Ya'ni hilâfet-i hak ve şâbitdir. Her gâh ki saña müntehi ola.

Menkabet, kavlühu Te'âlâ: *Veta'iyeha ezûnun dâ'iyyetün* ya'ni fehm ü idrâk eder. Kelime-i Hak ve tahkiğ ol bir *üzûn* 'dur ki işitici ola. Şahih-i Tirmizi'de Hzret-i Emir'den *kerrema'llâhu vechehu* rivâyetiyle ve Menâkıb-ı ibn-i Merdüyye'de ve Tefsir-i Şa'lebi ve Vâhidi'de bir Büreyde Eslemi rivâyetiyle maştûrdur ki Hzret-i Resül buyurdular. Yâ 'Ali tahkiğ baña fermân-ı ilâhi şeref-şâdir oldu ki seni zât-ı Ahmedi'ye yakın edip dūr etmeyem ve saña ta'lim ü tefhimde ve daқиқа-i te'hiri cā'iz tutmayam. Zirâ ki fehm ü idrâk edicisin. Çün Hzret-i Resül Cenâb-ı Emirü'l-mü'minin'e bu vech ile buyurdular. Pes bu âyet-i kerime nâzil oldu. Mekhûl'den mervidir ki âyet-i kerimeniñ nüzülünden sonra ol Hzret-i Emirü'l-mü'minin (A 14a) ikbâl buyurup eyitdi. Tahkiğ Hudâ Te'âlâ'dan niyâz eyledim. *Uznû dâ'iyye'yi* seniñ *uznuñ* eyle. Hzret-i Emir'den mervidir ki ba'dezin bir kelâm işitdim. Fehm-i idrâk eyledim.

Menkabet, [kavlühu Te'âlâ]: *E¹¹⁵ femem kâne mü'minen ke men kâne fâsiğa lâ yestevun.*¹¹⁶ Ya'ni Hak Sübhâne ve Te'âlâ bir sebil-i istifhâm buyurdular ki. Eyâ ol kimse ki mü'mindir fâsiğa müşâbih ve müsâvi midir? Değildir. Keşşâf ve Esbâb-ı Nüzûl ve Bahrû'l-Menâkıb'da maştûrdur ki cumhûr-ı müfessiriniñ ittifâkıyla bu âyet-i kerimeniñ sebep-i nüzûlü ol idi ki 'Oşmân ibn 'Afvân *radıya'llâhu 'anh*'iñ anasınıñ qarındaşı Velid ibn-i 'Ukbe Emirü'l-mü'minin 'Ali'ye 'alâ tarikü'l-münâza'a etdi. *Üskütü fe inneke şabiyyun vallâhu etâ ebsatu minke lisānen ve ehadu sünānen.* Ya'ni hāmūş ola ki sen tıflsın. Kāsem ol Hudâ'ya ki ben lisānla senden efşah u sinānla ber-terim. Hzret-i Emir buyurdu: *Üsküt fe inneke fâsiğa.* Pes Hak Sübhâne ve Te'âlâ ve kelām-ı Emir'i taşdiğen bu âyet-i kerimeyi inzāl buyurdu. Velid mezbûr Mekke-i mu'azzama fethinde şemşir havfıyla müslümân olmuş ve 'Oşmân *radıya'llâhu 'anh* hilâfeti zamânında vâli-i Kûfe kılmış idi. Dâ'imâ fışk u fücûra muvâzebet ve şûrb-ı hamra müdâvemet ederdi. Hattâ birgün hâlet-i müstebide şabâh namâzınıñ farzını dört rek'at kıldırıp ba'de's-selâm etdi. Eğer dilerseñiz birkaç rek'at daha ziyâde edeyim ki tevfiğ bugün benim refiğim olmuşdur. Ve bir kere daği imâmetinde kay edip hamrın bü-yı pelidi fışk-ı Velid'i ifşâ eyledi. (B 15b) Ve bu sebeple Kûfe'den ma'zûl oldu.

¹¹⁵ e femem A: femem B.

¹¹⁶ "Öyle ya, mümin olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar." Secde 32/18.

Ba‘dehu Bağdād’ıñ cānib-i kırbında bir bāğçede vefāt eyledi. Ve Hāssan ibn-i Sābit Ensāri bu hāle muṭābık bir şi‘r demişdir.

Şi‘r

انزل الله الكتاب العزيز

فی علی وفي الوليد قرانا

فتيسبوا الوليد من ذاك فسقا

و علی مَبوّء ایمانا

ليس من كانه مؤمنا عرف الله

و كمن كان فاسقا حوانا

سوف يجزى الوليد حزنا و نارا

و علی لا شك يجزى جنانا

فعلى يلقى لدى العرش عزّا

و وليد يلقى هناك هوانا¹¹⁷

Ya‘ni Murtażā ‘Ali ve Velid haḳlarında kendilerine ḳarin ve lāyık kitāb-ı ‘aziz inzāl buyurdu. Pes Velid ol ecilden fışk u fücūra hāzır olup ve Emirü’l-mü‘minin imāna āmādedir. Ol kimse ki Hudā’ya imān edicidir. Ol kimse gibi değildir ki ol kimse fāşık ve rāh-ı dalālete gidicidir. Tez ol ki Velid āteş-i sūzānla ve ‘Ali Murtażā bilā-şekk behişt-i cāvidānla haber olunurlar. Pes ‘Ali Murtażā ‘inde’l-‘arş-ı ‘izzete mülāki ve vāşıl ve Velid için rüz-ı Hayber’de kemāl-i havāri ve mezellet hāşıldır. Mü‘ellif eydür ki Velid’iñ şurb-ı ḳamrı kışşası hicretiñ otuzuncu senesindedir. A‘sem-i Kūfi ve Ravzatü’l-Aḥbāb gibi ekşeri kütüb-i tevāriḫde mastūrdur.

Menḳabet, ḳavlühu Te‘ālā: *Yā eyyühe’r-Resülü belliğ mā ünzile ileyke min rabbik ve in lem tefal fe mā bellağte risāleteh vallāhü ya’simüke mine’n-nās.*¹¹⁸ Ya‘ni ol kimse ki beni ve Resül’üñ tebliğ ile ol nesne ki perverdigārıñ cānibinden ṭarafına nāzil olmuşdur. Ekşer tebliğ etmeyesin. (A 14b) Hıdmet-i

¹¹⁷ Allah aziz kitabı üzerimize, köyde yeni doğmuşlara ve bozulmuşlar üzerine indirdi. Ali’nin imanı sağlamdır. Kötülük yapanları ve Ali’nin iman ettiğini Allah biliyordu. Allah yeni doğanları ödüllendirecektir, cennet ve cehennem gibi. Şüphesiz Ali anne karındakilerini ödüllendirecektir.

¹¹⁸ “Ey Resül! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır.” Māide 5/67.

risâleti ifâ etmemiş olursun. Fermân-ı Hakk'ı yerine getirdiler. Perverdigârîñ seni her bir gezend ü bed-endişe-i mededden hıfz eyler. Hilyetü'l-Evliyâ ve Tefsir-i Şa'lebi'de Bera' ibn-i 'Âzib'den mervidir ki çün bu âyet-i kerime nâzil oldu Ğadir-i Hum'daki Mekke ile Medine'niñ miyânındadır. Hâzret-i Resûl bir minber vaż' etdirip şu'ud buyurdular ve eyitdiler. *Men küntü mevlâhu fe hazâ 'Aliyyün mevlâhu*¹¹⁹. Ya'ni her kim kim ben ve Hudâvendim 'Ali anıñ Hudâvend ü mevlâsıdır. Ol dem 'Ömer ibn-i Hattâb eyitdi. *Beḥḥin beḥḥin yâ 'Aliyyün aşḥabte mevlâya ve mevlâ külli mü'minin ve mü'minetin*. Ya'ni müjde vü beşâret olsun yâ 'Ali saña ki baña ve cümle mü'min ve mü'minine mevlâ olduñ. Hâfız ibn-i Merdûyye menâkıbında 'Abdu'llâh ibn-i Mes'ud'dan *raḍıya'llâhu 'anh* rivâyet eder ki 'ahd-i Resûla'llâh'da bu âyet-i kerime bu vech ile okurduķ. *Yâ eyyuhe'r-Resûlü belliğ ünzile ileyke min rabbike*¹²⁰ *inne 'Aliyyen mevlâ'l-mü'minine*. Ya'ni ey Resûl tebliğ eyle ol seneleri ki perverdigârîñ cânibinden taraflına (B 16a) nâzildir ki taḥkiķ 'Ali Murtaẓâ müminleriñ mevlâsıdır. Ve daḡı İbn Merdûyye İbn 'Abbâs ve Zeyd ibn-i 'Ali'den rivâyet eder. Çün Hudâ Te'âlâ Resûl'üne emr ü fermân eyledi ki faẓl u kemâl-i Emirü'l-mü'minin izhâr ede. Ol hâzret *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* eyitdi. Yâ Rab bu ümmet zamân-ı câhiliyyete qarib ḡadişü'l-'ahddırlar. Bu fermân-ı 'alışâna ṭâķat getiremezler deyip ol menzil-i füyûz-ı nâzilden Mekke-i mükerrmeye muvâşalat ba'de'l-ḡacc-ı mürâca'at buyurdular. Ğadir-i Hum mevzi'ine nüzül eyledikde işbu âyet-i kerime nâzil oldu. Ol dem Hâzret-i Resûl Hâzret-i Emir'in elinden tutup müheyyâ edilen minbere şu'ud buyurdular. Ba'de ez-edâ-yı tevḡid-i Bâri aşḡab-ı müsteṭâba teveccüh edip buyurdular. *Elestü bi'l-mü'minine min enfûsihim*.¹²¹ Ya'ni eyâ mü'minlere nefislerinden evlâ değil miyim? Aşḡab eyitdiler. Yâ Resûla'llâh cemi' vech ile bizden bihter ve her ḡuşuşla mihter ü evlâ-tersin. Ba'dehu ol hâzret zebân-ı mu'ciz-i beyânla buyurdu.¹²² *Men küntü mevlâhu fe 'Aliyyu mevlâhu Allahümme ve âli men ve âlâhu ve 'âdimen 'âdehu ve a'ni men e'ânehu vahzel men ḡâze lehu venşur men naşarahu*. Ya'ni her kime kim ben mevlâ oldum. Pes 'Ali anıñ mevlâsıdır. Bâri Hudâ'ya dost ola. Anıñla dost olana ve 'adâvet¹²³ kıl. Anıñla 'adâvet kılâna ve yârilik eyle. Aña ki aña yârilik eyler. Hâķir ve zelil eyle. Anı ki anı ḡâķir ve zelil eyler. Râvi eydür ki va'llâh bu âyet-i eḡadiye ve bu ḡadiş-i nübüvve ḡükmüyle gerden-i şaḡâbe ve sâ'ir ehl-i İslâm üzerlerine velâyet-i Emirü'l-mü'minin farz u vâcibdir.

Nazm

¹¹⁹ "Ben kimin Mevlâ'sı isem Ali'de onun Mevlâ'sıdır." Hadîs-i şerîf

¹²⁰ "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et." Mâide 5/67.

¹²¹ "Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır." Ahzâb 33/6.

¹²² buyurdu A: buyurdular B.

¹²³ 'adâvet A: 'advet B.

رو از برای سر دین خویش تاجی ساز

(A 15a) زخاک پای جوانمرد و ال من والاه

زدل عداوت او دور دار تا نخوری

ز تیغ لفظ نبی زخم عاد من عاداه

Tercümesi

Yürü diniñ başı için t̄ac-ı r̄üz şol h̄ākden sen kim

Ola ol h̄āk-i h̄āk-pāy-ı merdi *vālī men vālāhu*¹²⁴

Göñülden dūr kıl aña ‘adāvet yemeyesin t̄ā

Nebi’niñ lafz-ı tiğinden çü zaḥm ‘*ādī men ‘ādāhu*¹²⁵

Ve daḥi Menākīb-ı ibn-i Merdūyye’de İbn Hārūn ‘Abdi’den menkūldür ki dedi. Benim re’y ü ictihādım Ḥavāric’iñ re’yine mā’il idi. T̄ā ol vaḳte deḡin ki Ebū Sa‘id Ḥudri’den işitdim. Eydürdü ki heyhāt ki maḥlūḳāt ferā’iz-i sitte ile me’mūr oldular. Beşiyle ‘amel edip birini terk eylediler. Ve rāh-ı ḍalāletde ḳaldılar. (B 16b) İbn Hārūn eyitdi. Yā Ebā Sa‘d¹²⁶ ferā’iz senedir buyurdu. Anlar kelime-i ṭayyibe ve iḳāme-i şalāt ve itā-yı zekāt ve ḥācc ve şavm-ı şehri ramazān ve altıncısı velāyet-i ‘Ali ibn-i Ebū T̄alib’dir ki bunu terk eylediler. Ḥālbuki ‘Ali’ye dost olmaḳ her bir eḥad üzerlerine farzdır dedikde İbn Hārūn pes bu be-dürüsti maḥlūḳāt kāfir olmuşlardır ki ḥaḳḳ velāyet-i ‘Ali Murtaẓā yerine getirmişlerdir.

Li-mü’ellifihī

سرمایه زندکانیم حبّ علیست

پیرایه شادمانم حبّ علیست

حاجی سوی کعبه رفت ومن سوی نجف

چون کعبه جاودانم حبّ علیست¹²⁷

Velehu

¹²⁴ Vālī men vālāhu: Ona dostluk edene sen de dostluk eyle!

¹²⁵ ‘Ādī men ‘ādāhu: Ona düşmanlık yapana, sen de düşmanlık et!

¹²⁶ Sa‘īd A: Sa‘d B.

¹²⁷ Hayatımın sermayesi Ali sevgisidir. Mutluluğumun esası Ali sevgisidir. Hacıların yönü Kā’be’ye, benim yönüm Necef’e doğrudur. Çünkü benim sürekli Kā’be’m, Ali sevgisidir.

Pervâne-i envâr-ı cemâl-i ‘Ali(y)em

Divâne-i esrâr-ı kemâl-i ‘Ali(y)em

Ez-cümle cihāniyân büride-i Keşfi

Va’llâh ki tâlib-i vişâl-i ‘Ali(y)em

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *El-yevme ekmeltü leküm dineküm ve etmentü ‘aleyküm ni‘meti ve râğiytü lekümü’l-İslâme dina.*¹²⁸ Ya‘ni bugün siziñ için din-i mübiniñizi ekmel ü ni‘am-ı rabbāniyemi temām-ı işâl eyledim. Ve sizleriñ din-i İslâm’a râzı oldum. Menākıb-ı ibn-i Merdūyye’de Ebū Sa‘id Ĥudri’den mervidir ki Ġadir-i Ĥum mevzu‘atında işbu âyet-i kerime nâzil oldu. Bir zamānda ki Seyyidü’l-mürselin Ĥazret-i Emir’iñ elinden tutmuş idi. Buyurdu. Allahu Ekber benim risāletim ve ‘Ali’nin velāyetiyle din-i mübiniñ ve ni‘am-ı ilāhiniñ işāline rızā-yı celle ve celālühü.

Li-mü’ellifihi

آنکس که بمصطفیٰ نخستین یار ست

انکسی که دلش خزینۀ اسرار ست

ان کسی بجمع مؤمنان سردار ست

سلطان دوکون حیدر کرّار ست¹²⁹

Velehu

یکتائی و پاک بخدا می زبید

سلطان عالم بقا می زبید

شاهیّ جهان بمرتضیٰ می زبید¹³⁰

محبوبی او بمصطفیٰ می زبید

Menkâbet, kavluhü Te‘âlâ: *E ce‘altüm sikāyete’l-hacci ve imārate’l-Mescidi’l-Ĥarāmi ke men āmen billāhi ve’l-yevmi’l-āhiri ve cāhede fi*

¹²⁸ “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim.” Mâide 5/3.

¹²⁹ İlk dostu Mustafa olan kimse sırlar hazinesine sahip olur. Haydar-ı Kerrâr’ın iki dünyasının sultanı olur.

¹³⁰ Birlik ve temizlik Allah’a yakışır. Ebedî alemin sultanlığı Allah’a yakışır. O’nun sevgilisi olma sıfatı Mustafa’ya yakışır. Cihanın şahılgı da Murtaza’ya yakışır.

*sebilillāhi lā yestevūne ‘indellāh.*¹³¹ Esbāb-ı nüzül’de Vāhidi irād eder ki Emirü’l-mü’minin ‘Ali ve ‘Abbās ve Talha bin Şeybe birbirleriyle müfāhere eylediler. ‘Abbās eyitdi. Ben şāhib-i sifāye-i Haccāc’ım ve Talha eyitdi. Ben mülāzım-ı hāne-i Kā’be’yim ve miftāhı baña mensūbdur. Ve Emirü’l-mü’minin eyitdi. Be-dürüsti cümleden maḳdem Resūla’llāh ile edā-yı namāz etdim. Ve fi-sebili’llāh gāzā eyledim dediklerinde bu āyet-i kerime nāzil oldu. Yani Haccāc’a şu vermeñ ve Mescid-i Hārām’ı ‘imāret (A 15b) hıdmetlerini berāber mi edersiz? Ol kimseye Hudā ve rüz-ı āhire imān edesiz. Ve fi-sebili’llāh gāzā vü cihāda gide. Nezd-i Hudā’da berāber olmazlar.

[Menḳabet], ḳavlūhu Te‘ālā *ellezine āmenu ve hāceru ve cāhedu ve fi sebilillāhi bi emvālihim ve enfüsihim a’zamū deraceten ‘indellāhe ve ūlā’ike hūmū’l-fā’izūn. Yübeşşiruhūm rabbūhūm bi-raḥmetim minhū ve ridvānin ve (B 17a) cennāti’l-lehūm fiha ne’iymūm muḳim. Hālidine fiha ebedā ‘innellāhe ‘indehu ecrun ‘azim.*¹³² Ya‘ni anlar mü‘min oldular. Māl u nefsleriyle rāh-ı Hudā’da muhāceret ü cihād eylediler. ‘indi’llāh anlarıñ rütbeleri ‘azimdir. Ve anlar *fā’izūndur*. Müjde vü beşāret verir. Perverdigārları anlara kendi rahmetiyle ve rızā hoşnūdiyet ve cennāt-ı ‘āliyātiyla ki anda na‘im ü muḳimlerdir. Hālidin ü dā’imin oldukları hālde tahḳiḳ nezd-i ilāhide ecr-i ‘azim-i hāşıldır. Vāhidi āyet-i mezkūre-i beyāndan şoñra eyitdi. Tahḳiḳ Hāḳḳ Sübhāne ve Te‘ālā ḫazretleri Murtażā ‘Ali’yi du‘āsında şādiḳ eyledi. Ve imān u muhāciriyetine şehādet edip maṭlūbuna muvāfiḳ ḳıldı. Ve maḫle vü mertebesin bir maḫle erişdirdi ki ba‘de-zin bir kimse ol mertebe erişmedi.

Menḳabet, ḳavlūhu Te‘ālā: *İnni cā’ilūke li’n-nāsi imāma ḳāle ve min zürriyyeti ḳāle lā yenālū ‘ahdi’z-zālimin.*¹³³ Ya‘ni rabbi ‘izzet¹³⁴ Ḥazret-i İbrāhim’e ḫiṭāb eder ki yā İbrāhim seni imām-ı pişvā-yı enām eyledim. Ḥazret-i İbrāhim ḫalil-i mülk-i celilden mes’elet eyitdi. Zürriyet ü ferzendlerimi daḫi imām ile fermān-ı ilāhi şeref-şadır oldu ki yā İbrāhim benim ‘ahd u peymānım ki imāmet u ḫilāfetdir. Anlara lāyık olmaz ki anlar putperest ve ehl-i ḫalāletdir. Ḥamidi ‘Abdu’llāh ibn-i Mes‘ūd’dan rivāyet eder ki Seyyidü’l-mürselin buyurdular ki Ḥazret-i İbrāhim ferzendleriniñ imāmeti için Ḥazret-i Hāḳḳ’dan dilek eyledi. İşbu imāmet anıñ ferzendlerinden

¹³¹ “(Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram’ı onarmayı, Allah’a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir.” Tevbe 9/19.

¹³² “İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır, Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler, Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır.” Tevbe 9/20-21-22.

¹³³ “Soyumdan da (önderler yap, yâ Rabbi!) dedi. Allah: Ahdim zalimlere ermez (onlar için söz vermem) buyurdu.” Bakara 2/124.

¹³⁴ rabbü’l-‘izzet A: rabbi ‘izzet B.

bir zāta erişdi ki hiçbirine secde eylemedi. Bināen ‘Ali hezā beni peygamber ve ‘Ali’yi bana vaşi vü birāder eyledi.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Yā eyyühellezine āmenüttেকullāhe ve kūnū me‘a’ş-şādikin.*¹³⁵ Ya‘ni ey ol kimseler ki mü‘min oldular ve rāh-ı Hudā’da perhizkār oldular.¹³⁶ İttifāk eylediler. Dā‘imā istekliler ile oluñ. İbn Merdūyye ve Aḥṭāb-ı¹³⁷ Huṭebā-yı H‘ārezm menākıbında İbn ‘Abbās raḍıya’llāhu ‘anhumā rivāyet ederler ki Hāzret-i Resūl buyurdu. *Kūnū me‘a ‘Aliyyi ve aşhābih.* Ya‘ni ey ümmet ü aşhābım sizler İmām ‘Ali’ye mutāba‘at ve mülāzemet ediñ ve anıñ aşhāb u eṭbā’ıyla muşāhebet ediñ. Pes bu ḥadıṣ-i nebevi ḥükmüyle şadıkeyn Emirü’l-mü‘minin’dan kināyet ve aşhāb ve aḥbāb-ı ‘ālī cenābından ‘ibāretdir.

Li-mü’ellifih

سر خلقه اوليا وليست

شاهنشاه اصفيا على وليست

محبوب ومحبة و عين ذات احمد

والله كه بي ريا على وليست¹³⁸

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *İnnemā ente münzirun ve li-küllü kavmin hād.*¹³⁹ Ya‘ni yā Muḥammed sen inzār u ihāfe edicisin ve her bir kavim için bir hādi vü reh-nümā vardır. Muhaddiṣ Hānbeli Mūsned’inde ve Firdevsü’l-aḥbār’da (B 17b) İbn Merdūyye menākıbında İbn ‘Abbās’dan (A 16a) raḍıya’llāhu ‘anhumā¹⁴⁰ rivāyet ederler. İmām Hānbeli buyurdu ki çün āyet-i kerime-i mezkūrda nāzil oldu. Ol server şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem sine-i bi-künye-i Muḥammediyelerine yed-i mübāreklerin koyup buyurdu. İnzār u ihāfe edici benim ve cānib-i Murtażā işāret etdi. Yā ‘Ali sen daḥi hādi vü reh-nümā-yı maḥlūkātsın. Benden sonra ḥāḷḥ ṭoḡru yolu seniñ sebebiñle bulurlar. Firdevsü’l-aḥbār’da daḥi rivāyet olunur ki inzār u ihāfe-i nāsda ben dā‘im ve ‘Ali daḥi kā‘imdir. Yā ‘Ali ehl-i hidāyet hidāyeti seniñ sebebiñle bulur. Merdūyye daḥi irād eder ki ol ḥāzret bu āyet-i kerimeyi okuyup *innemā ente münzirun* āyetiyle kendisine işāret ve *li-küllü kavmin* āyetin okuduḡda ol Hāzret-i Emir’e beşāret eyledi.

¹³⁵ “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.” Tevbe 9/119.

¹³⁶ olup A: oldular B.

¹³⁷ aḥṭāb A: B nüshasında yoktur.

¹³⁸ Velîlerin halkasının başı velî olan Ali’dir. Takvā ve kemālāt sahiplerinin şahı velî olan Ali’dir. Ahmed’in zatının sevgilisi ve sevileni vallahi riyāsız velî olan Ali’dir.

¹³⁹ “(Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.” Ra’d 13/7.

¹⁴⁰ raḍıya’llāhu ‘anhumā A: raḍıya’llāhu ‘anh B.

اکر تمام جهان دشمن است نیست غمی

که دوستی زره صدق با خدا دارم

اگر چه موی بموی عاص و کنه کارم

ولی چه غم که شفيعی چو مصطفی دارم

مرا بخضر و بکس حاجتی نیست کشفی

که رهنما بره حق چو مرتضی دارم¹⁴¹

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Ve inni le gaffāru'l-limen tābe ve āmene ve āmile şālihan şümmehtedā*.¹⁴² Şavā'ik-i Muḥriḳa'da İmām Ca'fer-i Şādık raḳıya'llāhu 'anh ve Şābit Şeybāni'den mervidir ki şümmehtedā'dan murād ehl-i beyte mutāba'at edenlerdir. Müsned Aḥmed ibn-i Ḥanbel'de ve Kitāb-ı Şifā ve Düstürü'l-Ḥaḳāyık ve Hidāyetü's-Sü'edā'da Emirü'l-mü'minin-i velāyet mervidir ki Ḥazret-i Resūla'llāh ḥüsn ü ḥaseniñ ellerinden tutup buyurdu. *Ve men eḥabbeti ve hedeynin ve ebihimā ve ümmetuhe kāne ma'ie fi derecatiye yevme'l-ḳiyāmetihi*. Ya'ni bir kişı ki baña ve bu iki reyḥānelerime ve pederlerine ve vālidelerine muḥabbet eyleye yevm-i ḳiyāmetde derecede benimle berāber ola. Ba'zıları eyitdiler. İşbu ma'ıyyetin ma'ıyyet ḳurb-u şühūd ve ba'zıları eyitdiler. Ḳurb-ı şühūdla berāber ma'ıyyet mekān u ḥudūddur deyip *men eḥabbe*¹⁴³ *li-ḳavmi fe-huve minhüm* ḥadiş-i şerifiyle istidlāl eylediler.

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Innemā yuridullāhi li yüzhibe 'ankümü'r-ricse ehle'l-beyti ve yutahhiraküm tathira*.¹⁴⁴ Şavā'ik-i Muḥriḳa'da irād ederler ki cumhūr-ı müfessiriniñ ittifākıyla işbu āyet-i kerime 'Ali Murtażā ve Seyyidün-Nisā Fāṭimatü'z-Zehrā ve ḥüsn-i müctebā ve Ḥüseyn şehid-i Kerbelā şān-ı şerāfet nişānlarında nāzil olmuştur. Ümmü Seleme raḳıya'llāhu 'anhā'dan mervidir ki bu āyet-i kerime nüzülünden sonra ol ḥazret şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem çāder-i humāyūnların işbu zevāt-ı şeriflerin üzerlerine örtüp buyurdu. *Allahümme he'ulāi ehli beyti ve hāssati*

¹⁴¹ Eğer bütün dünya senin düşmanın olsa bir tasa yok. Ki Allah'la doğruluğun zerre dostluğu var. Her ne kadar baştan aşağı günahkâr ve asi olsam da ne gam ki Mustafa gibi bir şefaatçim var. Keşfi, benim Hızır'a ve başka birine ihtiyacım yok. Hak yolunda Mustafa gibi bir rehberim var.

¹⁴² “Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra (böylece) doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.” Tâhâ 20/82.

¹⁴³ eḥabbe A: ḥabbe B.

¹⁴⁴ “Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” Ahzâb 33/33.

idnehibi'r-ricsen anhüm ve tahhirihüm tathir. Ya'ni Bâri Hudâ ehl-i beyt ve havâşım bunlardır. Sen bunlardan ricisi teb'id ve bunları tahtir edip tahâretlerini tahkîm¹⁴⁵ ve te'yid eyle ve bir rivâyette buyurdu. **(B 18a)** *Elâ eman ezâ qarabeti fe kad ezâni ve men ezâni fekad ezellâhu.* Ya'ni âgâh olunuz ki her kim benim ehl-i beytime ezâ **(A 16b)** eder tahkîk ol kimse bana ezâ eder. Ve her kimse ki bana ezâ eder tahkîk ol kimse¹⁴⁶ Hudâ Te'âlâ'ya eder. Ve diğer rivâyette daği buyurmuşdur ki: *Vellezi nefsi biyedihi lâ yu'min 'abdun bi hattâ yuhibbenâ ve lâ yuhibbuna hattâ yuhibbe ze'l-kurbâ.* Ya'ni kâsem ol zât-ı 'Aliyyü'l-âlâya ki nefsim anıñ yed-i kudretindedir. Hiçbir bende baña imân etmez hattâ baña muhabbet etmedikçe ve baña daği muhabbet etmez. Tâ ehl-i beytimiñ muhabbetleri tariğine gitmedikçe Allah'ın tariğine gitmez. Şâhih ve Müslim ve Meşâbih ve Mişkât'da Emirü'l-mü'minin 'Â'îşe radıya'llâhu anhâ'dan Tefsir-i Şa'lebi ve Faşlû'l-İhtâb'da İbn 'Abbâs ve Maķâtîl'den mervidir ki âyet-i mezkûreniñ nüzûlünden sonra ol hâzretiñ müy-ı sipâhdan bir çâderi olup Emirü'l-mü'minin ve Fâtıma Hasan ve Hüseyin geldiler. Anları çâder-i humâyûn tahtına alıp âyet-i mezkûreyi kırâ'at buyurdular.

Menkâbet, kavlıhu Te'âlâ: *Fe men hâcceke fihi min ba'di mâ ca'ke mine'l-ilmî fe kul te'âlev ned'u ebnâ'enâ ve ebnâ'eküm ve nisâ'enâ ve nisâ'eküm ve enfüsenâ ve enfüsekiüm sümme nebtihil fe nec'al lâ'netillâhi 'ale'l-kâzibin.*¹⁴⁷ Şâhih ve Müslim ve Meşâbih ve Mişkât'ta Sa'd Vakkâş'dan mervidir ki eyitdi. Bu âyet-i kerime nâzil oldu. Seyyid-i enbiyâ 'Ali Murtażâ Fâtıma ve Hüseyin taleb edip *he'ulâi ehli beyti* buyurdu. Şavâ'ik-i Muhrîka'da ve Keşşâf'da mastûrdur ki fazilet âl-i 'abâyâ bu âyetten kavi-ter delil olmaz. Ve âli 'abâdan murâd daği 'Ali ve Fâtma Hasan ve Hüseyin'dir. Zirâ ki bu âyet-i mübâhele nüzûlünden sonra ol hâzret bir pehlûsunda İmâm Hasan ve diğer pehlûsunda İmâm Hüseyin'e ve muvâcehesinde İmâm 'Ali'ye ve zahr-ı mübâreklerinde Fâtıma'ya yer verdi. Pes andan ma'lûm oldu ki Hudâ te'âlâ Murtażâ 'Ali'yi nefsi peygamber ve zürriyât-ı nebi ve lisânlarıyla yâr buyurdu.

Menkâbet, kavlıhu Te'âlâ: *İnnellâhe ve melâ'iketehu yüşallüne ale'n-nebiyy yâ eyyühellezine amenu şallu 'aleyhi ve sellimu teslimâ.*¹⁴⁸ Ya'ni be-dürüsti Allah *celle celâlihü* ve melâ'ikesi nebi üzere şalâvât ederler. Ey ol kimseler

¹⁴⁵ tahkîm A: tahakküm B.

¹⁴⁶ ol kimse B: A nüshasında yoktur.

¹⁴⁷ "Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim." Âl-i İmrân 3/61.

¹⁴⁸ "Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salevât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin." Ahzâb 33/56.

ki imān getirdiler. Nebi üzerine şalāt u selām ediñiz. Şavā'ik-i Muḥriḳa'da Kā'b'dan mervidir ki bu āyet-i kerime nüzülünden şoñra ve şaḥābe eyitdiler. Yā Resūla'llāh bizlere ta'lim buyur ki saña ne gūnā şalāt u selām edelim? Ol ḥazret buyurdu. *Allahümme şalli 'alā Muḥammedin ve āli Muḥammedin*¹⁴⁹ diyesiz. Ve Rivāyet-i ḥākim'de şaḥābe eyitdiler. Yā Resūla'llāh saña ve ehl-i beytiñe ne dürlü şalāt u selām edelim? *Allahümme şalli 'alā Muḥammedin ve āli Muḥammedin* (B 18b) eyidiñ. Rāvi eydür. Bu su'al ve cevābdan ma'lūm oldu ki ehl-i beyt üzerine şalāt u selām etmek naşş-ı қағ'ı ile şābitdir. Menḳūldür ki şaḥābeden biri ve 'alā āli Muḥammedin dedi. Ol ḥazret buyurdu. *Men fareka beyni ve beynā āli bi 'alā feleyse min ümmeti*.

Menḳabet, ḳavlūhu Te'ālā: *Selāmün 'alā İlyāsın*¹⁵⁰ Şavā'ik-i Muḥriḳa'da maştūrdur ki cemā'at-i müfessirin İbn 'Abbās'dan taḥḳikle naql etmişlerdir ki āli yāsın murād-ı āli Muḥammed'dir. Ve āyet daḥi 'alā āli yāsine'dir. Ve ba'zı müfessirin daḥi murād İlyās peygamberdir ki (A 17a) 'alā İlyāsın daḥi gelmişdir. Amma ḳavl-ı evvel eşaḥḥdır.

Menḳabet, ḳavlūhu Te'ālā: *Vemā kānellāhu liyu'ezzi behüm ve ente fihim*.¹⁵¹ Ya'ni Ḥudā Te'ālā ḡazāb etmedi. Ol cemā'at ki sen ol cemā'at içre olasın. Şavā'ik'de irād oldu ki *ve ente fihim*'den murād ehl-i beyttir. Ve ehl-i beyt emān-ı ehl-i münirdir. Nitekim ol ḥazret buyurdu: *En-nucūmü emānū li ehli's-semāi ve ehli beyti emānū'l-ümmeti*. Ya'ni ehl-i semāniñ ḳıyāmı nücümüñ vücuđuyladır. Ve ehl-i zeminiñ ḳıyāmı daḥi benim ehl-i beytimiñ vücuđ-ı pür cüđuyladır.

Menḳabet, ḳavlūhu Te'ālā: *Ve lesevfe yu'tiyke rabbüke feterdā*.¹⁵² Ya'ni Ḥaḳḳ Te'ālā ḥabibine va'de-i iḥsān edip buyurdu ki yā Muḥammed perverdigāriñ eline saña i'tā edecektir. Ol miḳdār ki sen rāzı olasın. Şavā'ik'de maştūrdur ki Ḳurṭubī İbn 'Abbās'tan rivāyetdir ki Resūl *şalla'llahu 'aleyhi ve sellem* buyurdu. Perverdigārim baña va'de eylemişdir ki tevḥid-i Bāri'ye ve benim nübüvvetime ve 'Ali ve Fāṭıma ve Ḥasan ve Ḥüseyn velāyetlerine her kim ikrār eyleye her āyine ol bende-i *muḳırrehu* rüz-ı ḳıyāmette ḡazāb olmayacaktır.

Menḳabet, ḳavlūhu Te'ālā: *İnnellezine āmenu ve 'āmilu's-şālihāti seyec'alü lehümü'r-rahmānu vüddā*.¹⁵³ Yani be-dürüsti anlar ki imān eylediler. Ve

¹⁴⁹ Ey Allahım! Efendimiz, büyüğümüz Muhammed'e, evlad u iyāline, ashabına salātu selām eyle. (Rahmet et, selāmetlik ver.)

¹⁵⁰“ İlyas'a selām dedik.” Sāffāt 37/130.

¹⁵¹ “Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir.” Enfāl 8/33.

¹⁵² “Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.” Duhā 93/5.

¹⁵³“ İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.” Meryem 19/96.

‘amel-i şâlih kıldılar. Qaribânlar için *erhamü’r-râhimin*¹⁵⁴ bir muhabbet-i halk eder. Menâkıb-ı Haţib’de İbn ‘Abbâs’dan mervidir ki bu âyet-i kerime Emirü’l-mü‘minin ‘Ali hakkında nâzil olmuştur. Rabbü’l-‘âlemiñ mü‘minleriñ kalbinde şüret-i ‘Ali’yi halk eder. İbn Merdüyye menâkıbında İbn ‘Âzib’den rivâyet eder ki Hâzret-i Resûl *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* Hâzret-i Emir’e eyitdi: Yâ ‘Ali *kul Allahümme ec‘elu ‘indeke ‘ahden ve ec‘eli li ‘indeke vüddan vec‘el fi sudûri’l-mü‘minine meveddeten*. Ya’ni yâ Ali de ki Bâri Hudâ’ya benim için ‘ind-i ilâhiñde ‘ahd-i muhabbet eyle. Ve mü‘minleriñ sinesinde benim için şüret-i halk eyle. Ba’dehu âyet-i mezkûre nâzil oldu.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ve kıfûhüm innehüm mes‘ûlün*¹⁵⁵. Ya’ni yevm-i kıyâmetde fermân-ı ilâhi şeref-şâdır olur ki halâ’ıķı tevķif ediñiz. Tahķik anlar su‘âl olunacaķdır. İbn ‘Abbâs’dan Menâkıb-ı Merdüyye’de ve Ebû Sa‘id Hudri’den Müsned Ahmed ibn-i Hanbel’de **(B 19a)** maştûrdur ki halâyıķdan olunacaķ. Su‘âl-i muhabbet ‘Ali ibn-i Ebû Tâlib’dir *kerrema’llâhu vechehu*. Firdevsü’l-Aķbâr’da İbn ‘Abbâs’dan ve Ebû Sa‘id Hudri’den mervidir ki bu âyet-i kerimeniñ ma’nâsında ol hâzret buyurdu: *Luy‘elûne ani’l-ikrâri bi velâyetike Ali ibni Ebi Tâlibin*. Ya’ni su‘âl olunurlar. İkrâr-ı velâyet ‘Ali ibn-i Ebâ Tâlib’den *kerrema’llâhu vechehu*. Mü’ellif eydür ki ba’zı kütüb-i ehâdisde manzûrum olmuştur ki cemi‘ enbiyâ Leyle-i mi‘râc’da Seyyidü’s-şakaleyn ve şâhib-i kâb-ı kâvseyn hâzretlerine dediler ki biz cümlemiz *lâ ilâhe illa’llâh* şehâdetine ve seniñ nübüvvetiñe ve ‘Ali’nin velâyetine ikrâr eylemek üzere be‘ş ü irsâl olunduķ.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *İnnelezine âmenu ve ‘âmilü’s-şâlihâti ülâ’ike hüm hayrû’l-beriyveh*.¹⁵⁶ Menâkıb-ı ibn-i Merdüyye ve Haţib-i Hârezm’de Zeyd ibn-i Eşter’den ki kâtib-i Emirü’l-mü‘minin idi. Mervidir ki eyitdi. İşitdim Murtażâ ‘Ali’den buyurdu ki Hâzret-i Resûl baña buyurdu ki bir hâletde ki **(A 17b)** sinem üzere tekin kılmış idi. Yâ âhi anı işitdiñ mi? İşbu kelâm haķķı ki buyurmuştur. Tahķik anlar ki imân getirdiler ve ‘amel-i şâlih kıldılar. Anlar bihterin-i maħlûķât ve hayrû’l-beriyyedir. Ve ol hayrû’l-beriyye yâ ‘Ali sen ve seniñ muħlişleriñdir ki yâ ‘Ali her ikilerimiziñ va‘de-gâhi havz-ı kevşerdir. Ve rûz-ı kıyâmetde ki berâ-yı muħasebe halk ayağa geleler. Defter ü ħesâbların sen oķursun. Câbir ibn-i ‘Abdu’llâh Enşâri’den bir rivâyet daħi irâd edilir ki dedi. Nezd-i peygamber *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* aşķâb-ı kibârdan bir cemi‘ hâżır idiler. Murtażâ ‘Ali geldikde ol hâzret buyurdu. Bedürüsti birâderim ‘Ali geldi ve mübârek elini Kâ’be üzere koyup eyitdi. Ol zât

¹⁵⁴ “Merhamet edenlerin en merhametlisi.” A’râf 7/151, Yûsuf 10/64-92, Enbiyâ 21/83.

¹⁵⁵ “Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler.” Sâffât 37/ 24.

¹⁵⁶ “İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.” Beyyine 98/7.

haqqıyçün ki cānım anıñ yed-i kudretindedir. Bu kişi ya'ni 'Ali ve muhbirleri nācilerdir. Rūz-ı kıyāmetde ve siziñ aqdemoñızdır. İmān ve tātde ve efđaliñizdir. Faziletde ve siziñ şehriñizdir. Fermān-ı haqqa kıyām u mutāba'atda ve sizin 'ādil-teriñizdir. Haqq rü'yetinde ve siziñ nigü-teriñizdir. 'Abdu'llāh menziline Cābir eydür. Bu āyet-i kerime nüzülünden soñra her gāh Murtażā 'Ali gelirdi. *Cāe hayrū'l- beriyye buyururlardı.*

Қи'а

کر پرسدت کسی که علی را نظیر هست

با او بگو که آب به بوی کلاب نیست

در نزد کبریا بجز از ختم انبیا

کس امقام منزلت بو تراب نیست¹⁵⁷

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *İnne'l-müttakine fī cennātin ve nehrin 'inde melikin muktedirin.*¹⁵⁸ Ya'ni be-dürüsti¹⁵⁹ perhizkârlar nezd-i Haqq'da ve nişimen-i şadaqda Cenāb-ı 'āliyāt'dadırlar. Menākıb-ı ibn-i Merdūyye'de (B 19b) Enşāri'den mervidir ki birgün nezd-i Resūla'llāh'da aşhāb bahş-i cennet ederlerdi. Ol hāzret buyurdu. Behişte dāhıl olanlarıñ aqdemoñ¹⁶⁰ Ebū Tālib oğlu 'Ali'dir. Ebū Dücāne-i Enşāri eyitdi. Bundan maqdem buyurmuş idik ki cennete duhūl cemi' enbiyāya hāramdır. Tā ben duhūl etmedikçe. Ve cümle e'imme üzerine dañi hāramdır ki tā ki benim ümmetim cennete gitmedikçe. Ol hāzret eyitdi. Beli velākin Hudā-yı 'azze ve celle için bir livā vardır. Nürdan ve āmūdi yāqūtdan ol livānıñ üzerinde yazılmışdır: *Lā ilāhe illa'llāh Muḥammedü'r-Resūla'llāh ve āli Muḥammedin hayrū'l-beriyyeti ve şāhibü'l-livā ve imāmü'l-kıyāmeti 'Ali ibni Ebi Tālibin.* Cābir eydür. Çün Hāzret-i nebi İmām 'Ali'ye işbu menkabet ve şıfatla tavşif etdi. İmām 'Ali şūd u sürür olup şükr ü sipās ve sitāyış-i bi-kıyās Cenāb-ı rabbu'n-nāsa olsun ki yā Resūla'llāh saña peyrev olmaqla bizleri mükerrrem ü teşrif eyledi. Ol hāzret buyurdu. Yā āñi beşāret olsun saña ki hiçbirinde saña mensūb ve seni bālā ḥalāş kendisine maḥbūb edemez. İllā ki ol kimse eder ki muḥabbetle ser-efrāz ve seniñ meveddetiñle ārām-sāz olur deyip bu āyet-i kerimeyi oqudu: *Fi maq'adi şıdkin 'inde melikin muktedir.*¹⁶¹ Menākıb-ı Haṭib'de dañi (A 18a)

¹⁵⁷ Eğer bir kimse sana Ali'nin eşi, benzeri var mı diye sorarsa, ona dersin ki gül suyundan başka koku yoktur. Allah'ın yüce katında peygamberlerin sonuncusundan başka yoktur. Kimsenin, Ebā Turāb'ın makam ve mevkisi gibi makamı ve mevkisi yoktur.

¹⁵⁸ “Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar cennetlerde, ırmak başlarındadır.” Kamer 54/54.

¹⁵⁹ ya'ni be-dürüsti A: B nüshasında yoktur.

¹⁶⁰ akdem A: ikdām B.

¹⁶¹ “Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler.” Kamer 54/55.

Cābir'den mervidir ki Resūla'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem İmām 'Ali'ye buyurdu. Yā 'Ali her kim saña muhabbetle der-i irşādına irşād ki penāh eder Haqq Te'ālā anı bizim menzilimizde iķāme¹⁶² edip bizimle hem-rāh eder.

Li-müellifihi

تا چند خراب همچو خاشاکه و خسی

وز فرط هوس بهر طرف چون مکسی

کر قرب خدا خواهی ای سالک راه

رودوستی علی کزین تا برسی¹⁶³

Menķabet, qavlūhu Te'ālā ve's-sābiķūne es-sābikūne ūlā'ike'l-muķarrebūne fi cennātin naim.¹⁶⁴ Menāķıb-ı Haṭıb'de ve Keşfü'l-Ġamme'de mervidir ki eyitdi. Bu āyet-i kerimeniñ ma'nāsı Hażret-i Resūl'den su'āl eyledim. Buyurdular. Cebrā'il baña dedi ki ol 'Ali ve 'Ali'niñ dostlarıdır ki sābiķān ve piş-revān-ı ehl-i cinān ve muķarribān-ı Raḥmān'dırlar.

Menķabet, qavlūhu Te'ālā: *Innellezine lā yūminūne bi'l-āḫirati 'ani's-sırāti lenāķibūn*.¹⁶⁵ Ya'ni be-dürüsti anlar yevm-i kıyāmete imān etmediler. Anlar toĝru yoldan münḫarif ve sırāt-ı müstaķimden munşarifdirler. Muḫaddiş Ḥanbeli eydür ki sırātdan murād Muḫammed ve āli Muḫammed'dir. İbn Merdüyye Emirü'l-mü'minin 'Ali *kerrema'llāhu vechehu* rivāyet eder ki anlar ki imāndan bi-behre ve tuĝyānla şühredir. Bezm-i velāyetimizden rūgerdānlardır.

Menķabet, qavlūhu Te'ālā: *ķul lā es'elüküm 'aleyhi ecran ille'l-meveddedte fi'l-ķurbā*.¹⁶⁶ Ya'ni yā Muḫammed söyle ümmetlerine ki ben sizleri zulmet-i küffārdan çıkarıp tahliş ve şeref-i İslāmiyyet'e tahşiş eyledim. Bunlar için sizden ecr ü mükāfāt taleb eylemem. İllā meveddet-i ehl-i beytimi isterim. Faşlü'l-Ḥiṭāb ve Hidāyetü's-Sü'edā'da (B 20a) Keşfü'l-Ġamme'de maştūrdur ki bu āyet-i kerime nüzülünden soñra Ḥātemü'l-enbiyādan su'āl eylediler ki yā Muḫammed anlar kimlerdir ki meveddetleri lāzım ü lābüddür? Ol ḫāzret mü'ekked olarak buyurdu. Tā üç kerre ki anlar 'Ali ve Fāṭıma Ḥasan ve Ḥüseyn'dir 'aleyhimü's-selām.

¹⁶² iķāme A: iķād B.

¹⁶³ Daha ne kadar çer çöp gibi harap olacaksın. Hevesin bolluĝundan sinek gibi her tarafa ĝideceksin. Ey yolun saliki Allah'a yaklaştırmak istersen, Ali'nin dostunu seç ki kurtulasın.

¹⁶⁴ “(Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır. Na'im cennetlerinde.” Vākıa 56/10-11-12.

¹⁶⁵ “Ahirete inananlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.” Mü'minün 23/74.

¹⁶⁶ “Deki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.” Şūrā 42/23.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Ḳul kefā billāhi şehiden beyni ve beyneküm ve men indehu ‘ilmü’l-kitāb*.¹⁶⁷ Ya‘ni de yā Muhammed ki Hudā Te‘ālā benimle siziñ miyāneñizde şāhid ve kāfi ol kimse ki ‘ilm-i kitāb anıñ ‘indindedir. Şehādetde ol daḥi vāfidir. Muhammed Hanife’dan *raḍıya’llāhu ‘anh* Muḥaddis Hanbeli rivāyet eder ki eyitdi: *Ve men indehu ilmü’l-kitābi enā Medinetü’l-ilmü ve Aliyyü bābuhā* hükmüyle ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dir ve Şa‘lebi tefsirinde ‘Abdu’llāh Selām’dan ki ‘ulemā-yı Yehūd’dan olup şeref-i İslām’la müşerref olmuş idi. Eyitdi. Ol ḥazretten su‘āl etdim ki yā Resūla’llāh kimdir ol ki anıñ nezdinde ‘ilm-i kitāb ola. Ḥazret kelime-i ḥaşrıyla ol kimse ‘Ali’den ḡayrı deḡildir buyurdular.

Beyt

از پیمبر سؤال کرد یکی

که بگو نزد کیست علم کتاب

در جواب از ره صوابش گفت

نیست آن جز علی نکودریاب¹⁶⁸

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Ve’n-necmi izā hevā mā dalle şāhibüküm ve māḡ avā ve mā yentiku ‘ani’l-hevā in hüve illā vahyün yūhā*.¹⁶⁹ Ya‘ni Hudā Te‘ālā settāre-i zehrāya ḳasem eder ve buyurur ki ḳasem ol settāreye ki nāzil oldu. Siziñ şāhibiñiz gümrāh ü dāl olmadı. Ve hevā hevesden söylemedi. İllā anıñ nuṭṭu ve ḥayy-ı ilāhi ileidir. İbn Mu‘āz ve Māliki İbn ‘Abbās’dan rivāyet eder ki bizler ṭā’ife-i cevānān-ı Kureyş ile (A 18b) Mekke-i mu‘azzama’da oturmuş idik ve Resūla’llāh ‘aleyhi ve sellem bizim miyānemizde idi. Nāḡāh bir kevkeb nāzil oldu. Ol ḥazret buyurdu. İşbu yıldız her kimiñ ḥānesine nāzil oldu ise taḥḳıḳ benim vaşım ol kimsedir. Ol cemā‘at vardılar gördüler. Menzil-füyūz-ı nazil-i Emir’e düşmüşdür. Pes ol cemā‘at farṭ-ı cehāletlerin eyitdiler. Sen ‘Ali’ye muḥabbetiñ sebebiyle gümrāh ü dāl olmuşsun. Pes bu āyet-i kerime nāzil oldu. Menāḳıb-ı ibn-i Merdūyye’de Nāciye-i ‘Arefi’den mervidir ki eyitdi. Çün Resūl *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* mescidde idi. Kapıların seddini emr eyledi. Ve bu ḥāl aşḥāb üzerine güç geldi. Ve biri eyitdi. ‘Abbās ve Ebū Bekir ve ‘Ömer ve ‘Oşmān ve ḡayrıları taşra edip İbn ‘Ömer yanında ḳodu. Ve biri daḥi eyitdi. Anıñ tekriminde taḳşir etmez. Çün

¹⁶⁷ “De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab’ın bilgisi olan (Peygamber) yeter.” Ra’d 13/43.

¹⁶⁸ Bir kimse peygambere sordu. Kitap ilminin yakınının yakınıni söyle. Cevabında, onun doğru yolunda söyledi. Anla ve bil ki o ‘Ali’den başka güzel yoktur.

¹⁶⁹ “Battığı zaman yıldız andolsun ki; Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bātıla inanmadı. O, rzusuna göre de konuşmaz.” Necm 53/1-2-3-4.

ol Һazret belki ki bu Һāl aştāba dūşvār oldu. Pes şalāt-ı cum'a edādan soñra ba'de'l-ḥuṭbe ol Һazret buyurdu. Ey benim aştābım ben kendi re'yimle 'Ali'yi yanımda koyup **(B 20b)** sizleri taşra eyledim. Belki Һudā-yı Te'ālā emriyle idi deyip bu āyet-i kerimeyi tilāvet buyurdu. Ya'ni her ne ki nutḡ eylerim daḡi ilāhi iledir. Hevā vü hevesden deḡildir.

Menḡabet, ḡavlūhu Te'ālā: *Fe innallāhe huve mevlāhu ve Cibrilu ve şāliḡu'l-mū'minine*.¹⁷⁰ Ya'ni be-dürüsti ki Һudā¹⁷¹ Te'ālā nāşır-ı peygamberdir. Ve Cibril ve şaliḡu'l-mū'minin daḡi Müsned Aḡmed Ḥanbel'de Mücāhid'den ve Tuḡfe ve Meşārıḡ'da 'Ömer ve 'Ās'dan ve Menāḡıb-ı ibn-i Merdūyye'de İbn 'Abbās'dan ve Esmā bint-i Ümeyye'den mervidir ki eyitdiler. İştidiñ Һazret-i Resūl'den ki buyurdu. Şāliḡu'l-mū'minin 'Ali Murtaẓā'dır.

Menḡabet, ḡavlūhu Te'ālā: *Yevme lā yuhzi'llāhu'n-nebiyye vellezine āmenu me'ahu nūruhum yes'a beyne eydihim ve bi- imānihim*.¹⁷² Ya'ni ol günde Һudā Te'ālā Resūl'ünü ḡör ve zelil etmez. Ve anları daḡi maḡzūl eylemez ki imān getirmişlerdir. Anlarıñ nūr-ı cebin ve dest-i yemininde Resūl ile sa'y edip revāne olurlar. Muḡaddiḡ Ḥanbel'de getirmiştir. Bu āyet-i kerime Һazret-i Emir ve muḡibbleri ḡaḡlarında nāzil olmuştur. İbn Merdūyye İbn 'Abbās'dan rivāyet eder ki dedi. İbtidā ve ol kişi ki ḡulel u cāme-i behişt ile kisvelendi. Һazret-i İbrāhim idi. Ber-muḡtezāyı ḡullet ba'dehu Muḡammed Muştafā *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* ber-mücib-i iştıfā vü ḡurbet ba'dehu bu iki nebi mürsel miyānında ve 'Ali Murtaẓā behişte dāḡil olur. Ba'dehu eyitdi: *Vellezine āmenu mā ahu nūruhum* ¹⁷³ āyet-i kerimesiyle murād 'Ali ve eṭbā'ıdır *raḡıya'llāhu 'anhum*.

Menḡabet, ḡavlūhu Te'ālā: *Vellezi cā'e bi's-şidki ve şaddeka bihi*.¹⁷⁴ Āyet İbn Merdūyye Mücāhid'den ve Muḡaddiḡ Ḥanbeli İmām Muḡammed Bāḡır'dan irād ederler ki *vellezi cā'e bi's-şidki* Muḡammed Muştafā ve *şaddeka bihi* 'Ali Murtaẓā'dır.

Menḡabet, ḡavlūhu Te'ālā: *Ve yevme teşekkāḡu's-semāü bi'l-ḡamāmi*.¹⁷⁵ Ya'ni yād eyle ol günü ki bālā-yı ṡabaḡa-i heftümde ebr-i sefid sebebiyle āsmān yarılr. Ve ol ebr-i sefidin ḡılzeti cümle semāvāta berāber ve aḡırlıḡı cümlesinden girān-terdir. Ve ḡādir-i muḡtār ḡudret-i kāmilesiyle anı ḡıfz eder. Yarın rüz-ı ḡıyāmetde āsmān üzerine bıraḡa. Āsmān anıñ darbından yarılr. Tefsir-i Ḥāfızı ve Tefsir-i 'Ali ibn-i İbrāhim'de Ebū 'Abdu'llāh'dan mervidir

¹⁷⁰ “Ve eḡer Peygamber'e ḡarşı birbirinize arka verirsenez bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir.” Tahrīm 66/4.

¹⁷¹ Һudā Te'ālā A: Ḥaḡḡ Te'ālā B.

¹⁷² “Onların önlerinden ve saḡlarından (amellerinin) nūrları aydınlatıp gider.” Tahrīm 66/8.

¹⁷³ “(Amellerinin) nūrları aydınlatıp gider.” Tahrīm 66/8.

¹⁷⁴ “Doḡruyu getiren ve onu tasdik edenler.” Zümer 39/33.

¹⁷⁵ “O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılr.” Furkân 25/25.

ki (A 19a) dedi. Ol ebr-i sefid ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dir. Zirā ki Esedu‘llahi’l-ğālib ve mazharü’l-‘acāyib ve’l-ğarāyib’dir.

Menkabet, kavlıhu Te‘ālā: *Ve mimmen haleknā ümmetün yehdūne bi’l-ḥaqqı ve bihi ya’dilūn.*¹⁷⁶ Ya’ni maḥlūḳātımdan bir ümmet vadır ki rāh-ı ḥaqqı ḥalḳa irā’e ve zulmet-i ḍalāletden ḥalāş edip nūr-ı ma’rifetle (B 21a) izā’e ederler. Baḥrū’l-Menākıb’da ve Menākıb-ı ibn-i Merdūyye’de maştūrdur ki Zādān *raḍıya’llāhu ‘anh* rivāyet eder. Murtaẓā ‘Ali’den ki dedi. *Teferruku hāzihü’l-ümmetü ‘alā şelāşe ve seb’ine firḳaten işnāni ve seb’üne fi’n-nāri vāḥidetün fi’l-cennetihü ve hümü’l-lezine.* Ḳāle’llāhu Te‘ālā: *Ve mimmen haleknā ümmetün yehdūne bi’l-ḥaqqı ve bihi ye’dilūne vehüm ena ve şı’atı.* Ya’ni bu ümmet yetmiş üç gürūh olur. Yetmiş ikisi nārda ve biri cennetdedir. Ve ol firḳa-i nāciye anlardır ki Ḥudā Te‘ālā ve *mimmen haleknā ümmete*¹⁷⁷ āyet-i kerimesiyle beyān buyurdu ki anlar ben ve benim şı’alarımıdır.

Tercüme-i Nazm-ı Mü’ellif

Ey gönülden ṭālibi Mevlā olan

Āfitāb-ı evc-i ber a’lā olan

Ḥubb-i şāhı kendiñe bir pir kııl

Pāy-ı nefis-i dūnu der-zencir kııl

Mihr-i Ḥaydar gözleri binā eder

Mihr-i Ḥaydar kaçreyi deryā eder

Mihr-i Ḥaydar olmaya ger rāh-ber

Menzilin bi-çāreler eyler saḳar

Mihr-i Ḥaydar māye-i imān baña

Mihr-i Ḥaydar zinde-gi-i cān baña

Oldu mihr-i şāhla rüşen dilim

Hem münevver etdi mihri maḥfilim

Geldi çün baḥr-i ‘Ali’den gevherim

¹⁷⁶ “Yarattıklarımızdan, daima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet bulunur.” A’râf 7/181.

¹⁷⁷ “Yarattıklarımızdan, daima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet bulunur.” A’raf 7/181.

Andan ümid-i velâyet eylerim

Cân u dilden ben de oldum bâ-edeb

Nür-ı zât-ı haqqâ erdim bu sebeb

Destimize dâmeni haşr günü

Nâmı pâki dildedir neşr günü.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ve cennâtün min a’nâbin ve zer’uv ve nehiylün sinvânün.*¹⁷⁸ Rıd vān iki ya üç hurmā ağacına derler ki anlarıñ biñ ü bünyādları bir ola. Baħrū’l-Menākıb’da Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri’dan mervidir ki eydür. Ĥazret-i Resūl’dan işitdim. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭalib’e buyurdu ki: *En-nāsu min eş şecārın şettā ve ene ve ente min şeceretin vāhidedin sümme kara’e’l-āyete.* Ya’ni nās eşcār-ı müteferriķeden yā ‘Ali ben ve sen şecere-i vāhideden oluruz dedi. Āyet-i kerimeyi okudu.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *İnnellāhe yüdhilü’l-lezine amenu ve āmilu’s-sālihāti cennātin tecri min tahtihe’l-enhār.*¹⁷⁹ Ya’ni be-dürüsti Ĥudā te‘ālā dāħil eder ol¹⁸⁰ kimseleri ki imān getirdiler. Ve ‘amel-i şālih eylediler. Ol cennete ki ırmaķlar anıñ taħtında cāri olur. İbn Merdūyye Mücahid’dan raḍıya’llāhu ‘anh rivāyet eder ki eydür. Bu āyet-i kerime Murtażā ‘Ali ve Ĥamza ve ‘Ubeyde şān-ı ‘ālilerinde nāzil oldu. Şol zamān ki ‘Utbe ve Şeybe mübārezet taleb eylediler. Ve küffār haķlarında daħi işbu āyet nāzil oldu. Kavlühu Te‘âlâ: *Fellezine keferu ḳutti’at lehüm siyābün min nāri (B 21b) yūsabbü min fevķi ru’usihimü’l-hamim.*¹⁸¹ Ya’ni anlar ki kāfir oldular. Anlar için āteşden kesilmiş cāmeler vardır. Fevķ-ı rü’uslarından anlara mā’i hamim tōkülür.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Fe immā nezhebenne bike fe innā minhüm munteḳimün.*¹⁸² Ya’ni Ĥaķķ Sübhāne ve Te‘ālā buyurur. Yā Muḥammed gerçi seni ‘ālem-i fāniden ‘ālem-i beķāya getiririz. Lākin anlardan ya’ni münāfiķlardan daħi intiķām alırız. Firdevsü’l-Aḥbār’da Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri’dan mervidir ki ve Menākıb-ı ibn-i Merdūyye’de maşṭurdur ki İbn ‘Abbās’dan (A 19b) bu āyet-i kerime Murtażā ‘Ali şānında

¹⁷⁸ “Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır.” Ra’d 13/4.

¹⁷⁹ “Muhakkak ki Allah, iman edip salih amel işleyenleri içinden ırmaķlar akan cennetlere koyacaktır.” Hacc 22/14.

¹⁸⁰ ol A: ol B.

¹⁸¹ “Şimdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir!” Hacc 22/19.

¹⁸² “Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız.” Zuhûf 43/41.

nâzil olmuşdur. Zirâ ki Resûla'llâh buyurdu. Benden sonra Murtaẓâ 'Ali bi'at-şikenân u münâfîkdan ahz-ı intikâm eder.

Menkabet, kavlühu Te'âlâ: *Verke'û me'ar râki'in*.¹⁸³ Ya'ni namâz u rükû' ediniz. Namâz u rükû' ediciler ile Muḥaddis Ḥanbeli ve İbn Merdüyve İbn 'Abbâs'dan *rağıya'llāhu 'anh* rivâyet ederler ki bu âyet-i kerime ḥâşşaten Muḥammed Muştafâ ve 'Ali Murtaẓâ şân-ı şereflerine nâzil olmuşdur. Zirâ ki anlar cümleden maḳdem namâz u rükû' eyler.

Menkabet, kavlühu Te'âlâ: *Felyevmellezine âmenu mine'l-küffâri yadhakûne 'ale'l-erâ'iki yenzurûne*.¹⁸⁴ Ya'ni rûz-ı kıyâmette anlar ki imân getirdiler. Küffârîñ ḥâl-i bed mâlların müşâhede edip gülerler. Ve müzeyyen tahtlar üzerinde oturup nâzır olurlar. Ḥaṭib-i Ḥ'ârezm menâkıbında getirmişlerdir ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* aşḥâb-ı 'âli cenâbdan birkaç nefer ile ḥuzûr-ı Resûla'llâh'a gelirler idi. Ebû Cehil ve Velid ibn-i Muğire ve 'Aş ibn-i Vâ'il ve sâ'ir müşriklerden birkaçları Emirü'l-mü'minin ve aşḥâb üzerlerine ḥande eylediler. Binâen 'aleyh hazâ Cenâb-ı ḥaḳ bu âyet-i kerimeyi inzâl buyurdu.

Li-müellifihi

ای ساقی تشنکان اسرار
وی مبداءو ملجاء سلاسل
هرکس که بسینه کینه ات داشت
یا بغض تورا بخاطر دل
یا حربه زده به بندکانت
دوزخ بودش مقام و منزل
و انکس که محبّ توبه حالش
لطف تو همیشه باد شامل

Tercümesi

Ey sâkı-i teşnegân-ı esrâr

Ey mebd'e-i vü melce'-i selâsil

¹⁸³ "Rükû edenlerle beraber rükû edin." Bakara 2/43, Âl-i İmrân 3/43.

¹⁸⁴ "İşte o gün (ahirette) de iman edenler kâfirlere gülerler. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar." Mutaaffîfîn 83/34-35.

Her ki tutdu saña kin sinede
Ya buğzuñla mekân eyledi dil
Ya harbe urdu bendegāniña
Nār oldu aña maḳām u menzil
Ol ki muḥibbiñdir anıñ ḥāline
Elṭāfiñ ola hemişe şāmil

Menḳabet, ḳavlühu Te‘ālā: *Le ḳad raḍıya’llāhü ani’l-mü‘minine iz yübāyi’üneke taḥte’ş- şecerāti.*¹⁸⁵ Ya‘ni be-dürüsti Ḥaḳḳ Te‘ālā mü‘minlerden rāzı oldu. Ol zamānda ki yā Muḥammed anlar seniñle taḥte’ş-şecerde bi‘at eylediler. Ḥaṭib-i Ḥ‘ārezm Cābir ibn-i (**B 22a**) ‘Abdu’llāh Enşāri’den rivāyet eder ki bu āyet-i kerime ehl-i beyt ḥaḳḳlarında nāzil olmuştur ki yevm-i mübāye‘ede bizler bin dört yüz nefer idik. Ol ḥazret eyitdi. Bugün sizler bihterin-i ehl-i zemin olduñuz ve bizler cümlemiz ol ağaç taḥtında fedā-yı cān düşmenden firār etmeyip fi-sebili’llāh şemşir-i zebān ve taḳviye-i cinān etmek üzere bi‘at eyledik. Ama va’llāh bu āyet-i şadaḳ ‘Ali Murtażā’dır. Zirā ki Ḥudā te‘ālā buyurur: *Ve esābehüm fetḥan ḳariba.*¹⁸⁶ Ya‘ni anlara müjde verdi. Fetḥ-i ḳarib ile fetḥ-i ḥaberdur. Ḥālbuki fetḥ-i ḥabir Cenāb-ı Ḥaydar’dır.

Menḳabet, ḳavlühu Te‘ālā: *Yā eyyühe’n-nebiyyü ḥasbükellāhü ve menittebe‘ake mine’l-mü‘minin.*¹⁸⁷ Yā Muḥammed saña kāfidir Ḥudā Te‘ālā ve ol mü‘minlere daḥi kāfidir ki saña mutāba‘at edip mu‘āvenet eylediler. Muḥaddis Ḥanbeli eydür. Cumhūr-ı müfessirin ittifāḳ etdiler ki *ve menittebe‘ake* lafz-ı keriminden murād ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dır.

Menḳabet, ḳavlühu Te‘ālā: *Vellezine (A 20a) āmenu bi’llāhi ve Resūlihi ülä‘ike ḥümü’ş-şıddıḳüne ve’ş-şuhedāu’inde rabbihim lehum ecrum ve nūruhum.*¹⁸⁸ Ya‘ni ol kimseler ki Ḥudā ve peygamberlerine imān eylediler. Anlar şıddıḳ ü şühedādır. ‘İnd-i ilāhi anlar için ecr ü nūr ḥāşıdır. Muḥaddis Ḥanbeli eydür. Bu āyet-i kerime Murtażā ‘Ali ḥaḳḳında nāzil olmuştur. Zirā evvelā bir kişi ki taşdiḳ-i risālet eyledi. Ol idi ve temām ‘ömr fi-sebili’llāh cihād ḳıldı. Ve āḥir derece-i şehādete fā’iz oldu.

¹⁸⁵ “Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur.” Fetih 48/18.

¹⁸⁶ “Onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.” Fetih 48/18.

¹⁸⁷ “Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter.” Enfāl 8/64.

¹⁸⁸ “Allah’a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükâfatları ve nûrları vardır.” Hadîd 57/19.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Ve kefallāhü’l-mü‘minine’l-kıtāl ve kânellāhü kaviyyen aziza.*¹⁸⁹ Hâfız ibn-i Merdüyve İbn Mes‘ūd’dan rivāyet eder ki bizler zamān-ı sa‘ādetde bu āyet-i kerimeyi bu vech ile okuduk: *Ve kefallāhü’l-mü‘minine’l-kıtāl ve kânellāhü kaviyyen aziza.*¹⁹⁰ Ya‘ni ‘Alī ibn-i Ebū Tālib vāsıtasıyla kâfi oldu. Bu kıssa ber-taḫṣıl sūre-i Ahzāb’da mezkūrdur. Mü‘ellif eydür ki *fe darabtü ‘Aliyyin yevmü’l-aḥzābi ḥayru min ‘ibādeti’s-sakaleyn* ḥadiṣ-i şerifi ‘Ali Murtażā’nın ‘Amr ibn-i Abdūd’la cenginden soñra şeref-şadır oldu.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Vec‘al li-lisāne şıdkin fi’l-āhirin.*¹⁹¹ Ya‘ni Hudā Te‘ālā Ḥazret-i İbrāhim’den hikāyet ederler ki dedi. Yā rabbi benim için āhirü’z-zamānda rāstgū lisān iḥsān eyle dedi. Menākıb-ı ibn-i Merdüyve’de İmām Muḥammed Bākır’dan *raḍıya’llāhu ‘anh* mervidir ki buyurur. Lisān-ı şıdk-ı ‘Ali Murtażā Ḥazret-i İbrāhim ‘arz olunduḡda eyitdi. Yā rabbi ‘Ali Murtażā’yı benim zürriyetimden ḥalk eyle. Ḥaḡḡ Sübhāne ve Te‘ālā du‘āñ kabūl buyurdu.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Yā eyyühellezine āmenüs tecibü lillāhi ve li’r-Resūli izā de‘āküm limā yūhyiküm.*¹⁹² Ya‘ni ol kimseler ki imān şıfatıyla muttaşif oldular. Hudā ve Resūl’üne icābet ü itā‘at ediñiz. Hergāḡ birisine sizi okuya. Ol nesne sizleri iḥyā eyleye. Menākıb-ı (B 22b) ibn-i Merdüyve’de İmām Muḥammed Bākır’dan mervidir ki: *İzā de‘āküm limā yūhyiküm*¹⁹³ āyetinden murād ‘Ali ibn-i Tālib’dır *kerrema’llāhu vecchehu*. Her gāḡ ki sizleri iḥyā eden nesneye ki velāyet ‘Ali ibn-i Ebū Tālib’dır. Da‘vet eyleye icābet ü itā‘at ediñiz.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Yā eyyühellezine āmenu etiy’ullāhe ve etiy’ur Rasūle ve üli’l-emri minküm.*¹⁹⁴ Ya‘ni ey evvel kimseler ki imān eylediler. Hudā ve Resūl’üne muṭi‘ vü münkād oluñ ve ulü’l-emre daḡi itā‘at kılıñ. Menākıb-ı ibn-i Merdüyve’de İmām Ca‘ferü’s-Şādiḡ’dan *raḍıya’llāhu ‘anh* menḡuldür ki Emirü’l-mü‘minin ‘Ali’nin ulü’l-emr olması ‘Ali ṭariḡu’l-aşāledir. Ve sār aḡkāmiñ bi’t-tabi’dır. Tefsir-i Faḡr-i rāzi’de irād olunur ki müfessirin ulü’l-emrde iki ḡāvl irād eylemişlerdir. Bir fırḡa eydürler. Ulü’l-emrden murād ümerādır. Ve bir cemā‘at eydürler ki ‘ulemādır. İmām Ca‘fer-i Şādiḡ’dan naḡl olunduḡ üzere ulü’l-emrden murād on iki imām-ı hümāmdır ki Hudā-yı Te‘ālā anlara itā‘ati kendiniñ ve Resūl’ünün itā‘atine ḡarin eyledi.

¹⁸⁹ “Allah’ın yardımı savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.” Ahzāb 33/25.

¹⁹⁰ “Allah’ın yardımı savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.” Ahzāb 33/25.

¹⁹¹ “Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle!” Şuarā 26/84.

¹⁹² “Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırıldığı zaman, Allah ve Resūlüne uyun!” Enfāl 8/24.

¹⁹³ “Size hayat verecek şeylere davet ettiği zaman.” Enfāl 8/24.

¹⁹⁴ “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ulülemre (idarecilere) de itaat edin.” Nisā 4/59.

Zirā cā'iz değildir ki Hudā¹⁹⁵ Te'ālā 'ale'l-ıtlāk bir kimse için itā'atin¹⁹⁶ (A 20b) vācib eyleye. Tā ki ol kimseniñ 'işmeti şābit olmaya. Ya'ni ulū'l-emr olanlarıñ zāhiri ve bā'tını gibi şafā-bağş-ı rūy-ı zemin ve ğalaṭ-ı sehv ü 'işyāndan emin ola. Ve bu şıfāt ile ümerā vü 'ulemāda bulunmaz. Pes ma'lūm oldu ki ulū'l-emrden irāde-i hālīku'l-beşer e'imme-i işnā 'aşerdir. Keşfü'l-ğamme'de Cābir ibn-i 'Abdu'llāh Enşāri'den mervidir ki bu āyet-i kerime nāzil oldu. Dedim yā Resūla'llāh bizler Hudā vü Resūl'ünü biliriz. Ama ulū'l-emr kimlerdir ki itā'at edelim? Ol hāzret buyurdu. Benim hālifelerimdir. Benden sonra ki anlarıñ evveli 'Ali'dir. Ba'dehu Ḥasan ve Ḥüseyn ve 'Ali bin Ḥüseyn ve Muḥammed ibn-i 'Ali ki Tevrāt'da Bākır ile ma'rūfdur. Zirā ola ki yā Cābir aña erişesin. Benim selāmımı ona erişdiresin. Ve daḡi Ca'fer ve Mūsā bin Ca'fer ve 'Ali bin Mūsā ve Muḥammed ibn-i 'Ali ve 'Ali bin Muḥammed ve Ḥasan ibn-i 'Ali ve on ikinci benim nāmımla benām u künyetimle baña *hüccetu'llāhi fi ardihi ilā yevmü'l-kıyām* Muḥammed ibn-i Ḥasan'dır ki Hudā Te'ālā meşārık u meğārib arzı anıñ yediyle fetḥ eyleye ve ol eṭbā'ından ğā'ib ola. Cābir eydür ki dedim yā Resūla'llāh anıñ şı'aları ğaybūbetten andan istifāza ederler mi? Buyurdu. Hudā ḥaḡḡıyçün ki ben ṭoğruluğla ba's ü irsāl eyledim. Ol imāmıñ vücūd-ı pür cūdu ḥuzūru ve ğaybetide berāber ve istifāzada behreverdirler. Ey Cābir bu rāz-ı meknūn sırr-ı ilāhi ve maḡzen-i 'ilm-i nā-mütenāhidir. Gerekdir ki nā-maḡremlerden ḡafi ola. Pes bu rivāyet mūcibince ulū'l-emrden murād e'imme-i işnā 'aşerdir ki 'işmetleri muḡaḡḡak 'ulūvv-i menziletleri müttefiḡdir.

Menḡabet, ḡavlūhu Te'ālā: *Fel e'alleke tarikūn ba'da mā yūhā ileyke ve dā'ikun (B 23a) bihi şadruke en yeḡlū lev lā ünzile 'aleyhi kenzūn ev cā'e me'āhu melek innemā ente nezirūn va'llāhü 'alā külli şey'in vekil.*¹⁹⁷ Ya'ni meḡer sen ba'zı umūr-ı vahyi terk edersin. Münāfiḡlarıñ sözleriyle dil-i tengsin derler. Niçin semādan Muḥammed üzerine bir günc inzāl olunmadı. Yāḡūd bir melek gönderilmedi? Yā Muḥammed sen ancak inzār u tebliḡ-i aḡkāma ibtidā ediciden ḡayrı deḡilsin. Ve Hudā kārı fermānı her eşyādır. 'Ali ibn-i İbrāhim ve 'Ali ibn-i 'İsā ve Faḡr-i Rāzi tefsirinde ve Menāḡıb-ı ibn-i Merdūyye'de İmām Ca'fer-i Şādık'dan *raḡıya'llāhu 'anh* mervidir ki Hāzret-i Resūl *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* 'Ali Murtaẓā'ya eyitdi. Yā āḡi taḡḡıḡ Hudā Te'ālā'dan dilerim ki miyānemizde muḡabbet ḡāşıl ola oldu ve mu'ahāt diledim. Ol daḡi betūl buyruldu. Ve yine niyāz eyledim ki seni baña vaşı kıla kıldı. Pes seniñ münāfiḡlarıñdan bir kişi ğıybetde eder ki ḡurmādan saḡ ya'ni

¹⁹⁵ Hudā Te'ālā A: Ḥaḡḡ Te'ālā B.

¹⁹⁶ itā'atin A: B nüshasında yoktur.

¹⁹⁷ "Belki de sen (müşriklerin:) "Ona (gökten) bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden ötürü sana vahyolunan āyetlerin bir kısmını (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır. (İyi bil ki) sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir." Hūd 11/12.

bir ölçek andan evlâdır ki Muhammed perverdigârından niyâz eyledi. Ne için bir ferîşte diledim ki düşmânlarından vîkâye ede. Veyâ niçin dilemedi? Bir hazine ki fakr u fâkâdan hâlâş ola. Binâen ‘aleyh bu âyet-i kerime nâzil oldu.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ve lemmâ duribebnü Meryeme meşelen izâ kavmüke minhü yesiddün.*¹⁹⁸ Ya‘ni ‘İsâ ibn-i Meryem’i dârb-ı meşel etdiñ. Gördük ki yâ Muhammed ümmetiñ andan i‘râz ederler. Emirü’l-mü‘minin ‘Ali’den *kerrema’llâhu vechehu* mervidir ki ol hâzret *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu. Ya ‘Ali (A 21a) be-dürüsti meşeliñ ‘İsâ ibn-i Meryem mişâlidir ki bir kavim anı dost tutdular. Helâke gitdiler ki ibnu’llâh dediler. Ve bir kavim dañi ‘adâvet eylediler. Anlar dañi helâk oldular. Pes münâfiqlar ğıybette Muhammed ‘Ali için ‘İsâ’dan ğayrı meşele râzı olmaz dediler. Bu âyet-i kerime nâzil oldu.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ve neza’nâ mâ fi şudûrihim min ğillin ihvânen ‘alâ sürûrim müteķâbilin.*¹⁹⁹ Ya‘ni ihrâc eyledik. Şıfât-ı zemime ve kine ki anlarıñ sinelerinde idi. Bu hâlde anlar birâderlere oturmuşlar ve yüzlerini yekdiğerlerine getirmişler. Ebû Hureyre’den mervidir ki Murtażâ ‘Ali eyitdi. Yâ Resûla’llâh nezd-i risâlet-penâhıñda ve Fâtıma’dan kanğımız dostdur? Buyurdu. Dost u leziz yâ ‘Ali sen dañi baña vahiyden ‘azizsin. Havz-ı kevşer kenârında тұrur ve şakilere tâziyâne urursun. Tahķik ol havzda ırmaqlar vardır. Sitâreler ‘indince yâ ‘Ali sen Fâtıma Hasan ve Hüseyin ve Ca‘fer ve ‘Uķayl cennât-ı ‘âliyâtta serirler üzere yekdiğeriñize muntazır olursuñuz. Ve sen maķâm-ı ‘izzetde benimle hem-râz ve muhibbânıñ dañi anda ârâm-sâz ve birbirleriyle hem-dem ü dem-sâz olacaķlardır. Ba‘dehu bu âyet-i kerimeyi okudu: *İhvânen ‘alâ sürûrim müteķâbilin.*²⁰⁰ Ve buyurdu. Anlardan muşâhibiñ kâfalarına bakmazlar. Müşahide-i cemâli haķķanide müstağriķ olup baħr-i istiğrâktan ğayrı cânibe aķmazlar.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ṭubâ lehüm ve ħüsnü me‘âb.*²⁰¹ Muhammed Sirin eyitdi. Ṭubâ bir ağacdır. Behiştde ki anıñ aşlı ve bihi hücre-i ‘Ali ibn-i Ebû Ṭâlib’dedir. Ve behiştde hiçbir hücre yokdur ki ol ṭubânıñ şâhlarından biri ol hücrede olmaya.

Menkabet, kavlühu Te‘âlâ: *Ve nâdâ ashâ (B 23b) bü’l-a’râfi ricâlen ya’rifunehüm bi simâhüm.*²⁰² Ya‘ni nidâ ederler. Aşşâb-ı A’râf anlara ki simâ

¹⁹⁸ “Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağırmaya başladılar.” Zuhûf 43/57.

¹⁹⁹ “Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.” Hicr 15/ 47.

²⁰⁰ “Onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.” Hicr 15/47.

²⁰¹ “Varılacak güzel yurt da onlar içindir.” Ra’d 13/29.

²⁰² “(Yine) A’râf ehli simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek derler ki: Ne çokluğunuz, ne de taslamakta olduğunuz kibir size bir yarar sağladı.” A’râf 7/48.

vü ‘alâmetlerinden fehmi ederler. A‘râf cennet üzere müşerref ü nâzır bir tağdır. Emirü’l-mü‘minin buyurdu ki aşhâb-ı²⁰³ A‘râf bizler biz her kimi ki simâsından tanırsınız. Anı dâhil-i cennet eyleriz.

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *Şümme evrasnel kitâbellezine estafeyna min ‘ibâdinâ.*²⁰⁴ Ya‘ni kitâba vâriş kıldık. Ol kimseleri ki ihtiyâr eyledik. Emirü’l-mü‘minin buyurdu: *Naħnu ülâike*. Ya‘ni ol gürüh bizleriz.

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *Hasbünellâhü ve ni‘mel vekil fenkalebu bi-ni‘metin minellâhi ve fağlin.*²⁰⁵ Ebü Râfi‘den mervidir ki bu âyet-i kerime Emirü’l-mü‘minin şânında nâzil olmuştur. Zirâ ki Resûla’llâh Hazret-i Emir’i birkaç nefer ile Ebü Süfyân’a gönderdi. Beni Hâzâ‘adan bir A‘rabi anları görüp dedi. Bilmiş oluñ Ebü Süfyân ve etbâ‘ı siziñ için esbâb-ı ceng-i müheyyâ eylediler. Hazret-i Emir eyitdi: *Hasbünellâhu ni‘mel vekil.*²⁰⁶

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *İnnellezine sebeğat lehüm minel ħusna ülâike anhâ müb‘adün.*²⁰⁷ Ya‘ni be-dürüsti ol kişiler ki sâbıka-i ħaseneleri vardır. Anlar nâr-ı düzağdan ba‘id olmuşlardır. Nu‘mân Beşir‘den mervidir ki bu âyet-i kerime Murtażâ ‘Ali ħağğında nâzil olmuştur. Zirâ ki Hazret-i Emir bir gece bu âyeti tilâvet buyurup eyitdi. Ben ol kimselerdenim ki anlar için sâbıka-i ħasene vardır. Çün ikâme-i şalât olup (A 21b) namâza kıyâm edip buyurdu: *Lâ yesme‘üne ħasihehâ.*²⁰⁸ Ya‘ni şadâ-yı âteş-i düzağı sâbıka-i ħasene şâhibleri ilişmezler.

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *Fe ezzene mü‘ezzinüm beynehüm el lâ‘netüllâhi ale’l-kâfirin.*²⁰⁹ *Etteħazu dinehüm lehvev ve le‘ibev.*²¹⁰ Ya‘ni miyân-ı merdümânda bir âğâh edici âğâh eyledi ki tağkiğ Ĥudâ anıñ lâ‘neti kâfirler üzerine olsun ki dinlerin lehv ü le‘ib-i ittiğâz eylediler. İmâm Muğammed Bâğır‘dan mervidir ki ol mü‘ezzininden murâd ‘Ali Murtażâ’dır.

Menkâbet, kavluhu Te‘âlâ: *Men câ‘e bi’l-ħasenetü fe lehu ‘aşru emşâlih.*²¹¹ Ya‘ni rûz-ı kıyâmete bir kimse ki ħasene ile geldi aña on mişli şevâb ve cezâ olur. Murtażâ ‘Ali buyurdu: *El-ħasenetü ħubbenâ ve’s-seyyi‘etehü buğđuna.*

²⁰³ aşhâb A: B nüshasında yoktur.

²⁰⁴ “Sonra Kitab’ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik.” Fâtır 35/32.

²⁰⁵ “O ne güzel vekildir!” dediler. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah’ın nimet ve keremiyle geri geldiler.” Âl-i İmrân 3/173-74.

²⁰⁶ “O ne güzel vekildir! dediler. Âl-i İmrân 3/173.

²⁰⁷ “Tarağımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.” Enbiyâ 21/101.

²⁰⁸ “Onun (cehennemim uğultusunu işitmezler).” Enbiyâ 21/102.

²⁰⁹ “Ve aralarından bir çağırıcı, Allah’ın lâneti zalimlerin üzerine olsun! diye bağırsın.” A‘râf 7/44.

²¹⁰ “O kâfirler ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler.” A‘râf 7/51.

²¹¹ “Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır.” En‘âm 6/160.

Ya'ni hasene bunlara muhabbet ve seyyi'e bizlere 'adāvetdir. Şeyh Ebū Bekir Taybādi eydür.

Nazm

در خانه کعبه کر بود منزل تو

در زمزم اگر سرشته بود کل تو

کر مهر علی نباشد اندر دل تو

مسکین تو و سعیهای حاصل تو²¹²

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Men cā'e bi'l-haseneti felehu hayrun minhā ve hūm min feze'in yevme'izin āminun ve men cā'e bi's-seyyi'eti fe kübbet vücühühüm fi'n-nār.*²¹³ Ya'ni her kim kıyāmetde bir hasene ile gele pes ol kimseye andan hayırlısı vardır ve bunlar havf u gāzabdan emin ve restgārdır ve daği her kim bir seyyi'e ile gele anlar yüzleri üzere nār-ı cehenneme düşerler. Emirül-mü'minin eyitdi: *El-hasetü hubbunā ehle'l-beyti ve's-seyyi'eti buğdina men cā'e bihā ekebberrullāh 'alā veche fi'n-nār.* Ya'ni bir hasene bize muhabbetdir ki ehl-i beytiz. Seyyi'e daği bizlere 'adāvetdir. Hudā Te'ālā anları yüzleri üzere nāra ilkā eder.

Tercüme

Dostān 'Ali için vardır

Cennet-i huld ve şerbet-i kevşer

Ger olmaya idi 'adüvv ol Şāh'a

Yaradılmazdı hem nār-ı sağar

Dosti-i 'Ali'dir ol hasenāt

Kılmaz aña seyyi'atı zarar (B 24a)

Buğz-ı 'Ali'dir ol seyyi'e kim

Hayr işlene cümle ger olur şer

²¹² Kā'be'nin kapısında eğer senin makamın olsa da, ve senin çamurun zemzemle yoğrulsa da, Ali'nin sevgisi gönlünde yoksa, sen miskin olursun ve çalışmaların boş olur.

²¹³ "Kim iyilikle (ilāhî huzura) gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar. (Rablerinin huzuruna) kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar." Neml 27/89-90.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Vellezine yüz’üne’l-mü‘minine ve’l-mü‘mināti bi-ğayri mektesebu.*²¹⁴ Muḳātil-i ibn-i Süleymān dedi. Bu āyet-i kerime Emirü’l-mü‘minin ‘Ali ḥaḳḳındadır. Zirā birkaç nefer ehl-i ittifāḳ etdiler. Ḥazret-i Emir’e cefā edeler.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Ve şaḳḳur Rasūle min ba’di mā tebeyyene lehüm.*²¹⁵ Ya’ni muḥālefet-i Resūla’llāh etdiler. Andan sonra rāh-ı hidāyet anlara mübeyyen olmuşdu. İmām Muḥammed Bāḳır’dan *raḍıya’llāhu ‘anh* mervidir ki eyitdi. *Şaḳḳur Rasūle fī emri ‘Aliyyi.* Ya’ni Murtaẓā ‘Ali ḥuşuşunda Ḥazret-i Resūl’e muḥālefet etdiler.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Ve ezānüm minallāhi ve Rasūlihi ile’n-nāsi yevme’l-hacci’l-ekberi.*²¹⁶ Ya’ni ḥaccü’l-ekber günü Ḥudā ve Resūl’ünden nāsa i’lām oldu. İbn Merdūyye’de mezkûrdur ki eydür. Cumhūr-ı müfessirin ‘ale’l-ittifāḳ dediler ki bu Emirü’l-mü‘minin’e işāretidir ki müşrikleri cehl ü ğafletten āġāh eyledi. Ve bu āyeti anlara oḳudu. Bu vaḳı‘anın icmāli oldur ki Ḥazret-i Muḥammed sūre-i mezkûreyi Ebū Bekir ḥazretlerine verip Mekke’ye irsāl buyurdu. Kāfirlere tilāvet ede. Üç gün sonra Ḥazret-i Murtaẓā ‘Ali’yi devesine irkāb buyurup i’zām eyledi ki āyet-i mezkûreyi Ebū Bekir’den alıp müşriklere tilāvet buyura. Ve i’zāmı ḥālinde buyurdum. Cenāb-ı Ḥaḳ’dan me’mûr oldum ki sūre-i (A 22a) mezkûreyi bi’z-zāt ben veya ol kimse oḳuya ki benden ola.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Ve le ta’rife’n-nehüm fī laḥni’l-ḳavli.*²¹⁷ Ebū Sa’id Ḥudri eydür ki *laḥni’l-ḳavli* den murād ‘Ali’ye buġz u ‘ināddır. Cenāb-ı Ḥaḳ buyurur ki elbette tanırsın münāfiḳları. Laḥn-ı eḳāvildeki İmām ‘Ali’ye münḳezâtı ḥasedleridir.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *E ḥasiben nāsü en yütrakü en yeḳülü āmennā ve hüm lā yüftenün.*²¹⁸ Ya’ni ‘acabā merdümān ḳān ederler mi ki bizler imān eyledik demeleriyle ‘azāb u ğazābdan metrûḳ olalar. Ḥālbuki anlar tecrübe olunmadılar. Emirü’l-mü‘minin’den mervidir ki buyurdu. Ol ḥazretten su’āl eyledim ki yā Resūla’llāh anlar ne ile tecrübe olunurlar? Buyurdu. Yā āḫi seniñ velāyetiñi taşdiḳ ve a’māllerin seniñ ve muḥibbānıñ a’māline ile tecrübe olunurlar.

²¹⁴ “Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler.” Ahzāb 33/58.

²¹⁵ “Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber’e karşı gelenler, Allah’a hiçbir zarar veremezler.” Muhammed 47/32.

²¹⁶ “Hacc-ı ekber (en büyük hac) gününde Allah ve Resūlünden insanlara bir bildiridir.” Tevbe 9/3.

²¹⁷ “Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın.” Muhammed 47/30.

²¹⁸ “İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece “İman ettik” demeleriyle bırakılacaklarını mi sandılar?” Ankebût 29/2.

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Ve ülü’l-erhāmi ba’duhüm evlā bi ba’din fi kitābillāhi mine’l-mü‘minine ve’l-muhācirine.*²¹⁹ Ya‘ni ülü’l-erhām-i mü‘minin ve muhācirinden ba‘zılar ba‘zılarından kitāb-ı ilāhide evlādır. İttifāq-ı müfessirin ile bu āyet ‘Ali Murtażā haqqında nāzil olmuştur. Zirā mü‘min ve muhācir ve akreb-i Resūla’llāh oldur.

Ḥadiqa’dan Tercümesi

Ey senā-yı kuvvet-i imānla

Medḥ-i Ḥaydar de gönülden cānla

Ve fazlıla āfet-serā-yı fużül

O ‘ilimdār ‘alemdār-ı Resül

Hem nebiye vaşi hem dāmād

Çeşm-i peygamber cemālinden şād

Ol bir Ḥaydar ki kıldı Allah’ı

Cānını cān-ı Aḥmed hem-rāhı

Her iki kıble vü resmi iki

Her iki bir rūḥdur cismi iki

İki revende çü necm-i gerdün

İki kardaş çü Mūsā vü Hārūn

Nā’ib-i Muştafā rüz-ı Ğadir

Şer‘ine kıldı anı haqāmır

Bunda ey ḥāric ola şekkiñ ger

Küfr ü din yanında birdir meğer

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Vel-‘aşr inne’l-insāne (B 24b) le fi ḥusr ille’l-lezine āmen ve ‘āmilu’s-şāliḥāti.*²²⁰ ‘Abdi Efendi İbn ‘Abbās’dan *rağıya’llāhu ‘anhumā* mervidir ki eyitdi. *İnnel insāne lefi ḥusrin* Ebū Cehl’dir. *Ve illellezine āmenu* ise Emirü’l-mü‘minin ‘Ali ve müslümān ehlidir.

²¹⁹ “Akriba olanlar, Allah’ın kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.” Ahzāb 33/6.

²²⁰ “Asra yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler.” Asr 103/1-2-3.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Ve tevāsavbi’l-ḥaqqı vetevā şavbi’s-şabr.*²²¹ Ya’ni yekdiğerine ḥaḳ ve şabrile tevāşi ve bu aḥlāḳ-ı ḥamide kendilerini ḥaqqıñ ḥavāş ederler. İbn ‘Abbās’dan mervidir ki bu āyet Emirü’l-mü‘minin şânında nāzil oldu.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Fe emmā men ūtiye kitābehu bi yeminihi.*²²² Kavlühu Te‘ālā: *Hel yestevi hüve ve men ye’müru bi’l-‘adli ve hüve ‘alā şirātim müstakim.*²²³ Kavlühu Te‘ālā: *Ve yü’ti külle zi-faḍlin faḍleh.*²²⁴ Kavlühu Te‘ālā: *Ed’u ilellāhi ‘alā basiratin ene ve menittebe‘ani.*²²⁵ Kavlühu Te‘ālā: *E fe men ya’lemü ennemā ūnzile ileyke min rabbike’l-ḥaqqu.*²²⁶ Kavlühu Te‘ālā: *Ve beşşiri’l-muhsinine ellezine.*²²⁷ Kavlühu Te‘ālā: *Ve mimmā razaḳnāhüm yünfikhün.*²²⁸ İmām Ca’fer-i Şādıḳ’dan raḍıya’llāhu ‘anh mervidir ki bu āyet-i mezkûreler Emirü’l-mü‘minin şânında nāzil olmuşdur: *Fe le’alleke tariḳum*²²⁹ āyet-i kerimesinden bu maḥalle kadar Tırāzü’l-muhaddis Ḥāfız Aḥmed ibn-i Mūsā İbn Merdüyye’den naḳl olunmuşdur *raḥmetu’llāhi ‘aleyhim.*

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Em ḥasibe’l-lezinecterahūs seyyi’ati en nec’alehüm kellezine āmenu ve ‘āmilu’s-şāliḫāti sevā’em maḥyāhüm ve memātühüm sā’e mā yaḥkümün.*²³⁰ Ya’ni eyā zann eder misiz anları ki seyyi’atı işlediler. Berāber edevüz. Anlar ile ki imān etdiler ve ‘amel-i (A 22b) şāliḫ eylediler. Maḥyā vü memātda bunlar müsāvi değillerdir. Anlarıñ dāver ü ḥākimlerine fenā oldu. Ḥaṭib-i Ḥārezm menākıbında getirir ki Bedr ḡazāsında Emirü’l-mü‘minin ‘Ali ve Ḥamza ve ‘Ubeyde ibnü’l- Hāris muḳātele için ‘Utbe ve Şeybe ve Velid ve İbn ‘Utbe’ye muḳābil oldular. Bu āyet-i kerime bunlarıñ şânında nāzil oldu.

Menkabet, kavlühu Te‘ālā: *Mine’l-mü‘minine ricālün şadeḳu mā āhedü’l-lāhe ‘aleyh fe minhüm men ḳada naḥbehu ve minhüm men yenteziru.*²³¹ Ya’ni

²²¹ “Birbirlerine ḥaqqı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” Asr 103/3.

²²² “Kitabı sağ tarafından verilen.” Hāḳka 69/19.

²²³ “Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?” Nahl 16/76.

²²⁴ “Bir zamana kadar sizi güzel bir meta ile metalandırması ve her fazl sahibine, fazlını vermesi içindir.” Hūd 11/3.

²²⁵ “Benim ve bana tabi olanların, basiret üzere Allah’a davet ettiğimiz yol, işte bu yoldur.” Yūsuf 12/108.

²²⁶ “Öyleyse sana Rabbinden indirilen hak olduğunu bilen kimse, âmā olan kimse gibi midir?” Ra’d 13/19.

²²⁷ “Ve muhsinleri müjdele.” Hacc 22/37.

²²⁸ “Kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.” Bakara 2/3.

²²⁹ “Artık belki de sen , sana vahyolunanın nır kısmını tekedeceksin.” Hūd 11/12.

²³⁰ “Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!” Cāsiye 45/21.

²³¹ “Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir.” Ahzâb 33/23.

mü'minler cümlesinden birkaç ricāl şadākat-ı mecālleri vardır ki anlar aşhāb-ı şıdk ü şafā ve Hudā ile etdikleri 'ahde vefā etdiler. Anlardan ba'zıları şehādetle kām-yāb ve ba'zıları intizār ile müşāb olurlar. Menākıb-ı Haṭīb'de mastūrdur ki *fe minhūm men kada nahbe*'den murād 'Ubeyde ve Hamza raḍıya'llāhu 'anhumā'dır ki 'ahd eylediler ki hiçbir cihāddan yüz döndürmeyeler. Tā ki şehid olalar. *Ve minhūm yentezir* naşş-ı şerifiyle murād 'Ali Murtaẓā'dır.

Menkabet, kavluhu Te'ālā: *Yūfūne bi'n-nezri ve yehāfūne yevmen kāne şerruhu mustetiyren, ve yut'imūnettā'ame alā ḥubbihi miskin ve yetimen ve esiren, innemā nut'imūkūm li vechillāhi la nuridu minkūm cezāen ve lā şükūren*.²³² Ya'ni nezrlerine vefā ederler. Ve ḥavf u ḥaşyet kılar. Ol günden ki miḥnet ü şiddeti zāhir ve fāş ve sine-ḥırāşdır. Ve anlar Hudā Te'ālā muḥabbeti için miskin ve bimāre ve yetim-i dil-fiğār ve esir-i nā-çare it'ām ederler. Ve buña likā-yı Bāri'den gayrı sebep sizlerden mükāfāt ve mahmidet mişillü bir taleb yokdur. Tefsirü'l-Baḥrū'l-Mitvāc ve Hāfiẓi ve Hüseyini'de mastūrdur ki işbu āyāt-ı beyyinātıñ sebep-i nüzülünde cumhūr-ı müfessirin müttefiklerdir ki bir gün ol ḥazret (**B 25a**) hücre-i Emirü'l-mü'minin'i teşrif buyurdu. İmāmeyn 'aleyhi's-selām haste vü ḳalb²³³ 'Ali ve Fāṭıma maḥzūn-şikeste idi. Ol ḥazret buyurdu. Biz nezr idik. Tā ki şıḥḥat bulalar. Pes anlar üç gün şavma nezr eylediler. Hudā Te'ālā sıbteyn-i mükerrerimine şifā iḥsān buyurdu. Cenāb-ı Emir iftār için bir mıkḍār şa'r-ı istiḳrāz edip el değirmeninde duḳaḳ kılip nān puḥte eylediler ve vaḳt anı önlerine aldılar. Nāgāh bir miskin der-i²³⁴ ḥāne-i sa'ādet-i āşiyāna gelip "*yā ehle'l-beyt ene miskinū vecayı'u et'imuni*" diye nidā eyledi. Pes Ḥazret-i Emir ḥişşesin ol miskine verdi ve sâ'ir ehl-i beyt daḥi verdiler. Ve āb ile iftār buyurdular. Ferdāsı gün yine şā'im olup vaḳt-i iftār bir yetim gelip isti'tām²³⁵ eyledi. Ol gün daḥi ta'āmlarını yetime verip şu ile iftār eylediler. Üçüncü gün yine vaḳt-i iftār bir esir-i hāl gayrından şikāyet edip nān taleb etdi. Ehl-i beyt o gün daḥi esirin ḥacetin ḳazā ve 'indi'llāh tahşil-i rızā eylediklerinde bu āyet-i kerime nāzil oldu. Nitekim aña bir selefden birkaç bu ma'nādan ḥaber verdiler. Ez-cümle Şāh Ḳāsım-ı Envār eydür:

Nazm

آلا ای شهنشاه ملکا کبیرا

²³² "O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz." İnsân 76/7-8-9.

²³³ ḳalb A: B nüshasında yoktur.

²³⁴ der-i A: B nüshasında yoktur.

²³⁵ isti'tām A: istivām B.

على الحق توى مؤمنانرا اميرا
 بنصّ كلام و حديث پيمبر
 ولّى و وصى خدای نبيرا
 تورامى پيشوا خواند انسان کامل
 که هستى بمعنى سميعا بصيرا
 (A 23a) چو کردى اداصوم "يوفون بالذّر"
 شدى ايمن از "شرّة مستطيرا"
 بود يطعمون الطّعام "آنکه دادى
 بمسكين ديكر "يتيما اسيرا"
 ز "انا نه نخاف" از خدا کشتى امين
 ز "يوما عبوسا" و از "قمطر يرا"²³⁶

Ve Şeyh ‘Aṭṭār buyurur:

Beyt

بمسكين نانى از بهر خدا داد
 خداوند جهانش "هل اتى" داد²³⁷

Ḥāce ‘Abdu’līlāh Enṣāri eydür:

Naẓm

آن شنيدى که حيدر كرّار
 كافران کشت قلعه ها بکشاد
 تا نداد آن سه فرض نان جوين
 هفده آيت خداش نفر ستاد²³⁸

²³⁶ Ey şahların şahı, büyük Emîr, müminlerin Emîr'i sensin. Allah'ın velisi ve peygamberin varisi. İnsan-ı kâmil seni insanlığın öncüsü saydı. Ki varlığın işitilmiş ve görülmüştür. Çünkü oruç tuttun. Onun gizli sırlarından emin olmadın. Miskinlere, yetimlere ve esirlere, kapısında olana yemek ver ki Allah'ın korkusundan emin olasın.

²³⁷ Allah miskinlere izin, Cihanın padişahına *hel etâ* verdi.

Mevlānā Cāmi eydür:

Şîr

نوحرا "عبدا شکورا" گفت در "اسرا" ولی
"سعیکم مشکوار" آمد مرترا در "هل اتی"
با مه لایکه مرترا اندر "نخافون" یادکرد
باز در "انا نخافت" حمد میکو یدخدا²³⁹

Emir Hāşimi eydür:

Nazm

کرچه سه شب قسمت خود را امیر
داد به مسکین و یتیم و اسیر
لا جرم آمد ز نعیم عطا
در خورا و مائده "هل اتی"²⁴⁰

Selmān²⁴¹ eydür:

Nazm

ای برابر کرده ایزد با خللیت در و وفا
آیت "یؤفون با لنذر" است بر قولم کوا
بود با ایوب همسر در که صبر و شکیب
کشته با جبریل همره درره خوف و رجا
نو حرادر شکر کر "عبدا شکور" گفت گفت
از برایت "سعیکم مشکورا" اندر "هل اتی"²⁴²

²³⁸ O şehit ki Haydar-ı Kerrâr'dır. Kâfirleri öldürdü, kaleleri feth etti ve başını vermedi. Allah'ın yedi âyeti ona gönderildi.

²³⁹ Velilik sırlarının kâşifi, Nuh için şükreden kul. *Hel etâ* senin başında ve melekler seni *innâ nehâfette* övdü.

²⁴⁰ Her ne kadar üç günlük Emîr'in kendi kısmeti olsa da; miskine, yetime, ve esire verdi. Onun layığı olan *hel etâ* sofrası şüphesiz onun nimetinden geldi.

²⁴¹ Selmān A: Süleymān B.

Kemāli eydür:

Nazm

در باب علم مطلق دین ذبده یقین²⁴³

خورشید "هل اتی" و "مه برج لا فتی"

Menkabet, kavluhu Te‘ālā: *Muhammedü’r-Rasülü’llāh vellezine me‘ahu eşiddāü ‘ale’l- küffāri rūḥamaü beynehüm terāhüm rukkean sücceden yebteḡüne faḍlen minellāhi ve rıḍvāna simāhüm fi vücūhihim min eseri’s-sücūd zālike meşelühüm fi’t-Tevrāti ve meşelühüm fi’l-İncil.*²⁴⁴ Ya‘ni Muhammed Resūla’llāh’dır. Ve ol mü‘minler ki anıñ iledir. Küffār üzerine şediddir. Ve birbirlerine mihribān ve müşfik (B 25b) ve gönülleri müttehid ü müttefikdir. Anlar rükū‘ vü sücūd ederler ve eşer-i sücuddan yüzlerinde ‘alāmetleri nümāyān ve bunlarıñ evşāfı Tevrāt u İncil’de mübeyyen ü ‘ayandır. Mü’ellif eydür ki bu āyet-i kerimede sünni ve şî‘a için muḥālefet vardır. Ehl-i sünnetden ba‘zıları eydürler. Hulefā-yı erba‘ miyānında nāzil olmuşdur ki *vellezine ma‘ehu*. Ebū Bekir eş-Şiddik’dan²⁴⁵ zirā ki Seyyid-i ebrār ile şeb-i gārda berāber idi. Ve *eşedde ale’l-küffār* ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb’ın şıfatıdır. Zirā ki ehl-i şirk üzerine şedid idi. Ve *rūḥamā’u beynehüm* vaşf-ı ‘Oşmān ibn-i ‘Affān’dır ki şıla-i rahm ile mevşuf ve ḥayā vü ḥilmiyle me’lūf idi. *Veterayhüm rakkien sücceden* beyān-ı ḥāl ‘Ali Murtaẓā’dır ki ekşer evkāf u t̤ā’ife ‘ibādetiyle olup her şeb ḥalvetinde biñ tekbir işitirlerdi. Ve gürūh-ı şî‘a i’tikādı daḥi budur ki bu āyet-i kerime bi’l-cümle Emirü’l-mü‘minin şānındadır. Ve ehl-i sünnetiñ kütüb-i mu‘tebelerinde ḥücec-ı zāhire ve delā’il-i bahire irād edip şübüte erişdirdiler ki *vellezine ma‘ehu*’dan murād ol zāt-ı ‘ālī ‘ālā şıfātdır ki ibtidā Ḥazret-i Peyḡamber ile namāzı edā ol ḥazrete cümleden maḡdem ol iktidā eyledi. Nitekim Şafvetü’z-zülāl’de Ḥazret-i Emir’den mervidir ki eyitdi. Buyurdu. *Şalleytü ma‘e Resūla’llāh seb‘a sinine ḳable en yesleme eḥadün ve yuşalli eḥadün*. Şaḥiḥ-i tirmizi’de İbn ‘Abbās’dan mervidir ki eyitdi. “*Evvele men şalli me‘a ‘ale’n-nebiyyi (A 23b) ‘Ali ibni Ebū Ṭālibin*” ve mā‘hezā ol ḥazret *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* efendimize şeref-i ḳurbiyyet ve ittiḥād u mu‘ayyeni var idi ki ehl-i beyt-i

²⁴² Ey Allah’ın vefada Halil’i ile kendisini bir yaptığı. “Yûfûne binnezri” âyeti Eyüp peygamberle olur. O, korku ve ümit yolunda Cebail ile birlikte oldu. Şüphesiz o şükredici bir kuldu.

²⁴³ Dinin mutlak ilim kapısında yakînin özü odur. Hilat güneşi ve civanmertliğin burcu.

²⁴⁴ “Muhammed Allah’ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah’tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat’taki vasıflarıdır. İncil’deki vasıfları da şöyledir.” Fetih 48/29.

²⁴⁵ Ebū Bekir eş-Şiddik A: Ebū Bekir Şiddik B.

‘uzamā vü şahābe-i kirāmdan²⁴⁶ hiçbirisi ol dereceye vāşıl değıller idi. Nitekim ol hāzret buyurdu. “*Küntü ene ve ‘aleyyi nūrun beyne yedey ‘Allahu yusebbihellāhu zālike’n-nūri ve yuḡaddise en yahleḡu Ādemü erba’i ‘aşere elfi ‘ālem.*” Bu ma’nā-yı muḡbirdir ve daḡi şî’r eydürler ki çün hāzret mütevellid oldu. Ol hāzret dest-i ḡaḡperestiyle buyurdu. Ve zebān-ı mu’ciz-i beyanın dehān-ı Bābūr Hān Şāh-ı Merdān’a idḡāl²⁴⁷ eyledi. Hāzret-i Emir’iñ ibtidā tecerrü’ eyledikleri zülāl-i ḡikmet-i iştimāl fem-i mübāreki hāzret-i risālet-penāh idi. Şevāhidü’n-nübüvve’de irād olunur ki birgün Hāzret-i ḡaydar teşrif-i minber edip buyurdu. *Selūni ‘ammādūne’l-‘arşi.* Ya’ni su’āl ediñ benden māverā-yı ‘arşı ki bāb-ı Medine-i ‘ilm-i ‘Ali’yi Hāzret-i Aḡmed ü Muştāfā āfītāb-ı ledünniye-i Hāzret-i Aḡmed’im ve bu da eşerü’l-āb-ı dehān Aḡmed-i Muḡtār’dır. Ve cinān-ı Cenāb-ı ḡaydar-ı Kerrār kenār-ı feyz-i āşār Seyyidü’l-ebrār’da perveriş buldu. Tā ol vakte deḡin ki Hāzret-i Fāḡmayla izdivāc u ḡalvet-nişin-i imtizāc buyurdu. Ve temāmi-i cihāzda ‘ilm-i Seyyid-i kā’ināt elinde ve zü’l-fikār belinde ve Leyle-i mi’rāc’da hem-rāhı ve esrār-ı mi’rācınıñ āḡāhı idi. Ve ol server miyān-ı aşḡābda iki mertebe ‘aḡd-i mu’ahḡat edip birinde buyurdu. *Yā ‘Aliyye ente āḡi fî’d-dünyā ve’l-āhiret*²⁴⁸ ve diğesinde buyurdu. *Ene ehuke kesrū’l-eşnām zebānı Seyyidü’l-mürselin’iñ döşünde ve yevm-i mübāhelede başında idi.* Ve Hāzret-i Peyḡamberi (B 26a) ol ḡusl eyledi. Ve kabri-şerifine ol vaz’ etdi ve namāz eden eşḡāşın sābıḡı ve ḡaşra olanlarıñ lā-ḡaḡḡı idi. *Eşedde’ü ‘ale’l-küffār* daḡi²⁴⁹ ol cenābıñ vaşfidır. Zirā ki bu āyet-i kerime feth-i ḡayber’den şoñra nāzil oldu. Ve bi’l-cümle tefāsirde mastūrdur. Ol hāzret bir nevbet Ebū Bekir’e ve iki nevbet ‘Ömer ibn-i ḡaḡḡāb’a ‘ālem verip gönderdi. Ve anlar firār²⁵⁰ edip geriye geldiler. Pes ol hāzret buyurdu. “*Lā u’tıyenne’r-rāyete ‘azen racūlen Kerrāren ḡayra ferra yuḡibullāhi ve Resūlihi ve yuḡibullāhu ve Resūluhu.*” Çün rāyet-i nuşret-āyeti Emirü’l-mü’minin’e verdi. Ol daḡi revān olup nesim-i nuşret şemim-vezān ve bārān-ı feth ü zafer-i rizān oldu. Şerḡü’l-Ümeyye’de irād olunur ki Murtażā ‘Ali’ye ol sebeb-i Kerrār buyurdu ki tekrār-be-tekrār ḡamle-i küffār edip aḡlā ḡarār vuḡū’ bulmadı. Nezāhetü’l-Ervāḡ şāḡibi eydür. Ol merd-i mevsümü’l-esed bir ḡazanfer-i büzrdür ki ḡiçbir yüze arḡa vermedi. Ve bir şîr-i ḡahramān-ı şemşirdir ki ḡiçbir arḡa yüzün ḡörmedi. Ya’ni firār edenleri ta’kib eylemedi. Ve ol bir ḡavi-dil erdir ki bir na’ra ile bir leşkeri bi-tāb ve bi-ḡarār ve bir şaff-derdir ki bir ḡamlede ḡoḡuz āsmānı ḡāke yeksān ederdi. Ve “*kefāllāḡül-mü‘minine’l-kıtāle*”²⁵¹ anıñ şānında nāzildir. Nitekim beyān oldu. Ve “*rūḡamā’u beynehüm*” anıñ vaşfını beyāndır. Ve illā ‘Oşmān ibn-i

²⁴⁶ kirām A: kerem B.

²⁴⁷ idḡāl A: idḡāl B.

²⁴⁸ “Ey Ali sen hem dünyada hem ahirette kardeşimsin!” Hadis-i şerif.

²⁴⁹ daḡi A: B nüshasında yoktur.

²⁵⁰ firār A: ḡarār B.

²⁵¹ “Allah (ın yardımı) savaşta müminlere yetti.” Ahzāb 33/25.

‘Affān’ın vaşfı değildir. Zirā ki ‘Osmān’ın (A 24a) farṭ-ı şıla-i rahminden beyne’l-aşhāb muḥālefet ü münāza‘at bir dereceye erdi ki İbn Süfyān da‘vā-yı hilāfet edip ehl-i beytince sitekler revā gördüler. Ve bu cümle ḥarāblık anıñla Mervān miyānında vāki‘ olan dostluk ve qarābetten neş‘et eyledi. Ve ol Mervān Ḥakem’dır ki Seyyidü’l-mürselin ve şeyḥeyn rāfiyu’llāhı anhumānıñ nefi-gerdeleridir. Hilāfet-i zamānında anı kendiye vezir eyledi. Ve Mu‘āviye’yi daḥi ḥākim-i Şām zaḳḳūm-āşām eyledi. Ve Velid ibn-i ‘Uḳbe’yi ki şürb-ı ḥamr ve fişḳ u fücūr eyledi. Meşhūr idi. Vāli-i Kūfe kıldı. Bir ‘aziz eydür ki sultān gerekdir ki nefis-perverleri merdūmlere musallaṭ eylemeye. Zirā ki anlardan a‘māl-i ḥasene gelmez. Ve anlar aslā serverliğe lā’iḳ ve sezā olmaz. Pes Mervān mezkūr sā’ir nāsa ma‘āşī isnād edip nice bid‘atler nihād ve bāb-ı hükümet der-bānı icād eyledi. Ve bi-günāh Muḥammed ibn-i Bekir’iñ *raḍıya’llāhu ‘anhumā* katline aḳdem etdi. Kār bir mertebeye erdi ki ekşer aşhāb ve ḡayrıları bi’l-ittifāḳ ḫalifeyi katl edip çok nifāḳ zuhūra geldi. Eḡer “*rūḥāmā’u beynehüm*” anıñ vaşfı ola idi bu gibi ehl-i fāsīd mü‘minler üzerine merḥamet edip musallaṭ etmez idi. Bināen ‘aleyhezā bu āyet daḥi Emirü’l-mü‘minine maḥşūşdur. Çün ol ḥazret serir-i hilāfete cülūs buyurdu. Bid‘at-hā-yı sābıḳālar mürtefi‘ ve mü‘minler anıñ vücūd-ı merḥamet-i mevcūduyla müsterih ü müntefi‘ oldular. Ve ol ḥazret arpa etmeḡinden ḡayrı tenāvül etmezdi. Ve ehl-i beyt teklif-i ṭā‘ām etseler beni ḥālime bıraḳıñ. Benim zamānında fuḳarā aç ḳala ve ben ṭā‘ām-ı nefis ile ṭoḳ olam deyip anlarıñ ibrāmı ṭariḳine gitmezdi. Tefsir-i ḥāfiẓi’de sūre-i Fātiḥa şerḥinde maşṭūrdur ki (B 26b) rüz-ı cum‘a ḥuṭbe oḳudu. Üzerinde bir köhne cāme-i ruḳ‘a-mend ve bir şemşir keyf-i ḥurmā ile bend var idi. ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’ın ḫatırına geldi ki işbu ḥāl-i bi-irtiyāb münāsib-i hilāfet-me‘āb değildir. Ol ḥazret kuvve-i velāyetle serāyir-i ‘Abdu’llāh’a muṭṭali‘ olup buyurdu. Be-dürüsti ḫırḳama ol ḳadar ruḳ‘a ruḳ‘a üzerine yamatdım ki ḫayyātlardan şermende olurdum. Ziynet-i dünyā ile ‘Ali’nin ne kārı vardır ki anıñ gülü ḥār ve ²⁵²nūşu nişbārdır ve ne dürlü meyl edem. Bi’z-zāt ki anıñ zamānında fenāya peyveste. Ḥālbuki şikem-hā-yı velāyet ehl-i Ḥicāz ḥabs-i bedende silsile-i cū‘la pābestedir. Ve ne vech ile rāzı olam aña ki mü‘minler beni Emir bileler ve ben anlar ile ḥāl-i düşvāride yekşer olayım. ‘Ali bin Şābit’den mervidir ki eyitdi. Emirü’l-mü‘minin iki cāme aldı ve Ḳanber *raḍıya’llāhu ‘anh* muḥayyir kıldı ki dilediḡini ala. Ḥazret-i Ḳanber birini ihtiyār edip aldı. Ve diḡeri Ḥazret-i Emir’e ḳaldı. Ravzatü’ş-Şühedā’da irād olunur ki zamān-ı hilāfetinde Başra’dan Semerḳand’a deḡin taḥt-ı taşarrufunda ma‘māfiḥ tevāzu‘ ol mertebede idi ki Kūfe bāzārında piyāde yürür. Ve ḫāḳ mu‘āmeleleri iştiḡāliyle vürūd-ı Emir’den ḡāfil olup mürūr-ı Emir’e māni‘ olurdu. Buyurdu ki ey mü‘minān Ebū Ṭālib oḡluna yol veriñiz.

²⁵² anıñ A: B nüshasında yoktur.

Halk anıñ (A 24b) āvāz-ı dil-nevāzın işidip hemān yol verip mürür buyururdu. Pes ‘ulemā-yı şî’a bu vech ile baş-ı müte‘āl eylediler. *Veterā yehūmu rükke‘en sücceden*²⁵³ āyet-i kerimesi ferikiniñ ittifākıyla ‘Ali Murtażā haqqındadır. Mü‘ellif eydür. Te‘emmül eylerim ki ‘ulemā-yı şî’anıñ bu huşuşda beyānları şaḥiḥ ve bu āyet-i kerime bā-cem‘an Ḥazret-i Emir haqqında olduğuna yine bu āyet delil-i şariḥdir ki Ḥudā Te‘ālā buyurur. Anları rükū‘ vü sücūd edici görürsün. Anlar Ḥudā Te‘ālā’dan faẓl u ṭaleb²⁵⁴ ederler. Ve eşer-i sücūddan anlarıñ ‘alāmetleri yüzlerinde peydā ve anlarıñ bu evşāf-ı cemileleri Tevrāt u İncil’de daḥi hüveydādır. Ḥālbuki ‘Ali Murtażā’nıñ nām-ı nāmi ve evşāf-ı sāmiñden ğayrı şaḥābe-i kirāmdan hiçbiriniñ isimleri Tevrāt u İncil’de şābit deĝildir. Ol ḥazretiñ Tevrāt’da nāmı İlyā İncil’de Şentiyā. Pes bu āyet-i kerime şarāḥat ü delālet eder ki ‘Ali Murtażā şānındadır. İ‘tirāz olunursa ki āyet-i kerime cemi‘ şayfasıyladır. Müfrede ne vech ile şādık olur? Cevāb oldur ki Ḥudā Te‘ālā velisin berā-yı ta‘zim-i cem‘ ile yād eyledi. Şöyle ki “*innemā veliyyikümüllāhi ve Resūlühū vellezine āmenu*” āyetinde daḥi cem‘ile irād buyurdu. Ma‘hazā bu āyet Ḥazret-i Emir’iñ haqqında olduğunda ihtilāf yokdur. Ve daḥi *el kināyetü ebleĝu mine’t-tasriḥ*²⁵⁵ de‘b-i ‘Arab’dır. Bināen ‘aleyh kināye ṭariķiyle inzāl buyruldu ki her kim ki sa‘ādet-i ezeli ehlidir ol kimse daķāyık-ı kelām-ı rabbāniyi idrāk ve ol kimse ki şekāvet-i ezeli ehlidir. Esrār-ı nihāniye vāşıl olmayıp ḥicāb-ı zulmetinde ihlāk eder. “*Velev süllim*” şığa-i cem‘iñ müfrede şadeḫi cā’iz olmayacaķ. Ḥulefā-yı şülüşeye (B 27a) daḥi şadeḫi cā’iz olmaz. Ehl-i sünnet kavlince her birerlerine şādıķdır. Ve eĝer denilirse ki ol ğazāda anlar daḥi ḥāzır idiler. Anıñ için cemi‘ inzāl buyruldu. Bizler ederiz ki ni‘am böyledir. Ama Ḥazret-i Emir’e nisbet bālā şala ve sā’ir ve sā’ir aşḥāba nisbeti bi’t-tabi‘dir. Zirā ki Ḥudā Te‘ālā “*eşedde’ü ale’l-küffār*” buyurdu. Firār edenlere ne vech ile eşedde olurlar. Bā-huşuş ḳal‘a-i Ḥayber Murtażā ‘Ali yedinde fetḥ oldu. Bunlar ‘aql-ı selim nezdinde ‘ıyān ki maḥal-i bürhān ve muhtāc-ı beyān deĝildir.

Menkabet, ḳavlūhu Te‘ālā: *Marece’l-baḥreyni yelteḳiyāni beynehumā berzaḥun lā yebĝiyāni febieyyi alā’i rabbikumā tukezzibāni yaḥrucu minhumā ellü’lü ve’l-mercānu febieyyi alāi rabbikümā tukezzibāni.*²⁵⁶ Ya‘ni Ḥudā Te‘ālā iki deryāyı nūr-ı mezc eyledi. Birbirine mülāķi oldular ve anlarıñ miyānında bir berzaḥ vardır ki ḥaddlerinden tecāvüz etmezler. Pes perverdigāriñızıñ ḳanĝı ni‘metlerini inkār u tekzib edersiz ve ol iki deryādan

²⁵³ “Onları rükūya varırken, secde ederken görürsün.” Fetih 48/29.

²⁵⁴ faẓl-ı ṭaleb A: faẓl u ṭaleb B.

²⁵⁵ Kinaye açıklamaktan daha açıķtır.

²⁵⁶ “İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geķip karışmazlar. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? İkisinden de inci ve mercan çıkar. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?” Rahmān 55/19-20-21-22-23.

incü mercân çıka. Şeyhü'l-şüyüh Şihâbe'd-din Sühreverdi kitâbında ve Tefsir-i 'Amr'da Süfyân Şûri isnâdı ve Selmân-ı Fârisi rivâyetiyle mastûrdur ki *bahreynden* murâd 'Ali Murtaẓâ ve Fâtımatü'z-Zehrâ *berzahdan* murâd Muhammed Muştafâ'dır ve lü'lü'dür. Mercân Hasan-ı müctebâ ve Hüseyin Kerbelâ'dır 'aleyhimü's-şalâtu ve's-selam. Mü'ellif eydür. Bir kişi i'tirâz ile ki bâb-ı evvelde Hâzret-i Emir şânında nâzil olan âyet-i kerime beyânındadır denilmiştir. Hâlbuki ba'zı âyâtta Hamza ve 'Ubeyde ve Selmân ve gayrıları daği müşterekdir. Cevâb oldur ki Hâzret-i Emir'e nüzülü bi'l-aşâle ve gayrılara bi't-tabi'dir. (A 25a)

Bâb-ı Divüm Seyyidü'l-mürselîn'in şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem Emîrü'l-mü'minîn Hakkında Fem-i Pāk-i Muhammedîyelerinden Şeref-şâdır Olan Hâdiş-i Şerîfe ve Ol Zât-ı Fâ'izü'l-berekât-ı Sitâyiş Buyurdıkları Ekâvîl-i²⁵⁷ Münîfeler Beyânındadır.

Ma'lûm ola ki bu mecmû'ada mastûr olan ehâdiş-i şerifeler kütüb-i mu'teberelerden ahz olunmuştur ve esâmi-i râvileri daği yazılmışdır. Eğer şekk olunursa anlara mürâca'at oluna. Zirâ ki ol kitâblarda mezkûr olan şekk ü zandan mu'arrâ olanların 'ulemâ vü fuẓalâ-yı 'Arab ve 'Acem irâdında ittifâk eylediler. Şâ'ibe-i vaz' u müsteşnâdan müberrâdır.

Menkâbet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Küntü ene ve 'Aliyyü beyne nûran yeda'llāhu muṭi'en yusebbihū'llāhu zālike'n-nûru ve yukaddise kable en yehlīku Âdeme erba'ate aşere el fî âmin felemme halekallāhu Âdeme kezâ zālike'n-nûri fî şulbihi fe lem yezele yenkīlehu min şulbi ilâ şulbin hattâ eferahe fî şulbi 'Abdü'l-muṭṭalibu fe kāseme kısmeyni fe şabbera kısmi fî şulbi 'Abdu'llāhi ve kısmi 'Aliyyi fî şulbi Ebū Ṭālibin fe 'Aliyyü minni ve ene minhu.* Kitâb-ı Erba'in Ebū'l-Hasen Nüzülü's-Sâ'irin Şerâfe'd-din ve Kenzû'n-Nebi Şâfi'i ve Menâkıb-ı Hâṭib-i Hârezm ve Meveddet Mir Seyyid 'Ali Hemedâni ve Müsned Ahmed ibn-i Hânbeli ve Bahrû'l-Ensâb (B 27b) Ca'fer-i Hâce'de Selmân-ı Fârisi *rağıya'llāhu 'anh* rivâyetiyle mastûrdur ki Hâzret-i Resûl buyurdu. Ben ve 'Ali nezd-i ilâhîde bir nûr idik. Ol nûr dergâh-ı ilâhîde²⁵⁸ Hudâ'ya itâ'at ü tesbiḥ ve takdis eder. Hilkat-i Âdem'den on dört biñ yıl maqdem çün Hudâ Te'âlâ Âdem'i halk eyledi. Ol nûru anın şulbünden te'biye kıldı. *Ve lâ yezāl* bir şulbden diğerk müntakıl olup tâ şulb-i 'Abdü'l-muṭṭalib'de qarâr kıldı. Ba'dehu ol nûru iki kısmet edip bir kısmını ki benim şulb-i 'Abdu'llāh'da ve diğerk kısmı ki 'Ali'dir. Şulb-i Ebi Ṭālib'de qarâr eyledi. Pes 'Ali bendendir. Ve ben 'Ali'denim.

²⁵⁷ ekâvîl A: B nüshasında yoktur.

²⁵⁸ dergâh-ı ilâhî A: dergâhı ilâhî B.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe te'ālā halekani ve 'Aliyyen mi'n-nūrin vāhidin beyne yedey el 'arşi yusebbihullāhu te'ālā ve yuxaddise kable en yehlīka Ādeme be'lifi 'āmin fe lemmā haleka Ādeme sekenna şulbehu şümme nekalnā min şulbin ve batni tāhire lemtekün beynenā hā'ilete ilā şulbi Nūhin şümme nekalnā min şulbi tayyibin ve batnin tāhiri lemtekün beynenā hā'ilete ilā şulbi İbrāhim hattā veşalnā ilā şulbi 'Abdü'l-muṭṭalibi naşārā kısmeyni kısmi fī 'Abdu'llāhi ve kısmu fī Ebi Tālibin feharecet minhu fe harece minhu 'Aliyyün şümme ecteme'a nūrun minni ve men 'Ali fī Fātumatü ve'l-Hasani'l-Hüseyni nūran min nūrin rabbi'l-ālemin. Şaḥiḥ-i Buḥārî ve Hidāyetü's-Sü'edā'da Cābir ibn-i 'Abdu'llāh rivāyetiyle maşṭūrdur ki ol ḥazret buyurdu ki Hudā beni ve 'Ali'yi bir nūrdan ḥalk eyledi. Miyāne-i 'arşda ol nūr-ı Hudā Te'ālā'ya tesbih ü takdis ederdî. Ḥilkat-i Ādem'den iki yıl muḳaddem çün Ādem'i ḥalk eyledi. Şulbünde sākin olduḳ. Ba'dehu şulb-i pāk ve batn-ı tāhirden naql eyledik. Miyānemizde ḥicāb yok idi. Tā şulb-i Nūḥ 'aleyhi's-selām'a geldik. Yine miyānemizde ḥicāb yok idi. Şonra şulb-i pāk-i tāhirden tā şulb-i İbrāhim'e vāşıl olduḳ. Bilā-ḥicāb nihāyet şulb-i 'Abdü'l-muṭṭalib'e geldikde ol nūr iki kısım oldu. Bir kısmı 'Abdu'llah'da (A 25b) ve bir kısmı ve bu kısmı Ebū Tālib'de qarār eyledi. Pes ben şulb-i 'Abdu'llāh'dan teşrif-i 'ālem-i şühūd ve 'Ali Ebū Tālib'den tezyin-i mihr ü cūd edip ba'dehu ol nūr Fātıma'da cem' oldu. Ḥasan ve Hüseyn nūr-ı Rabbü'l-āleminden iki nūrlardır. Ve Ḥazānetü'l-celālî'de ḥadiş-i şerifi bu 'ibāretle maşṭūrdur. *Nasāra nişfeyni nişfi ilā 'Abdu'llāhu ve nişfi ilā Ebū Tālibi maḥlūktu ene min cüz'in ve 'Aliyyi min cüz'in fe'l-envāri küllihā mi'n-nūri ve nūri 'Aliyyin.* Ya'ni ol nūr iki nişf oldu. Biri 'Abdu'llāh'a diğeri Ebū Tālib'e geldi. Pes ben birinden ve 'Ali diğlerinden ḥalk olunduḳ. Pes cümle nūrlar benim ve 'Ali'nin nūrlarındandır. Temhid'de irād olunur ki birgün Murtażā 'Ali Muḥammed Muştafā ḥuzūruna geldi. Ol ḥazret (B 28a) *merḥabā yā āhiyye ve ibni 'ammi veledi nefsi biyedihi ḥilkati ene ve huve mi'n-nūri vāhidin.* Ya'ni ḥoşluk ve ḥürmetlik olsun benim birāderim 'ammim oğluna ve ḳasem ol Hudā'ya ki nefsim anıñ yed-i ḳudretindedir. Ben ve ol bir nūrdan ḥalk olunduḳ.*

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *Mektūbin alā bābü'l-cenneti lā ilāhe illāllāhu Muḥammedu'r-Resūla'llāh 'Aliyyü eḥayyü Resūla'llāhe kable en yehlīkullāhu's-semāvāti bi'elḳi 'āmin.* Şiḥāḥ-ı sitte ve Mevveddāt'da maşṭūrdur ki ol ḥazret eyitdi. Hudā Te'ālā semāvātı ḥalk etmezden iki biñ yıl maḳdem bāb-ı cennetde yazılmış idi ki Hudā bu ḳadar meğer Allah ve Muḥammed Resūl'ü ve 'Ali Resūl'üñ birāderidir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *İnnā 'Aliyyen minni ve ene min 'Aliyyin ve huve veliyyü külli mü'minin ve mü'minetin lā yū'diyyi anni deyni illā 'Aliyyün.* Şiḥāḥ-ı Sitte ve Şavā'ıḳ-i Muḥriḳa İbn

Hacer ve Meşābih ve Müsned Ahmed Hanbeli ve Mişkāt'da Habeşi bin Cünāde rivāyetiyle maşūrdur ki ol hāzret buyurdu. Be-dürüsti 'Ali bendendir ve ben 'Ali'denim. Ve oldur ki hākim her mü'mini ve mü'mineye benden sonra edā edemez. Benden dinimi meğer 'Ali edā eder.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *eş-şiddiķu şelāsetü habibe'n-neccār mü'minü āli yāsin ve harkilü mü'minü āli Fir'avne ve 'Aliyyü ve hüve faẓlıhumā*. Şadaķa Resūla'llāh.²⁵⁹ Şerh-i meşābih'de ve Şavā'ik-i muhriķa'da İbn 'Abbās'dan mervidir ki ol hāzret buyurdu. Şiddiķ üçdür. Biri Habibü'n-Neccār ve biri Harkıl ve biri Haydar-ı Kerrār'dır ki anların efđ alidir. Ba'zı nüshada bu hadiş-i şerife bu 'ibāretle maşūrdur. Kāle Resūla'llāh²⁶⁰ *sibāķu'l-ümemü şelāsete lem yekfirü billāhi tarefetü 'aynin 'Ali ibni Ebū Tālibi ve āli yāsin ve mü'mine min 'āli Fir'avne ve humu's-şiddiķüne ve 'Aliyyi efđ aluhum*.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente evvelü'l-müslimine elāmen ve evvelü mü'minine imāmen ve ente minni bi-menzileti Hārüne ve min Mūsā*. Erba'in-i Ebū'l-Mekārim ve Nüzulü's-Sā'irin'de kıdve-i aşhāb 'Ömer ibnü'l-Hattāb rivāyetiyle ve Şafvet-i Zülālü'l-Ma'āni'de ve İbn 'Abbās *radıya'llāhu 'anhumā* lardan mervidir ki ol hāzret buyurdu. Yā 'Ali evvel müslümān ve mü'minān-ı İslām ve imāniyla sensin ve bendensin. Mūsā'dan Hārün menzilesindesin.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente minni bi-menzileti Hārüne ve min Mūsā illā ennehu lā nebiyyü ba'di*. Şāhih-i Tirmizi ve Buḥārî ve Meşābih ve Mişkāt ve Şāḥā'if ve Hidāyetü's-Sü'edā'da Sa'd Vakkāş'dan ve Zeyd ibn-i Erķām'dan ve Şerefü'n-Nebi'de ve Esmā bint-i 'Ümeyye'den ve Meveddāt'da Cābir ibn-i 'Abdu'llāh Enşāri'den mervidir ki ol hāzret buyurdu. Yā 'Ali sen benden Mūsā'ya Harün ve menzilesinde illā ki benden sonra peygamber yokdur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem (B 28b) *Māturidüne min 'Aliyyi māturidüne min 'Aliyyi (A 26a) inna 'Aliyyen minni ve ene minhu ve huve veliyyü külli mü'minü ba'di*. Müsned ibn-i Hanbeli ve Müsned-i Cevzi ve Müstedrek-i Hākim ve Şāhih-i Tirmizi ve Meşābih ve Mişkāt ve Şavā'ik-i Muhriķa'da²⁶¹ 'Amr ibn-i Huşayn rivāyetiyle mervidir ki buyurdu. Ne istersiz 'Ali'den ne istersiz 'Ali'den? Be-dürüsti 'Ali benden ve ben 'Ali'denim. Benden sonra ol hākim-i her mü'mindir.

Nazm-ı Tercüme

²⁵⁹ şadaķa Resūla'llāh B: A nüshasında yoktur.

²⁶⁰ kâle Resūla'llāh B: A nüshasında yoktur.

²⁶¹ Şavā'ik-i Muhriķa'da A: Şavā'ik-i Muhriķa B.

‘Ali oldu veli her mü‘min

Hemçü kıbl-i iktidā evveli.

Server-i enbiyā buyurdu. Böyle ki ben ‘Ali’den ve bendendir ‘Ali.

Menkıbet, kıle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Yā ‘Aliyyi ente āhiyye fi’d-dünyā ve’l-āhireti*. Şāhih-i Tirmizi ve Meşābih ve Mişkāt ve Şavā’ik-i Muhrika’da Kātāde ve ‘Abdu’llāh ‘Amr rivāyetiyle mastūrdur ki çün ol hāzret aşhābdan her iki miyānda ‘akd için buyurdu. Hāzret-i Emir’e hiçbir kimse ta‘yin buyurmadı. Hāzret-i Emir eyitdi. Yā Resūla’llāh benim birāderim kimdir? Ol hāzret buyurdu. Yā ‘Ali dünyā vü āhirette sen benim birāderimsin. İbn Hānbeli’de mastūrdur ki: *Ke nefsi ente āhiyyi ve ene ehūke fe inne zekereke ehadün fekul ene ‘Abdu’llāhu ve āhu Resūla’llāhu lā yed ‘ihā ba’deke illā kezzābu ve’l-lezi ba’seni bi’l-ḥaqqi mā āhartūke innemā terkünüke. İllā nefsi ve ente minni bi-menzileti Hārūne min Mūsā ğayra innehu lā nebiyyin ba’di ve ente vārişi*. Ya’ni yā ‘Ali seni terk etmedim. Meğer nefsim için etdim. Sen ve ben her ikimiz birāderiz. Seni bir kimse zıkr ede. De ki ben bende-i Hudā vü birāder-i Resūla’llāh’ım. Bunu senden ğayrıları iddi‘ā etmez. Meğer kezzāb ola. Ve Hudā ḥalka ḥaqqıyçün ki beni ‘ale’l-ḥaqq irsāl eyledi. Ben seni ihtiyār etmedim. Ancağ nefsim için ihtiyār etdim. Sen benden Hārūn menzilesindesin. Mūsā’dan anıñ ğayret ki benden soñra peygamber yokdur ve sen benim vārişimsin.

Menkıbet, kıle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Evvelu hāzihi’l-ümmeṭi vurūdan ‘ale’l-ḥavzi evvelihā İslāmen ve huve ‘Aliyyun ibni Ebi Ṭālibin*. İsti‘āb’da Selmān-ı Fārisi *radıya’llāhu ‘anh* rivāyetiyle mastūrdur ki ol hāzret buyurdu. Havz-ı kevşer vürūd-ı cihetinden bu ümmetiñ evveli İslāmiyyet cihetinden evvel olandır ki ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dir.

Menkıbet, kıle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Li-‘Aliyyi ente minni ve ene minke*. Şāhih ü Müslim ve Buḥārî’de Bera’ ibn-i ‘Āzib’den mervidir ki ol hāzret İmām ‘Ali için buyurdu. Sen benden ve ben sendenim.

Menkıbet, kıle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Men ezā ‘Aliyyen yeb’eshu’llāhu yevme’l-ḳiyāmetihi Yahūdiyyen ve’n-Naşrānıyen*. Aḥmed ibn-i Hānbeli Müsned’inde mastūrdur ki ol hāzret buyurdu ki her kim ‘Ali’yi incide yevm-i ḳiyāmetde Hudā te‘ālā Yahūdi ve Naşrāni ḥaşr eyler.

Menkıbet, kıle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyun minni ve ene min ‘Aliyyi ḥaysū nekün*. Erba’in’de Ümmü Seleme *radıya’llāhu ‘anhuma*’dan mervidir ki ol hāzret buyurdu. ‘Ali bendendir ve ben ‘Ali’denim. Her kıande olavüz.

[**Menkabet**], kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ene'l-münzirü ve 'Aliyyü'l-hādi ve bike yā 'Aliyyu yehtedil muhtedün. (B 29a)* Firdevsü'l-Aḥbār'da İbn Mes'ūd'dan ve Erba'in'de İbn 'Abbās'dan ve Meveddāt'da Cābir'den *rağıya'llāhu 'anhum* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Benim ḥaqqıñ nezir-i 'ibādı ve 'Ali daḥi anlara hādidir. 'Ali mühtediler hidāyeti seniñ ile bulurlar.

Naẓm

نبی آن رهبر هدی فرمود

که منم منذر و علی هادی

به علی پی به کعیه مقصود

می برد رهنورد هر وادی ²⁶²

Mü'ellif eydür ki bu ḥadiş-i şerif “*Innemā ente münziru ve li-küllü kavmin hādin.*”²⁶³ muvāfıktır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Innemā leke eḳūlu kemā kâle āḥi Mūsā ic'al veziran min ehli 'Aliyyen āḥi uşdud bihi ezri ve (A 26b) eşrikhu fi emri.* Müsned-i ibn-i Aḥmed Ḥanbeli ve Hidāyetü's-sü'edā'da maştûrdur ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti seniñ için söylerim. Ancılayın ki qarındaşım Mūsā dedi. Bāri Hudāyā benim için ehl-i beytimden bir vezir kıl 'Ali'yi ki birāderimdir. Anıñla püştümü ḳavi eyle. Ve emrimde şerik kıl.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lemmā emri bi-ile's-semāi izen ale'l-'arşı mektūbu lā ilāhe illā'llāh Muḥammedu'r-Resūlu'llāhi eyyidtüḥü bi-'Aliyyi.* Şifā-yı Qāḍı Ebū'l-Faẓl-ı Necefi ve Faşlü'l-Ḥiṭāb Ḥ'āce Muḥammed Pārsā'da Ebū'l-Ḥamrā'dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Şeb-i mi'rāc beni āsmāna getirdiler. Nāgāḥ gördüm ki 'arş üzerinde bu ḥadiş-i şerif yazılmışdır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Meşe'le 'Aliyyün fi'n-nāsı kemeşe'le veliyyü huve'llāhu fi eḫadi'l-Ḳur'ān.* Erba'in ve Firdevsü'l-aḥbār'da maştûrdur ki ol ḥazret buyurdu. Miyanesinde 'Ali'nin mişli Ḳur'ān'da *huva'llāhu eḫad* gibidir ki sūre-i ihlāş-ı şerif sūre-i Ḳur'ān'dır. Zirā ki vaḥdet-i pāk-i Hudā'ya ve āl ü bürhāndır. İmām 'Ali daḥi

²⁶² O Allah'ın rehberi Nebî buyurdu ki: Ben ve Ali hidayete erdirenleriz. O Kâ'be'ye, vadiye doğru nurlu bir yola götürür.

²⁶³ “Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavim için de bir yol gösteren vardır.” Ra'd 13/7.

hem-cevānān-ı eşref-i faẓl-ı merdümāndır ki mecmū‘ faẓilet-i aḥsen ḥālāt u cāmī‘-i cemi‘ şeref ü kemālātdır.

Naẓm

علم قرآن علی رساند بخلق

بقرات سبع آمد از آن

نسبت ذات او بزمرة خلق

هست چون "قل هو الله" در قرآن²⁶⁴

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llahu te’ālā²⁶⁵ ‘aleyhi ve sellem: *Ḥubbi ‘Aliyyi ibni Ebū Ṭālib ye’külü’z-zunūbi kemā ye’külü’n-nārul ḥuṭabe*. Erba’in ve Meveddāt’da ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Muḥabbet-i ‘Ali günāhları ekl ederiz. Nitekim âteş ḥaṭbi ekl eder.

Naẓm

حبّ شاه ولایت آتش وار

آكل جمله كناها نست

جرم ماهیزم است و می سوزد

هیزام از آتش که سوزانست²⁶⁶

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llahu te’ālā ‘aleyhi ve sellem: *Ḳısmetü’l-ḥikmeti fî ‘aşereti eczāi feu’tiye ‘alā tis’ate eczāe ve’n-nāsu cüz’e vāhidin*. Tefsir-i Şa’lebi’de İbn Mes’ūd’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Hikmet on eczāya ḳısmet oldu. Ben toḳuz cüz’ü ‘Ali ve bir cüz’ü cümle nāsa verildi.

Naẓm

مصطفی گفت کرد شد قسمت

حکمت آن منبع هنرها را

بود ده جزء و داد شد و زان ده

²⁶⁴ Ali’nin Kur’an ilmini halka ulaştırdı. Yedi kıraat ondan geldi. Onun zatının nisbeti bir tarafa, halkın nisbeti bir tarafa. Çünkü Allah Kur’an’da böyle buyurdu.

²⁶⁵ te’ālā A: B nüshasında yoktur.

²⁶⁶ Velîlik şahının sevgisi ateş gibidir. Günahın cümlesinin en azı değildir. Günahımız ateşten bir odundur ki bizi yakıyor.

نه علی را یکی دیگر هارا²⁶⁷

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ene Medinetü'l-ilmü* ve '*Aliyyü bâbuhā fe men (B 29b) erāde'l-'ilme felye'ti'l-bāb*. Şaḥiḥ-i Tirmizi ve Ḥilyetü'l-Evliyā ve Evsaṭ-ı Ṭaberāni'de ve Cābir Enşāri'den ve Meveddāt'da ve Müstedrek-i Ḥākim ü Şavā'ik-i Muḥriḳa'da Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ben 'ilmiñ şehri ve 'Ali anıñ bābıdır.²⁶⁸ Zirā ki bir kimse ki 'ilme ṭālib ola lāzımdır ki o kapıya gele. *Ve e'tu'l-buyūte min ebvābihā*²⁶⁹ hükmüyle Ḥazret-i Emir'e bilā-tevessül 'ilm-i Resül'e tavaşşul olmaz.

Naẓm

بحر و علم چه گفت که من

شهر علم علی درست مرا

هرکسی راکه علم می باید

کودرآید بصدق از درما²⁷⁰

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ene dārü'l-ḥikmeti* ve '*Aliyyü bâbuhā*. Şaḥiḥ-i²⁷¹ Tirmizi Müstedrek-i Ḥākim²⁷² ve Mişkāt ve Meşābih ve Ḥilyet-i Evliyā ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki o ḥazret buyurdu. Ben dār-ı ḥikmetim ve 'Ali bābdır. Her kim ki o dāra duḥūl murād eyler anıñ kapısına tevcih-i vicāh ve illā *es-sāriḳu ve's-sāriḳatu feḳta'u eydiyehumā*²⁷³ hükmüyle dest-i ümmidin dāmen-i maḳşūddan kūtāh etmek gerekdir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā²⁷⁴ 'aleyhi ve sellem: *Ḥaḳḳu 'Aliyyin 'alā hāzihi'l-ümmeti ke ḥakkı'l- vāli* (A 27a) '*Ali veled*. Erba'in'de Cābir Enşār'dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'iñ bu ümmet üzerinde ḥaḳḳı vāliñ vālid üzerinde ḥaḳḳı gibidir. Ol her nik-baḥtı ki ihlāş u i'tikād şafā-yı ihtişāş ile rāh-ı mutāba'at-ı Emir'de sâ'i olup kelām-ı Emir'i dil ü cāmiyla müstemi' olup ve 'ulūm-ı ḥaḳāyik ve ma'ārif ki

²⁶⁷ O sanatların kaynağı olan hikmeti, Muhammed Mustafa (sav) bize taksim ettiğini söyledi. İlim ve hikmetin dokuzunu Ali'ye ve birini diğerlerine verdi.

²⁶⁸ deridir A: bābıdır B.

²⁶⁹ "Evlere kapılarından girin." Bakara 2/189.

²⁷⁰ İlimden, amelden ve denizden haber vermiş ki, ben ilim şehriyim Ali ise kapısıdır. Hakikaten ilmi arayan herkes, bizim kapımızdan girer.

²⁷¹ şaḥiḥ A: şıḥaḥ B.

²⁷² Müstedrek-i Ḥākim A: Müsnediñ ḥākim.

²⁷³ "Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini kesin." Māide 5/38.

²⁷⁴ Te'ālā B: A nüshasında yoktur.

buyurmuşdur. Anıñla ‘āmil-i müntaķi’ olup cennāt-ı ebedi ve na‘im-i hayāt-ı sermediye fā’iz ola. *El mü’mine hayye fi’d-dārin* mefhūmuna māşadaķ olup derece-i cennāti cāvidān-ı hā’iz olur.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Ene mizānu’l-ilmü ve ‘Aliyyü keftā ve’l-Hasenu ve’l-Hüseyni ħubūtu ve’l-Fātimetü ‘ilāķuhu ve’l-e’immetü’l-umūduhu yūzen bihi a’mālü’l-muħibbin ve’l-muğđine kenā*. Kitāb-ı mezkūrda İbn ‘Abbās rivāyetiyle maşūrdur ki ol ħazret buyurdu. Ben ‘ilmiñ mizānıyım ve ‘Ali iki keffesidir. Ħasan ve Ħüseyn riştelерidir. Fātima ķulpudur. Ve sār e’imme-i Hüdā ‘amūdidir. Bizlere de dost ve mubğız-ı a’māli anıñla vezn olunur.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Ali efzā ümmetihi*. Şaħiħ-i tirmizi’de İmām Ħüseyn *‘aleyhi’s-selām*’dan ve İsti‘āb’da Ebū Sa‘id Ħudri’den *rađıya’llāhu ‘anh* mervidir ki ol ħazret buyurdu. Ħākim-i ‘ādil-terin-i ümmet ‘Ali ibn-i Ebū Tālib’dir.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Men eħabbe ‘Aliyyen fe ķad eħabbeni ve men ebğada ‘Aliyyen fe ķad ebğadani ve men ezā ‘Aliyyen fe ķad ezāni ve men ezāni fe ķad ezāllāhu*. Müsned-i Ebū ‘Ali ve Müsned-i Bezzār ve Şavā’ik-i Muħriķa ve İsti‘āb’da Şa’d Vaķķāş’dan *rağıya’llāhu ‘anh* mervidir ki buyurdu. Her kim ‘Ali’yi sever taħķik beni sever. Her kim aña buğz eder taħķik ol baña buğz eder. Ve her kim aña ezā eder taħķik baña ezā eder ve her kim baña ezā (B 30a) eder taħķik Ħudā Te‘ālā’ya ezā eder.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Yā ‘Aliyyü utiye selāse lem yu’tehunne ahadün velā enā, ütiye şihren mişli ve lem uti enā mişli, ve ütiye şiddikaten mişli ibneti, lem uti mişlehā zevceten, ve utiye ve’l-Hasani ve’l-Hüseyni min şulbike velem uti min şulbi mislehumā, velāke’n-nekümin minni ve ene minküm*. Şerefü’n-Nebi’de Ebū’l-Ħamrā’dan mervidir ki ol ħazret buyurdu. Yā ‘Ali saña üç fażilet verildi ki baña ve ħalāyıķdan ħiķbir eħada verilmedi. Biri benim gibi bir ķā’im-i peder ki saña verildi. Baña olmamışdır. Ve biri duħter-i sa‘ādet-i aħterim ki Fātima’nıñ nikāhıdır. Ve üçüncü Ħasan ve Ħüseyn gibi evlād ki saña müyesserdir. Baña muķadder olmadı. Lākin sizler benden ve ben sizlerdenim. Baħrū’d-dürer’de bu ħadiş bu ‘ibāretledir. *Yā ‘Aliyyü inneke utiye selāsen ve lem uti utiye siħran mişli ve lem uti ve utiye mişli Fātimetü ve lem uti ve utiye mişli ve’l-Haseni ve’l-Hüseyni ve lem uti*.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu teālā ‘aleyhi ve sellem: *Men erāde en yenzur ilā Ādeme fi-ilmihı ve ilā Nūħin fi-taķvāhu ve ile’l-Yahyā fi-züħdihi ve ilā Mūsā fi-başıhi felyenzur ilā ‘Aliyyi ibni Ebū Tālibin*. Şaħiħ-i Vāķidi’de

Ebū'l-Ḥamrā'dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Bir kimse ki' ilminde Ādem'e ve taḳvāsında Nūḥ'a ve zühdünde Yahyā'ya ve başında Mūsā'ya nazar etmek murād ede gerekdir ki 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'e nazar eyleye. Şerefü'n-Nebi'de yine Ebū'l-Ḥamrā'dan bu ḥadiş-i şerif bu 'ibâretle mastûrdur. *Men serrahu en yenzur ilā Ādeme fî-ilmihî ve ilā Nūḥin fî-taḳvahu ve ilā İbrāhim (A 27b) fî-ḥilmihî ve ilā Mūsā fî-heybetihî ve ilā İsā fî-ibâdetihî felyenzur ilā 'Ali ibni Ebū Ṭālibin.* Cevāhirü'l-aḥbār ve Hidāyetü's-sü'edā'da Cābir'den bu 'ibâretle mervidir. *Men eḥabbe ilā İsrāfile fî-heybetihî ve ilā Mikā'ile fî-rütbetihî ve ilā Cebrā'il fî-celāletihî ve ilā Ādeme fî-selemihî ve ilā Nūḥin fî-ḥaşyetihî ve ilā İbrāhim fî-ḥulletihî ve ilā Ya'kûbe fî-ḥüzünihî ve ilā Yūsufe fî-cemālehu ve ilā Mūsā fî-münācātihî ve ilā Eyyûbe fî-şabri ve ilā Yahyā fî-zühdihî ve ilā Yūnus fî-sünnetihî ve ilā İsā fî-verā'î ve ilā āli Muḥammed fî ḥasbihî felyenzur ilā 'Aliyyin fe inne fihî tis'in ḥaşleten min ḥaşā'ilî-enbiyā ecmāu'llāhî fihî velem yecme'u eḥaden ḡayrahu.* Ya'ni bir kimse muḥabbet ede nazar etmeğe heybetinde İsrāfil ve rütbetinde Mikā'il ve celāletde Cebrā'il ve İslāmiyet'inde Ādem'e ve ḥaşyetinde Nūḥ'a ve ḥulletinde İbrāhim'e ve ḥüznünde Ya'ḳûb'a ve cemāletde Yūsuf'a ve münāca'atında Mūsā'ya ve şabrında Eyyûb'a ve zühdünde Yahyā'ya ve sünnetinde Yūnus'a ve vera'ında 'İsā'ya ve ḥasbinde Muḥammed'e. Pes gerekdir ki 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'e nazar ede. Zirā ḥaşā'il-i enbiyādan toḳsan ḥaşlet anda vardır ki Ḥudā Te'alā 'Ali'de (B 30b) cem' etmişdir ve anıñ ḡayrî hiçbir eḥade cem' etmemişdir.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *'Aliyyün mühendisün fî zātullāhî. Ey 'alimün ve ḡayrun.*²⁷⁵ İsti'āb'da mastûrdur ki ol ḥazret buyurdu. 'Ali Murtaẓā zātu'llāh'da mühendisdir. Ya'ni nik dāne ve āḡāh u binādır.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Eyyuḥe'n-nāse ve lā teşkū 'Aliyyen feva'llāhu lā ḥaşne fî dini'llāhî.* Ḥilyetü'l-Evliyā'da Ebū Sa'id Ḥudri'den mervidir ki ba'zı merdümān Ḥazret-i Resûl'e Murtaẓā Ali'den şikāyet etdiler. Ol ḥazret buyurdu. Ey merdümān 'Ali'den şikāyet eylemek Ḥudā ḥaḳḳıyçün ol dürüş ü muḥkemdir. Din-i ḥaḳda ve yegāne ve merdānedir. İḳāme-i ḳavā'id-i İslāmiyye-i eḥaḳḳda ve melāmet-i ḥaḳdan bi-endişe ve lā teḡālfüne levmeten lā'imîn aña pîşedir. *Ve eşedde 'ale'l-küffār şān-ı 'āli nişānıdır.* Bu ḥadiş-i şerifi Şavā'ik-i muḡriḳa ve Müstedrek-i Ḥākim'de bu 'ibâretle mastûrdur. *Lā teşkū 'Aliyyen fevallāhu innehu lā ḥaşye fî zātillāhî evfî sebilillāhî.* Ya'ni 'Ali'den şekvā etmeñ. Ḳasem ol Ḥudā'ya ki taḥḳıḳ Ḥaydar-ı Kerrār Zāt-ı Bāri gird-gārdan ziyāde ḡavf u ḥaşyet edicidir.

²⁷⁵ ey 'alimün ve ḡayrun A: B nüshasında yoktur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā²⁷⁶ 'aleyhi ve sellem: *Lā yuhibbu 'Aliyyen münāfiķūn ve lā yebğudūhu mü'minūn*. Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbeli'de ve Şahih-i Tirmizi ve Mişkât'da Ümmü Seleme *radıya'llāhu 'anhā*'dan mervidir ki ol hâzret buyurdu. Hiçbir münāfiķ 'Ali Murtażā'yı sevmez ve hiçbir mü'min aña 'adāvet kılmaz. Şahih-i Müslim²⁷⁷ ve Şavā'ik-i Muḥriķa'da 'Ali'den *kerrema'llāhu vecchehu* menkūldür ki eyitdi. Kāsem ol zāta ki vech-i arzda dāneleri biterdi. Ve ḥalāyıkı ketm-i 'ademden²⁷⁸ şahrā-yı vücūda getirdi. Taḥḳiķ Hâzret-i Resūl 'ahd etmişdir ki baña ki yā 'Ali muḥabbet etmez saña illā mü'min ve muvaḥḥid ve 'adāvet eylemez. Saña illā münāfiķ ve mülḥid.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lā tesubbu 'Aliyyen fe innehu memsūsun fi zātu'llāhi te'ālā*. Hilyetü'l-Evliyā'da Kā'b ibn-i 'Aceze rivāyetiyle maşūrdur ki ol hâzret buyurdu. 'Ali'ye sebb ü düşnām (A 28a) eylemek ol memsūs zātu'llāh ve vāşıl-ı ilā'llah fiğānı fi'llāhdır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Men sebbe 'Aliyyen fe kad sebbeni*. Müstedrek-i Hâkim ve Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel ve Şavā'ik-i Muḥriķa'da Ümmü Seleme'den *radıya'llāhu 'anhūmā* mervidir ki ol hâzret buyurdu. Bir kişi ki 'Ali'ye sebb eder taḥḳiķ baña sebb eder.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *En-naẓaru ilā 'Aliyyi 'ibādetūn*. Mu'cem-i Ṭaberānī'de ve Savā'ik-i Muḥriķa'da ve Müstedrek-i Hâkim ve Baḥrū'l-Ma'ārif'de İbn Mes'ūd'dan ve Faşlü'l-Ḥiṭāb'da Ebū Bekir *radıya'llāhu 'anhā*'dan mervidir ki buyurdu. 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'e naẓar etmek 'ibādetdir.

Naẓm

تا بکی در اطاعت دیگران

دست بندی بسینه هر ساعت

رو متاب از اطاعت شاهی

(B 31a) که نظر بر رخس بود طاعت²⁷⁹

²⁷⁶ Te'ālā B: A nüshasında yoktur.

²⁷⁷ müslim A: müsellim B.

²⁷⁸ 'adem A: ādemden B.

²⁷⁹ Ta ne zamana kadar göğsüne el bağlayıp, diğerlerine itaat edeceksin. İtaatten yüz çevirme. O padişaha yüz çevirme ki onun yüzüne bakmak itaattir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'Aliyyü leyezheru fî'l- cenneti le-kevākibi's-şubhu li-ehli'd-dünyā*. Şavā'ik-i muhrika'da ve Cemi' Deylemi ve Beyhaqi'de Enes ibn-i Mâlik'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. 'Ali ibn-i Ebû Tâlib cennete zâhir ve nümüdâr nitekim²⁸⁰ âfitab-ı ehl-i dünyāya ziyā-dâr olur.

Nâzm

مرتضى در بهشت جاويدان

چون در آيد به طالع فيروز

می درخشد رخس بر اهل جنان

چون درخشیدن ستاره روز²⁸¹

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Zikrū 'Aliyyin 'ibâdetün*. Cemi' Deylemi Şavā'ik-i Muhrika'da ve Baḥrū'l-Ma'ârif'de Ümmü'l-mü'minin 'Ā'îşe'den *raḍīya'llāhu 'anhumā*²⁸² mervidir ki ve Faṣlū'l-Ḥiṭāb'da daḥi Ebû Bekir'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. 'Ali Murtaẓā'nın zikri 'ibâdetdir.

Nâzm

ذکر حیدر²⁸³ علی کند همه روز

هر که ذکر خدایش عادت شد

به عبادت کر اگر پیغمبر

²⁸⁴ گفت ذکر علی عبادت شد

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Allahüme lâ tümtini hattâ tûrini 'Aliyyen*. Şaḥîḥ-i Tirmizi ve Mişkât'da Ümmü 'Uṭbe'den mervidir ki ol hâzret Murtaẓā 'Ali bir gâzāya ki irsāl ederdi. Gayet şevḳ u muḥabbetden eydürür ki Bâri Ḥudāyā rûḥumu ḳabẓ eyleme 'Ali'yi baña göstermedikçe.

²⁸⁰ nitekim A: B nüshasında yoktur.

²⁸¹ Murtaza ebedî cennetin kapısından girince, rehille birlikte onun yanağı parlar, günün yıldızının parlaması gibi

²⁸² anhumā A: anhumādan B.

²⁸³ حیدر A: B nüshasında yoktur.

²⁸⁴ Her kim ki Allah'ın zikrini her gün âdet haline getirirse Ali'yi de zikretmiş olur. Peygamber'in söylemesiyle Ali'nin zikri ibadet oldu.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'Aliyyün fî'l-cenneti*. Şaḥiḥ-i Tirmizî ve İbn Mâce'de 'Abdu'r-raḥman ibn-i 'Avf'dan²⁸⁵ mervidir ki buyurdu. 'Ali *kerrema'llāhu vechehu* behiştodedir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Aliyyün demüke demi lahmüke laḥmi ḳalbeke ḳalbi nefsike nefsi rūḥuke rūḥi*. Düstüru'l-ḥaḳāyık'da maşṭürdür ki bu ḥadiş-i şerifiñ sebebi vürüdü oldur ki birgün Seyyidü'l-mürselin Ḥazret-i Emir'i pirāhen-i mübāreki derünuna aldı. Şöyle ki tenleri bir olup hemān başları ḳaldı. Bu ḥālette bu ḥadiş-i şerif şādır oldu. Ve Hidāyetü's-Sü'edā'da ve ba'zı kütübde manzūrum oldu ki birgün imāmeyn ḥuzūr-ı Seyyidü'l-mürselin'de ḥāzır idiler. Bir a'rābi su'āl eyledi ki bunlar kimlerdir? Buyurdu. Bunlar benim ferzend-i ercümendlerimdir. A'rābi eyitdi. Püserān-ı 'Ali ḳanedir? Buyurdu. İşte bunlardır ki baña ve 'Ali'ye evlād ve bunlarıñ vücūd-ı pür cüdlarıyla gönlümüz sürür u şāddır deyip Ḥazret-i Emir'i kenārına alıp bu ḥadiş-i şerifi buyurdular.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ey tecme'ü beyne ismi ve künti ene Ebū'l-Kāsımullāh yu'ti ene aḳsamu şümme ḥaḳḳı li 'Aliyyin ve nebiye*. Tefsir-i Şa'lebi'de Ebū Hureyre'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Benim ismim ve keyfiyetim bileni cem' etmeyesiz. Evlādınıza Muḥammed-i nām edip Ebū'l-Kāsım ile künye ḳılmayasız. Bunlarıñ baña maḥşüşdür. Ḥudā Te'ālā i'tā eder. Ben (A 28b) ḳismet eylerim. Ba'dehu 'Ali ve evlādına ruḥşat buyurdu. Ḥazret-i Emir daḥi evlādını Muḥammed'le tesmiye ve Ebū'l-Kāsım ile tekniye eyledi. Müstedrek-i Ḥākim'de Muḥammed Ḥanefi'den *raḍıya'llāhu 'anhumā* dan mervidir ki Emirü'l-mü'minin ile Ṭalḥa miyānında münāza'a oldu. Ṭalḥa (B 31b) eyitdi. Sen ferzendiñe Muḥammed-i nām Ebū'l-Kāsım²⁸⁶ ile tekniye ḳıldıñ. Ḥālbuki Ḥazret-i Resūl²⁸⁷ bunlarıñ cem'ini men' buyurmuşlar idi. Ḥazret-i Emir ḥuzẓārdan birini filān ve fülānıñ ilḫzārına gönderip geldiklerinde keyfiyet anlardan su'āl olunduḳda anlar Ḥazret-i Emir için ruḥşat buyrulduḳuna şehādet eylediler.

[**Menkabet**], kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnehu ḥaleḳa fî-bābi'l-cenneti ḥalekaten min yāḳūti ḥamrāi 'alā şafāyihî'z-zehebe fā'ize dukkatü'l-ḥaleḳatü 'ale'l-bābi ṭannet ve ḳālet yā 'Aliyyü*. Menāḳıb-ı ḥatib'de maşṭürdür ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti Ḥudā Te'ālā behiştde şafāyih-i zeheb üzerine yāḳūt-ı ḥamrādan bir ḥalka ḥalk eylemiştir. Her gāḥ ol ḥalka daḳḳ olursa ṭanın-i bābdan²⁸⁸ yā 'Ali yā 'Ali şadāsı zāhir olur.

²⁸⁵ 'Abdu'r-raḥman ibn-i 'Avf A: 'Abdu'r-raḥman ibn-i 'Af B.

²⁸⁶ Ebū'l-Kāsım A: Ebū'l-Ḳā B.

²⁸⁷ Resūl A: B nüshasında yoktur.

²⁸⁸ bāb A: bārū B.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lemmā halekallāhu te'ālā Ādeme nefāhe fihi min rūhihi 'aṭase Ādeme fekāle'l-ḥamdillāhi fe vaḥyillāhu ḥamdi 'abdi'l-'izzeti ve celāli levlā 'abdān uridu aḥlaḥumā fi dārū'd-dünyā lemmā ḥalkatūke kâle ilāhi yekünāni minni kâle yā Ādemu irfeu ra'meke ve'n-naḥaru ferafe'a ra'se fe izen mektūbun 'ale'l-'arşi lā ilāhe illā'llāh Muhammede'n-nebiyyü'r-raḥmeti ve 'Aliyyün muḳime'l-ḥüccetü. Kitāb-ı mezkûrda 'Abdu'llāh ibn-i Mes'ūd'dan raḍıya'llāhu 'anh mervidir ki ol ḥazret eyitdi. Ol vakt ki Ḥudā Te'ālā Ādem'i yaratdı. Ve rūḥundan nefḥ etdi. Ādem 'aṭse kılıp *elḥamdülillāh* dedi. Cenāb-ı Ḥaḳ vaḥy eyledi ki ḳulum baña ḥamd eyledi. 'Azzim ve celālim ḥaḳḳıyçün ki eğer āferinişden maḳşūd iki bende ki anlarıñ ḥaḳḳını murād eyledim olmaya idi. Yā Ādem elbette seni ḥaḳ etmezdim. Ādem eyitdi. İlāhi ol iki bende benim neslimden mi olacaḳdır? Buyurdu. Beli yā Ādem başını ḳaldır ve naḥar ḳıl. Ādem başını ḳaldırıp naḥar etdikte gördü. 'Arş üzerine yazılmış idi. *Lā ilāhe illallāh Muhammedü'n-nebiyyü'r-raḥmeti ve 'Aliyyün muḳimü'l-ḥücceti*.*

[**Menkabet**], kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Men 'arefe ḥaḳḳa 'Aliyyün zeki ve tābe men enkerā ḥaḳḳahu lu'une ve ḥābe ḳısmete bi-'izzeti en udḥile'n-nerā men 'asāhu ve in etā'ani ve udḥile'l-cennete men etā'uni 'aṣāni. Kitāb-ı mezkûrda maşṭûrdur ki ol ḥazret buyurdu. Ḥudā Te'ālā'dan²⁸⁹ fermān oldu ki bir kimse ki ḥaḳ Murtaḏā'yı bildi. Pāk ve ḥoş oldu. Ve bir kişi ki inkār eyledi mel'un ve ziyān-kār oldu. 'Azze ve celle'ye ḳasem ederim ki nār-ı cehenneme idḥāl eylerim anları ki İmām 'Ali'ye 'āşi ola. Her ne ḳadar baña tā'atda iḥlāş olursa da ve cennete idḥāl eylerim anları ki İmām 'Ali'ye muṭi' ola. Her ne ḳadar baña 'işyān ḳılarsa da.*

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem (B 32a) *Cā eni Cibrilü min indillāhu 'azze ve celle bi varaḳati esin ḥaḍrae mektābu bi-beyāḍin inni efraḍtü muḥabbetü 'Aliyyi ibni Ebi Ṭālibin feyel'anikum zālike anni. Kitāb-ı mezkûrda Firdevsü'l-Aḥbār'da ve Cābir Enşāri'den (A 29a) mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Nezd-i ilāhi'de mersin ağacı bayrağından bir başlı bayraḡla Cebrā'il geldi. Üzerinde beyāz ḥaṭṭıla yazılmış idi ki be-dürüsti farz eyledim ḥalāyıḳa 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'in muḥabbetini yā Muḥammed bu ḥükmü benden anlara tebliḡ eyle.*

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Aliyyü lā yeḥalli li-eḥadin en yeḥubbe fi-hazihi'l-mescidi ḡayri ve ḡayrūke. Şaḥiḥ-i Tirmizi'de ve Meşābih'de Mişkāt'ta ve Ṭıybi ve Hidāyetü's-Sü'edā'da Ebū Sa'id Ḥudri'den Müsned-i Bezzār ve Savā'ik-i Muḥriḳa'da Sa'd'dan mervidir*

²⁸⁹ Te'ālā A: B nüshasında yoktur.

ki ol Һazret buyurdu. Yā ‘Ali cünüb Һālinde bu mescide duĥülü bir eĥade Һelāl deĥildir. Benden ve senden ĥayrı.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Ente ve şı‘atike tā ilā yevmü’l-ķıyāme rāđine ve ye’ti ‘adüvvüke ĥađbānen*. Şavā’iķ-i Muĥriķa’da İbn ‘Abbās’dan mervidir ki *innellezine āmenu ve ‘āmilu’s-şālihāti üläike hümm ĥayrū’l-beriyyeh* ²⁹⁰āyet-i kerimesi nāzil oldu ve Һazret buyurdu. Yā ‘Ali sen ve şı‘alarıñ Һudā’dan rāzı ve Cenāb-ı Һudā daĥi sizlerden rāzı olduĥuñuz Һālde yevm-i ķıyāmetde gelirsiniz. Ve ‘adülarıñız ĥışm-nāk ve Һāl-i Һelākde gelirler.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyü ĥayru’l-beşeri ba’di men ebā fe ķad keferu*. Şaĥā’if ve Hidayetü’s-Sü‘edā ve Meveddāt’ta Һadiķa-i Yemāni’dan mervidir ki ol Һazret buyurdu. Benden soñra ĥayrū’l-beşer Һaydar’dır. Her kim ‘ibā ede ol kimse kāfir ü ebterdir.

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyü bābün tevbetin min deĥale fihi kāne mü’miñān ve men ĥarece minhu kāne kāfiren*. Efrād-ı Dāreķuṭni ve Savā’iķ-i Muĥriķa ve Meveddāt’da İbn ‘Abbās’dan mervidir ki ol Һazret buyurdu. ‘Ali tevbe ķapısıdır. Her kim ol ķapıya dāĥil olur ve her kim andan ĥurüc eder kāfir olur. Cehenneme gider.

Nazm

ذات سلطان اوليا باب است

كفرو ايمان بطوف او مضطر

هر كه داخل در او بود مؤمن

و انكه خارج از آن بود كافر ²⁹¹

Menķabet, ķāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyün minni bi- menzileti ra’si min bedeni*. Menākıb-ı Һaṭıb’de Bera‘ ibn-i ‘Āzib’dan ve Cemi‘ Deylemi ve Firdevsü’l-Aĥbār’da ve Meveddāt ve Şavā’iķ-i Muĥriķa’da İbn ‘Abbās’dan mervidir ki ‘Ali benden bedenden ser-menzilesindedir.

Nazm

كفت سردار هاشمی نسبت

²⁹⁰ “İman edip sālîh ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.” Beyyine 98/7.

²⁹¹ Velîlerin sultanın ta kendisidir. Küfr ve iman onun tarafında gizlidir. Kim onun kapısından girirse mümin olur. Onun dışında kalan kâfir olur.

نسبت مرتضى على با من

نسبتى هست بآبدن سررا

(B 32b) نسبتش نسبت سر است و بدن²⁹²

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Ene ve 'Aliyyün min şeceretün vāhīdetün ve'n-nāsu min eşcārī şetta*. Evsaṭ-ı Ṭaberāni ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da Cābir'den ve Meveddāt'da İbn 'Abbās'dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ben ve 'Ali bir ağaçdanız ve nās eşcār-ı müteferriḳdır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe te'alā ce'ale zürriyyete külli nebiyyi fi şulbihi ve ce'ale zürriyyeti fi şulbi 'Ali ibni Ebū Ṭālibin*. Evsaṭ-ı Ṭaberāni ve Şavā'ik-i Muḥriḳa ve Firdevsü'l-Aḥbār ve Meveddāt'da Cābir'den Menāḳıb-ı Ḥaṭīb'de İbn 'Abbās'dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti Ḥudā Te'alā her bir peygamberiñ neslini kendi şulbünden kıldı. Ve benim zürriyetimi 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'iñ şulbünden kıldı.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Levlem yeḥluḳullāhu 'Aliyyen lemā kāne li-Fāṭimati küfren*. Firdevsü'l-Aḥbār'da ve Meveddāt'da Ümmü Seleme'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Eğer Ḥudā Te'alā (A 29b) 'Ali Murtaẓā'yı ḥalḳ eylemeye idi her āyine Fāṭima'ya kefr ü hem-ser bulunmaya idi.

Tercüme

Mihter-i enbiyā vü bihter-i ḥalḳ

Dedi şān-ı 'Ali'de ol server

Olmaya idi eğer maḥlūḳ

Fāṭima bulmaya idi hiçbir er

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Rā'eytü leylete üsrā bi- müşbeten 'alā sāḳi'l-'arşi ene ğarastü cennete 'adnin Muḥammedün şafevāti min ḥalḳi eyyedtü li-'Aliyyi*. Hilyetü'l-Evliyā'da Ebū'l-Ḥamrā rivāyetiyle maştūrdur ki ol ḥazret buyurdu. Çün Şeb-i mi'rāc nebiyi āsmāna getirdiler. Sāḳ-ı 'arşda yazılmış ki ben cennet-i 'adni envā'-ı dıraḥtla ğars eyledim. Muḥammed benim muḥtārımdır ve anı 'Ali ile te'yid eyledim.

Menkabet, kâle'n- nebiyyi şalla'llahu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Li-küllü nebiyyin vaşıyyün ve vārişün ve innā 'Aliyyen vaşıyyün ve vārişi*. Firdevsü'l-

²⁹² Haşimî soyunun serdarı dedi ki: Murtaza Ali'ye olan muhabbetimi, başıma bağlasam gerekdir ki onun bağı boş ve o sadece beden bağıdır.

Aḥbār'da ve Meveddāt'da Büreyde'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Her bir nebi için bir vaşi vü vāriş vardır. 'Ali daḥi baña vaşi vü vārişdir.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā²⁹³ 'aleyhi ve sellem: *‘Invānu ṣaḥifetü'l-mü'minü ḥubbi 'Ali ibni Ebū Ṭālibin*. Menāḳıb-ı ḥaṭıb'de ve Meveddāt ve Şavā'ıḳ-i Muḥriḳa'da Enes ibn-i Mālik'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ser-nāme-i ṣaḥife-i a'māl-i mü'min muḥabbet-i 'Ali ibn-i Ebā Ṭālib'dir.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Raḥimellāhu 'Aliyyen Allahümme edri'l-ḥaḳḳa ḥaysü kâne*. Emirü'l-mü'minin rivāyetiyle Şıḥāḥ-ı Sitte'de maşṭürdur ki ol ḥazret buyurdu. Ḥudā rahmet eylesin 'Ali'ye ey Bāri Ḥudā 'Ali'yi ḥaḳḳıyla dā'ir kıla. Her ḳande kim ola.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *‘İnne'l-cenneti testānu ilā ṣelāsetin 'Aliyyin ve 'Ammārin ve Selmānin*. Şaḥiḥ-i tirmizi ve Müstedrek-i Ḥākim ve Şavā'ıḳ-i Muḥriḳa'da Enes Mālik'in rivāyetiyle mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Cennet üç kimseye müştāḳdır. Biri 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib ve biri 'Ammār ve biri Selmān'dır. (B 33a)

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Aliyyü inne fike meşelen min 'İsā ebḡaḍü'l-Yehūdu ḥattā ebhetü ummehu ve ḥabben naşara ḥatta enzeluhu bi'l-menzile innemā leylelehu şümme*. Ḳāle 'Ali kerrema'llāhu vechehu: *yehlükü fi-işnāni muḥıbbun mufriṭu yefruṭuni bimā leyse fi-yehmili şinā'i 'alā an yutbiheni*. Müsned-i Aḥmed ibn-i Ḥanbeli'de ve Bezzār ve Ebū 'Ali ve Müstedrek-i Ḥākim ve Şavā'ıḳ-i Muḥriḳa'da Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali sende bir meşel vardır 'İsā'dan ki Yehūd Ḥazret-i 'İsā'yı düşmān tutdular. Ḥattā Ḥazret-i Meryem'e iftirā vü bühtān etdiler ve naşarayı dost tutdular. Keşret-i muḥabbetlerinden ol ḥazretde olmayan bir menzilet işbāt eylediler. Ya'ni ibnu'llāh dediler. Ba'dehu Emirü'l-mü'minin buyurdu. İki ṭā'ife benim ḥaḳḳımda kendilerin helāk etdiler. Biri muḥıbb-i mufriṭdır ki keşret-i muḥabbetlerinden bende olmayan menzileti isnād etdiler. Ya'ni 'ulūhiyetime zāhib oldular. Ve biri buḡz-ı 'adāvet edip ol 'adāvet anları ol nesne üzerine ḥaml eyledi. Ḥaḳ'dan ba'id oldular.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Li 'Aliyyin innellāhe ḥaleḳal enbiyā'i min eşcāri semā ve ḥuliḳtu ene ve ente min şeceretin vāḥidetin fe ene eslūha ve ente fer'uhe ve ente mer'ahe ve'l-Ḥaseni ve'l-Ḥüseyni ağşa nūhā femen biḡaşin te'ālaḳu menbihā* (A 30a) *edḥalellāhu te'ālā fi'l-cenneti*. Müsned-i Aḥmed ibn-i Ḥanbeli ve Meveddāt ve Ḥilyetü'l-

²⁹³ Te'ālā B: A nüshasında yoktur.

Evliyā'da Cābir ibn-i 'Abdu'llāh Enṣārī mastūrdur ki ol ḥazret Murtaẓā 'Ali'ye ḥabl-i 'Arāfāt'da Hudā Te'ālā peygamber anı eşcār-ı müteferriḳden ḥalk edip ben ve sen meşcere-i vāhideden maḥlūk olduk. Ol şecereniñ aşlı benim ve ğayrı sensin. Ve şāḥ'ları Ḥasan u Ḥüseyn'dir. Her kim ol şāḥdan²⁹⁴ birine te'alluk ede Hudā te'ālā anı cennete idḥāl eder.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu Te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Men eḥabbe 'Aliyyen feḳadu eḥabteni ve men eḥabbeni feḳad eḥabbellāhu ve men ebḡaḍe 'Aliyyen feḳad ebḡaḍeni ve men ebḡaḍeni feḳad ebḡaḍallāhu*. Sünen-i tirmizi Selmān'dan ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da Ümmü Seleme'den *raḍıya'llāhu 'anhumā* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Bir kişi ki 'Ali'ye muḥabbet ede tahḳiḳ baña muḥabbet eder. Ve bir kişi baña muḥabbet eder Allah'a muḥabbet eder ve bir kişi ki 'Ali'ye buḡz eder baña buḡz eyler ve bir kişi ki baña buḡz ede ol kişi Allah'a buḡz eyler.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente ḳasimū'n-nārı ve'l-cenneti*. Sünen-i Dāreḳuṭni ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da mastūrdur ki ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali yevm-i ḳıyāmetde cennet ve cehennem ehlini ḳısmet edici sensin. İmām 'Ali Rızā'dan *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki rüz-ı ḳıyāmet dūzaḥ ede ki yā 'Ali bu kişi sendendir ve ol kişi bendendir. (B 33b)

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lā yecūzū eḥadün eş-şırāte illā men ketebe lehu 'ale'l-cevāze*. Sünen-i Dāreḳuṭni ve Şavā'ik-i Muḥriḳa ve Faṣlū'l-Ḥiṭāb'da Ebū Bekir es-Şiddiḳ'dan *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Hiçbir eḥad şırāt²⁹⁵dan güzer edemez. Meḡer 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib aña cevāz vere.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe eftera min t̃ā'ati ve t̃ā'ate ehli beyti 'ale'n-nāse ḥāşşaten ve 'ale'l-maḥlūḳu kāffeten ḳile yā Resūla'llāhi ve men nāse vemāl ḥalku ḳāle'n-nāsu ehli Mekketi ve el-ḥalku mā ḥaleḳallāhu te'ālā min zi-rūḥ*. Firdevsü'l-aḥbār'da İbn 'Abbās'dan *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti Hudā Te'ālā baña ve ehl-i beytime it̃ā'ati nāsa ḥāşşāten ve maḥlūḳata kāffeten farz eyledi. Denildi ki yā Resūla'llāh nās kimlere işāretidir ve maḥlūḳ neden kināyetidir? Buyurdu. Nās ehl-i Mekke'dir. Ve maḥlūḳ bi'l-cümle zi-rūḥdur.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ḥubbu 'Aliyyin ḥasenetün teḍurru me'ahu seyyi'etün ve buḡḍi seyyi'etün lā tenfe'u ḥasenetün*. Firdevsü'l-Aḥbār'da İbn 'Abbās'dan mervidir ki ol ḥazret

²⁹⁴ şāḥ A: şāḳ B.

²⁹⁵ şırāt A: şıraṭ B.

buyurdu. Muḥabbet-i ‘Ali bir ḥasenedir ki o ḥasene ile seyyi‘esi aña zarar vermez ve buğz-ı ‘Ali bir seyyi‘edir ki ḥasenesinden menfa‘at görmez.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Seyekunu min ba’di fitnetün fe izā kāne zālīke felzimu ilā ‘Aliyyin ibni Ebi Ṭālibin fe innehu fārūḳun beyne’l-ḥaḳḳi vel bātılı*. Firdevsü’l-Aḥbār’da eyā Leyli-i Ğıfāri’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Tiz ola ki benden soñra zuhūr eder. Her gāh ki ol fitne vāki‘ ola. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’in cānib-i hidāyet cālib-i ‘alilerine mülāzemet ederek zirā ki ol ḥaḳ ile bātıl (A 30b) beynini fārūḳdur.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyün bābī ‘ilmi ve mübelleḡu li-ümmeti mā üristü bihi min ba’di ḥubbuhu imānun ve buḡḍuhu nifāḳun ve’n-naḳaru ileyhi ra’eftün ve meveddete ‘ibādetün*. Hilyetü’l-Evliyā’da Ebū Zer-i Ğıfāri’dan raḍıya’llāhu ‘anh²⁹⁶ mervidir ki ol ḥazret buyurdu. ‘Ali benim ‘ilmimiñ bābıdır. Ümmetlerime tebliḡ edicidir. Ol nesneleri ki anıñla ben irsāl olundum. Ve anıñ muḥabbeti imān ve buğz-ı ‘adāveti iḥsānların ve ziyāndır. Ve aña naḳar etmek re’fet ve meveddeti ‘ibāretidir.

[**Menḳabet**], ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Yā eyyuhe’n-nāsu inne minküm men yukātılı alā e te‘vilü’l-Ḳur’āni kemā ḳateltü ‘alā tenzile fe ḳulnā men hüve yā Resūlallāhu feḳāle zālīke ḥāsıfu’n-na’li feḥarecet fe beşşirnehu bimā ḳāle Resūllallah felem yeltefıt bihi vecāe ke’ennehu sema’ahu*. Müsned-i Aḥmed ve Müstedrek-i Ḥākim’de ve Şavā’iḳ-i Muḥriḳa’da Ebū Sa‘id Ḥudri’dan mervidir ki birgün şaḫābeden bir cem‘ile ḥıdmet-i Resūla’llāh’a giderek ol ḥazretiñ devlü’n-na’leyni münkesir olup İmām ‘Ali bir cānibde anı ıslāḥ ederdi ol (B 34a) vaḳt ol ḥazret bu ḥadıṣ-i şerifi buyurdu. Ey merdümān sizden bir kişi vardır ki te‘vil-i Ḳur’ān’la kıtāl eder. Nitekim ben tezlile cidāl eylerim. Biz dedik ki yā Resūla’llāh ol kimdir? Buyurdu. Şu kişidir ki na’leynimi ıslāḥ eder. Ebū Sa‘id Ḥudri eydür. Ben Ḥazret-i Emir’in nezdine vardım. Ve bu ḥadıṣ-i şerifi beşāret verdim. Aşlā iltifāt etmedi. Güyā ki işitmiş idi.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Şa‘ade’l-minberu ḥamdullahe ve eşnā ‘aleyhi ve ḳāle ba’di meḳāle eyne ‘Aliyyün ibni Ebū Ṭālibin feveşebe ‘Aliyyün fe ḳāle ene yā Resūlallāhi feḳāle edni minni fedeni minhu ve ḍammehu ilā şadrihi ve ḳatele mā beyne ayneyhi vera’ayne mū‘u ‘ayni Resulallāhi bi-baḥri ‘alā şadrihi ve ḳāle yā ‘Aliyyü yā bi-eḍvetihi yā ma‘şerü’l-müslimin hāze ‘Aliyyün ibni Ebū Ṭālibin hāze şeyhü’l-muhācirin ve’l-enşāri hāze eḡi ve ibni ‘ammi ve hatani veleḡmi ve şe’ri hāze Ebu’s-sıbtıynül’l-Ḥasani ve’l-Ḥüseyni ba’di şübāni ehli’l-cenneti hāze*

²⁹⁶ raḍıya’llāhu ‘anh A: B nüshasında yoktur.

müfricü'l-kerbi 'anni hāze Esedullāh fī-arḍ ihī ve seyfu 'alā a'daihi fe Aliyyin buğḍihī la'netullāhi 'ayni ve la'netullāhi 'aynin vallāhu minhu beriu fe men eḥabbe en teberrae minallāhi ve minni feveşşiruhu minhu feliyubelliğu eşāhidu minkümü'l-ğāib. Şerefü'n-Nebi'de mastûrdur ki ol ḥazret minber üzere şu'ūd buyurup ḥamd u şenā buyurdu. Kandedir 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib? Pes Ḥazret-i Emir geldi. Eyitdi. *Ātike yā Resūla'llāh*²⁹⁷. Ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali ḳarib ol ḳarib oldu. Ol ḥazret anı kenārına²⁹⁸ alıp sinesine zamm eyleyip iki gözleri miyānını būs eyledi. Her iki mübārek gözlerinden sirişk-i kerrûbi reşk-i nebeviyeleri şudûr-ı meṭālî'-i budûr-ı Ahmediyeleri üzere câri oldu. Ba'dehu buyurdu. Yā ma'sere'l-müslimin budur Ḥaydar-ı Kerrār. Budur Şeyḥü'l-muhācirin ve'l-Enşār budur. Birāder-i küşādım budur. Püser-i 'ammim ve dāmādım budur dem ü laḥmım budur. Peder-i şıbtēyn-i neticeteyn-i merace'l-baḥreyn. Nübüvvet ü velāyet ve seyyidin-i cevānān-ı ehl-i cennet budur. (A 31a) Ol kişi ki benden ğumûm u kürûbu tefriḥ ve māye-i ferḥ ü sürûrumu tervic eder. Budur Ḥudā'nıñ şiri ve düşmānları üzerine şemşiri Ḥudā la'net ü la'netü'l anıñ üzerine ol ki kinedār-ı Ḥaydar-ı Kerrār'dır. Anlardan Ḥudā ve ben berileriz. Her kim Ḥudā'dan ve benden beri olmağa muḥabbet ḳıla gerekdir ki Murtażā 'Ali'den beri ola. Pes bunları ḥazırlarınıñ ğā'ibleriñize erişdiresin.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Ye'fizu min seğlif Ḥuseynu cāruhu ve ḳāle li-nesli menne evlā be'sene raculen minni evḳāle mişli nefsi felyeḍribenne e'nāḳıküm velayse bi-benne zerāriküm veliye' ḥuzenne emvāliküm ve ḳāle 'Ömeru fevellāhu mā temeneyytü'l-imārete illā yev meizin ve cae'ltü yuşibu şadrilehu ricāen en yeḳüle huve hāze ḳāle fe'tefet li-āAliyyi fe eḥezehu* (B 34b) *biyedihi şümme ḳāle hüve hāze.* İsti'āb'da Muṭṭalib ibn-i 'Abdullāh Ḥaṭib'den mervidir ki çün Şaḳif ceng-i Ḥuneyn'den firār edip ba'zı tã'ife ve ba'zı evṭāsa gitdiler. Bir cemā'at nezd-i Resûl'de ḳaldılar. Ol ḥazret anlara buyurdu. Gerekdir ki İslām olası ve ve illā benden bir kişi veyā benim mişlim ola. Sizlere irsāl ederim. Tā siziñ gerdānlarıñıza ura ve ferzendleriñizi esir ede. Ve emvāliñizi aḥz eyleye. 'Ömer ibnü'l Ḥaṭṭāb eydür. Va'llāh ben hergiz imārete arzu etmedim. Meğer ol gün ki şadrımı ileri etdim. Ol ümid ile şāyet ol ḥazret ol kişi budur diye. Bu eşnāda 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib iltifāt olandan tutup hüve hezā buyurdu.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'alā 'aleyhi ve sellem: *Hazā 'Aliyyün aḳdāmeküm sülmen ve İslāmen.* Menaḳıb-ı ibn-i Merdüyye'de Ebū Zer-i Ğıfārî'den mervidir ki bizler birgün ḥıdmet-i Resūla'llāh'a gelip 'arz eyledik ki yā Resūla'llāh 'indiñde dost-terin-i aşḥāb kimdir? Ta ki bir iş vāḳi' ola. Andan terk-i murāfaḳat etmeyelim. Ve bir ḥādişe vuḳu'a gele. Andan ṭariḳ-i

²⁹⁷ Sana geldim ya Resûlallah!

²⁹⁸ kenārına A: ḳanadına B.

murāfaḳat tutmayalım. Ol ḥazret buyurdu. Ol kim Murtaẓā ‘Ali’dir ki itā‘at u İslām’da siziñ²⁹⁹ aḳdemiñizdir.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: ‘*Aliyyü ya’sübe’l-müslimin ve’l-mālu ya’sübe’l-münāfiḳine*. Şavā‘ıḳ-ı Muḥriḳa’da Emirü’l-mü‘minin’den ‘Ali *kerrema’llāhu vechehu* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. ‘Ali pādişāh-ı müslimin ve māl-ı pādişāh-ı münāfiḳindir.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Li-Fāṭımatü inne kerremallāhu iyyāke zevcetüke men aḳdemehum sūlmān ve ekşerehum ‘ilmen ve efḍalehum ḥükmen inne’llāhe eṭ-ṭalāe ilā ehli’l arḍi ittılā‘eten feḥterāni minhum ve ba’leki fe-evḥā ileyye en üzevvicuhu iyyāki ve etteḥızehu vaşıyyen*. Vesiletü’l-müte‘abbidin İbn ‘Abbās’dan ve Menāḳıb-ı ḥaṭib’den Selmān-ı Fārisi’den mervidir ki bir gün Ḥazret-i Resül’e bir ‘arıza oldu. Seyyidetü’n-nisā ‘Ubāde’ye gelip girye kıldı. Ol ḥazret buyurdu. Ey Fāṭıma taḥḳıḳ Ḥudā’dan saña bu kerāmet iḥsān buyruldu ki seni bir kimseye tezvic eyledi ki İslām cihetinden aḳdem aşḥāb ve ‘ilm-i cihetden ekşer zev’i’l-elbāb ve aḥḳām-ı cihetinden efḍal aḥbābdır. Be-dürüsti Ḥudā Te‘ālā ehl-i zemine ıtla‘ buyurup anlardan beni ve zevciñi muḥtār eyledi ve baña daḥi eylediği seni aña tezvic edip ve kendime vaşı idim.

Menḳabet, (A 31b) ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā³⁰⁰ ‘aleyhi ve sellem: *İnnā āḥi ve veziri ve ḥayra men etrekü ba’di yaḳfi dini ve ḥayra men eḥlafte ba’di ‘Aliyyin ibni Ebū Ṭālibin*. Menāḳıb-ı ibn-i Merdūyye’de ve Hidāyetü’s-Sü‘edā’da Selmān-ı Fārisi ve Enes Mālīk’den *raḍıya’llāhu ‘anhumā* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Birāderim ve vezirim benden soñra terk eylediğim kimselerin bihteri ve dinimi edā eden ve benden soñra ḥalife kıldığıñ mihteri ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dir.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Yā eyyuhennāsu inni terakte fi-küm mā in eḥaztüm bihi len tuḍıllu kitābillāhi (B 35a) ve ‘ıtreṭi ehli beyti*. Şaḥiḥ-i Tirmizi ve Mişḳāt’da Cābir Enşāri’den ve Meşābiḥ ve Hidāyetü’s-Sü‘edā’da Ḥassān ibn-i Şābit’den mervidir ki bir rüz-ı ‘arefe ol ḥazret minber üzere gelip ba’de ez-ḥamd u şenā buyurdu. Ey merdümān sizlere ol nesneleri ki terk eyledim. Eğer anları aḥz u ḳabül ederseniz hergiz dalālete düşmezsiniz. Anlar kitābu’llāh ve ehl-i beyt ümmet-i penāhdır.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Yā eyyuhennāsu innemā ene beşerun mişliküm yūşeku en ye’tiyeni resülü rabbi fe-ecibtühü ve ene ṭārikün fī-kümü’s- şaḳaleyni evveluhume kitābullāhi fihi’l-Hüdā ve’n-nūri feḥuzu bi kitābullāhi ve ehli beyti menittebe‘uhuma kāne ‘ale’l-Hüdā*

²⁹⁹ siziñ A: B nüshasında yoktur.

³⁰⁰ Te‘ālā B : A nüshasında yoktur.

vemen terakehuma kâne ‘ale’ḍ-ḍalāletihî. Şaḥîḥ-i Müslim ve Meşābih Mişkāt ve Meşāriḳu’l-Envār ve Hidāyetü’s-Sü‘edā’da Zeyd ibn-i Erḳām’dan mervidir ki Ğadir-i Ḥum’da ol ḥazret ḥuṭbe okudu ve buyurdu. Āgāḥ oluñuz ey merdümān ancak ben sizler gibi beşerim. Ḳarib oldu ki baña Ḥudā’nıñ Resül’ü ya’ni melekü’l-mevt gele ve ben icābet eylerim. Ḥālbuki ben sizlere iki emr-i ‘azim terk eyledim. Birinci Ḳur’ān ki nūr-ı hidāyetle bir leme‘ātdır. Anıñ ile ‘amel ediñ ve ikinci ehl-i beytimdir. Anlarıñ mesleklerine gidiñ. Bunlara mutāba‘at edenler hidāyet üzere ve bunları terk edenler ḍalālet üzere oldular.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *İnnellāhe lehu’l-ḥamdu ‘araḍa ḥubbe ‘Aliyyin ve Fāṭimate ve zürriyetuhume ‘ale’l-beriyyeti femen badere bi’l-icābeti ce‘ale minhumu’r-rusule ve men ecābe ba‘de zālike ce‘ale minhum şī‘atihi ve innellāhe cem‘uhum fi’l-cennetin.* Ḥülāşatü’l-Menāḳıb’da maştûrdur ki ol ḥazret buyurdu. Tahḳıḳ Ḥudā Te‘ālā ki cemi‘ meḥāmmda aña maḥşûşdur. ‘Ali ve Fāṭima ve evlād u muḥibblerini ḥalāyık üzere ‘arz eyledi. Ol kimseye ki evvel icābete mübāderet eyledi. Anlar peygamber ve mürsel oldu. Ve anlar ki ba‘dehu icābet eylediler. Şī‘a oldular. Be-dürüsti Ḥudā Te‘ālā anları cennetde cem‘ eyleyecektir.

[**Menḳabet**], ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Men eḥabbe en yuḥyi ḥayāti ve yemûte mevti ve yed ḥulu’l-cennetelleti ve ‘adni rabbi felyetevelle ‘Aliyyi ibni Ebû Ṭālibi ve zürriyeti’t-tāhirine e’immetü’l-Hüdā ve meşābihu’d-dücā min ba’dihî fe-innehum len yuḥricuküm min Bābil Hüdā ilā bâbu’ḍ-ḍalāleti.* Kitāb-ı mezkûrda maştûrdur ki ol ḥazret buyurdu. Her kim benim ḥayātım gibi ḥayāta vāşıl ve mevtim gibi mevte ḥāşıl olmağa muḥabbet eyleye gerekdir ki ol kimseye ‘Ali ibn-i Ebû Ṭālib’e muḥabbet eylesin. Ve evlādı tāhirlerine ki e’imme-i Hüdā ve meşābihü’d-dücā’dır. ‘Ali’den soñra be-dürüsti anlar sizleri ṭarik-i müstaḳimden (**A 32a**) iḥrāc ve vādi-i ḍalālete ve ḡavāyete ilāc eylemez.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Evvele meni’t-teḥaze ‘Aliyyi ibni Ebû Ṭālibin eḥāmin ehli’s-semāi İsrāfilü şümme Mikāilü şümme Cebrāilü ve evvele men eḥabbehu minhum ḥameletü’l-‘arşı şümme rıḍvānu hāzinu’l-cennetü şümme melekü’l-mevti ve inne melekü’l-mevti yeteraḥḥamu muḥibbi ‘Ali ibni Ebû Ṭālibin kemā teraḥḥame a’le’l-enbiyāi.* Kitāb-ı mezkûrda maştûrdur ki ‘Ali ibn-i Ebû Ṭālib ehl-i semādan birāder ittiḥāz edenlerin evvel İsrāfil ba‘dehu Mikā’il (**B 35b**) ba‘dehu Cebrā’il ve ehl-i semādan muḥabbet edenleriñ evveli ḥamletü’l-‘arş ba‘dehu rıḍvān-ı ḥāzenü’l-cennet ba‘dehu melekü’l-mevtdir. Be-dürüsti melekü’l-mevt muḥabbetān-ı ‘Ali’ye teraḥḥum eder. Nitekim enbiyā üzerine eder.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem: *Fuḍḍile 'Ali ibni Ebū Ṭālibin alā cemi'ü's-şahābeti seb'ine mertebeten*. Yine kitāb-ı mezkūrda mastūrdur ki ol ḥazret buyurdu. 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib bi'l-cümle şahābe üzerine yetmiş derece tafḍ il olundu.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem: *Āhedeni rabbi en lā yeḳbele imān 'abdin illā behcete ehli beyti*. Yine kitāb-ı mezkūrda mastūrdur ki ol ḥazret buyurdu. Perverdīgārım 'ahd eylemişdir. Benimle ki hiçbir kuluñ imānını ḳabūl etmeye. Meğer ehl-i beytime muḥabbetleri sebeble ḳabūl ede.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem: *Vellezi nefsi lā tezillu ḳademü 'abdi yevme'l- ḳıyāmeti hattā yes'elehullāhu 'an ḥubbinā ve ehle'l-beyti fe-ḳāle 'umura mā āyetu ḥubbiküm min ba'di küm feveda'u yedehu ve 'alā re'si 'Aliyyi ibni Ebū Ṭālibin fe-ḳāle ḥubbuna min ba'di ḥubbu hāze*. Yine kitāb-ı mezkūrda mastūrdur ki ol ḥazret buyurdu. Ḳasem ol zāta ki nefsim anıñ yed-i ḳudretindedir. Rūz-ı ḳıyāmet hiçbir bendenin ayağı sürmez. Hattā Ḥaḳḳ sübhāne ve teālā benim ve ehl-i beytimiñ muḥabbetini su'al eyleye. 'Ömer raḍıya'llāhu 'anh eyitdi. Yā Resūla'llāh sizden soñra muḥabbetiñiziñ 'alāmeti nedir? Ol ḥazret mübārek ellerin fark-ı mübārek 'Ali Murtaẓā'ya ḳoyup buyurdu. Benden soñra baña muḥabbetiñ 'alāmeti bu şahşa muḥabbetdir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali innellāhe ḳad ḡafereleke ve li-zürriyetike ve li-ehlike ve şı'atike fe-beşşiru enneke lā tezi'u'l- bāṭın*. Cemi' Deylemi ve Şavā'ik-i Muḥriḳa'da mastūrdur ki ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali taḥḳiḳ Ḥudā Teālā seni ve evlādıñı ve ehl-i beytiñi ve muḥibbleriñi yarlıgadı. Pes beşāret ver ki taḥḳiḳ sen tire bāṭın deḡilsin.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem: *İnni tārikün fī-kümü's-şakaleynin eḥaduhumā efḍalu mine'l-āḫira kitābullāhu ḥablun memdūdu mine's-semāi ile'l-arḍi ve 'itreti ehli beyti ve len yeteferraḳa hattā yerāde 'ale'l-ḥavzi fenḟuru keyfe tuḫālifüne fī-himā*. Tefsir-i Şa'lebi ve Mişkāṭ'da³⁰¹ ve Meşābih ve Kitābü's-Şifā ve Nişābü'l-Aḫbār ve Erba'in'de Zeyd ibn-i Erḳām'dan mervidir ki çün Resūl-i Ḥazret ḥaccü'l-vedā'da Ġadir-i Ḥum mevzi'ine geldikde buyurdu. Be-dürüsti eḥad-i hü mā āḫirden fāzıl-ter iki şeyi 'aẓim sizlere terk eyledim. Biri kitābu'llāh'dır ki ḥabl-i memdūddur semādan 'arza. Ve biri ehl-i beytimdir ki muḥabbetleri müfterizadır. Bunlar yekdiğerinden cüdā olmazlar. Tā ḥavz-ı kevşere vārid olurlar. Pes nazar ediñiz. Bu ikide baña ne günā (A 32b) muḥālefet edersiñiz?

³⁰¹ Mişkāṭ A: Mişkāṭ'da B.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Elā inna meşele ehli beyti fî-kûm men sefineti Nûh'in men zekehâ necāve men teħallefe 'anhuma heleke*. Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbeli ve Mişkât'da ve Şerefü'n-Nübüvve ve Hidāyetü's-Sü'edā'da Ebū Zer-i Ğıfārî'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki Ebū Zer der-i Kā'be'den tutup eydüdü. **(B 36a)** Hāzret-i Resûl'den işitdim. Buyurdu ki miyāneñizde benim ve ehl-i beytimiñ mişli sefine-i Nûh gibidir. Aña murād olan ħalāş olur. Ve teħallüf eden helāk bulur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā³⁰² 'aleyhi ve sellem: *Li-küllü şey'in nebiyyin esāsu ve esāsu'd-dinu ħubbe ehli beyti*. Teşrih ve Hidāyetü's-Sü'edā'da ol hāzret buyurdu. Her nesne için bir bünyād vardır. Ve diniñ bünyadı ħubb-i ehl-i beytdir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *li'Aliyyi ve Fātimetü Haseni ve Hüseyni innā ħāribun li-men ħārabehum ve silmün li-mem selemehum*. Şāhiḥ-i Tirmizî ve Meşābiḥ ve Mişkāt'da Zeyd ibn-i Erķām'dan mervidir ki ol hāzret 'Ali ve Fātima Hasan ve Hüseyin ħaķlarında buyurdu. Ben cenk eylerim anıñla ile ki siziñle cenk ü şulḥ eylerim. Anlar gele ki siziñle şulḥ eyler. Şavā'ik-i Muḥriķa'da maşṭürdur ki “*innemā yuridullāhu*”³⁰³ āyet-i kerimesi nāzil olduķda ol hāzret bu ḥadiş-i şerifi buyurdu.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Eḥibbullāhu li-mā erķadküm min ni'metin ve eḥibbuni yuḥbibullāhi ve eḥubbu ehli beyti yuḥibbi*. Şerḥ-i Mişkāt'da ve Nişābü'l-Aḥbār ve Faşlü'l-Ḥiṭāb ve Me'āni'l-Aḥbār ve Hidāyetü's-Sü'edā ve Hülāşatü'l-Menāķıb'da maşṭürdur ki ol hāzret buyurdu. Ey mü'minler Allah'a muḥabbet ediñiz ki ni'metiyle sizleri perveriş eyledi. Ve anıñ muḥabbetiyle baña ve benim muḥabbetimle ehl-i beytime muḥabbet ediñ.

[Menkabet], kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā Fātimatü emā terđine innellāhe ittala'e 'alā ehli'l-arđi feḥtāre ebāki ve zevceki*. Firdevsü'l-Aḥbār'da maşṭürdur ki ol hāzret buyurdu. Yā Fātima rādiye değılsin. Hudā te'ālā ehl-i zemine nazar edip seniñ babañı ve zevciñi ihtiyār eyledi.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente ve şı'atike yerdüne ve 'ale'l-ḥavzi rev'en merrateyni mübeyyedate vücühüküm ve inne a'dae leküm yerdüne 'ale'l-ḥavzi zamau müteķabbihine*. Cemî' Deylemi ve Şavā'ik-i Muḥriķa'da maşṭürdur ki ol hāzret buyurdu. Yā 'Ali sen

³⁰² Te'ālā B: A nüshasında yoktur.

³⁰³ “Sadece Allah istiyor.” Tevbe 9/85, Ahzâb 33/33.

ve muhibbânîñ sir-âb ve yüzleriñiz beyâz u münevver olduđuñuz hâlde havz-ı kevşere vârid olursuñuz ve ‘adûlarıñız teşne-dil ve kabîhu’l-vücûh gelirler.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: *Yâ ‘Aliyyu mâ terdâ inneke ma’iye fî’l-cenneti ve’l-Hasenü ve’l-Hüseyni ve zürriyâtuna halfê zuhûrina ve ezvacüne halfê zürriyûtuna ve eşyâ’unâ fi-yeminine ve yesârinâ*. Menâkıb-ı ibn-i Merdûyye ve Şavâ’ık-i Muhrika’da mastûrdur ki ol hâzret buyurdu. Yâ ‘Ali eyâ râzı değilsin aña ki benimle cennetde olasın. Hasan ve Hüseyin ve zürriyâtımız halefimizde var ve üçümüz halef-i zürriyâtımızda ve şi’alarımız yemin ü yesârımızda olalar.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: *Ma’rifeti âli Muhammedin berâetün mine’n-nâri ve hubbu âli Muhammedin cevâzu ale’s-şırâti velâyetu âli Muhammedin emünü mine’l-‘azâb*. Me’âni’l-aḥbâr ve Faşlü’l-Ḥitâb’da mezkûrdur ki ol hâzret buyurdu. Ma’rifet-i âl-i Muḥammed nâr-ı düzaḥdan berâ’et ve muḥabbet-i âl-i Muḥammed ‘ubûr-ı şırâta cevâz (B 36b) ü ‘inâyet ve âl-i Muḥammed’e bende olmak ğazâbdan emân u selâmetdir.

Menkabet, kâle’n- nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: *Lev ya’leme’n-nâsu metâ sümmiye ‘Aliyyün Emire’l-mü’minine mâ enkerâ eḫdâlihi sümmiye bi-zâlike ve Âdeme (A 33a) beyne’l-rûḫi’l-cesedi ve kâlellâhu elestü bi-rabbikümü kâlu belâ feḫâle te’âlâ ene rabbiküm ve Muḥammedün nebiyyüküm ve ‘Aliyyün Emirüküm*. Firdevsü’l-Aḥbâr’da ve Huzeyfe ibn-i Yemâni’dan mervidir ki ol hâzret buyurdu. Eğer nâs bileler idi ki Murtaẓâ ‘Ali kağı zamânda Emirü’l-mü’minin tesmiye olundu. Faẓlıñı inkâr etmezlerdi. Ol vakitte tesmiye olundu ki âdemiyan rûḫ-ı cesedde idi. Hudâ Te’âlâ ervâḫ-ı zürriyât-i âdeme ḫitâb eyledi. Ben siziñ rabbiñiz değil miyim? Dediler. Beli rabbimizsin. Hudâ Te’âlâ buyurdu. Ben rabbiñiz ve Muḥammed nebiñiz ve ‘Ali emiriñizdir.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: *‘an Cābir ibni ‘Abdullāh Enṣāri kâle semî’tü Resûla’llāhi aleyhi ve sellem yevme’l-Hudeybiye ve huve āḫizun biyedi ‘Aliyyin kâle hāze Emire’l-berarati ve kâtilü’l-kefereti seyūdū min nefere maḫzûlün men ḫazelehu yemudduha bi-şavtihi*. Müstedrek-i Ḥâkim ve Şavâ’ık-i Muhrika’da ve Meveddât’da Cābir ibn-i ‘Abdu’llah Enṣāri’dan mervidir ki eyitdi. İştidim yevm-i Hudeybiye’de Resûla’llâh’dan bir hâletde ki ol hâzret Emirü’l-mü’mininiñ elinden tutmuş idi. Buyurdu. Emirü’l-mü’minin Emirü’l-ebrâr ve Kâtilü’l-küffâr’dır. Aña nuşret kılan manşûr ve haḫir tutan maḫkûrdur ve âvâzın medd eylerdi.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: *Lemmâ esrâ li ile’s-semâi sümme ilâ sidretü’l-müntehâ veḫaftu beyne yedey rabbi feḫâle yâ*

Muhammedu kıltü lebbeyke ve sa'diyike kıale lekad belevtü halkı ve en'emtü fe eyyihum raeyte etva'aleke kıltü li-'Aliyyen kıale kad şadahte eyā Muhammedün kıale feheli ittehzatu nefsike halifetü yu'di 'anke ahkameke ve yu'allimu ibadi min kitabi mala ya'lemune kıltü ihtara fe inne hayruke hayri kıale ahtertuleke 'Aliyyen li-nefsike vaşıyyaen ve hüve nahletu 'ilmi ve hikmeti ve hüve Emire'l-müminin hakkā lem neyelhā ehadun ve leyset li-ehadi ba'dehu yā Muhammedü 'Aliyyün raeytü'l-Hüda ve imāmi men itā'ati ve nürü evliyāi ve huve'l-kelimetülleti elzemtühā li'l-muttakıne men ehabbehu fekad ehabbeni ve men ebğadahu fekad ebğadani febeşşirhu bi-zālike yā Muhammedü kıltü rabbi lekad beşşiruhu. Baħrū'l-Ma'arif ve Hülāşatü'l-Menākıb ve Menākıb-ı Haṭıb'de Emirü'l-müminin rivāyetiyle ve Hilyetü'l-Evliyā'da Ebū Hureyre rivāyetiyle maşūrdur ki ol hażret buyurdu. Çün Mi'rāc gece'si Hudā Te'ālā benı āsmāna isrā buyurdu. Tā sidretü'l-müntehāya vardım. Perverdigārım (B 37a) hużūrunda kıā'im oldum. Dedi yā Muhammed. Dedim. Lebbeyk ü sa'deyk. Dedi. Tahkıķ maħlūkātımı tecrübe eyledim. Ve anları ni'metle toyladım. Pes yā Muhammed anlardan kıağısı saña muṭi'dir? Dedim yā rabbi Murtażā 'Ali cümlesinden ziyāde muṭi'dir. Dedi yā Muhammed toğru dediñ. Yine buyurdu. Eyā ittiḥāz etdiñ mi nefsiñ için bir halife ki senden seniñ ahkāmını edā ve kıtābımdan kıullarıma bilmedikleri nesneleriñ ta'limini ifā eyleye. Dedim yā rabbi sen ihtiyār et. Zirā ki seniñ ihtiyārıñ benim muḥtārımdır. Buyurdu. Yā Muhammed seniñ için 'Ali'yi ihtiyār eyledim. Anı vaşı eyle ki ol benim nahl-ı 'ulūm ve hikemim ve 'ale'l-hakķ mü'minlere Emir-i müstaḥkemdir. Ve bu imāret yā Muhammed senden evvel ve şoñra hiçbir ehade müyesser olmamışdır. Yā Muhammed 'Ali 'ilm-i hidāyetdir. Ve baña itā'at edenleriñ imāmi ve velilerimiñ nūr-ı hüāmı ve ol bir kelimedir ki müttaķileriñ üzerine lāzım kııldım. Her kim aña muḥabbet eder tahkıķ baña muḥabbet eder. Ve her kim aña buğz eder (A 33b) tahkıķ baña buğz eder. Yā Muhammed bunları 'Ali'ye tebşir eyle. Dedim yā rabbi eylerim.

Menkabet, kıale'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Fi leyletü'l-mi'rac men tuḥibbe mine'l-halkı yā Muhammede fe-kıltü 'Aliyyen fe-kıale'l-nefitu fe'izen 'Aliyyü min bā'di kıāimün.* Baħrū'l-Ma'arif ve Hülāşatü'l-Menākıb'da mezkūrdur ki ol hażret buyurdu. Mi'rāc gecesinde Hudā Te'ālā buyurdular ki yā Muhammed ḥalāyıkdan kime muḥabbet edersin? Dedim. Murtażā 'Ali'ye buyurdu. Yā Muhammed yesāriña nażar eyle. Gördüm ki 'Ali Murtażā anda kıā'imdir.

Menkabet, kıale'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe te'ālā ḥatabeni leylete'l-mi'rac belğate 'Aliyyü kıltü yā rabbi ente ḥatabeni emme 'Aliyyün kıale yā Muhammed ene şey'ün leste ke'l-eşyāi ufāsi bi'n-nāsi ve ūşafu bi'n-nāsi ūşafu bi's- şübbehāt ḥılķatike min nürü ḥalāķtü 'Aliyyün min*

nūrike faṭṭale'tü 'alā serā'iri ḳalbıke felem ecid fi-ḳalbıke ḫabbe 'ileyke min 'Aliyyi ibni Ebū Ṭālibin feḫā ṭabutūke beḫāṭiḫi ve lisāniḫi yeṭme'inne ḳulibuke. Menāḳıb-ı Ḥaṭıb'de ve Baḫrū'l-Ma'ārif ve Ḥülāṣatü'l-Menāḳıb'da maṣṭūrdur ki ol ḫazret buyurdu. Be-dürüsti Ḥudā Te'ālā Mi'rāc gecesi baña zebān-ı Murtaẓā ile ḫiṭāb buyurdu. Dedim yā rabbi baña ḫiṭāb eden sen misin? Yā 'Ali'dir buyurdu. Yā Muḫammed ben eṣyā gibi olmadım ki nāsa ḳıyās olunam. Veyā anlarıñ teṣebbühātlarıyla tavṣıf ḳılındım. Sen benim nūrumdan ve 'Ali'yi seniñ nūruñdan ḫalḳ eyledim. Serā'iriñe muṭṭali' oldum. 'Ali'den muḫabbetli bir kimse bulmadım. Bu cihetden anıñ lisāniyla tekellüm eyledim. Tā ḳalbiñ ārām-gir ve muvāneset-pezir ola.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Men erāde en yetemesseke bi-ḫabli'l-metin fel i-yuḫıbbe 'Aliyyen ve zürriyetiḫi.* Düstürü'l-Ḥaḳāyık'da Zeyd ibn-i Erḳām'dan mervidir ki (B 37b) ol ḫazret buyurdu. Her kim ki ḫablü'l-metine temessük murād ede 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib zürriyātına muḫabbet eyleye.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ḥaleḳallāhu teālā min nūri vechi 'Ali ibni Ebū Ṭālibin seb'ine elfi meleki yestağfirune lehu ve'l-muḫıbbe ilā yevme'l-ḳıyāmeti.* Baḫrū'l-ma'ārif ve Baḫrū'l-Menāḳıb ve Menāḳıb-ı Ḥaṭıb'de mezkūrdur ki ol ḫazret buyurdu. Ḥudā Te'ālā nūrdı ve 'Ali'den yetmiş biñ ferişte ḫalḳ eyledi ki 'Ali ve muḫıbbānı için tā rüz-ı ḳıyāmet istiğfār edeler.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İzā kāne yevme'l-ḳıyāmeti yes'udi 'Aliyyi ibni Ebū Ṭālibin ale'l-firdevsi ve huve cebelün 'ālin fi'l-cenneti ve fevḳa 'arşı'l-ālemin ve min selḫati yetefecceru enhāru'l-cenneti ve teferraḳu fi'l-cibālī ve huve cālison 'alā kürsiyyin min nūri yecri beyne yedeyhi letessenim lā yecūze ḫade 'ale's-şırāṭi illā berā'etün mae bi-velāyetiḫi ve zürriyātiḫi ehli beytiḫi ve huve yüşerrifu 'ale'l-cenneti yedḫulu muḫıbbu'l-cenneti ve muḫıḳḫeḫu'n-nār.* Baḫrū'l-ma'ārif ve Ḥülāṣatü'l-Menāḳıb'da maṣṭūrdur ki ol ḫazret buyurdu. Çün ḳıyāmet ḳā'im ola. 'Ali Murtaẓā firdevse şu'ūd eder ve ol cebel-i ālidir. Fevḳında 'arş mülk-i müteālidir. Ve ol kūhuñ dāmeninde ırmaḳlar cāri ve cennetiñ eṭrāfına sāri olur. Murtaẓā 'Ali nūrdan kürsi üzerinde oturur. Ve nezdinde tesnim ırmağı aḳar. Ve hiçbir ferde şırāṭdan geḫmeḫe ruḫṣat verilmeye. Meḫer Murtaẓā (A 34a) 'Ali ve ehl-i beyti muḫabbetlerinde ellerinde bir berāt ola. İmām 'Ali cennete teşrif edip dostlarını cennete düşmenlerini düzaḫa duḫūl eyler.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali innellāhu te'ālā eṣrefü 'ale'd-dünya feḫterāni 'alā ricālü'l-ālemin şümmeṭṭale's-şāniyyete feḫtāreke 'alā ricālü'l-ālemin şümme ṭale'e's-şāliṣete feḫtāru'l-e'immete min veledike 'alā ricālü'l-ālemin*

sümmeṭṭale'e'r-rābi'ate feḥtātrū'l-Fāṭimate 'alā nisāi'l-'ālemin. Meveddāt'da Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali be-dürüsti Hudā Te'ālā dünyāya müşerref ü nāzır olup merdümān-ı 'ālemyāndan beni güzide eyledi ve şāniyen muṭṭali' olup seni ihtiyār kıldı ve şālişen muṭṭālī' olup evlādından e'imme-i ma'sūmin-i güzide ve erba'a nazar buyurup Fāṭıma'yı ihtiyār ve mertebesin mezide eyledi.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente ḥayrū'l-beşeri men şekke fihi feḳad kefera.* Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā 'Ali sensin bihterin-i beşer ve şekk eden kāfir-i bi-başardır.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lā yuḥibbu 'Aliyyen illā mü'minün ve lā yebḡaḍuhu ve illā kāfirün.* Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Muḥabbet etmez 'Ali'ye illā mü'min tāhir ve 'adāvet atmez aña illā kāfir.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Buḡḍu 'Aliyyün küfrün ve buḡḍu nebiyyin Hāşimin nifākun.* (B 38a) Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Buḡz-ı 'Ali küfr ve şikāk³⁰⁴ ve buḡz-ı Beni Hāşim nifākdır.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe te'ālā ceale li-küllü nebiyyin veşāyye fe Şitü vaşıyyi Ādeme ve Yūşā'u vaşıyyi Mūsā ve Şem'üne vaşıyyi 'İsā ve 'Aliyyi vaşıyu vehuve ḥayrū'l-evşiyāi fi'd-dünya ve'l-āḥireti ve ena'd-dā'i vehuve'l-muḍiyu.* Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ḥaḳḳ sübhāne ve te'ālā her nebi için bir vaşi kıldı. Pes Şit vaşi-i Ādem ve Yūşa' vaşi-i Mūsā ve Şem'un vaşi-i 'İsā ve 'Ali baña vaşidir. Ve ol dünyā ve āḥiretde ḥayrū'l-evşiyādır. Ve ben ḥaḳḳı toḡru yola da'vet eylerim. Ve 'Ali ol rāh-ı Hüdā'yı izā'e vü rüşenā edicidir.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente tu'addi minni ve ente ḥalifeti 'alā ümmeti.* Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. 'Ali gerdenimden zimmetimi sen te'diye ve ümmetim üzerlerine benim ḥalifem sensin ki anları tehdiye edersin.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lemme üsri li ile's-semāi yelḳaniye ile'l- melāiketü bi'l-beşāreti fi külli semāin ḥattā yelḳaniye Cibrilü fi maḥfilihi mine'l-melāiketihî feḳāle yā Muḥammeden leve icteme'at ümmetike 'alā ḥubbi 'Aliyyin mā ḥuliḳa'n-nāri.* Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ol zamān ki beni āsmāna ilettiler. Her semāda müjde-i feriştegān baña beşāret ile mülāḳı oldu. Ḥattā

³⁰⁴ şikāk A: şikāf B.

Cebrā'il mahfilinde melā'ikeden bir cemā'atle baña müjde ile geldi ve eyitdi. Yā Muhammed eğer ümmetleriñ 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'in muhabbeti üzerine cem' olalar idi düzah-ı halk olmaya idi.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Keffe 'Aliyyin keffi*. Emirü'l-Mü'minin'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Dost-ı 'Ali benim dostumdur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi (A 34b) şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali lemmā yebğuduke mine'l-enşāri ille men kâne aşluhu Yahūdīyyen*. Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* rivāyet eder ki ol hâzret buyurdu. Yā 'Ali Enşār'dan saña buğz etmez meğer ki aşlı Yahüdi ola.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali men eṭā'ani feḳad eṭāellāhu vemen eṭā'eke feḳad eṭā'ani vemen 'aşāni feḳad 'aşāllāhu vemen 'aşāke feḳad 'aşāni*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hâzret yurdu. Yā 'Ali her kim baña itā'at ede tahkik Hudā'ya itā'at eder. Saña itā'at eden baña itā'at eder. Her kim baña 'āsi olur tahkik Hudā'ya 'āsi olur. Ve her kim saña 'āsi olur tahkik baña 'āsi olur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Aliyyü'l-e'immeti min veledike femen aṭā'uhum feḳad eṭāellāhu men 'aşāhum feḳad 'aşāllāhu vehüm 'urvetü'l-vüşka vehumu'l-vesiletü ilāllāhi (B 38b) te'ālā*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. İmāmān seniñ ferzend-i ercümendleriñdir. Her kim anlara itā'at ede tahkik Hudā'ya itā'at eder ve her kim anlara 'işyān eder tahkik Hudā'ya 'işyān eder. Anlardır 'urvetü'l-vüşkā anlardır vesile-i liḳā.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lev enne 'abden 'abdellāhe mişle maḳāme Nūh'in fi-ḳavmihi ve kânelehu mişlü eḳadin zeheben fe enfeḳa fī-sebilullāhi ve mudde fī-'umrihi ḥattā bi-ḥacci elfe 'āmin 'alā ḳademiye şümme beyne's-şafā ve'l-merveti ḳutile mazlūmen şümme lem yuvellike yā 'Aliyyi lem yeşumma rāyihātü'l-cenneti velem yed ḫulihe*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Eğer bir bende Nūh'ün ḳavmi içinde ḳıyāmı miḳdārı 'ibādet ve cebel-i Uḫud gibi altun olup fi-sebili'llāh infāḳ edip 'ömrü dirāz olup biñ sene piyāde beyt-i şerifi ziyāret ve beyne's-şafā ve'l-mürde-i mazlūma maḳtūl olup 'ömrü nihāyet ola. Ya 'Ali eğer saña muhabbet eylemese ol nā-tamām bū-yı cenneti istişmām edemez. Ve aña dāḫil olamaz.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Lā testehiffū ḳāle şi'ati racūlen minhum leyeşfe'u fī-mişli rabi'ate ve muḍirre*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Ve muḫibbān u Murtaẓā'yı

istihfâf etmeñ ki anlardan bir kişi Rebi'a vü Sefer kabileleriniñ küsfendâni miqdârı şefâ'at ederler. Mü'ellif eydür ki zâhir ola. Ricâlden murâd Üveys-i Karâni'dir. Zirâ mahrem-i esrâr Hazret-i Şeyh 'Attâr Tezkiretü'l-evliyâ'da irâd eder ki harb-i Şıffîn'de Üveys *rağıya'llâhu 'anh* Hazret-i Emir'e bi'at edip kesb-i şehâdet eyledi. Lâkin tefâvüt burasındadır ki şeyh-i mezkûr Rebi'â vü Sefer kabileleriniñ müyları miqdârınca diye beyân ederler ve hadiş-i şerifde ise müy lafzı yoğdur. Devr ü evânıñ ihtilâfına mebnidir. Va'llâhu a'lem be-ğakâyıku'l-umûr.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ³⁰⁵ 'aleyhi ve sellem: *Yâ 'Aliyyü inneke teğra'u babü'l-cennetü fetedhuleha bilâ-ğesâb*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hazret buyurdu. Yâ 'Ali tahkik sen bâb-ı cenneti dağğ eder ve bilâ-ğesâb aña dâğil olursun.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Men kâne âğiru kelâmihi's-şalâvâti 'aleyye ve 'alâ 'Aliyyi yedhule'l-cennete*. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki ol hazret buyurdu. Bir kimseniñ ki âğir kelâmı baña ve 'Ali'ye şalâvât ola ol kimse cennete dâğil olur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: **(A 35a)** *Men eğabbe en yerkebe sefinete'l-cennâti bi'l-'urvetü'l- vüşka ve'l-ya'zıme bi-ğablillâhi'l-metini felyuvelle 'Aliyyen ve'l-yu'âdi 'aduvvehu velâ ba'sıme bi'l-e'immeti'l-Hüdâ* **(B 39a)** *min veledihi fe-innehüm ħulefâi ve evşiyâi ve ħaccullâhi 'ale'l-ğalkı ba'di ve sâdâti ümmeti ħarbum ħarbi ve ħarbi ħarbillâhi ve ħarebu a'dâihim ħarbi's-şeytân*. Emirü'l-müminin'den mervidir ki ol hazret buyurdu. Bir kimse sefine-i necâta râkib olmak ve 'urvetü'l-vüşkâya yapışmak veyâ ħablu'llâha i'tişâm kılmağ murâd³⁰⁶ u muğabbet eyleye ol kimse İmâm 'Ali'ye muğabbet eyleye. Benden soñra ve 'adûsuna 'adâvet ede ve anıñ evlâdından e'imme-i Hüdâ'ya günâh ve işyân etmeye. Zirâ anlar benim ħulefâ vü vaşilerimdir. Ėalk üzerine Ėüccetu'llâh'dır. Ve anlar ile cenk eyleme benimle cenkdir. Ve benimle cenk Ėüdâ ile cenkdir. Ve anlarıñ düşmenleriyle cenk şeytânla cenkdir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Yâ 'Ali ente inni râ'eyte ismûke mağrûna bi-ismi fî erba'eti mevâtıne fe-nestü bi'l-nağari innehu ħabbeğat beytü'l-muğaddesi fî-mi'râci ile's-semâi vecudete şağharati biğâ lâ ilâhe illâllâh Muhammedu'r-Resûlallâh eyyedtüğü bi-vezirihı fe-ğultü Cibrile men veziri fe-ğâle 'Ali ibni Ebü Tâlibi felemme intehebtü ilâ sidretü'l-müntehâ vecedtü 'aleyhe inni enallâhu lâ ilâhe illâ ene vağdi ve Muhammedün şafveti min ħalkı eyyedtüğü bi-vezirihı ve naşaratüğü bi-*

³⁰⁵ Te'âlâ B: A nüshasında yoktur.

³⁰⁶ murâd A: berâd B.

vezirihî fe-*ḳultü Cibrilü* *vemen vezirî ḳāle* ‘Ali ibni Ebū Ṭālib felemme *cāvezte sidretü’l-müntehā inteḥebtü ile’l-‘arşî vecedtüḥü mektüben* ‘alā *ḳava’ime inni enallāhu lā ilāhe illā ene Muḥammedün ḥabibi min ḥalḳî eyyedtüḥü bi-vezirihî felemme hebeṭtu ile’l-cenneti vecedtü mektüben* ‘ala *bābi’l-cenneti lā ilāhe illāllāh Muḥammedün ḥabibi min ḥalḳî eyyedtehu bi-vezirihî ve naṣartüḥü bi-vezirihî*. Emirü’l-mü‘minin’den *kerrema’llāhu vechehu* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā ‘Ali seniñ nāmıñı dört maḥalde nāmıma muḳarin gördüm. Ve anı nazar ile gördüm. Be-dürüsti semāya Mi‘rāc’da Beytü’l-muḳaddes’e erişdim. Anda bir taş buldum. Yazılmış idi. *Lā ilāhe illā’llāh Muḥammedü’r-Resūla’llāh eyyedtüḥü bi-vezirihî ve naṣartüḥü bi-vezirihî*.³⁰⁷ Pes Cembrā’il’e dedim ki benim vezirim kimdir? Dedi. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dır. Ba‘dehu Sidretü’l-müntehā’ya erişdim. Üzerinde yazılmış ki Ḥudā benim benden ḡayrı Ḥudā yoḳdur ve Muḥammed maḥlūḳatımdan benim ḥabibimdir. Aña yārılık ve ḳuvvet verdim. Vezir verdim. Dedim. Cembrā’il benim vezirim kimdir? Dedi ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dır. Çün Sidretü’l-müntehā’dan geçdim. ‘Arş-ı raḥmāna gelip anda yazılmış gördüm. Taḥḳiḳ Ḥudā benim. Benden ḡayrı Ḥudā yoḳdur ve maḥlūḳatımdan Muḥammed ḥabibimdir. Ve aña vezirî ile yārılık verdim ve istiḥkām verdim. Çün behište hubūṭ u nüzül eyledim. Kapısında gördüm. Yazılmış idi ki taḥḳiḳ Ḥudā benim benden ḡayrı Ḥudā yoḳdur. Ve Muḥammed ḥabibimdir ve aña vezirî ile yārılık verdim.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi ṣalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Men küntü veliyyehu fe-‘Aliyyün veliyyuhu* *vemen küntü imāmehu fe-‘Aliyyun imāmühü*. Ve Seyyidetü’n-nisā Fāṭimatü’z-Zehrā ‘*aleyhā et-taḥiyyat u ve’s-senā*’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ol kimseniñ kim ben velisiyim. ‘Ali’niñ velisiyimdir. Ve anıñ ki **(B 39b)** ben imāmıyım. ‘Ali anıñ imāmıdır.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi ṣalla’llāhu te‘ālā³⁰⁸ ‘aleyhi ve sellem: *A’lemu ümmeti min ba’di ‘Ali ibni Ebū Ṭālibin*. Selmān-ı Fārisi’den *raḳıya’llāhu ‘anh* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Benden soñra ümmetimiñ a’lemi ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dır.

Menḳabet, ḳāle’n- nebiyyi ṣalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Keffā ve keffin ‘Aliyyin fi’l-‘adli li-sevāun*. Ebū Bekir’den **(A 35b)** *raḳıya’llāhu ‘anh* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā Ebā Bekir benim ve ‘Ali’niñ kefi ‘adāletle berāberdir.

Menḳabet, ḳāle’n-nebiyyi ṣalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Levictemie’n-nāse ‘alā ḥubbu ‘Aliyyi ibni Ebi Ṭālibi lemmā ḥaleḳullāhu’n-nāra*. ‘Ömer

³⁰⁷ Vezirine destek verdi ve ona yardım etti!

³⁰⁸ te‘ālā A: B nüshasında yoktur.

ibnü'l-Hattâb'dan³⁰⁹ *rađıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol Һazret buyurdu. Eđer nās 'Ali ibn-i Ebū Tālib muħabbeti üzerine cem' ola idiler Һudā Te'ālā nār-ı dūzahı Һalk eylemeye idi.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Ali ente seyyidün fī'd-dünyā ve'l-āhireti men eħabbeke feķad eħabbeni ve ħabibi ħābibullāhi 'aduvvuke 'aduvvi ve 'aduvvullāhi 'aduvve ve'l-veylü limen ebğāđake.* 'Abdu'llāh ibn-i 'Abbās'dan *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol Һazret buyurdu. Yā 'Ali dünyā āhirette sen seyyidsin. Her kim saña muħabbet eder taħķik baña muħabbet eder. Ve benim ħabibim Һudā'nın ħabibidir. Ve seniñ düşmeniñ benim düşmenimdir. Ve benim düşmenim Һudā'nın düşmenidir. Ve veyl ol kimse içindir ki saña buğz eyler.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Len tuğillu velen tehlikü ve entüm tahte kefi 'Aliyyin ve izā ħāleftümühü feķad đalaltüm tarafı'l-ħudā ve vuķı'tüm fī'l-ğayyi fetteķullāhe fī zimmetillāhi 'Ali ibni Ebū Tālibi.* 'Abdu'llāh ibn-i 'Abbās'dan mervidir ki ol Һazret buyurdu. Zir-i dest-i 'Ali'de olduđuñuz ħâlde hergiz gümrāh u helāk olmazsınız. Her gāh ki aña muālefet edesin taħķik toğru yolu zāyi' eder ve tarik-i ħayyā vü gümrāhiye vāķi' olup gidersin. Pes Һazer ediñiz. Gerdeniñizde olan zimmetu'llāhdan ki 'Ali ibn-i Ebi Tālib'dir.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Efđali ricālü'l-ālemin fī zamāni hāze 'Aliyyün ve efđalü'l-ālemine min nisāi'l-evveline ve'l-āhirine Fātımatü.* Yine 'Abdu'llāh'dan mervidir ki ol Һazret buyurdu. Benim zamānımda merdümān-ı 'ālemiyānıñ bihteri 'Ali 'ālā-neseb ve nisāü'l-evvelin-i ve'l-āhiriniñ efđali Fātıma şāhibetü'l-ħasebdir.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā ibni 'Abbāsin aleyke 'Aliyyen fe inne'l-ħaķķa 'alā lisānihi ve nifāķu mücānebetühü ve inne hāze fağlü'l-cenneti ve miftāħuha bihi yedħulüne'l-cennete ve bihi yedħulüne'n-nāri.* Yine İbn 'Abbās'dan mervidir ki ol Һazret buyurdu. Yā İbn 'Abbās muħabbet-i 'Ali'yi kendiñe lāzım kııl. Taħķik Һaķķ anıñ lisānı üzere cāridir. Ve andan mücānebet ehl-i nifāķıñ kārıdır. Ve 'Ali Murtażā behiştin (B 40a) kilid ü miftāħıdır. Merdümān anıñ sebebiyle behište dāħil olur. Ve anıñ sebebiyle buğz ile bađi nāra vuşul bulur.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'Aliyyün şı'atühümü'l-fāizüne yevme'l-ķiyāmeti.* Yine andan mervidir ki ol Һazret buyurdu. 'Ali ve muħibbānı rüz-ı ķiyāmetde fā'iz ü nācilerdir.

³⁰⁹ 'Ömer ibnü'l-Hattâb A: 'Ömer bin Hattâb B.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Yâ 'Abdullâhi beşşiruke innellâhe teâlâ ebedeni seyyidü'l-evvelin ve'l-âhîrine ve'l-vaşîyyine 'Aliyyin fece'alehu küfvâ fe in eradte entur'a ve tenfe'e fettebi'uhu.* Yine andan mervidir ki ol hâzret buyurdu. 'Abdu'llâh'a beşâret veririm saña ki Hudâ 'azze ve celle kuvvet ü kudret verdi baña. Seyyidü'l-evvelin ve'l-âhîrin ve'l-vaşîyyin ile ki 'Ali'dir. Pes anı baña hem-ser eyledi. Ve eğer dilersen ki mer'î vü mihter olasın. Ve fâ'ide bulasın. Gerekdir ki aña ittibâ' kılasın.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Râ'eyte 'alâ bâbi'l-cenneti mektûben lâ ilâhe illâllah Muhammedü'r-Resûlallâh 'Aliyyün ehu Resûlallâh.* Câbir'den rağıya'llâhu 'anh (A 36a) mervidir ki ol hâzret buyurdu. Zebân-ı behište yazılmış gördüm ki bu kadar perestişe sezâvâr meğer ki celilü'l-cebbârdır ve Muhammed fîristâde perverdîgârdır. Ve anıñ birâderi Haydar-ı Kerrâr'dır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Lev enne ehaden 'Abdullâhe haqqâ 'ibâdetihi şümme şekke fike ve ehli beytike ve huve fađ le'n-nâsi kâne fi'n-nâri.* Câbir'den mervidir ki huzûr-ı Muhâcir ü Enşâr'da buyurdu. Yâ 'Ali be-dürüsti eğer bir kimse haqq-ı 'ibâdetle Hudâ'ya 'ibâdet eylese ba'dehu seniñ ve ehl-i beytiñ haqqında şekk-i kıyâsa hâlbuki ol kimse nâsiñ efdâli olsa yine³¹⁰ ol kimse nâr-ı düzahdadır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Lâ hayri fi ümmetin leyse fihe ehadin min veledi 'Aliyyin ye'muri bi'l-ma'rûfu ve yenhâ 'ani'l-münkeri.* Câbir'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Hayr u nigûluk yokdur bir ümmete ki içlerinde evlâd-ı 'Ali'den “emr-i bi'l-ma'rûf ve nehyi 'ani'l-münker”³¹¹ eden bir zât olmaya.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Vellezi be'aşeni bi'l-haqqi nebiyyen inne'l-melâiketi yestağfirüne bi-'Aliyyin teşfeğu 'Aliyyi şî'atihi şefka mine'l-vâlidine 'alâ vâlidihî.* Câbir'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Ol Hudâ haqqı ki haqqıyla beni nebi be's eyledi. Be-dürüsti melâ'ike istiğfâr eder. 'Ali muhibbânı için ve aña ve muhibbânına peder ü mâderleriñ veledleri üzere şefkatlerinden ziyâde mihribân u müşfiklerdir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llahu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *İzâ kâne yevme'l-kıyâmeti yâ nebi Cibrilü bahrû teyni mefâtihu'n-nâri ve'l-cenneh 'alâ mefâtihu'l-cennetü'l-mü'minine min şî'atihi âli Muhammedin ve 'alâ mefâtihu'n-nârı esmâi'l-mubğâğine min a'dâihî feyekulu yâ Muhammed yâ Ahmed hâze li-mubğâdıke ve hâze'l-muhibbike fer fe'uhe ilâ 'Ali ibni Ebû*

³¹⁰ yine A: B nüshasında yoktur.

³¹¹ İyiliği emr edip, kötülükten nehy etmek.

Ṭālibin feyaḥkūm beynehum bimā yūridi fevellezi ḳasemū illā Rezāḳa lā yudḥilu mubḡıḍıhi'l-cennete ve lā muḥıbbıhi'n-nāra ebeden. Cābir'den mervidir ki ol ḥāzret buyurdu. Ol vāḳt ki ḳıyāmet (B 40b) ola. Mefātiḥ-i cennet ü nārdan iki deste ile Cibril baña gelir. Mefātiḥ-i cennet üzerinde esāmi-i āl-i Muḥammed muḥıbbānı ve mefātiḥ-i dūzaḥ üzerinde nā-mehāli-i āl-i Muḥammed düşmenānı yazılmışdır. Ba'dehu Cibril eydür ki yā Muḥammed işbu deste-i seyyi'e ve işbu deste seniñ a'dā-yı şı'alarıñ ve ben anları 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'e teslim eylerim. Tā kim miyān-ı merdümānda dilediği gibi ḥükm eyleye. Ḳasem ol ḳasemū'l-Rezzāḳ'a ki düşmān-ı 'Ali'yi cennete idḥāl etmez ve muḥıbbān-ı 'Ali'yi nār-ı dūzaḥa işāl ḳılmaz.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Evvele şülūmetin fi'l-İslāmi muḥālefetü 'Aliyyin.* Cābir'den raḍıya'llāhu 'anh mervidir ki ol ḥāzret buyurdu. İbtidā-yı cennete İslām muḥālefet-i 'Ali 'ālā kelāmdır.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Eyyühe'n-nāsu eḥıbbu 'Aliyyen fe innellāhe yuḥıbbuhu ve estehbu minhu fe innellāhe yusebbıhi minhu.* 'Uḳbe bin 'Āmir'den mervidir ki ol ḥāzret buyurdu. Eyyühe'n-nās muḥabbet ediñ 'Ali'ye ki taḥḳıḳ Ḥudā Te'ālā aña muḥabbet eder. Ve istiḥbār ediñ 'Ali'den ki taḥḳıḳ Ḥudā Te'ālā istiḥbār eder.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhe teālā ıstafāni 'ale'l- enbiyāi ve eḥterāni ve ıstafa 'ale'l-evşıyāi vaşıyyen ve şeyyerā ibni 'ammi ve şehareni lehu şerra bihi 'aḍudi kemā şerra 'aḍude Mūsā bi-āḥihi Hārūne ve hüve ḫalifeti vezira veleḳ kāne ba'di nebiyyi le-kānet nübüvve lehu.* (A 36b) Enes ibn-i Mālik'den mervidir ki ol ḥāzret buyurdu. Be-dürüsti Ḥudā Te'ālā beni peygamberān üzerlerine ihtiyār ve evşıyā üzerlerine bir vaşı-i muḥtār eyledi ve ol vaşıyi benim 'ammim oğlu 'Ali'yi ḳıldı. Ve beni aña şıhr etmekle muḥterem ve beni anıñla teşdid ü muḥkem eylemiştir. Nitekim Mūsā'yı ḳārındaşı Hārūn ile teşdid eyledi. Ve anı baña ḫalife-i vezir eyledi. Eğer benden soñra nebi gele idi elbette ol nebi ola idi.

Menḳabet, ḳāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā³¹² 'aleyhi ve sellem: *Ḥaddeşni Cibrile 'anillāhi 'azze ve celle innellāhe teālā yuḥıbbu 'Aliyyen mālā yuḥıbbu'l-melāiketi ve'n-nebiyyin ve'l-mürselin vemā min tesbıḫati yusebbıḫullāhi illā ve yeḫlıkullāhi minhu mülken yestağfiru li-muḥıbbi 'Aliyyi ve şı'atıhi ilā yevme'l-ḳıyāmeti.* Yine Enes'den mervidir ki ol ḥāzret buyurdu. Ve ḫaber verdi baña Cebrā'il Ḥudā'dan be-dürüsti ki Ḥudā Te'ālā Murtaḳā 'Ali'ye muḥabbet eder. Bir muḥabbet ile ki ne feriştegān ve ne peygamberān ve her mürselān anıñla muḥabbet olunur ve Ḥudā Te'ālā'yı

³¹² te'ālā B: A nüshasında yoktur.

tesbih eder. Hiçbir tesbih yokdur illā Hudā Te‘ālā ol tesbihten bir ferişte halk eyler. Tā rüz-ı kıyāmet ‘Ali ve şi‘aları için istiğfār eder.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *Men eḥabbeke yā ‘Aliyyü kâne me‘a’n-nebiyyine fi derecātihim yevme’l-kıyāmeti ve men mâte bi-buğḍike felā yubālī mâte Yehūdīyyen ve Naşrānīyyen*. ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb’dan *raḍıya’llāhu ‘anh* mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Yā ‘Ali bir kişi saña muḥabbet eyler kıyāmet günü ol kişi peygamberān ile ve anlarıñ derecelerinde olur. Ve bir kişi ki saña düşmenlik eder **(B 41a)** bāk ü mübālāt olunmaz. Andan ki gerek Yahūdî ve gerek Naşrānî olarak ölür. Kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem.

Menkabet,³¹³[kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem]: *Ḥayri ricāliküm ‘Aliyyi ibni Ebū Ṭālibin ve ḥayri şebābikümü’l-Ḥaseni ve’l-Ḥüseyni ve ḥayri nisāiküm Fāṭimatü binti Muḥammedin*. İbn ‘Ömer’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Siziñ bihterin-i merdümāniñ Şāh-ı Merdān o bihterin-i cevānāniñız Ḥasan u Ḥüseyn’dır ki ḥayr-ı nübüvvat-i velāyetden iki lü’lû-i mercān ve bihterin-i zamāniñız Fāṭıma bint-i Muḥammed’dır ki iftiḥār-ı her dü-cihāndır.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *İnne āḥi ve veziri ve ḥalifeti fi ehli ve ḥayra min etrükü bağḍi yağḍi mev‘ūdî ‘Ali ibni Ebū Ṭālibin*. Enes Mālik’dan mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti ehl-i beytimden birāderim ve vezirim ve ḥalifem ve benden sonra terk eylediğim kişilerin ḥayırlısı ve benim va‘dimi edā edici ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dır.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *İnnellāhe teālā ḳad ahade ilā enne men ḥarece ‘alā ‘Aliyyin fe-huve kāfirün ve ecdārü’n-nār*. ‘Ā’işe’dan *raḍıya’llāhu ‘anhumā*³¹⁴ mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Be-dürüsti Hudā Te‘ālā baña ‘ahd eyledi ki taḥḳıḳ ‘Ali üzerine bir kimse ḥurūc eyleye o kimse kāfirdir. Ve āteş-i düzaḥa lāyıḳdır. ‘Ā’işe *raḍıya’llāhu ‘anhumā* buyurdu: “*Fe nesyetü ḥāze’l-ḥadişi yevme’l-cemeli ḥattā zekertühu bi’l-Başrati ve ene estağfirullāhi ‘asā en eküne mağfūraten*.” Ya’ni yevm-i cemel’de bu ḥadişi ferāmūş etmiş idim. Tā ki Başra’da ḥatırıma getirdim³¹⁵ ve Hudā Te‘ālā’dan mağfıret taleb eylerim. Ba‘id değıldir ki mağfūre olam.

Menkabet, kâle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *İnne fi’l-levḥi’l-mahfūzi (A 37a) taḥte’l-‘arşi mektūben ‘Ali ibni Ebū Ṭālibin Emirü’l-mü‘minine*. Muḥammed ibn-i Ḥasan ibn-i ‘Ali’dan mervidir ki ol ḥazret

³¹³ menkabet A: B nüshasında yoktur.

³¹⁴ raḍıya’llāhu ‘anhumā A: raḍıya’llāhu ‘anh B.

³¹⁵ getirdim A: getir B.

buyurdu. Be-dürüsti taht-ı 'arşda levh-i mahfûzda bir mektûb vardır. Yazılmışdır ki 'Ali ibn-i Ebû Tâlib Emirü'l-mü'minin'dir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *İnnellâhe teâlâ ce'ale 'Aliyyen kâidü'l-müslimin ilâ cenneti bihi yedhulüne'l-cennete ve bihi yu'addilüne yevme'l-қыyâmeti құлнâ keyfe zâlike kâle bi-cenneti yedhulü'l-cenneti ve yebğudıhi yedhulüne'n-nâri*. Muhammed Hanife'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Be-dürüsti Hudâ Te'âlâ Murtażâ 'Ali'yi kâ'idü'l-müslimin eylemiştir. Anıñ sebebiyle behişte duhûl ve anıñla gâzâba vuşul bulurlar. Dedik ki yâ Resûla'llâh bu ne dürlü olur? Buyurdu. 'Ali'ye muhabbet duhûl-i cennete sebeb ve aña 'adû olanlar nâr-ı düzağda mu'azzebedir.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *İzâ ferağallâhe mine'l-hisâbi'l-mi'âdi ye'muru bi'l-mülkeyni feyekfâni 'ale's-şırâti fe lâ yecûze eḥade illâ bi-berâti ve lâ bihi min 'Aliyyi femen lem yekun ma'ehu ekebbehullâhu fi'n-nâr*. Ebû Sa'id Hudri'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Ol vaqt ki Hudâ Te'âlâ hesâb-ı şakardan fâriğ ola. İki ferîşteye emr eder. Şırât üzere kâ'im olurlar. Ta bir kimseye geçit olmaz. **(B 41b)** Meğer ol kimseniñ yedinde muhabbet-i 'Ali'den bir berât ola ve bir kimsedeki yedinde berât olmaya. Hudâ Te'âlâ anı âteş-i düzağa sernigün bırakır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *İmānu ehlü's-semāvāti ve'l-arḍi in vaḍi'a fi keffetin ve veḍ'u imānu 'Aliyyin fi keffetin ter ḥacce imānu 'Ali ibni Ebū Tālibin*. 'Abdu'llâh ibn-i Cevşi' pederlerinden rivâyet eder ki iki kişi bir kenizek talâkından 'Ömer ibnü'l-Hattâb hużûrunda su'âl eylediler. 'Ömer raḍıya'llahu 'anh bu su'âli hużzârdan birine su'âl eyledi. Ol hâzret her iki barmağıyla işâret eyledi. 'Ömer anlara eyitdi. İki talâk vâkı' olmuştur. Anlarıñ biri eyitdi. Sen ki Emir-i mü'minân'sın. Senden su'âl eyledik sen daḥi bir kişiden istisfâr etdiñ. Ol zât iki barmağıyla işâret ile 'Ömer'i eyitdi. Eyâ siz bilir misiz bu kişi kimdir? Budur birâder-i Resûla'llâh budur Esedu'llâh u hüccetu'llâh. Ben ki 'Ömer'im. Şehâdet eylerim. Be-dürüsti ol hâzretten işitdim. Buyurdu ki semâvât u zemin ehl-i beytiñ³¹⁶ imānı terâzünüñ bir kefesine vaż' olunsa ve imân-ı 'amel diğerk kefesine vaż' olunsa elbette imân-ı 'Ali râciḥ olur.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Semiye'n-nâsu mü'minin min eceli 'Aliyyin velev lem yü'minü 'Aliyyün lem yekün mü'minün fi-ümmeti ve sümmi muḥtâran li ennellâhe teâlâ iḥterâhu ve sümmi'l-Murtażâ li-ennellâhu teâlâ irteżâhu ve sümmi 'Aliyyen li ennehu lem yesumme eḥade kablehu bi-ismihi ve sümmiyet Fâtımâtü betülen li-ennehe tebettelet ve nefette'at 'amme huve ma'nâ ve'l'avreti fi-küllü şehrini veli*

³¹⁶ ehl-i beytiñ B: ehliniñ A.

*enneha terci'u külle leyletin bikren ve sümmiyyete Meryeme ve betülen li-
ennehā veledet 'İsā bikren. Ümmü Seleme'den rağıya'llāhu 'anhumā* ³¹⁷
mervidir ki ol Һazret buyurdu. Nās imām-ı 'Ali ecilinden mü'minin tesmiye
kılındı. Eğer 'Ali imān getirmeye idi her āyine ümmetden bir kimse mü'min
olmaya idi. Ve Murtażā 'Ali muhtār tesmiye kılındı ki Cenāb-ı Һakķ anı
ihtiyār eyledi ve Murtażā tesmiye kılındı. Zirā Һudā andan ve ol Һudā'dan
rāzı oldu. Ve 'Ali ile tesmiye olundu. Zirā ki Rabbü'l-'arş eħadi andan
maķdem bu isimle mevsüm etmedi. Ve Fāţıma *Betül* tesmiye kılındı. Zirā ki
her māl 'avretlere mu'tād olan nesneden maķtū' idi. Veyā her şeb bikre rücū'
ederdi. Mü'ellif eydür ki *Betül* kaţ' ma'nāsınadır.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llahu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Yā 'Aliyye
beħħin beħħin (A 37b) mişlüke ve'l-melāiketi yeştāķu ileyke ve'l-cennetü
leke innehu izā kāne yevme'l-ķiyāmeti yunşabu li minberün min nūri ve'l-
İbrāhime minberün min nūri ve leke minberün min nūrın fe-neclise 'aleyhe ve
izen münādi münāvin beħħin beħħin min vaşıyyi beyne ħabibi Һalilin şümme
mefātihi'l-cennete ve'n-nāri fe erfe'uhā ileyke. Zeyd ibn-i Eslem'den
mervidir ki ol Һazret buyurdu. Ey ħōş olsun ve mübārek olsun Һālik yā 'Ali
kimdir? Manendiñi feriştegān saña arzu-mend ve behiş saña ittifaķ eder. Be-
dürüsti ol vaķt ki (B 42a) ķiyāmet ola. Benim için nūrdan bir minber ola. Ve
İbrāhim için daħi bir minber ve seniñ için de bir minber naşib olunur. Pes
bizler anıñ üzerine cālis oluruz. Ol zamān bir münādi nidā eder ki ħōş ve
mübārek olsun ol vaşiniñ ħāli ki miyān-ı Һabib ve Һalil'dedir. Ba'dehu
mefātiħ-i behiş ve düzaħ baña a'tā olunur. Ve ben daħi anları saña teslim
eylerim.*

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *İnnellāhu teālā
eyyed bihezellezine bi 'Aliyyin ve ene minhu ve fihi ünzile efemen kāne 'alā
beyyinetin min rabbī. Ebū Zer-i Ğıfāri'den rađıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol
Һazret buyurdu. Be-dürüsti Һudā Te'ālā bu din-i mübini 'Ali ile taķviye
eyledi. Ve ben 'Ali'denim ve daħi “*Efemen kāne 'alā beyyinetin min
rabbihī*”³¹⁸ anıñ şānında inzāl olundu.

Menķabet, 'Ani'l-imāmü'l-Muħammed ilbā kır'an ebā 'ihi ennehu se'ele
Resūlallāh 'ani'n-nāsi fe-ķāle. Nebiyyi şalla'llāhu teālā 'aleyhi ve sellem:
*Hayruhā ve etķāhe ve efđalehe ve a'lemuhā ve aķrabuhā ile'l-cenneti ve
aķrabuhā minni velā fi-küm etķā velā aķrebu ileyke min 'Aliyyi ibni Ebū
Tālabin. İmām Muħammed Bāķır rağıya'llāhu 'anh* ābā-yı büzürgvārından
rivāyet eder ki be-dürüsti Resūl-i Һudā'dan nāsdan su'āl eylediler. Ol Һazret
buyurdu. Nāsiñ bihteri ve perhizķarı ve nām-teri ve behişte ķarin ve baña

³¹⁷ Rağıya'llāhu 'anhumā A: rağıya'llāhu 'anh B.

³¹⁸ “Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse o oldu.” Hūd 11/17.

yaşın Esedu'llāhi'l-gālib ve miyāneñizde 'Ali ibn-i Ebū Tālib'den ğayrı baña yaşın-ter yoğdur.

Menğabet, kāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'An enesin kāle küntü ma'e'n-nebiyyi tā kable 'Aliyyün fe-kāle*. Nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Hazā hüccetü 'alā ümmeti yevme'l-ğıyāmeti indellāhi*. Enes Mālik'den *radıya'llāhu 'anh* mervidir ki dedi. Ben Hāzret-i Resül ile olurum. 'Ali Murtażā bize iğbāl eyledi. Hāzret-i Resül buyurdu. Bu kişı 'indi'llāh³¹⁹ ğıyāmetde ümmetim³²⁰ üzerlerine hüccetu'llāhdır.

Menğabet, kāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'An Ebi Hureyrete kāle kile yā Resülallāh metā ve cebet leke nübüvvete*. Kāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Kable en yeğluğallāhu Ādeme ve nefeha'r-rūhi fihi kāle ve izā eğāze rabbike min beni Ādeme zuhūrihim zürriyetihüm ve eşhede hum 'alā enfusihüm elestü bi-rabbiküm kālu belā fe-kāle ene rabbikümü'l-'a'lā ve Muğammedin nebiyyiküm ve 'Aliyyün Emiriküm*. Ebū Hureyre'den mervidir ki denildi. Yā Resüla'llāh nübüvvet sana kaçan vācib oldu? Buyurdu. Andan mağdem ki Hūdā Te'ālā Ādem'i yaratdı ve aña nefh-i rūh eyledi. Ben ol zamān ağdemde nebi idim ve yine ol hāzret buyurdu. Ol vağt ki seniñ perverdigāriñ Beni Ādem'i zāhrlarında ağz edip anları nefsleri üzerine ğüvāh ve anlara ben siziñ perverdigāriñiz değılim diye emr-i rubūbiyet-penāh-ı şeref-şudūr (A 38a) olduğda beli rabbimizsin dediler. Ba'dehu Hūdā Te'ālā buyurdu. Ben siziñ (B 42b) Hūdā-yı büzürgvār ve Muğammed nebi-i muğtār ve 'Ali emir-i 'adālet-i Kerrār'ıñızdır. Mü'ellif eydür: *"Küntü veliyyen ve Ādeme beyne'l-māi ve't-tin."* Kavl-i şerifi dağı bu hādiş-i şerife muvāfiğdır.

Menğabet, kāle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *'An Enesin kāle Resülallāhi 'inğalığ fed'u li seyyidü'l-'Arabi ya'ni 'Aliyyen fe-kālet 'Ā'ışetü elestü seyyidü'l-'Arab kāle ene seyyidu veledi Ādeme velā fāğre ve 'Aliyyün seyyidü'l-'Arab felemme ca'ehu ersele Resülallāhi ile'l-Enşāri fātuhu feğāle lehum yā ma'sere'l-Enşāri eeddeleküm 'alā mā in temesseküm bihilen tuğattilu ba'di kālubelā yā Resülallāhi kāle hāze 'Aliyyün fāğibbuhu yuğibbu ve ekremuhu bi-kirāmi fe inne Cibri le emerani billeği kültü leküm 'anillāhi*. Enes Mālik'den mervidir ki ol hāzret buyurdu. Yā Enes yürü benim için Seyyidül-'arab ya'ni 'Ali'yi oğı. 'Ā'ışe eyitdi. Yā seyyidü'l-'Arab sen değıl misin? Ol hāzret buyurdu. Ben Seyyid-i evlād-ı Ādem'im ve bunda fāğr yoğdur ve 'Ali Murtażā Seyyidü'l-'Arab'dır. Vağtā ki 'Ali geldi. Ol hāzret Enşār'ıñ iğzārına irsāl buyurdu. Pes Enşār geldiler. Ol hāzret buyurdu. Yā ma'serü'l-Enşār sizlere delālet edeyim mi? Bir nesne üzerine ki eğr aña

³¹⁹ 'indi'llāh A: 'abdullah B.

³²⁰ ümmetim A: ümemim B.

temessük edesiz. Benden sonra hergiz gümrâh olmazsınız. Dediler. Beli yâ Resûla'llâh. Buyurdu. Ol 'Ali'dir. Muhabbet edîñ aña. Baña muhabbet sebebiyle ve ikrâm edîñ aña. Baña ikrâm ile be-dürüsti cânib-i Hakk'dan Cibril emr getirdi. Anları ki sizlere dedim.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *Ye'ti'n-nâsi yevme'l-kıyâmeti bi'l-a'mâlü felâ tenfe'uhüm illâ min kabûltü ene ve 'Aliyyün ba'de kabûlü'l-ümme'ti*. Ebû Umâme-i Bâhili'den mervidir ki ol hâzret buyurdu. Rûz-ı kıyâmet merdümân a'mâliyle gelirler. Ve anlara ol fâ'ide vermez. Meğer ol kimse ki ben ve 'Ali ba'dehu kabûlü'l-ümme'te ol 'ameli kabûl edevüz.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem³²¹ *'An Ebi Mūsā' l-hazā kâle küntü ma'e Resûlallâhi fî baқи'ü'l-garqada ve ma'ehu Ebû Bekir ve 'Osmân ve 'Ömerü neferün min aşhâbihi ve 'Aliyyün feltefat ilâ Ebâ Bekirin fe-kâle yâ Ebâ Bekirin bihezellezi terâhu veziri fî's-semâi ve veziri fî'l-arđi ya'ni 'Aliyyin ibni Ebû Tâlibin fe eni aḥbebe en telkıyallâhu vehuve 'anke erâğin fe arđin 'Aliyyen fe'ni rızâehu rızâullâhe ve ğazabuhu ğazabullâhu*. Ebû Mūsâ Nahdi'den mervidir ki eyitdi. Ben ve Ebû Bekir ve 'Osmân ve 'Ömer ve aşhâbdan bir nefer ve 'Ali baқи'ü'l-garqadda Resûla'llâh ile olurduk. Ol hâzret Ebû Bekir'e iltifât edip buyurdu. Yâ Ebâ Bekir bu kişi ki görürsün vezir midir? Âsmân u zeminde pes imdi Hudâ Te'âlâ'ya mülâki olmağ dilersin. Bu hâletde ki senden râzı ola. Pes 'Ali Murtaẓâ'yı râzı eyle. Be-dürüsti ki rızâ-yı 'Ali rızâ'u'llâhdır. Ve ğazabı daḥi 'azabu'llâhdır.

Menkabet, kâle'n-nebiyyi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: *'An Ebi Zeri Ğaffârin kâle semi'te nebiyyün şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem yeḳûlu innellâhu te'âlâ ittıla'e'l-arđe (B 43a) ittıla'atin min 'arşı bilâ keyfin velâ zevâlin feḥtârani ve ce'ale Seyyide'l-evvelin vel âḥirin mine'n-nebiyyin ve'l-mürselin ve aḥâni mâlem yuḥti ilâ eḥadin vehuve'r-rükne ve'l-maḳâmu ve'l-havzi ve'z-zemzem ve'l-meş'arü'l-a'lâ ve'l-cemerâtü'l-iḥâmu bi-yeminihi's-şafâ ve yesârihi'l-mervetü ve aḥâ fillâhi mâlem yuḥti eḥaden mine'n-nebiyyine ve'l-melâ'iketi'l-muḳarrebine ḳulnâ mâzâ yâ Resûlallâhi kâle aḥâni 'Aliyyen aḥâ ve'l-'Azrai'l-(A 38b) betûli terci'u külli leyletin elem yuḥti zâlike eḥadin mine'n-nebiyyine ve'l-Ḥaseni ve'l-Ḥüseyni velem yuḥti eḥaden mişlehume ve aḥâi şihre mişli ve leyse bi eḥadin mişli ve aḥâhu'l-havzi ve ce'ale Allahu ḳismetü'l-cenneti ve'n-nâri ve lem yuḥti zâlike'l-melâ'iketi ve ce'alli şî'ati fî'l-cenneti ve aḥâhu ḥâmişli velayse bi-eḥadin mişli eyyuhe'n-nâsu men erâde ve en yuḥfi ğazaballâhu ve en yaḳbelallâhu 'amele felyenẓur ilâ 'Aliyyi fe enneẓara ileyhi yezidü fî'l-imâni ve inne*

³²¹ Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem A: şalla'llâhu B.

hubbehu yuzibü's-seyyi'ati kemā tüzibu'n-nāru'r-rişāş. Ebū Zer-i Ğıfārî'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol ĥazret buyurdu. Be-dürüsti Ĥudā Te'ālā bilā-keyf velā zevāl-'arş-ı eĥadiyyesinden zemine nazar eyledi. Ve beni peygamberān ve mürselānından Seyyidü'l-evvelin ve'l-āĥirin kıldı ve baña bir nesne a'tā etdi ki hiçbir eĥade etmemişdir ve ol nesne rükn-i maķām-ı İbrāhim ve ĥavz-ı kevşer ve cāh-ı zemzem ü meş'ardır. Ve minārehā-yı büzürg ki yemininde şafā ve yesārında mervedir. Ve baña bir nesne daĥi vermişdir ki peygamberān ve muķarrebin feriştegāndan hiçbirine verilmemişdir. Bizler dedik yā Resūla'llāh anlar ne şeylerdir? Buyurdu. Ĥudā Te'ālā baña 'Ali Murtażā'yı 'a'tā kıldı ve aña daĥi Fāţıma'yı iĥsān buyurdu ki ol 'Azrā-yı betül'dür. Ya'ni nisāların her māh mu'tādlarından münķati' ve her şeb bikre rücū' eder. Nebilerden hiçbirine verilmemişdir. Ve iki ferzend ki Ĥasan ve Ĥüseyn'dir. Aña verildi. Ğayrılara verilmedi. Ve benim gibi ügeyi ata aña a'tā oldu. Ğayrılara olmadı ve ĥavz-ı kevşer aña mensüb cennet ve cehennemîñ kısmeti aña mevhūbdur. Ve anıñ muĥinbānı behiştedir ve aña benim gibi bir birāder a'tā olundu ki hiçbir eĥade a'tā olunmadı. Ey gürüh-ı ādemiyān eğer ğazab-ı ilāhiniñ intifā ve 'amelleriñiz ķabül-i ıştıfāsını murād ederseniz gerekdir ki 'Ali ibn-i Ebā Tālib'e nazar edesiz ki aña nazar-ı imānıñız müzdād eder ve taĥķik anıñ muĥabbeti seyyi'atı maĥv ve berbād eder. Nitekim āteş-i raşāşı müzāb eder.

Menķabet, ķālen'-nebiyyi şalla'lāhu aleyhi ve sellem: *Men şāme yevme's-samine 'aşere min zi'l-ĥicceci kâne lehu sittine şehran ve huve yevmeddin eĥaze fî'n-nebiyyi biyedi 'Aliyyi bi Ğadiri Ĥum feķāle men küntü mevlāhe fe 'Aliyyün mevlāhu Allahümme ve āli men velāhu ve 'ādimen 'ādehu.* Ebū Hureyre'den mervidir ki işitdim. Ĥazret-i Resūl'den ki buyurdu. Her kim zi'l-ĥicce'niñ on sekizinci günü şā'im (B 43b) ola ol kimseye altmış māh şā'im olmak şevābın bula. Ol birgün idi ki Ĥazret-i Resūl Ğadir-i Ĥum'da dest-i 'Ali'den tutup³²² ben her kimiñ mevlāsıyım 'Ali anıñ mevlāsıdır. Bāri Ĥudā'ya muĥabbet ķıl. Aña muĥabbet ķılana ve 'adāvet ķıl. Anıñla düşmen olana buyurmuş idi.

Menķabet, ķāle'n-nebiyyi şalla'llāhu teālā aleyhi ve sellem: *'An 'Ömere ibnü'l-Ĥatţābi ķāle neşabe Reşūlallāhi li 'Aliyyin 'alāmen fe-ķāle men küntü mevlāhu fe 'Aliyyün mevlāhu Allahümme ve āli men velāhu ve 'ādi men 'ādehu ve aĥzul men ĥazelehu ve'n-şur men naşarahu Allahümme ente şehidi 'aleyhim feķāle kâne fî cenbi şibābun ĥüsne'l-vecdi tayyibi'r-riĥi feķāle yā 'Ömere leķad aķade Resūlallāhi aķden lā yuĥillihu kezā ve kezā illā münāfiķün fehzeru en tuĥillehu fe ķultü yā Resūlallāhi inneke ĥayşü ķulte fî 'Aliyyin kâne fî cenbi şibābün ĥasenü'l-vechi tayyibü'r-rāyihate feķāle kezā*

³²² tutup A: B nüshasında yoktur.

ve kezā kâle ne‘em ya ‘Ömerün innehu leyse min beni Âdeme lekünnehu Cibrilün erāde en yu‘kide ‘aleyküm mā kulte hu fi ‘Aliyyin. ‘Ömer ibn-i Hattāb’dan mervidir ki ol hâzret İmām ‘Ali için (A 39a) bir ‘ilm naşib edip buyurdu. Her kimiñ ki ben mevlâsıyım ‘Ali anıñ mevlâsıdır. Bâri Hudâ muhabbet kıla aña ki Murtażā ‘Ali’ye muhabbet eder. Ve ‘adâvet kıla aña ki Murtażā ‘Ali’ye ‘adâvet eder. Ve hõr ve haķır ile anı ki taķķır ü naşir ol aña ki anı nefretle tevķır eder. Ey Bâri Hudâ sen anlarıñ üzerine benim güvâhımsın. ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh eyitdi. Yanımda hüsñü’l-vech bir cevân var idi. Baña eyitdi. Yâ ‘Ömer taķķık Resûl-i Hudâ kezā ve kezā bir mu‘âkede eyledi. Ol ‘aķdi ihlâl etmez. Meğer münâfık ola. Yâ ‘Ömer anı ihlâl ve naķz eylemekden sen hâzer eyle. Ba‘dehu ‘Ömer eyitdi. Yâ Resûla’llâh taķķık sen İmām ‘Ali haķķında o kelamı ki buyururduñ. Yanımda bir cevân var idi hûb-ru ve hõş-bû baña şöyle şöyle dedi. Ol hâzret buyurdu. Yâ ‘Ömer ol cevân ferzendân-ı Âdem değıldir. Belki Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selâmdır. Benim kelâmımı sizlere te’kid eyler. Mü’ellif eydür ki “Men küntü mevlâhu” hadıs-i şerif Şaħih-i Tirmizi ve Müslim ve Meşâbih ve Müsned-i Ahmed Hanbeli ve Mişkât ve Şavâ’ik-i Muħriķa ve ğayrıda dahi mestûrdur. Mişkât’da şöyle rivâyet olunur ki Bera’ ibn-i ‘Âzib ve Zeyd ibn-i Erķâm dediler ki vaķtâ ki ol hâzret Ğadir-i Hum mevzi’ini hürşid-i cemâliyle ziyâ-tâb ve İmām ‘Ali’niñ elinden tutup aşķâbına bu vech ile hitâb-ı şeref-şâdir oldu ki “Elestüm ta’lemüne enni evlâ bi’l-mü‘minine min nefsihim” dediler. Yâ Resûla’llâh pes buyurdu: “Allahümme men küntü mevlâhu fe ‘Aliyyün mevlâhu Allahümme ve âli men vâlâhu ve ‘âdimen ‘âdehu ba‘de zâlike zâlike feķâle ‘Ömere rağıya’llâhu ‘anhu lehu henıyyen yâ ibni Ebû Tâlibin ahbeķte ve emseyte Mevlâ külli mü‘mini ve mü‘minetin.” Şavâ’ik’de irâd olunur ki taķķık Hâzret-i resûl’dan bu hadıs-i şerifi otuz kişı rivâyet eyledi. Ve ekşeriniñ rivâyeti şaħih ü hüsndür. Kâle’n-nebiyyi şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem (B 44a) ‘an Â’işetihü rağıya’llâhu ‘anhâ ķâlet semı’tü Resûla’llâh şalla’llâhu te‘âlâ aleyhi ve sellem: Yeķûlu li ‘Aliyyi ħasbûke enleyse’l-muħabbeķe ħasretün ‘inde mevtihi ve lâ ħaşyete fi ķabrihin ve lâ feze‘ yevme’l-ķıyâmeti. Ümmü’l-mü‘minin ‘Â’işe rağıya’llâhu ‘anhumâ’dan mervidir ki dedi. İşitdim. Hâzret-i Resûl’dan ki ‘Ali için buyurdu. Yâ ‘Ali saña ķâfidir ki seniñ muħibbânına ħâl-i mevtime ħasret ve ķabrinde ħaşyet ve rûz-ı ķıyâmetde ızırâb ve zaķmet yokdur.

Menķabet, ‘An İbn ‘Ömer ķâle künne nuşalli ma’e’n-nebiyi şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem felteķat elbinâ feķâle eyyuhe’n-nâsu hâze velıyyeküm ba’dı fi’d-dünyâ ve’l-âķireti feķ feżuhu ya’ni ‘Aliyyen. İbn ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh mervidir ki ol hâzret ile namâz kılardıķ. Ba‘de’ş-şalât bizlere iltifât buyurup

eyitdi. Ey nās bu kişi ya'ni 'Ali ibn-i Ebū Tālib'den sonra siziñ hākim³²³ ü emiriñizdir. Dünyāda ve āhiretde pes anıñ haqqını hıfz ediniz.

Menkabet, k̄āle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: *Ene seyyide'n-nebiyyin ve 'alā seyyidü'l-vaşıyyin ve innā evşıyāi ba'di işna 'aşere evvelühüm 'Aliyyün āhırihümü'l-kā'imü'l-mehdi*. Ebābe bin Rebi'a'dan mervidir ki ol hāzret buyurdu. Ben Seyyid-i enbiyā'yım ve 'Ali Seyyidü'l-evşıyā'dır. Tahkik benden sonra benim vaşilerim on ikidir. Evveli 'Ali āhiri Mehdi'dir.

Menkabet, k̄āle'n-nebiyyi şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem 'An 'Ömerü k̄āle: *Merre Selmānū'l-Fārisi ve huve yuridāni ya'ūdu ricālū ve nahnu cālīs fi-ḥalifeti ve finā reculun k̄āle levşı'tüm lā nebe'eküm yā fazli hāze'l-ümmete (A 39b) ba'di nebihā ve efḍalū min hazirū'l-racilin Ebū Bekir ve 'Ömerü feḳame Selmān va'llāhu levşı'te lā nebe'eke bi-fazli hāzihi'l-ümmete ba'di nebihā ve efḍale men hāzihi'r-ricālin Ebū Bekir ve 'Ömer ve şümme mazā Selmān faḳilelehu yā Ebā 'Abdu'llāh mā ḳulte k̄āle riḫleti 'Ali Resūla'llāhi ve huve fi izzetü'l-mevt feḳultü yā Resūla'llāh hel evşıyāt k̄āle yā Selmān etedri mine'l-evşıyā ḳultü Allāhü ve Resūlehu a'lemü k̄āle inne Ādeme vaşıyyi Şite ve kâne fazli men terakehu ba'dehu min veledihi ve vaşıyyi Nūḥun sāmī ve kâne efḍale men terakehu ba'dehu vaşıyyi Mūsā Yūşa' ve kâne efḍale men terekahu ba'dehu vaşıyyi Süleymānu Āşaf ibni Berḫiyā ve kâne efḍale men terekahu ba'dehu ve inni vaşşaytū ileyye 'Aliyyen ve huve efḍale men etrükü ba'di*. 'Ömer ibnü'l-Ḥaṭṭāb'dan³²⁴ *radıya'llāhu 'anh* mervidir ki bir ḥalkada cālīs idik. İyāde için Selmān mürür eyledi ve ol meclisde bir riel eyitdi. Eğer dilerseñiz nebilerden sonra işbu ümmetiñ efḍalini ve şu iki rielden ya'ni Ebū Bekir ve 'Ömer'den efḍalini ḥaber vereyim. Selmān k̄ā'im olup eyitdi. Va'llāh eğer dilersek nebilerden sonra bihter ve bu iki kişiden ki Ebū Bekir ve 'Ömer'dir. Fāzıl-ter kimdir? Saña ḥaber vereyim. Ba'dehu Selmān gitdi. Su'āl olundu ki yā Ebā 'Abdu'llāh işbu hikāye ki **(B 44b)** Selmān'dan buyurduñ nedir? Ömer eyitdi. Selmān dedi ki yā Resūla'llāh geldim. Bir ḥāletde ol hāzret sekerāt-ı mevtde idi. Dedim ey Resül-ı Ḥudā vaşi eder misin? Buyurdu. Ey Selmān bilir misin evşıyā kimlerdir? Dedim Ḥuda vü Resül-i a'lemdir. Buyurdu. Be-dürüsti Ḥazret-i Ādem Şit'i vaşi kıldı. Ve evlādından terk eylediğiniñ efḍali idi ve Ḥazret-i Nūḥ Sāmī vaşi eyledi. Ol daḫi Nūḥ'dan sonra bāḳi ḳalanlarıñ efḍali idi ve Ḥazret-i Mūsā Yūşa'ı vaşi eyledi. Mūsā'dan sonra bāḳilerin efḍali idi ve Süleymān Āşaf ibn-i Berḫiyā'yı vaşi eyledi. Süleymān'dan sonra ḳalanlarıñ efḍali idi. Ḥazret-i 'İsā Şem'un ibn-i Berḫiyā'yı vaşi etdi. Ol daḫi 'İsā'dan terk olanlarıñ efḍali idi.

³²³ ḥüküm A: hākim B.

³²⁴ 'Ömer ibnü'l-Ḥaṭṭāb A: 'Ömer el-Ḥaṭṭāb B.

edersiz. Tahkiḳ ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib şiddiḳ-ı³²⁵ ekberdir. Anıñla Hudā Te‘ālā diniñizi ziyāde eyler. Be-dürüsti Hudā Te‘ālā Mūsā’ya ‘aşā ve İbrahim’e nār-ı matfayı ve ‘İsā’ya ol kelimāti ki anıñla ahyā-yı mevti ederdi. Verdi baña daḥi ‘Ali Murtażā’yı ihsān buyurdu. Tahkiḳ her peygamberiñ rabbimden bir ‘alāmeti vardır. Ve benim āyinem ‘Ali’niñ evlādından e’imme-i tāhirindir. Mādemki³²⁶ anıñ evlādından bir eḥad bāḳi olduḡa rüz-ı zemin imāndan ḥālî olmaz. Ve kıyamet anıñ zürriyetiyle ḳā’im olur. Mü’ellif eydür ki “*Yā ‘Ali innellāhe teālā eşrefe ‘ale’ d-dünyā fe eḡterāni ‘alā ricālī’ l-‘ālemin.*” Hādiş-i şerifinden bu maḥle ḳadar beyān olunan eḡādiş-i şerifeler yā cem’e ‘ārif-i rabbāni Mir Seyyid ‘Ali Hemedāni’niñ cem’inden ki Meveddāt ismiyle mevsūmdur. Meveddāt-ı şülüşeden naḳl olunmuşdur. Eḡerçi sā’ir kütüb-i mu’teberelerde daḥi görülmüşdür. Ammā Seyyid-i büzürgvārniñ *ḳuddise sirruhu* cem’ine i’timād olmaḡın kütüb-i sā’ireniñ esāmileri yazılmışdır.

Bāb-ı Sivüm Der-beyān Ba’zı ez-Feżā’il-i Efḡal-i Aşfiyā ve Evvel-i Evliyā Emirü’l-Mü’miñin ve İmāmü’l-‘Ārifin ‘Alī Murtażā Kerrema’llāhu Vechehu vemā Yeta’allaḳu Bihimā

Erbāb-ı dāniş ve aşḡāb-ı biniş üzerlerine zāhir ve bāhirdir ki ba’d-ı ez-kelām-ı Hudā ve ḡādiş-i Resūl-i müctebā hiçbir kelām Emirü’l-mü’miñin kelāmından melih ve anıñ fem-i belāḡāt-ı tev’emlerinden şeref-şādır olan elfāzından faşih deḡildir. Bināen āleyh-hezā āyāt-ı bā-berekāt-ı Ḳur’ān’ı ve eḡādiş-i şerife-i ḡābib-i sübhāni beyānından soñra teberrüken (A 40b) ve teyemmünen bu bāb-ı şālişde ol imām-ı hüām mu’allā-yı maḡāmiñ kelām-ı mu’ciz-i encāmıyla iftitāḡ olundu. Evvel kelām-ı ḡikmet-i ittisām yüz dört kelimedir ki manzūr-ı nazarı āferide-kār Ḥ’āce-i Muḡammed Dehdār-ı Nevvera’llāhu mużci’a şerḡ eylemişdir. Ve Ḥuṭbetü’l-beyān ismiyle tesmiye ḡılmışdır. Mü’ellif anıñ (B 45b) şeref-i muṭāla‘asıyla müşerref oldu. El-ḡaḡḡ şāriḡiñ ṭba’llāh-ı enfāsa metānet-i ‘ibāretde ‘Ali sā’ir şürūḡ keşf ü ma‘āni vü nikātde kemālî vaż’ bulmuşdur. Eḡer risāle-i mezḡureniñ temām-ı tahririne mübāderet mücib-i aṭālet olmaḡın taḡte’l-lafz müte‘ānis-i be-ḡadr-i dāniş-i kütēh-endiş cüz’-i tahrire geldi. Ümmit ki ol ḡāzretiñ *kerrema’llāhu vechehu* rızā-yı sa‘ādet-i muḡteżālarına³²⁷ mazḡar u re’y-i cihān-ārā-yı murtażālarıyla münevver ola.

Menḡabet, ḡāle Emirü’l-mü’miñin ‘Ali³²⁸ kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi ‘indi mefātiḡü’l-ḡaybi lā ya’lemuha ba’de Muḡammedin ḡayri.* Ya’ni benim ol kimse ki benim ‘indimdedir. Mefātiḡü’l-ḡayb ba’de’n-nebi anı benden ḡayrı kimse bilmez.

³²⁵ şiddiḳ A: şıdk B.

³²⁶ mādemki A: mādām ki B.

³²⁷ muḡteżālarına A: muḡteżīlerine B.

³²⁸ ‘Alī B: A nüshasında yoktur.

Menkabet, kâle İmâmü'l-müttakîn 'Ali³²⁹ kerrema'llāhu vechehu: *Ene bi-küllî şey'in 'alimun*. Ya'ni ben hâkikat-i eşyâya 'âlim ve âgâhım.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Müslimin 'Ali kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi kâle fihi Resûla'llāhi şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ene Medinetü'l-'ilmi ve 'Aliyyün bâbuhâ*. Ya'ni benim ol kimse ki Resûl-i Hudâ'nın hâkıkında buyurmuşdur ki ben 'ilmiñ şehriyim ve 'Ali kapısıdır.

Menkabet, kâle İmâmü'l-'Ârifin kerrema'llāhu vechehu: *Ene Zülkarneyni'l-mezkûru fi's-şuḥûfi'l-ülâ*. Ya'ni benim Zü'l-karneyn ki muḳaddem nâzil olan kütüb-i semâviyede mezkûrdur.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Vâşilin kerrema'llāhu vechehu: *Ene'l-ḥaceri'l-mükerremelleti tefeccere minhu isnâtâ 'aşerete 'aynen*. Ya'ni benim ol ḥacer-i mükerrem ki revân u câri oldu. Andan on iki çeşme-i velâyet-i e'imme-i isnâ-'aşer.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Muvaḥḥidin 'Ali kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi 'indi ḥâtimü Süleymân*. Ya'ni benim ol kişi ki benim nezdindedir. Hâtem-i Süleymân ya'ni taht-ı taşarrufumdadır. Cemi' maḥlûkât gerek cin gerek insân. Mevlevi-i ma'nevi buyurur:

Tercüme

Hükm-i Süleymân nebi tahtındadır deyi verdi

Senden idi engüşteri Allah Mevlânâ 'Ali

Menkabet, kâle İmâmü'l-Muḥakkikin 'Ali kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi etavellâ ḥisâbü'l-ḥalâyık*. Ya'ni benim ol kişi ki ḥesâb-ı ḥalâyık-ı mütevelliyim.

Menkabet, kâle İmâmü's-Sâlikin kerrema'llāhu vechehu: *Ene'l-levḥu'l-maḥfûz*. Ya'ni benim ol levh-i maḥfûz ki şâbitdir. Zâmir-i mihr-i tenvirimde cemi' şûr-ı ḥakâyık kevnîye-i ilâhiye.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Ḥasenin 'Ali kerrema'llāhu vechehu: *Ene muḳallibu'l-ḳulûbe'l-ebşâri inne ileynâ iyâbehüm şümme inne 'aleynâ ḥisâbehüm*. Ya'ni benim muḳallebü'l-ḳulûb ve'l-ebşâr. Ya'ni ḳulûb-ı insânı taḳlib ve taḥvil edip ya ḥayr veyâ şer izhâr edici be-dürüsti bizim cânımızdadır. Anların merci' vü me'âbı ve zimmet-i himmetimizdedir onların ḥesâbı.

³²⁹ 'Ali B: A nüshasında yoktur.

Menkabet, kâle İmâmü's-Şâdiğin kerrema'llâhu vechehu: Enellezi kâle Resûla'llâhi 'aleyhi ve sellem: "*Yâ 'Aliyyü's-sırâtu sırâtu ke ve'l-mevkûfi mevkûfike.*" Ya'ni benim ol kişi ki Hâzret-i Resûl buyurmuşdur. Yâ 'Ali sırât seniñ sırâtıñdır ve muvaqqaf seniñ muvaqqafıñdır. Ya'ni ol nesne üzerine ki şâbit ve râsihsin. Anıñ üzerinde (A 41a) olmak gerekdir ki sırât-ı müstaķimdir yâhûd şâhib taşarruf-ı sırâtsın. (B 46a) Kezâlik muvaqqaf kıyâmet daħi saña müte'allıķdır. Her kimi ki dilerseñ anı zıll-i himâyetiñde âsûde-hâl ve anı ki dilemezsiñ. Pencâh u hezâr sâl-i mekş ü intizâr ile bi-mecâl edersin.

Menkabet, kâle İmâmü'l-'Âlemin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi 'indehu 'ilmü'l-kitâbi 'alâ mâ kâne ve mâ yekûn.* Ya'ni benim ol kişi ki anıñ 'indindedir. 'İlm-i kitâb-ı ilâhi'de olmuşlarıñ³³⁰ ve olacaķlarıñ bi'l-cümle âgâhı.

Menkabet,³³¹ kâle İmâmü'l-Evvelin kerrema'llâhu vechehu: *Ene Âdeme'l-evveli ene Nûhi'l-evveli ene İbrâhimü'l-Ĥalil ĥinü'l-kıyâ fi'n-nâri ene mûnise'l-mü'minin.* Ya'ni benim Âdem-i evvel benim Nûh-ı evvel benim İbrâhim-i Ĥalil. Ol vaķt ki âteşe ilkâ olundu. Benim mûnis-i mü'minin. Mü'ellif eydür. Mir'atü't-Ĥâlibin'de maştûrdur ki behişt ü düzaĥdan soñra Ĥudâ Te'âlâ Hâzret-i Âdem'iñ ĥilķatinden altı yüz biñ sene maķdem on biñ âdem ĥalk eyledi ve her âdemiñ on biñ yıl ömrü var idi. Anlarıñ devri münķâzi olduķda yine on biñ âdem yaratdı. Her âdemi destûr-ı sâbık üzere on biñ yıl mu'ammer eyledi. Bunlardan soñra Hâzret-i Âdem-i şafiyyi ĥalk eyledi. Ma'hezâ her âdemiñ zamânında bir Nûh var idi. Hâzret-i Emir'iñ "*Ene Nûhi'l-evvel*" buyurduķu ma'nâya işâretidir. Mevlânâ 'Abdu'r-raĥmân Câmi *ķuddise sıruhu* buyurur:

Tercümesi

Yâķinen 'âlem-i luţf u daħi 'ayn-ı vücûd sensin

Şehâ zâtıñ seniñ maķşûd-ı icâd-ı dü 'âlemdir

Ezelde ma'ni-i zâtıñ seniñ aķdemdir Âdem'den

Eģerçi sebķat eden nâm-ı Ĥavvâ nâm-ı Âdem'dir

Çü sensin Âdem ol şorarsan toĥru ger benden

Eģerçi şûretâ Âdem nola senden muķaddemdir

Ĥiķâb bu türâb uş şıdķ-ı da'vâya bir ma'nide

³³⁰ olmuşlarıñ A: olmuşdur ki B.

³³¹ menķabet A: B nüshasında yoktur.

Delil ü şāhid amma her bir ‘ayāndan bu mübhemdir.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Fātiḥin kerrema’llāhu vechehu: *İnnā fettāhu’l-esbāb*. Ya’ni benim sebepleri feth edici.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Müte‘abbidin kerrema’llāhu vechehu: *Ene münşi’i’s-seḥābī*. Ya’ni benim bulutları izhār edici.

Menkabet, kâle İmāmü’s-Sabīḳin: *Ene muverriḳu’l-eṣcār*. Ya’ni benim ağaçları yapraklandırıcı.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Mesbūḳin kerrema’llāhu vechehu: *Ene mufeccirü’l-‘uyūni ve ene muṭarridi’l-enhāri*. Ya’ni benim çeşmeleri iḥrāc edici ve ırmaqları aḳıdıcı.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Maḥlūḳin kerrema’llāhu vechehu: *Ene daḥiye’l-‘arḍin ene semmāke’s-semāvāti*. Ya’ni benim zeminleri döşeyici ve āsmānı yüce kılıcı.

Menkabet, kâle İmāmü’l-‘Ādilin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi ‘indi faṣlū’l-ḥiṭāb ene ḳasimū’l-cenneti ve’n-nār*. Ya’ni benim ol kişi ki benim ‘indimdedir. Faṣlū’l-Ḥiṭāb ya’ni fāzıl-ı miyān-ı ḥaḳ ve bāṭıl ve şāḥib ü ḥesāb imtiyāz-ı ḥaṭā ve şevāb ve yā ol pür kelām benim ki nihāyet-i vuzūḥ u zuhūrdadır. Ve benim (B 46b) ehl-i cennetiñ derecātını taḳsim edici.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Ma’şūmin: *Ene tercümāni vahyiullāhi ma’şūmu min ‘indi’llāhi*. Ya’ni vahy-i ilāhiniñ mübin ü müfessir ‘indi’llāh ṣaḡāyir ü kebāyirden beri.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Mürşidin kerrema’llāhu vechehu: (A 41b) *Ene ḥüccetüllāhi ‘alā men fi’s-semāvāti ve fevḳa’l-arḍin*. Ya’ni benim semāvātta ol melā’ike ve nüfūs-ı ḳudsi üzerlerine ḥüccet-i ḳāṭı‘ ve ṭabaḳāt-ı zemin fevḳinde bulunanlara bürhān-ı sātı‘.

Menkabet,³³² kâle İmāmü’l-mübeṣṣirin kerrema’llāhu vechehu: *Ene ḥāzinu ‘ilmillāhi ene ḳā’imün bi’l-ḳıṣṣi*. Ya’ni benim gencine-dār-ı ‘ulūm-ı ilāhi ve benim cümleñiñ ‘adālet-penāhı.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Münzirin kerrema’llāhu vechehu: *Ene dabbetü’l-arḍi*. Ya’ni dābbetü’l-arḍi ki ‘alāmet-i ḳıyāmetdendir benim.

Menkabet, kâle İmāmü’l-Müṣḳiṭeyn kerremallahu vechehu: *Ene’r-rācifetü ene’r-rādīfetü*.³³³ Ya’ni benim nefḥa-i evveli ki ḡāyet ḥareke ile zemini taḥrik ve benim ol rādife ki nefḥa-i ūlāya anı terdif ü teşrik eder.

³³² menkabet A: B nüshasında yoktur.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Âşîkin kerrema'llāhu vechehu: *Ene's-şayḥati bi'l-ḥaqqi yevme'l-ḥurūcellezi la yektūm 'anhu ḥalḳu's-semāwāti ve'l-arḍi*. Ya'ni benim ol ḥaḳ şayḥa ki rûz-ı ḥaşrdedir ki ol günde semāwāt u arzıñ maḥlûkı mektūm olmaz.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Muḳarrebın kerrema'llāhu vechehu: *Ene şavtu 'Aliyyin ibni Ebū Ṭālibin fi'l-ḥurūbike eşvāti'r-ra'di*. Benim āvāz-ı 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib ki cenklerde āvāz-ı ra'd gibidir.

Menkabet, kâle İmâmü'r-Rāşidin kerrema'llāhu vechehu: *Ene evvele men ḥaleḳallāhu muḥabbetehu ve ketebe 'alā ḥavvāşe lā ilāhe illallāhu Muḥammedu'r-Resūla'llāhi 'Aliyyin veliyyullāhu vaşıyyehu Resūlallāh*. Ya'ni benim ol kişilerin evveli ki Ḥudā anıñ muḥabbetini ḥalḳ eyledi ve eṭrāfına yazdı. *Lā ilāhe illa'llāh Muḥammedü'r-Resūla'llāh 'Ali veliyyu'llāh ve vaşiy-yi Resūla'llāh*. Ba'dehu 'arşı ḥalḳ edip erkān-ı erba'asında bu kelime-i mün-ciye-yi yazdı. Ba'dehu ṭabāḳāt-ı arzı yaratdı. Eṭrāfına bu kelimāti tahrir etdi. Ba'dehu levḥ-i maḥfūzu taḥliḳ ve eṭrāfına bu kelime-i mübārekeyi yazıp ta'liḳ buyurdu.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Mütevekkilin kerrema'llāhu vechehu: *Ene's-sā'itelleti li-men kezzebe bihe sa'iren*. Ya'ni benim ol sa'āt ya'ni kıyāmet ki her kim anı tekzib etdi. Ḥudā Te'ālā anı nār-ı sa'ir ile te'zib etdi.

Menkabet, kâle İmâmü's-Şāhidin kerrema'llāhu vechehu: *Ene zālike'l-kitābi la reybe fih*. Ya'ni ol kitāb ki anda şübhe ve gümān yokdur.

Menkabet, kâle İmâmü'r-Rāki'in kerrema'llāhu vechehu: *Ene esmā'ü'l-ḥüsnā elleti emerellāhu yüd'ā bihā*. Ya'ni benim ol esmā-yı ḥüsnā ki Ḥaḳḳ Te'ālā anıñla du'ā olunmağa emr eylemişdi. Mevlevi buyurur:

Tercümesi

Oḳu gel ey murğ-ı cinānu'llāh-ı Mevlānā 'Ali

Tesbiḥiñ ile bir zebānu'llāh-ı Mevlānā 'Ali

İsm-i a'zam ol ḡaffār-ı ferd-i 'ālem ol

Mevlā vü Ḥaḳḳ Âdem ol Allah Mevlānā 'Ali

Andan bulam dersiñ nişān-ı rāhında ol gül cān-feşān

Hem cān verir hem cān-sitān Allah Mevlānā 'Ali

³³³ Menkabet, kâle İmâmü'l-müşkıṭeyn kerremallahu vechehu ene'r-rācifetü ene'r-rāḍifetü. A: B nüshasında yoktur.

Sultân-ı bi-miśl ü nazir-i perverdigâr-ı bi-vezir

Hâfız her bir şabb u piru'llâh Mevlânâ 'Ali

Menkabet, kâle İmâmü't-Ṭâhirin kerrema'llâhu vechehu (B 47a) *Enellezi lâ yetebeddele'l-ķavlu ledeyye vemâ ene bi zallamin li'l-'abid*. Ya'ni benim ol kişi ki benim nezdimde kelâm-ı tebeddül ü tağayyür eylemez ve ben bendelere zulm edici olmadım.

Menkabet, kâle İmâmü's-Sâcidin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi (A 42a) iķtebasi minhu Mûsâ fehedâ*. Benim ol nûr ki Hâzret-i Mûsâ andan iķtibâs eyledi hidâyet buldu.

[**Menkabet**], kâle İmâmü'l-Mükerremın kerrema'llâhu vechehu: *Ene ķâdimü'l-'aķūr*. Ya'ni benim dünyâ sarâylarını ķarâb edici.

Menkabet,³³⁴ kâle İmâmü'l-Müctehidin kerrema'llâhu vechehu: *Ene muķricu'l- mü'minine mine'l-ķubūr*. Ya'ni benim mü'minleri ķabrlerinden iķrâc edici.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Muķibbin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi 'indi elfi kitâbin min kütübi'l-enbiyâi*. Ya'ni benim ol kişi ki 'indimdedir. Kütüb-i enbiyâdan biñ kitâb.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Mütekellimin kerrema'llâhu vechehu: *Ene şâķibi Nûķin ve münciye ene şâķibi Eyyübü'l-mübtelâ ve münciye ve şâķihi ene şâķibü Yûnusa ve münciye*. Ya'ni benim şâķib-i Nûķ ve aña necât verici ve benim şâķib-i Eyyüb ki envâ'-ı belâya mübtelâ idi ve ķâr-ı necât ve şifâ verici ve benim şâķib-i Yûnus ve aña fevz ü necât verici.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Ķâdirin kerrema'llâhu vechehu: *Ene eķamtü's-semâvâti's-seb'a bi-nûri ve ķudretü'l-kâmiletihi*. Ya'ni benim bu yedi âsmânı nûrum ve ķudret-i kâmile ile iķâme eyledim.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Ķâlibin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi bi-esleme İbrâķimü'l-Ķalilü'r-rabbü'l-'âlemin ve eķarre bi-fâzlihi*. Ya'ni benim ol kişi ki benim sebebimle İbrâķim-i Ķalil İslâmiyyetini iķhâr ü fâzl ve celâletini iķrâr eyledi.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Ķânitin kerrema'llâhu vechehu: *Ene 'aşâu'l-ķelimi ve bihi âķizun bi-nâsiyeti'l-ķalki ecmain*. Ya'ni benim 'aşâ-yı Mûsâ-yı

³³⁴ menkabet A: B nüshasında yoktur.

kelim³³⁵ ve anıñ ile cemi‘ ıalqıññ nāşiyelerin aıız ve anlarda mutaşarrıf olup emr ü fermānım anlara nāfizdir.

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Ma‘tūfin kerrema’llāhu vechehu: *Ene nazartü ve fi ‘ālemü’l-melekūti felem ecid ğayrı ve veķad ğābe*. Ya‘ni benim ol kişı ki ‘ālem-i melekūta nazar eyledim. Benden ğayrı bir kimse bulmadım. Tahkık ğayrı ğā‘ib oldu.

[**Menkabet**] k̄āle İmāmü’l-‘Āmirin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi aıııa hāze’l-ıalka ve in keşeru hattā ediyvehüm ilāllāhu*. Ya‘ni benim ol kişı ki a‘dād-ı halāyık her ne ķadar keşr olsalar da te‘diye ve anları cānib-i rabbü’l-‘ālemine te‘diye eylerim.

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Muķaddesin kerrema’llāhu vechehu: *Ene veliyyüllāhu fi’l-arđi ve’l-mufavvažu ‘an ileyhi emruhu fe-aııkümü fi-‘ibādihi*. Ya‘ni benim vech-i arzda veliyyu’llāh ki emr-i ilāhi baña muvaffaız ve ol emr-i ilāhiyi ‘Ali muķtezā meşi‘et-i ‘ibādete ģükm eylerim.

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Müslimin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi da‘vetü’s-semāvāti’s-seb‘a fe-ecābūni fe emertuhā feyuşabūne*. Ya‘ni benim ol kişı ki semāvāt-ı seb‘a da‘vet eyledim. İcābet kıldılar ve anlara emr eyledim. Naşb u k̄ā‘im oldular.

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Mütebahıirin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi be‘astü’n-nebiyyine ve’l-mürselin*. Ya‘ni benim ol kişı ki enbiyā vü mürselini ba‘ş ü irsāl eyledim.

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Ĥākimin kerrema’llāhu vechehu (**B 47b**) *Enellezi da‘vetü’s-şemsü ve’l-ķameru fe-ecābeni*. Ya‘ni benim ol kişı ki şems ü ķameri da‘vet eyledim. İcābet eylediler. Mevlevi-i ma‘nevi buyurur:

Naız

Ĥ‘āce-i ģayrü’l-beşer bāb-ı *Şübeyr ü Şeber*³³⁶

Rāci‘-i şems ü ķamer Şāh-ı selām ‘aleyk

Menkabet, k̄āle İmāmü’l-Mücāhidin kerrema’llāhu vechehu: (**A 42b**) *Ene dāhiye’l-arđine ve ‘ālemün bi’l-eķālimü*. Ya‘ni benim³³⁷ arāzi-i ‘ālemi bāsiť ve bi’l-cümle eķālim-i ‘ālem ve rābiť benim.

³³⁵ Kelīm A: kelām B.

³³⁶ Şübeyr ve Şeber, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in lākabları.

³³⁷ benim B: A nüshasında yoktur.

Menkabet, kâle İmâmü's-Şehidin kerrema'llâhu vechehu: *Ene emruhullâhu ve'r-rûhu*. Ya'ni benim emr-i Hudâ ve rûh-ı Hudâ “*kâlu'r-rûh min emr-i rabbi*” buyurmuştur.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Mübâzirin kerrema'llâhu vechehu: *Ennellezi kâle'llâhu te'âlâ li a'daihi elkıyâ fi-cehenneme külli kefferin 'anidi*. Ya'ni benim ol kişi ki anıñ düşmenleri hakkında ve Hudâ Te'âlâ buyurdu. İlķâ ediñ düzaħa ol küffâr-ı gerdenkeşleri.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Efşahin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi erseytü'l-cibâli ve besattü'l-arđin ene muħricu'l-uyüne ve münbitü'z-zurû'a ve müsriķu'l-eşcâra ve muħrici's-simâr*. Ya'ni benim ol kişiyim ki tağları lenger kıldım. Zemini hıfz için ve zemini baş eyledim ve çeşmeleri münferic ve şâbit ve zirâ'atleri vech-i arzda nâbite ve ağaçları bâlâ-ser ve meyvelerini serâser iħrâc edici.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Muķâtilin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi uķaddiru aķvâtühâ ve münzilü'l-mațaru ve müsmi'u'r-ra'di ve'l-berķ*. Ya'ni benim ol kişi ki erzâķ-ı merdümânı taķdir ve anları inzâl-i mațarla tedbir ve ra'd ve berķi ismâ' vü teşhir edici.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Müteķaddisin kerrema'llâhu vechehu: *Ene muğıyu's-şemsü ve mațla'ü'l-fecri ve münşıü'n-nücüm ve ve münşı'l-fülki fı'l-buħürî*. Ya'ni benim ol âfıtâb-ı lâmi' ve fecri tâlî' ve kevâķibi inşâ ve deryâda gemileri inşâ edici. Mevlevi ĥazretleri buyurur:

Nazm

حاکم هفت اخترى هم سالکا نرا رهبرى

مم مؤمنان را غمخورى الله مولا ما على³³⁸

Menkabet, kâle İmâmü'l-Mütefâhirin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi aķimü's-sâ'ate enellezi in ümittü felem ümettü ve in ķateltü felem uķtule*. Ya'ni benim ol kişi ki rûz-ı kıyâmeti ķâ'im eylerim ve eğer öldürürüm. Ölmem ve ķatl eylerim. Ķatl olunmam.

Menkabet, kâle İmâmü's-Şâhidin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi a'lemu mâ yehduşu enen ba'dânin ve sâ'aten ba'de sâ'atin enellezi a'lemü ĥazarâti'l-ķulûbi ve'l-memhi'l-uyüni vemâ yehfa's-şudürî*. Ya'ni benim ol kişi ki “*ene ba'den ve sâ'aten ba'de sâ'atin*” ĥadiş olan nesneleri bilir ve gönülden

³³⁸ Sâliklerin yedi yıldızının hâķimi, bütün müminlerin rehberi, Allah'ın gamını çeken Ali.

geçenleri idrāk kıılır ve gözleriñ kapağk üzerlerine ve sinelerde mağfi tıranlarına vāqıf olurum.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Hatibin kerrema'llāhu vechehu: *Ene şalātü'l-mü'minine ve zekevātühüm ve haccühüm ve cihādühüm*. Ya'ni benim mü'minleriñ namāz u inkıyādı ve anlarıñ zekāt ve hacc ve cihādı. Mevlevi hāzretleri buyurur:

Nazm

سبحان حیّ لا بنام پیدا از و هر صبح و شام

حج و نماز است و صیام الله مولانا علی³³⁹

Menkabet, kâle İmāmü'l-Vārişin kerrema'llāhu vechehu: *Ene'n-nāķuru'l-lezi kâle'llāhu teālā fe izā nuķira (B 48a) fe izā nuķire fi'n-nāķuri ene şāhibü'n-neşri'l-evveli ve'l-āhiri ene evvele mā haleķallāhu nūri ve ene ve 'Aliyyün min nūri vāhidin*. Ya'ni benim ol nāķūr ki Hudā Te'ālā buyurmuşdur. “*Fe izā nuķire fi'n-nāķuri*”³⁴⁰. Ya'ni ol vaķt ki nefh-i şūr ola. Ve benim şāhib-i neşr-i evvel ki ahyā-yı emvāt edip kabrinden kaldırıcı ve benim şāhib-i neşr-i āhir ki maħlūķatı 'araşāt-ı maşşere tıldurucu (A 43a) ve Hudā'nın ibtidā halk etdiğı benim nūrumdur. Ben ve 'Ali bir nūrdan maħlūķuz kelāmınıñ kâ'ili.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Āzimin kerrema'llāhu vechehu: *Ene şāhibü'l-kevākibü ve mezilü'd-devlete ene şāhibü'l-zilzāle ve'r-rācifeti ve ene şāhibü'l-menāyā ve şāhibü'l-belāya ve faşlü'l-ħiṭāb*. Ya'ni benim şāhib-i kevākib ve devletleri izāle edici ve şāhibü'l-zelzele ve rācife-i menzile ve maķāşıd-ı şāhib ve belālara muşāhib ve benim ol bir kelām ki haķķ ve bātıl miyānını fāşıl ve birbirinden imtiyāz anıñla hāşıldır.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Bāzilin kerrema'llāhu vechehu: *Ene şāhibi ireme zāti'l-imādilleti lem yuḥlek müşlihā fi'l-bilādi ve ene zilühā ene munđıķu'l-bāzilü bimā fihe*. Ya'ni benim şāhib-i irem ki ħudāvend 'amūd u sutün-hā-yı 'azimü'l-vücūddur ve hiçbir bilādda mişli halk olmamışdır ve aña nāzil olur ve anda olanları bezl ü infāķ kıılarım.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Eşca'in kerrema'llāhu vechehu: *Ene ehlektü'l-cebābirü'l-müteķaddimin bise'yi zūlfıķar*. Ya'ni benim küşiş-i zū'l-fıķār ile cebābir-i müteķaddimin serkeşān-ı zālīmān-ı bi-dini helāk edici. Mevlevi-i ma'nevi buyurur:

³³⁹ Diri olan Allah hergün onda görölür. Her sabah, akşam, hacda ve oruçta Allah mevlânâ Ali.

³⁴⁰ “O Sûr'a üfüröldüğü zaman.” Müddesir 74/8.

سر³⁴¹ دفتر هرا نجمن علامه مصر و يمن

آن پر دل دشمن شکن الله مولانا على

ای بنده شیرین زبان از دیو کریا بی امان

هردم بکواز صدق و جان الله مولانا على

کر عاشقی و راه بین غره مشو خود را مبین

و انکه زجان و دل کزین الله مولانا على

ای شمس دین جانباز جان درمعانی درفشان

تا آیدت در کوش جان الله مولانا على³⁴²

Menkabet, kâle İmāmü'l-Mu'allimin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi hameltü'n-Nūḥa fi's-sefinetilleti 'umilet lehu enellezi el enceytü İbrāhime ve muvānimehu ene mūnisi Yūsufe fi'l-ḥubbe ve muḥricūhu ene şāhibü Mūsā ve'l-Ḥızri ve mu'allimuhā*. Ya'ni benim ol kişi ki Nūḥ-ı sefineye³⁴³ ḥāmil ki anıñ için 'āmil olmuş ve İbrāhim'e nārdan necāt verip enis ve Yūsuf'ıñ ka'r-ı çāhda celis ve benim şāhib-i Ḥızır ve Mūsā ve anlarıñ mu'allimi.

Menkabet, kâle İmamü'l-Muḥibbin kerrema'llāhu vechehu: *Ene mūnşi'ü'l-melekūtu ve'l-kevnî*. Ya'ni 'ālem-i melekūtu peydā 'ālem-i kevnî hüveydā ediciyim.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Müceddidin kerrema'llāhu vechehu: *Ene'l-bāri ene'l-muşavvıru fi'l-erḥām*. Ya'ni benim eṭfālîñ erḥāmıñ muşavviri.

Menkabet, kâle İmamü'l-Müfessirin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi ubri'u'l-ekmehe ve erfe'u'l-ebreşa ve a'lemu māfi'z-żamāyiri ene ünebbi'üküm bimā te'kulūne vemā teddeḥirūne fî buyütiküm*. Ya'ni benim ol kişi ki anadan toğma gözsüzleri binā ve 'illet-i baraşı def' ü ifnā³⁴⁴ ve zamāyirde olanları ve dānā olanlarıñızda ekl ü iddiḥār eyledikleriñizi inbā eylerim.

³⁴¹ سر دفتر A: دفتر B.

³⁴² Mısır ve Yemen âlimlerinin baş tacı, düşmanı kıran gönül sahibi Allah mevlânâ Ali. Ey tatlı dilli insan, şeytandan emin olursan, her an doğrulukla ve candan bir şekilde söyle Allah mevlânâ Ali. Eğer aşıksan yola bak, kendini aydınlat, canını ve gönlünü ona ver Allah mevlânâ Ali. Ey dinin güneşi, canıyla oynayan kişi gerçek manada onu seç. Ta ruh sana can kulağıyla gelsin ve söylesin Allah mevlâna Ali.

³⁴³ Nūḥ-ı sefine B: Nūḥı sefine A.

³⁴⁴ def' ü ifnā A: def'-i ifnā B.

Menkabet, kâle İmāmül-Muṭī'in (B 48b) kerrema'llāhu vechehu: *Ene'l-ba'ūdātü elleti ḍareballāhu bihā meşelen*. Ya'ni benim ol ba'ūde ki Hudā Te'ālā anıñla meşel irād eyledi. “İnne'llāhe lā yesteḥyi in yeḵrab meşeli mā bu'üz femā fevḵahe.”

Menkabet, kâle İmāmü't-Ṭayyibin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi eṭā'allahu fī'z-zulumeti*. Ya'ni benim ol kişi ki Hudā Te'ālā zulmetde baña itā'at ya'ni mes'ulümü icābet buyurdu.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Ecvedin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi eḵāmeniyellāhu ve'l-ḥalḵu fī'z-zulumeti ve dā'e ilā itā'ati felemme zaharetu enkerü ve kâle celle ve 'alā felemmā ca'ehüm ma'arefū keferu bihi*. Ya'ni benim ol kişi ki Hudā Te'ālā (A 43b) beni ikāme kıldı. Hālbuki ḥalāyık zulmet-i 'ademde idi. Maḥlūḳatı benim tātımına da'vet eyledi. Ba'dehu ol zulmet rüşen olup mertebe-i vücūda geldiler. İnkār eylediler. Nitekim Hudā Te'ālā buyurmuşdur. *Fe lemmā ca'ehum ma'arafu keferu bihi*³⁴⁵. Ya'ni vāḳtā ki anlar zāhir oldular. Anı bilmeyip küfr ile ḳaldılar.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Mükellimin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi kesevtü'l-izāme laḥmen*. Ya'ni benim ol kişi ki üstüh'ānları laḥmiyle ilbās eyledim.

Menkabet, kâle İmāmü'l-A'lemin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi hüve ḥāmilü 'arşillāhi ma'e'l-ebṛāri min veledi ve ḥāmilü'l-ilmü enellezi a'lemü te'vilü'l-Ḳur'āni ve'l-kütübü's-sālifeti ene'l-mersūḥu fī'l-ilmü*. Ya'ni benim ol kişi ki ferzendlerimden ebrārla 'arş-ı Raḥmān'ı ḥāmil ve livā-yı Muḥammed'iñ ḥaml-i şerefiyle kāmil ve ben ol kişiyim ki te'vilāt-ı ma'āni-i Ḳur'āni ve kütüb-i sālīfe Cenāb-ı raḥmān'ı bilirim. Ve 'ilmde rüsūḥ bulmuşum.

Menkabet, kâle İmāmü's-Şā'imın kerrema'llāhu vechehu: *Ene vechullāhi fī's-semāvāti ve'l'arḍi külli şey'in hālikün illā vechehu ene şāḥibü'l-cibtü ve't-ṭaḡūti*. Ya'ni benim āsmān u zeminde zātu'llāh harir-i eşyā hālik ve zātu'llāh bāḳidir. Benim şāḥibü'l-cibt ve't-ṭaḡūt. Ya'ni betān-ı ilāhi müşrikātı ḥālīḳ benim.

Menkabet, kâle İmāmü'r-Rāsiḥin kerrema'llāhu vechehu: *Ene bābu'llāhillezi kâle'llāhu te'ālā: İnne'llezine kezzebu bi āyātina vestekberu 'anhā lā tüfetteḥu lehüm ebvābü's-semāi ve lā yedḥulüne'l-cennete ḥattā yelice'l-cemelü fī*

³⁴⁵ “O bildikleri (Tevrat'ta vasfı bildirilen Peygamber) onlara gelince O'nu inkar ettiler.” Bakara 2/89.

*semmi'l-hiyaṭ ve kezālike neczi'l-mücrimin.*³⁴⁶ Ya'ni benim ol kişi bāb-ı ilāhi ki mezkūrdur. Bu āyet-i kerime ki Hudā Te'ālā buyurdu. Tahkiḳ anlar bizim āyātımızı tekzib etdiler ve istikbār ṭarikine gıtdiler. Anlar gökler ḳapısı küşād ve sözünden cūmel geçmedikçe anlar cennete dāhil olup ve küşād olmazsam ḥabāṭdan 'ubūr-ı şütür maḥal ü muvāşalāt-ı cennetden dāhi anlar maḥrūmü'l-me'āldir. Mücrimlere buncılayın mücāzāt ve a'māl-i ḳabiḥalarına göre mükāfāt eyleriz.

Menḳabet, ḳāle İmāmü'l-Maḥzūmin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi ḥademeni Cibrile ve Mikāilu enellezi rūddeti ileyye's-şemsi merrateyni enellezi ḥaḍḍallāhu Cibrile ve Mikā'ile bi't-ṭā'ati li.* Ya'ni benim ol kişi ki Cebrā'il ve Mikā'il baña ḥıdmet-i Hudā Te'ālā ḥazretleri benim için āfītābı iki mertebe ırcā'ına rahmet ḳıldı. Ve Cebrā'il (**B 49a**) ve Mikā'il baña itā'atle ḥaş buyurdu.

Menḳabet, ḳāle İmāmü'l-'Azimin kerrema'llāhu vechehu: *Ene ismūn min esmāü'l-ḥüsnā ve hüve'l-a'zamu ve'l-a'lā.* Ya'ni benim esmāü'l-ḥüsnā-yı ilāhiyeden bir ism-i mu'allā ve ol a'zam u a'lādır.

Menḳabet, ḳāle İmāmü'l-müberhenin kerrema'llāhu vechehu: *Ene şāhibü't-Ṭūri ve ene şāhibü'l-kitābü'l-meşūr ene Beytullāhu'l-ma'mūr ve ene ḥarşü'n-nesli enellezi feraḍallāhu ṭā'ati 'alā külli zi-rūḥin müteneffisin min ḥaleḳallāh.* Ya'ni benim şāhib-i Ṭūr ve ol bir ṭağdır ki Medine'de meşūrdur ve benim şāhib-i kitāb-ı meşūr ya'ni Ḳur'ān veyā levḥ-i maḥfūzdur ki cemi' esrār-ı ilāhiye anda mezkūr ve benim Beytu'llāhu'l-ma'mūr ve ol bir ḥānedir. Āsmānda Kā'be'ye muḳābil ve muḥāzidir. Aḥbār'da gelmişdir ki her rüz-ı Beytü'l-ma'mūra bin ferişte gelip ziyāret ederler. Ve yāḥūd Ḥazret-i Emir'iñ (**A 44a**) Beytu'llāhu'l-'umūr'dan murādı Kā'be'dir ki Ḥaccāc ile ma'mūr ve ābāddır ve benim ol kişi ki Hudā Te'ālā'yı her zi-rūḥa benim muḥabbetimi farz eyledi.

Menḳabet, ḳāle İmāmü'l-'Azimin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi enşuru'l-evvelin ve'l-āḥirin ene ḳātilu'l-eşḳiyāi bise'yi zūlfikār ve muḥrikuhum bi'n-nāri.* Ya'ni benim ol kişi ki evvelin ve āḥirin ḥalkını tā şer ü eşḳiyā-yı bedlikālarıñ sa'y-ı zū'l-fikār ile ḳıtāline mübāşir³⁴⁷ ve anları nār ile iḥrāḳ ediciyim. Mevlevi-i ma'nevi buyurur:

Nazm

³⁴⁶ “Bizim āyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!” A'rāf 7/40.

³⁴⁷ mübāşir A: mübāşeret B.

آن ساعد دین حق ینبوع معانی
کریمن وی آدم شده مسجود علی بود
آن شاه که شمشیر وی از آیینۀ دین
ژنک ستم و بدعت بزود علی بود
آن فاتحۀ دولت و مفتاح سعادت
کو قفل در مصطبه بکشود علی بود³⁴⁸

Menkabet, kâle İmāmü'l-Kāmilin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi ezharenil-lāhi 'alā'd-dini ene münteķümün mine'z-zālimin enellezi erā da'vetū'l-ümemi enellezi eravū'l-meta'in min havzi Resūlallāh*. Ya'ni benim ol kişi ki Hudā Te'ālā beni din üzerine gālīb ve zālimlerden intikāmı taleb ve ümmetlerin du'alarını maķbūl ve münāfıkları havz-ı Resūla'llāh'dan mürūr ü maķzūl edici benim.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Āminin kerrema'llāhu vechehu: *Ene bābūn feteħallāhu men deħale kâne āminen enellezi biyedihi mefātiķü'l-cinān ve maķālidi'l-yezzān*. Ya'ni benim ol kapı ki Hudā Te'ālā anı feth eyledi ve aña dāķil olan emin oldu. Ve benim ol kişi ki anıñ elindedir. Mefātiķ-i cānān ve maķālidi-i yezān.

Menkabet, kâle İmāmü'z-Zaferin kerrema'llāhu vechehu: *Enellezi cehde'l-cebābire bi- iṭfāi nūrillāhi ve erḫādi ḫücceti feyelillāhu illā en yutimme nūrehu ve vilāyetü a'ṭāllāhe nebiyye nehre'l-kevseri ve a'ṭāni nehre'l-ḫayāte innā ma'e Resūlallāhu fi'l-'arḍi fe'arre feniyallāhu men yeṣa'u ve yemneģiye men lā yeṣa'u*. Ya'ni benim ol kişi ki cebābire nūru'llāhiñ iṭfāsına mücid ve hüccetu'llāhiñ ibtāliline mümedded oldular. Pes Hudā Te'ālā ol nūr ile beni muttaşıl ve anı itmām edip ğayr-ı munfaşıl kıldı ve Hudā Te'ālā nebisine nehr-i kevser ihsān (B 49b) ve beni daķi nehr-i ḫayāta sezā-resān eyledi. Ve ben Resūl-i Hudā ile vech-i arzda berāberim. Ve ben ol kişiyim Hudā Te'ālā dilediģine beni bildirdi. Ve dilemediģinden men' eyledi.

Menkabet, kâle İmāmü'l-Vāzi'in kerrema'llāhu vechehu: *Ene ķā'imün fi ḫazrin ḫaysū'l-ervāhi tuḫerruke velā nefśün yeteneffese 'ömri*. Ya'ni bir sebzide ben ķā'imim. Ya'ni melekūtda ki ol maķalde ervāḫ hareke eder ve bir nefś ü zāt yokdur ki ol zāt benim 'ömrüme yemin eyler.

³⁴⁸ O hak dinin mesūdu olan kişi, mananın kaynağı odur. İki dünya ve Âdem, Ali'ye secde eder olmuş. O şāh, dinin aynası ve kılıcıdır. Zulüm ve bid'at pası, Ali'nin gücüyle gider. O devletin anahtarı ve saadetin başlangıcıdır. O Mustafa'nın kilidinin açıcısı olan Ali'dir.

Menkabet, kâle İmâmü’ş-Şâdıkin kerrema’llâhu vechehu: *Ene ‘âlimün şâmitün ve Muḥammedün ‘âlimün nâṭıķun*. Ya’ni benim ‘âlem-i şâmet-i şâdıķ ve Muḥammed-i ‘âlem-i nâṭıķ.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Muḳarrebın kerrema’llâhu vechehu: *Ene şâḥibü’l-karni’l-ulâ ve ene ḥâvertü’l-Mūsâ el-Kelimü ve ağraķtı Fir‘avne ene ‘azâbün yevme’z-zıllı*. Ya’ni benim şâḥib-i Ḳur‘ân ola ki ḥadıṣde “ḥayru’l-ḳurûni ḳarni”³⁴⁹ buyruldu. Ve benim ki Tūr-ı Sinâ’da Mūsâ ile muḥâvere eyledim ve benim Fir‘avn’i ğârik ve yevmi zıllette azâb-ı ğârik.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Ḳâzımın kerrema’llâhu vechehu: *Ene âyâtillâhi ve eminullâhi ene uḥyi ve ümitü ene eḥluķu (A 44b) ve erzaķu ene’s-semi‘u ene’l-‘alimü ene’l-başırü ve cûdu’s- semâvâti’s-seb‘a ve’l-‘arḍini’s-seb‘a fî-ṭarafetin ‘aynin ene’l-ulâ ve ene’s-şâni*. Ya’ni benim âyet-i rahmet-i Mevlâ ve emin-i ‘ale’l-a’lâ ve benim aḥyâ ve imâte eden ve benim ḥalâyıķımıñ rızķlarını veren benim semi‘ benim ‘alim ve başır ve ṭurfetü’l-‘aynda ecrâm-ı semâvât-ı seb‘a ve arzını seyr eden ve benim nefḥa-i evveli ve şâniye.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Mâlikin kerrema’llâhu vechehu: *Ene zülķarneyni ḥâzihi’l-ümmeti*. Ya’ni benim bu³⁵⁰ ümmetimiñ zü’l-ķarneyni.

Menkabet³⁵¹ kâle İmâmü’l-Vâsiyyin kerrema’llâhu vechehu: *Enellezi enfeḥu fî’n-nâķûri yevme ‘asir ‘ale’l-kâfirine ğayra yesiri*. Ya’ni benim ol kişı ki nâfiḥ şûr-ı yevm-i ‘asir ki kâfirler üzerine ğayr-ı yesirdir.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Ma’sûķın kerrema’llâhu vechehu: *Ene*³⁵² *ismi’l-a’zame ve huve kef he ye ‘ayn şad*. Ya’ni benim ism-i a’zam ki kef he ye ‘ayn şad ra’dır.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Muşallın kerrema’llâhu vechehu: *Ene’l-müteķellimü fî-lisâni şabâ‘i ‘İsâ ene Yūsufu’ş-şıddikin enellezi yuşallu fî-âḥiri’z-zamâni fî-ḥalkı ene’l-müteķallib fî’ş-şûri*. Ya’ni benim lisân-ı şabâvet-i ‘İsâ’da mıntıķ ve benim Yūsuf-ı şıddıķ ve benim ol kişı ki âḥirü’z-zamânda ‘İsâ ḥalefimde muşalli ve benim şûretlerde müteķallib ü mütecelli. Mevlevi-i ma’nevi³⁵³ buyurur:

Tercümesi

Ol Kâ’be-i taḥķıķ ḥaķâyıķ-ı bi-ḥaķıķat

³⁴⁹ Devirlerin en hayırlısı benim devrimdir.

³⁵⁰ bu A: ol B.

³⁵¹ menkabet A: B nüshasında yoktur.

³⁵² ene A: B nüshasında yoktur.

³⁵³ Mevlevi-i ma’nevi A: Mevlevi ve ma’nevi B.

Ber-vech-i yakın mazhar-ı haqq bûd ‘Ali’dir
Ol nokta-i tevhid-i ehad nuṭṭ-ı nebiden
Güş etmedi anı ki o server ‘Ali’dir
Ol idi vücûd-ı dü cihân-ı ma‘nide
Olmaz idi ansız hem mevcûd ‘Ali’dir
Ol nûr-ı mücerred ki anıñla hem-ḥâlde
Yûsuf ile ‘Îsâ ile bâ-Hûd ‘Ali’dir
Hem mülk-i Süleymân’la hem ‘işmet-i Yaḥyâ (B 50a)
Hem menzilet-i Âdem ü Dâvûd ‘Ali’dir
Ol rûḥ-ı muşaffâ ki Hudâ lafz-ı mübinde
Oḥşadı sitâyiş ile Maḥmûd ‘Ali’dir
Hem şâbir ü hem şâdık hem kânit ü münfik
Hem hâdi vü hem şâhid ü meşhûd ‘Ali’dir
Hem evvel ü hem âḥir hem zâhir ü hem bâṭın
Hem va‘de hem mev‘id ü hem mev‘ûd ‘Ali’dir
Şemsü’l-Ḥaqq-ı Tebrizi’den işit bunu daḥi
Her iki cihândan ‘arz-ı sûd³⁵⁴ ‘Ali’dir.

Menḳabet, ḳâle İmâmü’l-Ḥâfızın kerrema’llâhu vechehu: *Ene’l-âḥiretü ve’l-ulâ ene ubdiu ve u’idu ene feraḥun min furu’in zeytûnin ve ḳandilün min ḳanâdilîn nübüvvete*. Ya‘ni benim âḥir ü evveli benim mübdi ve mu‘id-i eşyâ benim fûrû‘-ı zeytûnuñ bir fer‘i ve benim ḳanâdil-i nübüvvetden bir ḳandil-i şer‘i.

Menḳabet, ḳâle İmâmü’z-Zekiyyin kerrema’llâhu vechehu: *Ene muḫhiri’l-eşyâi keyfe eşâu*. Ya‘ni benim ol ki eşyâyı izhâr eylerim. Ancılayın ki dilerim.

Menḳabet, ḳâle İmâmü’n-Nâzirin kerrema’llâhu vechehu: *Enellezi erâ a‘melü’l-‘ibâdi ve lâ ye‘zubu ‘anni şey‘un fi’l-‘arḍi ve lâ fi’s-semâi*. Ya‘ni

³⁵⁴ ‘arz-ı sûd B: ‘arz u sûd A.

benim ol kişi ki a‘māl-i ‘ibādi görür. Ve āsmān u zeminde hiçbir şey benden hafı değildir.

Menķabet, ķāle İmāmü’l-Hāşî’in kerrema’llāhu vechehu: *Ene mıřbāhu’l-hidāyeti ene miřķātün fihā nūri’l-Muřtafā enellezi leyse řey‘ün min ‘ameli ‘āmilin illā bi-ma‘rifeti*. Ya‘ni benim mıřbāh-ı (A 45a) hidāyet ve benim miřķāt-ı risālet ki nūr-ı Muřtafā anda lāmi‘ ve benim ol kiři ki hiçbir ‘āmiliñ ‘amelinden bir řey vücuda gelmez. Ancak benim ma‘rifetimledir ki ‘ilmim anları cāmi‘dir.

Menķabet, ķāle İmāmü’r-Rāfi‘in kerrema’llāhu vechehu: *Ene hāzinü’s-semāvāti ve’l’arđı ene ķā’imün bi’l-ķıřtı ene ‘ālimun bi-yeteğayyirü’z-zamān vağdı řānihi enellezi a‘lemu ‘adedi’n-nemle ve veznehā ve miķdārü’l-cibāli ve veznehā ve ‘adede ve ķařaretü’l-emťār*. Ya‘ni benim hāzan-ı semāvāt u zemin ve ķıřt-ı ‘adliyle ķā’im ve benim tağayyür-i zamāna ve ĥudüşātına ‘ālim-i dā’im ve ‘aded-i nemli ve veznini ve miķdār-ı cibāl ve veznini ‘ārif ve ‘aded-i ķařarāt-ı emťāra vāķıf.

Menķabet, ķāle İmāmü’l-Hāzî’in kerrema’llāhu vechehu: *Ene āyātillāhi’l-kübrā elleti erāullāhu Fir‘avne ve ‘aşā*. Ya‘ni benim āyāt-ı mu‘azzamāt-ı ĥazretü’llāh Fir‘avn’a anı gösterdi. ‘Āsi vü gümrāh oldu.

Menķabet, ķāle İmāmü’l-Müsebbibin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi uķbile’l-ķıbleteyni ve uĥyi merrateyni ve eķhira’l-eřyāi keyfe eřāu*. Ya‘ni benim ol kişi ki iki ķıbleye tevcih-i³⁵⁵ zāt ve iki mertebe aĥyāyı emvāt eyledim. Nařiriñ ķıřřa-i meřĥüresine işāretidir. Nitekim Āşaf ĥaber verir:

Beyt

ز غمزه لب آن فتنه عجم ديدم

ز شهسوار عرب آنچه بر نصير كزشت³⁵⁶

Ve ķıřřa-i naşir bāb-ı ĥāriķda bi-‘avni’llāhi te‘ālā ber-tařđ il-i beyān olunur ve benim eřyāyı dilediğim vech ile izĥār edici. (B 50b)

Menķabet, ķāle İmāmü’l-Müfliĥin kerrema’llāhu vechehu: *Enellezi rameyte veche’l-küffāri turābin ferace‘u ve helekü enellezi ceĥadü ve vilāyeti elfü ümmetin feheseĥahüm*. Ya‘ni benim ol kiři ki vüĥh-ı küffāre ķabza-i ĥāk remy eyledim. Pes rücū‘ eylediler ve helāk oldular ve benim ol kiřiyim ki ümem-i řālifeden hezār ümmet velāyetimi inkār ve Ĥudā Te‘ālā anları meřĥ edip ve ĥ‘ār eyledi.

³⁵⁵ tevcih A: teveccüh B.

³⁵⁶ O Acem fitnessinin dudağının gamzesini gördüm. Arap yiğidinden nusret gitti.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Müşfik'in kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi sâlifü'z-zamân ve hâricün ve zâhirün fi-âhîrû'z-zamân*. Ya'ni benim ol kişi ki zamândan muqaddem ve zamândan hâric ve âhîrû'z-zamânda zâhir.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Mukebbirin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi 'indi işnâni ve seb'üne ismen min esmâi'l-izâm*. Ya'ni benim ol kişi ki benim 'indimdedir. Yetmiş iki isim esmâ-yı 'azâmdan.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Âlemin kerrema'llâhu vechehu: *Enellezi erâ a'mâlû'l-halâyıkı fi-meşâriki'l-'arđi ve meğâribu ve lā yehfā 'alā şey'ün minhüm*. Ya'ni benim ol kişi ki meşârik ve meğârib-i arzda a'mâl-i halâyıkı re'y ve anlardan hiçbir şeyi benim üzerime hafî değildir. ³⁵⁷كلمرى فى المرائى

Menkabet, kâle İmâmü'l-Evra'in kerrema'llâhu vechehu: *Ene kâşımün ferâ'ine'l-evvelin ve muhricihüm mu'azzebihüm fi'l-âhîrine ene mu'azzebü'l-cibte ve't-ğâğuti ve muhricuhüm ve mu'azzebü Yegüşe ve Ye'ûk ve Nesre vekad edallü keşiran*. Ya'ni benim müşrikân pişini kırıcı ve memleketlerinden çıkarıcı ve âhîrinde anlara azâb verici ve cibt-i tğâgutı azâb ile iz'âc ve hâne-i Kâ'be'den ihrâc ve Yegüş ve Yeğûk ve Nesr'i azâb ile helâk ve hâlbuki anlar çokları azdırdı. Anları âlûde-i hâk eylerim.

Menkabet, kâle İmâmü'l-Âmilin kerrema'llâhu vechehu: *Ene mütekellimü seb'ine lisânen ve müfti külli şey'in 'alâ seb'ine vechen enellezi a'lemühâ yehdişü (A 45b) fi'l-leyli ve'n-nehâri emre ba'de emrin şey'en ba'de şey'in ilâ yevmi'l-kıyâmeti*. Ya'ni benim yetmiş lisânla söyleyici ve yetmiş vechile iftâ eyleyici. Ve her umûr ki gece ve gündüz ve tâ kıyâmet-i hâdiş olur bilirim. Mevlâ-yı³⁵⁸ ma'nevi buyurur:

Tercümesi

Ey reh-nümâ-yı mü'minân-ı Allah Mevlânâ 'Ali

Ey setr eden gaybı bilen Allah Mevlânâ 'Ali

Ey 'âlem-i her râz olan encâm olan âgâz olan

Ey kadriyle i'zâz olan Allah Mevlânâ 'Ali

İhsân seniñ erkân seniñ hem rûh-ı reyhân seniñ

Hem cân u hem cânân seniñ Allah Mevlânâ 'Ali

Muhibir seni hem enbiyâ senden mu'allem evliyâ

³⁵⁷ Görüşülen, görülen gibidir!

³⁵⁸ mevlâ-yı ma'nevî A: mevâlî-i ma'nevî B.

Şeydalarıñdır aşfiyâ Allah Mevlânâ ‘Ali

Menkabet, kâle İmâmü’l-‘Aṭharin kerrema’llāhu vechehu: *Ene’l-Kā’betü’l-ḥarāmi ve’l-Beytü’l-ḥarāmi ve’l-‘Atıku enellezi yemlikünillāhu şarḡu’l-‘arḡı ve ġarbiha min tarafeti ‘ayni velemḡi’l-başar*. Ya‘ni benim (B 51a) Kā‘betü’l-Ḥarām ve Beytü’l-Ḥarām ve ‘Atıḡ ki bu üçü daḡi beyt-i şerifiñ ismidir ve benim ol kişi ki Ḥudā Te‘ālā ṭarfetü’l-‘aynda meşārıḡ u meġāribe mālİK ve anları baña memālik eyledi.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Efḡalin kerrema’llāhu vechehu: *Muḡammedü’l-Muṣṭafā ene ‘ale’l-Murtaẓā kemā*. Kāle’n-nebiyyi şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: *‘Aliyyün ẓahere minni ene’l-memdūḡu bi-rūḡi’l-ḡuduse ene’l-ma‘iye’llezi lā yeḡa‘u ‘aleyye ismün ve şibḡün*. Ya‘ni benim Muḡammed Muṣṭafā ve benim ‘Aliyyü’l-murtaẓā. Şöyle kim ol ḡazret buyurdu. ‘Ali benden ẓāhir oldu ve benim Rūḡü’l-ḡudūs ile memdūḡ ve benim ol şāḡib-i firāset ve intibāḡ vāḡi‘ olmadı anıñ üzerine ḡiḡbir iştibāḡ.

Menkabet, kâle İmâmü’l-Ekmelin kerrema’llāhu vechehu: *Ene ezḡaru’l-eşyāe’l-vücūdiyyeti keyfe eşāi fihā*. Ya‘ni benim ol kişi ki eşyāyı vücūdiyle izḡār eylerim. Her nev‘ile ki dilerim. Şadaḡu’l-Emirü’l-mü‘minin ve İmâmü’l-müttaḡin ve Ḥayrū’l-vāşilin ve Efḡalü’n-nās ba‘dehu Ḥayrū’n-nebiyyin şalāvatu’llāhi ‘aleyhim ecma‘in. Mevlevi-i ma‘nevi buyurur:

Tercümesi

Veli ḡaḡḡ mübeyyen ü muḡtedādır

O mihr-i cesm ber-ehl-i şafādır

O bir imām ki ḡaḡḡıyla ḡıyāmı

Zemin ve ger zamān arz u semādır

O’dur ol vācibü’l-‘işmet-i ḡaḡıḡat

Beriyyü’ş-şirk-i ve’l-küfr ü riyādır

Çü vaḡdet-‘ālemdir aña mesken

Şıfatdan ṭaşra mā-fi-hā edādır

O’dur māhiyeti ervāḡ-ı insān

O’dur bāḡi ḡamular hep fenādır

Anıñ cünbüşüdür ḡayy u ḡadimden

Anıñ gerdişi hem mülk-i beķādır
Hudā'nıñ zātıdır bāķi bi-çün
O zātıñ uş şıfâtı Murtażā'dır
Değil zātı şıfātıdan ħālî anıñ
O'dur memsūs bā-zāt-ı Hudā'dır
O'dur lāhūti bir genc-i ħafı kim
Hudā'dan geldi ħaķķıyla ġādir
Nuķūd-ı genc-i 'ilm-i bi-nihāye
'Ali'den ġayra yok maĥşuş añadır
Anıñ ħikmetin andan ġayrı bilmez
Ĥakim'dir ol 'alim-i āşinādır
Ĥaķķıñ evvelidir çün ibtidāsız
Yine āĥiride lā-intihādır
Nebiler nāşırı oldur 'ale'l-ĥaķķ
Velilere 'uyūn-ı rūşenādır
O'dur ĥaķķıyla ĥāzır dü cihānda
O'dur ĥaķķıylā cāvid ü beķādır
Yüzü nūrunu lem'a-pāş eylemiş
Ziyāsından güneş hem ber-hevādır
Anıñ nūrundan idi ħalb-i Ādem
Ki tāc-ı 'alleme'l-esmā sezādır
Hudā ĥaķķı 'Ali cennetsiz Ādem
Koyamaz pā behişte kim cüdādır
Her eşyā üzere Ādem oldu vāķıf
Anıñ (A 46a) 'ilmiyle Ādem 'ilm-i cādır

Melâ'ik secde kıldılar aña hep
Ki ol envâr-ı hallâk-ı 'alâdır
Râh-ı qudside râh-ı ceberûtda
Nebilere delil ü reh-nümâdır
Kûb içre gördü Şit nûr-ı 'Ali'yi
Anıñçün oldu 'ilmiyle o nâdir
Nûh andan buldu anı kim dilerdi
Erişdi yüce menzile revâdır **(B 51b)**
Halil zıkr etdi anı mancınıkda
Gülistân oldu ger nâr lezâdır
Kamu nesrin ve hem sünbül gül oldu
Halil'e nâr-ı Nemrûd pür şafâdır
Yüzün İsmâ'il aña tutdu bi-şekk
Ki çoç kurban oldu aña şâdır
Nice nâlişler etdi aña Ya'kûb
Erip bûy oldu binâ ger 'amâdır
Anıñ nûrun gördü Mûsâ ol şeb
Ki oldu vâlih ü hayret-fezâdır
Düşüp kırk gün beyhûd oldu Mûsâ
Ki ol müstağrağ-ı vaşl-ı likâdır
Dedi yâ rab baña ver bir nişân sen
Dedim verdim yed-i beyzâ sañadır
Kamu peygamber ile geldi maḥfi
Muḥammed ḥazretiyle zâhirâdır
Şeri'atda O'dur 'ilmiñ kapısı

Haḳiḳatde Emir-i dü serâdır
Anıñ luḳfuna Meryem oldu hem-dem
Ki geldi ‘İsā rūḥ-ı Hudā’dır
Anıñ sırrını gördü şāh-ı kevneyn
Şeb-i mi‘rāc’da kim cāy u nādır
‘Ali’den tıydu elfāza ‘Ali’yi
‘Ali’den ğayrı yok ḥōş mācerâdır
‘Ali’dir ibn-i ‘ammi faḥr-i mürsel
O çüft-i Fāṭıma ḥayrū’n-nisâdır
O’dur maṭlūbu her bir rehrevānıñ
O’dur gūyā sükūt hep ‘ārifâdır
Cihānıñ ḥalkı cāhil ‘ālim oldur
Bu atadan o dānā-yı pişvâdır
Çü ‘ilm-i bâḳi oldu aña rūşen
O’dur taḥḳıḳ *mā evḥayā* ḳâdir
O’dur maḳşūdu cümle kâ’inâtıñ
O’dur vāḳıf ne kim genc-i Hudā’dır
Murādınsız anıñ hiç zerre yoḳdur
Şeriden fevḳ tā taḥt-ı serâdır
Bu ‘ilm-i vaḥdetiñ bānisi oldur
Ḳuşūr-ı şer‘-i dine ol binâdır
Pes ol āḥir oldur din içinde
Daḥi zāḥir ü bâṭın bā-Hudā’dır
Bu ma‘ni sırrını ger bilmeyesin
Erişmezsen velāyete hebâdır

Tevellā eyler iseñ H̱aydar’a et
Sekiz cennet saña menzil-serādır
Mezarı üzere anıñ rūḥ-ı a‘zam
Ṭavāf -ı zıkr eder vird-i du‘adır
Dedi Aḥmed aña taḥḳıḳ yüzünden
İki ‘ālemde H̱aydar pādişāhdır
Saña rūşen ise kim vāli oldur
Benimle ḥ‘āce ḳavḡa ne revādır
Ḳamu mü‘minler aña yüz tutarlar
Emir ü Hādi rāh-ı Hüdā’dır
Ḳamumuz zerreyiz ḥūrşid oldur
Ḳamumuz ḳaṭreyiz ol baḥr-i bādır
Ḳamumuz mürdeyiz kim zinde oldur
Ḳamumuz pestiz ol fevḳa’l-‘alādır
Ḳamumuz ḡāfiliz āḡāh oldur
O’dur bāḳi ḳamumuz hep fenādır
Eḡer şādıḳ iseñ ey Şemse’d-din sen
Fedā ḳıl cānıñ cānlar fedādır
Ola tā vāşıl cānān cānıñ
Erişe ḳaṭre baḥre āşinādır
Hem ol cān ile bende ḥāndāna
Erişesin aña taḥt-ı livādır
Nihāni efendim ben daḡi geldim ḳapıña
Eḡerçi yüzlerim ḡāyet ḳaradır
Ḥaṭāsını baḡışla yā ‘Ali gel

Nihāni ‘āciz āl-i ‘abādır

Menkabet, Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbel’den (B 52a) İbn ‘Abbās’dan *rağıya’llāhu ‘anh* mervidir ki Emirü’l-mü‘minin’den işitdim. Buyurdu ki: *Ene Abdu’llāh ve āhi Resūla’llāh (A 46b) ene şıddikü’l-ekberu lā yeķūluhā ğayri illā kāzibün muzırrın.* Ya‘ni benim kütüb-ı zamān ve birāder-i Hābib-i rahmān benim şıddikü’l-ekber.³⁵⁹ Bu kelāmı benden ğayrıları kâ’il olmaz. Meğer kāzib ü müfteri ola. Mü’ellif eydür ki ‘Abdu’llah ismi aķtāba maķşūşdur. Bu ecilden aña bir enbiyānıñ Qur’ān-ı mecid’de zıkr olunur. ‘Abdu’llāh ismiyle gelir. Kemā kāle’llāhu te‘ālā: “*İnni Abdu’llāhi atāniye’l-kitābe ve ce‘aleni nebiyya.*”³⁶⁰

Menkabet, Meşābiḥü’l-Ḳulüb ve Siyerü’n-Nebi ve Kifāyetü’l-Mü‘minin’de İmām Hüseyin ‘aleyhi’s-selām’dan mervidir ki dedi. Birgün peder-i büzürgvārım iġtisāl için Fırat kenārına geldi. Nāgāh bir mevc pirāhen-i mübāreklerin aldı. Ol dem bir hātif nidā kıldı. “*Unzur ‘an yeminike ḥuz māterā.*” Pes nazar etdikde gördü bir pirāhendir ki dibā ile toķunmuş ve telebbüs murād eyledikde bir ruķ’a düşdü. Anda yazılmış idi ki “*Hāzihi hidāyetün mine’llāhi ‘azize’l- ḥakim ilā ‘Aliyyi ibni Ebū Ṭālib bihāze ķamişun yuraşu ‘İmrānu kezālike evreşnāhā ķavmā āhirin*”. Ya‘ni bu hediyedir. Ḥudāvend-i ‘aziz-i ḥakimden ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’e ve bu bir ķamişdır ki ‘İmrān aña vāriş olmuşdur. Kezālik ķavm-i āhiri daḥi aña vāriş kılarız.

Menkabet, Mücellid-i Sāni Hābib-i Siyer ve Menāķıb-ı ibn-i Merdūyye’de Enes Mālik’den mervidir ki ol ḥazret buyurdu. Ümmetimden dört kimseye cennet müştāķdır. Enes eydür. Ol dört zāt-ı cinān-ı lezzātıñ kimler olduğunu bilmek için Ebū Bekir ḥuzūruna geldim. Dedim. Ḥuzūr-ı Resūl’den su’āl eyle ki anlar kimlerdir? Ebū Bekir eyitdi. Ḳorķarım ki eğer ben anlarda dāḥil deĝil isem nebeviyyetim baña serzeniş ederler. Yā Enes bir ğayrıdan taleb eyle. Pes ‘Oşmān ḥuzūrına geldim ve aña daḥi ifāde kıldım. Ol daḥi eyitdi. Yā Enes ḳorķarım ki eğer ben ol cümleden olmaz isem Beni Ümeyye’den şerm-sār olurum. Bir ğayrıya mürāca‘at eyle. Pes ‘Ömer *rađıya’llāhu ‘anh* ḥuzūruna geldi. Andan iltimās eyledi. Eyitdi. Yā Enes eğer ben ol dörtten ma’dūd olmaz isem baña kināyeler söylerler ki anıñ ‘arı derūnumdan gitmez ve ‘Ömer ise kināyelere taḥammül etmez. Pes Emirü’l-mü‘minin ‘Ali³⁶¹ ḥuzūruna geldim ve andan daḥi temenni kıldım. Buyurdu. Yā Enes va’llāh Ḥazret-i Resūl’den su’āl ederim. Eğer ben anlara dāḥil isem levāzım-ı ḥamd u şenāyı

³⁵⁹ şıddikü’l-ekber A: şıddik-i ekber

³⁶⁰ Çocuk şöyle dedi: "Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı. Meryem 19/30.

³⁶¹ ‘Ali A: B nüshasında yoktur.

ifâ eylerim. Eğer değil isem anlarda dâhil olmağı Hudâ Te‘âlâ’dan tazarru‘ vü niyâz kılarım dedi. Pes birlikte huzûr-ı Resûla’llâh’a gelip bir hâlde ol hazret Dıhye-i kelbi’niñ kenârında hafte vü revâyiğ-i tayyibesinden qudsiyân-ı âşüfte olmuş idi. Dıhye-i kelbi Hazret-i Emir’e eyitdi. Yâ ‘Ali ‘ammim zâde yek (B 52b) ser-mübâreklerin sen al ki bu hızmeye sen benden elyağsın. Pes ser-i sa‘âdet-i dizi üzerine aldı. Bu lahzadan sonra ol hazret bidâr olup buyurdu. Yâ âhi meğer bir hâcetiñ vardır. Hazret-i Emir eyitdi. Yâ Resûla’llâh vâktâ ki hâne-i sa‘âdetiñe geldik. Ser-i sa‘âdetiñ Dıhye-i kelbi’niñ dizinde idi. Bu hızmeye sen benden elyağsın deyip ser-sa‘âdı baña verdi. (A 47a) Hazret-i Resûl eyitdi. Yâ âhi bilir misin ol kimdir? Dedim. Allah ve Resûl-i a‘lem. Buyurdu. Yâ ‘Ali ol Cebâr’il’dir. Pes eyitdim. Yâ Resûla’llâh Enes hazretiñden haber verdi ki behişt dört kimseye müştâktır. Eyâ ol dört kimse kimlerdir? Pes ol hazret dest-i hağperestiyle üç nevbet Hazret-i Emir’e hiğâb etdiler. Yâ ‘Ali ol dört kişiniñ evveli ve anlarıñ efđ ali sensin.

Menğabet, Menâkıb-ı Hâfız-ı ibn-i Merdüyye’de İbn ‘Abbâs ve ‘İbn Mes‘ûd *radıya’llâhu ‘anh*’dan mervidir ki birgün Murtażâ ‘Ali Hazret-i Resûl’üñ hâne-i sa‘âdetine geldiler. ‘Â’işe *radıya’llâhu ‘anhumâ* anda idi. Hazret-i Emir miyânelerinde oturdu. ‘Â’işe eyitdi. Yâ ‘Ali bu mağal saña müstağil değildir. Ol dem H‘âce-i kâ’inât buyurdular. Yâ ‘Â’işe böyle deme. Tahkiğ benim ‘ammim oğlu mü‘minleriñ Emir’i ve müslümânların bihteri ve pāk-i zamiri ve anlarıñ pes revânı rûz-ı kıyâmetde anlarıñ elleri ve ayakları nûrânidir. Ve sırât üzere oturur. Ve sırâtdan âsân vechile anları geçirip cennete yetirir ve a‘dâların derekât-ı cağime getirir. Şâfi‘i ‘*aleyhi’r-rağme* buyurur:

Şi‘r

على حبه جنته

قسيم الذار و الجنت

وصى المصطفى حقا

امام الانس و الجنته³⁶²

Ve Hakim Senâ’i buyurur:

Nazm

نائب کردکار حیدر بود

³⁶² Cennetin sevgilisi Ali’dir. Cenneti ve ateşi taksim etmiştir. Hakikaten Mustafa’nın varisidir. İnsanların ve cinlerin imamı odur.

صاحب ذولفقار حیدر بود

مهر و کینش دلیل منبر و دار

حلم و خشمش قسیم جدّت و نار³⁶³

Menkabet, Evsaṭ-ı Ṭaberāni Müstedrek-i Ḥākim ve Şavā'iq-i Muḥriḳa'da Ümmü Seleme'den *raḍıya'llāhu 'anhumā* mervidir ki eyitdi. Kāne Resūla'llāh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*: "*İzā gaḏabe lem yeḥsiru eḥadün bi-kelimetin illā 'Aliyyün*." Ya'ni ol vaḳt Ḥazret-i Resūl gaḏab-nāḳ ola. Hiçbir eḥad ol ḥazrete tekellüme mütecāsir olamaz. Meğer ki 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib söyler.

Menkabet, Meşābiḥ ve Mişkāt'da ve Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ḥabibü's-Siyer ve Me'āricü'n-Nübüvve'de Cābir ibn-i 'Abdu'llāh Enşāri'den mervidir ki eyitdi. Muḥāşara-yı t̄ā'ife'de Resūla'llāh *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* 'Ali Murtaḏā ile sırren mükāleme buyurdular. Çün beyān-ı rāz-ı zamān dırāz oldu. Bu ḥāl aşḥāb üzerlerine girān geldi ve dediler. 'Aceb rāzdır ki püser-i 'ammisin enbāz eder. Ḥazret-i Resūl anlarıñ zamāyirine vāḳıf olup buyurdu: *Mā inteceytühü velakine'llāhe intecāhu*. (B 53a) Ya'ni ben kendi ihtiyārımla etmedim. Belki Ḥudā Te'ālā'nıñ emriyledir. Ḥakim Senā'i buyurur.

Meşnevi

محرم او بود کعبه جانرا

محرم او کشته سرّ یزدا نرا

کاتب نقش خانه تنزیل

خازن کنج نامه تأویل

رازدار خدای پیغمبر

رازدار پیمبرش حیدر³⁶⁴

Menkabet, Kenzü'l-İbād ve Hidāyetü's-Sü'edā'da maşṭūrdur ki birgün Seyyid-i kā'ināt 'aleyhi efḏalü's-şalāt ve ekmelü't-taḥiyyāt pes ruḳ'a secde buyurdular. Aşḥāb istiğfār etdikde buyurdular. Peyk-i celil-i ḳarındaşım

³⁶³ Haydar yaratıcını yardımcısıdır. Haydar, zülfikarın sahibidir. Sevgi ve kin, minberin ve dar ağacının delilidir. Onun yumuşaklığı ve haşmeti cennet ve ateştir.

³⁶⁴ Can Ka'be'sini yakını odur. Allah'ın sır gemisinin mahremi odur. Tenzil evinin nakış kâtibi. Şerh kitabının hazinesinin hazinedarı. Peygamber, Allah'ın sırdaşı, Ali de Allah'ın peygamberinin sırdaşıdır.

Cebrā'il³⁶⁵ baña beşâret ü tebcil eyledi ki tahkik Hudâ Te'âlâ Murtażâ'yı sever. Ben daği derhâl secde eyledim. Ba'dehu eyitdi. Fâtımatü'z-Zehra'yı daği sever. Secde eyledim. Yine tebşir eyledi ki Hudâ Te'âlâ (A 47b) Hasan-ı müctebâ ve Hüseyin-i Kerbelâ'yı daği sever. Ben daği yine secde eyledim. Tekrâr dediler ki Hudâ Te'âlâ bunları seveni daği sever. Yine secde eyledim. Yine haber verdi ki bunları seven kimseleri sevenleri daği sever. Yine secde eyledim.

Menkabet, Müsned-i Ahmed ibn-i Hanbeli ve Şihâh-ı Sitte'de Enes ibn-i Mâlik rivâyetiyle mastûrdur ki eyitdi. 'Abdu'llah ibn-i Abbâs hâlet-i nez'e gelmiş idi. Eydüdü ki ey Bâri Hudâ 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'in muhabbetiyle saña tevessül eylerim. Ve anıñ sebebiyle tavaşşul murâd ederim.

Menkabet, Keşfü'l-Gamme ve Menâkıb-ı Hârezmi ve Habibü's-Siyer'de İmâm Hasan 'Askeri'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki ol Şâh-ı velâyet-penâh Seyyidü'l-mürselin'in zamân-ı hayâtında Emirü'l-mü'minin ile mülâkka olmuş idi. Rivâyet eder ki birgün Hâzret-i Resûl *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurdu*. Yâ âhi âfitâb-ı cihân-tâb ile mükâleme eyle. Hâzret ber-mücib-i fermân eyitdi: Es-selâmü 'aleyke yâ eyyühe'l-'abdil mutıyeti'llāh. Derhâl âfitâb ve *'aleyke's-selāmu yâ Emirü'l-mü'minin ve İmāmu'l-müttaqin ve fâide'l-ferü'l-hüccelin*. Yâ 'Ali sen ve seniñ dostlarıñ ehl-i cennettir. Vaqt-i inşikâkda ol kişiler evveli Muhammed Muştafâ ba'dehu sensin ki kisve-i hayâtı ibtidâ püşide kılan Hâzret-i Muhammed ba'dehu sen hayâtı mücedded bulursun. Mîhr-i cihân-ârâ çün bu müjde-i şeref-pirâ ile güyâ oldu. Hâzret-i Emir secde-i teşekkür edip gözlerinden eşk revân oldu. Pes Hâzret-i Resûl buyurdu. *Yâ âhi ve habibi erfâ'u re'süke fe-ğad bi-inne'llāhü bike ehli's-semâvâtı ve'l-'arđı*. Ya'ni ey benim birâder-i edib-i habib ü necibim başını kaldır ve nazar eyle ki tahkik Hudâ Te'âlâ ehl-i semâvât ve arzı seniñ için giryân kıldı. Mü'ellif eydür Ahsenü'l-Kibâr'da mastûrdur ki Emir'e yedi mertebe âfitâb-ı Emirü'l-mü'minin ile hitâb eyledi.

Menkabet, Menâkıb-ı Hatib-i Hârezmi ve Menâkıb-ı ibn-i Merdüyye ve Bahrû'l-Menâkıb ve Hilyetü'l-Evliyâ ve Ahsenü'l-Kibâr'da Enes ibn-i Mâlik'den mervidir ki eyitdi. Ol hâzret baña buyurdu ki yâ Enes bir miqdâr şu hâzır eyle. Ben daği hâzır eyledikde (B 53b) vuzû' edip ba'de's-şalât buyurdu. Yâ Enes bugün huzûruma bir kişi gelecekdir ki ba'dehu Seyyidü'l-mürselin Emirü'l-mü'minin ve Hâtimetü'l-vaşiyyin ve İmāmu'l-ferrü'l-muhaccilin dedim. Yâ Resûla'llāh *fedâke ebi vü ümmi* kimdir? Bu evşâfıla mevşûf ve bu ta'rif ile ma'rûf buyurdu. Yâ Enes şabr eyle ki şimdi ol zât-ı tâli' ve meclisimizi mağal-i nûr-ı lâmi' kılacaqdır. Bu eşnâda 'Ali Murtażâ geldi. Buyurdu. Yâ Enes ol zât-ı âli-şifât budur.

³⁶⁵ Cibril A: Cebrā'il B.

Ba'dehu ol Һazret Һā'im olup Murtaẓā 'Ali ile mu'ānağa edip mübārek araқ-rūy-ı gül-būların yüzlerine mālide ve anıñ daһi 'anberin āb-ı һūbların kendi vech-i mübāreklerine sāyide kıldı. Murtaẓā 'Ali eyitdi. Yā Resūla'llāh bu şefkat u iltifāta bā'ış ve bu talṭifiñize ne şey ḥādiş oldu? Buyurdu. Yā āһi niçin muḥabbet eyleyim aña ki aḥkām-ı dine a'lem ve ümmetlerime anları tebliğde aḥkemdir. Ve benden şoñra vāқи' olan (A 48a) iḥtilāfātı ref' ve mezālimi def' eder.

Menkabet, Şaһiḥ-i Tirmizi ve Nesā'i ve Şaḥā'if ve Mişkāt ve Meşābiḥ ve Hidāyetü's-Sü'edā ve Düstürü'l-Ḥaқāyıқ ve Mücellid-i Şāni Ḥabibü's-Siyer'de yine Enes'den mervidir ki birgün bir murğ-ı biryān ol Һazretiñ һuzūruna getirdiler. Ol vech-i sa'adetlerin süy-ı āsmāna tutup buyurdu. *Allahümme en-nebiyyi bi-eḥubbi ḥalfike aleyke ye'kule ma'ie ḥāze't-ṭayr.* Ya'ni ey Bāri Ḥudā maḥlūқunuñ sevgili-rekin irsāl eyle. Tā ki bu murғu benimle berāber tenāvül eyleye. Nāgāh Emirü'l-mü'minin geldi. Ol murğ-ı biryānı tenāvül³⁶⁷ kıldılar.

Menkabet, Şerḥ-i Ḥāfız'da maştūrdur ki Emirü'l-mü'minin'e Murtaẓā tesmiyesi ol ecildendir ki hemşiri Ḥudā'nıñ rızāsında idi ki Ḥudā andan ve ol Ḥudā'dan rāzı idi.

Menkabet, Şiḥāḥ-ı Sitte ve Mişkāt ve Meşābiḥ ve Düstürü'l-Ḥaқāyıқ ve Şaḥā'if ve Şavā'ıқ-i Muḥriқа ve Müsned Aḥmed ibn-i Ḥanbeli ve Evsaṭ-ı Ṭaberāni ve Müsned-i Bezzār ve Teşriḥ ve Şürühü'l-Ümmet ve Hidāyetü's-Sü'edā-yı 'Arabiyye ve Ḥabibü's-Siyer ve Ravzatü'l-Aḥbāb ve Me'āricü'n-Nübüvve-i el-Fārisiyye'de esānid-i şaһiḥ ile maştūrdur ki Emirü'l-mü'minin Kerrār ile mülāққab ve bu ḥiṭāb ile ol gün muṭayyib oldu ki çün Ḥazret-i resūl gāzā-yı Ḥayber'de 'Ömer *rađıya'llāhu 'anh* emir-i leşker edip gönderdi. Ve ol firāren mürāca'at ba'dehu Ebū Bekir'i gönderip ol daһi münhezimen mu'āvedet eyledi. Tekrār ber-vech-i iltimās yine 'Ömer'i i'zām ve bu def'a daһi fetḥ müyesser olmayıp inhizām vuқū' buldu. Pes ol maḥbūb-ı cemāl zebān-ı mu'ciz-i beyānıyla buyurdular: *Lā u'ṭiyene'r-rāyete gaden reculen Kerrāren gayru firāren yuḥibbu'llāhu ve Resūlehu ve yuḥibbu'llāhu ve Resūlehu.* Ya'ni her āyine yarın 'alemi bir kişiyе verem ki Kerrār ve gayrı firār ve küffār ḥāк-sāre ḥamlesi tekrār ola. Ve ol kişi Ḥudā ve (B 54a)

³⁶⁶ Hırkasıyla din tacını süslediği için, müminlerin Emir'i oldu.

³⁶⁷ tenāvül A: tenvil B.

Resül'üne muhabbet ve aña dahî Hudâ vü Resül'i meveddet ü rahmet eder. Şāhib-i Nüzhetü'l-Ervāh eydür. Ol bir server-i muṭṭalibi ve ibn 'ammim Resül-i nebiy-yi 'Arabi'dir ki ve ol bir şecere-i velāyet ve ol şemere-i fer'-i nihāyetdir ki ansız Medine bir kapiya muḥtāc ve anıñ vüçüd-ı 'adimü'l-mevcūduyla bi-iḥtiyācdır. Ve hiçbir yüze arka getirmemiş bir şir-i merd ve hiçbir arḳaya yüz döndürmemiş bir ferddir. Ve ol bir bahādır-ı er ve bir serverdir ki bir na'ra ile bir leşkeri bi-ḳarār ve ol bir şaff-derdir ki bir ḥamlesinde toḳuz āsmān düşürüp ḥākiyle berāberdir. Ve ol bir şādık sözlü bir toḡru özlü idi ki muhabbeti dostlarıñ ḳalbinde ḳarār-gir ve anıñ tiḡ-i dü serinden düşmenler şikeste vü dilgir idi.

Beyt

شیریزدان کز نهیب خنچرش
حصمرا بفشردہ خون در خنچره
بود از آسیب او پیش از اجل
جان دشمن از غری در غر غره
او ست قلب شکر اسلام از آن
مهر دین بامهر او ماند سره
بر فراز قدر عالی منظرش
من نکویم آسمان کنکره
چونکم از یک نقطه موہوم شد
در محیط مرکزش نہ دائرہ³⁶⁸

Müteveccih cemāl-i ezeli Şāh Ni'metu'llāh Veli buyurur:

Naẓm-ı Tercümesi

Muḥammed muḳtedā-yı enbiyādır

'Ali Kerrār ḳutb-ı evliyādır

Ne için dediler Kerrār Şāh'a

³⁶⁸ Düşmanların, Allah'ın arslanı Ali'nin hançerinin korkusundan dolayı ecel gelmeden önce kanları fişkirir. İslam'ın şükür kaynağı odur. Dinin mührü onun sevgisi olmaksızın ortada kalır. Nazarını Ali'nin gücü ve kudretiyle yükselt. Göğün şerefesi olduğunu söyleyemem çünkü o bir vehim noktasından oldu ki onun merkez noktasında dokuz daire vardır.

Edeyim toğrusun saña revâdır

Nice kere nebiler kisvetinde

Gelip gitdi bir bürhân-ı müntehâdır

Urundu ol nice âdem (A 48b) libâsın

Ol³⁶⁹ kim şehsüvâr-ı lā-fetâdır

Menkabet, Düstürü'l-Haḳāyık ve Gencü'l-Esrār'da maştûrdur ki Emirü'l-mü'minin *Esedu'llāh* lāḳabıyla ol zamân mûlaḳḳab oldu ki Leyle-i mi'râc'da Seyyid-i kā'inât bār-gāh-ı kibriyâda silsile-i nûruyla müselsel bir arslan gördü. Aḥmed-i Muḥtâr her bār ileriye reftâr murâd ederdi. Ol arslan ḥamle edip güzer vermezdi. Cibril'den su'âl eyledi. Yâ âhi bu arslan ne diler ki geçid vermez? Cibril eyitdi. Yâ Resûla'llāh metâ'-ı dünyâdan sende bir nesne var ise anı def' eylemek ister. Ḥazret-i Resûl gördü bir ḥâtemi vardır. Derḥâl ol ḥâtemi teslim edip revân oldu. Pes Ḥazret-i Resûl mi'râcdan 'avdetlerinde Emirü'l-mü'minin Ḥazret-i Resûl'e gelip mübârek 'arz u ifâde ol ḥâtemi piş-i Resûla'llāh'a nihâde eyledi. Ol zamân Cenâb-ı risâlet-penâh'a *ḥabereke'llāhu ḥayren yâ Esedu'llāhi'l-ḡālib* buyurdular.

Şîr

علی مرتضیٰ کر نیست شیر حضرت یزدان

شب معراج چون خاتم گرفت از دست آن سرور³⁷⁰

Menkabet, Şaḥiḥ-i Buḥârî ve Müslim ve Şavâ'ik ve Ravzatü'l-Aḥbâb ve Ravzatü's-Şühedâ ve Me'âricü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki ḡazve-i zû'l-'aşîrede muşâlaḥa vuḳû' buldu. Ḥ'âce-i kā'inât Medine-i 'anber-sekineye mürâca'at eyledikde Emirü'l-mü'minin ol vaḳt Ebû Tûrâb ile mükennâ oldu. 'Ammâr Yâsir *raḍıy'allāhu 'anh* (B 54b) rivâyet eder ki ḡazve-i mezkûrda ben ve 'Ali birer dıraḳt-ı ḥurmâ sāyesinde ḥ'âba varmış ve tûrâb ile âlûde olmuş idik. Ol ḥazret bâlinimiz üzerine gelip *ḳum yâ Ebâ Turâbin*³⁷¹ buyurdular. Mübârek fem-i mu'ciz-i tev'emlerinden şeref-şâdir oldu ki yâ âhi ḥaber vereyim mi bedbaḥt-terin-i merdümândan dedi. Yâ Resûla'llāh buyurdu. Anlar iki nefer bi-zaferlerdir ki biri nâḳa-i şâliḥi zibḥ eyledi ve biri seniñ meḥâsin-i şerifiñi ḥûn-âb kıldı ve dest-i ḥaḳperestiyle ol tûrâbı Ḥazret-i emir'iñ üzerinden pâk ederdi. Molla 'Abdu'r-raḥmân Cāmi

³⁶⁹ ol A: o B.

³⁷⁰ Eğer Ali Murtaza, Yüce Allah'ın arslanı olmasaydı; Mirac gecesi o serverin elinden mühür alınırdı.

³⁷¹ Kalk ey toprağın babası!

Şevāhidü'n-nübüvve'de irād eder ki birgün Seyyid-i kâ'ināt Fâtımatü'z-Zehrâ'nın 'işmet-i serâyaların teşrif buyurdu. Murtażā 'Ali'yi görmeyip yâ Fâtıma 'Ali kandedir? Fâtımatü'z-Zehrâ eyitdi. Yâ Resûla'llāh miyānemizde bir miqdār güft ü gū olmağın taşra gitdiler. Bilmezem kandedir. Ol hâzret ta'cil ile taşra gelip tecessüs buyurdukdā bir kimse eyitdi. Yâ Resûla'llāh falan maħalde h'āba varmışdır. Seyyidü'l-mürselin ol maħale gelip gördü. Ridā-yı şerifleri üzerinden düşüp hāke ālūde olmuş. Hâzret-i Resûl mübārek elleriyle ol hāki giderip *ķum yā Ebā Tūrāb* buyurdular. Rivāyet ederler ki Hâzret-i Emir'in bu künyeden ķalb-i şerifleri münbasiķ olurdu. Mü'ellif eydür. Rivāyeteyn beyninde tefāvüt olduđu ecilden her iki rivāyet silk-i tahrire geldi ve ba'ide değıldir ki her iki rivāyet vuķū' bulmuş ola. *Va'llāu a'lemi bi-ķaķā'iki'l-'umūr*.³⁷²

Menķabet, Düstürü'l- Hāķāyık'da irād olunur ki sebep nedir ki her gāh şahābeden biri nik yād olsa *rađıya'llāhu 'anh* ile iktifā olunur. Emirü'l-mü'minin (A 49a) yād olduķda *ķerrema'llāhu vechehu* daķi izāfe ederler. Bunun sebebi bu vech ile mervidir ki bi'setden maķdem birgün Seyyid-i kâ'ināt Ebū Tālib hānesine geldi. Fâtıma bint-i Esed ki vālide-i Emir idi. Eyitdi. Yâ Muħammed her gāh ki sen gelirsın baķnımda olan ferzendi ercümend bilā-iķtiyār beni ayağa ķaldırdıķda ol hâzret *ķerrema'llāhu vechehu* buyurdu. Ve bir rivāyet daķi oldur ki ķün vālide-i Hâzret-i imām ķadem-i hidāyet melzūm-ı maħmide bilā-iķtiyār kıyām ederdı. Birgün Ebū Tālib eyitdi. Yâ Fâtıma Muħammed seniń ferzendiń meşābesindedir. Ve bu kıyāma bā'iş nedir? Fâtıma eyitdi. Yâ Ebā Tālib bu kıyām benim iķtiyārımla değıldir. Her gāh Muħammed gelir. Raķmimde olan bu ferzend ellerin yuķarıya tođru zor edip beni ķaldırır. Ebā Tālib eyitdi. Bi-bürhān bu ķuluń ķabūl-ı imķān değıldir. Pes Ebū Tālib ve Hāma bi'l-ittifāķ her iki pehlivān ķavi niķāķ ellerin dūş-ı Fâtıma'ya vāż' edip ķuvvet eylediler ki Fâtıma ayağa gelmeye. Ol dem Seyyid-i kâ'ināt'ı oķudular. (B 55a) Geldikde muvācehe-i liķā-yı Muştafā ve ķuvvet-i ķudsiyye-i Murtażā ile ol iki pehlivān 'Arab ve ser-efrāzān meydān-ı tarab-ı tākāt getirmeyip Fâtıma anlarıń ķuvvetlerine gālib olup kıyām eyledi. Ol hâzret *ķalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* ol hāde *ķerrema'llāhu vechehu* buyurdular. Ve bir rivāyetde daķi mervidir ki her gāh ki ol hâzret Ebū Tālib hānesine gelirdi. Fâtıma cānibine müteveccih olup *es-selāmü 'aleyk yā āķi* buyururdu. Ol hâzret daķi baķn-ı māderde selām edip *'aleyke's-selām* yā Resûla'llāh der idi. Hâzret-i Resûl ki ne cānibe teveccüh buyururdu vālidesini ol cānibe döndürürdü. Ol hâzret bu hāde *ķerrema'llāhu vechehu* dediler. Ma'nāsı Hūdā Te'ālā anıń zātını 'āli eylesin demekdir.

³⁷² İşlerin hakikatkerini Allah daha iyi bilir.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkûrda vālide-i Emir'den mervîdir³⁷³ ki çün yedi māh Hazret-i Emir rahm-ı maderde terbiyet buldu. Birgün h'āba varmış idim. Ve Seyyid-i kâ'ināt nezdinde idi. Ol dem Ebū Tālib geldi. Ğazab-ı yüzünden eyitdi. Muhammed cevāndır. Hayā etmez misin ki yanına alıp h'āba varasın. Pes şemşirin eline alıp diledi ki Fātıma'yı katl ede. Fātıma eyitdi. Beni nā-haqq öldürme ve düşmenleri üzerimize güldürme. Haqqā Muhammed ma'sūmdur. Ve evlādım yerindedir. Ve bu araya benim için gelip mükāleme ederler. Ebū Tālib eyitdi. Bu söz ve i'timād olunmaz tā kim işitmedikçe. Hazret-i Resūl bu münākaşada hayasından taşra oldu. Fātıma bint-i Esed ol hazreti geri okudu ve eyitdi. Yā Muhammed destūr sābık-ı vech ile batnımda olan bu ma'sūma selām eyle. Hazret-i Resūl daḥi *es-selāmü 'aleyk* yā ibn 'ammi dedikde derhāl Hazret-i Emir redd-i selām edip anda bulunanlar bi'l-cümle işitdiler. Ol vaqt Ebū Tālib hoş-ḥal olup dedi. Tahkiḳ benim birāder zādem emin ve hātemü'n-nebiyyündür.

Menkabet, (A 49b) Hikāyāt-ı Nāşiri'de *kerrema'llāhu vechehu* sebebinde eydür ki Hazret-i Emir hiçbir muhārebede hezimet eylemedi ve hiçbir vaqitte eşnāma secde kılmadı.

Menkabet, Hikāyātü's-Sālihin'de maştûrdur ki Kāne 'Aliyyi ibni Ebū Tālibin kerremallahu vechehu: *fî-batni ümmihi kelimāti erāde ümmehu secide bi-şanemin med 'Aliyyin ricliye fî batnihā femme emkünte en tescude bi-ḳudreti'llāhi teālā*. Ya'ni 'Ali ibn-i Ebū Tālib batn-ı māderde öyle idi ki her gāh māderi yine secde etmek dilerdi. Ḳadem-i mübāreklerin temdid ü secdeden madereyn teb'id ederdi:

Beyt

نتافت روی حق جبهه پیش بت نهانی

مکرّمست بهر وجه روی اطهر او³⁷⁴

Rivāyāt-ı maştūreyi teslimden sonra sālīkân-ı ṯariḳatıñ aḳvāli oldur ki çün silsile-i irşād bi'at oldur. Hırḳa-i mi'rāciyye (B 55b) mūcibince zāt-ı fā'izü'l-berekāt-ı hazretde tā ḳiyāmet bāḳi vü pāydār ve bu ecilden *kerrema'llāhu vechehu* ile iştiḥār buldu dediler.

Menkabet, Fütūḥātü'l-Ḳuds'de maştûrdur ki çün māder-i Emir ḥāmile oldu. Ol Şāh-ı rūsul ve hādi-i sübül Ebū Tālib ḥānesine gelir idiler ve vech-i mübāreklerin Fātıma'ya tevciḥ edip fem-i mu'ciz-i tev'em-i Ahmediyelerin küşād ve Emirü'l-mü'minin ile le'āl-i güftār-ı nişār edip yekdiğerin dilşād

³⁷³ mervîdir ki: A: rivāyetdir ki B.

³⁷⁴ Nihānî, haktan yüzünü putlara çevirmedi. Her yönden hakkın yüzü mükerrerdir.

ederdi. Fâtıma bu hâli Ebû Tâlib'e bildirdi. Ebû Tâlib mütehayyir olup hâzretten su'âl etdi ki yâ Muhammed kimiñ ile mükâleme edersin? Ol hâzret buyurdu. Yâ 'ammi birâderimle söyleşirim. Ebû Tâlib eyitdi. Birâderiñ kimdir? Buyurdu. Velileriñ şâhı ve şıddıklarıñ penâhı ikilerimiz bu nûr-ı tecelli zühûr ederek bir vaqt ki ne kürsi var idi. Ne 'arş-ı Raḥmân ve ne zemin ve ne zamân ve ne âsmân tesbih ü takdis-i Raḥman ederek benim ibtidâda feyzim ve intihâda hem-ṭariķimdir. Ebû Tâlib bu kelâmı işitdi. Bildi ki her ikileri meş'al-i râh-ı hidâyet birisi müsned-i risâlete câlis ve birisi hil'at-i velâyeti lâbis olacaķdır. Pes Fâtıma'nıñ müddet-i ḥamli münķaẓı ve ol âfitâbıñ tulu'ı muķtefi oldu. Fâtıma derd-i ṭalķdan bi-mecâl olup cânib-i şifâ câlib-i Kâ'be'ye isti'câl eyledi. Bir nidâ işitdi ki yâ Fâtıma derûn-ı Kâ'be'ye duḥûl ve ol dürr-i yetime kesb-i vüṣûl eyle. ع. نشان آشنا داری چرا بیکانه . ع.³⁷⁵ Çün Fâtıma derûn-ı Kâ'be'ye girdi. Anda bir perde gördü. Ol perdeden içeriye girip pinhân ve 'uyûn-ı nâsdan nihân oldu. Zât-ı muķaddes-i Emir ol perdeniñ zirinde teşrif-kerde-i 'âlem-i şühûd ve pirâye-baḥş-ı kehvâre-i vücûd oldu. Bu hâle muķârin bir murğ-ı sefid gelip minķarıyla sine-i bi-künye-i Emir'e 'Ali ismini tahrir eyledi ki bundan maķdem bir kimse bu isimle mevsûm olmamış idi. Ve ol 'aşrda ve her ķande kim bir tıfl mütevellid olurdu. Ebû Cehil anları ḥâk-pây-ı eṣnâmla tekhil³⁷⁶ ederdi. Çün vilâdet-i Emir ol mel'ûna reside oldu. Ebû Tâlib ḥânesine gelip diledi ki ol sürme ile çeşm-i Emir'e keşide kıla. Ol ķadar kuvvet ü zor eyledi. Hâzret-i Emir'i yerinden ķaldıramadı. Pes işb'-ı murdârın gözlerine vaż' ede ve gözlerini açıp tekhil eyleye. (A 50a) Mübârek gözlerin açmağa ķâdir olamadı. Bu hâlde ol pâdişâh-ı memalik-i irşâd nice Ḥayber küşâdıyla Ebû Cehil'i lâ'iniñ rûy-ı ḍalâlet-büyuna bir ṭapanca urdu. Yüzü üzerine düşüp bi-ḥûd ve 'aql u ḥuşu gidip gerdân-ı na-meymûnu eğilip âḥir ömrüne deĝin ol invicâc ile ķaldı. Mâder-i Emir hâzretiñ gözünü açmadıĝından ĝam-gin olup dedi. Ey ferzendi dilbendim niçin gözleriñi açmazsın? Mübâreke (B 56a) a'mâ olasın. Râḥat-ı ḥayâtımı yaĝma kılasın. Bu hâlde Seyyidü'l-enâm ilhâm-ı mülk-i a'lâm ile Fâtıma ḥânesine geldi. Çün ol âfitâb-ı sipihr-i risâlet aḥbâbından bir cemâ'atle ol mâh-ı âsmân-ı velâyeti eline aldı ve dide-i iştiyâķıyla cemâline nazar-ı 'âtıfet şaldı. Hâzret-i Emir çün büyü gisû-yı müşk-bûları şâm-ı revâyiḥ-âşâme-i ḥaydarânelerine erişti. Derḥâl gözlerini açdı ve ĝubâr-ı râh-ı ĝaribi ref' edip sirişk-i meserret-i şâcidi ve şalât u selâm ve taḥiyyat-ı kelâmdan soñra Hâzret-i Resûl sürme-i mâzâĝa'l-başardan mübârek gözlerin mükteḥil ve dide-i ḥaķķ-ı bedidelerin envâr-ı maṭavi ile rûşenâ vü mükemmel eyledi.

Beyt

³⁷⁵ Nişana aşına olansın. Sırrı bilen biri olarak niçin yabancı gibi davranıyorsun!

³⁷⁶ tekhil A: tekehhl B.

بجز رسول بر روی کسی نظر نکشاد

که از ازل نظری داشته منتظر او³⁷⁷

Menkabet, Ravzatü’ş-şühedā’da irād olunur ki vilādet-i Emir vāḳı’a-i Fil’den otuzuncu senede Receb’iñ on üçüncü cum’a günü derün-ı Kā’be’de vāḳı’ oldu.

Tercüme

O bir dürr ki ol dürre Kā’be-i şadef

Müyesser değil kimseye bu şeref

Şeyḥ Müfid’dan *rahmetu’llāhi ‘aleyh* menkūldür ki Yemen’de bir kişi var idi ki ‘ale’d-devām teveccühün mihrāb-ı ‘ibādeti tutmuş ve zühd ü vera’ ile emti’a-i fāniyeyi ḳalbinden iḥrāc edip külliyyā dünyāyı unutmuş idi. Ve bu birkaç beyt-i mü’ellif ḥaṣṣaten anıñ medḥindedir.

Meşnevi

واصل حق از دو عالم رسته

وز تعلقهای هستی جسته

روز شب سردر کریبان داشتی

دیده بردیدار جانان داشتی

کر ببیشش جلوه کردی مهر و ماه

سوی مهر و ماه نمی کردی نگاه

رو بسوی قبله اش بودی مدام

غیر حق کس را نکردی احترام³⁷⁸

Ve anıñ nāmı Müşrim bin Vu’ayb eş-Şeyḳām ve zāhid-i Yemen demekle meşhūr u be-nām idi. Yüz toḳsan yıl ‘ömür sürmüş ve cihānıñ ‘acā’ib ü ğarā’ibini görmüş idi. Bir gece rüy-ı münācātını dergāh-ı ḳāḍı’l-ḥācāta tutup

³⁷⁷ Resûlden başka bir kimseye gözünü açmadı ki ezelden beri bakışı O’nun manzarasına doğrudur.

³⁷⁸ Gece ve gündüz sırlarının sahibi, iki dünyada hakka vasıl olmuş, varlık alâkalarından sıyrılmış ve gözü hep cananı görmeye meyillidir. Eğer onun fikri, güneş ve aya cilve ederse, güneş ve ay tarafından bakamazsın. Onun kıblesine dahil ol ki hakkın dışında bir kimseye hürmeti yoktur.

eyitdi. Hudāvendā harem-i muhteremiñ eşrafından biriniñ mülakātını müyesser kıl. Ol piriñ yeter du‘ası hedef-i icābete qarın olup Ebū Tālib ol eşnāda Yemen cānibine müsāferet ve berā-yı ziyāret ol zāhid ile muķārenet kıldı. Ol pir-i pāk-i zāmir su‘āl eyledi ki ķanden olursun? Eyitdi. Tehāme-i Mekke‘den dedi. Kağı ķabilede bulunursun? Eyitdi. Beni Hāşim bin ‘Abd-i Menāf ķabilesinden ve ol silsile-i ‘Alī’niñ dūdmān-ı nebilesindenim. Derhāl ol pir-i rūşen-i zāmir Ebū Tālib’iñ ser u rüyundan būs edip müsterih ü me’nūs oldu. Ve elḥamdüli’llāh Hudā Te‘ālā du‘āmı ķabūl buyurdular dedi. Ba‘dehu eyitdi. Nāmıñ nedir? Dedi? Ebū Tālib’dır. Dedi. İbn ‘Abdu’l-muṭṭalib. Zāhid eyitdi. (A 50b) Va’llāh İncil’de görmüşüm ki ‘Abdu’l-muṭṭalib’iñ iki neyyiresi olup biri ekmel-i enbiyā ola ve pederiniñ ismi ‘Abdu’llāh ola. Ve biri daḡi (B 56b) efḍal-i evliyā ola ki pederiniñ ismi Ebū Tālib’dır. Ol nebi otuz yaşına erdikde ol veli dünyāya gele. Ey Ebū Tālib ol nebi dünyāya geldi mi? Ebū Tālib eyitdi. Beli Muḥammed tevellūd eyledi. Henüz yigirmi ṭokuz yaşındadır. Ol pir eyitdi. Ey Ebū Tālib beşāret olsun saña ki bu sene seniñ şulbūñden bir ferzend-i velāyet-i peyvend vücūda gelir. Haḡḡa ki ol muḡtedā-yı evliyā ve pişvā-yı etḡiyādır. Ey Ebū Tālib çünkü Mekke-i mu‘azzamaya mūrāca‘at ve birāder zādeñe muvāşalat edesin. Aña selāmımı ‘arz eyle ki Müşrim şehādet eyler ki Hudā Te‘ālā birdir. Şeriki ve naziri yokdur. Ve sen daḡi Resūl’üsün. Ey Ebū Tālib ol veli ki senden zūhūra gele. Aña daḡi selāmımı ‘arz eyle ki sen daḡi vaşī-i Muḥammed’sin. Nitekim Muḥammed’de nübüvvet ḡatm ola ve sen daḡi velāyet-i ihtimām. Ebū Tālib eyitdi. Ey şeyḡ bu kelāmıñ şıdķına bürhān dilerim. Şeyḡ eyitdi. Ne dilersin? Ol arada ķurumuş bir dıraḡt-ı enār var idi. Ebū Tālib eyitdi. İşbu dıraḡt-ı ḡaşkden enār maṭlūbumdur. Derhāl şeyḡ ellerin ḡaldırıp eyitdi. Hudāyā ol nebi vū veli ḡaḡḡıyçūn ḡaḡiḡatlerine iḡrār u şehādet izḡār etdim. Bu dıraḡt-ı ḡaşkden enār-ı tāze kerāmet kıl. Derhāl ol dıraḡt kesb-i ṭarāvet edip iki nār peydā kıldı. Yigirmi iki dirhem vezninde zāhid anları alıp Ebū Tālib önünde kodu. Ebū Tālib anları şaḡḡ edip birkaç dānesin tenāvül eyledi. Ol enār-ı nuṭfeye sirāyet edip bu sebebden idi ki Emirü’l-mū‘minin mānend-i renk enār sürḡ-i ruḡsār oldu. El-ķışşa Ebū Tālib şād u sürūr Mekke-i mūkerreme’ye ‘avdet eyledi ve ol nuṭfe enār-āmiz raḡm-ı Fāṭıma’ya ḡatre-riz oldu. Müddet-i ḡamli münḡaḡi olduḡda Fāṭıma’dan mervidir ki ol vaḡt Beytu’llāh’ı ṭavāfda idim. Ben de eşer-i maḡāz zāhir oldu. ḡazret-i Muḥammed anda ḡāzır idi. Buyurdu. Ey māder ne ḡāl ḡadiş oldu ki sende bir taḡayyūr müşāhede eylerim. Şūret-i ḡālī ‘arz etdim. Buyurdu. ṭavāfı temām eyle dedim. ṭāḡatım ḡalmadı. Buyurdu. Kā‘be derūnuna duḡūl eyle. Beşā’irü’l-muṣṭafā’da İbn Büreyde’den mervidir ki İbn ‘Abbās İbn ‘Abdu’l-muṭṭalib ile idim. Ve ‘Abdü’l-Uzḡa ve bir cemā‘at oturmuş idiler. Fāṭıma bint-i Esed mescide geldi ve ḡāl-i ṭavāfda andan eşer-i ṭaḡḡ zāhir oldu. ṭaşra gitmeḡe mecālī olmayıp dergāḡ-ı ḡaḡḡa ilticā ve raḡmet-i ilāhiye niyāz u recā edip eyitdi. Hudāvendā bu ḡāne-i mūbāreki

hürmetine vilâdeti baña âsân kıl. Râvi eydür. Ol hâlde gördüm divâr-ı Kâ'be münşakḳ olup Fâtıma ol şikâfdan içeriye girdi. Ve dördüncü gün Hâzret-i Emir'i eline almış zâhir oldu Dâvûd-ı Dînâ ki eydür. Emir'den muḳaddem ve mu'aḫḫir hiçbir kimse bu şerefe nâ'il olamamış ve olmayacaktır. Fuşâḥâ-yı 'Arab'dan biri eydür.

Şi'r

ولد ته فى حرام المعظم امه

طابت وطاب وليدها والمولد³⁷⁹

(B 57a) Ya'ni harem-i mua'zzamada māderi onu tevellüd etdi. Māder-i pāk ü veledi daḥi pāk ü maḥal-i vilâdet daḥi bir ḥāk-i pāk-i 'itr-nākdir.

Naẓm

(A 51a) جوهر چو پاک بود صدف نیز پاک بود

آمد میانه حرم کعبه در وجود

کعبش ز فیض کعبه صفا داشت لا جرم

بردوش سیّد دو جهان جلوئمی نمود³⁸⁰

Mevlevi-i ma'nevi eydür:

Naẓm

ای شاه دین شاه نجف از تونجف دیده شرف

تودری و کعبه صدف مستان سلامت میکند³⁸¹

Mevlānā 'Abdu'r-raḥmān Cāmi buyurur:

Ḳıtt'a

به سوی کعبه رود شیخ ومن براه نجف

بر ب کعبه که اینجا مراست حق بطرف

³⁷⁹ Annesi onu yüce bir varlık olarak doğurdu. Doğanlar ve doğrulanlar ona tabi oldu.

³⁸⁰ Cevher temiz olunca sade fi de temiz olur. O, Kâ'be'nin ortasında vücuda geldi. Şüphesiz onun topuğu safâ Kâ'besi'nin feyzine sahip oldu. İki dünyanın seyyidi omzunda cilvelendi .

³⁸¹ Ey dinin şâhı, Necef'in şâhı, Necef senden şeref buldu. Sen incisin Kâ'be sade fi. Mestân seninle selâmet buldu.

تفاوتی که میان من است و او این است

که من به سوی کهر رفتم او بسوی صدف³⁸²

El-mağşūd çün Fāṭima bint-i Esed ḥarem-i muḥteremden ḥānesine geldi. Ḥazret-i Emir pirāye-baḥş kehväre-i vücūd eyledi ve Ebū Ṭālib müjde kıldı. Ebū Ṭālib daḥi behcet-i temām ü meserret melā-yı kelām ile gelip diledi ki ferzendini göre. Ḥazret-i Emir *kerrema'llāhu vecchehu* ellerinden tutup ḥırāşid ü vech-i mübāreklerini pūşide kıldı. Ba'dehu Seyyid-i kā'ināt gelip su'al buyurdu ki bu tıfl-ı reşāt-mersūmu ne isimle mevsūm eylediñiz. Ebū Ṭālib eyitdi. Benim re'yimde Zeyd ile tesmiye etmektir. Māderi eyitdi. Esed nām edelim. Ol ḥazret buyurdu. Nām-ı nāmilerini 'aliyyü'l-'alā etmek gerekdir. Fāṭima eyitdi. Ḥaqqā ki derūn-ı Kā'be'de hātifden işitdim ki bu tıflı 'Ali ismiyle tesmiye ediñ ve lākin ben maḥfi etmiş idim. Bir rivāyet daḥi budur. Peder ü māder miyānında tesmiyede mücādele vāқи' oldu. Birkaç günden şoñra bāb-ı ḥareme geldiler. Fāṭima bint-i Esed bā-'arż-ı niyāz yüzün āsmāna tutup receze āgāz eyledi.

Şi'r

بين لنا بحمك المرضي

ماذا ترى من اسم هذا الصبي³⁸³

Ya'ni ilāhi bizim için beyān eyle. Bu tıflıñ nā-ḥaqqında ol ḥükmün eyle ki 'indiñde ol mardidir. Nāgāh nām-ı Kā'be'den bir hātif bu şi'ri oğudu.

Şi'r

فا سمه من شامخ على

على اشتق من العلي³⁸⁴

Beyt

کام دهن و کان زبا است این نام

آرام دل و راحت دل و جانست این بام³⁸⁵

³⁸² Benim şeyhim hakka ve Kā'be'ye doğru gider. Kā'be'nin rabbi hakkı için burası benim için hak tarafıdır. Onunla benim aramdaki fark budur. Ki ben cevher tarafına gittim, o sadefe doğru gitti.

³⁸³ Razi olacağım hükmün aramızdadır. Temiz ismin bize ne zaman gerekir.

³⁸⁴ Onun ismi yüce Ali'dir. Ali'den yücelik türemiştir.

³⁸⁵ Ağzın ve dilin arzusu bu isimdir. Gönlün ve ruhun rahatı ve sükûneti bu isimdir.

Pes ol server buyurdu. Ol dürr ü gevheri ol naẓar-ı kimyā-yı eşere getirdiler. Ğāyet muḥabbet ve nihāyet-i şefkatle kehvāre-i şehvāresinden eline alıp yed-i ẓāmer-i şikāfıyla ğusl edip nevāziş eyledi. Ve Ḥāzret-i Emir ğuslū ḥālinde yemin ve yesārına bi-nefsihi münkalib olurdu.

Beyt

بوقت غسل از آن کشت از بری به بری

که زحمتی نکشد دست حضرت از بر او³⁸⁶

Ḥāzret-i Resūl bu ḥālī müşāhedesinde giryān oldu. Fāṭıma eyitdi. Yā Muḥammed sebep-i girye nedir? Buyurdu. Yā Fāṭıma bu tıfl vilādeti zamānında ben ğusl eylerim ve bu tıfl daḥi beni ‘ömrümün nihāyeti zamānında ğusl edecektir. Nitekim bu tıfl bi-nefsihi ḥāl-i iġtisālde münkalib (B 57b) olur. Ben daḥi kezālik münkalib olurum. Çün ğuslden fāriğ oldu. Kenārına aldı.³⁸⁷ Ve yüzün yüzüne koyup zebān-ı mu‘ciz-ı beyānını dehān-ı ḥikmet-i nihānına izḥāl buyurdu. Ḥāzret-i Emir ol zebān *ve mā yentiķu ‘ani’l-hevā’dan*³⁸⁸ tecerru‘ eyledi. Şöyle ki Şihāḥ-ı Aḥbār’da tevātürle irād olunmuştur. Ḥāzret-i Emir’in ibtidā tecerru‘ etdikleri la‘b-ı kevser nişāb-ı Resūla’llāh idi. Ve diğ̃er rivāyetde Ḥāzret-i Resūl ğuslden fāriğ olduķda (A 51b) Fāṭıma’ya teslim buyurdu. Ve Fāṭıma redā‘ını murād eyledikde qābūl buyurmadı. Her-çend ki emeciklerini verir. Eydürdü. Ḥāzret-i Resūl bu ḥāle muṭṭali‘ olup Fāṭıma ḥānesine teşrif ve zebān-ı mübāreklerini dehān-ı Emir’e idḥāl edip nevāziş ü taltif buyurdular. Ol ḥāzret bir müddet la‘b-ı Resūla’llāh’dan şoñra māderini daḥi emdi. Ve’l-ḥāşıl her cihetle Emir’in ibtidā tecerru‘ eyledikleri la‘b-ı dehān-ı faḥr-ı cihān idi. Ve ol la‘bın reşḥāt-ı ḥikmet-i nefehātı eseriyle a‘lem-i ‘ulūm esrār-ı nihan oldu. Hattā birgün minber üzerinde *selūni ‘ammādūne’l-‘arşı* buyurdu ki eşer-i lü‘āb-ı Resūla’llāh olduĝunu tıyurdu. İşbu naql-i mezkūr Şeyḥ Muḥsin Aḥmed ḥāzretlerinin te’lif-gerdesi olan Esfār-ı Mūsā’da ve Menāfi‘ü’l-Evlād ve Hidāyetü’s-Sü‘edā’da maşūrdur. Ve Beşā’irü’l-Muştafā’da irād olunur ki ol server ol dürr-i yetimi şādef-i ḥimāyede terbiye-gerde ve zir-i cenāḥ-ı viķāyede perverde ederdi. Vilādetin beşinci sene qarib qaḥt u ĝala ḥasebiyle refāḥ-ı ḥāl-i Kureyş mu‘aṭṭal ve ‘işret-i ‘usrete mübeddel oldu. Ebū Tālib ‘ıyālinden ve faqr-i ḥāl ile idāreden ‘āciz-i müstemend idi. Birgün Ḥāzret-i Resūl ‘Abbās’a eyitdi. Yā ‘ammi sen tūvāngersin ve Ebū Tālib faķirü’l-ḥāldir. Anın ferzendlerinden her birimiz alıp aña sebūkbārлық edelim. ‘Abbās qābūl edip Ebū Tālib ḥānesine geldiler. Ve şūret-i ḥālī beyān kıldılar. Ebū Tālib

³⁸⁶ Yıkama esnasında elini göğsünün üzerine koydu ve hazret elini onun üzerinden çekmedi.

³⁸⁷ aldı A: alıp B.

³⁸⁸ “Ve o hevasından (kendiliğinden konuşmaz.” Necm 53/3.

eyitdi. ‘Aķili baña terk ediñ. Bāķide sizler muhtārsız. Pes ol Hāzret-i cenāb-ı Haydar’ı ve ‘Abbās Ca‘fer’i alıp idārelerine tekeffül eylediler. Emirü’l-mü‘minin kefalet-i Seyyidü’l-mürselinde idi. Tā ki Hāzret-i Resül meb‘uş olup Fāţıma’yı tezvic ve bir hücre ta‘yinle umūrunu tervic buyurdu.

Meşnevi

به ایام طفلی امام البشر

بسر برد اندر سرای پدر

به سن صبی نزد خیر الانام

بکسب کمالات کرد اهتمام³⁸⁹

Li-mü’ellifihî Tercümesi

Bi-nażir geldi fezā’ilde ‘Ali

‘Ālemin üzere Emir geldi ‘Ali

Baţn-ı māderde ‘Ali Aḥmed’le hem

Ṭutdu imān mülküni baţn-ı ḳadem

Kā‘be [de] toĝurdu anı māderi

Döşüne ḳodu ayaĝın dāderi

Ol ‘alem kim etdi teşrif-i cihān

Ĝusl ḳıldı server-i peygamberān

Ol ‘Ali kim nāmı geldi ĝaybdan

Ol ki ĝaybında beridir ‘aybından

Ol ‘Ali kim ‘ilimdir sertāc aña

Geldi hem ol hırķa-i mi‘rāc aña

Ol ‘Ali kim ins ü cān-ı reh-nümā

Hem *selūni* ‘arşasında kūyrubā (B 58a)

Ol ‘Ali kim vāḳıf-rāz-ı Ḥudā

³⁸⁹ İnsanlığın imamı, çocukluk günlerinde zamanını babasının evinde geçirdi. Çocukluk çağında insanların en hayırlısının yanındaydı. Onun yanında olgunluk ve ihtimam kazandı.

Ol ‘Ali ki server-ı ehl-i şafā
Ol ‘Ali kim hâtemin ender-namāz
Sā’ile verdi berā-yı haqq-niyāz
Ol ‘Ali kim *innemāhum* şânıdır
Her dü ‘ālem tâbi‘ fermânıdır
Ol ‘Ali’dir müctebā vü Murtażā
Ol ‘Ali’dir rāz-dār-ı Muştafā
Ol ‘Ali’dir ki Emirü’l-mü‘minin
Ol ‘Ali’dir hem İmāmü’l-‘arifin
Ol ‘Ali’dir evvelin-i evliyā
Ol ‘Ali dü bihterin-i evşiyā
Ol ‘Ali kim kuṭb-ı vaḳt hōş idi
Cümle vādide ḳamudan piş idi
Ol ‘Ali kim sāḳi-i kevşer odur
Cümleden hem rütbesi berter odur (A 52a)
Ol ‘Ali geldi Üveys aña mürid
Ol Üveys kim oldu Şıffîn’de şehid
Ol ‘Ali kim Şāh-ı dil-derviş idi
Cām-ı medḥi neş’e-baḥş-ı pişdir.

Menḳabet, fi beyāne evvelü men āmene minhum bi’n-nebiyyi *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* Defter-i Şāni Ravzatü’l-Aḥbāb’da irād olunur ki ehl-i siyer ve tevāriḥ miyānında ihtilāf olundu ki ibtidā ol ḥazrete imān eden kimdir? Ba‘zıları zāhib³⁹⁰ oldular ki ibtidā eşref-i imānla müşerref olan Ebū Bekir idi. Bu ḳavl ‘Amr ibn-i ‘Utbe ve Ebū Sa’id ve Ḥassān ibn-i Şābit’dir. Ama şaḥābe-i ‘uzmādan bir cemi‘ keşir anıñ üzerinedir ki sābıku’l-İslām Ḥazret-i İmām-ı Hümām’dır. Bu ḳavl Ebū Zer-i Ğıfāri Selmān-ı Fārisi ve Miḳdād bin Esved ve Cenāb-ı ibnü’l-Eret ve Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri ve Zeyd ibn-i Erḳām ve Enes ibn-i Mālik ve ‘Abbās ‘ammi-i Nebi’niñdir. *Raḍıya’llāhu*

³⁹⁰ zāhib A: zeheb B.

‘anhum. İbn ‘Abbās’dan rivāyet olunur ki eyitdi. *El-esbeķu şelāšetün sābiķu ilā Mūsā Yūşa‘u ibni nūne’s-sābiķu ilā ‘İsā şāķıbu yāsın es-sābiķu ilā Muħammedin ‘aleyhi’s-selām ‘Aliyyun ibni Ebū Tālībın.* Ve Ebū Zer-i Ğıfārı ve Selmān-ı Fārısı’dan mervidir ki ol ĥazret şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem yed-i sa‘ādetiyle Ĥazret-i Emir’iñ elinden tıutup buyurdu. *İnne hāze evvelehu men āmeneli.* Ya‘ni be-dürüsti budur baña imān edenlariñ evveli ve Selmān’dan yine mervidir ki ol ĥazret buyurdu. *Evvele hāzihi’l-ümmeṭi vurūden ‘ale’l-ħavzi evvelehe İslāmen ‘Ali ibni Ebi Tālībın.* Ve kitāb-ı mezkūruñ maķşad-ı evvelinde ol ĥazretiñ Fāṭıma Zehrā’nıñ nikāķında buyurmuşdur ki yā Fāṭıma seni bir kişiye verdim ki ‘ilm ü ‘ırfān ile cümleden a‘lem İslām ü imānıyla cümleden aķdemdir. Ve Ĥuzeyme bin Şābit Enşāri’dan bu iki beyt bunu müş‘irdir:

Şi‘r

ما كنت احسب هذا الامر منصرفا

عن هاشم ثم منها عن ابي حسن

اليس اول من صلى بقبلتهم

واعلم الناس بالفرقان و السنن³⁹¹

Ve fuşāķā-yı ‘Arab’dan biri daķı bu şi‘ri demişdir:

Şi‘r

قل لابن ملجم والاقدار غالبية

هدمت ذاك الاسلام اركاننا

قتلت افضل من يمشى على قدم

و اول الناس اسلاما و ايماننا³⁹²

Ve daķı bu nazm-ı mu‘ciz-i muntazam Emirü’l-mü‘minin kelāmıdır.

Şi‘r

سبقتكم الى الاسلام طرّا

³⁹¹ Bu yardım emrinde hesapsızsın. Hâşim’de ve Ebû Hasan’dan önce kible, namaza durulan yön değil midir? Sünnet ve Kur’an’ı ki insanlar biliyor.

³⁹² Onun oğlu için galibiyetinde sınırlama ve dizginleme yoktur. Ayakları üzerine yürüyenlerin en faziletlisi, imanda ve İslām’da insanların öncüsü.

Yani sebkat eyledim siziñ cümleñize İslām'da hālbuki bülūğa ermemiş idim. Mü'ellif eydür ki şāhib-i Ravzatü'l-Aḥbāb Emirü'l-mü'minin'in sebkatine bu beytle iktifā etmişdir. Ama Şerḥ-i Viḳāye ve Faṣlū'l-Ḥiṭāb ve Şavā'ik-i Muḥriḳa (B 58b) ve Erba'in-i İmām Ḥudā Bāri'de diğەر beş beyit manzūrum olmuşdur:

محمّد الذّبی اخی وصهری

وحمزۀ سیّد الشّهدا ءعمّی

و جعّف الّذی یضحی و یمشی

یطیر مع الملائکت ابن امّی

وبنت محمّد سکنی و عرسی

منوط لحمها بدمی و لحمی

و سبطا احمد ولدای منها

فمن لکم وله سهم کسهمی

و اوجب لی ولایتہ علیکم

رسول الله یوم غدیر خم³⁹⁴

Ya'ni Muḥammed-i nebi benim ıarındaşım ve ḳā'im-i pederim ve Ḥamza Seyyidü'ş- şühedā. Benim 'ammim ve Ca'fer-i Ṭayyar ki duḥā vü şām 'ibādeti meşgūl. İmdi benim anamıñ oğludur. Duḡter-i sa'ādet-aḡter-i Cenāb-ı peygamber benim ārām-ı dil ü rāḡat-ı ḳalbimdir ve 'arūsumdur ve menūṭdur. (A 52b) Demi demim ve laḡmı laḡmım ve ol iki sıbt Beni 'Arabi benim oğullarımdır. Bint-i Aḡmed'den pes sizden kimdir benim sehmim gibi sehmi ola ve Resūl-i Ḥudā benim için kendi velāyetini Ġadīr-i Ḥum mevzi'inde üzeriñize vācib ḳıldı. Ama muḳaddemāt-ı meşṭūreniñ āḡirinde şāhib-i Ravzatü'l-aḡbāb beyān eder ki muḡaḳḳıḳān-ı ehl-i siyer ve'l-tevāriḡ 'inde şaḡiḡ³⁹⁵ oldur ki ol Ḥadīcetü'l-Kübṛā ve 'Ali Murtaḡā imān etdiler. Ba'dehu

³⁹³ Çocukken belāğatin ve hizmetinle İslām'a yardımlarda bulundun.

³⁹⁴ Nebî Muhammed, kardeşi ve akrabaları, amcası, şehitlerin efendisi Hamza, Ca'fer güler ve ağlarlar. Melekler uçar, Muhammed'in kızı oturur ve düğün yapar. Canı ve kanı ile emanetine bakar. Ahmed'in kabileleri ve ondan olan çocuklar, onlar ve benim için bir paydır. Ġadīr-i Hum'da Allah'ın Resūl'ü bize lazım ve üzerimize gerekti.

³⁹⁵ şaḡiḡ A: şıḡāḡ B.

Zeyd ibn-i Hârişe ba'dehu Ebû Bekir ve Bilâl *rağıy'allāhu 'anhum* imân getirdiler. Kitâb-ı İsti'âb'da İbn 'Abdu'llâh rivâyet eder ki Muḥammed ibn-i Kırṭubi'den su'âl eylediler ki yâ Muḥammed sābiḳu'l-İslâm 'Ali'dir yâḥûd Ebû Bekir midir? İmâm Kırṭuba eyitdi. Sübhâna'llâh Ḥazret-i Emir ibtidâ şeref-i imânıyla müşerref idi. Ama pederine ri'âyete miyân-ı ḥalkda izhâr etmez idi. Ebû Bekir andan şoñra imân eyledi. Bu cihetden merdümân iştibâh eylediler. Mücellid-i Sâni Ḥabibü's-Siyer'de daḥi Emirü'l-mü'minin'in sebkat-i İslâmiyyet'i şâbitdir. Ekşer kütüb-i mu'teberelerde rivâyet şıḥḥat âyetle maştûrdur ki ḥayrû'l-beşer rûz-ı düşenbihe meb'ûş oldu. Ḥazret-i Emir sişenbe günü taşdik eyledi. Şaḥiḥ-i tirmizi'de Enes ibn-i Mâlik'den mervidir ki eyitdi: *Bu'îşu Resûlallāhu yevme'l-işneyni ve şalli 'Aliyyün yevme's-şalişi*. Ya'ni peygamber bâzâr-ertesı günü meb'ûş oldu. Ve 'Ali yevm-i şâlişde namâz kıldı. İbn 'Abbâs'dan mervidir ki: *Evvele men şalli ma'e'n-nebiyyi 'Aliyyi ibni Ebû Tâlibin*. Ya'ni ol kişidir ki ibtidâ ile nebi ile namâz kıldı. 'Ali idi. Ve mervidir ki Zeyd ibn-i Erḳam'dan *evvele men esleme 'Aliyyün* ve daḥi Ebû 'Ömer zâhidiñ te'lif-kerdesi olan Kitâb-ı Yevâḳit'de 'Abdu'llâh ibn-i 'Abbâs'dan mervidir ki eyitdi. 'Ali ibn-i Ebû Tâlib için dört fazilet vardır ki ḡayrılarda yokdur. Birinci Ḥazret-i Resûl ile ibtidâ ol namâz kıldı. İkinci cemi' ḡazâvâtda 'alem Seyyid-i kâ'inât elinde idi. Üçüncü bi'l-cümle mu'âreke de ḥuşûşâ rûz-ı miḥrâsda câdde-i şabr-ı şikibâyide ber-ḳarâr olup ber-vechile ḥavf u hirâs ve firâr vukû' bulmadı. Dördüncü fazilet-i Server-i enbiyâ Muḥammed Muşṭafâ'yı teḡassül ü tekfin ve ol genc-i esrâr ol **(B 59a)** tedfiñ eyledi. İmâm Sa'id Kâzverâni te'lifi olan Siyerü'n-Nebi'de ve Ḥabibü's-Siyer'de 'Afif Kindi'den ki püser-i 'ammi Eş'aş ibn-i Ḳays'dır. Mervidir ki eyitdi. Zuhûr-ı İslâm'dan muḳaddem³⁹⁶ ber-nevbet-i tavâf Beytu'llâh'a gelmişdim. Birgün Mine'de 'Abbâs ile otururduk. Nâḡâḥ ol maḥale ḳarib serdâbdan bir kimse taşra geldi ve âfitâba nazar şaldı. Gördü vasat-ı semâya temâyül etmiş. Namâza ḳâ'im oldu. Ba'dehu bir 'avret daḥi gelip aña iḳtidâ kıldı. Şoñra bir cevân zâhir olup üç oldular. Ben 'Abbâs'dan su'âl eyledim ki bu kişi kimdir? Ve bu işlerden murâdı nedir? 'Abbâs eyitdi. Bu merd Muḥammed ibn-i 'Abdu'llâh'dır ve bu 'avret menkûhası Ḥadice bint-i Hüveylid'dir. Ve bu cevân 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'dir. Ḡâlibâ ki Muḥammed şeref-i risâletle müşerref olmuş ve bu bir 'ibâdetdir ki henüz görülmemiştir. Ve aña bu ikilerinden ḡayrı hiçbir eḥad tâbi' olmamış ve bu devleti ḥâliyâ ḡayrı bir kimseye bulmamıştır. Rivâyet ederler ki 'Afif şeref-i İslâm'la müşerref olduğdan şoñra peyveste bu ḥikâyeti naḳl eder. **(A 53a)** Ve te'lif eylediḡi kâşki ol gün ben daḥi anlara tâbi' ola idim. Siyerü'n-nebi'de Muḥammed ibn-i İşḥâḳ rivâyetiyle maştûrdur ki bir zamândan ibtidâ Ḥadice ve Merdân'dan Emirü'l-mü'minin 'Ali ki ol vâḳt on yaşında idi. Ba'dehu

³⁹⁶ muḳaddem A: maḳdem B.

Zeyd ibn-i Hâriş ba'dehu Ebû Bekir imân etmişlerdir. Rıd vānu'llāhu Te'ālā 'aleyhim ecma'in ve daḥi Kitāb-ı Derecū'd-dürer'de maşûrdur ki bu bâbda erbâb-ı siyer ve aşḥâb-ı haber ve Muḥammed muḥaddişin-i şikât ittifāk³⁹⁷ etmişlerdir ki ibtidâ şeref-i imāniyla müşerref olan insân ve Ḥadîcetü'l-Kübrâ ve ricâlden 'Ali Murtażâ'dır. Rivāyet-i şahiḥe ile şübüt-yâftedir ki çün Seyyid-i kâ'inât 'Ali'ye efḍalü's-şalât ve ekmelü't-taḥiyyât inzâr-ı ümmet ve temhid-i kavâ'id-i risâletle me'mûr oldu. Ḥadîcetü'l-Kübrâ ve 'Ali Murtażâ'ya haber verdikde bilâ-te'emmül olan tevaḥḫuf *eşhedü enlâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muḥammedü'r-Resûlallâh* dediler. Ba'dehu bir çeşme başına gelip Cibril'den ta'lim etdiği üzere vuzû' vü namâzı anlara ta'lim buyurdu. Ve bu ikiden mâ'adâ hiçbir eḥad ol ḥazrete iktidâ etmemiş idi. Ol nokṭa-i dâ'ire-i meṭâlib 'Ali ibn-i Ebû Tâlib zıll-i kefâlet-i Muḥammediye'de perverde gece vü gündüz ol ḥazretiñ ḥıdmet-i müstevcibetü'l-mefḥaretinde rû-âverde idi. Ebû Bekir birkaç seneden ba'dezâ taleb-i mu'cize-i imân eyledi. Ḥaberde vârid olmuştur ki ol merkez dâ'ire-i tevfiḳ Ebû Bekir Şiddik resm-i ticâretle Yemen cānibine 'azimet buyurmuşlar idi. Ve Yemen'de bir pir var idi. Üç yüz toḫsan yaşında şāhib-i riyâzet ve firâset idi. Çün Ebû Bekir'i gördü. Vâkı'a muṭâbık ḥâlınden haber verdi. Ḥattâ Ebû Bekir'in nāmında bir ḥâl-i siyāhı ve faḥzında bir nişân-ı mekârim destgāhı olurdu. **(B 59b)** Andan āgāh eyledi ve eyitdi. Ey Ebû Bekir vaṭanıña mürâca'at eyledikde ma'lûmuñ ola ki peygamber-i āḥirü'z-zamāniñ zamân-ı bi'set ve āvân-ı izhâr-ı nübевvetidir. Hālâ zevcesi püser-i 'ammi ve diğeri bir kişiden ğayrı devlet-i mutāba'atına³⁹⁸ nâ'il olmamıştır. Sen daḥi te'ḥir etmeyip dâ'ire-i imāna dāḥil olasin ve ol bir sa'âdet-efserdir seriñe urasın. Ve ta'cil-i temām ve ihtimāmla ḥıdmete eresin. Ve benim selāmımı aña yetiresin. Ve bu recezi daḥi ma'raż-ı³⁹⁹ beyāna getiresin. Pes Ebû Bekir ferāğ-ı meşāğilden soñra müteveccih-i ḥarem-i muḥterem olup muvâşalatında Utbe bin Rebi'a ve Ebû'l-Ḥuri ve 'Aḳabe bin Ebi Mu'it ve Ebû Cehil-i lā'in ki muşāhibleri idi. Anlar ile mülâḳat eyledi ve dedi. Hiç bu günlerde bedāyi'i-i şî'r bir emr-i ḥadîş oldu mu? Anlar eyitdiler. Beli Muḥammed ibn-i 'Abdu'llāh ki yetimdir. Şimdi da'vâ-yı nübевvet eder ve eğer anınla münāsebetiñ var ise naşih ü pend edip bu da'vâ-yı vaḥiyden anı geçiresin. Ebû Bekir ol cemā'atı teskin edip Ḥadice serāyına müteveccih oldu. Ve ḥazret ol vaḳt 'Ali Murtażâ ile kavâ'id-i İslām ve şerāyi'-i zevi'l-iḥtirāmıñ ta'limi ifāsiyla mükālemede idi. Pes rûy-ı mübāreklerin Ebû Bekir'e teveccüh edip buyurdu. Ey Ebi Ḳuḥāfe bil ve āgāh ol ki ben Resûl-i Ḥudā'yım ve ḥalkı ṭarîḳ-i müstaḳime da'vet edip şāhib-i irşād u Ḥudā'yım. Vaḳti **(A 53b)** ğanimet ve ruḳabâ-yı iḥtişâş mertebe-i iḥlâşa vaşlını ni'met bil. Ebû Bekir eyitdi. Yâ Muḥammed bu da'vâyı ki eydürsün.

³⁹⁷ ittifāk A: infāk B.

³⁹⁸ mutāba'atına A: mutāba'ata B.

³⁹⁹ ma'raż A: B nüshasında yoktur.

Bunu muşaddak-ı bürhân ve mu‘cize-i nâţık var mıdır ki mutâba‘at edelim? Ol hâzret buyurdu. Ol pir-i rûşen ki buyurdu. Zâmir-i yemende mülâkî olduñ. Ve ‘alâmât-ı mahfîlerinden haber verip bildiñ ve mevâ‘iz-i vâfire ve neşâyiñ-i bâhire ile gûş-ı huşûñu pür ve cevâhir-i pendiyle bir mengûş-ı pür dürr eyledi ve on beyti hâvi bir recez ta‘lim edip le‘âlî-i irşâdını üzeriñize reyżân ve meş‘al-i hidâyet ve sa‘âdet-i fûrûzân eyledi deyip ol recezi bi-temûm okudu. Ebû Bekir eyitdi. Yâ Muhammed bunlara ne ile vâkıf ve bu ahvâl-i nihâna ne sebeble ‘ârif oldun? Ol hâzret buyurdu. Fermân-ı Hudâ ile Cibril haber vermişdir. Ol dem Ebû Bekir ihlâş u şadâkat-ı ihtîşâş ile ikrâr u imân ezeliyesini izhâr eyledi. Allâhu veliyyu’llâh refîk ol vaqt Ebû Bekir *rağıya’llâhu ‘anh* kırk beş ve yâhûd kırk dört yaşında idi. Şevâhidü’n-nübüvve ve Ravzatü’l-Ahbâb’da dañi mastûrdur ki Şafvetü’z-zülâlû’l-mu‘in’de Habbe-i ‘Urni rivâyetiyle mastûrdur ki eyitdi. Emirü’l-mü‘minin ‘Ali Murtażâ’dan işitdim ki buyurdu: *Şalleytü me‘a Resûlallâh seb‘a senetin kable en yûslime ehadin ve yuşalli ehadin*. Ya‘ni ben Resûla’llâh ile yedi sene namâz kıldım. Hiçbir ehad müslümân olmamış (**B 60a**) idi. Ve hiçbir ferd namâz kılmamış idi. Câmi‘ü’l-Uşûl’de mastûrdur ki ‘Ali Murtażâ ol kişilerin evvelidir ki ol hâzrete imân eylediler ve ol vaqıtde Emirü’l-mü‘minin bir rivâyetde on beş ve diğerrivâyetde on dört yâhûd on⁴⁰⁰ üç ve bir rivâyetde on yaşında idi. Ve işbu rivâyet-i âhir eşahh rivâyetdir ki ekşer kütüb-i mu‘teberede tevâtüren vârid olmuşdur. Ve ol hâzret bülûğundan mağdem izhâr-ı İslâm kılmışdır. Ve şadr-ı kitâbda mezkûr olan kelâm-ı mu‘ciz-i nizâmı dañi bu kavli mü‘eyyiddir. Ve yine ol hâzret buyurmuşdur: *Ene Şiddiķu’l-ekbere âmentü kable en emene Ebâ Bekrin*. Ya‘ni ben şiddiķ-ı⁴⁰¹ ekberim ki Ebû Bekir’den muğaddem taşdıķ-i nebi eyledim. Ebû ‘Abdu’llâh Nisâbüri *rahmetu’llahi ‘aleyh* eydür. Hiçbir hilâf u ihtilâf yokdur miyân-ı erbâb-ı haber ve aşhâb-ı siyerde ki Murtażâ ‘Ali sâbıķu’l-İslâm’dır. İsti‘âbda Habbe-i ‘Urni’den mervidir ki dedi. Emirü’l-mü‘minin’den işitdim ki meğerr bu ümmetten beş sene mağdem Hudâ Te‘âlâ’ya ‘ibâdet eyledim. Mü‘ellif eydür ki Emirü’l-mü‘mininiñ kelâmiyyetini bilenini tevfiķ bu vech iledir ki Hâzret-i Emir’iñ kelâm-ı evvelinde yedi sene namâz kıldım. Ve bu kelâmında beş sene buyurduğı ya‘ni edâ-yı şalâtda münferid idim ki ğayrılar dañi izhâr-ı imân etmişler idi ise de henüz ifâ-yı şalât etmez idiler. Ben anlardan mağdem câmi‘iyyet-i şıfatıyla muttaşıf idim demek olur ve kelâm-ı âhîrinde beş sene buyurduķları ya‘ni taşfiye-i derûn ile müncele ve mâsivâdan tahliye-i bütûn ile müzeyyen ve mütehalli olduğum hâlde edâ-yı şalât (**A 54a**) etdim. Sâ‘irleri dañi edâ eder idiler. Ama bu tahliye vü tahliye üzere değıl idi demekdir. Menâķıb-ı Haţib ve ğayrıda Selmân-ı Fârisi’den mervidir ki eyitdi. İşitdim Hâzret-i Resûl’dan buyurdu ki ben ve ‘Ali nezd-i ilâhîde bir nûr idik. Tesbiğ

⁴⁰⁰ on A: B nüshasında yoktur.

⁴⁰¹ şiddiķ A: şiddiķ B.

ü taqdis ederdik. On dört biñ yıl hilkat-ı Âdem'den mukaddem sâl-i ulûhiyyet ile ki her günü dünyâ yıllarından biñ yıldır. Kemâ kale'llâhu te'âlâ: *Ve inne yevmen 'inde rabbike ke elfi senetin.*⁴⁰² Pes Hudâ Te'âlâ Âdem'i halk eyledi. Zuhunda ol nûrî terkiib ve muhâfazasına ahlz-i mu'âhede ile tatirine tergib eyledi. Ve hemişe berâber idik. Ebâ 'Abdü'l-muṭṭalibiñ püştine geldik. Ol maḥalde iki bahş olduk. Bir bahşı ben ve diğêr bahş 'Alî oldu. Erbâb-ı dâniş ve aşhâb-ı biniş üzerlerine ve eşahh ve rüşen ola ki her gâh ki Seyyidü'l-mürselin Hâzret-i Emir'e alem-i ğayb u itlâkda sâbika-i nisbet-i ittihâd ve 'âlem-i şehâdetde daḥi *lahmike laḥmi demmike demi rūhike rūhi ḳalbike ḳalbi nefsike nefsi*⁴⁰³ hitâbıyla yek-vücûd olduklarını aḥkâm u iştiḥâd buyura ve ḥuşûşâ Hâḳḳ Sübhâne ve Te'âlâ âyet-i mübâhelede Hâzret-i Emir'i (B 60b) nefsi Seyyidü'l-mürselin kıla ki *fē ḳul teâlev ned'u ebnâena ve ebnâeküm ve nisâena ve nisâeküm ve enfüsenâ ve enfüseḳüm.*⁴⁰⁴ Pes bu maḥalde ikilik ḳande ḳaldı ki istidlâle muḥtâc ve sâbıḳu'l-İslâm olduğunda muḥtâc-ı ihtiyâc olalım. Henüz İslâm ketm-i 'ademden şahrâ-yı vücûda gelmemiş idi. Her ikimiz bir nûr-ı enis ve Hudâ Te'âlâ'yı tesbiḥ ü taqdis⁴⁰⁵ eder idik buyurdu. Va'llâh i'tiḳâ-yı faḳirânemde İslâm anlarıñ pertev-i âfitâb fâ'izü'l-berekâtından bir şu'a'-ı lâmi' ve yekdiğêrlerinden münfik olmayıp bir nûr-ı câmi'dir. Ve bu cümle muḳaddemât-ı maşûrda taḥririnden 'arz 'avâm-ı nâsa münfehim. Yoksa ne isnâd-ı vaḥdet belki bu iki pâdişâh miyânında nisbet-i ğıybet vardır. Ne ol menzildir ki bir kimseye mecâl-i tefekkür ve ne ol maḥfildir ki bir lisân anı tezekkür kıla. Bu iki birâder ḥaḳḳında bu beyt münâsibdir.

*Beyt*⁴⁰⁶

اتحاد يست میان من وتو

من و تونیست میان من وتو⁴⁰⁷

Nazm-ı Tercümesi

Ol mihter-i dü 'âlem bu mihter-i dü cihân

Ol şaff-der-i risâlet bu şaff-der her veğâ

Ol ḥatm-ı enbiyâdır andan bulur kerr ü ferr

⁴⁰² “Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.” Hacc 22/47.

⁴⁰³ Etin etim, kanın kanım, ruhun ruhum kalbin kalbim, nefsin nefsimdir. Hadis-i şeriif.

⁴⁰⁴ “Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarımızı biz de kendi kadınlarımızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım.” Âl-i İmrân 3/61.

⁴⁰⁵ taqdis A: taḳaddüs B.

⁴⁰⁶ beyt A: B nüshasında yoktur.

⁴⁰⁷ Aramızdaki mesafe kalkmıştır. İkimiz arasında ben ve sen yoktur.

Hem mülket-i nübüvvet hem taht-ı ıstıfā
Bu Şāh-ı evliyā'dır ki nūr-ı ihtirāmdan
Verdi şeref zātına teşrife-i *innemā*
Ol maḡhar-ı fütüvvet bu mecma'-ı keremdir
Ol maḡla'-ı kerāmet bu çeşme-i seḡā
Ol 'ārif-i ḡaḡiḡat bu ḡādi ḡariḡat
Ol ḡākim-i şeri'at bu Şāh mülk-i velāyet
Ol āsmān-ı rif'at bu āfitāb-ı dindir
Ol şāḡib-i *le'amrük* bu vāriş-i *hel etā*
Ol Şāh-ı *men 'arefdır* sultān *lev küşifedir*
Bu māh-ı *Yāsin*'dir mihr-i sipihr-i *Ṭāḡā*
Ol pişvā-yı ümmet bu reh-nümā-yı ḡalḡ
Ol kāmi-i ḡalālet bu rāfi'-i belā
Ol baḡr-i restḡāri bu keşti-i necāt
Ol cürmedir şefā'at bu rencedir şifā
Ol Kā'be-i sa'ādet bu Kā'be-i murāddır
Ol melce-i mürüvvet bu me'men-i recā
Ol raḡmet-i ilāhi (A 54b) bu faḡl-ı zü'l-minendir
Ol a'lem-i *ledünni* budur 'alim-i beḡā
Ol iki ḡükme maḡkūm geldi ḡazā ḡaderden
Bu iki emre me'mūr geldi ḡader ez-ḡazā
Ṭābi'dir aña bu ḡarḡ-ı ecrām zir-i ḡükümü
Menzil buña sidredir 'arş-ı müttekā
Bu her iki pādişāḡ gevher-i baḡr-ı raḡmet
Bu gevheri eyleme āmize-i kehrübā

Laḥmike laḥmi sözü bildiñ mi ne içindir

Ya'ni ikisi birdir bu biri görme dü tā.

Müctehidin-i 'ulemādan ba'zıları eydürler ki beli Emirü'l-mü'minin sābık-ı İslām olmağında iştibāh yoḡdur ama ḥadd bülūḡa reside olup olmamasında ihtilāf vardır. Eḡer bālīg deḡil ise imānı ḡayr-ı i'tibārda deḡildir. Lākin bu faḡir bu mes'eleyi münkirim. Zirā ki tıflıñ İslām'ı şer'an cā'iz olmaya idi. Emirü'l-mü'minin ne vech ile “*sebeḡatküm 'ile'l-İslāmi ṡurran ḡulamen mā belāḡtu āvān ḡūlmī*” buyurdu. Bir dostluḡ ki şaḡābe-i kibārdan ba'zılarına kırk yıl cehāletde 'ömrün ifnādan soñra rünümā ve Ḥāzret-i (B 61a) Emir ol dostluḡa raḡm-ı māderde āşinā oldu ve anıñ Seyyid-i kā'ināt ile muḡabbeti māder zāde ve bu ise ḡayd-ı istidlālden vāreste vü āzādedir. Her ḡāḡ ki ḡilḡat-ı Ādem'den on dört biñ sene maḡdem nisbet-i ittiḡādları ola. Nezd-i erbāb-ı 'irfān ve aḡḡāb-ı iḡānda mānend-i mihr-i tābān-ı rüşen ü 'ayāndır. Sā'irleriñ imānıyla bu imānıñ miyānında fark-ı 'āzım vardır. Bunları biz kendi ḡariḡamızda söylemedik. Bi'l-ekşer kütüb-i mu'teberde rivāyāt-ı şaḡiḡe ile mütevātir-i işābet olmuşdur.

Menḡabet, Aḡsenü'l-Kibār'da mastūrdur ki birḡün Şāḡ-ı velāyet ve nūr-ı hidāyet yigirmi yedi senelerinden ḡurfe üzerinde oturmuş idi. Selmān *raḡıya'llāhu 'anh* pāyin-i ḡurfede ḡırḡasın yamardı. Ve Şāḡ-ı velāyet ḡurmā tenāvül ederdi ve çekirdāklerin Selmān'ıñ üzerine atardı. Selmān eyitdi. Yā 'Ali ben bir pir-i sālḡūrde ve rāḡ-ı āḡirete rü-āverdeyim ve sen ḡālā bir cevānsın. Münāsib deḡildir ki baña bu mu'āmeleyi edesin. Emirü'l-mü'minin eyitdi. Yā Selmān kendiñi pir ve beni cevān-ı bi-tedbir-i ḡıyās edersin. Meḡer aḡvāl-i ehvāl Deşt-i Erjene'yi ferāmūş ve seni şer-i şir ḡalāş eden kimseyi unutup nisyān u ḡafleti ḡūş u ḡūşuñā mengūş etmişsin. Selmān müteḡayyir olup eyitdi. Yā 'Ali ol ḡışşayı taḡrir ve ḡalbimden jeng-i ḡafleti şayḡal-ı irşadıyla taḡhir eyle buyurdu. Yā Selmān sen bir āb miyānında idiñ. Bir şiriñ ḡavf u heyminde cüz'-i dergāḡ-ı ḡaḡḡa tazarru' ve niyāzla feza' ederdik. Du'ā ve niyāzıñ ḡarin-i icābet olup nāḡāḡ bir merd zırḡ-pūş u şemşir-i ber-dūş gelip seni ol şirden ḡalāş eyledi. Yā Selmān işte ol merd-i yegāne ferd ben idim. Selmān eyitdi. Anıñla bir nişānım var idi. Anı daḡi beyān buyur. Ol dem Ḥāzret-i Emir bir deste ḡül ve tāze āstin-i mübāreklerinden ḡıḡarıp Selmān'a verdi. Selmān ḡāyet ḡayretde ḡark-ı baḡr-ı fikret oldu. Nāḡāḡ bir ḡātif nidā ḡıldı. Ey pir-i rüşen-i zāmir ḡuzūr-ı Resūla'llāḡ'a varıp rü-māl u 'arz-ı aḡvāl eyle ki müşḡülüñ ḡall ve 'uḡde-i ḡayretiñ münḡall ola. Ol dem Selmān ḡuzūr-ı Resūla'llāḡ'a geldi ve mācerāyı (A 55a) 'arz edip eyitdi. Yā Resūla'llāḡ İncil'de seniñ na't-ı şerifini ḡörmüş ve edyān-ı sā'ireden yüz döndürmüşdüm. Amma pederimden pinḡāni ve saña eylediḡim muḡabbeti derūnumda nihān ederdim. Birḡün pederim esrārımdan ḡabir ve beni

öldürmeğe revâdır. Tedbir oldu. Lâkin mâderimden endiş ve hemişe ber-pişe derpiş ederdî. Ve baña müşkil-kâr u mālâyutāk efkâr-ı eşkâr kılardı. Nihâyet beni bu ıztırab-ı dūçâr-ı iğtirâb edip terk-i vaṭan eyledi. Birgün Deşt-i erjen'e gelmişdim. **(B 61b)** Bir miqdâr ol maḥalde ḥ'āba vardım. Fuḳārâ ihtilâm vuḳū' bulup bir çeşme başında libāsım çıkarıp ğusl etmekde iken bir şir-i şerir zâhir olup cāmelerim üzerinde tırdı ve baña ḥamle getirdi. Ben bu ḥāle ıztırârda dergāh-ı ḳāḏi'l-ḥācāta izhār-ı 'aciz ve inkisār edip ağladım. Ve ğayrıdan ümid ḳapısın bağladım. Nāgāh bir süvār geldi. Ol siret-i şemşiriyle dü nime ve bu ben pür nime meded kıldı ve ben şüret-i taşra olup rikābına yüzlerim sürdüm ve mevsim bahār idi. Bir deste tedārik edip verdim. Hemān gözümden nā-bedid olup humūm u ğumūm tāzeledi. Ve āteş-i ḥasretini yelpāzeledi. Ve'l-ḥāşıl her cānibe ki nazar eyledim. Eşer göremedim. Yā Resūla'llāh üç yüz bu ḳadar yıldan muḳaddem bu ḥālet vāḳi' olmuş ve kimseye ifşā etmeyip meşṭūr ḳalmış idi. Bugün İbn 'ammiñ bu mestūru meḳşūf-ı bi-farḳ ve beni deryā-yı ḥayrete ğarḳ eyledi. Ol dem Ḥazret-i Resūl *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdular. Yā Selmān birāderim 'Ali'den bu gibi şeyler ba'id değildir ve bundan a'ceb ü ağreb ben daḥi müşāhede eyledim. Ol zamān ki Mi'rāc'a ğitmiş idim. Sidretü'l-müntehā'dan güzer edip bir maḳāma eriştim ki Cebrā'il ol maḳāmdan ileriye gidemeyip ḳaldı. Ve ben tek ve tenhā 'arş-ı Raḥmān'a varıp cemālu'llāhı gördüm. Ve zāt-ı ḳadim ü ḳidem bi-keyfe bi-küm maḳāle-i esrārı ḳā'il ü rümūz-ı ḥikmet-i künūzuna beni nā'il eyledi. Nāgāh gördüm bir şir-i meḥābet neşir-i muḳābilimde tırdı. İm'ān nazar eyledim gördüm. Esedu'llāhi'l-ġālib 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'dir. Çün mi'rācdan mürāca'at edip menzilime geldim. Murtaẓā 'Ali muḥabbet ü ihtirām ile gelip selām edip dedi. Ey ḥayrū'l-enām saña 'ināyet-i melek 'alām-ı ḥayr olsun deyip ol rāz u esrārına benimle perverdigārim miyānında vāḳi' olmuş idi. Bi-temāma beyān eyledi. Yā Selmān zamān-ı Ādem'den bu ana ḳadar bunca enbiyā vü evliyā ve şuleḥā ve etḳiyā ki belā vü miḥnete ğiriftār oldular. Murtaẓā 'Ali anlara yāri vü meded ḳılıp necāt buldular. İşbu ḥadiş-i ḳudsi bunu muḥbirdir. *Yā Aḥmedü ursültü 'Aliyyen ma'e külli nebiyyin surren ve ma'eke surren ve 'alāniyeten.* Hāşim Kāhi buyurur:

Nazm

آدم ونوح بوده و ادریس

هم براھیم پور عمرانست

کاه اسحاق و کاه اسماعیل

کاه داود کاه سلیمانست

کفت با مصطفی شب معراج

سخنانی که عقیل حیرانست⁴⁰⁸

Mü'ellif eydür, kışşa-yı Dest-i Erjen eğerçi âfitâbdan meşhûr-terdir eğer bir kimseniñ hâtırında helecân vâқи' (A 55b) olur ise 'ârif-i rabbâni Şeyh 'Alâ'ü'd-devle Semnâni'niñ cehl-i meclisinde muţâla'a eyleye. Kâsım Kûhi eydür:

Beyt

جوی بغض علی هرکس که کارد در زمین دل

ندارد قصّة سلمان و دشت ارژنه نه باور⁴⁰⁹

Ve Kışşa-i mi'râc Düstürü'l-Hâkâyık ve Gencü'l-Esrâr'da dañi maştûrdur. Ve Mevlevi-i ma'nevi haber verir: (B 62a)

Naẓm

آن شاه سر افراز که اندر شب معراج

با احمد مختار یکی بود علی بود⁴¹⁰

Şeyh Sa'di *ḡuddise sırruhu* buyurur:

Naẓm

چتردار مصطفی در صورت باز سفید

در شب معراج شبحانالذی اسری" علی

با محمد همچو نور دیده با دیده قرین

در کز شته پای اواز حدّ "او ادنی" علی

برگذشت از نه فلک آن سرور صاحب قران

با محمد شد فزون بر عالم بالا علی⁴¹¹

⁴⁰⁸ Hem Âdem, hem Nûh, hem İdris olmuş. Hem İbrahim hem İmrân olmuş. Bazen İshak, bazen İsmail, bazen Davud, bazen Süleyman olmuş. Mirac gecesinde Mustafa'ye dedi: o ne güzel bir şeydir ki akıl ona hayrandır.

⁴⁰⁹ Her kimin gönlünde Ali'nin düşmanlığı yer etmişse, Selman kıssasına ve erjen çölüne inancı yoktur.

⁴¹⁰ O başı yüce şâh ki Mirac gecesinde, Ahmed-i Muhtar'la bir idi.

Li-vālidī

کشت هم معراج با احمد علی
زین سخن واقف بود روح ولی
زین دوتن شد نور وحدت آشکار
زین دوتن گشته حقیقت اشکار
زین دوتن انوار دارد معرفت
زین دوتن در فخر برتر از صفت
ذات هر دوتن زیك نور آمده
خارجی زین رشك رنجور آمده⁴¹²

Ḥāce Ḥāfız-ı Şirāzi buyurur:

Beyt

سرّ خدا که عارف سالک بکس نکفت
در حیرتم که باده فروش از کجا شنید⁴¹³

Ya'ni 'ārif-i sālīk ki Ḥāzret-i Muḥammed'dir ve bāde-fürüş 'Ali Murtaẓā'dan kināyetdir. Cenāb-ı Muḥammed Şeb-i mi'rāc'da vāqī' olan esrārı bir kimseye söylemedi. Ḥayretdeyim ki 'Ali Murtaẓā ẓānden işitdi? Mevlānā Cāmi buyurur:

Naẓm-ı Tercüme

Kim seḫāhümde 'Ali'niñ ḥaḳḳın inkār eyledi
Sāḳi-i cennet elinden āb-ı kevşer bulmadı
Cüst ü cū kılmaz o kim ḥāk-i derinden āb-rū

⁴¹¹ Hz. Muhammed, beyaz bir şahin şeklinde, Mirac gecesinde *sūbhānellezi isrā* dedi. Hz. Muhammed'le birlikte aynı şekilde, yakîn gözüyle nuru görmüştür. Zafer sahibi Ali'nin ayağı sınırdan ve dokuz felekten geçmiştir. Hz. Muhammed'le birlikte âlemin üzerine çıkmıştır.

⁴¹² Ali, Mirac gecesinde Ahmed'le birlikte oldu. Bu sözden velînin ruhu haberdardır. Bu iki tenden vahdet ruhu ortaya çıktı. Bu iki tenden hakikat ortaya çıktı. Bu iki tenden marifet nurları ortaya çıktı. Bu iki ten sıfat bakımından birbirlerinden üstündür. Bu her iki tenin zatı, varlığı tek nurdan geldi. Bundan hariç kıskançlık derdi ortaya çıkar.

⁴¹³ Allah'ın sırrı ki sülûk eden ârif kimseye söylemedi. Şarap satıcısının bu sırrı nerden duyduğuna şaşırdım.

Haşk-i lebden çeşm-i terden gayrı bir ter bulmadı

Menkabet, Vesiletü'l-Müte'abbidin'de Ebū Zer-i Ğıfārî'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki eyitdi. İşıtdim Resūla'llāh'dan buyurdu ki be-dürüsti Hudā Te'ālā hiçbir farızayı kabūl etmez. Eğer muhabbet-i 'Ali'ye qarın olmazsa 'Ali benim birāderim ve dāmadım zahir ve dil-i ābādımdır dedi. Ba'dehu baña teveccüh buyurup eyitdi. Yā Ebā Zer çün Şeb-i mi'rāc beni āsmāna getirdiler. Bir ferişte gördüm. Nūrdan bir taht üzerinde oturmuş başında bir tāt-ı nūrāni bir ayağın maşrıka bir ayağın mağribe yetirmiş ve önünde bir levh var idi ki temāmı cihānı anda görür ve bi'l-cümle halāyık anıñ iki zānūsı miyānında tururdu. Ve her elleri maşrıka ve mağribe ermiş idi. Cebrā'ilden su'āl etdim ki bu ferişte ne şeye me'mūrdur? Dedi 'Azrā'il'dir. Pes nezdine varıp selām verdim. Redd-i selām edip eyitdi. Merhabā yā hātemü'l- enbiyā ve birāder-i 'Ali Murtażā. Ben eyitdim. Yā 'Azrā'il sen 'Ali'yi bilir misin? Eyitdi. Niçin bilmeyim ki Hakk Sübhāne ve Te'ālā kabz-ı ervāha beni mü'ekkil edip beni me'mūr-ı muhtār kılmış. Amma seniñ ve 'Ali'niñ rühunu kabz etmekde muhtār değilim ki siziñ izniñize müfevvezdir.

Menkabet, Kifāyetü'l-Mü'minin'de Sa'd ibn-i Ebi Hālid'den mervidir ki birgün Seyyid-i kā'ināt 'aleyh efđalü's-şalāt'a teb 'ārız oldu. 'Ali Murtażā geldikde buyurdu. Yā āhi teb beni mütegayyirü'l-hāl ve münkesirü'l-bāl eyledi. 'Ali Murtażā ol hāzretiñ sine-i hikmet-i hazinesine ellerin vaz' edip yā *Dāvūdu uhrici fe innehu 'Abdu'llāhu ve Resūluhu*. Rāvi eydür. Gördüm ol hāzret derhāl şıhhat buldu. Ol dem (A 56a) ol hāzret (B 62b) buyurdu. Yā āhi Hudā Te'ālā seni nice fazilet ü keremātla reşād ve bi'l-cümle dertleri saña muṭi' vü münkād eyledi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Muḥammed ibn-i Sinān'dan mervidir ki eyitdi. Birgün İmām Ca'fer-i Şādiq *rağıya'llāhu 'anh* hıdmetinde idim. Huneyn kabilesinden bir kişi geldi. Hāzret-i imām buyurdu. Eyā merdümān Huneyn bizi bilirler mi? Ol kişi eyitdi. Beli imām bizim beldemizdeki haşrdedir. Faşl-ı bahār olduğda bir günde iki def'a gül açılır. Evvel açılan gülün üzerinde *Lā ilāhe illallāh Muhammedü'r-Resūlallāh* yazılmış ve ikinci açılan gülün üzerinde *Lā ilāhe illa'llāh 'Ali halifetü Resūlallāh* muharrer olmuştur.

Menkabet, Aḥsenü'l-Kibār'da Emirü'l-mü'minin Ḥasan'dan *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki eyitdi. Bir gece peder-i büzürgvārım baña eyitdi. Yā Ḥasan ğusl içün bir miqdār şu getir. Ve ol gece ğāyet tārık ü muzlim idi. Taşra çıkdım. Bir hātif nidā eyledi ki yā İmāmü'l-müte'abbidin işbu şatıl-ı pür ābı tut ki behişt-i 'anber-siriştiden getirmişim. Hāzret-i Emir ol ābı alıp tahāret ve namāz-ı teheccüde iḳāmet buyurdu. Dedim ey baba bu ābı ḳanden aldın?

Buyurdu. Emr-i celil ve vāsıta-i Cibrā'ıl⁴¹⁴ ile havz-ı selsebilden getirdi. Ba'dehu bir münādi eydürdi ki yā 'Ali saña mānend kimdir ki Cibril behiştiden seniñ için şu getirir? Ve Cibril dañi cevāb⁴¹⁵ verdi ki bu hıdmet benim māye'l-iftihārımdır.

Menkabet, Meşābīhu'l-Ḳulūb'da İbn 'Abbās'dan mervidir ki birgün Seyyid-i kā'ināt namāz-ı 'aşrdan fāriğ olup ve ayağa gelip buyurdu. Her kim baña muhabbet eder berāber gelsin. Bir turfe zāhib oldu. Bizler dañi 'akabince gitdik. Tā zühre-i felek-nübüvvet ve buḡ'a-i risālet-i çerāğ ehl-i beyti Muşafā Fāṭimatü'z-Zehrā 'aleyhi't-tahıyye ve's-şenā menzil-i melā'ike maḥfiline geldik. Bu eşnāda tācdār-ı hel etā şehsüvār-ı meydān-ı lā-fetā maşrıḳ-ı teşrif *innemā ve maḥşūş-ı 'ināyet ḳul lā es'elüküm 'aleyhi ecrāni ille'l-meveddeti fī'l-ḳurbı.* Emirü'l-mü'minin 'Ali Murtażā bir kilime şarılmış. Ve her iki dest-i ḥaḳperestleri çamur olmuş geldi. Ol mihter-i bihter-i 'ālem ve ol Seyyid-i veled-i 'ādem buyurdu. Yā āhi ḥaber ver anları ki dünkü gün müşāhede eyledik. Eyitdi. Yā Resūla'llāh namāz-ı pişin için diledim ki tahāret edem. Şu bulunmadı. Ḥasan'ı şuya götürdüm. Ol dem bir hātif eyitdi. Yā Ebū'l-Ḥasen benimle nazar eyle. Gördüm bir şaṭl-ı zer mu'allāḳ тұrur. Pür āb ve ḥōş-bū mānend gelip pes ol şaṭlı alıp tahāret etdim. Ve bir miḳdār rāḥata vardım. Ve ol şaṭl-ı mu'allāḳdan bir ḳatre üzerime teḳātur eyledi ki bürüdeti ḳalbime te'sir kıldı. Ol ḥazret buyurdu. Yā āhi ol şaṭl behişt-i a'lādan ve ol āb taht-ı ṭūbādan ve ol ḳatre 'arş-ı Mevlā'dan idi. Ba'dehu nezdine alıp muşāfāha vü mu'ānaḳa eyledi. Ve her iki ebrūları miyānını taḳbil buyurdu ve eyitdi. Dostum ve nūr-ı çeşmim ol kişidir ki dünkü gün ḥādimi Cebrā'ıl idi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Vāḳidi'den menḳüldür ki eyitdi. Birgün Ḥārūnu'r-Reşid nezdine gitdim. Şāfi'ī ve Muḥammed ve Yūsuf ve Muḥammed İşḥaḳ anda idiler. Ḥārūn ve Şāfi'ī'ye eyitdi. Feżā'il-i Emirü'l-mü'minin 'Ali Murtażā ḥaḳḳında ne miḳdār-ı eḥādiş-i şerife **(B 63a)** yādındadır. Dedi beş yüz ḥadiş mażbūṭumdur. Ba'dehu Yūsuf'dan **(A 56b)** su'āl etdi. Dedi biñ ḥadiş daha ziyāde bilirim dedi. Muḥammed İşḥaḳ'a dañi su'āl etdi. Dedi feżā'il-i Murtażā'ya tevātür ile kesb-i itlā' eyledim. Eđer ters ü bim olmaya idi bi-temām beyān ederdim. Ḥārūn eyitdi.⁴¹⁶ Kimden ḥavf edersin? Dedi. Senden ḳorḳarım dedi. Ḥārūn eyitdi. Aşlā endişe eyleme dedi. Biñ beş yüz ḥadiş-i müsned ve biñ beş yüz mürsel maḥfūzumda. Ḥārūn eyitdi. Feżā'il-i 'Ali'den ben dañi sizlere beyān edeyim. 'Āmil-i Dımışḳ baña yazılmış ki bu maḥalde bir ḥatib-i bi-edeb vardır ki 'Ali Murtażā'ya düşnām eyler ve ol ḥazrete nā-sezālar söyler idi. Ben ihzār edip dedim ki ne bā'ış oldu ki aña düşnām edersin. Dedi ki ebā vü ecdādım anıñ elinden maḳtūl oldu.

⁴¹⁴ Cebrā'ıl A: Cibril B.

⁴¹⁵ cevāb A: ḥaber B.

⁴¹⁶ eyitdi A: B nüshasında yoktur.

Dedim ol her ne eyledi ise hükmi-i Hudâ ile eyledi. Dedi eğerçi böyledir amma gönülden anıñ buğzunu izâle edemezem. Pes emr eyledi. Yüz tâziyâne urup bir hânede habs eyledim. Bu fikirde idim ki ‘acabâ anı ne vechile qatl edem. Ben bu endişe ile h’âba vardım. Nâgâh gördüm. Ebvâb-ı semâ küşâd olup Hâzret-i Resûl *şalla’llâhu te’âlâ*⁴¹⁷ ‘aleyhi ve sellem şeref-nüzûl buyurdu. Beş ‘aded hulle-i nefise ve âb-ı şâfi ile memlû bir kâse Cibril elinde ve serâyımda beş biñ nefer var idi. Anlara hitâb eyledi ki her kim şî’a-i ‘Ali’dir qâ’im olsun. Anlardan kırk kişi qâ’im oldular. Ol hâzret ol kâsedan anları sir-âb buyurdular. Ba’dehu emr edip ol hâtibî getirdiler. Emirü’l-mü’minin ‘Ali Murtażâ eyitdi. Ey mel’ûn ne için baña düşnâm edersin? Cevâb vermedi. Pes Hâzret-i Emir eyitdi. Hudâvendâ bunun cezâsını ver ve mesh ü intizâmını fesh eyle. Fi’l-hâl ol mel’ûn şûret-i kelbe münkalib oldu ve buyurdu. Yine ol mevzi’de habs idik. Ben bu hâlde bidâr oldum. Hârûn eyitdi. Ben emr edip anı getirdiler. Gördüm kelb şûretindedir. Ve hâlâ habsimdedir. Eğer dilerseñiz getirsinler dediler. Emr ediñ getirsinler. Pes emr eyledim getirdiler. Gördüler bir kelbdir. Amma henüz kulaqları adam kulağıdır. Dediler gördüm ki azâb-ı Hudâ’yı başın aşığı edip gözlerinden yaş revân olurdu. Şafi’î eyitdi. Bunu teb’id ediñ ki azâbdan hâli olmaz. Pes anı yine habs eylediler. Derhâl bir şâ’ika zâhir olup anı ve ol maḥalli ihrâk eyledi.

Menḳabet, Müsned Aḥmed ibn-i Ḥanbeli ve Menâkıb-ı Ḥatib ve Bahrü’l-Menâkıb ve Me’âricü’n-Nübüvve’de maşûrdur ki ol server *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* maḥşûş-ı teşrifât-ı kıyâmetden biri oldur ki livâ’ü’l-ḥamd elinde olup bi’l-cümle enbiyâ vü rûsûl ol livânıñ sâye-i sa’âdet-vâyesinde olalar. Nitekim buyurur. *Livâü’l-ḥamdi yevme’izin biyedihi.* Ve diğr zavâbitda buyurur. “*Ene seyyidi veledi Âdeme yevme’l-kıyâmeti ve lâ fahre vemâ min nebiyyin Âdeme vemen mivehu illâ ve hüve taḥte livâyi.*” Ol livânıñ irtifâ’ı biñ yıllık mesâfe miqdârı ola ve qabzası fidḍa-i (B 63b) beyzâdan ve sinân-ı yâkût-ı ḥamrâdan ve zahbesi zümürüd-i ḥadrâdan (A 57a) ola ve nûrdan üç zevâ’ibi vardır ki biri maşriḳ ve biri mağrib ve biri Mekke’dedir. Ve anlarıñ üzerinde üç satır olup satır-ı evvelde *Bismillâhi’r-raḥmânir-raḥim* ve şânide *Elḥamdülillâhi rabbü’l-‘âlemin* ve şâlişde *Lâ ilâhe illâ’llâh Muḥammedü’r-Resûlallâh* yazılmışdır. Mü’ellif eydür ki Meveddât’da ‘Abdu’llâh ibn-i İslâm rivâyetiyle mervidir ki üçüncü satırda ‘*Ali veliyyullâh* daḥi yazıldı. Ve her satırñ tûlû biñ günlük miqdâridir. Çün ol livâyı meydân-ı ‘araşâta getireler. Bir münâdi nidâ ede ki qande *dürr-i nebiyyü’l-ümme’ti’l-‘arabi’l-Hâşimiyyü’l-Ḳureysi’l-mekki’l-ḥaramiyyü’n-nehâmi.* Muḥammed ibn-i ‘Abdu’llâh Ḥâtemü’n-nebiyyin ve Seyyidü’l-mürselin pes ol hâzret gelip livâyı ellerine alıp Âdem’den tâ ‘İsâ bin Meryem’e deḡin bi’l-cümle enbiyâ vü şuleḥâ ve şiddikân ve kâffe-i ehl-i ‘irfân taḥt-ı livâda müctemi’ ve

⁴¹⁷ te’âlâ A: B nüshasında yoktur.

cümlesiniñ burāk u hulle tāt ile qadr ü mertebeleri yüce ve mürtefi‘ ola ve zāt-ı kudsi-âyât-ı Ahmediyeleri için bir tāt ser-mübâreklerine nihâde vü harir-i haḍrâdan beden-i lâṭifine bir câme ile yetmiş bin livâ daḥi âmâde idiler. Ba‘dehu ol ḥazret livâ‘ü’l-ḥamdî Şâh-ı Merdân ‘Ali Murtaẓâ’ya vere ve bi’l-cümle efvâc u a‘lâm ve elviye livâ‘ü’l-ḥamdîñ sāyesinde tura ve her kim ol ḥazretiñ ṭarîkat-ı ‘illiyeye ve sünnet-i seniyyeye mutâba‘at etmişler idi. Ol server-i hidāyet-pervere hem-râh olup cennât-ı ‘āliyâta duḥûl edeler. “*Allahümme erzaḳna bi faḍlike ve metâ ba‘etihi hāze’s-seyyidi’l-emin ve’n-nûri’l-mübin ‘aleyhi’s-ṣalāvātü’s-selâmü ilâ yevme’llezine.*” Vech-i tesmiye-i livâ‘ü’l-ḥamd Tefsir-i Baḥrû’l-‘Ulûm’da ve ba‘zı kütüb-i tezkerede manẓûr olmuştur ki çün Âdem ‘aleyhi’s-selâm beden-i ma‘ârif-i ma‘denine izḥâl-i rūḥ-ı te‘âlâ ‘atse vâkı‘ oldu. *Elḥamdülillâh* dedi. Cevâbında *yerḥamûke rabbike* sebḳat-i rahmeti ḡazabı kelimâtını işitdim. Ol ḥinde nûr-ı Muḥammedi cebin-i Âdem’de ziyâ-pâş ve Âdem’in ḥamdine envâr-ı Muḥammedi cezâ vü pādâş oldu. Rivāyet ederler ki ‘atse-i Âdem’den inci ezerler gibi bir âvâz zâhir oldu. Âdem eyitdi. İlâhi bu âvâz nedir? Hiṭâb-ı ‘izzet oldu ki yâ Âdem seniñ ferzendiñ Resûl-i âḥirü’z-zamânıñ nûrudur. Âdem Cenâb-ı ‘izzet’den ol nûruñ müşâhedesini niyâz eyledi. Ol dem nûr-ı Muḥammedi Âdem’in cebhesinden ser-engüşt-i müsebbihâsında cılve-nümâ ve Ḥazret-i Âdem engüşt-i müsebbihâsın ḳaldırıp şehâdet güyâ oldu. İşbu sünnet Âdem’in evlâdı miyânında tâ kıyâmete ḳaldı. Ve ol nûruñ şerefine yemin Âdem’e yümn ü şeref-i ḳarın ve evlâdından her kim sa‘âdet-mend idi. Cānib-i yemininde mekin ve aşḥâb-ı yemin oldu. Ve her ki şekâvet peyvend idi. Taraf-ı yesârında olup merdûd u lâ‘in oldu. El-ḳışsa çün Âdem cemâl-i Muḥammedi’yi gördü. Hiṭâba geldiler. Ey Âdem her kimiñ ki bir evlâdı vücûda gele aña hediye verirler. Bu ferzende seniñ hediye nedir? Âdem eyitdi. Ḥudāvendâ işbu kelime-i mübâreki ki *Elḥamdülillâh*’dır. Ḥazâne-i keremiñden baña merḥamet buyurduñ. Aña hediye eyledim. Pes ol ḥamdîñ ecr ü şevâbından (A 57b) bir livâ-yı maḥlûḳ ve livâ‘ü’l-ḥamd ismiyle mevşûḳ ḳılındı. Bu sebebdan ol livâ Seyyid-i ‘âlem’e tahşîş olundu. Sübûte ermişdir ki ol livâ üzerinde celâcil olup (B 64a) nûrdan ḳubbeler ile âvize ve her ḳubbede ḥüriler oturup ve ellerinde bir berât ve anlarda ezvâcı isimleri yazılıp anlar ile enise vü âmize idi. Ve ol ḳubbeleriñ ḡurfelerinden zevcelerine muntaẓır olalar. ‘Araşât-ı kıyamette her ḥûri kendi zevcini bulalar ve ellerinden tutup ve i‘zâz u ikrâm ḳılalar. Ba‘dehu melâ’ikeye fermân olur ki ol ‘âlemi ḳaldıralar. Melâ’ike anıñ ḥamline ḳâdir olamayalar. Ḥaḳḳ sübhâne ve te‘âlâ buyura ki ḳandedir? Esedul‘lâhi’l-ḡâlib ‘Ali ibn-i Ebû Ṭâlib derḥâl Emirü’l-mü‘minin gelip ol livâyı ḡüldeste mişâli elinde tuta ve sırâtdan ḡüzer eyleye. Ve bir rivāyetde Ḥudâ Te‘âlâ nesāyim-i cennetle ebr ü bād irsâl buyurup ‘Aliyyü ‘âlâ ḳadri ol livâ ile ḳazâ-yı cennete işâl ede. Ol ‘âlem Ḥazret-i Emir’in ser-i sa‘âdetinde bir tāt mişâlinde müşâhede ve mu‘ayyen ve

bi'l-cümle evliyā ol tāciñ eṭrāfında mānend-i cevāhir muntazam u müzeyyen ola.

Beyt

لواء الحمد ببين بر سرش برو ز قيام

ببين بتاج سليمان و مرغ بر سراو⁴¹⁸

Tā ol livā ‘araṣātında olduḡça ehl-i dūzaḡa ‘azāb taḡḡıḡ olur.

Menḡabet, Me‘āricü’n-Nübüvve’de Seyyidü’l-enām’ıñ Beytü’l-Ḥarām’ı incās-ı eṣnāmdan taṡhiri zıkrinde irād ederler ki üç yüz altmış büt eṭrāf-ı⁴¹⁹ Kā‘be’de müşrikler laḡib etmiş ve raṣāṣ ile berkitmiş idiler. Ol server *ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* nize veyā bir çūbla anlara işāret buyurur. “*Ḳul cāe bi’l-ḡaḡḡi vemā yubdi’l-bāṡılu vemā yu’idu.*” Ol bütler cümle nigün-sār ve müşrikleriñ ḡānelerinde olanlar düşüp ḡāk-sār oldular ve Seyyidül-mürselin Emirü’l-mü‘minin’e işāret edip İṣāf ve Nā’ile daḡı ve pest-i ṣikest eyledi. Bir rivāyetde İṣāf Ṣafā’da ve Nā’ile Merve’de idi. Ve aṣlında İṣāf ibn-i ‘Ömer ve Nā’ile bint-i Süheyl eydürler. Cürhüm ḡabilesinden bunlar ḡāne-i Kā‘be’de zinā eylediler. Ḥudā Te‘ālā meṣḡ edip taṣ oldular. Ve Ḳureyṣ ḡavmi farṡ-ı cehālet ü ḡamāḡatlarından anlara perestiṣ ḡıldılar. Çün Nā’ile ṣikest olduḡda ‘üryān ten bir siyāḡ zen zāḡir oldu. Ol ḡazret buyurdu. Nā’ile bint-i Süheyl budur. ‘Abdu’llāḡ ibn-i ‘Abbās’dan mervidir ki ol gün ḡazret her ḡaḡḡı büte ki işāret ederdi. Fi’l-ḡāl düşeler idi. Ve bu daḡı ṣübüte ermişdir ki bir mevzi’e birḡaç büt ḡomuṣlar idi ki el erişmezdi. Ol ḡazret ‘Ali Murtaḡā ile derün-ı Kā‘be’ye geldiler. ḡazret-i Emir ‘arṡ eyledi ki yā Resūla’llāḡ omuzlarım üzerine basıp işbu bütleri ref’ eyle. O ḡazret buyurdu. Yā ‘Ali sen beni ḡetürmeḡe ṡāḡat ḡetiremezsin. Benim ketfime basıp bu emre sen ḡıyām eyle. Pes Ṣāḡ-ı Merdān ber-mücib-i fermān ‘amel eyledi.

Beyt

قدم بدوش سرافراز دين نهاد بحكم

شكست كردن بت همجوفرق پيكر او⁴²⁰

Naḡldir ki Emirü’l-mü‘minin ḡademlerin ketf-i mübāreklerine vaṡ’ etdi. Yā āḡi kendüñi nice ḡörürsün? Dedi yā Resūla’llāḡ bi’l-cümle ḡicāblar mürtefi‘

⁴¹⁸ Kıyam et ve onun başının üzerindeki hamd sancaḡına bak. Süleyman’ın tacını ḡör ve onun başındaki kuṣu ḡör.

⁴¹⁹ eṭrāf A: ṡaraf B.

⁴²⁰ Dinin yüce omzuna ḡükm ile adımını koydu. Onun sūretinin arkasındaki putları kırması gibi.

ve başım sâķ-ı ‘arşla berāber müctemi’ oldu. Pes ol Һazret buyurdu. Yā āhi vaķtiñ ħōş ve mübārek ola ki kār-ı ħaķla meşgūlsün. (A 58a) Ve benim daĥi ħālim ne güzeldir (B 64b) ki Bāri Һaķķı maĥmūlüm. Ve bir rivāyetde buyurdu. Yā āhi erişdik ol nesneye ki maţlūbuñ idi.

Beyt

زهی نقش پایی که بردوش احمد

ز مهر نبوت مقّم نشیند⁴²¹

Rivāyet ederler ki çün Emirü’l-mü‘minin ol bütleri kendüsini zemine bıraķdı. Tebessüm eylediler. Ol Һazret buyurdu. Yā āhi mūcib-i tebessüm nedir? Yā Resūla’llāh bu gibi bir cāy-ı ‘āliden kendimi zemine bıraķdım. Hiçbir elem ü şikeste ki vuķū‘ bulmadı. Buyurdular. Yā āhi ne vech ile elem ere ki Muĥammed ҡaldıra ve Cebrā’il indire. *Lāṭife* kāne Һaķķ Sübhāne buyurur: Ey bende bugün seni ĥaml edici benim. Kemā ҡāle’llāhu te‘ālā: “*Ve ĥamelnāhūm fi’l-berri ve’l-baĥrı*”⁴²² ferdā behişte idĥāl edici benem. “*Ve nudĥilkūm müdĥalen kerima*”⁴²³ ki ҡaldırıcı ben olam ve indirici Cebrā’il ola. ‘Ali’ye ne zaĥmet gele ve bir maĥalde iĥmāl ve inzāl eden ben olam. Anda hiçbir darr taşavvur olunmaz. “*Ūlāike lehūmū’l-ennū ve hūm mühtedūn.*”⁴²⁴ Ve bu maĥalde ehl-i işāret birķaç nūkte beyān etmişlerdir. Evvel Emirü’l-mü‘minin dūş-ı Seyyidü’l-mürselin ҡadem-i nihāde olmasında üç ĥikmet vardır. ĥikmet-i evveli nübüvvet-i velāyetden eķvādır. Bār-i nübüvveti ĥamle veli ҡādir olmaz. Amma nebi ҡādir olur. İkinci ĥikmet ol Һazret Medine-i ‘ilmdir ve ‘Ali bābıdır. Medine ķapı üzerinde olmaz. Belki ķapıyı şehre binā ederler. Üçüncü ĥikmet oldur ki: “*Ve mā ta’būdūne min dūni’llāhi ĥaşabū cehennem.*”⁴²⁵ muķtezāsıyla bütān-ı müşriķān heyzüm-i nirāndır ve ol Һazret *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’iñ ĥaşşalarıdır her neye ki mess idi. Āteş anda taşarruf edemez idi. Nitekim rivāyetde gelmişdir ki ol Һazret Fāţıma ĥānesine teşrif buyurdular. Gördü nān puĥte ederler. Ol Һazret mu‘āvenet buyurdu. Her nānı ki Fāţıma tennūre vaż‘ ederdi. Puĥte olurdu ama ol Һazretiñ nānı puĥte olmayıp ĥām ҡalırdı. Һazret-i Fāţıma müteĥayyir olup eyitdi. Bir cemā‘at ki *hunne nāķısatū’l-‘aķli* şānındadır. Anlarıñ nānı puĥte-i tam ve *ubitū ‘inde rabbi* puĥtesinin nānı nā-puĥte ve nā-temām ola. ‘Aceb müşkil vāķı‘adır. Ol Һazret buyurdu. Ey nūr-ı dide ‘acib etme ki

⁴²¹ “Ne güzel, ayağının izi ki Ahmed’in omzu üzerinde nübüvvet mühründen öne geçmiş.

⁴²² Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık.” İsrâ 17/70.

⁴²³ “Sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.” Nisâ 4/31.

⁴²⁴ “İşte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.” En’âm 6/82.

⁴²⁵ “Siz ve Allah’ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtıdır. Siz oraya gireceksiniz.” Enbiyâ 21/98.

mu‘cizâtımızdandır ki her yine kim mess edevüz. Anı âteş yakmaz. Nitekim bir kerre Ebū Derdā’nın şofrasına ol hâzretiñ dest-i şerifi mess eyledi. Her kaçan ol sefere kirlenirdi. Āteşe qorlardı. Kirden ve pasdan arınırdı. Eğer ol hâzret elleriyle ol bütleri ala idi âteş yakmayıp haşeb-i cehennem olmaya idi ve bir nükte daḥi oldur ki bir nân ki dest-i Muştafā’ya telâkḳi etmekle iḥrāk-ı nârdan emin olur. Pes bir bende-i mü‘min elli altmış sāl ḳabẓa-i ḳudret-i ilāhide *ḳalbū’l-mü‘mine beyne şıb‘eyni min aşābi’r-Raḥmāni yuzzebihā keyfe yeşāu* maşadāḳınca münḳalib ola. Eğer âteş-i düzaḥdan ḥalāş ola ‘acib olmaya. İkinci işāret ve nükte oldur ki müşrikler ḥāne-i Kā’be’yi büt-ḥāne eylediler. *Ve en tuṭahhiru belyeti* şerefini buldu. Ol bende-i mü‘min ki teşrif-i güncāyiş *velekin yes‘ena ḳalbi ‘abdū’l-mü‘minin* şerefine nā’il oldu. Birkaç ma‘şiyet ile bigāne olmaya. Ba‘id değildir. Üçüncü işāret oldur ki üç yüz altmış büt ki ḥāne-i Kā’be’de (A 58b) mevcūd idi. İẓāfet-i ḥaḳḳ-ı şerefinden o ḥāneyi isḳāt edemediler. Ve ḳalb-i mü‘min ki her şebān-rüz-ı manẓūr nazār-ı ilāhi ile ola. Pes ne vech ile izafet-i ḥaḳḳ ol mü‘minden sāḳiṭ ola. Rivāyetde (B 65a) gelir ki ol gün ki ḳavm-i Mūsā deryādan güzer ve Mūsā önlerince gider ve Hārūn saḳalarınca gelip anlar bi-ḥazer ederler. Çün rüz-ı ḳıyāmet Cenāb-ı rabbū’l-‘izzet ḥiṭāb ede ki yā Muḥammed sen ‘Ali Murtaẓā ḥaḳḳında: *Yā ‘Aliyyū ente minni bi-menzileti Hārūne min Mūsā elā innehu lā nebiyye ba‘dī*⁴²⁶ dediñ. İmdi sen daḥi ümmetiñ mişāli Mūsā muḳaddeme olup ve ‘Ali daḥi mānend-i Hārūn saḳadan gelip deryā-yı âteş-i düzaḥdan geçiresin.

Menḳabet, Şaḥiḥ-i⁴²⁷ Vāḳidi ve Seb‘iyyāt-ı Ebū Naşr ve Ravzatü’l-Aḥbār ve Ḥabibü’s-Siyer ve Ravzatü’s-Şafā ve Me‘āricü’n-Nübüvve’de maşṭürdur ki muḳaddeme-i hicretde Ḳureyş Dāru’n-nedve’de cem‘ olup ol hâzretiñ ḳatl-i ḥuşuşunda müşāvere edip bi’l-cümle ḳatline ḳarār ve birbiriyle mu‘āhede vü iḳrār eylediler. Ḥudā Te‘ālā ḥabibini anlarıñ mekrinden ḥāber-dār eyledi. Nitekim buyurdu: *Ve mekeru ve mekerallāh vallāhü ḥayru’l-mākirin.*⁴²⁸ Ol hâzret bu āyetiñ inzāliyle tilāvetine cānib-i Ḥaḳ’dan Cebrā’il me‘mūr eyledi. *Ve ḳur rabbī edḥilni müdḥale şıdḳin ve aḥricni muḥrace şıdḳin vec‘al li min ledünke sultānen naşira.*⁴²⁹ Pes Cebrā’il gelip eyitdi. Yā Muḥammed fermān-ı ilāhi şeref-şādır olmuşdur ki bu gece firāşında yatmayasın. Ve tehiyye-i esbāb-ı sefer edip Medine’ye ‘azimet edesin. Çün gece oldu. Ebū Cehīl ve Ebū Leheb ve Ebi bin Ḥalef gibi şanādid-i Ḳureyş der-i serāy-ı nebevide cem‘ olup ol hâzretiñ nevm-i zamānına ḳadar meḳş eylediler. Ebū Leheb eyitdi. Bu

⁴²⁶ “Ey Ali, sen benden Harun’un Musa’ya olan menzilesindesin, ancak şu var ki benden sonra peygamber yoktur.” Hadis-i şerif.

⁴²⁷ şaḥiḥ A: B nüshasında yoktur.

⁴²⁸ “(Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır.” Âl-i İmrân 3/54.

⁴²⁹ Ve şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver. İsrâ 17/80.

gece şubha değin bunda qalalım. Tā şabāh Beni Hāşim'e ma'lum ola ki bizler hey'et-i ictimā'ıyla Muḥammed'i qatl eyledik. Pes ol ḥazret Emirü'l-mü'minin'e buyurdu. Yā āhi ben Medine'ye hicrete me'mūr oldum. Ol vedi'alar ki nezdimdedir. Saña vereyim. Yarın şaḥābelerine teslim edesin. Tavaqquf etmeyip sen daḥi gelesin. Bu gece benim qatlime müşrikler qarār verdiler. Bu çāder-i sebzi al ve ḥ'āb-gāhıma tekye kıl. İnşā'llāh hiçbir mekrde saña işābet etmez. Pes Ḥazret-i Emir ferağ-ı bāliyle firāş-ı Resūla'llāh derūnuna duḥūl edip nefsinı ol ḥazrete fedā eyledi. Māsebaqda beyān-ı vechile Ḥudā Te'ālā Cebrā'il ve Mikā'il'i irsāl edip Cebrā'il sirbālin ve Mikā'il mevki'-i pāyinde qā'im oldular. Cebrā'il *beḥḥin beḥḥin leke yā 'Aliyyū*. Ya'ni mübārek ü sa'ādet saña ki ne güzel ḥāldir. Ve bir kimse yoḡdur ki saña şebih ü mişāldir. Ḥudā Te'ālā melā'ike-i mele-i a'lāya seniñle mübāhāt eyler.

Beyt

هر آن که بهر خدا راه نفسر بر بند

ملك ز عرش بفرمان او كمر بندد⁴³⁰

Pes Ḥazret-i Emir'iñ⁴³¹ şān-ı sa'ādet-i nişānında bu āyāt nāzil oldu. *Ve mine'n-nāsi men yeşri nefseḥübtigae merḡatillā vallāhü raūfüm bi'l'ibād*.⁴³² Emirü'l-mü'minin bu bābda birkaç ebyāt buyurmuşlardır:

Şi'r

وقيت نفسى خير من و طئ الحصى

ومن طافه بالبيت العتيق وبالحجر

رسول الله خاف ان يمكروا به

فنجى ذو الطول الاله من المكر

وبات رسول الله فى الغار امنا

موتى فى حفظ الله و فى ستر

(A 59a) وبت ارعيم ما يثبتونى

⁴³⁰ Allah için nefsinı körelten kimseyi, melekler arşten onnu emriyle denizi bağlar.

⁴³¹ Ḥazret-i Emir'iñ A: Ḥazret-i Emir B.

⁴³² “İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.” Bakara 2/207.

Ve cemi‘ kütüb-i siyerde getirmişlerdir ki çün Emirü’l-mü‘minin müyesser-i Seyyidü’l-mürselin’i tekye kılıp ve ol hâzret (B 65b) taşra çıkdıkda sûre-i Yâsin’den *fe ağşeynâhüm fehüm lâ yübşırûn*⁴³⁴ âyetine değin okuyup ve yerden bir kabza turâb alıp müşrikleriñ üzerine remy eyledi. Rivâyet ederler ki ol turâbdan her kime işâbet eyledi ise harb-i Bedir’de mahtûl oldu. Pes ol hâzret selâmetle güzâr⁴³⁵ edip beri kimse yâ İblis ol kavme eyitdi. Bu arada ne turursuz. Eyitdiler. Muhammed’i katl etmek dileriz. İblis eyitdi. Va’llâh Muhammed üzeriñize bir kabza hâk atıp gitdi. Anlar başlarına el urdular. Fi’l-haқиқа başlarında turâb vardır. Ba’dehu der-i sa’âdet-i maқarrdan nazar etdiler. Gördüler bir kişı firâş-ı Muhammedi’de yatır. İçeri girip gördüler ‘Ali’dir. Su’âl eylediler ki Muhammed kandedir? Buyurdu. Sizler temâmi şeb anıñ intizârında idiñiz. Ne için bilmeyesiz? Müşrikler münfa’il olup ve bir miqdâr Hâzret-i Emir’i habs edip Ebû Leheb’in işâretiyle ta’arruz etmediler. Mü’ellif eydür ki eğerçi kışsa-i mezkûre muқaddemâ zıkr olunmuş idiyse de ba’zı tafsilâta binâen bu maқâmda daği beyân kılınmışdır.

Menkabat, Vesiletü’l-Müte‘abbidin ve Menâkıb-ı Hâtib ve Keşfü’l-Gamme ve Me‘âricü’n-Nübüvve’de ve Ravzatü’l-Aḥbâr ve Hâbibü’s-Siyer’de mastûrdur ki ol hâzret hicretiñ birinci yılında miyân-ı erbâb-ı vaқâr u sekine ba’zı ahâli-i Mekke ve Medine’de ‘aқd-ı mu’âḥāt eyledi. Kırk beş nefer-i Muhâcir ve kırk beş Enşâr’dan ve diğеr rivâyetde elli nefer ol hâzretiñ emriyle ‘aқd-i uhuvvet eylediler. Selmân-ı Fârisi Ebû Derdâ ile ve Ebû Bekir Hârice-i Zeyd Enşâri ile ve ‘Ömer ibn-i Hattâb ‘Ubyân ibn-i Mâlik ile ve ‘Oşmân Evs ibn-i Şâbit ile Ebû ‘Ubeyde Cerrâḥ Sa’d Mu’âẓ’la ve Zübeyr ibn-i ‘Avâm Mesleme bin Selâme ile ‘Ali ḥâze el-kıyâs iktisâ-yı libâs-ı uhuvvet ve istinâs eylediler. Hattâ miyânelerinde vârişiyet ve mevrüşiyet daği mer’i oldu. Tâ bu âyet-i kerime ki *ulü’l-erḥâmi ba’duhüm evlâ bi ba’din fi kitâbillâh*.⁴³⁶ nâzil olduқda vârişiyeti қaldırdılar. Şâḥihü’l-Buḥârî şerhinde İbn ‘Abdü’l-Bürde’den mervidir ki bu ‘akdiñ ḡayrı diğеr bir ‘aқd daği mün’aқid oldu. Muhâcir miyânındaki ol vaқt Enşâr dâḥil dâ’ire-i aşḥâb olmamış idi. Hâkim Ebû ‘Abdu’llâh Nisâbüri İbn ‘Ömer rivâyetiyle bir ḥadiş-i şerif irâd eder ki Ebû Bekir ile ‘Ömer ve Ṭalḥa ile Zübeyr ve ‘Oşmân ile ‘Abdu’r-raḥmân ‘Avf mu’âḥāt eylediler. Emirü’l-mü‘minin ‘Ali eyitdi. Yâ

⁴³³ Nefsim Beyt-i Atık ve Hacerü’l-esved’i tavaf etti. Allah’ın resûlü ona ve babasına tuzak kurulmasından korkuyor. Onu yaraticısı, onu o tuzaktan uzak tuttu. Resûlünü mağarada güvenle korudu. Allah onları, ölmekten ve geri kalmaktan korudu. Onların arasında kalmakta beni sabit kıldı.

⁴³⁴ “Artık onları perdeledik, örttük. Böylece artık onlar göremezler.” Yâsin 36/9.

⁴³⁵ güzâr A: güzеr B.

⁴³⁶ “Allah’ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (vâris olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.” Enfâl 8/75.

Resūla'llāh baña birāder ta'yin eylemediñ. Ol ḥazret eyitdi. *Ene ehūke*.⁴³⁷ Ya'ni ben seniñ birāderiñim. Ve diğer rivāyetde *ente āḥi fi'd-dünyā ve'l-āḥireti* buyurdu. Ya'ni yā 'Ali dünyā vü āḥiretde sen benim birāderimsin. Pes ma'lūm oldu ki her iki nevbette Cenāb-ı Ḥaydar birāder-i Cenāb-ı peygamber idi.

Beyt

بلی ز مادر دهرش نژاد نظیر

کسی همچو پیمبر بود برادر او⁴³⁸

Menkabet, Meveddāt ve Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ḥabibü's-Siyer ve Me'āricü'n-Nübüvve'de (A 59b) maştürdür ki 'ulemā-yı siyer ve aḥbār beyān ederler ki hicretiñ (B 66a) tokuzuncu senesi āḥir zi'l-ka'dede ol ḥazret murād⁴³⁹ eyledi ki ṭavāf-ı Kā'be ede. İştidi ki müşrikler resm-i cāhiliyyet ile 'üryān gelirler. Bu ecilden 'azimeti ta'ciz buyurup Ebū Bekir Şiddik'a üç yüz nefer terfiḳ buyurup eyitdiler. Anlara menāsik-i ḥaccı ta'lim ve evā'il-i sūre-i berātdan kırk āyet tilāvet edip ḥalāyıkā tefhim edesin. Pes Ebū Bekir rüfekāsiyla ve zü'l-ḥalife ihrām-ı reh-i bende olup revān oldular. Bu ḥale muḳārin Cebrā'il mülk-i celileden fermān yetirdi ki yā Muḥammed sen ve 'Ali'den ğayrı tebliğ-i risālet edemez. Bir rivāyetde yā Muḥammed sen yāḥūd senden bir kişi ola ki tebliğ-i aḥḳām ede. Pes ol ḥazret Emirü'l-mü'minin'e ḥaber verip Ebū Bekir'iñ 'aḳabinden ere ve sūre-i berātı alıp Qur'ān buyura. Ve bu dört kelimeyi daḥi eyle ki hiç kimse cennete giremez. Meğer şıdkıyla müslümān ola. İkinci hiçbir kimse 'üryan olarak ṭavāf etmeyeler. Ve bundan soñra erbāb-ı şirk ü ḍalāl Kā'be'ye duḥūl etmeyeler. Anlara duḥūl ḥelāl değıldir. Dördüncü müşrikān ve kāfir andan her kim Ḥudā vü Resūl'ü ile mu'āhede-i muvaḳḳat eyleye. Tā ol vaḳte değın ḳalalar ve anlar için ki mu'āhede-i mu'accele olmaya. Dört māh anlara ruḥṣat verile. Dört māhdan soñra müslümān olmadıkça ḳalırlar ise ḥūn u mālları heder ola. Cābir Enşāri eydür. Biz Ebū Bekir ile berāber idik. Mevzi'-i 'Arc'da şabāḥ namāzına şürü' eşnāsında Ḥazret-i Resūl'ün nāḳası āvāzını iştidik. Ebū Bekir eyitdi. Bu nāḳa Resūla'llāh'ındır. Ğalibā ṭavāf-ı me'mūr olmuşdur. İmdi namāzı ol ḥalfında edā edelim deyip tavaḳḳuf eylediler. Nāğāḥ gördük 'Ali Murtaẓā nāḳa-i Resūl'e rākibā geldiler. Ebū Bekir eyitdi. Yā 'Ali 'āmir veyā me'mūr mu geldiñ? Eyitdi mişāl ü vācibü'l-emşāl şeref-şadır oldu ki sūre-i berātı baña veresin. Ki ol aḥḳāmı ben tebliğ etsem gerekdir. Pes Ebū Bekir

⁴³⁷ “Ben senin kardeşimim.” Yūsuf 12/69.

⁴³⁸ Evet bizden onun asrında, onun benzeri bir çocuk doğmadı. Onun kardeşi olan kimse peygamber gibi olur.

⁴³⁹ murād A: emr B.

āyet-i kerimeyi ‘Ali Murtaẓā’ya teslim ü edā ve Ḥazret-i Emir’e iktidā edip namāzı ifā eyledik. Ba‘dehu Mekke’ye geldik. Emirü’l-mü‘minin āyet-i mezkûreyi tilāvet ve her muvaqqıfda bir hutbe okuyup me‘mûr olduğumu nesnelere ḥalāyıkı irşād ve hidāyet buyurdu. Rivāyet ederler ki çün Emirü’l-mü‘minin ol kelimātu tebliğ eyledikde bir kimse eyitdi. Yā ‘Ali eğer ben ‘ammiñ tarafından me‘mûr olmaya idik saña şemşir ile muḳābele ederdim. Ḥazret-i Emir eyitdi. Eğer Ḥazret-i Resûl’den ruḥşat ola idi ben daḥi muḳātele ederdim. Pes Ḥazret-i Emir şemşirin ‘üryān edip buyurdu. Be-ḥaḳḳ Ḥudā hiçbir kimse ‘üryān tavāf edemeyecek. Ve illā helākdan necāt tarikine gidemeyecekdir. El-ḥāşıl Ḥazret-i Emir ifā-yı emrden soñra Medine’ye müraca‘at kıldı. Ebū Bekir ḥuzûr-ı Resûla’llāh’a gelip dedi. Yā Resûla’llāh benden ne ḥatā zāhir oldu ki imāretten beni ma‘zûl ve beyne’l-ḥalāyık maḥcûl eylediñ. Ol ḥazret eyitdi. Yā Ebā Bekir senden (B 66b) hiçbir ḥatā vāḳi‘ olmadı. Ve lâkin Cebrā’il bu fermānı mülk-i Celil’den getirmiştir.

Menḳabet, Şaḥiḥ-i Tirmizi ve Mişkāt’da İbn ‘Abbās’dan ve Müsned Ḥanbeli ve Şaḥiḥ-i Nesā’i’de ve Hidāyetü’s-Sü‘edā’da yine İbn ‘Abbās’dan ve Zeyd ibn-i Erkām’dan ve Bera‘ ibn-i ‘Azib’den mervidir ki aşḥābdan birkaç kişi mescidde kapı (A 60a) küşād eylediler. Ḥazret-i Resûl ‘Ali Murtaẓā’nın küşād buyurduğu kapıdan mā‘adā seng-i insidādına emr eylediler. Bu ḥuşuşda ba‘zı merdümān taraflarından kıl u ḳāl ve ḥaḳd u ḥasedi mutaẓammın maḳāl-i vuḳû‘ buldu. Ḥazret-i Resûl vāḳıf⁴⁴⁰ olup ve kıyāma gelip ḥamd u şenā-yı Ḥudā’yı edādan soñra aşḥāba teveccüh⁴⁴¹ buyurup eyitdi. Va’llāh gayrılarının kapılarının ḳapadılmasına ve ‘Ali Murtaẓā’nın ḳapısının iḳā edilmesine emr-i ilāhi şādir olmuştur. İhtiyārımla değıldir.

Müfred

کشایش از دردیگر مجو بغیر علی

که غیر باب علی را بکل بر آوردند⁴⁴²

Menḳabet, Müsned-i Aḥmed ibn-i Ḥanbel’de İbn ‘Amr’dan mervidir ki eyitdi. Be-dürüsti Murtaẓā ‘Ali’ye üç fażilet verilmiştir. Eğer anıñ biri baña verile idi hezār üştürān-ı sürḥmûdan baña maḥbûb-rek idi. Biri oldur ki Fāṭıma-yı Betûl aña verildi. İkinci mescidde gayrılara ḥelāl olmayanlar aña ḥelāl buyruldu. Üçüncü gazā-yı Ḥayber’de ‘alem-i Resûla’llāh’a şeref nā’il oldu. Mü’ellif eydür Şavā’ıḳ-i Muḥriḳa’da ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb’dan daḥi mervidir.

⁴⁴⁰ vāḳıf A: vāḳi‘ B.

⁴⁴¹ teveccüh A: tevcih B.

⁴⁴² Ali’nin dışındaki başka bir kapıdan fütihat bekleme! Çünkü diğer kapıların hepsi Ali’ye açıldı.

Menkabet, Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ḥabibü's-Siyer'de ve Me'āricü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki hicretiñ üçüncü sâlinde naşārā-yı Necrân'la muşālehe vāḳi' oldu. Ol ḥazret mektûbla anları dine da'vet eyledi. Ol cemā'at ba'de'l-müşāvere rü'esā-yı ḳavmden dört kişi ihtiyār edip gönderdiler. Tā ki ol ḥazreti taḥḳiḳ edeler. Anlarıñ muḳaddemi Beni Kinde'den bir kişi idi. Nāmı el-Mesih laḳabı 'Āḳīb ve biriniñ daḥi nāmı Ebhem ve laḳabı Seyyid idi. Ve 'Āḳīb ehl-i Neccār'ıñ şāhib-i re'yi ve emiri ve seyyidi idi. Ve anlardan biri daḥi Rebi'adan Ebū'l-Ḥāriş ibn-i 'Alḳame ki ol ṭā'ifeniñ dānişmend ü şāhib-i medārisi ve sâ'irleri meşāhir ve ol ḳavmiñ fārisi idi. Ve Ebū'l-Ḥāriş'ıñ gürz-nām bir birāderi var idi. Ol daḥi refiḳ idi. Eşnā-yı ṭariḳde Ebū'l-Ḥāriş'ıñ devesi öldü. Gürz eyitdi. Ol kişi ola idi ki bizim dinimizden ba'iddir. Ebū'l-Ḥāriş seniñ bundan murādıñ Muḥammed'dir. Amma ey birāder taḥḳiḳ ol Resūl-i Ḥaḳḳ ve Ḥātem-i enbiyā ve āña tābi'ler nāci vü sa'iddir. Ve bizler anıñ zuhūrına muntazır idik. Gürz eyitdi. Çünkü ḥāl bu minvāl üzeredir. Niçin anıñ dinini ḳabūl etmezsin? Eyitdi. Muḥammed'e muvāfaḳat ḳavme muḥālefetdir. Ve bu muḥālefet vuḳū'unda Naşārā içinde i'tibārımız ḳalmaz. Ve min külli'l-vücūh anlardan ṭarafımıza 'atāyā vü baḥşāyiş olmaz. Gürz bu kelāmı istimā' etdikde ḳalbinde muḥabbet-i din-i Muḥammedi cılve-ger ve çeşm-i başıretinde cemāl-i Muḥammed mer'ie'l-peyker oldu. Ve ta'cil-i temām ile gelip ol ḥazretiñ risāletine imān ve şeref-i imānla müslümān oldu. Naḳldir ki çün (B 67a) ol cemā'at Medine'ye geldiler. Libās-ı rāhi üzerlerinden iḥrāc ve elbise-i fāhireleriyle müzeyyen ve müfāḥaret ü ibtiḥāc eylediler. Ve altun ḥātemler ṭaḳınıp ḥuzūr-ı Resūla'llāh'a gelip selām verdiler. Ḥazret-i Resūl selāmın almayıp anlardan i'rāz buyurdu. Anlar bu ḥālî gördükde ṭaşra oldular. 'Oşmān ibn-i 'Affān ve 'Abdu'r-raḥmān ibn-i 'Avf'a mülāḳi olup ma'ārif-i sâbıḳālarına bināen anlar eyitdiler. Bizler Muḥammed'ıñ mektûbu üzre geldik. Ama redd-i selām ve bizlerden i'rāz edip aṣlā bir kelām etmedi. Bunuñ sebebi nedir? Anlar hiçbir cevāb bulmadılar ve sebep-i i'rāzı bilmediler. Emirü'l-mü'minin anda ḥāzır idi. (A 60b) Buyurdular bu ḥāle bir cāme-i ḥarir ve zehebī ḥātemleriñizi çıkarıñ. Ḥuzūra girdik ki sebep bunlardır. Pes ol ḳavim anları çıkarıp ḥuzūra geldiler. Selām verip cevābını aldılar. Ve ol ḥazretle mükāleme ḳıldılar. Ḥazret-i Resūl buyurdu. Ḳasem ol Ḥudā'ya ṭoḡrulukla beni bi'at eyledi. Bundan maḳdem şeyṭān ile berāber idiñiz. Ol sebebdan i'rāz eyledim. Anları imāna da'vet eyledi. Anlar imtinā' edip dediler. Yā Muḥammed 'İsā ḥaḳḳında ne dersin? Ol ḥazret buyurdu. Ḥudā'nıñ 'abdi ve Resūl'ü ve Naşāralarıñ eşḳafı ya'ni rūḥbānı idi. Anlar eyitdiler. 'İsā'nıñ pederi var mıdır? Buyurdu yokdur. Anlar eyitdiler. Pes ne ma'nādan 'İsā ḳul ola. Ve maḥlūḳ diniyle ola. Ol ḥazret buyurdu. Bugün şabr ediñ.

Yarın anıñ cevābını vereyim. Çün ferdāsı günü işbu āyet-i⁴⁴³ kerime nāzil oldu. *İnne meşele 'İsā indellāhi ke meşeli Ādem, ḥaleḳahu min tūrābin şümme ḳāle lehu kūn fe yekūn, elḥaḳḳu min rabbike fe lā tekūm mine'l-mümterin, fe me ḥacceke fihi mim ba'di ma cā'eke mine'l-ilmī fe ḳul teālev ned'u ebnāena ve ebnāekūm ve nisāena ve nisāekūm ve enfüsenā ve enfüseḳūm şümme nebtetil fe nec'al lā'netellāhi 'ale'l-kāzibin.*⁴⁴⁴ Pes ol ḥazret anları ihzār edip bu āyeti okudu. Amma anları ikrār etmeyip i'tikād-i fāsıdelerinde muşırr ve cehl ü 'inādıyla kendilerine muşırr oldular. Ol ḥazret buyurdu. Siziñle mübāhele edelim ki her kim kāzib ola. Lā'n-ı Ḥudā'yı cāzib ola. Eyitdiler bugün bize mühlet ver. Yarın mübāheleye gelelim dediler. Ve ḥuzūr-ı Resūl taşra olduḳda 'Aḳīb ki re'isleri idi. Aña eyitdiler senin re'yiñ nedir? Dedi Ḥudā ḥaḳḳıyçün Muḥammed peygāmbere-i mürseldir. Hiçbir ḳavim peygāmbere ile eyitmediler. Helāke gitdiler. Benim 'indimde tedbir-i ḥüsn oldur ki muşāleḥe edip cizye ḳabūl edelim. Çün ferdāsı şabāḥ oldu. Ol ḥazret teşrif eyledi. İmām Ḥasan'ın elinden tutmuş ve İmām Ḥüseyn'i bir tarafına taḥşiş etmiş ve Seyyidü'n-nisā Fāṭımatü'z-Zehrā ve 'Ali Murtaza ol fülk-i risālet-iñ etrāfında dā'ire vü mānend-i zühre ve māḥ-ı 'aḳb-ı āfītāb-ı sipihr-i risālet-penāḥda sā'ir olmuş idiler. Ebū'l-Ḥāriş bu hey'et-i hidāyeti mevhibeti görüp vālih ü ḥā'ir olup eyitdi. Ey ḳavm-i Naşārā taḥḳiḳ bu cemā'atde birkaç cemāl gördüm ki eğer Ḥudā Te'ālā'dan dilek edeler. Şübhesiz ḳal'-i ḥibāl ve rısmān-ı āsmāndan ḳat'i ḥayāl ederler. Zinhār mübāhele etmeyelim ki bi'l-cümle Naşārā ḳavmi ihlāk ve külliya (B 67b) ālūde-i ḥāk olurlar. Pes ol cemā'at gelip eyitdiler. Yā Ebā'l-Ḳāsim bizler seniñle mübāheleye mütecāsir değıliz. Ol ḥazret öyle ise müslümān oluñ. Eyitdiler müslümān daḫi olmaḡa meylimiz yokdur. Buyurdu. Pes muḥārebeye ḥazır oluñ. Dediler muḥārebeye daḫi bi-mecāliz. Ama mütekellim-i muşāleḥe edelim ki her sāl iki biñ ḥulle ve her ḥulleniñ bahāsı dört dirhem olmaḳ şartıyla ve biñ 'adedin Şafer'de ve diğere biñi Receb'de verelim. Ve her ne zamān ki diyārımızı teşrif buyurasın vezā'if-i miḥmāndāride kemāl-i ihtimām ve nihāyet ihtirām ve ezher cihet fevḳa'l-ğāye i'zāza ikrām ḳılalım. Amma dinimize müdāḫil ve āyinimize müzāḥeme eylesin. Ve ba'dezā bizimle muḥārebe ḳılmasın. (A 61a) Ve diğere rivāyetde anlarıñ cizyeleri otuz feres ve otuz deve ve otuz nize idi. Behr-i taḳdir muşāleḥe-nāme taḫrir ve şehādet için esāmi-i aşḫāba terḳim ü taḫrir ḳılındı. Pes ruḥşat alıp menzillerine mürāca'at

⁴⁴³ āyet A: āyāt B.

⁴⁴⁴ A"İlah nezdinde İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi. Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphelilerden olma. Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim." Âl-i İmrân 3/59-60-61.

eylediler. Mü'ellif eydür mübâhele âyeti zikrinde beyân olunmuş idi ise de tafsilâtına binâen tekrâr kılınmıştır.

Menkabet, Vesiletü'l-Müte'abbidin ve Menâkıb-ı H'ârezmi'de 'Abdu'llâh ibn-i Mes'ûd'dan *rağıya'llâhu 'anh* mervidir ki eyitdi. Haccetü'l-vedâ' seferinde Hâzret-i Resûl bir şahrâya geldi. Ve ben hıdmetinde idim. Ol hâzret bir âh-ı serd eyitdi. Dedi yâ Resûla'llâh sebep nedir? Buyurdu ey İbn Mes'ûd irtihâlim zamânı tağarrüb eyledi. Hâlâ ümmetlerim dâlelet üzeredir. Dedim yâ Şefi'ü'l-müznibin bir kimseyi istihlâfa buyur ki senden sonra hilâf u ihtilâfın indifâ'ına bâdi ve tarîk-i haqq'a anları hâdi ola. Buyurdu. Kimi halife edeyim? Dedim. Ebû Bekir'i eyle. Cevâb vermeyip yine bir âh eylediler. Dedim. 'Ömer'i eyle. Aña da cevâb vermeyip yine bir âh eylediler. Dedim. Yâ Resûla'llâh Murtażâ 'Ali'yi halife kıl. Ol hâzret izhâr-ı hüznüyle buyurdu. Hayf sizlere ki tarîk-i sülûk etmeyip ve Murtażâ 'Ali'niñ buyurduğuna gitmeyip aña muhâlefetle dâleletde olası. Hudâ haqqıyçün eğer 'Ali'niñ hilâfetine râzı ola idiniz bi'l-cümle tarîk-i hidâyete ve cennât-ı âliyâta duhûl kıla idiniz.

Menkabet, yine Vesiletü'l-Müte'abbidin ve Menâkıb-ı Haţib-i H'ârezmi'de Emirü'l-mü'minin 'Â'îşe-i Şiddik *rağıya'llâhu 'anhumâ* dan mervidir ki eyitdi. Hâzret-i Resûl zamân-ı irtihâlinde buyurdu ki *ud'û ileyye habibi* ya'ni baña habibimi getiriñ. Ben Ebû Bekir'i da'vet eyledim. Ol hâzret aña nazar edip yine *ud'û ileyye habibi* buyurdu. Bu def'a 'Ömer'i hazır eyledim. Etrâfına nazar şalıp yine *ud'û ileyye habibi* buyurdular. Eyitdim. Ey merdümân 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'i getiriñ. Çün 'Ali Murtażâ geldi. Ol hâzret anı sine-i hikmet-i hazinesine alıp ve pirâhen-i mübarekleri derûnuna dâhil kılıp her iki birâder bir giribândan süvâr oldu. Ve bu vech ile pâki rûh-ı Firdevs birine hırâmân oldu.

Menkabet, Şâhih-i Tirmizi ve Mişkât'da ve Meşâbih'de Humeyy bin 'Umeyr'den mervidir ki eyitdi. Birgün 'Â'îşe *rağıya'llâhu 'anhumâ* hânesine gelip (B 68a) dedim. Yâ Emirü'l-mü'minin Hâzret-i Resûl kimlere ziyâde hürmet ü muhabbet ederdi? Dedi. Fâtıma'nın hürmetin ziyâde ederdi. Ricâlden kimleri ziyâde severdi? Dedi. Fâtıma'nın şevheri ve aşdâf-ı baħr-i velâyetiñ cevheri dünyâ vü âhiretde birâder-i berâberi 'Ali Haydar'ı ziyâde severdi. Mü'ellif eydür ki Zemahşeri Kitâb-ı Rebi'ü'l-Ebrâr'da irâd eder ki cemi'niñ su'âline cevâbdan sonra dedi. Niçin ol Şâh-ı merdümân rû-terin-i merdümân olmaya ki peyveste râz-dârı ve hemişe ğamm-h'ârı ve nuşret-medârı idi. Hudâ haqqıyçün ki gördüm. Ol hâzretiñ hin-i vefâtında âb-ı dehân hayât-ı cihânileri keff-i Murtażâ'da câri olup ol âb-ı kevşer-me'âbı nûş eder. Rivâyetdir ki yâ İmâmü'l-mü'minin çün hâl bu minvâl üzere idi. Niçin anıñla

muḥārebe eylediñ. İmāmü'l-mü'minin çāder-i 'işmet-i maḳādirin yüzlerine tutup aḡladı ve eyitdi ki ne çāre ki taḳdir böyle imiş.

Menḳabet, Ravzatü's-Şühedā'da İbn 'Abbās'dan *raḍıya'llāhu 'anhumā*⁴⁴⁵ mervidir ki eyitdi. Birgün aşḫāb ol ḥazretten su'āl etdiler ki yā Resūla'llāh ol ḳaḡı (A 61b) kelime idi ki Ḥazret-i Ādem'iñ zebānında cāri ve ol kelime sebebiyle tevbe-i Ādem ḳabūl-i bādi oldu. Ḥazret-i Resūl buyurdılar. *Meş'ele Ādeme 'an rabbihi biḥaḳḳın Muḥammedin ve 'Aliyyin ve Fāṭımatı ve Ḥasanin ve Ḥüseynin*. Ya'ni⁴⁴⁶ Ādem Ḥudā Te'ālā'dan mes'elet eyledi. Ey benim perverdigārim bu beş zāt-ı kāmilü's-şıfat ḥürmetlerine du'āmı ḳabūl buyur.

Rubā'i

یا ربِّ بِمَحَمَّدٍ وَعَلَى وَ زَهْرَا
یا ربِّ بِحَسَنِ وَ حَسَنٍ وَ آلِ عبا
کرم⁴⁴⁷ لطف برآر حاجتم در دو سرا
بی مدّت خلق یا علی الا علی

Menḳabet, Meveddāt'da Ebū Sālim'den mervidir ki dedi. Cābir Enşāri'den bir su'āl eyledim ki fezā'il-i 'Alī'den ki ol ḥazretten ma'lūm etdiñ. Baña beyān eyle. Cābir eyitdi. Emirü'l-mü'minin ba'dezā Seyyidü'l-mürselin bihterin-i ḥalāyık-ı āsmān u zemindir ve eḥādiş-i şerife mūcibiyle ḥayrū'l-beşerdir. Ve daha nice fezā'il keşir-i mübeşşerdir. Dedim yā Cābir aña 'adū olanlarıñ ḥālī nice olur? Dedi taḥḳiḳ anlar kāfir ve Ḥudā Te'ālā anlardan bizār ve nāfirdir.

Menḳabet, Meveddāt'da Hāşim ibn-i Yezid'den menḳūldür ki eyitdi. 'Abdu'llāh ibn-i Mes'ūd'dan işitdim ki eyitdi. Sūver-i Ḳur'āniye'den yetmiş sūre Ḥazret-i Resūl'den sened etdim. Ve bihterin-i ümmetden su'āl eyledim ki kimlerdir? Buyurdu. Ol 'Alī ibn-i Ebū Tālib'dir.

Menḳabet, Meveddāt ve Menāḳıb-ı Ḥaṭib'de ve Baḥrū'l-Menāḳıb'da 'Alḳame bin Ḳays'dan ve Esved ibn-i Yezid'den mervidir ki eyitdi.⁴⁴⁸ Bizler Ebū Eyyūb Enşāri'ye *raḍıya'llāhu 'anh* ol zamān ki Emirü'l-mü'minin tarafından Mu'āviye ḥarbine giderdi. Dedik yā Ebā Eyyūb sen şeref-i şoḥbetiyle müşerrefsin. Ne revā ki ḳā'il-i tevḥid ile muḳāteleye gidersin? Eyitdi ey 'Alḳame ve ey Esved ben ḥıdmet-i Resūl'de idim. Enes ibn-i Mālik ḳıyāmda

⁴⁴⁵ Raḍıya'llāhu 'anhumā A: raḍıya'llāhu 'anh B.

⁴⁴⁶ ya'ni A: B nüshasında yoktur.

⁴⁴⁷ کرم A: کرم B.

⁴⁴⁸ eyitdi A: B nüshasında yoktur.

idi. Ve hâne kapısını tahrik etdiler. Ol hâzret buyurdu. Yâ Enes kimdir? Enes nazar edip yâ Resûla'llâh 'Ammâr'dır. Buyurdu gelsin. Pes 'Ammâr geldikde buyurdu. Yâ 'Ammâr benden şöñra tiz ola ki ümmetim miyânında fesâd u tuğyân ve 'inâd zuhûr ede. Ba'zıları (B 68b) nâ'il-i derecât-ı cennet ve ba'zıları vâşıl-ı derekât-ı yezdân-ı hâzret ola. Çün bu vaqı'a-i fâci'a erişe. 'Ali Murtaẓâ'nıñ mürâfaqateyn ve her ẓande olsa anıñ mülâzemetin terk eyleme. Herçend ki temâmi-i 'âlem aña muhâlefet edeler. Ol toğru yoldan münharif ve aşlâ ẓariq-i dâlâlet munşarîf olmaz. Her kim anıñ fermân-beridir. Benim mâ'ide-i hidâyetimin behreveridir. Baña muṭâba'at aña muṭâba'atdır.

Menkabet, Meveddât'da rivâyet-i Râfi' ile ki hâdim-i Resûla'llâh idi. Mervidir ki eyitdi. Bir kişi ki 'Ali Murtaẓâ'nıñ haqqını bilmeye tahkîk ol kişi üç hâlden hâli değıldir. Yâ münâfık ya veled-i zinâ yâhûd mâderi hâl-i hayzda aña hâmile olup bu şe'âmetle vücûda lâ-haqqdır.

Menkabet, Meveddât'da Ebû Vâ'il'den mervidir ki eyitdi. 'Abdu'llâh 'Amr'dan ki aşhâb-ı kibâr Ahmed-i muhtâr'ı bu vech ile ta'dâd ederdı ki aşhâb-ı kibâr Ebû Bekir'i 'Ömer ve 'Osmân ve ğayrılarıdır deyip 'Ali Murtaẓâ zıkr etmezdi. Bir kişi eyitdi. Ey 'Abdu'llâh meğer Murtaẓâ 'Ali ehl-i beyt-i Muhammed ol sâ'ir aşhâba kıyâs olunmaz ki (A 62a) ol sâ'irlerinden mümtâz bir ferd-i vâhiddir. Be-dürüstü Hudâ Te'âlâ buyurur: *Li'ilezine âmenu't-tebeğnâ hüm zürriyâtihim*. Ya'ni ol kişiler ki imân etdiler. Anıñ zürriyâtını hem-râh etdik. Pes Fâtıma *aleyhi's-selâm* Resûl-i Hudâ ile ve 'Ali Murtaẓâ Resûl-i Hudâ ve Fâtımatü'z-Zehrâ ile berâberdir.

Menkabet, Meveddât'da 'Abdu'llâh ibn-i Hanbel'den mervidir ki eyitdi. Su'âl eyledim pederimden ki bihterin-i aşhâb kimdir dedim. Ebû Bekir ve 'Ömer ve 'Osmân'dır. Dedim ey baba 'Ali Murtaẓâ'yı niçin söylemediñ? Dedi ey oğlum Murtaẓâ 'Ali âyet-i mübâhele hükmüyle nefsi-i Resûla'llâh'dır. *Ve innemâ yuridullah* âyetiyle ehl-i beyt-i tahârettedir. *Ve innemâ veliyyikümü'llâh* âyetiyle mü'minleriñ veli vü Emir'i ve *men küntü mevlâhu fe 'Aliyyü mevlâhu* hadîş-i şerifiyle bi'l-cümle ümmet ve aşhâbıñ serveridir.

Menkabet, Kitâb-ı Meveddât'da İmâm Muhammed Bâkır'dan *rağıya'llâhu 'anh* mervidir ki bir gün Haydar-ı Kerrâr 'Ali Murtaẓâ ol hâzretiñ marâz-ı mevtinde kenâr-ı sa'âdetinde oturmuş Muhâcir ü Enşâr cem' olup 'atebe-i felek-i mertebeye penâh getirmiş idiler. 'Ali Murtaẓâ'ya teveccüh edip eyitdi. Yâ 'Ali ẓabûl eder misin? Muhâlefât u metrûkâtımı 'Ali Murtaẓâ eyitdi. Yâ Resûla'llâh niçin ẓabûl etmeyim ki cânımdan leziz ve imânım gibi mua'zzedir. Pes ol hâzret buyurdu. Yâ Bilâl şemşirimi ve zırhımı ve esb ü nâķamı ve ol seng-i pâre ki eyyâm-ı fâķa ve zamân-ı bi-tâķada şikem üzere bağlardım. Getir. Pes Bilâl hasebü'l-fermûde anları getirip ve Hâzret-i Resûl anları 'Ali Murtaẓâ'ya teslim etdikde işb'-i mübârekinden hâtemin çıkarıp

buyurdu. Yā āhi baña maḥşuş olan müte‘allıktır. Bunları nezdine al. Tā kim benden sonra bunlar için hiçbir kimse baña müzāyaka eylemeye. Emirü’l-mü‘minin ol eşyaları alıp ve yüzlerine ve gözlerine sürüp iftiḥār-ı temāmla ḥāne-i sa‘adet-i āşiyānelerine getirdi.

Menḳabet, Müsned-i Aḥmed ibn-i Ḥanbel’de İbn ‘Ömer’iñ ğulāmı Nāfi’den mervidir ki eyitdi. Birgün İbn ‘Ömer’den su‘āl eyledim ki Server-i kā’inātdan sonra ḥayrū’n-nās kimdir? Eyitdi bir kişidir ki ḥelāldir aña. Ol (B 69a) nesne ki peygāmbere ḥelāldir ve ḥarāmdan ol nesne ki peygāmbere ḥarāmdır. Dedim ol kimse kimdir? Ve ol ḥarām ve ḥarām ne şeylerdir? İstiġfār edip eyitdi. Ol kişi ‘Ali ibn-i Ebū Tālib’dir ki Ḥazret-i Resūl ğayrılarınıñ küşād⁴⁴⁹ eylediği ebvāb-ı mescidiñ ḳapadılmasını ve ‘Ali Murtażā’nıñ ḳapısınıñ iḳā edilmesini emr eyledi. Ve buyurdu. Yā ‘Ali benden ve senden ğayrılara cünüb ḥālinde duḥūl-i mescid ḥarām ve bizlere ṭaraf-ı ḥaḳḳdan ḥelāl-i bā-iḥtirāmdır. Ve her ne ki baña vācibdir saña vācibdir. Vaşi vü vārişim sensin ve dinimi sen edā edersin. Ve sünnetim ṭariḳine ğidersin ve āḫir derece-i şehādete nā’il ve liḳā-yı ḥaḳḳa vāşıl olursun.

Menḳabet, Şavā’iḳ-i Muḥriḳa’da masṭūrdur ki birgün Murtażā ‘Ali ve Ebū Bekir *raḳıya’llāhu ‘anhumā*⁴⁵⁰ ol ḥazretiñ *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* merḳad-i mübārekini ṭavāfa geldiler. Ḥazret-i Emir Ebū Bekir’i taḳdim edip buyurdu: *Teḳaddeme ente yā Ebā Bekrin* ya’ni yā Ebā Bekir sen ileri ol. Ebū Bekir eyitdi. *Mā kūntü uḳaddimu recūlen semi’tu Resūla’llāhi yeḳūle fihi ‘Aliyyūn minni ve ene minhu*. Ya’ni ne vech ile teḳaddüm edeyim? Birer cümle ki anıñ şānında Resūl-i Ḥudā’dan işitdim ki ‘Ali bendendir ve ben ‘Ali’denim.

Menḳabet, (A 62b) yine Şavā’iḳ-i Muḥriḳa’da Şib’i’den mervidir ki eyitdi. Birgün Ebū Bekir zamān-ı ḥilāfetinde bir cemā’atle oturmuş idi. Nāġāḥ Murtażā ‘Ali daḫi geldi. Ebū Bekir istiḳbāl edip eyitdiler. *Men erāde en yenzur ilā a’zamu’n-nāsu münziliten ve aḳrebihi ve efḳalihi ḥāleten ennā bi-Resūli’llāhi felyenzur ilā hāze’ṭ-ṭāli’*. Ya’ni kim ki mertebe cihetinden nāsın a’zamına ve Ḥazret-i Resūl bizlerden aḳreb ve mu‘azzamına ve ḥālet-i cihetinden nāsıñ efḳal ü a’lemine nazar etmek murād eyleye şu ṭālī’-i hidāyet-i müṭāla’a nazar eylesin.

Menḳabet, yine Şavā’iḳ-i Muḥriḳa’da ‘Ömer *raḳıya’llāhu ‘anh* eyitdi. ‘Aliyyü *efḳalunā*. Ya’ni İmām ‘Ali bizim fāzıl-terimizdir.

⁴⁴⁹ küşād A: küşā B.

⁴⁵⁰ Raḳıya’llāhu ‘anhumā A: raḳıya’llāhu ‘anh B.

Menkabet, Şavā'ik-i Muḥriḳa ve Müstedrek-i Hākim'de İbn Mes'ūd'dan mervidir ki eyitdi: *Efḍalu ehli Medinetin 'Aliyyin* ve Sa'd⁴⁵¹ ibn-i Müseyyeb'den mervidir ki 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb eyitdi. *Nete'evvez billāhi min mu'daletin leyse fiha Ebū Ḥasenin*. Ya'ni Ḥudā Te'ālāya isti'āze eyleriz. Ol bir ḳazıyye-i müşkilden Ebū'l-Ḥasen anda olmaya. Yine Mes'ūd'dan mervidir ki *lem yekun eḥadün mine's-şālihāti bi-ḳavli selūni'l-'arşı illā 'Aliyyün*. Ya'ni şahābeden hiçbir eḥad yokdur ki māsivā-yı 'arşı benden su'āl ediñ diye illā 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib İmāmü'l-mü'minin 'Ā'işe'den *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki *innemu a'lemu men yekıyye bi's-sünnetihi*. Ya'ni taḥḳıḳ Murtaẓā 'Ali sünnet-i seniyye-i nebeviye benden soñra bâkilerin a'lemidir. Ve 'Abdu'llāh ibn-i 'Abbās eyitdi. *Kāne li-'Aliyyin ma'ešetü min dırsin ḳāt'i fi'l-'ilmi ve kāne lehu'l-ḳıdemu fi'l-İslāmi ve şuhri Resūla'llāhu ve'l-fişḳi fi's-sünneti ve'n-necedtü fi'l-ḥarbi ve'l-curafı ilmāli*. Ya'ni Murtaẓā 'Ali'ye maḥşuş idi ki ḳātı'ü'l-feres ya'ni ḳat'i rindān eden mes'ele-i müşkile ki su'āl ederdim. Cevābın verirdi. Ve İslām'da ḳıdem ü sebḳat (B 69b) Seyyid-i kâ'ināt'a şihriyyet ve sünnetde faḳāhet ve ḥarb-i ḳıtâlde necdet ü mālde şehāvet aña maḥşuş olmuştur. Evsaṭ-ı Ṭaberāni ve Şavā'ik-ı Muḥriḳa'da maştûrdur ki ve İbn 'Abbās'dan naḳl etmişdir ki: *Kānet li-'Aliyyi şemāniyyete aşere menḳibeten mā kānet li-eḥadin hāzihi'l- ümmetihi*. Ya'ni 'Ali Murtaẓā için on sekiz vaşf-ı cemil ve na't-ı celil vardır ki bu ümmetden hiçbir eḥad müyesser olmamıştır.

Menkabet, Baḥrū'l-Ma'ārif'de maştûrdur ki birgün Ḥazret-i Resūl Emirü'l-mü'minin'e naẓar edip giryān oldu. Emir eyitdi. Yā Resūla'llāh sebeb-i girye nedir? Ol ḥazret buyurdu. Yā āhi ümmetiñ seniñ ḥaḳḳında sinelerinde kineleri benden soñra saña 'adem-i mutāba'atları bu sebebden anlarıñ ḳalāletleri bâ'is-i giryedir. Cebrā'il ḥaber vermişdir. Ḥudā Te'ālā anlara lā'net etmişdir. Ve ol aşḫāb ḳalālet ve fırḳa-i ğavābetden saña ve evlādıña nice zulm ü ihānetler ere. Tā ki evlādından Muḥammed nām bir zāt-ı ḥākim revā-yı ümmet ola. A'dā-yı ehl-i beytini ḥāk-sār edip anlara cezā-yı 'amellerini vere. Ol vaḳt ḥalāyık-ı evlād ve āliñ muḥabbeti üzerine müctemi' ve a'dā-yı ehl-i beyt cihāndan mürtefi' ola. Muḥibbān-i meserret ü şehirler taḡayyür-i ilāhiyyet ve merdümān ḳillet bula. Pes ol ḥazrete ḥōş-ḥāl olup buyurdu. Ey gürüh-i mü'minān bā-sa'y-ı mevḑūr ehl-i beytiñ 'adāvetini ḳalbiñizden dūr ediñ. Ba'dehu her iki mübārek ellerin (A 63a) ḳaldırıp eyitdi. Ḥudāvendā 'Ali'niñ āli benim ālimdir. Anlardan ricı ezhābıla ısfā vü ṭahāretle ıstıfā eyle ve nesebin tā ḳıyāmet-i ḳā'im ve 'izzetin eyle. 'İzzetlerin dā'im eyle. Ve anlar her ne mevzi'e ki zāhib ü sā'irdir. Ḥaḳḳı anlar ile berāber ve dā'ir eyle.

Beyt

⁴⁵¹ Sa'd B. Sa'id A.

سعدی اکر عاشقی کنی و جوانی

عشق محمد بس است و آل محمد⁴⁵²

Velehu

سادات نور دیده و اشراف عالمند

از عزّت محمد و از حرمت علی

فردا طعام معدّه دوزخ بود ولی

کامروز از محبتشان نیست ممّلی

کر خرده ای ایشان صادر شود مرنج

نتوان شکست قیمت کوهر بجاهلی

از بهر آنکه سیّد کونین گفته است

الصّالِحون الشّو الطّاحون لی⁴⁵³

Menkabet, Beşā'irü'l-Muṣṭafā'da e'imme-i ma'sūminden 'aleyhi's-selām isnād-ı tavil ile menkūldür ki birgün Hāzret-i Resūl 'aleyhi's-selām hāl-i tebessüm ile hāne-i Emir'i teşrif buyurup eyitdi. Yā āhi beşāret eylerim anları ki Cebrā'il mülk-i celileden getirmişdir ki yā Muḥammed beşāret eyle 'Ali'ye ki anıñ muḥabbeti hāş ve baña gerekse muṭi' ve gerekse 'āşi ehl-i behiştlerdir. 'Ali Murtaẓā bu ḥaberi meserret eşeri işitdikde şükr edip dostları için du'ā ve āsāyiş ve ḥasenātımın nışfını anlara baḥşāyiş eyledim dedi. Ba'dehu Seyyidetü'n-nisā Fāṭimatü'z-Zehrā (**B 70a**) daḥi yā rabbi ben daḥi nışf-ı ḥasenātımı anlara hibe ve imāmeyn ḥāzerātı daḥi bu vech ile icrā-yı mevhibe kıldılar. Pes Hāzret-i Resūl buyurdu. Sizler benden kerim-ter değilsiz. Bende nışf-ı ḥasenātımı anlara baḥş ve şefā'atimi defter-i 'amellerine kayd u naḫş eyledim. Bu hālde Cebrā'il gelip fermān getirdi ki yā Muḥammed Ḥudā Te'ālā saña ve ehl-i beytiñe selām eder ki ḥabibim ve ehl-i beytim benden seḥā değillerdir. Taḥḫiḫ ben azimü's-şān daḥi anlarıñ bi'l-cümle günāhların yarlıgaya. Dem-i behişt ve ni'metlerini anlara rūzi kıldım. Elḥamdü'lillāh Ḥudāvendā bizleri de bunlarıñ kāse-lisi ve ḳapılarınıñ kelbleriniñ enisi eyle.

⁴⁵² Sadi! Eğer aşıklık ve gençlik yapmak istiyorsan, Hz. Muhammed ve Hz. Muhammed'in ehli beytinin aşkını yap.

⁴⁵³ Âlemin saadetli kişileri nur görmüşleri, Hz. Muhammed izzetinde ve Ali'nin hürmetindedirler. Sonrasında hırsızlık sofrasının yiyeceğini veliler aldı. Ki bugün onların muhabbetinden başka bir doluluk yoktur. Merih onlardan nasiplenmişse ortaya çıkar. Cevherin değeri cahillikle ortadan kalkmaz. Bu yüzden seyyidler şöyle demiştir. *El-sâlihunu'llâhi ve't-tâlihun*.

Menkabet, Hidāyetü's-Sü'edā'da İmām Cā'fer-i Şādiķ *rađıya'llāhu 'anh* mervidir ki birgün Server-i enbiyā şāhābeden bir cem'ile mescid-i Medine'de oturmuşlar idi. Şāh-ı evliyā 'Ali Murtażā geldi. Ol dem Hāzret-i Resül buyurdu. Her kimle şafvetinde Ādem'e ve bereketinde Nūh'a ve haşmetinde Süleymān'a ve ṭabi'atında Dāvūd'a ve münācātında Mūsā'ya ve menziletde İdris'e ve zühdünde 'İsā'ya ve itā'atde Muḥammed'e nāzar etmek murād ede gerekdir ki 'Ali ibn-i Ebā Ṭālib'e nāzar ede. Ashābdan biri eyitdi. Yā Resūla'llāh 'Ali Murtażā bu cümle feżā'ili cāmi' midir? Buyurdu belki bu feżā'il anıñ şanında ben söylemedim. Belki Hudā Te'ālā kelām-ı mecidinde ol iki peygamber ile 'Ali Murtażā'yı berāber eylemiştir. Nitekim Ādem '*aleyhi's-selām* hakkında buyurur: *İnnellāheştāfā Ādeme*.⁴⁵⁴ Ve Şāh-ı Murtażā'da *şümme vareşena'l-kitābillezi ıştāfayne min 'ibādinā* demiştir. Ve Nūh hakkında *innehu kāne 'abden şekūra*.⁴⁵⁵ Ve Murtażā hakkında *innā hedeynāhu's-sebile imma şākiran ve immā kefürā*.⁴⁵⁶ vardır ve *āteynāhu mülken 'azıma*⁴⁵⁷ şān-ı Süleymān'da. *Ve izā rāeyte şümme rāeyte naimen ve mülken kebira* Hāķķ-ı Şāh-ı Merdān'da nāzildir. *Ve İbrāhimellezi vefḫā*.⁴⁵⁸ Hālıl'ine. *Yūfūne bi'n-nezri ve yehāfūne yevmen kāne şerruhu mustetiren*⁴⁵⁹ Esedu'llāh-ı Hālıl'ine buyurmuştur. *Felemmā eslemā ve tellehu li'l-cebin*⁴⁶⁰ nazil-i şān-ı İsmā'il'de olmuştur. *Ve mine'n-nāsi men yeşri nefsehbütiğae (A 63b) merdatillāh*⁴⁶¹ Murtażā 'Ali hakkında buyurmuştur. Eğer Eyyüb *innā vecednāhü şābira ni'me'l-'abdu innehu evvāb*⁴⁶² medhiyle mu'arrif ü Murtażā 'Ali daḫi *ve cezāhum bimā şaberu cenneten ve ḫariren*⁴⁶³ mükāfātıyla müşerrefdir. Ve eğer *innehu kāne muḫleşāv ve kāne Rasūle'n-nebiyya*⁴⁶⁴ Mūsā'nın iḫlās-ı peyvestidir. Ve 'Ali Murtażā daḫi *inne'l-ebrāre yeşrebūne min ke'sin kāne mizacuhā kāfūra*⁴⁶⁵ şerābın mestidir. *İnnā ce'alnāke ḫalifeten fi'l-'arđı*⁴⁶⁶ ḫiṭāb Dāvūd'a maḫşüşdür. *Yestaḫlifennehüm fi'l-ardi kemestaḫlefellezine min ḫablihim*⁴⁶⁷ Murtażā 'Ali hakkında

⁴⁵⁴ "Muhakkak ki Allah, Ādem'i seçti." Āl-i İmrān 3/33.

⁴⁵⁵ "Şunu bilin ki Nūh, çok şükreden bir kul idi." İsrā 17/3.

⁴⁵⁶ "Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör." İnsān 76/3.

⁴⁵⁷ "Ve onlara büyük bir hükümlanlık bahsettik." Nisā 4/54.

⁴⁵⁸ "Ve ahbine vefa gösteren İbrahim." Necm 53/37.

⁴⁵⁹ "O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler." İnsān 76/7.

⁴⁶⁰ "Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca." Sāffāt 37/103.

⁴⁶¹ "İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder." Bakara 2/207.

⁴⁶² "Gerçekten biz Eyyüb'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O, ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi." Sād 38/44.

⁴⁶³ "Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder." İnsān 76/12.

⁴⁶⁴ "Gerçekten o iḫlās sahibi idi ve hem resül, hem de nebi idi." Meryem 19/51.

⁴⁶⁵ "İyiler ise, kâfır katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler." İnsān 76/5.

⁴⁶⁶ "Biz seni yeryüzünde halife yaptık." Sād 38/26.

⁴⁶⁷ "Kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağımı." Nūr 24/55

maḥşūşdur. Eđerçi İdris *ve rafa'nahü mekānen 'Aliyya*⁴⁶⁸ feyż-yābıdır ve Murtażā 'Ali *sundusin huḍrun ve istebrakun ve hullu esāvire min fiḍḍatin ve seḳāhum rabbuhum şerāben ṭahūren*⁴⁶⁹ bādesiniñ sir-ābıdır ve eđer 'İsā ve evşāni bi'ş-şalāti ve'z-zekāti.⁴⁷⁰ (B 70b) Müte'abbidiniñ merd-i mücerredidir ve 'Alī daḥi *vellezine amenüllezine yükimüne'ş-şalāte ve yü'tune'z-zekāte ve hüm rāki'ün*⁴⁷¹ mescidiniñ cevād-ı cevān-merdidir ve ben ki Muḥammed'im şānında *innā aṭaynake'l-kevşer, fe şalli li-rabbike ve'n-ḥar*⁴⁷² dır ve 'Ali Murtażā şānında *'aynen yeşrebu biha ibādullāhi yufeccirūneha tefcira*⁴⁷³ ve ol daḥi 'Ali Murtażā şānında *ve yuṭ'imüne't-ṭa'ame 'alā ḥubbihi miskin* ve *yetimen ve esiren*⁴⁷⁴ maṭbaḥında fuḳarā-perverdir.

Li-vālidı

ای زازل بحر بزرکی کهر
کز تو ابد را علم کبریا
کر دوجهان خاک شود بردرت
نیست عجب مرد خرد مندرا
زانکه خداوند جهان آنچنان
دار ترا عزّت بی منتها
عزّت ذات تو اکر کلک فکر
نقش نکارد مثلاً بر سما
به شود آن نقش به انوار مهر
کا ینه کر ددبه جهان از ضیا
چرخ چو پیش نظرت آورد
زین همه تمکین که بود مرترا

⁴⁶⁸ “Onu üstün bir makama yücelttik.” Meryem 19/57.

⁴⁶⁹ “Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” İnsân 76/21.

⁴⁷⁰ “Yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.” Meryem 19/31.

⁴⁷¹ “Onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.” Mâide 5/55.

⁴⁷² “(Resûlum!) Kuşkusuz biz sana kevseri verdik. Şimdi sen rabbine kulluk et ve kurban kes.” Kevser 108/1-2.

⁴⁷³ “(Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır.” İnsân 76/6.

⁴⁷⁴ “Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.” İnsân 76/8.

Mevlevi-i ma‘nevi buyurur:

Naẓm-ı⁴⁷⁵ Tercümesi

Ey server-i Merdān ‘Ali mestān eyler⁴⁷⁶ saña selām
Ey şaff-der-i meydān ‘Ali mestān saña eyler selām
Ey şāh-ı din şāh-ı Necef buldu Necef senden şeref
Sen dürrsün Kā‘be-şadef mestān saña eyler selām
Ey dilber dil-dār sen ey mūnis ğamm-ḥār sen
Ey maḥrem-i esrār sen mestān saña eyler selām
Ey ṭālib u maṭlūbumuz ey maḫşad-ı maḫşūdumuz
Ey ‘ābid ü ma‘būdumuz mestān saña eyler selām
Ey *kul te‘ālev tāt* saña dūş-ı nebi mi‘rāc saña
Şāh-ı cihān muḥtāc saña mestān saña eyler selām
Ey nūr-ı pāk-i Muştafā anıñla bir ṭondan nümā
Ey müctebā ey Murtaẓā mestān saña eyler selām
Ey mir-i şāh-ı muḥteşem dünyā vü dinde muḥterem
Baḥr-ı seḫā kār-ı kerem mestān saña eyler selām
Ey cümle ‘işyāndan beri merdān-ı ‘ālemiñ seri
‘İlm-i nebiniñ hem deri mestān saña eyler selām
Cānın ğulām edip şehā cāndan eder mestlik saña
Eyler saña cānı fedā mestān saña eyler selām
Ey bād-ı şubḥ-ı müşk-bū getür Necef‘den yaña rü
İmām-ı dine mestān saña eyler selām
Söyle o nūr-ı aḫtere söyle o verd-i aḫmere

⁴⁷⁵ naẓm-ı A: B nüshasında yoktur.

⁴⁷⁶ “eyler” A: B nüshasında “eylerim” şeklindedir. “eylerim“ şekli vezni (müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün) aksatmaktadır. Dolayısıyla tenkitli metin kurulurken “eyler” şekli tercih edilmiştir.

Söyle o Hıy u Hıydar'a mestān saña eyler selām
De dilleriñ miftāhına ol cānlariñ mışbāhına
Baħr-i seķā mellāhına mestān saña eyler selām
Ol tin ü zeytūne de ki ol ķul kefi nūna
Ol dürr-i meknūna de ki mestān saña eyler selām
Söyle o Yezdān-ı şirine meydān-ı merd tedbirine
Söyle ol merdler mirine mestān saña eyler selām (A 64a)
Ol şem'-i imāna yürü ol baħr-ı 'ummāna yürü
De cemi' Qur'an'a yürü mestān saña eyler selām
Söyle o haķķ āyetine söyle o haķķ kudretine
Söyle Hudā hücetine mestān saña eyler selām
Ma'sūķ u hem ol 'āşıķa söyle o Şāh-ı şādıķ'a
Söyle kelām-ı nāţıķa mestān saña eyler selām
Söyle Hudā-yı Kānber'e söyle o şāhib-minbere
Söyle ol sāķi-i kevşere mestān saña eyler selām (B 71a)
Ol ķātil-i küffāra de hem ol dil ü dil-dāre de hem
Ol Hıydar-ı Kerrār'a de hem mestān saña eyler selām
Ol 'ārif-i taķdire de ki ol āyet-i taţhire de ki
Ol Şeber ü Şübeyr' e de ki mestān saña eyler selām
'Ābid-i fāhire daķi ferzend-i bāķıra daķi
Şādıķ-ı tāhire daķi mestān saña eyler selām
Taķi ile naķiye hem ol *seyyidānı ūlū'l-himem*
Haķķ nūrusuz şāh-ı kerem mestān saña eyler selām
Söyle Emir-i Hādi'ye hem 'Askeri hem Mehdi'ye
Söyle o mir-i 'ahdi'ye mestān saña eyler selām

Ey Şāh-ı din-i perver-i ‘Ali mestān saña eyler selām
Ey sāķi-i kevşer ‘Ali mestān saña eyler selām
Ey ser-firāz-ı evliyā bedri’ d-ducā derd ü serā
Ey cā-nişin-i Muştafā mestān saña eyler selām
Şāhenşeh-i pir ü cevān hem hāfız-ı kevn ü mekān
Ey cān-ı cānān cihān-ı mestān saña eyler selām
Telvin seniñ temkin seniñ āyin seniñ telķin seniñ
A‘lā-yı ‘illiyñ seniñ mestān saña eyler selām
Tiz ey nesim-i müşk-bū eyle Necef’ de cüst u cū
Ol şāha ‘arz et ki kamu mestān saña eyler selām
Et kıdve-i aşhāba ‘arz et zübde-i ahyāya ‘arz
Et kıble-i aķtāba ‘arz mestān saña eyler selām
De server-i ebrāra sen de rehber-i iķrāra⁴⁷⁷ sen
De Haydar-ı Kerrār’a sen mestān saña eyler selām
Ol ķātil-i küffāra de ol hādım-i inkāra de
Ol Seyyid-i muķtāra de mestān saña eyler selām
Ol mebdē’-i esrāra de ol mübdi’-i āşāra de
Ol zübde-i izhāra de mestān saña eyler selām
Ol hāzin-i cennete de ol maķzen-i hikmete de
Ol ma‘den-i himmete de mestān saña eyler selām
Ol rāyet-i ‘izzete de ol āyet-i raķmete de
Ol māķi-i raķmete de mestān saña eyler selām
Söyle o mir-i ‘ādile ol vāşıl u ol kāmile
Ol ‘ālem ü ‘āmile mestān saña eyler selām

⁴⁷⁷ rehber-i aķrār A: rehber-i iķrār B.

Ol kâbil ü maḳbûle de ol kâtil ü maḳtûle de
Ol ‘âḳil ü ma‘ḳûle de mestân saña eyler selâm
Ol ‘ârif-i ma‘rûfa de ol vâşif-ı mevşûfa de
Ol kâşif-i meḳşûfa de mestân saña eyler selâm
Ol kâşid-ı maḳşûda de ol ḥâmid-i maḥmûda de
Ol ‘âhid ü ma‘hûda de mestân saña eyler selâm
Ol nâṭık u manṭûḳa de ol sâbık u mesbûḳa de
Ol ‘âşık-ı ma‘şûḳa de mestân saña eyler selâm
Ol âyet-i necvâya de ol râz ol ednâya de
Ol râyet-i a‘lâya de mestân saña eyler selâm
Söyle ‘Ali ol Ḥaydar’a ol serveri ol rehber
Ol muḫır u ol mazhara mestân saña eyler selâm
Söyle cihânın cânına hem ‘âlemiñ cânına
Hem ḥâtemiñ bürhânına mestân saña eyler selâm
Söyle ol fetḥ ü nuşrete iḳbâl hem ol şevkete
Ol ‘aşḳ ile muḥabbete mestân saña eyler selâm
Sultân-ı dünyâya de sen cânân-ı zibâya de sen
Bostân-ı ra’naya de sen mestân saña eyler selâm (B 71b)
Söyle şeh-i mûkerreme söyle meh-i mu‘azzama
Söyle reh-i müselleme mestân saña eyler selâm⁴⁷⁸
Söyle ḥayât-ı *yenbe‘ûna* ḥalk-ı cihân maṭbû‘una
Ḳur‘ân-ı ḥaḳḳ mecmû‘una mestân saña eyler selâm⁴⁷⁹ (A 64b)
Söyle Şâh-ı velâyetle söyle reh-i hidâyetle
Söyle ki ḥimâyetle mestân saña eyler selâm

⁴⁷⁸ Bu beyit A nüshasında yoktur.

⁴⁷⁹ Bu beyit A nüshasında yoktur.

Mü'minleriñ ma'şûduna 'ârifleriñ ma'bûduna

De mestleriñ mescûduna mestân saña eyler selâm

Söyle Necef serverine söyle vaşfi rehberine

Söyle Keşfi dilberine mestân saña eyler selâm.

Menkabet, Mücellid-i şâni Hâbibü's-Siyer'de İmâm Nâîk Ca'fer-i Şâdık'dan *rıd vānu'llāh* mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin 'Ali *kerrema'llāhu vechehu* mescid-i Kûfe minber üzere gelip buyurdu. Eyyühe'n-nās Hâzret-i Resûl'den baña on 'a'kiye verilmiştir. Maḥbûb-terdir anlardan ki âfîtab anlarıñ üzerine tûlû⁴⁸⁰ eder. Evvel oldur ki ol hâzret buyurdu. Yâ 'Ali dünyâ vü âhiretde birâderimsin. İkinci kıyâmetde cümleden baña sen âkrebsin. Üçüncü behîşde hem-menzilim dördüncü vâriş-i 'ilmim beşinci kâ'im-i maḥâm ve ümmetlerim üzerlerine tâ rûz-ı kıyamet imâmsın. Altıncı nigârende-i ehlim ben ḥuzûr-ı ğaybetde yedinci 'adliyle kâ'imsin. Miyân-ı rû'yetde sekizinci veliy-yi 'ahdsin ki baña veli olan veliy-yi Hudâ'dır. Tokuzuncu saña düşmen olan baña düşmendir. Ve baña düşmen olan Hudâ'ya düşmendir. Onuncu kâsimü'n⁴⁸¹-nâr ve'l-cennetsin.

Menkabet, der-beyân ân ki Seyyid-i kâ'inât 'aleyhi efḍ alü's-şalâtüñ hâl-i hayât u memâtında 'inân-ı ihtiyâr ve ezvâc-ı muṭahharâtı dest-i Emir'e teslim etmiştir. Maḥfi olmaya ki icâd-ı 'âlemden ve iştiḥâd-ı 'âdemden beri hiçbir kimseye zevcesiniñ talâkın âhir yedine vermemiştir. Târiḥ-i A'sem-i Kûfî ve Defter-i Şâni Ravzatü'l-Aḥbâb ve Mücellid ol Hâbibü's-Siyer'de mastûrdur ki vâkı'a-i ḥarb-i Cemel'den soñra ol sultânü'l-ebrâr ve veliy-yi velâyet şî'âr-ı 'Â'îşe menziline teşrif eyledi. Gördü zenân başra oturmuş ağlar. Emirü'l-mü'minin rıfḥ u nermle 'itâb-âmiz kelâmla buyurdu. Hiṭâb-ı rabbâni ve emr-i sübhâni zenân peygamber-i âhirü'z-zamânda budur ki *ve ḥarne fi büyütikünne*⁴⁸² ve sen bir emre mürtekib olduñ ki min külli'l-vücûh sana münâsib değıl idi. Bâ-ḥuşûş ki ol hâzret nisbet-i qarâbetimi bilirsin. Ve kerrâtlâ "*men küntü mevlāhu fe 'Aliyyün mevlāhu Allahüm ve 'Ali men velāhu ve 'ādimen 'ādāhu*" ḥadiş-i şerifini istimâ' eyledik. Mûcibince 'amel etmeyip tariḥ-i 'adâveti meslûk tutduḡ. Ve mu'ânidlerimle 'ilm-i murâfaḡat ve râbit-i muvâfaḡatı ḡaldırıp helâkim ḡasdın etdiñ. Çünkü Emirü'l-mü'minin mertebesine erdik. *Fes'eluhunne min verâi ḥicâbin*⁴⁸³ perde-i 'işmeti dâ'iresinden yüz çevirdik. El-ḡaşıl vâkı' olacaḡ oldu. Şimdi şavâb oldur ki ḡaṡalarıñı i'tirâf edesin. Ve bir an ta'cizi tecviz etmeyip Medine cânibine

⁴⁸⁰ tûlû' A: tûl' B.

⁴⁸¹ kâsim A: kâsem B.

⁴⁸² "Ve evlerinizde karar kılın oturun." Ahzâb 33/33.

⁴⁸³ "Arkasından bir perde." Ahzâb 33/33.

gidesin. Ve bir menzilde ki Hâzret-i Resûl (B 72a) seni anda bırakmış idi. Anda olasın. Tâ ki ecelin ere. Bu kelâmı deyip mürâca‘at buyurdu. İbn A‘sem-i Kûfî fütûhunda irâd eder ki Hâzret-i Emir ‘Â‘işe‘ye bu kelâmı söylemezden muḳaddem Şafiyye bint-i Hâriş ki zevce-i ‘Abdu’llâh ibn-i Huzâ‘i idi. Nevḫa kılip ve sâ‘ir zenân daḫi aña muvâfıḳ olup ya ḳâtil veyâ müfariḳü‘l-cem‘ü‘l-aşḫâb ya‘ni ey dostları öldürücü ve cemâ‘atleri perişân ve perâkende edip perde-i muvâsâtı ḳaldırıcı ve daha nice yâve kelâmlara âġâz edip dediler. Nice evlâdı yetim eylediñ.⁴⁸⁴ Hudâ Te‘âlâ daḫi seniñ evlâdıñı yetim eyleye. Emirü‘l-mü‘minin (A 65a) anlara teveccüh edip buyurdu. Ey Şafiyye seniñ baña olan ‘adâvetiñ için seni melâmet etmezem. Zirâ ki rûz-ı Bedir‘de ceddini ve Uḫud‘da ‘ammiñi ve ḫâlâ ḫarb-i Cemel‘de zevciñi ḳatli eylemişim. Eğer za‘m-ı fâsidiñizce ḳâtil-i aḫbâb ola idim. Bu ḫâmede bulunanlarıñ cümlesini ḳatli ede idim. Ba‘dehu cānib-i ‘Â‘işe‘ye iḳbâl buyurup yâ ‘Â‘işe eğer murâd ede idim şu ḫāneniñ ḳapısını küşâde ve derūnunda olanları tiġ-ı siyâsetle ḳayd-ı ḫayâtıdan âzâde ede idim. Lâkin ben anlarıñ ‘âḳıbetlerin diledim ve müslümānlarıñ selâmetini murâd eyledim. Ve ḫāne ile aña işâret buyurdu ki ‘Abdu’llâh ibn-i Zübeyr ve baḳiyetü‘s-seyfdan bir cemâ‘at anda muḫtefi idiler ve ol zenân bed-endişeler ve ‘adâvet-i pişeleri bu kelâmıñ muḫâtabından terk-i girye edip ḫāmūş oldular. Ba‘dehu Hâzret-i Emir-i imām neşâyiḫ edip mürâca‘at buyurdu ve naḳldir ki rûz-ı diġer ol ḫâzret ol ġonca-i ġülşen-i risâlet ve server-i böstān-ı velâyet Şehzâde İmām Ḥasan‘ı risâlet-i resmiyle ‘Â‘işe ḫānesine irsâl buyurdu. Çün İmām-ı himem gelip eyitdi. Yâ ‘Â‘işe Emirü‘l-mü‘minin buyurdular ki ḳasem ol Hudâ‘ya ki zir-i zeminde dāneleri şekâfete ve Âdem‘i ketm-i ‘ademden şahrâ-yı vücûda şetâfete eyledi. Eğer bu zamān techiz-i sefer Medine‘ye iştiġâl ḳılmaya. Aña bir ḫaber irsâl ederim ki andan ḫalâş imkān olmaya. Anıñ keyfiyetin kendisi ḫûb bilirdi. Ve rivâyet eder ki ‘A‘işe ol vaḳt saçların şāneledirdi. Ve cānib-i yemininden yesârına henûz nevbet gelmiş idi. Çün şehzâde bu ḫaberi getirdi. ‘A‘işe‘niñ ihtiyârı münselib olup nihâyet ḫüzn ü elemle saçların nâ-temām ḳoyup dedi. Tiz rahlemi ḫâzır ediñ ki ġayrı bir çâre ḳalmadı. Rü‘esâ-yı Başra nisâlarından ve Beni Ḥaleb‘den bir zen eyitdi. Emirü‘l-mü‘minin bundan muḳaddem ‘Abdullah ibn-i ‘Abbās’a geldi. Aña ḳatı kelâm söylediñ. Ḥattâ ġazabla gitdi. Ve bu cevān-ı şebābü‘l-cināniñ peder-i büzürgvârı bi‘z-zât teşrif eyledi. Aña daḫi çendān iltifât eylemek şimdi ne vâḳi‘ oldu ki bu püser ‘arş-ı efseriñ vürûduyla bu deñlü ıztırāba dūçâr ve ‘azimetde ġayra nâ-çâr olduñ. ‘Â‘işe eyitdi. Bu cevān sıbtı-i Resûl ve (B 72b) ferzend-i betûl ve nûr-ı dide-i ehl-i ḳabûldür. Bir kimse ki Resûla’llâh‘ıñ mübârek gözlerine nazar etmek dileye bu cevāniñ gördüler yine nazar eyleye. Be-dürüsti görmüşüm ki Hâzret-i Resûl bu cevānı öper ve ḳoḳlardı. Ve sinesin sinesine alırdı. Ma‘hezâ

⁴⁸⁴ eylediñ A: B nüshasında yoktur.

bir haber-i ‘azimetden ğayrıya bir çäre qalmadı. Ol zen eyitdi. Yā İmāmü’l-mü‘minin ol haber nedir? ‘Ā’işe eyitdi. Birgün ğanā‘imden ol ħazret zevî’l-ķurbā tevzi‘ buyurdular. Bizler ħadd-i i‘tidālden tecāvüz edip mübālağa ile ol ħazrete sözler söyledik. ‘Ali ibn-i Ebū Tālib ħāzır idi. Bizleri levm edip yeter mübalağa etdiñiz ve Ĥazret-i Resūl’ü incitdiñiz dedi. Ve bizler daħi ħuṣūmet-āmiz kelāmlar söyledik. Ĥazret-i Emir bu āyeti okudu. ‘*Asū rabbuhū in ṭallaķakune en yubdilehu ezvācen ħayren minkunne*.⁴⁸⁵ Ya‘ni şāhid oluñuz ki sizden iftirāk ve sizleri sezā-yı ṭalāk ede. Sizden bihterin-i perverdigāri aña ‘avz u bedel verir. Ve bizler yine sūkūt etmeyip zebān-dırāz ve ṭa‘n-endāz olduķ. Ĥazret-i Resūl ol ħālde celāle gelip ve ‘Ali cānibine nazar ṣalıp buyurdu. Yā ‘Ali ben bunlarıñ emr-i ṭalākın seniñ ķabza-i iħtiyārına verdim. Vekil-i muṭlaķımsın. (A 65b) Seniñ ṭarafıñdan her ķaṅgılarına ṭalāk vuķū‘ bulanıñ ismi nisā-i baġi defterinden maħv ola. Çün emr-i ṭalākımızı Emir’iñ yedine verdi. Ve ħāl-i ħayāt-ı memātı tefriķ buyurmadı. Şimdi ‘Ali ibn-i Ebū Tālib bu ma’nāya tenbih eder ve ben firāk kilidin endişe vü ıztırāb eylerim. Mübāreki aña müte‘allik bir kelām-ı cārî ve tedārîki imkāndan beri ve ‘ārî ola.

Beyt

برخاستین از جان و جهان مشکل نیست

مشکل ز سر کوی تو بر خاستین است⁴⁸⁶

Menķabet, Şevāhidü’n-nübüvve’de Ĥabbe-i ‘Urni’den menķöldür ki Mu‘āviye ile muḥārebe eyyāmında Cenāb-ı şāh-ı velāyet-me‘āb bir deyr kenārına nüzūl buyurmuş idi. Bir kişi gelip eyitdi. Es-selāmü ‘aleyk yā Emirü’l-mü‘minin ve İmāmü’l-müttakın. Ĥazret-i Emir redd-i selām eyledikte ol kişi eyitdi. Yā Emir ben bu deyrin şāhibi Şem‘ün ibn-i Yuḥemā’yım Ve nezdimde bir kitāb vardır. Aṣḥāb-ı ‘İsā’dan baña erişmişdir. Eġer emr edersen ħuzūruna getireyim. Ĥazret-i Emir icāzet buyurdu. Ol kimse gidip getirdi. Na‘t-ı nebiyyü’r-raḥmeti ve evṣāf-ı kemāl-i ümmeti ḥāvi ve āħirinde yazılmış idi ki birgün bu deyrin kenārına bir zāt gele. Ve ol Ĥātemü’n-nebi’niñ aķrebi ola ve ehl-i maġrib ile muķātele kıla ve bu çend kelime daħi yazılmışdır. *Ed-dünyā ehvānū ‘indehu min remādin iṣteddete bihi’r-riḥu fî yevmi ‘āşîfî’l- mevte fî ħubbi’llāhi ehvānu ‘aleyhi min şurbi’l-māi beşere bihi lezzemānu ve’n-naşr lehu rıdvānu’llāhu veteķtulu meāhu şehādetün*. Ya‘ni dünyā sehl-terdir. Anıñ ‘indinde ħākisterden ki yevm-i ‘āsafda aña ribḥ müştedd ola ve ħubb-i ilāhide mevt aña āsān ola. Şöyle ki

⁴⁸⁵ Âyetin tamamı alınmıştır: “Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha hayırlı, müslüman, inanan, sebatla itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir.” Tahrîm 66/5.

⁴⁸⁶ Can ve cihandan yükselmek zor değildir. Senin sokağının başından kalkmak zordur.

teşne dillere mā'i leziz verilip tecerru' kıla ve aña nuşret-rızā-yı ulūhiyyet ve hıdmetinde maqtūl olmak huşul-i derece-i şehadetdir. Pes ol kişi eyitdi. Çün⁴⁸⁷ nebi me'b'ūs oldu. İmān eyledim. Cenāb-ı velāyet-me'āb daḥi bu makāmı müşerref kıldı. Rāh-ı itā'at u mülāzemetiñde cānımı fedā kılayım. Tāzende olayım. Seniñle olayım. Tā mürde olayım. Ol devleti şeref-i hıdmetiñde bulayım. Emirü'l-mü'minin giryān olup *elḥamdülillah'ilezi lem yec'al li-'indehu mensiyyen ve Aḥmeduhu ellez zekereni fî-kitābi'l-ibrār*. Ya'ni ḥamd Allah'a maḥşuşdur ki 'ind-i ilāhisinde beni ferāmūş eylemedi ve ḥamd eyledim aña ki kitāb-ı ebrārda beni zıkr eyledi. Pes Ḥazret-i Emir ol merdi Ḥabbe-i 'Urni'ye sipāriş eyledi. Ve şabāh u şām Ḥazret-i Emir ile ṭā'am ederdı. Ol zamān ki pāk-i leyle-i herirde muḥārebe-i Mu'āviye şā'b olmuş idi. Ol gece içinde şehid oldu. *Raḥmetu'llāhi aleyh*. Ḥazret-i Emir namāzın edā edip ve mübārek yed-i sa'ādetiyle ḳabre ḳoyup *hāze recülün mü'minün ve min ehli beyti* buyurdu.

Menḳabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de ve Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ḥabibü's-Siyer Me'āricü'n-Nübüvve'de maştürdür ki nāḳilān-ı selef irād eylemişdir ki Ḳureyş Resül'allāh ile muşāleḥe için Süheyl ibn-i 'Amr'ı Ḥazret-i Resül hıdmetine irsāl eylediler. Ḥazret-i Resül Evs ibn-i Ḥavli-i Enşāri'yi taleb eyledi. Tā kitābet-i 'ahd-nāmeye ḳıyam ede. Süheyl eyitdi. Yā Muḥammed gerekdir ki bu hıdmeti püser-i 'ammiñ ifā ede. Pes Ḥazret-i Resül buyurdu. Yā 'Ali taḥrir et. *Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-rahim*. Süheyl eyitdi. Bizler Raḥmetü'r-raḥim'i bilmeziz. *Bismike Allāhüm* yazıyla müslümānlar eyitdiler. Bizler besmele-i şerifeden yazmazız. Ḥazret-i Resül buyurdu. Yā 'Ali *bismike Allāhüm* yaz. Ḥazret-i Emir emr-i nebi üzere *bismike Allāhüm* yazdı. Ba'dehu Ḥazret-i Resül buyurdu. *Hāze mā faḳli 'aleyhi Muḥammedin Resül'allāh*. Süheyl eyitdi. **(A 66a)** Bizler seniñ risāletiñe mu'arref değiliz. Eđer bile idik sen Resül-i Ḥudā'sın duḥūl-i Beytu'llāh'dan men' etmez idik. Pes ol ḥazret buyurdu. Resül'allāh lafzını ḥakk edip yerine Muḥammed ibn-i 'Abdu'llāh taḥrir eyle. Ḥazret-i Emir eyitdi. Va'llāh ben anı ḥakk edemem. Süheyl eyitdi. Yā 'Ali ḥakk eyle ve evvelā ben bu muşāleḥeden bizārim. Ol dem Emirü'l-mü'minin elden muşāleḥe-nāmeyi bırakıp şemşire el urdu. Tā ki bu ḥükümetden anı 'azl ede. Ḥazret-i Resül buyurdu. Münāza'ayı terk eyle dediği vech ile yaz. Ḥazret-i Emir eyitdi. Mürā'at-i edeb ta'zīm-i māni' olur. Ol dem Ḥazret-i Resül kendi mübārek elleriyle Resül'allāh lafzını ḳadırip Muḥammed ibn-i 'Abdu'llāh yazdı. Ba'zıları eydürler. Ol ḥazret ḥakk edip taḥririni yine Emir'e buyurdu. Ebū Bekir İbn Ḳaḥḥāfe ve 'Ömer ibn-i Ḥattāb ve 'Abdu'llāh ibn-i 'Avf ve Sa'd Vakkāş ve 'Oşmān ibn-i 'Affān ve Ebū 'Ubeyde-i Cerrāḥ ve Muḥammed ibn-i Mesleme ve Ebū Mündel ibn-i Süheyl *raḳıya'llāhu 'anhum* esāmi-i şerifeleri ol şaḥifede şebt oldu. Ve küffārdan

⁴⁸⁷ çün A: B nüshasında yoktur.

Huveytab Abdü'l-Mu'ri Bekir ibn-i Hıfş ve bir cem'-i diğerk şehâdetlerin derc eylediler. Benü Cüz'a peygamberiñ ve Benü Bekir Kureys'iñ emânında oldular. Çün muşâlehe-nâme hitâm buldu. Ol hâzret Emirü'l-mü'minin'e buyurdu. Yâ âhi vâkı'anıñ mişli saña daği vâkı olacağdır. İşbu kelâm-ı mu'ciz şübûte erip Emirü'l-mü'minin ve Mu'âviye miyânında şulhe karar veriliş yazıldı ki bu kitâb-ı muşâleheyi Emirü'l-mü'minin 'Ali ibn-i Ebü Tâlib'dir. Mu'âviye eyitdi. Emirü'l-mü'minin'i hakk ediñ ki eğer 'Ali'niñ Emirü'l-mü'minin olduğunu bile idik muğâtele etmez idik. Hâzret-i Emir şadağa Resulâ'llâh deyip yerine muşâlehe-nâme-i 'Ali ibn-i Ebü Tâlib yazıldı. İnşâ'allâh bâb-ı şecâ'atde ber-ta'fşil-i beyân olunacağdır. Hidâyetü's-sü'edâ ve Zâhidiyye'de Büreyde Eslemi'den mervidir ki eyitdi. Resulâ'llâh Emirü'l-mü'minin'e bir leşker ta'yin buyurup Yemen'e irsâl eyledi. Ben daği mülâzım rikâbı edip çün mürâca'at eyledik. Ol hâzret buyurdu. Yâ Büreyde emiriñiziñ şöhbeti nice idi? Ben ol hâzretten şikâyet eyledim. Benden gayrı hiçbir kimse şikâyet eylemedi. Ol hâzret gâzab edip benden i'râz eyledi ve buyurdu. Ey Büreyde eyâ ben mü'minlere nefislerinden evlâ değılim. Dedim yâ Resulâ'llâh pes her kime kim ben evlâ idim 'Ali daği anıñ evlâsıdır.

Menkabet, Şerefü'n-Nübüvve'de Dürer ve Hidâyetü's-Sü'edâ'da İshâk ibn-i Selmân Hâşimi'den mervidir ki birgün Hârûnu'r-reşid meclisinde fezâ'il-i 'Ali'den zıkr olundu. Hârûnu'r-reşid eyitdi. Merdümân-ı a'vâm baña gümân ederler ki ben 'Ali ve evlâdına muhibb değılim. Hudâ Te'âlâ a'lemidir ki benim 'Ali ve evlâdına keşret-i muhabbetim vardır. Ve anlarıñ fezâ'il-i kâ'il ve gön'lüm anlara mâ'ildir ve Hudâ hakkıyçün bir hadiş-i şahiğ İbn 'Abbâs'dan *radıya'llâhu 'anh* baña ermişdir ki eydür. Birgün hıdmet-i Resul'de idim. Nâgâh Seyyidü'n-nisâ 'aleyhi't-tahiyyetü ve's-şenâi giryân giryân geldi. Ol hâzret buyurdu. Yâ kurretü'l-'ayni fedâke ebi vü ümmi ne bâ'ış oldu ki giryân olursun. Eyitdi. Yâ Resulâ'llâh şu'arâ-yı 'arş v ziyâ-pâş-ı ferş-ı emân ehl-i zemin ya'ni Hasan u Hüseyin gâ'ib oldular. Her ne ki cüst ü cül kıldım eşer bulamadım. Ol hâzret buyurdu. Ey ferzend-i dil-bendim gam-gin olma ki anlarıñ Hâlık'ı benden ve senden ziyâde anlara mihribân ve her bir hâzardan anlara hâfız u nigh-bândır. Pes her iki mübârek ellerin kaldırıp eyitdi. **(A 66b)** Yâ câmi'ü'l-müteğayyirin ferzend-i ercümendlerim her kande ise hâfızları ol. Bu eşnâda Rûhü'l-Emin nüzül edip eyitdi. Yâ seyyidü'l-mürselin endişe kılma ki dünyâ vü ahiretde anlar fâzıllardır ve pederleri anlardan efđ aldir. Anlar hatire-i nebi-i neccârda âsüdelerdir. Ol dem Hâzret-i Resul aşhâb-ı müstetâbına beşâret verip ol cânibe revâne oldular ve gelip gördüler ki her iki birbiriyle koşuşup kinnâr almışlar ve bir melek cenâhlarınıñ birini pister ve diğerkini lihâf edip nâ'im olmuşlar. Hâzret-i Resul ser-i sa'âdetleri cânibine gelip şefkat-i temâmla her ikileriñ rüy-ı gül-bûlarından bûs ve libâs-ı 'âtıfet ü merhametle melbûs buyurdu. Anlar bu

hâlde bidâr oldular. Hâzret-i Resûl İmâm Hasan'ı ketf-i yeminine İmâm Hüseyin'i yesârına alıp ve Cibril refâkatlerinde murâkıb ve ashâb müte'âkıb gelirler idi. Ol hâzret zebân-ı mu'ciz-i beyânıyla buyurdu. Va'llâh şeref-i büzürgden haber verdim sizlere kim Hudâ Te'âlâ haber vermişdir. Bu eşnâda Ebû Bekir eyitdi. Yâ Resûl bu iki gûşvâre-i 'arşın birini baña ver ki haşretiñe sebük-bârlık ola. Ol hâzret buyurdu.⁴⁸⁸ (B 73a) Yâ Ebâ Bekir anlarıñ merkepleri ne güzeldir. Ve anlar dañi ne güzel râkiblerdir. Ve efđaldir pederleri anlardan. Çün mescide geldiler. Ve Bilâl'e emr edip ashâb cem' oldular. Ol Hâzret-i imâmeyn-i himâmeyn yine ketfeyn-i mübârekinde olduğı hâlde minbere şu'ud buyurup nidâ eyledi ki eyyühe'n-nâs haber vereyim sizlere cedd ü cedde ve mâder ü pedere 'eme vü 'amme ve hâl ü hâla cihetlerinden bihterin-i hâlâyık kimdir dediler? Kimdir yâ Resûla'llâh? Buyurdu. Hasan ve Hüseyin'dir ki cedleri Resûl-i Hudâ ve ceddeleri Hadicetü'l-Kübrâ ve mâderleri Fâtımatü'z-Zehrâ bint-i Muhammeddir ki Muştafâ dünyâ vü âhîretde Seyyidü'n-nisâ ve pederlerinden soñra hayrû'l-beşer 'Ali Murtażâ'dır. Ve 'ammileri Ca'fer-i Tayyâr ve 'emmeleri Ümmühâni bint-i Ebi Tâlib ki pederi Haydar-ı Kerrâr'dır. Ve hâlleri Kâsım ki benim püserim ve hâlaları Zeyneb ki benim duñterimdir. Ba'dehu buyurdu. Hudâvendâ bilirim ki bunlar ve bunlarıñ şî'aları behiştde olacaqlardır. Dilerim bunlarıñ düşmenleri dañi ebedi cehennemde qalalar. Râvi eydür. Hârûn bu kelâmı le'âli-i intizâmı rişte-i beyâna çekerdı ve her iki gözlerinden yaşlar tökerdi.

Menkâbet, Faşlü'l-Hiţâb'da İbn 'Abbâs'dan *rağıya'llâhu 'anhuma*⁴⁸⁹ mervidir ki çün Hudâ 'Ömer ibn-i Haţţâb zamânında feth-i Medâyin'i müyesser eyledi. Hâzret-i 'Ömer emr eyledi ki mâl-ı ğanâyimi kısmet edeler. Ol eşnâda İmâmeyn *'aleyhi's-selâm* geldiler ve eyitdiler. Yâ 'Ömer bizim dañi hişsemizi ver. 'Ömer *rağıya'llâhu 'anh* ta'zîm-i temâm ve tekrîm-i mâlâ kelâm ile iki biñ dirhem verdi. Ba'dehu oğlu 'Abdu'llâh gelip beş yüz dirhem aña hişşe verdi. 'Abdu'llâh eyitdi. Zehi 'adâlet ü inşâf ki imâmeyne biñer dirhem verdiñ. Hâl-i zamân hayât-ı Resûla'llâh'da şâhib-i şemşir ü cihâd biz idik. Ve Hasan ü Hüseyin iki nûr-ı seyyidleridir ki henûz Medine taşra ayak basmamışlar ve a'dâ-yı din üzerine gürz şalıp kılinç aşmamışlardır. 'Ömer eyitdi. Ey oğul hâl buncılayındır. Ama sen ve seniñ pederiñe ne mecâl vardır ki anlar ile berâber olasın. Yürü anlarıñ pederi gibi bir peder ü mâderleri gibi bir mâder cedd ü ceddeleri gibi emşâli ve 'ammi vü 'emme ve hâl ü hâlaları emşâli getir ki saña dañi biñ dirhem vereyim. Pes 'Abdu'llâh pişmân olup hâmuş oldu.

⁴⁸⁸ Bu kısım B nüshasında yoktur.

⁴⁸⁹ Rağıya'llâhu 'anhuma A: rağıya'llâhu 'anh B.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda kemā kāle'llāhu te'ālā *kul in küntüm tūhibbūnellāhe fettebiuni yuḥbibkümüllāhū* ⁴⁹⁰āyet-i kerimesiniñ tefsirinde Ebā 'Ali Mūsā *rahmetu'llahi 'aleyh* (A 67a) irād eder ki çün ol server Leyle-i mi'rāc'da ma'sūmān-ı melā-yı a'lādan ve bir cemā'at gördü ki evrādları Muḥammed Muḥammed eder ve birbirinden muḥaddem ve mu'aḥḥir değıller idi. Ḥazret-i Resūl Cebrā'il'den su'āl eyledi ki bunlar ne ḳavmlerdir? Cebrā'il eyitdi. Yā Seyyidü'l-mürselin bunlar 'Alevilerdir ve muḳaddesān-ı 'ālem 'Alevilerdir ancılayın ki 'Aleviyān āl-i pākiñ eşref-i ehl-i zemindir. Bunlar daḥi efḍal-i a'lā-yı 'illiyyindir. Ḥazret-i Resūla'llāh eyitdi. Ya Cebrā'il bunlar bu dereceye ne ile nā'il oldular? Cebrā'il eyitdi. Yā Muḥammed seniñ nām-ı pakiñi (B 73b) zıkr ü vird etmekle iktisāb-ı şeref eylediler. Mü'ellif eydür ki ḥaber-i mezkūre bināen ve ḥadiş-i şerife ibtināen *ḥaleḳallāhu 'azze ve celle min nūri vechi 'Ali ibni Ebi Ṭālibin seb'ine elfi melekin ve nestağfirūnelehu ve'l-muḥibbihi ilā yevmi'l-ḳiyāmeti*. Ve Şeyḫ 'Atṭār *ḳuddise sirruhu* Maḫzar-ı cevher'inde bu ma'nāden ḥaber verir ki:

Nazm

اكر فضل على كويى بتفصيل

بقول نا صبى اش كن تو تعطيل

خدا از نور روى مرتضى كرد

سرشته چند ملك ماراندا كرد

عدد هفتاد شان باشد هزارى

كه ايشان بر سما دارند قرارى ⁴⁹¹

Ve daḥi şübūte ermişdir ki anlar 'Alevilerdir. Bu taḳdirce anlara āl-i 'alā demek ḳābildir. Zirā ki peder vāsıta-i mevḳūf-ı 'aleyhā değıldir. Āferide-kār-ı ḥaḳiḳi ol Ḥudāvend müriddir. Gerek 'ulvi ve gerek süflide *fā'lu'llāhi yeşā ve yaḥḳumu mā yuridū*. Nitekim sādāt-ı ehl-i beyti 'ālem-i şühūdda şulb-i 'Ali'den ḥalḳ edip eşref-i ḥalāyık ve 'ālem-i 'ulvide daḥi nūr-ı 'Ali'den bir fırḳa yaratıp bu şerefe anlar daḥi lāyık ḳaldı. عا هرچه خواهد. ⁴⁹²میکنند ve li-hazā ḥaberde vardır ki 'İsā *'aleyhi's-selāmi* 'atse-i Ādem'den

⁴⁹⁰ “Resūlüm! De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz.” Āl-i İmrân 3/31.

⁴⁹¹ Eğer Ali'nin faziletini yüceltelerek söylersen, nasıpdar sözünle yetin. Allah Murtaza'nın yüzünün nurundan yaptı. Yaratılmış birkaç melek bize bağırdı. Onların yetmiş adedi bin olur. Çünkü onlar gökyüzünde karar kılmışlardır.

⁴⁹² O her ne dilerse kadirdir, olur.

vücûda getirdi. Ve âsmân-ı çihârımda aña menzil verdi. Emir Hüsrev ü Dihlevi eydür.

Naẓm

یا فت نخست آدم از آن نورتاب

عطسه زد از دیده آن آفتاب

چشمش از آن نورچه بینا شده

عطسه ز آن نور مسیحا شده⁴⁹³

Bu gibi umûr-ı ğaribeye Cenâb-ı Hâkķ ķâdir ve anlar daĥi nâr-ı ‘Ali’den yaratdđđı zehende mütebâdirdir. Zirâ ki Hâzret-i Emir mazharü’l-‘acâyib ve’l-ġarâyibdir. Tefsir-i Hâfızı’de *yevme teşakķaķu’s-seâ’u bi’l-ġamâmi*⁴⁹⁴ âyet-i kerimesi beyânında eydür ki ol şakķ-ı âsmân eden ġamâm ‘Ali ibn-i Ebâ Tâlib’dir. Ve yine mümkündür ki: *Küntü ene ve ‘alâ nûrâni beyne yedeya’llâhu muṭi’en yusebbihu’llâhu zâlike’n-nûru ve yuķaddisu ķable en maḥlûķa Âdeme erba’ate ‘aşere lefî ‘âmin* hadiş-i şerifi hükümüyle melâ’ike-i mezbûre bu nûrdan maḥlûķ olalar ve *küllî şey’in yerciu ilâ aşlihi*⁴⁹⁵ iktibâsıyla nâm-ı Muḥammed’i evrâd edineler ve bu şûretde lâzım gelir ki nâm-ı ‘Ali’yi daĥi yâd edeler. Eġerçi Faşlü’l-Hitâb’da nâm-ı ‘Ali merķûm değildir. Ama câ’izdir ki ķalem-i nâsiḥden sehv ola ve ama ol nesne ki bu geceniñ âhirinde ķalb-i faķirâneme bir sebil-i ilhâm vârid oldu ki taḥrir ü taķririyle me’mûr oldum. Ve bu ilhâm ḥakķ olduğuna Mevlevi-i ma’neviniñ bu ebyâtı kâfidir:

Naẓm

شیر وولیّ خدا شاه سلام عليك

معدن جود وسخا شاه سلام عليك

نام تو بر آسمان زمرة قدّوسیان

راحت روحانیان شاه سلام عليك⁴⁹⁶

⁴⁹³ Âdem ilk önce ondan nurlandı. O güneşin gözünde altın aksırık, onun gözü o nurdan ne güzel gören oldu. O Mesih’in nurundan aksırık oldu.

⁴⁹⁴ O ġün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak.” Furkân 25/25.

⁴⁹⁵ Herşey aslına rücû eder.

⁴⁹⁶ Allah’ın velî arslanı sana selam olsun. Cömertlik ve mertlik madeni sana selam olsun. Senin adın gökyüzünde kutsîlerin zümresi içindedir. Ruhanilerin yükünü üzerine alan Şâh ali sana selam olsun.

Ve burası cāy-ı ta‘accüb değildir. *İnnellāhu ve melāiketühü yuṣallüne ‘ale’n-nebi* ⁴⁹⁷ āyet-i kerimesi nüzülünde aşhāb *raḍıya’llāhu ‘anhum* su’āl eylediler. Resūla’llāh saña ne dürlü şalāt u selām edelim. Buyurdu: *Allahümme ṣalli ‘alā Muḥammed ve āli Muḥammed* lafzıyla selām u şalāt ediñ. Yine aşhāb dediler yā Resūla’llāh seniñ āliñ kimlerdir? Buyurdu. ‘Ali ve Fāṭıma Ḥasan ve Ḥüseyn’dir. Pes Ḥazret-i Resūl’üñ ta‘lim-i şalātdan ma‘lūm oldu ki melā’ike-i āsmān Muḥammed ve āl-i Muḥammed üzerine **(B 74a)** şalāt u selām ederler. Eğer melā’ikeden **(A 67b)** bir fırka Muḥammed ve ‘Ali nām-ı şerifleriyle tesbih edeler. Erbāb-ı imān ve aşhāb-ı iḳāna maḥal-i šekk değildir. Ve daḥi bāb-ı ḥadiş yazılmışdır. Ol ḥazret buyurur. Yā rab behiştde yāḳūt-ı aḥmerden bir ḥalka vardır. Hergāh ki tahrik edeler. Yā ‘Ali yā ‘Ali şadāsı gelir. Kifāyetü’t-Ṭālib’de Enes ibn-i Mālik’den mervidir ki eyitdi. Ḥazret-i Resūl buyurdu. Mi‘rāc gecesi ṭuruḳ-ı semāvātı geçdim. Bir ferişte gördüm. Nūrdan bir minber üzere cālis olmuş ve eṭrāfında feriştelere dā’ire kılmışlar. Rūḥü’l-emin’e dedim. Bu kimdir? Eyitdi yā Muḥammed nezdine varıp selām et. Çünkü vardım. Gördüm ki ‘Ali ibn-i Ebā Ṭālib’dir. Dedim yā Cebrā’il ‘Ali benden muḳaddem gelmiştir. Cebrā’il eyitdi. Öyle değildir. Ḥudā Te‘ālā ‘Ali’den bu ferişteyi ḥalk etmiştir ki melekler her şeb cum‘a ve rüz yetmiş biñ nevbet ziyāret ederler. Kifāyetü’t-Ṭālib ve Vesiletü’l-Müte‘abbidin ve Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri’den *raḍıya’llāhu ‘anh* mervidir ki eydür. Ol ḥazret buyurmuşdur ki ol vaḳt ki beni āsmāna getirdiler. Ḥicāblardan güzer eyledim. Bir münādi eydüdü ki zehi pederiñ İbrāhim’dir. Ve zehi birāderiñ ‘Ali’dir. El-ḥāşıl buncılayın esrār-ı bi-reyb ‘ālem-i şühūd ve ḡaybide bisyārdır. Bi-te’yid İlāh idrāk olunmaz ve bi-‘ināyet şamedāni bilinmez.

Li-mü’ellifihi

هر کسی که داند این اسرار را

کیست آنکوفهمد این گفتار را

که بیاید سرّ حقّ در فهم کس

کی بکنجد راز حقّ در وهم کس

می نویسم هر چه می فرماید او

حیرتم رو داده از این گفتگو

ای منزّه وصفش از اقوال ما

کنه ذاتش برتر از احوال ما

⁴⁹⁷ “Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler.” Ahzâb 33/56.

وصف ذاتش را بیان باشد سکوت

این مولی وصف حی لا یموت⁴⁹⁸

Menkabet, Menākīb-ı Hātib’de Enes Mālik’den *raḍıya’llāhu ‘anh*⁴⁹⁹ mervidir ki bir gece Seyyid-i kā’ināt ‘aleyhi efḍalüş-şalātı h’ābda gördüm. Ġazab ile bana buyurdu. Ey Enes niçin ol fezā’ili ki Murtażā ‘Ali hakkında benden işitmiş idin? Beyān etmediñ. Āhir ‘uķūbet-i barāş ile mübtelā olduñ. Eğer ‘Ali ‘afv etmeye idi her āyine revāyiḥ-i behiştı istişmām edemezdiñ. Şimdi bāķi ‘ömründe izhār et anları ki mevāliyyān-ı ‘Ali ve āl-i ‘alā piş-revān-ı sū-yı cennet ve hem-sāyeleri Ḥasan ve Hüseyn ve Ḥamza ve Ca’fer ve Şāh-ı velāyet’dir. Her kim aña muḥibb ola beşāret ver ki hevl-i kıyāmetden rehā ve tecelliyāt-ı bi-intihā bula.

Menkabet⁵⁰⁰ Mü’ellif eydür ki işbu kitābıñ te’lifı zamānında beşāret-i mezkūreye muṭābıķ bir gece hātif ğayb-ı ‘ālem-i lā-reybiden bu ḥāķire müjde eyledi. Be-ḥasebü’z-zāhir bā’iş bu idi ki birgün bir kimse gelip eyitdi. Ne kārıyla meşġulsün dedim. Te’lif-i Menākīb-i Emirü’l-mü’minin ile. Dedi. Hulefā-yı şülüşe fezā’ilinden daḥi derc eylediñ mi? Dedim. Eyledim meġer ki takriben ola dedi. Mezāhib-i e’imme-i işnā-aşerden misin? Dedim. Kaḡı mü’mın vardır ki anlarıñ dā’ire-i mezheb ü milletlerinden ḥāricdir. Şeyḥ ‘Atṭār Tezkiretü’l-evliyyā’da irād eder ki İmām-ı a’zam İmām Ca’fer-i Şādiķ şākirdānından idi ve İmām Şafi’i meddāḥ-ı ehl-i beyt olmaġla iftiḥār ederdi.

Şi’r

لو⁵⁰¹ كان رفضا حب آل محمد

فليشهد الثقلان اذنى رافض⁵⁰²

(B 74b) Anı Rāfiż ve Ḥanbel ve Mālik eġer anlarıñ ḥāķ-pāylarını bulalar idi gözlerine tūtiyā kılalar idi. Pes bu muḥaddemātı istimā’dan (A 68a) sonra eyitdi. Ben mürid-i Seyyid-i Muḥyi’d-din’im. Ol nice ihtiyār etmiş ise mezheb-i ḥāķ oldur dedim. Eğer anıñ müridi iseñ ben yedi vāsıta ile anıñ ḥalifesiyim. Şöyle ki ve şāl-ı h’ācegān-ı ḥāķiķatden tutarım. Elḥamdüli’llāh bu silsile-i müteberrikeden daḥi Ma’rūf-ı Kerḥi ḥāzretlerine erişdim ki pir-i

⁴⁹⁸ Bir kimseye sırlar dininin eserleri ki bu sözü anlayan kişi kimdir? Ki o kimsenin anlayışına hakkın sırrı gelsin. O kişinin anlayışına hakkın sırları sıġsın. Bu sözden şaşkınm. Ey sıfatları bizim sözümüzden yüce olan, zatı bizim durumumuzdan daha üstün olan. Onun zatının vasfı için susmak açıklama olur. Bu velilik vasfı ölümsüz yaşamdandır.

⁴⁹⁹ Raḍıya’llāhu ‘anh A: B nüshasında yoktur.

⁵⁰⁰“ Menkabet “ başlıġıA: B nüshasında yoktur.

⁵⁰¹ لو A: B nüshasında yoktur.

⁵⁰² Şayet, Muhammed’in çevresinin sevgisinden vazgeçseydim, iki aġırlıktan vazgeçmeye şahit olurum.

pirân-i seyyid-i muhyi'd-dindir. Hezâr veliy-yi kâmil anıñ dâmen-i devletine el urmuşlardır. Ve maşşûdlarına ermişlerdir. Ve ol der-bân-ı 'Ali Mūsā Rızā'dır. Eđer i'timād etmeyesin secde-i irâdetde ki ıstılâh-ı şüfiyede aña rābıta-i şüret derler. Gerekdir ki şeyhiñ saña vermişdir. Lâbüdd anda yazılmışdır. Getir muṭâla'a eyle. İttifâken ol rābıta-i şeref-hâmil anıñ gerdeninde ḥamâ'il imiş. Alıp müṭâla'a eyledi ki toğuz vâsıta ile Seyyid-i Muhyi'd-din İmâm 'Ali Mūsā Rızā'nıñ miridir. Ve İmâm Rızā beş vâsıta ile ferzend-i ḥalife server-i evliyâ 'Ali Murtaẓā'dır dedim. Ey 'aziz bu ne günâ müridlikdir? Kendi pir-i pirânından gâfil ve sâlik-i sülûklarına câhil olasın. Ol şahş eyitdi. Ben bunuñ cevâbına kâdir değılim. Ama şu kadar bilirim ki bu kişi Menâkıb-ı Murtaẓā'yı beyânı zımnen ḥulefâ-yı şülûseye ta'n etmiş olur dedim. Bu ne 'akide-i zemimedir ki bu 'akide ile tarikata gidersin? Ma'hezâ ehl-i sünneti bed-nâm edersin ki ben bu kitâbda Seyyidetü'n-nisâ İmâmeyn ve Ḥamza ve Ca'fer-i Tayyâr menâkıbların yazmadım. Anlara ta'n etmiş mi olurum? Eđerçi ḥulefâ-yı erba'a miyânelerinde muḥâlefet ü muḥâşemet vâkı' olmuş idi. Nitekim Molla 'Abdu'r-raḥman Cāmi buyurur:

Nazm

هر خصومت که بودشان با هم

به تعصب مزین در انجادم

حکم آن قصه با خدا اگذار

بندگی کن تورا بحکم چه کار⁵⁰³

İşbu muḥâlefet ü ḥuşûmetiñ vuḳû'una binâen yalnız Ḥazret-i Emir'in vaşında zann gâlib oldur ki ol kimse mezheb-i şî'adan ola. Ama ḥaşâ ki anların miyânında ḥuşûmet ola idi. Kıdv-e-i aşâb 'Ömer ibn-i Ḥattâb mesâ'il-i müşkilde Ḥazret-i Emir'e mürâca'at etmez idi. Nitekim buyurur: *Nete'uzzu billâhi min mu'dıletin leyse kehâ Ebû Ḥasenin* ve daḥi *levlâ 'Aliyyün lehâleke 'Ömerü*. Mervidir ki Ebû Bekir Şiddik cemâl-i bâ-kemâl Emir'e çok nazar ederdi. Ḥuẓẓârdan sebebinden su'al etdikde dedi. Ḥazret-i Resûl'den istimâ' eyledim. *En-naẓaru ilâ 'Aliyyin 'ibâdetün*.⁵⁰⁴ Bu aḥbâra binâen bu fakir yaqın ḥaşıl olmuşdur ki anlarıñ miyânında vâkı' olan muḥabbetdir 'adâvet yokdur. Şöyle ki i'tikâd-ı fakirâneme muṭâbık bu birkaç beyt şâhid-i ḳudside denilmişdir:

Li-mü'ellifihî Tercümesi

⁵⁰³ Onlara karşı yapılan her bir düşmanlıkta sonuna kadara taasuba gitme. Bu kıssayı Allah'a bırak. Kulluk yap, hükümle senin ne işin olur?

⁵⁰⁴ Ali'ye bakmak ibadettir.

Bedr-i aşhâb-ı nebiyle kimi ki pes
Şübhesiz ‘indimde kâfirdir o kes
Murtaẓā bizâr-ı ol zındıktır
Ki ‘adüvvi Hâzret-i Şıddık’dır
Ol ki bir Şıddık maḳbûl-i Hudâ
Hem nişin-i pâdişâh-ı enbiyâ
Şadr-ı din-i Aḫmed idi tâ ezel
Buldu nûr andan rûḫ-ı ‘ilm ü ‘amel
Zât-ı pâki şıdḳa ser-mâye verir
Nev-‘arûş-ı ḫilme pirâye verir
Hâtırı deryâ-yı ‘irfândır anıñ
Ḳālîbi ser-tâ be-pâ cândır anıñ **(B 75a)**
Sinesi gencine-i esrâr-ı Hâḳḳ
Ser-be-ser âyine-i didâr-ı Hâḳḳ
Yâr-ı gâr Aḫmed-i Muḫtâr O’dur
Sâni-i işneyn ez-hümâ fi’l-gâr O’dur
Kime kim eyler şenâ Bâri Hudâ
Eyleriz bizler kaçan vaşfin edâ
Murtaẓā’ya dostluk mu bu şıfat
Değil ey nâdân saña yok ma’rifet **(A 68b)**
Düşmen olursun aña bâ-cehl-i ḫavîş
Halka düşmenliği kıldıñ din ü kiş
Sebb-i aşhâb-ı nebi-i rûz u şeb
Pişe düzdüñ sen yâ buğz u ğazab
Nice eyleñ kendiñe zulmü revâ

Hāşāli'llāh rāzı olmaz Murtaẓā
Haydar'ıñ mihrine bu oldu şıfat
Kalbiñi menzil ede tā ma'rifet
Cānıñ eğer mihr-i şāha cā olur
Nüh felekden kıadrin uş bālā olur
Bunuñ için mi yaratdı ol Vaḥid
Tā edesin rūz-ı şeb lā'n-ı Yezid
Gāh diyesin bulur isem kūşışim
Anı öldürmeklik için ser-ḥōşum
Çün Yezid-i şānidir nefsiñ seniñ
Anı öldür ki budur mest-i ḥüsnüñ
Düşmen ḥaqq nefsiñ tā ezel
Sözüme şāhid kelām-ı lem-yezel
Düşmen ḥaqqdır Yezid'den pes ḳabiḥ
Öldür anı bā-Yezid-veş ol meliḥ
Murtaẓā'yı olduñ ise dost-dār
Düşmen ḳatlini ḳıl iḥtiyār
Gāh 'Oşmān'a diyesin nā-sezā
Bu zehābe rāzı olmaz Murtaẓā
Hiç gördüñ mü şorarım saña ben
Ya işitdiñ mi bizden anı sen
Ya'ni bu 'ālemde bir imān eri
Kāfire vermiş midir ol duḫteri
Şübhesiz bu iş çün olur
Bu emrlerden hezārān ḥün olur

Pes sen inşâf ver saña ey yârimiz
Olma dil-âzürde-i güftârımız
Şâh-ı din kızın vere çün kâfire
Ki hilâf-ı şer‘i kor ol hâtıra
Ol ki ‘Osmân ibn-i ‘Affân idi ol
Muḳbil-i dergâh-ı sübhân idi ol
Câmi‘ü’l-Ḳur’ân zât-ı pâkidir
Müdrîk-i râz nihân-ı idrâkidir
Mevc-zen alnında anıñ nehr-i ḥilm
Ebr-i cûd u ḳan-ı ḥalk u baḥr-ı ‘ilm
Vaşfı ḥâricdir bizim fehminimize
‘İzzeti kaçan sıḡâr vehminimize
Bil ‘Ömer ‘Osmân’dan ekrem bi-kemi
Diniñ andandır esâs-ı muḥkemi
Başına koydu çü tâc-ı serveri
Ḳodu ol biñ altı minberi
Anıñ ‘ahdinde çü din buldu revâc
Ḥâne-i dine olur zâtı sirâc
Şadr-ı ‘izzetde oturdu çün Cenâb
Şermden girdi ḥicâba âfîtab
Olmuş idi vech-i ḳûtı ḥışt-ı mâl
Olmuş idi mest-câm-ı lâ-yezâl
Her birerleri cihâna pişvâ
‘Âlemine Ḥıẓr-ı râh u reh-nümâ
Her birine kâr-ı dünyâ derd-i ser

Olmadıñ āgāh sen ey bi-ḥaber
Cānıla olduñ ṭaleb-kār-ı cihān
‘Ārife kendiñ gibi kıldıñ gümān
‘Ömer’e dostluḡ oldu yā ‘Ali
Ol ‘Ali ki ma‘den-i āl-i nebi
Ola kaçan saña baña bu fikār
Baña imāndır vedād-ı çār-yār
Muḥliş-i her çārdır cān u dilim
Anlarıñ mihriyle münḥal müşkilim
‘Aşklarıdır hādi-i rāh- ı şevāb
‘Aşkları maḡsad-nümādır bi-hicāb
Luṭfları Kā‘be-resdir bi-sefer
Ḳahırları āteş-i efrüz-ı saḡar
Kim ki mihr-i Şāh’la pür sinedir
Sinesi ḡaḡḡa anıñ bi-kinedir
Mihr-i taḡlideye yoḡdur i‘tibār
Mihr-i taḡlidi çün gelmez be-kār
Ben gibi mihr-i ‘Ali tūt sinede
Ki beri tūt anı her bir kinede (B 75b)
Cümlede envār-ı Ḥaḡḡ oldu bedid
Görmedi ḡayfā ‘amā ḡalbi ḡadid
Mezheb-i şūfiyeyi ḡıl iḡtiyār
Tā olasıḡ dü cihānda baḡtiyār.

Pes bu ebyāt-ı meşṭüreyi istimā‘dan soñra eyitdi. Eḡer ḡāl-i muṭābıḡ ola ‘ayn-ı kemāldır dedim. Ey ‘aziz fikr eyle ki “*ḡunnū bi’l-mü‘minini ḡayran*” şevābından maḡrūm ḡalmayasın. Ve nekāl-i āḡiret ve aḡvāl-i ḡıyāmet ile mu‘azzeb (A 69a) olmayasın. Eyitdi. Molla ‘Abdu’r-raḡman Cāmi ‘acabā her

çihār yekdiğerine mi huşūmet etdiler. Yāhūd hulefā-yı şülüseyi Emirü'l-mü'minin üzerine mi tıtdular. Ve ol қазиyye nedir ki hükm-i Hudā'ya mevķūfdur? Dedim. Ol қазиyye hilāfetdir. Eyitdi pes zāhir oldu ki Emir hulefā-yı şülüseye 'adāvet eylemişdir. Zirā ki anlar maķdem hilāfete geçmişlerdir. Bu ecilden Hāzret-i Emir anlara huşūmet etmiş olur. Ve mollanın 'akidesinden şöyle müstefād olur ki hulefā-yı şülüseye hilāfeti ğaşb etmiş olur dedim. Hāķikat hāl böyle ola idi gerekdir bi'l-cümle evliyānıñ nisbet-i irādetleri ve bi'atları Hāzret-i Emir'e müntehi olur. Ma'āza'llāh anlar hulefā-yı şülüseye ile dost olmamış lāzım gelir. Zirā ki eğer dost olsalar pirlerinin düşmenlerine dost olmuş olurlar. Zirā ki dost-ı düşmen düşmendir ki pirlerine düşmen olurlar. Ve'l-hāşıl herçend delā'il-i menķūle ve berāhin-i me'ķūle beyān eyledim. Ama ķalbinde ta'aşşub erişmiş idi. Müfid olmadı.

Mışrā'

با شیر اندر آمده با جان بدر شود⁵⁰⁵

Pes ol derviş āzāde-dil olup gitdi. Ešnā-yı rāhda āšnā-yı faķireden birine mülāķi olur ve aña eydür ki bilirim ki hefte-i ātiyede filānı ķatlı edem. Ol āšnā cevāb verir ki bir müddetdir ki aña nisbet-i ihlāşım vardır. Hāşā ki ta'aşşubdan bir zerre anıñ göñlünde ola. Birķaç seneden beri ki “*innellahe külli şey'in muķhitun*”⁵⁰⁶ mütālā'asından “*fe eynemā tüvellu fe şemme vechillāh*”⁵⁰⁷ müşāhedesinden mülk-i nisbet-i tevķid hāşıl olmuşdur. Bu maķālīñ şıdķı eyyām-ı meclis-i 'ares ve ğayrıda vecd ü hālinden zāhir olmuşdur. Ve Mevlevi-i ma'nevi'niñ kelāmıdır ki bir kimse ki beni bilmek dileye Meşnevi'de taleb eyleye. Bu kelām mūcibince bu birķaç ğazel-i bi-bedel anıñ vāridātındandır. Eğer mazmūnunu mülāhaza edesin görürsün ki ğalebe-i şevķ ü zevķi ne mertebededir.

Mü'ellifin Ğazellerinin Tercümesi

Қаңғı göz ki şal'at-ı ruhsārına şeydā değil

Қаңғı dil ki ārzū-yı vaşlıña ol cā deęil

Kimdir ol kimseniñ rāhında pā-māl olmadı

Қаңғı sırr 'aşķıñda ey yār mūnis-i sevdā deęil

Kimdir ol kim zinde-i cāvid değildir Hızır-veş

Қаңғı demdir ki o demde mu'ciz-i 'İsā değil

⁵⁰⁵ Arslanlar dışarı çıkmış, ruhu ve canları ile dışarıda olmuşlar.

⁵⁰⁶ “Allah her şeyi kuşatmıştır.” Fussilet 41/54.

⁵⁰⁷ “Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır.” Bakara 2/115.

Ḳaṅḡi güldür ‘aşkıñ ile bülbulü āh eylemez
Ḳaṅḡi sebzedir ki anda şad temāşā deḡil
Ḳaṅḡi zerredir ki olmaz āfitāb anda nihān
Ḳaṅḡi kaṭredir ki anda gizlenir deryā deḡil
Ḳande kim kılsañ naẓar ḥakḳıñ cemāli andadır
Gör yakın gözüyle andan ġayrı hiç peydā deḡil (B 76a)
Baña ey nāşih ne bāk vardır bu rüsvālıḳdan uş
Ḳaṅḡi bir ‘aşḳ küşte-i baht olmadı rüsvā deḡil
Ḳaṅḡi nesnedir ki Keşfi aña ‘āşık olmadı
Çünkü her cā dilberidir cā aña ber-cā deḡil
Ol şāhid ki bizden yektā nemūd biziz
Bir zāt ki dü cihānda yektā nemūd biziz
Ol teşne ki alıpdır cān varlığını cāndan
Ol pāre ki gönülden mesti füzūd biziz
Ol ki reh-i ṭariḳatıñ cānla pūyānıdır
Açdı ḥaḳıḳat bābını gönülüne ḥōd biziz
Ey zāhid-i müzebzeb tācdır nevā görsün
Bāṭın-ı Hudā’dır kıl naẓar cümle şühūd biziz
Şüretimizi aña ma’nāya tā yol ilet
Āyine-i cemāl-i rab ālūde biziz
Mirāt-ı zü’l-celāliz ḥūrşid-i lā-yezāliz
Ġarḳ-ı muḥiṭ-i ḥāliz evc ü fūrūd biziz
Kevneynde bizden ur ki bir zerre mevcūd deḡil
Keşfi gör neyle gör ki būd u nebūd biziz (A 69b)
Biz derūn-ı dilde envār-ı neclā bulmuşuz

Mest olup me'vāmızı cāy-ı mu'allā bulmuşuz
Āfitāb aşlıyla çün rüşen olmuşdur zāmir
Kendimizde 'āşık u ma'sūku hālā bulmuşuz
Çünkü esrār-ı haқиkatden gönül oldu habir
Zāt-ı haқkı cümle 'ālemde hüveydā bulmuşuz
Tā nefs-āsā vücūdum içre seyyār olmuşum
Toқuz eflāk-ı muzmeri bu heft a'zā bulmuşuz
Kaatre idik çün ezel baһrinden urduқ cūşişi
Hüb nazar kıldıқ ornumuz 'ayn-ı deryā bulmuşuz
Bir gül üzere mest ü şeydā görmüşüz şad bōstān
Yüz şu'le bir hüsñ içre gizli peydā bulmuşuz
Zülf-i yāre bağladık dil-i dünyeden olduқ halāş
Keşfiyā dil kāmını biz bir temennā bulmuşuz
Ey mihr-i cānım gönلümü tā cā eylediñ
Āfitāb-ı āb beni 'ālemde yektā eylediñ
Dehr içre tāb-āver ola didārın
Yine sen çeşmiñle didārın temāşā eylediñ
Açılır bōstān-ı gonca-i 'aşqda hüsñüñ seniñ
'Ālemi bülbül mişāli mest ü şeydā eylediñ
Ey sipihr-i dilberiyle māh çün şevdā gele
Her zamān bir haқ-ı diğеr rübe şahrā eylediñ
İki gisūdan müselsel pā tutarsın cān-ı haқ
Mülk-i dilde ruһlarıñdan sūr-ı be-sehbā eylediñ
Hem baña dersin ki mihrim etmeyesin āşikār
Hem beni eşkim gibi 'ālemde rüsvā eylediñ

‘İşret ile pāre-i peymāsın ḥalāda mestiden

Ya niçin dersin melāda bāde peymā eylediñ

Ġulġul-i kūs-ı ‘ināyet zāhir oldu ‘arşdan

Keşfīyā cān u dilden terk-i dūnyā eylediñ.

Ve daḥi mecmū‘a-i rāz ki anıñ muşannefātındadır. Bu birkaç beyit daḥi anıñ ḥāline şehādet eder:

آيينه روی کائناتم

بیرون زجان وازجهاتم

دریای روانم وهم امواج

چون عین صفات عین ذاتم

هم خنده و ذوق اهل عیشم

هم کریه و درد اهل ماتم

با من نکنید عرض احوال

حلال جمیع مشکلاتم

چون غنجه نهان به خویش بودم

اکنون کل باغ کایناتم

این جمله صفت که کردم اثبات

با این همه وصف بی صفاتم⁵⁰⁸

Ḥülāşa-i (B 76b) kelām oldur ki muḥabbet-i Emir’den gayrı gürūh-ı şī‘aya anıñ müşābeheti yoḡdur ve muḥabbet-i Emir ise sâ’ir aşḫāba ‘adāveti mūcib olmaz. Belki bu muḥabbet pir-peresti tarikatdır ki erbāb-ı sülūk nezdinde ferā’iz ü vācibātındandır. Mervidir ki birgün Şeyḫ Şibli müridinden birine eyitdi: *Ḳul lā ilāhe illā’illāh Şibli Resūla’llāh* mürid daḥi emrine imtişālen dedikde buyurdu:

⁵⁰⁸ Kâinatın aynası, renkler ve çeşitler deryasında her şeyi ve her durumu görüyorlar. Çünkü göz görür. Onlar gülüş ve zevk ehlidir. Onlar ağlar ve yas tutarlar. Yerin hâlleri onlar için güvendir. Sıkıntılar içinde hepsi helâldir. Bahçede taze gonca açmış. Kâinat bahçesinde yaratılan bütün sıfatların ispatı vardır. Sıfatlarındaki önem ve vasıf nerede?

ای هر قدمت و رای افلاک

از شائبه ریا دلت پاک

این است نهایت مریدی

اینجا بمقام خود رسیدی⁵¹⁰

Ba‘dehu eyitdi. Estağfuru’llāh Şibli ki hādīmān-ı āsitān-ı Muḥammedi’den bir keminedir. Aña ne mecāl vardır ki bu kelāmı söyleye ve ne vech ile küfr ü zındıķ yoluna meyl eyleye. Lākin murādım seni imtihān idi. Elḥamdü’llāh ki ihlāşın kuşūrdan beridir ve daḥi Fevā’idü’l-Fevā’id’de sultānū’l-meşāyiḥ Nizāme’d-din Evliyā’dan menḳüldür ki Ḥasan-ı Dihlevi’ye ber-vech-i takrib eyitdi. Bir ḳapı tut muḥkem tut ve filānı ve fülānı terk et. Ancaḳ muḥabbet-i ‘Alī ile meḡer irādetin bir et. Pes bir kişi ki aḳvāl u aḥvāl-i bezirgān-ı selefden vāḳıfdır. (A 70a) Bi’l-cümle evliyānın merci’i Cenāb-ı velāyet-me’āb olduğunu ‘ārifdir.

Li-mü’ellifihi

حال خاصان رانمی دانند عام

خاص پندارند عام اندر مقام⁵¹¹

Pes senden ‘acibdir ki da’vā-yı İslām’ı kılasın. Bu gibi keriminin ḳatline mübāşir olasın. Zāhir ü bātın bir cem‘i-i keşir andan müstefiz ve ehl-i ‘irfān olan aña sū’-i ḳaşd eylemez. Meḡer cehāletle ḳalbi marizdir. Sen bu irāde-i mezmūmadan güzer ve ‘uḳūbet-i sermediden ḡazer edesin. Zirā ki Ḥazret-i Resūl evlā-yı ṭahāret-i nihādlarını āḡir emirleri ḡaḳḳında buyurmuşlardır. “Men şāfaḡe evlādı feḳad şāfeḡani ve men celese ma’e evlādı feḳad celese ma’e ve men zāre ḳabri feḳā ennema zāreti fī ḡayāti.” Naḡar-ı diḳḳat eyle ki bu ḡadıḡ-i şerifde taḳdim buyurmakla evlādına şeref-i imtiyāz vermişdir ve diḡer ḡadıḡ-i şerifde buyururlar. “Ekri mu‘ev ladi’s-şāliḡine’llāhi ve’t-ṭaliḡine li.” Ve daḥi bu āyet-i kerime ḡükmüyle ki ḳul lā es‘elüküm ‘aleyhi ecran ille’l-mevededde fi’l-ḳurbā⁵¹² cemi’ ehl-i imān üzerlerine muḥabbet-i sādāt farz-ı ‘ayn u ‘ayn-ı farzdır. Görmez misin namāzda ḳa’de-i āḡirede bir kimse

⁵⁰⁹ “meşnevī” başlık B nüshasında yoktur.

⁵¹⁰ Ey adımı feleklerin üzerinde ve gönlü riyā şüpheinden temiz olan, müridliḡin nihayeti O’nun makamına ulaşmaktır.

⁵¹¹ Yüksek zümrenin durumunu halk anlamaz. Hâslar zanneder ki halk bir makamdadır.

⁵¹² “Deki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.” Şûrâ 42/23.

peygamber ve âli üzerlerine şalāvāt getirmeye namāzı dürüst olmaz. Pes mü'minleriñ lā'iki oldur ki muḥabbet-i âl-i Muṣṭafā'yı bihterin-i ferā'iz bileler. Ne bu farz gibi nefsāni ḳabūl eyleye. Nitekim kelime-i ṭayyibeyi demek 'ömründe bir def'a farzdır ve şavm temām-ı sālde bir māhdır. Gece vü gündüzde namāz beş vaḳıtdır ki eğer mesāfe olursa ḳaşrı lāzımdır ve zekāt nişāba mevḳūfdur. Likin muḥabbet-i ehl-i beyt bize farzdır. Zimme-i mü'mināndan hiçbir vech ile sākıt olmaz. Pes nefsiñi mühlikeye ilḳā eyleye ve bu ḫayāl-i nedāmet-i iştimālden fāriḡ ol. Çün ol derviş bed-endiş ol. 'Aziz şāḫib-i temyizden bu vech ile neşāyih iştimā' eder. Ḳasvet-i ḳalbi ḫasebiyle anı daḫi ehl-i teşeyyü'den zann edip rencide-dil olup gider. Pes ol āşinā-yı ḳadim ıztırāb-ı 'azim (B 77a) ile geldi ve ol kimse ile etmiş olduḡu mācerāyı taḳrir ḳıldım. Dediler seniñ ḳatliñ ḳaşdında hefte-i ātiyede ve ḡāfil bulunmayasın dedi.

Li-mü'ellifihi

مژده باد ای دل که دلداری آمده

جان بکف نه وقت ایثار آمده⁵¹³

Dedim ey 'aziz ol vaḳt ki faḳir istid'ā-yı yārānıyla bu kitābıñ te'lifine şürū' eyledim. Bāṭın gibi 'ilm-i zāhirden daḫi bi-behre idim. Müte'ellim olup giryān oldum. Ve bir sa'āt zānū-yı tefekküre baş koyub 'ālem-i istiḡrāḳa erdim. Bu ḫāle muḳārin rūh-ı pür fütūḫ Ḥaydar-ı Kerrār üzerime sā'ye-i şeref bıraḳdı. Ve ben ḫāk-sāre nazar-ı merḫametle baḳdım. Buyurdu: *Lā teknaṭu min rahmeti'llāh*.⁵¹⁴ Ol vaḳt bu ḫāk-sār inkisār-ı temāmıla ol ma'den-i cūd u iḫsān niyāz eyledim ki ey Server-i ebrār bu ben bi-çāreyi derece-i şehādet-i rūzi ḳıl. Pes ümiddir ki bu ricā ḳabūl u becā olmuş ola.

Rubā'i

از لطف تو هیچ بنده نومیث نشد

مقبول تو جز مقبل جاوید نشد

لطف بکدام ذره پیوست و می

کان ذره به از هزار خورشید نشد⁵¹⁵

⁵¹³ Ey gönül, müjdelers olsun ki sevgili gelmiş. Canını avucuna al ki saçıp dökme vakti geldi.

⁵¹⁴ Siz Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.

⁵¹⁵ Senin lütfundan hiçbir kul ümitsiz olmadı. Senin makbulün, ebedî kabulden başka bir şey olmadı. Senin lütfun bir an zerre bile olsa, o zerre bin güneşten daha iyi olur.

Piştā-yı aşfiyā ve muktedā-yı eshiyānıñ kerem-i ‘amiminden ba‘id değildir ki inşirām-ı hıdmet ve inkıṭā‘-yı meşğaletden muḳaddem bir sebil-i müsāra‘at müzd-i ‘atā kerāmet buyura. Zinhār (A 70b) bu ma‘nādan endişe-hātır olma. Hiçbir yārāna zāhir kılma ki şāyet anı ḳatl ü ma‘dūm ve beni bu şerefden mahrūm edeler. Pes ol yār-ı ‘aziz ḳabūl buyurup menziline mūrāca‘at eyledi. Çün şeb-i cum‘a geldi. Giryān-ı murāḳabeye baş getirip zuhūrāta nigerān oldum. Fi’l-cümle ‘ālem-i kevn ü mekāndan nisyān ḥāşıl oldu. Bir münādi eydürdi ki: *Men māte ‘alā ḥubbi ‘Ali ibni Ebū Ṭālibin feyuḥşeru ene ekūnu yeminehi ve yesārehu*. Ve bu⁵¹⁶ kelām-ı rahmet-i insicāmı iki kerre tekrār eyledim. Hālet-i murāḳabeden ifāḳat buldum. Behcet ü meserret yüzünden ben de bir raḳaat zuhūra geldi. *İnne lillāh ve innā ileyhi rāciūn*⁵¹⁷ deyip secde-i şükr-i āliyi taḳdime erişdim. Ve muntazır idim. Eyā ufḳ-ı rahmetden subḥ-ı devlet ne zamān ṭālī‘ vü hūrşid-i şāhid şehādet-i perde-i ḥafādan çıkıp ne vaḳit lāmī‘ ola? Çün şabāḥ oldu. Ba‘de’l-işrāk ve duhā iḡtisāl edip ve cāmeyi giyip ibtihāc-ı temām ve iştiyāk-ı mālā kelām ile bu birkaç zebān ḳāşirū’l-beyānımdan cārī oldu:

*Li-mü’ellifihi Tercümesi*⁵¹⁸

Menem seniyye-i pāk ü tābi‘ şer‘-i Resūla’llāh

Beni rafziyla cāhil ‘aşḳa müşāhede müttehim eyler

Eğer ‘aşḳ-ı ‘Ali rafziye pes rafz ola imānım

Beni maḥşerde Ḥaḳḳ bu şive ile muḥterem eyler

Emirü’l-mü‘minin Ḥaydar ‘Ali ibn-i Ebi Ṭālib

Ger ola Keşfi’niñ hāmisi düşmenden ne ḡam eyler.

El-kışşa çün ḥaṭib minbere geldi. Ol şahş ki ḳatlim ḳaşdında idi. Bir kārđ miyānına almış geldi ve yesārımda oturdu. Allahümme şallī ‘alā Muḥammed ve āli (B 77b) Muḥammed deyip çep ü rāstına nazar eylerdi. Çün namāzdan fārig olduḳ. Ol şahş daḥi ḳatline cesāret edemeyip menziline revāne oldu. Ve ben derviş-i dilriş anıñ dāmen-i pişin tutdum. Ve anı der-āḡuş etdim. Bedeninde bir lerze zāhir olup kendisini zemine endāḥte ve ayılıp künye-i sābıḳasın sineden iḥrāc edip zebān-ı istifḳār ile tevbe-i sāḥte eyledi. *Yehdi men yeşāu ilā şırāṭin müstaḳim*.⁵¹⁹ Min maḳālāt-ı Şeyḫ Sa’di ḳuddise sırruhu:

Nazm

⁵¹⁶ bu A: B nüshasında yoktur.

⁵¹⁷ Şüphesiz biz Allah’tan geldik ve şüphesiz dönüşümüz O’nadır.

⁵¹⁸ Li-mü’ellifihi tercümesi A: Li-vālidī tercümesi B.

⁵¹⁹ Allah dilediğini hidayete ulaştırır.

منم کز جان شدم مولای حیدر
 امیرالمؤمنین آن شاه صف در
 علی کورا خدا بی شک ولی خواند
 یا مرحق وصی کردش پیمبر
 بحق پادشاه هر دو عالم
 خدای بی نیاز و فرد اکبر
 بحق آسمان نها و ملائکه
 کز انجا هیچ جا بی نیست برتر
 بینج ارکان شرع و هفت و اقلیم
 با فلاك وده و دو برج دیگر
 بکرسی و بعرش و لوح محفوظ
 بحق جبرائیل آن خوب منظر
 بمیکائیل و اسرافیل و صورش
 بعزرائیل و هول کور و منکر
 بتوریت و زبور مصحف و انجیل
 بحق حرمت هر چار دفتر
 بحق آیت الکرسی و یسین
 بحق سوره طه سراسر
 بحق آدم و نوحی ستوده
 بحق هود و شیت و او کستر
 بدر دلجی و درمان لقمان
 بذویقرنین و لوط نیک محضر
 با ابراهیم و قربان کردن او

با اسحق و با اسماعیل و هاجر

بختم انبیا احمد که باشد

(A 71a) شفیع عاصیان درر و زمحشر

بحق مکه و بطحا و زمزم

بحق مروه و رکنی و مشعر

بتعظیم رجب با قدر شعبان

بحق روضه و تصدیق داور

برنج اهل بیت آل زهرا

نخون نا حق شبیر و شبیر

بأب دیده طعلان مرحوم

بسوز سینه پیران غمخور

که بعداز مصطفی‌دو جمله عالم

نبود فاضلتر و بهتر رحیدر

مسلم بود سلونی گفتین او را

که علم مصطفی را بود او در

یقین اندر سخا و علم و عصمت

زیغمبر نبود او هیچ کمتر

اگردانی نیکویی جز علی کیست

که دلدل زیر رانش بود درخور

چه کویم وصف آن شاهی که جبریل

کهی بد مدح کویش کاه چاکر

بدان کفتم که تا خلقان بدانند

که سعدی زین سعادت نیست بی بر

Bāb-1 Çihārüm Sultān-ı Evliyā ‘Alī Murtażā’nıñ Seyyidetü’n-Nisā ve Fāṭmatü’z-Zehrā ‘aleyhi’t-tahıyyetü ve’s-şenāī ile ‘Aḳd-ı Nikāhı ve Aña Müte‘allık Olanlarıñ Beyānındadır

Erbāb-ı dāniş ve aşhāb-ı biniş zamir-i münirlerine vāzıh-ı lāyih ola ki müverrihiniñ ittifākıyla bu ‘aḳd-i mübārek hicretiñ ikinci senesinde māh-ı Receb’de mün’aḳid oldu. Ve bu aḳsenü’l-kaşaşñ beyānında ehl-i siyer *rahimehumu’llāh* irād ederler. Ba’zısı mücmel ve ba’zıları mufaşsal ama (B 78a) ol rivāyet ki cāmi’terdir. Tercümesine mübāderet kılındı. Ve bu rivāyet Şafvetü’s-Şaffe’de ki İbn Cevzi ‘*aleyhi’r-rahmeniñ* te’lif-gerdesidir. Ümmü Seleme *raḳıya’llāhu ‘anhumā* rivāyet eder ki çün Fāṭıma-i Zehrā derece-i nisāya bāliğ oldu. Aña bir Kureyş tālīb ederlerdi. Ol ḥazret çendān iltikāt buyurmazdı. Birgün Ebū Bekir Şiddik bu ma’nāyı izhār eyledi. Ol ḥazret buyurdu. Ve bu kār-ı revābeste-i emr-i kirdigārdır. Ve diğér rivāyetde buyurdu. Fāṭıma emrinde muntazır u cemm ba’dehu ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb daḥi tālīb oldu. Aña daḥi bu cevābı verdi. Selmān-ı Fārisi’den mervidir ki birgün Ebū Bekir ve ‘Ömer ve Sa’d Mu’āz *raḳıya’llāhu ‘anhum* mescidde idiler. Miyānlarında Fāṭıma’nıñ kelāmı cāri oldu. Eyitdiler aña bir Kureyş iltimās etdiler. Qabūl buyrulmadı. Lākin Murtażā ‘Ali bu bābda henüz Ḥazret-i Resūl’e bir kelām ‘arz etmedi. Ebū Bekir eyitdi. Zann-ı gālīb oldur ki faḳr u fāḳa aña māni’ olur. Eğér murāfaḳat ederseniz ‘Ali Murtażā ziyāretine varalım. Ve Fāṭıma nikāhına teşviḳ kılalım. Faḳr u fāḳa ile i’tizār ederler ise

⁵²⁰ Bu candan geçen benim Mevlâ-yı Haydar, O Emîr ki saflar yaran bir Şâh’tır. Şüphesiz Allah onu velî diye isimlendirdi. Veya onu hak peygamberin vârisi yaptı. Hakikaten o iki dünyanın padişahıdır. İhtiyaçsız ve en büyük fert odur. Göklerin ve meleklerin üstünde olan, oradan daha üstün bir yer yoktur. Şeriatın beş rûknünden ve yedi bölgeye, veya feleklerin ve diğér on iki burcun,kürsünün, arşın ve levh-i mahfuzun, o güzel görünüşlü Cebrail, Mikail ve İsrail ve onun sûru, Kabir ve münkerin korkusu olan Azrail, Ve Tevrat, Zebur, Mushaf ve İncil, her dört kitabın hürmeti hakkı için, Yâsin ve Âyete’l-kürsi hakkı için, Tâha sûresinin baştan sonuna hakkı için, Âdem ve övülmüş Nûh hakkı için, adalet yayan Hûd ve Şit hakkı için, Yahyâ’nın dermanı ve Lokma’nın derdi için, Zülkarneyn ve güzel tabiatlı Lût için, İbrahim ve onun kurbanı için, İshak, İsmail ve Hacer için, peygamberlerin sonuncusu Ahmed için ki kıyamet gününde O, isyankârların şefaathçisi olur. Mekke, Batha ve zemzem hakkı için, Merve, rûknâ ve meş’ar hakkı için, Receb’in yüceliği ve Şaban’ın kıymet için, Ravza ve hakimın tasdiki için, ehl-i beyt ve Zehra’nın hakkı için, Hasan ve Hüseyin’in haksız yere dökülen kanı için, merhum Tu’lan’ın gözyaşı için, kederli yaşlıların göğüslerinin yanışı için, ki Mustafa’dan sonra dünyada, Haydar’dan daha faziletli ve daha bilgilisi olmadı. Onun sözüyle *selûni* lafzı hüküm kazanır. Ki Haydar, Mustafa’nın ilmi için kapı olur. Onun cömertliğinde, ilminde kesinlik vardır. Ve o peygamberden hiç geri kalmamıştır. Eğér bilsen Ali’dan başka iyilik kimde var? Ki Döldül onun baldırının altının lâyığı olur. Cebrail! O şâhın tasviri için ne söyleyim? Halkın bildiği kadar ancak söylerim. Bazen onu över, bazen de hizmetkârlığını yaparım. Ki Sâdi, bu mutluluktan başka mutluluk yoktur. Ey Sâdi, sen doğru yol üzeresin. Kendi dinin ve itikadının kıymetini bil, ondan faydalan!

aña meded-kār u yār olalım. Sa'd eyitdi. Yā Ebā Bekir Hudā Te'ālā saña tevfiḳ-ı umūr-ı kerāmet buyura deyip üç refiḳ rüberāh oldular. Ol vaḳt Emirü'l-mü'minin bir niḫālistānda deve şuvarır idi. Çün nazār-ı feyz-i eşeri anlarıñ vāḳi' olduğda birkaç qadem istiḳbāl ü tevcih buyurdu. Ebū Bekir eyitdi. Ya Ebū'l-Hasen hiçbir ḫiṣāl-i ḥamīde yokdur ki anda mü'minleriñ üzerine sebḳat ü neyyirāt olmaya ve Seyyid-i kā'ināt nezdinde daḫi mertebēñ ber-kemāldir. Niçin ḫıṭbe-i Fāṭima'ya tālib olmayasın? Emirü'l-mü'minin giryān olup eyitdi. Ya Ebā Bekir tahrik etdiñ ol āteşi ki külfet-i temāmla teskin bulmuş ve ḫāṭırına getirdiñ. Anı ki nisyān vāḳi' olmuş idi. (A 71b) Fi'l-vāḳi' bu emrde benim için daḫi raḡbet-i temām ve iştiyāḳ-ı temām vardır. Ama ḫayā-yı faḳr baña māni' olur. Ebū Bekir eyitdi. Yā Ebū'l-Hasen bilirsın ki Hudā ve Resūl'ünñ nezdinde dūnyāniñ cenāḥ-ı bu'ūde ḳadar i'tibārı yokdur. El-ḫāşıl ilḫāḥ-ı temāmla anı Ḥazret-i Resūl'e irsāl ol daḫi ḫużūr-ı Resūla'llāh'a küşāde-bāl-i isti'cāl oldu. Ḥazret-i Resūl ol vaḳt Ümmü Seleme menzilin teşedduḳ ḳılmış idi. Çün Ḥazret-i Emir der-i ḫāneyi ki urdu. Ümmü Seleme kimdir bu dedikde ol ḫazret buyurdu ki yā Ümmü Seleme ḳapıyı küşād eyle ki *ḫazā recūlun yuḫibullāhi Resūlehu ve yuḫibullāhu ve Resulehu*. Ya'ni bu ol kişidir ki Hudā ve Resūl'üne muḫabbet eder. Hudā ve Resūl'ü daḫi aña muḫabbet eder. Ümmü Seleme eyitdi. Anam babam saña fedā olsun yā Resūla'llāh bu kimdir? Buyurdu pūser-i 'ammim oḒlu 'Alī ibn-i Ebū Tālib'dir. Ben ta'cil ile ḳapıyı açdım. Ḳasem ol Hudā'ya ki ḫāneye ḳademin ḳomadı. Tā ki ben ḫarem ḫāneye girdim. Ol daḫi içeri geldi. Ḥazret (B 78b) aña yer verip oturdu. Ama maḫcūbāne ṭururdu. Ol ḫazret buyurdu. Eyā göñlünde olan izḫār eyle. Zirā ki 'indimizde ḫācetiñ muḳtezi ve her ne ki ṭaleb edesin. Maḳbūl u marzidir. Emīr eyitdi. Yā Resūla'llāh ma'lūm-ı şerifiñdendir ki āvān-ı şaḒirimde peder ü maderimden aldıñ. Şeref-i mülāzemetiñle iḫtişāş buyurduñ. Terbiyeyi bātın ve zāhirde 'ināyetini sezā gördük. Ol iḫsān-ı şefḳati ki senden gördüm. Peder ü maderimden anıñ 'ısr ü 'ısrın görmedim. Zāhire-i 'ömr-i zindeḒanı ve māye-i 'ayşi kāmranilerim sensin. Bir müddetdir ki ḫıṭbe-i Fāṭima'yı göñlümde ṭutardım. Ama ḫayā sebebiyle gūşe-i nisyāna atardım. Eyā imkān ola mı ki Resūl-i Hudā bu mes'eleti ḳabūl buyura. Ümmü Seleme eyitdi. Ben anlara nazār ederdim. Ol ḫazret bu kelāmı istimā'ında cebin-i mübārekleri mişāl-i āfītāb-ı dıraḫşān ve mānend-i Ḓonca-i mütebessim ve 'anber-eşşān olup⁵²¹ buyurdu. Mā yeḫtacı ileyhden ne nesneñ vardır? Eyitdi yā Resūla'llāh nazār u feyz-i eşeriñden maḫfi deḒildir ki bir şemşir ve bir zırh ve bir şütürüm vardır. Her ne Ḓunā ḫükm edesin. İnfāzına ḫazırım. Ol ḫazret buyurdu. Saña şemşiriñ lüzūmu zarūridir. Ve rāḫle daḫi maṭiyyeñdir ki ol daḫi mā yeḫtacı ileyhden biridir. Pes ol dir'ile iktifā eylerim ve saña beşāret veririm ki Hudā Te'ālā 'aḒd-i

⁵²¹ olup A: ol B.

Fâtıma'yı seniñ için âsmānda fermān kılmış ve senden maḳdem bir melek tahniye ṯariḳiyle baña gelmişdir ki anıñ bisyār rûy-ı ḳanādıları var idi. Selām verip eyitdi: “*Ubeşşiru yā Muḥammed yecmā’u’ş-şemāli ve ṭahāreti’n-nesli*” dedim. Eyyühe’l-mülk ṭahāret-i nesliyle ne beşāret eylesin? Eyitdi. Yā Muḥammed ben mü’ekkilem ‘arşdan birine mü’ekkil. Hudā Te‘ālā icāzet buyurdu. Tā saña beşāret vereyim. Ve bir ḥarir-i pāre-sefidi Cebrā’il behiştten getirdi. Üzerinde iki satır yazılmış idi. Dedim ey ḳarındaşım Cebrā’il bu nāme nedir? Yā Resūla’llāh Hudā Te‘ālā beyne’l-ḥalāyık seni güzide eyledi ve seniñ için bir birāder ihtiyār eyledi ve Fâtıma’yı daḫi aña verdi. Dedim yā Cebrā’il ol kimse kimdir? Dedi pes püser-i ‘ammiñ ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’dir. Hudā Te‘ālā anlarıñ nikāhın (A 72a) âsmānda mün’aḳid eyledi. Fermān-ı ilāhi şeref-şādır oldu ki cennāt-ı ‘āliyātı ziynet-i temāmıla ārāste vü ḥūr u ‘ayn-ı ziver-i maḥşūşları ile pirāste olalar. Ve şecer-i ṭübā evrāḳını ḥulleler tertib edeler. Ve melā’ike-i kirāma buyurdu. Âsmān-ı çihārımda Beytü’l-ma’mūr’da ḳarib cem’ olup minber-i kerāmet ile mevsüm minber-i Âdem üzerinde ḥıṭbe-i nikāḥ oḳuyalar. Pes rācil-i âsmānda bir melek ki miyān-ı feriştegānda ser-firāz ve feşāḥat-ı kelām ile şāḫib-i imtiyāz idi. Minber üzerine geldi. Ḥamd ü şenā ve Hudā’yı edā ve ḥüsn-i aşvātla nidā eyledi ki melā’ike anıñ ‘uzūbet ü leṭāfet ve selāmet-i ‘ibāretinden ihtizāz ve cūşış ü itbāḳ-ı semāvāt ḥareket ü cünbüşe geldiler. Ve baña daḫi (B 79a) vahiy oldu ki et Cebrā’il ben Fâtıma bint-i Muḥammed’i ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’e ‘aḳd eyledim. Sizler daḫi beyne’l-melā’ike bu ‘aḳdi te’kid ediñ. Ben ber-müciḳ-i fermān ‘amel eyledim. Ve melā’ikeler işḫād edip bu ḥarir-i pāreye sebt eyledim. Ve ḥazretiñe getirdim ki temhir buyurasın. Ve alıp rıdvāna teslim edeyim ve ba’de’l-‘aḳd fermān oldu ki şecere-i ṭübā ḥulleleri nişār olup ḥūr u ḡilmān alalar. Ve yekdiğerlerine hediye vü tuḥfe kıllalar. Tā ḳıyāmet bu resm-i şerāfet mevsüm-ı bâḳi ḳala ve yine fermān-ı ilāhi oldu ki işbu ḥaber-i beşāreti ḥuzūruna getirem. Ve iki ferzend-i ercümend-i ṭāhireyn fażileyn-i fāḫireyn ile size yetirem. Ba’dehu Ḥ’āce-i kā’ināt buyurdu. Yā Ebū’l-Ḥasen ḳasem ol Hudā’ya ki henüz Cebrā’il eflāke ḳadem-i nihāde olmadı. Sen ḥalḳa-i bâbı taḥrik eyledin. İmdi mescide gidip fermān-ı ḥaḳḳı yerine getirem. Pes ol ḥālde Emirü’l-mü’minin ṭaşra gelip mescide revān oldu. Ve yolda Ebū Bekir ve ‘Ömer’e mülāḳı su’āl eylediler ki yā ‘Ali Ḥazret-i Resūl ne buyurdular? Emirü’l-mü’minin ile mescide geldiler gördüler. Ol ḥazret ruḥsār-ı ḥürşid-i envāryla mescidi münevver eylemiş. Ol dem Bilāl’e buyurdu. Muhācir ü Enşār cem’ oldular. Ol ḥazret minbere şu’ūd buyurdu. Ba’de’l-ḥamdü’s-şenā rûy-ı mübāreklerin aşḫāba tevciḳ edip buyurdu. Yā ma’sere’l-müslimin āḡāḥ oluñuz ki ḳarındaşım Cebrā’il bu dem nāzil olup ḥaber getirdi ki Hudā Te‘ālā melā’ike-i âsmānı Beytü’l-ma’mūr’da cem’ edip Fâtıma’yı ‘Ali’ye ‘aḳd eyledi. Ve ben daḫi me’mūr oldum ki bu ‘aḳdi te’kid ve tecdid edeyim. Pes buyurdu. Yā ‘Ali ḥıṭbe-i edā ile ol dem

Şāh-ı evliyā ‘Ali Murtaẓā ba‘de ez-ḥamd u şenā ve vird-i Muḥammed Muştāfā etdi. Tahkik Seyyid-i enbiyā duḡter-i pākize-i aḡteri Fāṭıma Zehrā’yı baña tezvıc buyurdu. Ben daḡi rāzı oldum. Sizler daḡi ol ḡāzretten su‘āl ediñ. Ne buyururlar ise şāhid oluñ. Pes aşḡāb eyitdiler. Yā Resūla’llāh tezvıc buyurduñ mu? Ol ḡāzret eyitdi. Beli verdim. Sizler daḡi şāhid oluñ. Ol dem aşḡāb eyitdiler: *Bārekā’llāhu fî-hümā ve ‘aleyhimā ceme‘a şemlehümā*.⁵²² Pes ol ḡāzret menziline mu‘āvedet buyurdu. Dedi yā ‘Ali o dir‘i fūrūḡt edip eşmānını getir. ḡāzret-i Emir daḡi anı dōrt yüz ve bir rivāyetde daḡi dōrt yüz seksān dirheme ‘Oşmān ibn-i ‘Affān yediyle fūrūḡt edip bahāsın aldı. Ve dir‘i ‘Oşmān’a (A 72b) teslim eyledi. ḡāzret-i ‘Oşmān eyitdi. Yā ‘Ali bu dir‘e sen benden evlāsın. Saña hıbe eyledim dedi. ḡāzret-i Emir şükr-i mün‘im-i ḡāḡikı edip şemen ü dir‘i Resūla’llāh ḡuzūruna getirdi. Ve keyfiyyeti-i ma‘raẓ beyāna yetirdi. Seyyid-i kā’ināt ‘Oşmān’a du‘ā-yı ḡayr edip ol dirhemi Ebū Bekir’e teslim eyledi ki mā yeḡtācu ileyhi serencām ede. Selmān-ı Fārisi eydür ki beni ve Bilāl’i daḡi hem-rāḡ buyurdu ki Ebū Bekir’e meded-kārilık edevüz. Çün levāzımātı aldık. Üç yüz altmış dirheme bāliḡ oldu. Ol levāzım-ı peşm ile maḡşū ḡayş-i mışriden ve diḡeri saḡtiyāndan iki ‘aded firāş ve edimden iki ‘aded bālin ki lif-i ḡurmādan maḡşū idi. Ve bir ‘aded ‘abaye-i ḡayberi ya‘ni cāme vü sıfāliden (B 79b) birkaç meşrebe ve peşmden bir ‘aded perde işbu eşyāları ol ḡāzrete getirdik. Mübārek gözlerinden yaş revān oldu. Buyurdu: *Allahümme bārik li-ḡavmin a‘lā ayinetihimi’l-ḡazefü*. Ya‘ni ḡudāvendā⁵²³ bereket verir ḡavme ki bihterin-i zurūfları kāse-i sıfālindir. Ba‘dehu derāhim-i bāḡiyei Ümmü Seleme’ye ḡavāle buyurdu ki ba‘zı mühimmāta şarf ola. Emirü’l-mü‘minin rivāyet eder ki ol serveriñ ḡuzūrunda kelām-ı ‘aḡd zıkr olurdu. Beni seyl-āb-ı şerm ü ḡayā alırdı. Hiçbir kelāma ḡādir olmazdım. Ama ḡāhi ḡalvet ola. Buyurdu: “*Ni‘me’z-zevcetü zevcetüke ubeşşiru nehhā seyyidetü’n-nisāi’l-‘ālemin*” Çün bir māḡ mūrūrundan şoñra Emirü’l-mü‘minin’in birāderi⁵²⁴ ‘Uḡayl eyitdi. Yā āḡi bu izdivāc sebebiyle müreffehü’l-ḡāl olduḡ. Ama dilerim ki aḡter-i iḡbāl burc u şāle ittışāl ede. ḡāzret-i Emir eyitdi. Ben daḡi murād eylerim lākin izḡārına ḡayā māni‘ olur. Ol dem ‘Uḡayl Emir’iñ elinden tutup ḡücre-i Seyyidü’l-mürselin’e geldiler. Ümmü Eymen ki ḡādime idi. Mācerāyı aña ifāde eylediler. Ümmü Eymen eyitdi. Sizler şabr ediñ. Tā kim bizler ezvāc-ı muṡahharāt-ı ittifāḡıyla bu mühimmi kifāyet edelim. Ümmü Seleme eydür ki Ümmü Eymen bu ḡaberi evvel baña dedi. Ba‘dehu sā’ir ezvāca ḡaber verdi. Ol vaḡt ḡāzret-i Resūl ‘Ā’iše ḡānesinde idi. Cümlemiz anda cem‘ olup ḡüftār-ı ḡüzñ şı‘ār-ı şūrū’una baş-ı muḡaddeme irād ve ḡadicetü’l-Kübrā’nıñ zıkrını yād ve anıñ

⁵²² Allah bu nikāḡı uğurlu ve mübarek kılsın, ilahi bereketlerine bunları ve nesillerini dahil eylesin.

⁵²³ ḡudāvendā A: ḡudā te‘ālā B.

⁵²⁴ birāderi A: B nüshasında yoktur.

mühimmât-ı külliye ve cüz'iyede tertib ve adını yâd edip dedim. Eğer Fâtıma emrinde ol daği ola idi bi'l-cümle gözlerimizi rüşen ve gönümüz mesrûr-ı rüşen olurdu. Ol hâzret mübârek gözlerinden eşk-i hasret döküp buyurdu. Hadice'niñ mişli kandedir ki evvel beni taşdıķ eyledi. Ol vaķt ki merdümân tekzib ederlerdi. Ve temâmı emvâlin tarık-i rızâmıza şarf etdi. Ve din-i Hudâ-yı Te'âlâya i'âne kıldı. Ve Hudâ Te'âlâ baña buyurdu ki beşâret verem. Aña behiştde bir hâne eyle ki fıdâ vü zümürüdden maħlûķ ola. Ben eyitdim. Yâ Resûla'llâh Hadice evşâfında beyân buyurduñ. Haķdır pes şimdi İbn 'ammiñ diler ki ħalile-i cemilesin nezdine getirip le'âli vü nübüvvet ve velâyet-rişte-i ittişâlde muntazım kıla. Ol hâzret buyurdu. Yâ Ümmü Seleme Murtażâ 'Ali baña bu ħuşûşda bir şey demedi. Dedim yâ Resûla'llâh (A 73a) Murtażâ 'Ali şerm ü edebiyle⁵²⁵ mevşûf ve ħayâ ile ma'rûf bir zâtdır. Pes ol hâzret Ümmü Eymen'e buyurdu. Murtażâ 'Ali'yi ihzâr eyledi. Ol buyurdu. Yâ âhi diler misin ki çiftiñe ħarin edeyim. Dedi ni'am yâ Resûla'llâh pes ol ferdâsı gününe va'de verdi ve buyurdu. Levâzım u cihâz ve sâ'ireyi ibķâ vü incâz edeler. Ve ol derâhim-i bâķiyeñi baña teslim eylemiş idi. Buyurdu. Anıñ on dirhemini Emir'e verdim. Tâ ħurmâ vü rûġan ve penir ala. Emir daği beş dirhemine rûġan ve dört dirhemine ħurmâ ve bir dirhemine penir alıp nażar-ı ħayrû'l-beşere getirdi. Ol hâzret bir şofra taleb edip yed-i ħamer-i şikâfiyla memzûc u terkib (B 80a) ve ħass dedikleri ta'âmı tertib buyurdu. Ve aña ħass derler ki ħurmâ vü yaġ ve keş ile maħlûķ ola. Pes Hâzret-i Emir'e buyurdu. Yâ âhi ħâricde her kimi göresin? Hâzret-i Emir taşrada bir cem'-i keşir gördü. Ol ta'âmı kâfi ve ol cem'e vâfi olmaz. Gelip ol hâzrete 'arz etdikde buyurdu. Anları bi'l-cümle getir. Pes Hâzret-i Emir ber-mücib-i emr-i hâzret ol cemâ'ati bi'l-cümle da'vet eyledi. Anlar yedi yüz nefer idiler. Cümle geldiler ve Hâzret-i Resûl'üñ kefi mübârekleri bereketiyle ol ta'âm⁵²⁶ kifâyet eyledi. Çün velime ħitâm bulduķda ol hâzret bir eliyle yed-i Murtażâ'dan ve diġeriyle Fâtıma'dan tutup ħânelerine getirdi. Vecihe-i Fâtıma'dan taķbil buyurup Hâzret-i Murtażâ'ya teslim eyledi. Ve buyurdu. Yâ 'Ali seniñ çiftiñ ne güzel ve ħoşdur. Ve Emir daği Fâtıma'ya eyidip dedi. Yâ Fâtıma seniñ zevciñ ne ħüb ve nik-i bâ-ħoşdur. Ba'dehu zifâf-ħâneye idġâl buyurup ħapısın muħkem ve du'â-yı ħayr edip emânet-i Hudâ-yı aħkem eyledi. Ve ħayz-ı mürâca'atda Esmâ bint-i 'Umeys'i görüp eyitdi. Yâ Esmâ bu maħalde niçin ħurursun? Esmâ eyitdi. Yâ Resûla'llâh şâhid ki bir ħâcetleri ola. Ol hâzret Esmâ'ya ħayr du'âlar edip buyurdu. Yâ Esmâ Hudâ Te'âlâ dünyâ vü âġiret ħâcetleriñi kifâyet buyura. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki yine ol zamânda bir nevbet daği teşrif buyurdular. Ve bir rivâyetde zifâfiñ dördüncü günü geldiler. Bir ħâletde ki her ikilerimiz yekdiġerimize tekye kılmış idik. Âvâz-ı mübârekin istimâ' etdikde diledik ki kıyâm edelim. Yemin verdi ki

⁵²⁵ edebiyle A: ârıyla B.

⁵²⁶ ta'âm A: B nüshasında yoktur.

aşlā hareket etmeyiz. Bu hey'et üzere olasız. Pes gelip firāş üzerine cülūs buyurdu. Kadem-i yemin-i mübāreklerin benim yesār-ı şeriflerini Fāṭıma'nın sinesine vaż' edip mükālemeye meşğul oldu. Ba'dehu buyurdu. Yā āhi bir miqdār şu getir. Derhāl getirdim. Ve ol ābın üzerine birkaç āyet-i kerime okudu. Buyurdu. Bir miqdārını nüş edip baķayasın terk eyledim. Ve anı serverim üzerine serpüp buyurdu: *Ezhebullāhe anke'r-ricse yā Ebā'l-Haseni vetthahiruke tathira*. Ve yine buyurdu. Bir miqdār āb daḫi ḫāzır eyledim. Bir minvāl-i mezkūr Fāṭıma için icrā buyurdu. Pes beni taşra edip Fāṭıma'dan ḫālimi su'al buyurdular. Fāṭıma eyitdi. Yā Resūla'llāh her cihet kemāl-i evşāfiyla ittişāfına i'tirāf eylerim. Ama zenān-ı Kureyş'den (A 73b) ba'zıları melāmet ederler ki yā Fāṭıma zevciñ faķirdir. Ol ḫāzret buyurdu. Ey nūr-ı dide seniñ pederiñ ve şevheriñ faķır değillerdir. Temāmı hazā'in-i rūy-ı zemini bizim üzerimize 'arz ile diler. Qabul etmeyip faķırla iftiḫār ve ol rızā-yı ilāhidir. İhtiyār eylediñ. Eğer bizim bildiğimizi sen bile idiñ dünyā vü mā-fi-hā nazarında ḫ'ār ü bi-i'tibār olurdu. Hudā ḫaķķıyçun seniñ zevciñ (B 80b) piş-i aşḫābdır. İslamiyet'de eğer aḫbābdır 'ilm ü ḫikmet ve anlarıñ a'zam u ekremidir. Ḥilm ü ḫanā'atde ey ḫurretü'l-'ayni Hudā Te'ālā ehl-i 'ālemden iki kişi ihtiyār eyledi. Biri seniñ pederiñ ve biri şevheriñdir. Ne ḫüb ve ne nik-i meḫḫar-i şehverdir. Yā Fāṭıma zinhār aña 'işyān eyleme ve ṭariķ-i muḫālefetinde bulunma. Ba'dehu beni daḫi ḫāzır edip ḫāṭır-ı Fāṭıma'ya ri'āyetle vesāyā buyurdu ki Fāṭıma benden bir kıṭ'a ve eğer anı ḫoş vaķt edesin beni etmiş olursun. Eğer maḫzūn kılasın beni maḫzūn kılmış olursun. Pes ikimizi daḫi Hudā Te'ālā'ya emānet edip ḫāne-i sādādet-i āşiyānelerinden mürāca'atda Fāṭıma eyitdi. Yā Resūla'llāh baña bir cāriye ta'yin buyur ki mu'in ola ve yārılık kıla. Ol ḫāzret buyurdu. Yā Fāṭıma dilemez misin anı ki cāriyeden yigrek ola dedi. Dedim ol nedir beyān buyur? Eyitdi otuz üç def'a *sübḫāna'llāh* otuz üç nevbet *elḫamdüli'llāh* otuz üç kerre *Allahu Ekber* ve bir de *Lā ilāhe illā'llāh* diyesin. Tā ki rüz-ı kıyāmetde defter-i 'ameliñde hezār ḫasene iḫsān olur ve mizān-ı 'ameliñi sengin bulursun deyip teşrif buyurdular. Emirü'l-mü'minin eydür ki yā Fāṭıma hergiz beni ḡāzaba getirmemiş ve 'işyān u muḫālefet şemeresin bitirmemiştir. Ve benim ṭarafımdan aşlā renciş-i dil vuķū'a gelmemiştir. Ve bu vāķı'a-i leṭāyifin biri daḫi oldur ki seb'ıyyāt ve ḡayrı kütübde manzūrum olmuştur ki çün Seyyidetü'n-nisā dört yüz dirhem şadāķa vaķıfa oldu. Ḥāzret-i risālet-penāḫ 'arz eyledi ki bi'l-cümle merdümāniñ duḫterleriniñ şadāķı zerr ü sim ile efzūn seniñ duḫteriñ şadāķı bunlardan dün olacaķ. Pes seniñ anlardan farkıñ nedir? Hudā Te'ālā'dan diledi ki ümmetleriñe şefā'ati benim şadāķım kıla. Ḥāzret-i Resul Cenāb-ı eḫadiyyet'den tazarrū' vü niyāz eyledikde fi'l-ḫāl icābet-res mülk-i müte'al olup Cebra'il ile bir kıṭ'a-i varaķ-pāre ḫarir ile nāzil olup pişe-gāḫ-ı Seyyidü'l-mürselin'e vaż' eyledi. Ve üzerinde yazılmış idi ki Ḥaķķ sübhāne ve Te'ālā ve ümmet-i 'āşilere şefā'ati Fāṭıma'nın şadāķı kılmıştır. Rivāyet

ederler ki Fâtıma-i Zehrâ ol vaqı'a-i mübâreki hıfz edip vaqt-i irtihâlinde bermücb-i vaşıyyet anıñla defn eylediler. Tâ rûz-ı kıyâmet şefâ'at-i ümmete anı hüccet ede. *Allahumme yesere'n-nâsi şefâ'etehuma*. Haqq sübhâne ve te'alâ Seyyidetü'n-nisâ'ya altı ferzend erzâni buyurdu. Üçü zükür ve üçü inâş idi ki anlar Hasan ve Hüseyin ve Muhsin ve Zeyneb ve Ümmü Gülşüm ve Rûkiyye ve Muhsin ki sakat vukû' buldu. Ve ol sebeble derece-i şehâdete fâ'iz oldu. Ve Hâzret-i Fâtıma'nıñ irtihâli Hâzret-i Resûl'ün irtihâlinde altı mäh mürûrunda ve bir rivâyetde altı mähdan ekâldedir. Ve mevzi'-i vefâtı Medine-i sekinededir. Ve Fâtıma evşâf u şemâ'il-i bâ-kemâl ve pesendide-i hişâli andan efzûndur⁵²⁷ ki bu muhtaşarda mezkûr ola. Şevâhidü'n- nübüvve'de maştûrdur ki Esmâ bint-i 'Umeys Seyyidetü'n-nisâ'dan rivâyet eder ki çün 'Ali Murtażâ (A 74a) nezdime geldi gördüm ki (B 81a) arz anıñla tekellüm ederdi. Bu hâli Hâzret-i Resûl'e 'arz eyledim. Ol hâzret bir secde-i tülâni etdi. Yâ Fâtıma saña şahâret-i nesliyle be-dürüsti ki Hudâ Te'alâ bi'l-cümle halâyık üzerine anı efdal edip muhabbetini halâyıka mefrûz ve zemine emr buyurup ve mağribde her ne ki vardır aña ma'rûz eyledi.

Bâb-ı Pencüm Emirü'l-mü'minîn ve İmâmü'l-müttakîn Esedu'llâhi'l-gâlib 'Alî ibn-i Ebû Tâlib Kerrema'llâhu Vechehu 'İlmi ü Keşfi ve Müte'allik Olanlarıñ Beyânındadır.

Tefsir-i Bahrû'd-Dürer ve Riyâzü'l-İkuds'de 'Abdu'llâh ibn-i 'Abbâs'dan mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin baña buyurdu. Yâ 'Abdu'llâh namâz-ı 'ışâdan soñra nezdime⁵²⁸ gel. Ben dañi hasebü'l-emr geldim. Buyurdu. Yâ 'Abdu'llâh ma'nâ-yı elif ü lām-ı elhamdüli'llâh nedir bilir misin? Dedim Emirü'l-mü'minin a'lemidir. Pes⁵²⁹ ol hâzret üç sâ'at miqdârı elif ü lām'ın ma'nâsında ol kadar beyân-ı haqâyık buyurdular hi hiçbirî hâtırimdan gitmedi. Ba'dehu el-hamdünün hâ'sında dañi bir miqdâr ma'arif buyurdu. Zebân-ı mu'ciz-i beyânıyla eyitdi. Yâ 'Abdu'llâh ol haqâyık ki beyân etdim. Mañfûzuñ oldu mu? Dedim belî yâ Emirü'l-mü'minin bi'l-cümle istimâ' kıldım. Ve hayretde kaldım. Buyurdu. Yâ 'Abdu'llâh *lev kütübtü fi ma'âni'l-Fâtihati lâ evkarate seb'ine ba'iran*. Ya'ni eğer ma'nâ-yı Fâtiha'yı yazmış ola idim her âyetini yetmiş deveye ihmâl ede idim. Yine buyurdu. Bir kimse Fâtiha-i şerifeyi dürüst tilâvet ede âteş-i düzağdan emin olur ve her kim ma'nâsın añlaya behişt aña vâcib olur ve rû'yet-i kurbıyyet-i eñadiyyet bulur. İbn 'Abbâs eydür. Benim 'ilmim aña nisbet-i deryâdan bir kıatre ve hürşidden bir zerre mişâli kaldı. Yine andan mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin *lev Şi'tü lâ evkartü bi-bâ ismillâhi seb'ine ba'iran*. Ya'ni murâd eyleye idim bâ-yı bismi'llâhıñ tefsirinde yetmiş deve yükü olurdu. Yine andan mervidir ki

⁵²⁷ efzûn A: füzûn B.

⁵²⁸ nezdime A: yanıma B.

⁵²⁹ pes A: B nüshasında yoktur.

eyitdi. Birgün Emirül-mü‘minin buyurdu. Hudā haqqıyçün eğer murād ede idim bi’l-cümle merdümānıñ aḥvālinden haber verirdim. Lākin mülāḥaza ve ḥazer eylerim ki ‘akāyid-i bāṭılaya zāhib olup kāfir olalar.

Menḳabet, Mücellid-i Sāni Ḥabibü’s-Siyer’de mervidir ki birgün Emirü’l-mü‘minin aṣḥābdan birine buyurdu. Gerek berr ü baḥrda ve gerek leyl ü nehārda veyā sehl ü cebān-ı pür ezhārda Qur’ān’dan hiçbir āyet nāzil olmadı ki ben andan āgāh olmayım. Ya’ni ne şey haqqında ve ne maḥalde nāzil oldu bilirim. Yine kitāb-ı mezkūrda maṣtūrdur ki ‘ilm-i kelām ve tefsir ve ma’nā ve mantıḳ ve naḥv ü şarf ve ğayrılarında bi’l-cümle sālīkān-ı ‘ulūm-i şūri ve ma’neviniñ senedleri Emirü’l-mü‘minin ile dürüst olur.

Menḳabet, Ravzatü’ş-Şühedā’da maṣtūrdur ki Sultānū’l-evliyā ‘Ali Murtaẓā buyurdu ki Ḥātemü’l-enbiyā ‘ulūmundan baña bin bāb ta’lim buyurdu. Ve her bābından baña biñ bāb münkeşif oldu. Şeyḫ ‘Attār *ḳuddise sırruhu* buyurur:

Meşnevi

نبی درکوش او يك علم در داد

وزان اندر دلش صد علم بکشاد

چو شهر علم دین پیغمبر آمد

در آن شهر بی شک حیدر آمد⁵³⁰

Menḳabet, Faṣlū’l-Ḥiṭāb’da İbn ‘Abbās’dan mervidir ki eyitdi. Hudā te’ala ‘ilmi on eczā ḥalḳ (B 81b) eyledi. Toḳuz eczāsın ‘Ali Murtaẓā’ya verdi. Ve bir cüz’ünü temām ‘ālemyān miyānında taḳsim buyurdu. Ve bir ḥişşe daḥi müşterekdir ve sā’irleriñ ḥişşelerinden ziyādedir ki yine andan mervidir ki ‘ilm-i ilāhi altı südüsdür. Beşi İbn Ebū Ṭālib’e ā’id ve bir südüsu beyne’l-ḥalāyıkā maḳşūm (A 74b) ve bu kısmetde daḥi ḥişşesi meczūm ve sā’irlerinden zā’iddir.

Menḳabet, Şerḫ-i Tāriḫ ü Ma’rūf⁵³¹ ve Şevāhidü’n-Nübüvve ve Ḥabibü’s-Siyer’de maṣtūrdur ki ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib server-i ‘ārifandır ve aña maḥşūş kelāmlar vardır ki andan muḳaddem bir kimse anıñ tekellümüne ḳādir ve andan soñra daḥi muḳtedir değıldir. Nitekim birgün minber üzerinde buyurdu. Ya ma’şerü’l-müslimin su’āl ediñiz benden māverā-yı ‘arşı be-dürüsti ki her iki pehlūlarım miyānında ‘ulūm-ı bi-şumār vardır ki eşer-i lügāt-i ḥikmet-me’āb Aḥmed-i Muḥtār’dır. Hudā haqqıyçün ki cānım anıñ ḳabza-i

⁵³⁰ Nebî onun kulağına bir ilim fısıldadı. O ilimden onun gönlüne yüz ilim açıldı. Çünkü o din ilminin şehrine peygamber gelince, şüphesiz o şehre Haydar geldi.

⁵³¹ Şerḫ-i ta’rif A: Şerḫ-i tārif-i ma’rūf B.

ķudretinde eęer Tevrāt ü İncil ĥaķāyık beyānında ruķŗat bulam her āyine bir bālin üzere cūlūş edip anlardan iķbār kılam. Şöyle ki anlarıñ ehl-i nebi taŗdıķ edeler idi. Şevāhidü'n-Nübüvve'de irād olunur ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* bu kelāmı buyurdu. Ol meclis içre ve 'alb-i yemāni bir kimse var idi. İnkār-ı cihetle eyitdi. Bu kiŗi 'ariŗ ü 'amık kelāmlar şöyledi. Eęer bir su'al edeyim 'āciz ķalırsın. Ayaęa gelip eyitdi. Yā Emir bir suā'lim vardır. Emirül-mü'minin buyurdu. Yazıkķlar ola saña. Eęer berā-yı te'ellüm ise su'al et ve berā-yı inkār ise eyleme ve 'ālb eyitdi: *Hel rā'eyte rabbike ĥattā 'arafetehu*. Ya'ni rabbiñi gördüñ mü tā ki anı bildiñ? Buyurdu: *Lem a'budu rabbe lem erāhu*. Ya'ni perestiŗ eylemedim. Ol diye ki anı görmedim. Du'ā eyitdi: *Keyfe rā'eytehu*. Ya'ni ne keyfiyetde gördüñ? Ĥazret-i Emir buyurdu: *Mā rā'etehu'l-'uyūne bi-müşāhedeti'l-ayāni ve lākin rā'eytü'l-ķulūb bi-ĥaķāyiki'l'irfān*. Ya'ni dide-i sırr anı müşāhede kılmaz. Lākin be-ķariķ-i bürĥān 'irfān u keŗfi rivāyetden bir kimse memnū' olmaz. Ol zamān ve 'alb bir şayĥa edip kendisini zemine bıraķdı. Ba'dehu hūŗa gelip eyitdi. Ĥudā'ya 'ahd ola ki bir daĥi bir sebīl-i imtiĥān su'al etmeyem. Ĥazret-i Emir buyurdu. Eęer iķtibā eliñde olursa Tefsir-i Ĥāfıŗ' da Nehcū'l-Belāęa'dan mervidir ki bu su'ālī ĥavāŗdan ba'zıları eyledi ve Allah u 'alem be-ĥaķāyıķu'l-umūr.

Menķabet, Nüzulü'ŗ-Şābirin'de İbn Faĥri'den menķöldür ki Emirü'l-mü'minin 'Ali Murtażā'yı gördüm. Minber-i Kūfe'de zirā'a Resūla'llāh'ı pūŗide ve 'imāme-i mübāreklerin ser-i sa'ādetine keŗide kılmıŗ. Ol ĥazretin şemŗirin ĥamāyil ü engüŗterin pirāye-i enāmil eylemiŗ. Buyurdu ki su'al ediñiz benden. Her ne ki dileyesiz andan muķaddem ki beni bulmayasız. Be-dürüsti ki benim pehlūlarım miyānında 'ulūm-ı keŗire vardır. Va'llāh eęer bir bālin benim vaŗ' edip ve üzerine cālis olup fetvā veririm. Ehl-i Tevrāt'a Tevrāt'dan ve ehl-i İncil'e İncil'den eęer anlar nuţķa gelse şıdkımı şehādet ederler. Tahķıķ 'Ali Murtażā nāzil olduęumuz aĥķāmla fetvā verir derler (**B 82a**) idi. Şahāyif ve Hidāyetü's-Süe'edā'da bu vech ile mervidir ki ol ĥazret buyurdu. Eęer benim için bir bālin şikeste ve ben anıñ üzeriyle teŗne olup ĥükm ede idim ehl-i Tevrāt'a Tevrāt'la ve ehl-i İncil'e İncil'le ve Zebūr ehline Zebūr'la ve ehl-i Ķur'ān'a Ķur'ān'la. Mü'ellif eydür ki bālin şikeste-i ferāęat ve mütemekkin olmaķdan kināyetdir. Ve maĥale münāsibdir ki Şevāhidü'n-Nübüvve'de Cüneyd-i Baędādi'den *ķuddise sırruhu* mervidir ki Emirü'l-mü'minin muĥālifin-i (**A 75a**) din ile muĥārebeler etmiŗdir. Mürāca'atlarında andan ol ĥaķāyık ve ma'ārif naķl ederler idi ki dilleri anıñ zabţ u idrākiñde 'āciz olurdu.

Ķıţ'a

دلش بحريست پراز كوهر علم

کلامش غیرت عقد لا لئیست

زبانش مظهر اسرار ذات است

بیانش سربسر سحر جلالیست

چنان بروی حقایق منکشف شد

که دانه بر جواب هر سؤالست⁵³²

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de maşûrdur ki çün Emirü'l-mü'minin Kûfe'ye geldi. Halâyık huzûruna cem' oldular. Anda bir cevân var idi ki bir zene tâlib idi. Birgün Emirü'l-mü'minin namâz-ı şubhdan soñra bir şahşa buyurdu. Filân mescid ittişâlinde bir hânede ve bir merd bir zen ile münâza'a ederler. Anları getir. Pes⁵³³ ol şahş anları getirdi. Hazret-i Emir buyurdu ki bu gece huşûmetiñiz müştedd ve münâza'añız mümted oldu. Ol cevân 'arz eyledi ki Emirü'l-mü'minin bu zenden baña bir nefret tãri ve gönölüne bir kerâhet sâri oldu. Binâen 'aleyh bu zen benimle münâza'a eder. Hazret-i Emir huzzârı taşra edip ol zene eyitdi. Bu cevânı tanır mısın? Eyitdi. Yâ Emir bilmem. Ol hazret buyurdu. Ben haber vereyim ki sen filânın kıızı idiñ. Bir ibn 'ammiñ var idi. Yekdiğeriñize 'aşık olduñuz. Bir gece kaẓâ-yı hâcet için taşra çıkdıñ. İbn 'ammiñ seniñle mücâme'at etdi. Ve andan hâmile olduñ. Ve bu esrârı mâderiñe izhâr ve pederiñden esrâr eylediñ. Çün müddet-i haml münkaẓib oldu. Mâderiñ seni taşra çıkarıp ol demde bir ferzend tevellüd eyledi. Mâderiñ anı bir hırkaya şarıp bir mezbeleye bıraktı. Ba'dehu bir kelb geldi. Mâderiñ aña bir taş atdı. Ol tıflıñ başına işâbet edip mecrûh etdi. Mâderiñ anı şarıp getirdiñiz. Soñra ol tıflıñ serencâmından âgâh olmadıñız. Ol zen kelâm-ı imâmı taşıdık eyledi. Tekrâr Hazret-i Emir buyurdu. Ferdâsı günü bir kişi ol tıflı görüp ve kabilesine getirip terbiyet eyledi. Ol tıfl hâl-i şebâbete geldikde Kûfe'ye gelip seni tezvic eyledi. Ve buyurdu. Ol cevânın başını açdılar. Ol eşer-i cerâheti gördüler. Ba'dehu buyurdu. Ey 'avret bu cevân seniñ oğludur. Hudâ sizi harâmdan hıfz edip bu nefret ü kerâheti halk eyledi. İmdi mu'amele-i zevcini terk edip diğerkârıñıza meşgûl olasız. Kâsım Kâhî eydür:⁵³⁴

Beyt

بعلم علم غیب درکوفه زن از شوهر جدا کرده

⁵³² Gönölü ilim cevheriyle dolu bir denizdir. Onun sözü, dilsizlerin sözünü kıskanır. Onun dili, onun zatının sırlarının mazharıdır. Onun beyanı, baştan başa Celâl'in sihridir. Böylece onunla hakikatler keşfedildi. Her sorunun cevabının bilgini oldu.

⁵³³ pes A: B nüshasında yoktur.

⁵³⁴ Kâsım-ı Kâhî eydür A: B nüshasında yoktur.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de Cündeb ibn-i 'Abdu'llāh (B 82b) Erdeb'den mervidir ki eyitdi. Ben harb-i Cemel ve Şıffīn'de rikāb-ı müsteṭāb Cenāb-ı velāyet-me'āb'da mülāzım idim. Eđerçi bizim ḥaklı olduğumuza şekkim yok idi. Ama çün Nehrevān'a nāzil olduḡ. Ḥātırıma bir vesvese geldi ki ḥarbe mübāşir olduğumuza cemā'at-i ehl-i tevḥid ve şuleḥā ve etḡıyālardır. Ve bunlar ile muḥārebe müşkil ḥālde pes ferdāsı şabāḥı bir maḥhare āb ile leşker-gāhdan kenāre gelip nize sāyesinde oturmuş ve ḥātırıma bu fikri getirmiş idim. Nāgāḥ Emirü'l-mü'minin mihr-i ruḡsārıña mihterin ile tāli' olup yā Cündeb şuya ümidiñ var mıdır? Ben ol maḥhareyi şundum. Ol ḥazret alıp ṭolu ve dırāz getirdiler. Ba'dehu geldiler. Ol siper sāyesinde cülüs buyurdular. Ol bir süvār gelip Ḥazret-i Emir'i su'al eylediler. Ol ḥazret daḡı buyurdu. Ḥuzūruna getirdim. Ol süvār (A 75b) eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin muḥālifler Nehrevān'ı 'ubūr etdiler. Ol ḥazret buyurdu. Ḥāşā ki 'ubūr edeler. Ol ḡasem yād eyledi ki geçdiler. Ol ḥazret buyurdu ki eyitdi. Ḥaḡḡā ki anlarıñ rāyātın ol ṭarafında görmedikçe gelmedim. Ḥazret buyurdu. Elbette bu ḡaber ḡilāfdır. Zirā ki anlarıñ sefk-i dimālari bu maḡhalde riḡte ve anlar mevzi'de ḡakle āmiḡte olacaḡlardır. Ve bi'l-cümle maḡtül olup on neferden eḡall ḡayātda ve benim aşḡābımdan daḡı ṭoḡuz kişi ḡāl-i muḡātde ḡalacaḡlardır. Ben kendime eyitdim. Elḡamdü'l-lāḡ bir mizān ele geldi ki Emirü'l-mü'minin ḡāl-i bu mizān ile ma'lūm olur. Eđer muḡālifler Nehrevān'dan geçmiş olalar Emir ile muḡārebe edenleriñ evveli ben olayım. Ve illā mülāzemetinde müstaḡim olup cānımı yolunda fedā ḡılayım. Çün şufüfdan geçdim gördüm. Rāyet-i muḡālif henüz yerlerinde ḡā'imdir. Ol ḡālde Emirü'l-mü'minin gelip püştümü debredip eyitdi. Yā Cündeb ḡaḡıḡat-i ḡāl ma'lūmuñ oldu mu? Dedim beli yā Emirü'l-mü'minin. Ol ḡazret buyurdu. Yā Cündeb bunlardan birini ḡatl edersin ve birine daḡı ḡamle edip yekdiḡeriñize zaḡm urup ḡaldırsın. Fi'l-ḡaḡıḡa Cündeb anlardan birini maḡtül ḡıldı. Ve birisiyle daḡı uruşup birbirine zaḡm urup mecrūḡ ḡaldı. Ba'de'l-muḡārebe maḡtülān ta'dād olunup muḡāliflerden ṭoḡuz kişi ḡalmış ve aşḡābdan ṭoḡuz kişi derece-i şehādet bulmuş ve bir şaḡşa daḡı buyurdu. Seni filān mevzi'de ve fūlan dıraḡtıñ üzerinde şalb edeceklerdir. Buyurduḡu vech ile zuḡūra geldi.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de maşṭurdur ki birḡün Ḥaccāc Kūmeyl ibn-i Ziyād'ı ṭaleb eyledi. Ve Kūmeyl firār etdi. Ol lā'in Kūmeyl'in ḡavmiñi ve tā'ifini ḡaṭ' eyledi. Kūmeyl kendisine eyitdi. 'Ömrüm⁵³⁶ āḡire ermişdir ve

⁵³⁵ Kūfe'de gayb ilminin sancaḡı kadını kocasından, oḡlundan ve annesinden ayırmış.

⁵³⁶ 'Ömrüm A: 'ömr B.

baña bunu Emirü'l-mü'minin haber vermişdir ki⁵³⁷ revā değildir. Anların vazifeleriniñ kaṭ'ine sebep olayım. Pes Haccāc'ın nezdine geldi. Haccāc eyitdi. Ben seni kaṭl etmek şadedindeyim. Ne vech ile geldiñ? Hāzret-i Kümeyl eyitdi. 'Ömr āhire ermiş ve baña bunu Emirü'l-mü'minin haber vermişdir ki yā Kümeyl Haccāc kaṭilñ olacaqdır. Pes Haccāc Kümeyl'i şehid eyledi *raḥmetu'llāhi 'aleyh*.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştürdür ki birgün Haccāc eyitdi. (B 83a) Ebū Ṭurāb'ın aşhābından birini kaṭl etmek dilerim. Eyitdiler Kanber'den başka qalmamışdır. Pes Kanber'i ihzār etdiler. Haccāc eyitdi. Din-i 'Alī'den bizār ol Kanber'i eyitdi. Bir din göster ki andan efḍal ola. Ba'dehu Haccāc eyitdi. Seni öldürmek dilerim. Amma ne dürlü öldüreyim? Sen ihtiyār et. Kanber eyitdi. İhtiyār seniñ eliñdedir. Sen bugün beni bu vech ile kaṭl edersen yarın ol vech ile ben daḥi seni kaṭl eylerim. Vaşiy-yi Ahmed-i Muhtār Haydar-ı Kerrār buyurmuşdur ki Haccāc seni zulmle kaṭl edecektir. Pes ol lā'in Kanber'i şehid eyledi *raḥmetu'llāhi 'aleyh*.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştürdür ki Emirü'l-mü'minin Berā' bin 'Āzib'e buyurmuş idi ki benim nūr-ı didem Hüseyin'i şehid edeler. Sen nuşret etmeyesin. Çün ol vaqı'a-i hā'ile vuḳū' buldu. Ve nūr-ı dide-i Fāṭmatü'z-Zehrā şehid oldu. İbn 'Āzib ol mazlūma nuşret eyledi. İbn 'Āzib eydüdü ki vasi-i Seyyidü'l-mürselin baña haber vermiş idi. Ben ḡaflet etdim deyip bisyār te'essüf eylerdi.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştürdür ki Emirü'l-mü'minin bir seferden gelirdi. Kerbelā dedikleri mevzi'e erişip yemin ü yesārına nazar edip giryān giryān ol maḥalden revān oldu. Ve buyurdu. Va'llāh bu maḥaldir anıñ mevzi'-i şehadetleri. Huẓẓār su'āl etdiler ki yā Emirü'l-mü'minin bu ne mevzi'dir? Buyurdu. Arz-ı Kerbelā'dır ve bunda bir cemā'at şehid olacaqlardır ki anlar bilā-ḥisāb cennet-i 'āliyāta duḥūl kılaçaqlardır. Ve bundan izāh buyurmadı. Tā ki ol rüz-ı dil-süz āteş-i efrüz vukū'a geldi. Şāh-ı Tayyib *ḡuddise sırruhu* buyurdu:

Naẓm

بهشت منزل عشاق روی آل علی

هزار الغنت حق بر عدوی آل علی

ترا که دعوی حبّ خدا و مهر نبی ست

متاب هیچ دمی روز سوی آل علی

⁵³⁷ ve baña bunu Emirü'l-mü'minin haber vermişdir ki A: B nüshasında yoktur.

جهان وهرچه درو هست و طيبا نرسد

ز روی قدر به يك تار موی آل علی⁵³⁸

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de mastûrdur ki çün Emirü'l-mü'minin Kûfe'den leşker taleb eyledi. Ba'dehu kıl u kıāl bir cem'-i keşir irsāl eylediler. Vüşûlünden muḳaddem evvel ḥazret zebān-ı kerāmet-i beyānıyla buyurdular ki Kûfe'den o iki biñ nefer ve bir merd-i şāhib-zafer geldiler. Aşhāb-ı emir'den biri ebedi ben (A 76a) bu kelāmı işitip güzergāha oturdum. Ve ol leşkeri yegān yegān ta'dāda getirdim. Ol ḥazretiñ buyurduğundan ne piş ve ne kem idi.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve ve Ḥabibü's-Siyer ve Tāriḥ-i A'sem-i Kûfi'de mastûrdur ki birgün Şıffın seferinde aşhāb-ı velāyet-me'āb muḥtāc-ı āb oldular. Ve şudan eşer bulmadılar. Çāreden münḥarif olup bir deyre geldiler. Menba'-ı ābdan isticvāb eylediler. Dediler menba'-ı āb bu maḳāma iki fersengdir. Aşhāb diledi ki ol mevzi'e gideler. Ḥazret-i Emir buyurdu. İşbu ayağım tahtında ki taş kıaldırın ki ābın zirinde şu vardır. Aşhāb ol taşın ref'ine kıādir olamadılar. Ol dem Ḥazret-i Emir eşterinden nüzûl buyurup iki engüşti-i Ḥayber-küşā ile kıaldırkı. Bir āb-ı sāfi zāhir oldu. Bi'l-cümle sir-āb u maḥhare ve mevāşilerin pür āb eylediler. Ba'dehu ol ser-çeşme-i velāyet ol çeşmeyi yine mestûr buyurdu. Rāhib-i deyr bu ḥālî gördükde ḥuzûr-ı Emir'e gelip eyitdi. Sen peygamber-i mürsel misin? Buyurdu. Din-i vasiy-yi peygamberim. Derḥāl ol rāhib bi'at edip ve Muḥammed'e imān getirip (B 83b) eyitdi. *Eşhedü enlā ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muḥammedu'r-Resûla'llāh ve eşhedü enneke vaşiiyyi Resûla'llāh*. Dedi⁵³⁹ yā Emirü'l-mü'minin kitābımızdan ve 'ulemā-yı şadākat-ı intisāblarımızdan görmüş ve işitmiş ki bu mevzi'de bir çeşme vardır ve üzerine bir seng-i girān ḳomuşlardır ki anın ref'i peygamber veya vaşiy-yi peygambere mevḳûfdur. Ve şimdi ki bu ḥālî senden müşāhede eyledim. El-minnetü li'llāh intizārında olduğum murādıma nā'il oldum. Emirü'l-mü'minin giryān olup buyurdu. "*Elḥamdüli'llezi lem ekün indehu mensiiyyen ve küntü fi kütübihi mezkûren*." Pes ol rāhib mülāzemet-i rikāb-ı müsteṭāb Cenāb-ı velāyet-me'āb'ı ḥā'iz ve Şıffın muḥārebesinde derece-i şehādete fā'iz oldu. Emirü'l-mü'minin namāzını kıldı. Ḥudā Te'ālā'dan anın için āmirziş-i niyāz eyledi.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve ve Delā'ilü'n-Nübüvve'de mastûrdur ki Mülk-i Rûm 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb zamānında bir nāme gönderdi ki es'ile-i

⁵³⁸ Aşıkların menzili olan cennet, Ali'nin soyundandır. Hakkın yüz binlerce lâneti şeytan soylarının üzerine olsun. Hakkın sevgisi ve Nebî'nin muhabbeti iddiasında olmayan sana, o yüce soydan günün hiçbir anında ışıḳ parlamaz. Güzellerin ulaşamayacağı hiçbir kapı yoktur. O yüce soyun saçının bir kılnın kıymetindendir.

⁵³⁹ dedi A: B nüshasında yoktur.

dağıkayı müştemil idi. Ba‘de’l-mu‘tala‘a Hâzret-i Emir’e getirip verdi. Hâzret-i Emir daği cevābın tahrir edip Resūl-i Kayşer’e teslimen gönderdi. Ol resūl su‘āl etdi ki bu cevābı tahrir eden kimdir? ‘Ömer ibn-i Hattāb eyitdi. İbn ‘ammim nebi vü dāmad-ı Muḥammed-i ‘Arabi’dır *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*.

Menḳabet,⁵⁴⁰ Şevāhidü’n-Nübüvve’de ve Ḥabibü’s-Siyer’de maştürdür ki eyitdi. Birgün Mu‘āviye eyitdi. Ne vech ile ma‘lūm olur ki muḳaddemā ‘Ali ibn-i Ebū Tālib irtihāl kılar. Ya ben ölürüm. Huzẓār eyitdiler. Bu muḡayyebātdandır. Hâzret-i Allah’dan ḡayrı kimse āḡāh deḡildir. Mu‘āviye eytidi. Ben bunu yine ‘Ali’den ma‘lūm ederim deyip i‘timād-kerdelerinden üç kimse ihẓār edip dedi. Birbiriñizi müte‘ākiben gidip (A 76b) Kūfe’de ḡaber-i mergimi i‘lān ediñ. Amma keyfiyet-i merg ve rüz u sa‘āt ve mevzi‘-i ḡabre ittifaḡ ede. ‘Ali ibn-i Ebi Tālib’den her ne kelām şādır olursa gelip baña bildiresiz. Pes anlar bu telḡin ile rüz-ı evvel birisi Kūfe’ye gelip Mu‘āviye’niñ ḡaber-i mergin i‘lān eyledi. Ehl-i Kūfe’den Hâzret-i Emir’e bu ḡaberi ifāde eylediler. Hâzret-i Emir iltifāt eylemedi. Pes ikinci gün ol birisi gelip bu ḡaberi te’kid etdi. Yine ehl-i Kūfe Şāh-ı velāyet-penāh’a ‘arz eyledi. Kemā fi’s-sābıḡ ašlā mültefit olmadı. Ba‘dehu üçüncü günü üçüncü şaḡış gelip bu daği i‘lān eyledikde Hâzret-i Emir’e eyitdiler. Yā Emirü’l-mü‘minin mü’ekkid ü mü’eyyid vāḡi‘ oldu. Hâzret-i Emir buyurdu. Sizler anıñ rübāh-ı şilesinden ḡafilsiniz. Hudā ḡaḡḡı ol kişi ölmez. Mādemki bu felek nā-fercām-ı meḡāsin ‘Ali ibn-i Ebi Tālib’i ḡūnin-fām etmeye ve ekletü’l-ekbād oḡlu anınla mülā‘ebe tutmaya. Pes ol kişiler bu kelāmı Mu‘āviye’ye beyān eylediler. Rivāyet ederler ki Mu‘āviye bu kelāmdan beḡāyet-i ḡoş-ḡāl oldu. Maḡfi olmaya ki Hâzret-i Emir ol cihetden Mu‘āviye’ye İbn ekletü’l-ekbād buyurdu. Nitekim Molla Sa‘de’d-din Taftazāni bu ma’nādan ḡaber verir:

Ḳıṭ‘a

داستان یسر هند مکر نشیدی

که ازو و سه تن او به پیمبر چه رسید

پدر اودر دندان پیمبر بشکست

مادر او جگر عم پیمبر بمکید

بر چنین قوم تو لعنت نکنی شرمت باد

لعنة الله یزید و علی قوم یزید

⁵⁴⁰ Menḳabet A: B nüshasında yoktur.

Tercüme

Dāstān-ı püser-i hindi meğer dinledik

Neler eyledi peyambere ol üç şahş-ı pelid

Māderi ‘ammi-i Resül’ün ciğerin emdi

Dürr-i dendān-ı Resül’ü pederi kıldı şehid

Böyle bir kavme eğer etmeyesin lā‘net

Ola şerm-i lā‘nu’llāhu Yezid’e ve ‘alā āli Yezid’e

Menkabet, Şevāhidü’n-Nübüvve’de maştûrdur ki Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* harb-i Şıffîn’de āvāz-ı bülend ile yā Ebā Müslümān buyurdu. Muḥammed Ḥanefi eyitdi. Ol āḫir şufūfdadır. Ol ḥazret eyitdi. Ey oğul murādım Ebū Müslim Ḥavlāni değıldir. Belki ol şāḫib-i ceyşdir ki cānib-i maşrıḳdan rāyāt-ı siyāhla zāḫir ola ve ol ḳadar muḥārebe ede ki anıñ vāşıtasıyla ḫaḳḳ merkezinde ber-ḳarār ve zehi sa‘ādet ki aña mutāba‘at edip fermān-ı berdār ola. Mü‘ellif eydür i‘tikād-ı şī‘a-i imāmiye oldur ki Ebū Müslim gerçi lā‘n u nā-sezāyı ki Emirü’l-mü‘minin ḫaḳḳında şāyi‘ idi. Ḳaldırdı ve Beni Ümeyye’niñ şevket ü imāmetlerin nā-būd edip aḫsen-i şıyt ṭoldurdu. Bir gūnā eyledi ki İmām Muḥammed Bāḳır *rıḍvānu’llāhu ‘aleyh* ol vaḳt İmām-ı muṭlaḳ ve ḫalife-i ber-ḫaḳḳ idi. Ḥilāfeti aña teslim etmeyip Mañşür Devānikī’ye verdi.

Menkabet, Me‘āricü’n-Nübüvve’de İbn ‘Abbās’dan mervidir ki çün ol ḥazret namāz-ı bāmdādı edādan şoñra aşḫāba müteveccih ve aşḫāb daḫi envār-ı cemāl-i Aḫmediye ile zulumāt etdiler. Mündefi‘ edip mütereffih olurdu. Birgün bu iḳbālî terk-i ihmāl edip ‘Ali ibn-i Ebi Tālib ile Fāṭimatü’z-Zehrā ‘aleyhi’t-tahiyyatü ve’s-senā ḫāne-i sa‘ādetine geldiler. Hücre ḳapısında tevḳif edip ḫiç kimseye ruḫşat-ı duḫūl (**A 77a**) vermeye. Zirā ki İmām Ḥüseyin mütevellid olup berā-yı tehniyet melā’ike ziyārete gelirler idi. Bu eñnāda Ebū Bekir *raḍıya’llāhu ‘anh* gelip ve Emir’i der-i hücrede görüp sebebin su’āl etdikde Ḥazret i Emir eyitdi. Men‘-i duḫūl-āyende için beni bu maḫalde iḳāme buyurdular. Ebū Bekir eyitdi. Eyā ben duḫūl eylesem olurdu. Ḥazret-i Emir eyitdi. Ḥazret-i Resül menḳûldür ki Fāṭıma’dan bir ferzend mütevellid oldu. Ve melā’ike berā-yı tebrik ü tehniyet ol ḥazreti ziyāret ederler. Şimdiye değın dört yüz yigirmi dört biñ ferişṭāḫ oldu. Ve daha gelmekdedir. Ba‘dehu ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb geldi ve ‘Osmān ibn-i ‘Affān ve sār aşḫāb ol maḫalde müctemi‘ oldu. Ba‘dehu Ḥazret-i Resül ruḫşat buyurdu. Ḥuzūra dāḫil oldular. Ebū Bekir Ḥazret-i Emir’iñ miḳdār-ı feriştegānı beyān eylemelerini mü‘tecibāne ol ḥazrete ‘arz eyledi. Ḥazret-i

Resül buyurdu. Yâ âhi anlarıñ ‘adedlerine ne ile muṭṭali’ olduñ? Eyitdi. Yâ Resûla’llâh efvâc-ı melâ’ikeden her fevc ki gelirler idi. Kendilere mahşûş elfâzla ‘adedlerini beyân ederlerdi. Ben anları taḥrîr ü cem’ eyledim. Bu miḳdâra bâliḡ oldu dediler. Ol ḥazret buyurdu: *Zâdeḳa’llâhu ‘aklen yâ ‘Ali*.⁵⁴¹

Menḳabet, Me‘āricü’n-Nübüvve ve Zühretü’r-Riyâz’da maṣṭûrdur ki Ḥazret-i risâlet-penâh ol vaḳt ki ecibu dâ’iya’llâhu da‘vetine mûcib-i itâ‘at-sâz ve ṭâ’ir-i sidre-nişin-i rûḥ-ı nâzenini evc-i ‘illiyesine bâl-küşâ-yı pervâz oldu. On gün mürûrunda bir A‘râbi tâziyâne burḳa’ yüzünde mescide gelip eyitdi. Es-selâmü ‘aleyküm yâ aşḫâb-ı Resûla’llâh ol ki sizden fevt oldu. Ḥudâ Te‘âlâ ‘arzı erzâni buyurur. İn kâne Muḥammedün ḳa‘mâta fe’llâhu ḥayyun lâ yehûte ebeden azzeme’llâhu ecreküm ve ḡadare zenbüküm vemâ a‘zeme muşibetküm yemûti seyyidiküm. Ve dedi vaşiy-yi peyḡamber kimdir? Ebû Bekir ‘Ali Murtaẓâ’ya işâret eyledi. Ol A‘râbi Ḥazret-i Emir’e teveccüh edip eyitdi. Es-selâmü ‘aleyküm yâ fetâ. Ol Ḥazret-i Emir daḡi ‘aleyke’s-selâm yâ Muẓır veya şâhibü’l-ber’ dedi. Ḥuẓẓâr Emir’in bu cevâbından müteḥayyir olup ḡarḳ-ı ḥayret oldular. Muẓır eyitdi. Benim Muẓır şâhibü’l-ber’ olduḡumu ne bildiñ? Söyle ki nâmiñ nedir? Ol ḥazret buyurdu. Nâmım ‘Ali ibn-i Ebi Ṭâlib’dır. Birâderim Muḥammed Muṣṭafâ keyfiyet-i ḥâliñden baña ḥaber vermişdir. Murâd edersen beyân kılayım. Muẓır eyitdi. Yâ ‘Ali beyân eyle. Ḥazret-i Emir buyurdu. Yâ Muẓır pederiniñ nâmı var mıdır? Üç yüz altmış sâl ‘ömrden geçmiştir. Vaḳtâ ki ömrüñ yüze bâliḡ oldu. Zuhûr-ı risâlet Seyyid-i kâ’inât’ı ḳavmiñe beşâret eylediñ. Ve dediñ yetimândan bir merd zuhûr eder ki ruḡsâr-ı lâṭifî mâhdan enver ve kelâm-ı ḥikmet-i elif-i ‘aselden şir-i münir ola. Her kim aña temessûk kıla necât bula. Peder-i yetimân ve miskinân ve şâhib-i şemşir ve râkib-i Ḥimyer ve ḥamr zinâyı ḥarâm ve ḳatl ü ribânıñ nehyinde ihtimâm buyura. Ve Ḥâtemü’l-enbiyâ ve Seyyidü’l-evliyâ ola. Ve ümmetleri beş vaḳit namâz kıla ve şehir-i ramaẓân şâ‘im ola. Ve ḥacca Beytu’llâh’ı ṭavâf ve yekdiḡerleriyle ittihâd-ı itilâf edeler. Ey gürûḥ aña imân ediñiz ve ṭariḳ-i hidâyete gidiñiz. Ve anları bu vech ile irşâda delâlet eylediñ ve anıñla muḡârebeye ḳıyâm eylediler. Ve saña ezâ vü cezâ ve nâ-sezâ söylediler. Ba‘dehu seni bir câh-ı ‘amiḳe bıraḳdılar. Bu ana ḳadar anda Mecûsi idiñ bisâṭ-ı ḥayât-ı Muḥammedi’yi dürdüler. Bir gece ḳavmiñ helâk olup saña ḥalâşlıḳ verdiler. Ba‘dehu ‘âlem-i gaybdan saña nidâ geldi ki yâ Muẓır Ḥazret-i Muḥammed irtihâl-ı dâr-ı dünyâ buyurdu. Ve sen anıñ aşḫâbında dâḡilsin. Yürü Medine’ye git ve merḳad-i münevverin (A 77b) ziyâret et dediler. Binâen ‘aleyh sen râzı geldiñ buyurdu. Muẓır bu kelâmı işitdikde giryân olup eyitdi. Yâ ‘Ali her ne kim beyân buyurduñ şâdik u vâḳı’a muṭâbıḳdır. Ḥazret-i Emir eyitdi. Yâ Muẓır Ḥazret-i Resül buyurmuşdu ki yâ ‘Ali benim vefâtımdan soñra Muẓır nâmında bir kimse

⁵⁴¹ Ey Ali, Allah aklını artırsın!

gelir. Benim selāmımı aña tebliğ eyle. Çün Mużır nüvid-i selāmla hōş-hāl olup Hāzret-i Emir’iñ ser-i sa‘adet-efserlerin taķbil eyledi. Pes Hāzret-i Mużır yüzünden niķābıñ ref‘ini murād eyledi. Mużır daķı ol niķābı yüzünden aldıķda cebininden bir nūr sātı‘ olup temāmı mescid-i münevver oldu. Ba‘dehu Mużır eyitdi. Yā ‘Ali birķaķ su‘ālīm vardır ki cevābına kimse ķadır olmaz. Meķer nebi ve yāhūd vaşl-i nebi ola. Hāzret-i Emir buyurdu. Anlar ne şeylerdir? Mużır eyitdi. Yā Emir ķaber ver ol erden ki peder ü māderi evveli ve ol buķ‘adan ki āb ü emden huşūle gelmeye. Ve ol nerden ķaber vere ki bi-peder vücuda geldi. Ve ķaber ver ol Resūl’den ne cin ve ne ins ve ne melā’ike ve ne behāyim ü sübādan oldu. Ve ķaber ver ol kabrden seni şāhibiyle seyr eder. Ve ķaber ver ol hayvāndan ki kendi aşķābınıñ bīm ü tenzīri tariķine giderdi. Ve ķaber ver ol cismden ki ekl eder ve şurb etmez. Ve ķaber ver ol buķ‘adan ki tārem-i hilķat bir nevbet-āfitāb üzerine zıyā-tāb. Ba‘dehu bir hicāb oldu. Ve ķaber ver ol hicābdan ki kendisinden bir zende mevlūd. Ve ķaber ver ol zenden ki üç sa‘āt zarfında⁵⁴² andan bir ferzend mevcūd oldu. Ve ķaber ver iki sākinden ki hareket etmezler. Ve iki müteķarrikden ki hiķ sākit olmazlar. Ve ķaber ver iki dostdan ki aşlā düşmen olmadılar. Ve ķaber ver iki düşmāndan ki hergiz dostluķ kılmadılar ve ķaber ver anlardan ki ol⁵⁴³ ne şeydir ve ne lā-şeydir? Ve ķaber ver hūb-terin-i eşyā vü zişterin-i eşyādan ki anlar ne şeydir? Ve ķaber ver andan ki ibtidā rahm-ı te‘alluķ idi ve ķaber ver andan ki ķabrde ancaķ ol bāķi qalır. Çün Mużır bu yigirmi su‘ālī eyledi. Hāzret-i Emir cevābında buyurdu. Yā Mużır ol er ki bi-peder ü bi-maderdir. Hāzret-i Ādem pederdir ve ol māde Havvā’dır ki peder ü mādersiz vücut-nümādır ve ol ner ki bi-peder dünyāya geldi. Hāzret-i ‘İsā ve ol Resūl ki cinn ü ins ve melā’ike behāyimden deķildir. Ol gurābdır. *Febe‘se’llāhu gurāben yebķaşı fi’l-‘arđi*⁵⁴⁴ ve ol ķabr ki şāhibiyle buyururdu. Ol bi’l-ķadr ki Hāzret-i Yūnus’ı batnında getirirdi. Ve ol hayvān ki ķavmini inzār etdi. Ol mūr eyitdi ki bālā-yı Süleymān’dan anları dūr ederdi ki ser-i sa‘adet-i Süleymān’a turāb tōkūlmeye ve ol cism ki ekl etdi şurb etmedi. ‘Aşā-yı Mūsā’dır ve ol buķ‘a ki dem-i hilķat bir nevbet-i āfitāb aña zıyā şala. Bir daķı şalmadı. Ol ķa‘r-ı Nil idi ki bir daķı açılmadı. Ve ol cemād ki andan zinde tōğdu. Ol nāķa-i şālīh idi ki ķayadan vücuda geldi ve ol iki sākin ki hareket-i naķlden⁵⁴⁵ emindir. Anlar āsmān (A 78a) ile zemindir ve ol iki müteķarrik āfitāb u māh-tābdır ki gece vü gündüz bilā-sūkūn hareketleri bi-irtiyābdır. Ve ol zen ki üç sa‘āt zarfında tōğurdu. Hāzret-i Meryem’dır ol dost ki düşmen olmazlar. Cismiyle cāndır ve ol iki düşmen ki dost olmadılar mevtle hayātdır ve ol şeyden murād imānla muttaşf olan zātđan kināyet ve ol lā-şey

⁵⁴² 84a-84b-85a: -

⁵⁴³ ol A: B nüshasında yoktur.

⁵⁴⁴ “Sonra, Allah ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için eşeleyen bir karga gönderdi.” Māide 5/31.

⁵⁴⁵ hareket-i naķlden B: hareket ü naķlden A.

kāfirlerden ‘ibāretidir ve aḥsen-i eṣyā şūret-i ādem ve aḳbeḥ-i eṣyā ten-i ādemdir ki seri kesilmiştir ve ibtidā rahm-ı te‘allük eden engüşt-i şehādetdir ve ḳabrde bāḳi ḳalan üstüḥ‘ān-ı ser-bend-i aḳşā-yı zuhrdan ‘ibāretidir. Pes Mużır bu cevābları işitdi. Hemān ḳalkıp **(B 85b)** Ḥazret-i Emir’iñ ser-i mübāreklerini taḳbil edip bi’l-cümle aşḥāb dahi ta‘zim ü tebcil eylediler. Ba‘dehu Mużır eyitdi. Yā ‘Ali beni Ḥazret-i Resül’üñ merḳad-i münevverlerine hidāyet eyle. Ḥazret-i Emir daḥi anı ol muṭāf-ı ḳudsiyāna getirdi. Derhal Mużır ol ḳabri der-āgüş ve ol şanduka-i mübārekeyi istiṣmām-ı ḥoş edip bi-ḥāmūş olup cānını cānāna yetirdi. Pes gördüler ki Mużır teslim-i rūḥ eylemiş. Anı techiz ü tekfin ve Ḥazret-i Ḥamza ḳabr-i şerifine ḳarib mevzi‘de tedfin eylediler.

Menḳabet, Me‘āricü’n-Nübüvve ve Zühretü’r-Riyāz’da İbn ‘Abbās’dan mervidir ki bir Yahūdī Şām’da her şenbe günü tilāvet-i Tevrāt’a meşḡul olurdu. Birgün Tevrāt’iñ dört maḥālinde Ḥazret-i Muḥammed’iñ evşāf-ı cemilesini gördü. Ol maḥali iḥrāk eyledi. Diğər şenbe günü ol vaşfi sekiz maḥalde müşāhede eyledi. Anlar daḥi sū-i zann eyledi ve diğər şenbe günü⁵⁴⁶ on iki yerde görüp ḥayret ile eşk-i rīzān olup⁵⁴⁷ eyitdi. Her çend ben maḥv eylerim. Yine ol evşāf-ı i‘āde ve Ḥudā te‘ala anlardan ziyāde eder. Ba‘dehu aşḥābdan ol ḥazretiñ ḥālini istintāḳ ve izḥār-ı iştīyāk eyledi. Eyitdiler. Ol Muḥammed bir sāḥir kişidir. Anı görmek evlādır. Ol Yahūdī eyitdi. Be-ḥaḳḳ Tevrāt beni anıñ ziyāretinden men‘ eylemek ve anıñ vaşfını Tevrāt’da gördüm. Anıñ muḡayyabātını söylemeñ deyip ‘azm-i rāḥ edip Medine-i münevvereye geldi. İbtidā Selmān’ı gördü ki bir nūrāni zātdır. Anı Ḥazret-i Resül taşavvur edip *ente Muḥammedün* dedi. Ol vāḳt Ḥazret-i Resül’üñ intikālinden otuz gün mürūr eylemişti. Selmān giryān olup gözlerinden eşk-i ḥasret revān oldu. Dedi ben anıñ bir aḥḳar-ı bende ve ḳapısında bir efgendeyim. Yahūdī eyitdi. Luṭf eyle beni aña götür. Ve cemāli müşāhedesine ırgūr. Selmān ol ḥazretiñ irtihālinden ḥaber vermeyip anı aşḥāb-ı Resūla’llāh’a getirdi. Yahūdī ol ḥazretiñ içlerinde olmaḳ fikriyle es-selāmü ‘aleyk Ebā’l-Ḳāsım veyā Muḥammed dedi. Aşḥāb ol dem sine sūz-i efḡān ü nāle ve Yahūdī bu ḥāle ḥayrān u vālih oldu. Emirü’l-mü‘minin buyurdu. Sen kimsin ki muşibetimizi tāze ve āteş-i derūnumuzu efrūḥte ve bi-endāze eylediñ. Ġālibā ol ḥazretiñ irtihāliline ittılā‘iñ⁵⁴⁸ yokdur. Bir māhdır ki ol māh-ı felek risālet-i burc-ı ḡurūbda muḥtefi ve şem‘-i **(A 78b)** şebistān-ı cemāli munṭafi oldu. Yahūdī bu ḥaberi ḥūzn-i eṣeri istimā‘ eyledikde bir āh-ı cān-gāḥ u vird-i ḥasretle āsmānı siyāḥ eyledi.

Li-mü’ellifihî

⁵⁴⁶ günü B: A nüshasında yoktur.

⁵⁴⁷ ḥayretile eşk-i rīzān olup A: ḥayrān olup B.

⁵⁴⁸ ittılā‘iñ A: ittılāḳiñ B.

سو ختم یکسر در آتشدان درد
 آنچه با من کرد غم با کس نکرد
 کاش مادر سنک زادی جای من
 جای شیرم ز هردادی دردهن⁵⁴⁹

Yā Muḥammed evşāfıñı Tevrāt'da oqumaya idim lākin oqudum. Nola idi evşāfıñı bir kerre didārıñla müşerref ola idim. Ve evşāfıñı Tevrāt'da bulduğum gibi bula idim. (B 86a) Ba'dehu eyitdi. Ol ḥazretiñ baña cemāl-i bā-kemālını ta'rif ve ḥüsn-i ḥiṣālını tavşif buyur. Ḥazret-i Emir buyurdu. Anıñ evşāfını imdi ben saña ta'rif edeyim. Yahūdī eyitdi. Seniñ nāmıñ nedir? Buyurdu 'Ali'dir. Taḥkik seniñ nām-ı enāmıñı daḥi Tevrāt'da buldum. Ol ḥazretiñ vaşisi sensin. Pes Ḥazret-i Emir buyurdu. Ḥazret-i Resūl'üñ rüy-i mübārekleri mānend-i āfitāb-ı zıyā-tāb ve çeşm-i ferḥundeleri sivār-beste ve ebrū-yı dil-cūları peyveste ve hilāl-ı māh mişālī muḥaddes ḳaşları ta'rifden vāreste idi. Dendān-i lü'lü'-i dāneleri miyān-ı küşāde idi. Ve ḥin-i tebessümde leb-i mübāreklerinden nūr-ı mevūr ve vaḳt-i tekellümünden şevḳ ü sürūr nā-maḥşūr izhār ederdi. Ve şikem-i ḥazine-i ḥükmü pest-i hümāyūnuna (A 79a) mülḥıḳ ve dūş-ı tā'at-ı pūşu miyānında bir ḥāl-i ferḥunde-fāl-i mülşak idi. Ve ol ḥālīñ üzerinde *lā ilāhe illa'llāh Muḥammedü'r-Resūla'llāh* kelime-i mübārekisi muḥarrer ve zuhrunda *teveccehe ḥāysü*⁵⁵⁰ *şi'te*⁵⁵¹ muşavver idi. Çün Emirü'l-mü'minin ḥilye-i mübāreki beyān buyurdu. Yahūdī taşdik edip yā 'Ali ben daḥi Tevrāt'da bu minvāl üzere buldum. Dedi luṭf ediñ ol ḥazretiñ cāme-i sa'ādet-i encāmelerinden 'ināyet buyuruñ ki istişmām edeyim. Pes Selmān Ḥazret-i Emir'iñ emriyle ḥāne-i Fāṭıma'ya geldi gördü ki sıbṭeyn-i mükerremin ile nālān u giryān ve bu şi'riñ me'ālını giryān eylediler.

Şi'r

ای نور دیده رفتی مارا کذاشتی
 سرکشتگان بی سرو پارا گذشتی
 رفتی بیزم وصل وبدست جفای هجر

⁵⁴⁹ Ateş kabının içinde baştan ayağa yandım. Her ne kadar beni üzse de içimde korku yok. Anne benim yerime keşke taş doğursaydın. Sütün yerine ağzıma zehir verseydin.

⁵⁵⁰ ḥāysü A: B nüshasında yoktur.

⁵⁵¹ Nereye yönelsen ve ne yapsan Allah'ın yardımıyla galipsin.

Çün Selmān kapıyı urdu. (A 79b) Hāzret-i Fāṭima su'āl buyurduḡda ḥādimiñiz Selmān'ım. Hāzret-i Emirü'l-mü'minin ol ḥāzretiñ hırka-i mübāreki için göndermişdir. Hāzret-i Fāṭima eyitdi. Yā Selmān sebebi nedir? Hāzret-i Selmān vaḳı'a-i Yahūdī beyān eyledi. Pes alıp getirdi. Mervidir ki ol hırka-i mübāreki yedi yüzden ruḳ'a-düz sa'adet ü şeref-endüz idi. Bi'l-cümle aşhāb yüzlerine gözlerine sürüp girye āgāz eylediler. Ol Yahūdī daḥi istiṭāb ve Ravza-i muṭahhara'ya gelip zebān-ı iştıyāḳla ḥiṭāb edip eyitdi: *Eshedü enlā ilāhe illa'llāh ve eşhedü enne Muḥammedü'r-Resūla'llāh. Allahümme inḳabilte İslāmi feḳbuḡu rūḥi fi's-sā'atehi*. Ya'ni ey Bāri Hudā eğer İslāmiyyetim'i ḳabūl buyurduñ ise bu sa'atde rūḥumu ḳabz eyle dedi. Fi'l-ḥāl düşüp teslim-i rūḥ eyledi. Aşhāb ba'dehu techiz ü tekfin Baki'-i 'Arafad'da tedfin eylediler.

Menḳabet, Tefsir-i Faḥr-i Rāzi ve Tercümetü'l-Ḥavāş'da mastürdür ki ol ḥāzret irtihālinden soñra Ḳayşer-i Rüm Medine'ye bir mektüb irsāl eyledi. Maзмünü bu idi ki Süre-i fāṭiha yedimize vāşıl ve me'āline ittillā' ḥāşıl oldu. Lākin *ihdina's-sırāṭü'l-müstaḳim*de şübhemiz vuḳū' bulmadı. Şöyle ki eğer diniñiz ḳavim ve ṭariḳ-i müstaḳimdir. Hudā Te'ālā'dan ol ṭariḳ-i hidāyet dilemek müstelzim-i şüphedir. Ve *maḡḍūbi 'aleyhim*'den (B 86b) murād kimlerdir? *Velāḡḡāllin*'den murād nedir? Eğer bunların cevābını gönderesiz bizleri daḥi diniñize döndüresiz. Çün bu mektüb aşhāb yedine vāşıl oldu. Alıp Cenāb-ı velāyet-me'āb ḥużūruna geldiler. Ve ol ḥāzret ba'de'l-muṭāla'a cevābında buyurdu ki: *şebbitnā 'aleyhi fi'd-dünyā vāḥidina ṭariḳe'l-cenneti yevme'l-ḳiyāmeti*. Ya'ni ol rāh-ı rāstı ki bizlere kerāmet ü 'ināyet ḳıldıñ. Bizleri dünyāda anıñ üzerinde sābit ve dā'im ve yevm-i ḳiyāmetde daḥi ṭariḳ-i cennet üzere ḳā'im eyle demekdir. *İnne hāze sırāṭi müstaḳimün fettebiuhu* āyet-i kerimesidir ki istikāmet-i sırāṭı beyānından soñra ittibā' ile emr buyurdu ki ittibā' sırāṭ-ı hidāyet devām ve şebātdan 'ibāret olduğuna delāletdir. Ve *maḡḍūbi 'aleyhim*'den murād ḳavm-i Yahūdī *velāḡḡāllin*'den murād ḳavm-i Naşārā maḳşūddur ki ve *bāe bi-ḡāzabin minallāhi*⁵⁵³ Yahūdīler şānında nüzülü zāhir ve mütebādir ve *ḡallū 'an sevāi's-sebil*⁵⁵⁴ Naşārā ḥaḳlarında şeref-şādır ve āḥir mektūbda yazılmış idi ki Ḳur'an'da ḳanḡı süredir ki ebvāb-ı düzaḡ 'adedince yedi āyetdir. Ve ol sürede yedi ḥarf gelmemiş. Anlar nedir? Hāzret-i Emir anlara daḥi cevāb tahrir buyurdu ki ol Fāṭiha'dır ve ol yedi ḥarf şe cim ze şın zı hı fe'dir deyip mektūbu irsāl buyurdular. Çün Ḳayşer-i Rüm muṭāla'a eylediler. Ve din-i İslām ḥaḳḳ

⁵⁵² Ey gözümün nuru gittin bizi bıraktın. Sarhoşları başsız ve ayaksız bıraktın. Kavuşma eğlencesine gittin. Ayrılığın cefasıyla yaralı ve hasta olarak vefa ehlini bıraktın.

⁵⁵³ "Allah'tan bir gazap uğradı." Enfāl 8/16.

⁵⁵⁴ "Allah'a ulaşmak üzere dizayn edilmiş yoldan saptılar." Māide 5/77.

olduğunu bildi. Ama izhârına kâdir olamadı. Ve gönülünden müslümân olup esirân-ı müslümânı tahliş eyledi.

Menkabet, Tefsir-i Sa‘lebi’de İbn ‘Abdu’llâh Mes‘ûd’dan mervidir ki eyitdi. Kur‘ân yedi harf üzerine nâzil oldu. Ve her harf için zâhir ü bâtın vardır. Ve anlar Emirü’l-mü‘minin nezdindedir. Yâhûd harfdan murâd aşldır ki Kur‘ân uşûl-i seb‘a üzere nâzildir ki anlar muhkem ve müteşâbih ve naşş-ı zâhir ve mücmel ve mü’evvel ve nâsih ü mensühdur.

Menkabet, Erba’in-i Cârü’llâh-ı ‘Alâm’da mastûrdur ki çün *ene Medinetü’l ‘ilmi ve ‘Aliyyün bâbuhâ*⁵⁵⁵ hadîş-i şerifini ba‘zı havâric istimâ‘ eyledikde ber-vech-i hased on sekiz nefer ‘âlimlerinden Emirü’l-mü‘minin (A 80a) huzûruna gelip eyitdiler. Saña bir su‘âlimiz vardır ki ol su‘âl ve ehadîñ cevâbları başka başka olabiliriz ki tahkîk Medine-i ‘ilmiñ bâbısın. Hâzret-i Emir ol nedir? Eyitdiler. Yâ ‘Ali ‘ilm ü mâldan kangıları efđ aldir? Buyurdu. ‘İlm efđ aldir. Zirâ ki mirâş-ı peygamberân ve mâl-ı mirâş Kârûn u hāmândır. Ve biri bu su‘âli eyledi. Buyurdu. ‘İlm mâldan bihterdir ki mâliñ nigh-bânı sensin ve ‘ilm seniñ nigh-bân u saye-bânıñdır. Ve üçüncüde buyurdular. ‘İlm efđ aldir. Zirâ ki aşhâb emvâlin düşmenleri ekşer ve erbâb-ı ‘ulûm cümleye bir ser ve muhabbet-i ‘ulemâ başlarına efserdir. Ve dördüncü de buyurdu. ‘İlm efđ aldir ki mâl taşarrufla nokşân-pezir ve ‘ilm şarf u neşr olduğça ziyâde vü keşir olur. Beşinciye buyurdu. ‘İlm efđ aldir ki aşhâb mâl gâlibâ bahil ü mümsik ve erbâb-ı ‘ilm kerim ü şerif ve kelâmlarıyla mütemessik olurlar. Ve altıncıya buyurdu. ‘İlm efđ aldir ki mâliñ muhâfazasında zahmet çokdur ama muhâfaza-i ‘ilm hâcet yokdur. Yedinciniñ cevâbında buyurdu. ‘İlm efđ aldir zirâ ki rûz-ı kıyâmetde (B 87a) mâliñ için hesap u ‘ilm ise fezâ’il-i nişâbdır. Sekizinciye buyurdular. ‘İlm bihterdir ki mâl-ı tûl zamânla köhne vü lâ olur. Ve ‘ilm tûrduğça a‘lâ vü mücellâ olur. Tokuzuncuya buyurdular. ‘İlm efđ aldir ki ehl-i ‘ilmiñ kulûbu münevver ü bâ-zafer ve şâhib-i mâliñ kulûbu zulmet ü gafletde bi-ferdir. Onuncuya buyurdu. ‘İlm evlâdır ki şâhib-i mâl Fir‘avn mişâli da‘vâ-yı ulûhiyetde ve ehl-i ‘ulûm⁵⁵⁶ mâ ‘abde nâke haqqâ ‘ibâdetike meslekiyle mahviyyetdedir. Pes Emirü’l-mü‘minin buyurdu. Hudâ haqqıyçün eğer nihayet-i ömrüme değin su‘âl edesiz cevâb gayrı mükerrer işidesiz. Çün havâric Emirü’l-mü‘minin’iñ derece-i ‘ilmine vâkıf oldular. Tevbe vü istiğfâra zebân-küşâd ve tarîk-i hidâyet ü reşâda gelip dil-şâd oldular.

Menkabet, Faşlü’l-Hitâb’da ve Ma‘ârif’de Emirül-mü‘minin’dan mervidir ki birgün Seyyid-i kâ’inât ‘aleyhi efđ alü’s-şalât baña buyurdu: *Yâ âhi huzi’l-bâbe fe inne’l-melâiketehu ‘indi ve ye’huzûne minnî*. Ya‘ni ey birâder kapıyı bend eyle. Tahkîk melâ’ike nezdimde benden ta‘lim-i din ve irşâd-ı yakın ahz

⁵⁵⁵ “Ben ilim şehriyim, Ali ise onun kapısıdır.” Hadis-i şerif.

⁵⁵⁶ Ehl-i ‘ulûm A: ehl-i ‘ilm B.

ederler. Pes fevc fev gelip ta'lim ü irşâda kesb-i tekellüm edip giderler idi. Hâzret-i Emir eyitdi. Ben anların âvâzın işitirdim. Anlar üç yüz otuz nefere bâliğ oldu. Ve miqdârlarını ol hâzrete 'arz eyledim. Buyurdu. Beli yâ âhi neden bildiñ dedim. Yâ Resûla'llâh *semi'tü selâşe mi'etihi ve selâşine şavten fe'elmitu ennehum selâşe mi'etihi ve selâşun*. Ol hâzret dest-i mübâreklerin sinem üzere koyup buyurdular. *Zadâke'llâhu imânen ve 'ilmen*.⁵⁵⁷

Menkâbet, yine Faşlû'l-Hıttâb'da maşûrdur ki 'Ömer ibnü'l-Hattâb zamânında bir zen-i mecnûne getirdiler. Zinâ etmiş idi. 'Ömer anıñ recmiyle hüküm eyledi. Emirü'l-mü'minin buyurdular. Hâzret-i Resûl *şalla'llâhu aleyhi ve sellemden* işitdim buyurmuşdur ki *rufî'e'l- kalem 'an selâşin 'ani'l-mecnûni hattâ teberan ve 'ani'l-ğulâmi hattâ yüdrike ve 'ani'n-naîmi hattâ yesteyfîze*. Ya'ni üç kimseden kalem-i tekellûf ref' olundu. Mecnûn'dan ifâkat buluncaya değin ve biri gulâmdan bülûğuna erinceye değin ve biri nâ-kâmdır ki istikâzına değin kalem-i tekellûfden sâlimdir. Pes 'Ömer hüküm-i recmden rücû' edip eyitdi. *'Acezeti'n-nisâi anyelidüne mişle 'Aliyyin ibni Ebi Tâlibin levlâ 'Aliyyün lehâleke 'Ömerü*. Ya'ni zamân-ı 'Ali ibn-i Ebû Tâlib gibi toğurmağdan 'âciz 'Ali olmaya idi 'Ömer'iñ helâki meczûm ve anıñ vücûduyla helâkden fâ'izdir.

(A 80b) Menkâbet, Tefsir-i Fahr-i Râzi ve Kenzü'l-'İrfân'da *leyse 'alellezîne âmenû ve âmilu's-şâlihâtı*⁵⁵⁸ âyet-i kerimeniñ tefsirinde maşûrdur ki 'Ömer ibnü'l-Hattâb zamânında Kıddâme ibn-i Me'tûn şurb-ı hamr ederdi. 'Ömer anı ihzâr edip icrâ-yı hadd-i mirâr eyledikde bu âyeti okuyup baña lâzım olmaz dedi. Ve 'Ömer dañi hadden ferâğât eyledi. Bu haber Emirü'l-mü'minin'e reside olup dârü's-şur'a geldi. Ve buyurdu. Yâ 'Ömer niçin hiddet icrâ etmediñ. Ömer buyurdu. Yâ 'Ali Kıddâme bu âyet-i kerimeyi okudu ve hüccet edip baña haddi lâzım olmaz dedi. Emirü'l-mü'minin eyitdi. Yâ 'Ömer Kıddâme bu âyet-i mâşadağ ve aña müsteħağ değildir. **(B 87b)** Zirâ ki mürtekib harâmdır. Ve ehl-i imân olan harâmı helâl i'tikâd etmez. Evvelâ Kıddâme tevbe-i telkin ile ba'dehu haddi icrâ buyur. Eğer tevbe etmezse başını ur ki kâfir olmuşdur. Bu haberi Kıddâme işitdikde derhâl tevbe eyledi.

Menkâbet, Defter-i Sâni Ravzatü'l-Ahbab ve Mücellid-i Evvel Hâbibü's-Siyer'de irâd olunur ki hicretiñ yigirmi toközuncu sâli 'Osmân *radıya'llâhu 'anh* zamânında kabile-i Cünehi'den bir za'if getirdiler. Ve 'arza yetirdiler ki bu 'avret 'ağd-i nikâhı halvet-i şihhiden altı mâh mürûrunda ferzend tevliid eyledi. 'Osmân *radıya'llâhu 'anh* bilâ-te'emmül anıñ recmine hüküm eyledi.

⁵⁵⁷ Allah ilmini ve amelini artırsın!

⁵⁵⁸ "Salih amel işleyenler üzerine, takva sahibi olmadıkları zaman yediklerinden dolayı bir günah yoktur." Mâide 5/93.

Emirü'l-mü'minin vâkı'aya vâkıf olup dârü's-şur'a geldi. Ve zahmı men' kıldı. Ve buyurdu. Hudâ Te'âlâ buyurur ki *ve hamlehu ve feşâlehu selâşüne şehran* ve bu âyet-i kerimeyi eḳall-i müddet-i ḥaml müştemildir ve müddet-i fişâl *ve'l-velidete yurđı'ine evlâdehünne ḥavlını kâmilin* mûcibiyle iki sâldır ki yigirmi dört şehrdır. Ve eḳall-i müddet-i ḥaml ki altı mâhdır. Yigirmi dört şehir zamm olunca otuz şehir olur. Bu 'avrete zinâ vü recmle hüküm olunmaz. Pes 'Osmân bu kelâmı istimâ' eyledikde ol zenîñ 'adm-i recmine bir kimse irsâl eyledi. Lâkin ol kimseye erinceye ḳadar ol bi-ḳäre recm olunmuş idi.

Beyt

نوشدارو که پس از مرگ بهراب دهند

ندهد فائده کر همه تریاک بود⁵⁵⁹

Menḳabet, Muṭavvel'in Bedi' bahşinde maşṭûrdur ki Emirü'l-mü'minin Ḳanber ile Mu'âviye'ye bir nâme irsâl buyurdu. Bu 'ibâretle *'azzeke 'izzuke fezarâ fezarâ zâlike feleke fehşi fi'leke fele'eleke tehdî bi-hâze*. Ya'ni mağrûr etmiş seni 'izzet. Pes 'âḳıbet-i ḥ'âri ve mezellet üzeriñe olur bed-fi'liñden ḥaşyet eyle. Şâyet ol ḥavf sebebiyle hidâyet buyursun. Çün Ḳanber Mu'âviye nezdine geldi. Ḳanber'iñ bülendine bakıp hezl ṭariḳiyle eyitdi: *Hel indeke ḥaberü mine's-semâi*. Ya'ni âsmândan ḥaberiñ var mıdır? Dedi. Beli *inne 'Aliyyen fi ḳâfeke ve melekü'l-mevtü hevâke*. Emirü'l-mü'minin 'Ali 'aḳabiñde ve melekü'l-mevt ṭalebiñdedir. Ba'dehu Ḳanber pâ-puşlarıyla kilim üzerinde yürüdükde eyitdi: *Fahleu'l-elbike*. Ḳanber eyitdi: *Hâze vâdiye'l-muḳaddesi*. Ya'ni bu mevzi' vâdi-i muḳaddes midir? Mu'âviye ḥacîl olup sükût eyledi. Ve nâmeniñ cevâbında yazdı: *'Alâ ḳadri 'alâ ḳıdri*. Ya'ni miḳdârım üzerinde çömleğim ḳaynadı. Yine muṭavvel ü muḥtaşar-ı ma'nâda maşṭûrdur ki 'Ali 'ulüvvden müştâḳdır ki yüce demektir. Ve Mu'âviye 'av'aveden me'ḥûzdur ki âvâz-ı kelbdır. Mü'ellif eydür ki kütüb-i mu'tebereden manzûrum olmuşdur. Mu'âviye bağı vü 'işyân zamânında Beytü'l-mâl'dan bir mescid binâ edip müfâḥere ederdi. Ve bu ḥaber Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* erişdi. Bu üç beyti yazıp gönderdi:

Şi'r

سمعتك تبنى مسجدا من خيانة

و انت بعون الله غير موققى

كمطعمة الزماء من كسب فرجها

⁵⁵⁹ Sarhoş ol, iç! Öldükten sonra hepsi tiryak olur.

(A 81a) جرى مثلاً للخائن متصدّقی

وقال لها اهل البصوة والتّقى

لك الويل لا تزنى ولا تصدّقی⁵⁶⁰

Ya'ni işitdim māl-ı hıyānetden bir mescid binā edersin. Ama 'avn-i ilāhiye muvaffak olmazsın. Kesb-i fercinden taşadduḡ edici zemnān meşel ki hā'in-i mutaşaddıḡ için anıñla darb-ı meşel cāri oldu. Ol server ki ehl-i (B 88a) başiret ü taḡvādır. Ol zen buyurdu. Ne zinā eyle ḡaṡa eyle ve ne anıñ kesbiyle 'atā eyle.

Menḡabet, Meşābiḡu'l-Ḳulūb'da mervidir ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* Kūfe'de muḡibbāndan bir cem'ile bir naḡl sāyesinde ḡurmā tenāvül buyururdu. Reşid-i Hecri eyitdi. Ne güzel ḡurmā. Ḥazret-i Emir eyitdi. Yā Reşid benden soñra seni bu dıraḡt üzerinde berdār edeceklerdir. Reşid eyitdi. Çün Emirü'l-mü'minin şehid oldu. Hergün gelip pūr ḡam ve dil-zede-i elem hemm ü elem olup dilerdim ki ol ağaç ḡurumaya. Birgün gördüm. Ol ağaçdan bir nime kesilmiş ve bir çāhıñ sūtūn-ı çarḡı olmuş ve diğēr rūz bir kimse geldi⁵⁶¹ ki Emir 'Abdu'llāh seni ister. Ben icābet edip ol cāh üzerine geldikde ayaḡımla ol sūtūna urup eyitdim. Beni seniñ için isterler. Çün İbn Ziyād nezdine geldim. Ol şaḡı eyitdi. Baña dedi ki yā Reşid dūrūḡ-ḡā-yı 'Alī ibn-i Ebū Ṭālib'den beyān eyle dedim. Ol hergiz dūrūḡ söylememiş ve baña ḡaber vermişdir ki yā Reşid seniñ dest ü pā ve zebānıñı ḡaṡ' edip berdār edeler. Ben anı kāzib mi edeyim deyip dest ü pāyını ḡaṡ' edip dilini kesmedi. Ba'dehu berdār-ı āşiyāne-sāz dārü'l-ḡarār olmaḡda iken ehl-i beyt ḡaḡḡında şeref-vālā olan eḡādiş-i şerifleri ḡaḡḡa i'lām ederdi. Ol mel'un işitip ve ḡazaba geldi. Dilini daḡı kesdi ve nuṡḡu yerini buldu. Ve Reşid daḡı şehid oldu *raḡmetu'llāhi 'aleyh*.

Beyt

هرکه در عشق اوشود کشته

دهدش خون بها علی ولی⁵⁶²

Menḡabet, Ravzatü's-Şühedā'da maşṡūrdur ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* leşker-i zafer-peykerleriyle rāh-ı Nehrevān'da bir deyre nüzül buyurdu. Bir pir-i tersā bālā-yı deyrden nidā eyledi ki ey leşker-i

⁵⁶⁰ Bir mescitte sana ihaneti duydum. Sen Allah'ın yardımı olmadan muvaffak olamadın. Sen kazandığından yemiş gibisin. O kazanılanlar, hāinleri tasdik eder gibi akar. Takva ve basiret ehli ona dedik ki; sana kötülük gerekir, sadaka deḡil!

⁵⁶¹ geldi A: gelip B.

⁵⁶² Her kim ki onun aşkında olursa, Aliyyü veliyullah kan bahasını verir.

İslām emiriñize haber ediñ. Bu cānibe gelsin. Hāzret-i Emir iķbāl buyurup geldikde⁵⁶³ ol pir eyitdi. Yā Emir ķande gidersin? Buyurdu. Düşmān-ı din ile harbe giderim dedi. Yā Emir bu sa’āt sitāre-i müselmānān hubūta mā’il ve tāli’-i İslām kuvveti zā’ildir. Birķaķ gün tevķif eyle ki nuķüst-ı sa’ādete mübeddel ve za’f-ı kuvvete muķavvel ola. Emirü’l-mü’minin buyurdu. Ey pir da’vā-yı ‘ilm-i nücūm edersin. Filān sitāreden haber ver. Pir eyitdi. Ben andan vāķıf deķilim. Hāzret-i Emir buyurdu. Ma’lūm oldu. Aķvāl-i āsmāna vāķıf deķilsin. Aķvāl-i arzdan su’āl edeyim. Hāl-i kā’im olduķunuñ mevzi’de ne medfūndur dedi. Va’llāh anı daķi bilmezem. Ol Hāzret-i Emir buyurdu. Bir zarf derūnunda řu miķdār-i dinār ğayrı ma’sūřa ve řu sikke ile daķi meslūk u menķūřa. Pir eyitdi. Bu mūkāřefe saña ne cihetle hāřıl oldu? Ol hāzret buyurdu. Hāzret-i Resūl baña haber vermiřdir. Bu ķavmle harb edersin ki leřker-i İslām’dan on neferden noķřanı řerbet-i řehādet-i ķeřide ve muķālifāndan ondan noķřanı ķalıp bāķileri bi’l-cūmle dereķāt-ı caķime reside (A 81b) olalar. Pir bu sözlerden mūtehāyyir olup ve hāzretiñ buyurduķu mevzi’i hafr eyledi. Ol dinār ol miķdārda ol sikke zāhir oldu. Ol pir derhāl gelip müslümān oldu. Ba’dehu Hāzret-i Emir saŗvet-i tām ve řevket-i mālā-ķelām eyledi. (B 88b) Cānib-i Nehrevān’a teveccūh⁵⁶⁴ buyurup ol leřker-i đalālet-peykerler ile muķābele edip leřker-i muķālif ki dōrt biñ nefer idiler. Üķ biñ toķuz yüz toķřsan bir nefer sākin-i maķarr ve leřker-i İslām’dan yalnız toķuz kiři cennāt-ı ‘āliyāta řāķib-i maķarr oldular. Ba’de’l-feth buyurdu zū’ř-ředyi aradılar bulamadılar. Hāzret buyurdu. Elbette ol küřteler içindedir. Tekrār tecessūs eylediler. Kırķ küřteler zirinde buldular. Ol hey’et ile ki buyurmuřdu.

Menķabet, Ravzatü’l-Aķbāb’ıñ üçüncü defterinde Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enřari’dan mervidir ki ‘Ömer ibnü’l-Haţţāb zamānında Kā’bü’l-aķbār su’āl eyledi. Yā ‘Ömer ol kelime ki ol hāzret hāl-i irtiĥālinde ne tekellūm buyurdu? Kāğı kelime idi? Hāzret-i ‘Ömer eyitdi. Ben ol vaķt hāzır deķil idim. ‘Ali ibn-i Ebū Tālib’dan su’āl eyle. Pes Kā’b Emir’dan su’āl etdikde buyurdu. Ol hāzretiñ āķir kelāmı eř-řalāt eř-řalāt kelime-i mūcibetü’l-necāt idi. Kā’b tařdıķ edip beli yā Emir āķir vařıyyet-i enbiyā budur.

Menķabet, Kitāb-ı Āmāli’de řāliĥ ibn-i ‘İsā bin Aķmed bin Muĥammed ‘İcli Hāriř A’ver’dan isnād u řavil ile rivāyet eder ki Emirü’l-mü’minin *ķerrema’llāhu vechehu* Cebre řarafına ki Kūfe ķurbünde bir maķaldir. Ol hāzretle berāber ol řarafa seyr eyledik. Bir deyrāni üzerine güzer ķıldık ki nāķūs ururdu. Ol hāzret buyurdu. Ey Hāriř bilir misin işbu nāķūs ne söyler? Vařiy-yi hātem-i enbiyā bilir buyurdu. Dūnyā vū ĥarābına đarb-ı meřel edip eydür ki:

⁵⁶³ geldikde A: geldi B.

⁵⁶⁴ teveccūh A: tevcih B.

Şîr

لا اله الا الله حقا

حقا وصدقا صدقا

انّ الدين اجد عتنا

و اشتغلنا و استهوتنا

يابن الدين اجمع اجمع

تفنى الدنيا قرضا قرضا

ما من يوم يمضى عينا

الا او هن ملة و ركنا

قد ضيعنا دارا تبقى

و استوطننا دار الفنى

لسنا ندري ما قصرنا

فيها الا يوما متنا⁵⁶⁵

Ma'lûm ola ki 'arûziyân bu bahrı nâķûsdan istinbât edip bahr-ı nâķûs demişlerdir. Ya'ni kelime-i *lā ilāhe illā'llah* haķķ u şādıķdır. Be-dürüsti dünyā bizi aldatdı ve meşgûl eyledi. Ve sihr ü hıţāba düşürdü. Bizden hiçbir gün geçmez meğer ki bizden bir rûkn-i süst ola. Biz sırr-ı bâķiyi bi-zāyi' etdik. Ve dār-ı fenāyı vaţan tutduk. Bizler āgāh olmadıķ anlara ki tefriţ ü takşir eyledik. Meğer ol gün āgāh oluruz ki eyitdim. Yā Emirü'l-mü'minin Naşārā bilirler mi? Buyurdu. Eğer bileler idi hey'et-i 'İsā'yı kâ'il ü eķānim şülüşe i'tikādına mā'il olmayıp terk kılalar idi. Pes ben rûz-ı diğeri ol nâķûs-ı zen nezdine geldim. Ol ebyâtı okudum. Nâķûs-ı zen eyitdi. Hudā haķķıyçün toğru söyle. Bu ki ma'nādan seni kim āgāh etdi. Dedim ol zāt haber verdi ki dünkü gün benimle bile idi. Nâķûs-ı zen eyitdi. Anıñla peygamberiñiziñ ķarābeti var mıdır? Dedim. Beli İbn 'ammimdir. Ol eyitdi. Va'llāh (A 82a) Tevrāt'da görmüşüm ki āhirde bir peygamber gelecektir. Ve anıñ vaşıyyeti bu nâķûsuñ

⁵⁶⁵ Allah'tan başka İlāh yoktur. Gerçekten dürüstlüğü emr eden dinimizi al. Bizi terbiye et ve isteklerimizi karşıla. Alacaklarının hepsini al. Ayan beyan dünyada ortaya koy. Gözün görmediği gün, gün değildir. Bize ebedî yurttaki dayanak olan iyilik ve rûkunlarıdır. Yok olma yurdunda bize vatan ol. Konuşmak için bize saray gerekmez. Orada ancak gerçek gün vardır.

kelâmın beyân kılacaktır deyip benimle berâber Emirü'l-mü'minin huzûruna gelip müslümân oldu. Elhamdülillâh 'Ali dinü'l-İslâm.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda isnâd u tavil ile İmâm Ca'fer-i Şâdık'dan *rıdvānu'llāhi 'aleyh* menkûldür ki bir A'râbi Hâzret-i peygamber'den (B 89a) yetmiş dirhem nâka bahâsı da'vâ eyledi. Ol hâzret edâ etdim dedi. A'râbi kabûl etmeyip bir hâkim diledi ki ol hâzret Ebû Bekir'i hâkim eyledi. Ebû Bekir ol hâzretten şâhid taleb etdi. Bu eşnâda 'Ömer ibn-i Hattâb geldi. Hâzret-i Resûl 'Ömer'i daği hâkim kıldı. Ol daği Cenâb-ı peygamber'den şâhid istedi. Ol hâzret gâzaba gelip va'llâh bir hâkim gerekdir ki mu'tâbık hükm-i Hudâ hükm-i Hudâ hükm ede. Pes A'râbi'nin ittifâkıyla Emirü'l-mü'minin hâkim olup A'râbi'ye eyitdi. Hâzret-i Resûl edâ eyledim. Dedi ki kelâmda şâdık mıdır? Ya kâzib-i A'râbi şâdık değildir dedikde derhâl ol pişe-i velâyet-i şiri miyânından şemşiri 'üryan edip katl eyledi. Ol hâzret buyurdu. Yâ âhi niçin katl eylediñ? Hâzret-i Emir eyitdi. Bir kimse ki tekzib-i nebi ede şer'an anın katli vâcibdir. Ol hâzret buyurdu. Va'llâh yâ âhi hükmün hükm-i ilâhi'ye mu'tâbık ve rızâ-yı Hudâ'ya muvâfıktır. *Habereke'llāhu fi'd-dine hayran*.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda 'ışbı'-ı Benâne'den isnâd u tavil⁵⁶⁶ ile menkûldür ki çün Emirü'l-mü'minin serir-i hilâfet-i şûriye cülûs buyurdu ve na'leyn-i Seyyidü'l-mürselin'i kadem-i pûşide ve şemşir-i hâtem-i enbiyâyı miyânına keşide kılıp minber üzere şu'ud buyurdular. Eyitdiler: *Elhamdülillâh 'alâ ihsânihi kad recâe'l-hakki ilâ mekânihi* dedi. Ey merdümân su'âl ediñ murâd eylediğiniz şeylerden andan mu'kaddem ki beni bulamazsınız. Bu eşnâda Eş'aş ibn-i Kays eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin mecûsiden ne dürlü cizye alırsın? Hâlbuki anlar kitâbi değildir. Buyurdu. Yâ Eş'aş tahkik anlara kitâb nâzil oldu. Ve Hudâ Te'âlâ anlara peygamber ba's eyledi. Ve anların bir pâdişâhı var idi bir gece bi-hûş u ser-hûş olup duhteriyle mücâme'at eyledi. Kavmi âgâh olup icrâ-yı hadd-i murâd eylediler. Ol pâdişâh eyitdi. Benim bu fi'lime bürhânım vardır. Kavmi eyitdiler deliliñ nedir? Eyitdi. Bilirsiz ki Havvâ Âdem'den halk olmuş iken anı tezvic etdi. Hem-çünân duhterlerin püserlerine verdi. Ve benim bu fi'lim Âdem'e tebeyyü'atdır. Pes kavmi mülzem olup taşdik eylediler ve kendileri daği işlediler. Hudâ teâlâ anlardan kitâbı kaldırdı. Ve bi'l-cümle dâlâletde kaldılar ve münâfıkların hâlini bunlardan işit ve gâzabları müşteddır. Bu hâlde bir kişi eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin beni bir 'amele hidâyet kıl ki anın sebebiyle Hudâ teâlâ baña necât 'atâ buyura. Ol hâzret buyurdu. Âgâh ol ki ikâme-i dünyâ üç nesne iledir. Biri 'âlem-i etkiyâ ve ikinci eşhiyâ ve üçüncü fu'karâdır ki şâbirdir. Her kaçan ki 'âlem 'âmil-i tâhir ve istihyâ-yı şehâvetle ve fu'karâ

⁵⁶⁶ isnâd u tavil B: isnâd-ı tavil A.

şâbir olmaya. Ol vakt dünyâ helâk ü şübûr bulur. Ve harâb olup ‘imâretten dūr olur. ‘Ārifân-ı Hudâ’yı şināsân bilirler ki dünyâ küfre ric‘at eder. Ve merdümân keşret-i mesâcidle mağrûr ve mağlûb ve bir tâ’ife zâhir olur ki ef‘âl-i zerriyle mecma‘ü’l-‘uyûb olalar. Eyyühe’n-nâs Beni Âdem üç tâ’ifedir. Ve biri zâhid-i mücâhid ve biri tâlib-i zevâ’id ve biri şâbir-i hâmid ama zâhid anlardır ki dünyâdan hiçbir nesneye şâd ve evc-i hevâ (A 82b) vü hevese pür küşâd (B 89b) olmaya ve dünyâlıktan her ne şeyi ki zâ’il ola. Maḥzûn olmayıp râzî vü kıâ’il ola⁵⁶⁷ ve şâbir ol kimsedir ki eğerçi ârzü-yı dünyâ etmez. Ama dünyâlıktan eline her ne gelirse memnû’ tutmaz ve râğib-i zevâ’id anlardır ki ger helâl ve gerek harâm anlar ile iğtinâm ve celbine ihtimâm eder. Bir mesâ’il eyitdi. Yâ imâm ‘alâmet-i imân nedir? Buyurdu. Hudâ Te‘âlâ’nıñ farz u vâciblerine teveccüh-i⁵⁶⁸ nazar ve menhi eylediklerinden ictinâb u hâzer ol sâ’il şiddik-i Ḥazret-i Emir’i taşdik edip gözden nihân oldu. Ḥazret tebensüm edip buyurdu. Birâderim Hızır ‘aleyhi’s-selâm idi.

Menkabet, Kifâyetü’l-Mü‘minin’de mervidir ki Ebû Bekir *radıya’llâhu ‘anh*’dan hilâfetinde Hâlid ibn-i Velid bir cemâ‘at ile Beni Ḥayfa kabilesin ki anlar edâ-yı zekâtta ta‘ciz ü tehâvün etmişler idi. İrsâl eyledi. Hâlid anlara ğâlib olup ğanâyim-i bisyâr ve esirân-ı bi-şumârla getirip Medine’ye geldi. Çün mescide dâhil oldular. Aña bir kabileden Ḥavle nâm bir pākize duḡter-i sa’âdet-i aḡteriñ nazarı merḡadi pāk-i şâh-ı levlāk vâkı‘ olup ve girye kılıp eyitdi. Yâ Resûla’llâh saña ḡalimi ‘arz u şikâyet eylerim. Ḥalife eyitdi. Şikâyetiñ nedir? Ol pākize eyitdi. Bizler ehl-i tevḡidiz. Bizleri ne vech ile esir ve mālımızı ğanâ’im-pezir eylediñiz. Ḥalife eyitdi. Sizler zekâtdan imtinâ‘ ve şerâ’it-i İslâm’ıñ irtifâ‘ına meyl etmişsiniz. Ḥavle eyitdi. Vâḡ’a buncılayın deġildi. Zamân-ı resûl’de zekâtlarımız fuḡarâya verir idik. Yine düstûr-ı sâbık üzere ‘amel olunmasını iltimâs eyledik. Qabûl etmediler. Ve isnâd-ı irtidâd-ı esir ve bizlere zulm-i bidâr eylediler. Ḥuẓẓârdan biri eyitdi. Yâ Emir bu duḡteri nice söyletirsin. Çünkü müte‘allik-i sebeb oldular. Bu sözü ḡalâşlarına vesile kıldılar. Ḥavle eyitdi. Toġru söylerim. Ammâ ki sizler i’timâd etmeyip her ne dilerseñiz ediñ. Ba‘dehu ḡalife eyitdi. ‘Ahd-i Resûla’llâh’da bir fâ’ide var idi ki bir kimse bir esir üzerine câmesin ḡoya ol esir⁵⁶⁹ anıñ olur idi. Sizler daḡi bu duḡter için ol kıâ’ideyi mer‘i tutuñ. Ḥavle eyitdi. Va’llâh bu hergiz müyesser olmaz ve bu ḡayâl-i ḡâm kıat‘i şûret bulmaz. Meġer ol kimse baña mālîk olur ki benim ḡâl-i velâyetimde vuḡû’a gelen ve ol vakt benden şudûr bulan kelimâtı beyân ede. Ḥuẓẓârdan biri daḡi eyitdi. Ey duḡter nice bir kelimât-ı maġlaḡa ve suḡenân-ı şafḡata edersin. Bu eşnâda Emirü’l-mü‘minin

⁵⁶⁷ ola A: B nüshasında yoktur.

⁵⁶⁸ teveccüh A: B nüshasında yoktur.

⁵⁶⁹ esir A: esiriñ B.

kerrema'llāhu vechehu teşrif buyurdu. Mācerāyı istimā' eyledikde buyurdu. Ey Havle ol vaqt ki māderindedir. Talaḡ zāhir olduḡda tazarru' vü niyāz eyledi ki *Allahümme sellimine min hāze'l-mevlūdi*. Ya'ni ey Bāri Hudā bu ferzendiñ vilādetinde baña selāmet ihsān buyur. Pes du'āsı (B 90a) icābete ḡarin olup sühūletle mütevellide olduñ. Ve vilādetiñ 'aḡabinde *lā ilāhe illā'llāh Muḡammedü'r-Resūla'llāh* dediñ. Ve yine eyitdiñ. Ey māder beni bir seyyidiñ ḡabāle-i nikāḡına⁵⁷⁰ getir ki benden bir ferzend vücuda gelecekdir ki sa'adet-i dāreyni ḡā'iz olacaḡdır. Bu kelāmı işidip müteḡayyir oldular ve māderin bu kelāmı bir naḡḡās parçasına naḡş edip mevzi'-i vilādetiñe defn eyledi. Ve eyitdi. Ey duḡter bir zamān ola ki seni esir edeler. Bu levḡi alıp nezdinñde ḡıfz eyle. Sen daḡi bāzū-yı (A 83a) rāstiña bend edip getirdiñ. Çıḡar ki ol şāḡib-i ferzend benim ve nāmı Muḡammed olacaḡdır. Rāvi eydür. Ol dem Havle ḡabileye müteveccihen eyitdi. "*Allahümme ente'l-mufaḡḡile'n-nāni evzi'ni en eşḡürü ni'meteke elleti en'amte 'Aliyye.*" Ve ol levḡi çıkardı. Aşḡāb bu vāḡı'a-i ḡaribeyi gördükde dediler. Şadaḡa Resūla'llāh. ḡaysü ḡāle: "*Ene Medinetü'l-ilmī ve 'Aliyyün bābuhā.*" Ebū Bekir raḡıya'llāhu 'anh eyitdi. Yā Ebā'l-ḡasen bu duḡter seniñ mülküñdür. Emirü'l-mü'minin ḡavle'yi ihtiyāten Esmā bint-i 'Umeys'e sipāriş eyledi. Ol vaqt Esmā Ebū Bekir'in zevcesi idi. ḡazret-i Emir ḡavle'niñ velisi zuḡūr edinceye ḡadar te'ḡir buyurdu. Ve bir māhdan soñra birāderi geldi. ḡāheriniñ vekāletini alıp 'aḡd buyurdu.

Beyt

برو علم يك ذرة پوشيده نيست

كه پيدا و پنهان بنزدش يكيست⁵⁷¹

Menkabet, yine kitāb-ı mezḡūrda İbn 'Abbās'dan mervidir ki ḡıdve-i aşḡāb 'Ömer ibnü'l-ḡaḡḡāb zamānında bir kişi var idi. Nevāḡi-i Āzerbāycān'da ve anıñ bir şütürü var idi ki me'āşi ana mütevaḡḡıf idi. Birgün ol şütür ḡalebe-i mestiden nahirān şikeste ve beyābāna yüz tutup inḡıyāddan vāreste oldu. Herçend şāḡibi aḡzına küşiş ḡıldı ise de ḡādir olamadı. 'Āciz ḡaldıḡda dediler. Bu gibi ḡādişe 'ahd-i Resūla'llāh'da vuḡū' bulurdu. Ol ḡazretiñ du'āsıyla mündefi' olurdu. İmdi anıñ cā-nişini ḡuzūruna varıp iltimās-ı du'ā et. Ola ki şütürüñ bu ḡaletden ḡalāş bula. Ve rām u ḡalbiñ ārām ḡıla. Pes şāḡib-i şütür Medine'ye gelip ḡalifeye ḡālını 'arz u beyān eyledi. ḡalife eyitdi. İstiḡfār eyle dedi. Çok tevbe eyledim. Ammā mü'eşşir olmadı. ḡazret-i 'Ömer eyitdi. Bir şuḡḡa taḡrir edeyim. Ol şütürüñ öñüne cesāret edip vaż' edesin. Pes ḡazret-i 'Ömer yazdı ki ey eşḡāf-ı cin ve ḡürūḡ-ı şeyāḡin bu meḡtūb 'Ömer ibnü'l-

⁵⁷⁰ nikāḡına A: B nüshasında yoktur.

⁵⁷¹ Onun üzerinde ilmin bir zerresi bile saklı değildir. Ki onun katında gizli ve açık birdir.

Ḥaṭṭāb cānibinden taraḫnıza gönderilmiştir. Gerekdir ki bu şütr-i remideyi rām⁵⁷² edesin. Pes ol şāḫib-i şütür mektūbu alıp Erzincān'e geldi. Rāvi eydür. Ben ol vaḫt Emirü'l-mü'minin ḫuzūruna gelip şüret-i vākı'ayı ol ḫāzrete 'arz eyledim. Buyurdu.⁵⁷³ Muṭābık mu'cize-i nebi kerāmet-i zāhir olur. Ama eğer vaşi-i nebi olursa ben bu kelāmı Ḥāzret-i Emir'den işitdim ve taraşşud oldum ki Erzincān'dan bir kimse gelirse ol şütürün (B 90b) ḫālinden⁵⁷⁴ su'āl edeyim. Birgün gördüm ol şāḫib-i şütür geldi ve şütürün ḫālinden su'āl eyledim. Dedi. Ol mektūbu şütürün önüne ḫodum. Baña ḫücūm edip ağzıyla beni zemine atdı. Ve birāderim bir cemā'atle gelip güc ḫāliyle beni ḫalāş etdi. Ve şütürün dişleri yarasının eşeridir ki yüzlerimi de görürsün. Pes eyitdi. Bāri ḫalifeye gideyim. 'İyālimiñ⁵⁷⁵ ma'aş emrini istirḫām edeyim. Pes ben daḫi anıñla berāber ḫalifeye geldik. Ḥālını 'arz eyledikde 'Ömer ibnü'l-Ḥaṭṭāb eyitdi. Her kābir kişi çāre nitekim her derde bir devā āşikāredir. Ey İbn 'Abbās bu şahşı 'Ali ibn-i Ebā Ṭālib'e getir ki bir çāre 'ināyet buyura. Pes ben ol şahşı alıp ḫuzūr-ı Emir'e geldik. Ḥāzret-i Emir bizi gördükde mütebessim olup buyurdu. Ol şütürün önünde bu du'âyı okudu: "*Allahümme innī eteveccihī nebiyyike nebiyyi'r-raḫmeti ve ehle'l-beyti'llezi aḫtertehüm 'ale'l-ālemin zellāli şu'uvetehā ve keffinā şerrehā fe inneke'l-kāfi ve'l-muāfi ve'l-gālibü'l-kāhir.*" (A 83b) Ve ol kişi bu du'âyı ḫıfz edip revān oldu. Sāl-i ātide ol şahşı gördüm. Ol şütrü zir-i bārına almış ḫacca geldi. Ve bir miḫdār Ḥāzret-i şāḫ-ı velāyet-penāḫ'a taḫdim kıldı. Ḥāzret-i Emir eyitdi. Ben mi beyān edeyim? Ya sen ol şütür ile ḫālīñ nice oldu? Ol kişi eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin beyān buyur. Emirü'l-mü'minin eyitdi. Ol vaḫt ki şütürün muvācehesinde bu du'âyı okuduñ. Derḫāl ol şütür tezellül ü tevāzu' ile nezdiñe geldi. Ve gerden-nihād-ı mihār itā'at u inḫıyād oldu. Ol kişi bu vech ile vuḫū' buldu. Ba'dehu ol kişi her sāl ḫacca gelirdi. Ol şütürden bisyār nef' görürdü. Rāvi eydür ki ol ḫāzret baña buyurdu. Yā İbn 'Abbās bil eğer bir kimseye bir müşkil-kār veya noḫşān u bimārı ṭāri ola. İşbu du'âyı be-ḫulūşu'l-bāl-i ḫarın⁵⁷⁶ ola. Be-faẓl-ı te'ālā ḫāceti revā ve derdlerine şifā bula.

Menḫabet, yine kitāb-ı mezḫūrda İmām Ca'fer-i Sādık'dan *raḫıya'llāhu 'anh* mervidir ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* buyurdu. Ḥudā Te'ālā murād eyledi ki benimle Ya'ḫūb nebi miyānında münāsebet ola. On iki ferzendi miḫdārınca baña daḫi ancılayın iḫsān eyledi. Nitekim Ya'ḫūb Ḥāzret-i Yūsuf'ün ta'zim ü mir'ātında evlādına vaşıyyet eyledi. Ben daḫi Ḥāsan ve Ḥüseyn'iñ mutāba'atını vaşıyyet eylerim ki her ikileri seyyidān-ı cānāndır. 'Abdu'llāh ki pirān-ı emirden idi. Eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin

⁵⁷² rām A: nām B.

⁵⁷³ buyurdu A: buyur B.

⁵⁷⁴ Ḥālinden A: ḫālın B.

⁵⁷⁵ 'İyālimiñ A: 'ālemiñ B.

⁵⁷⁶ ḫarın B: ḫāri A.

Muhammed Hanife anlar ile berāber değil midir? Hāzret-i Emir ęazaba gelip niin buncılayın kelāma cūr'et edersin? Görürüm seni ki pister-i h 'abında ma'd m ve  atili  dađi n -ma'l m (B 91a) ola. S b ta ermişdir ki zam n-ı muht rda Muş'ab Zübeyr  atına rev n oldu. Ve bir menzilde pestir-i h 'abda ma t l u  atli dađi mech l oldu. M 'ellif eydür ki Ravzatü'   hed 'da ma t rdur ki H zret-i Emir' n on sekiz nefer evl d-ı zek ru var idi. Altı neferi h l-i  aferinde vef t eyledi. Ve Mu sin sa a  v  i' oldu. Ol zam n ki H zret-i Emir zeb n-ı m b rekinden evl d-ı Ya'  b 'adedince on iki evl d-ı c ri anlar hay tda  aldılar.

Menğabet, kit b-ı mezk rda  m m Hüseyin *aleyhi's-sel m*'dan mervidir ki birgün pederim h z runda *iz  z lzileti'l-erdu zilz leh *⁵⁷⁷  yetini o udum. *Ve   le'l-ins n  m  leh , yevmeizin t haddi   a baraha*⁵⁷⁸  yetine geldikde buyurdu. Ol ins n benim. Ve bu e n da  bn 'l-Kevv  n m bir kimse eyitdi. Y  Emir ve 'ale'l- a'  fi ric l n'⁵⁷⁹ kimlerdir? Buyurdu. Ol ric l daği bizleriz. Mu ibb nımsı sim l rından  anır ve  ır    üzerinde anlara  ayanırız. Hayf ol kişiye ki anları ink r ederler deyip bir a  mertebe deyecek buyurdu. H lbuki  bn Kevv  izh r-ı muğabbet ederdi. Ama ser 'iri ma fi idi. Ol zam n ki Nehrev n v   ' buldu.  bn 'l-Kevv  Hav ric'e d hil ve   h-ı Merd n'a mu  lif ve mu  bil ve   ir derek t-ı nir na v  ıl oldu. Ve H zret-i Emir' n deyecek kel mının  ırr-ı bilindi ve bir kimse daği eyitdi. Y  Emirü'l-mü'minin ben seni  mu ibb nı ım. Ol h zret buyurdu: *Kezebe*.⁵⁸⁰ Ol kimse eyitdi. *A abte*. Y  'Ali tah    z m 'ire v  ıfsın. Ve bir kimse daği gelip eyitdi. Y  Emirü'l-mü'minin ben seni  evl dların  i'alarıym. H zret-i Emir buyurdu.  z  n sözüyle muv fı  değildir. (A 84a) Bizim dostlarımızın ' l met-i ma    aları vardır ki ol ' l met ile anları biliriz. Ma'l mu n ola ki beş kimse bizim h ned nımızda dost olmazlar. Birinci deyy s ve ikinci mu anne  üçüncü p  t-i bi-edebdir. Dördüncü h r m-z de ve beşinci h l-i hayfında rahm-ı m derine d hil ve anda v c da gele. Ol kişi H zret-i Emir'den bu kel mı istim ' eyledi. Rencide-d l olup Mu' viye nezdine gitdi. Ve H zret-i Emir'e mu  bele v  mu  atele eyledi.

Li-m 'ellifih 

عینست بر محك حب  آن امام انام

⁵⁷⁷ "Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı vakit." Zilz l 99/1.

⁵⁷⁸ "Ve insan "Ne oluyor buna!" dediğı vakit, işte o gün (yer) haberlerini anlatır." Zilz l 99/3-4.

⁵⁷⁹ "A'  f'ın üstünde onların hepsini simalarından tanıyan adamlar vardır." A'  f 7/46.

⁵⁸⁰ Yalan söylüyorsun!

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda ‘Ümrān pederi Meysem’den rivāyet eder ki birgün Emirü’l-mü’minin buyurdu. Eğer Mu‘āviye seni taleb edip benden teberri etmeği saña emr ederse nice edersin? Dedim. Hāşā ki senden teberri edeyim. Buyurdu. Katliñi emr eder. Dedim. Biñ cānım dañi olsa yoluña fedādır.

Li-mü’ellifihî

اكر سنك جفا ريزد وكر تيربلا بارد

دل از كويت نخواهم كند تا جان در بدن دارم⁵⁸²

Pes ol hāzret eğer buncılayın (B 91b) edesin. Nār-ı düzaḥdan maḥfūz ve benimle behište gidip ni‘am ile maḥfūz olursun. ‘Ümrān eyitdi. Pederim baña eyitdi. Birgün ola ki Mu‘āviye beni taleb ede ve sen diyesin ki Mekke’ye gitdi. Ol serhenglerden birkaçı seninle Kādisiye’de ıalıp tā ben mūrāca‘at eyleyim. Pes ben geldikde beni getireler ve ben bu ḥaberi Emirü’l-mü’minin ‘Ali ‘aleyhi’s-selām’dan işitmişim. Çün bunuñ üzerine bir müddet geçdi. Pederim ḥacca gitdi. Ol eşnāda Mu‘āviye tarafından serhengler gelip ḥānemizi muḥāşara ve Meysem’i muṭālebe eylediler. Ben eyitdim. Pederim Hicāz’a gitmişdir. Pes beni Mu‘āviye nezdine getirdiler. Mu‘āviye dañi pederimi su‘āl eyledikde Hicāz’a gitmiş olduğunu ḥaber verdim. Baña birkaç kişi hem-rāḥ edip Kādisiye’ye irsāl eyledi. Çün pederim mūrāca‘at etdi alıp getirdiler. Vüşülünde Mu‘āviye eyitdi. Eğer ḥayātıñı diler iseñ ‘Ali ibn-i Ebā Ṭālib’den teberri kılasın. Ve aña nefrin ü nā-sezālar söyleyesin. Pederim eyitdi. Ḥudā Te‘ālā’nıñ lā‘neti anıñ düşmenleri üzerlerine olsun ḥāşā ki ben andan teberri edeyim. Ve ṭariḳ-i ḍalālete gideyim. Mu‘āviye ḡazaba gelip ‘Ümrān Ḥariş’iñ kapısı üzerinde ser-nigün aşdılar. Dört günden soñra ağzından ḡan gelirdi. Eydürdü. Su‘āl ediñiz benden tā ḡabāyiḥ Beni Ümeyye’yi beyān edip sizleri andan āḡāḥ edeyim. Mu‘āviye anıñ ağzına licām ururdu. Tā ki tekellüme mecālî olmaya. Hemān ol gün rahmet-i ḡaḡḡa vāşıl oldu *rahmetu’llāhi ‘aleyh*. Ve evvel ol kimse ki ḡā’il-i tevḥid ağzına licām urdu. Mu‘āviye kelb-i ḡāviye idi. Mervidir ki Meysem ol dört gün ḡayātında edā-yı namāz için ruḡşat diledi. Mu‘āviye aña eydürdi ki tā ‘Ali ibn-i Ebā Ṭālib’e nefrin ü nā-sezā demeyesin. ‘İbādetiñ ḡaçan maḡbūl olur. Ḥülāşatü’l-menāḡıb’da Emirü’l-mü’minin *kerrema’llāhu vechehu* muḡabbeteyn üç vech ile beyān etmişdir. Biri zāhiri ve biri dañi bāṭın ve

⁵⁸¹ O halkın imaminin sevgisi mihenk taşına vurunca ortaya çıkar. Kimin helalzāde kimin haramzāde olduğu ortaya çıkar.

⁵⁸² Cefa taşları dökülse ve bela okları yağsa, ta bedende can olduğu sürece gönül senin köyünden gitmez.

üçüncü vechi taḥaḳḳuḳdur. Ama zāhire te‘alluḳ eden vechi oldur ki imān mürüşü’l-velāyetdir. Kemā ḳale’llāhu Te‘ālā: *Allahu veliyyü’d-dine āmenū* ve Emirü’l-mü‘minin daḥi imām-ı ehl-i velāyetdir. Nitekim ḥadiṣ-i şerifde vārid olmuşdur. *Yā ‘Aliyyü ente imāmü (A 84b) külli mü‘mini ve mü‘mineti ba’di.* Pes ehl-i velāyet imān vāsıtasıyla Ḥazret-i Emir’i dost tutarlar ve vech-i bāṭın oldur ki cennet ḳalb-i Muḥammed’dir. Nitekim buyurur: *El-cennetü ve mā fiḥā mi’n-na‘imi mi’n-nūri ḳalbi* ve muḥabbet-i Emirü’l-mü‘minin ḳalb-i Resül’dedir. Ol kimseniñ cennetden naşibi vardır. Lā-cerem Emirü’l-mü‘minin muḥibb ü yārdır. Vech-i taḥḳiḳ oldur ki çün tecelliyāt-ı eḥadiye ile a‘yān-ı şābite zāhir oldu. Ma‘ārif ve cemi‘ esrār-ı a‘yānı Ḥudā Te‘ālā ol tecelli ile insānda vaż’ ü nihāde eyledi. Ve ol şūr-ı ‘ilmiye-i āyineye maḫḫar rūḥ-ı a‘zamdır ki anıñ cevheriyyeti mücellā-yı zāt ve nūrāniyyeti mücellā-yı ‘ilmdir ki şıfātıdır. **(B 92a)** Ve ol rūḥ-ı a‘zam ḥaḳiḳat-i Muḥammed’dir. Lā-cerem mücellā-yı zāt ḳadim-i eḥaddir. Zirā ki bāṭın-ı Aḥmed’dir. Pes bir kimse cemāl-i zāt ve şıfāt-ı ziyādedir. İzhār ol kimse sırr-ı Ḥaydar’a maḫḫardır.

Li-mü’ellifihi Tercümesi

Tā ezelden ḳalbimizde var hevā-yı Murtażā

Cān gözüñüñ tūtiyāsı ḥāk-pāy-ı Murtażā

Ey ḥōş ol cān ḥāk ola rāh-ı vefāsında anıñ

Yüz cihān u cān ola idim fedā-yı Murtażā

Mürde-i ‘ömr ebed olsun aña kim şıdḳla

Cānını ḳıldı fedā-ender-vefā-yı Murtażā

Murtażā’nıñ dostluḡun ḳıl ihtiyār ey şeyḫ-i şehṛ

Olmadı kimse veli çün bi-velā-yı Murtażā

Ger oḡursun şad-hezārān vird yoḡdur hiç sūd

Eyle ey ḥaḳḳ ṭālibi virdiñ şenā-yı Murtażā

Māverā-yı re’y-i Ḥaydar kim diler gümrehdir ol

Gümreh olsun her kim ola māverā-yı emr-i Murtażā

Bāb-ı ‘ilm-i Aḥmed’iñ bir gedası ol yürü

Şāḫlar üzere şeref tıtdı gedā-yı Murtażā

Ger inanmazsañ gedā nezdine gel gör anı kim

Fāriğ ü her dü serā kılmış ‘atā-yı Murtażā
Pāk-dil ol ibtilā mı dünyeden de ba‘dehu
Ey diyen kim albimizdir mübtelā-yı Murtażā
Ey benim yārim gönülden kin ü buğzu terk kıl
Olmağ isterseñ⁵⁸³ eğer sen āšnā-yı Murtażā
udret-i⁵⁸⁴ pāki ebedi envār-ı tecelli-i hużūr
Zāhir eğer nān-ı cū oldu ğıdā-yı Murtażā
Sen ğıdañı eylediñ bi’l-cümle hıkdıla ğased
Şoñra dersin istemem ğayrı rızā-yı Murtażā
Cennet-i Firdevs müştāk-ı liķāsıdır anıñ
Ola Keşfi gibi müştāk liķā-yı Murtażā.

Menķabet, Aĥsenü’l-Kibār’da maştürdur ki Ebū Bekir Şıddıķ *rağıya’llāhu ‘anh* zamānında bir bāzār-gār hezār dinār Ebū Bekir’e emānet verip Beytu’llāh ziyāretine müteveccih oldu. Bir müddetden şoñra mürāca‘at edip geldikde gördü. Ebū Bekir dār-ı beķāya intikāl eylemiş ve ‘Ömer ibn-i Ĥattāb ħalife olmuş. Dārü’ş-şur‘a gelip ol emāneti muṭālebe etdi. ‘Ömer *rağıya’llāhu ‘anh* eyitdi. Ben vāķıf değılim deyip ‘Ā’işe’den su‘āl eyledi. Ol dağı benim haberim yok dedikde bāzırgāñıñ gönlü müşevveş olup Selmān ile mu‘ārefesi olmağın gelip bu ħālī aña ifāde eyledi. Ol dağı anı alıp hużūr-ı Emir’e geldiler. (A 85a) Aĥbār kıldılar. Pes Emirü’l-mü‘minin mescide gelip buyurdu. Yā Ebā Ĥafş ‘Ā’işe’den istizān eyle ki varıp bu emāneti iħrāc edeyim. ‘Ömer *rağıya’llāhu ‘anh* eyitdi. Eyā Ebū’l-Ĥasen meğer Ebū Bekir saña ħaber vermiş ola. Buyurdu. Yā ‘Ömer sen ki cā-nişin olduñ. Seni ħaber-dār eylemek lāzım idi. Seniñ ki ħaberiñ yokdur. Ğayrıları ħande ħaber-dār ede? Ama Ebū Bekir’iñ ħālıķı zemine buyurmuşdur ki derūnunda medfūn olanları baña keşf ede. Pes İmāmü’l-mü‘minin ħānesine gelip ol medfenden dinārı iħrāc edip şāhibine teslim eyledi. Hużzār müşāhede etdikde (B 92b) dediler. Kağı dildir ki evşāf-ı ‘Ali’yi eyleye gerek. ‘İlm ü firāset ve kuvvet ve şecā‘at ve mücāhedet ve seĥāvet ve gerek Ĥazret-i risālet’e nisbet ü ħarābetde ve’l-ĥāşıl her bir cihette cümleden aķdem ve a‘lem ü ‘indi’llāh ħadri a‘zamdır.

⁵⁸³ isterseñ A: istersen B.

⁵⁸⁴ udret-i A: uvvet-i B.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkûrda mastûrdur ki ‘Ömer ibn-i Haṭṭāb’ın⁵⁸⁵ zamânında ‘ulemā-yı Yehūd’dan ‘Ömer huzûruna gelip dedi. Kitāb-ı Hudā ve sünnet-i seniyye-i Mustafā’ya ‘âlim-teriñiz kimdir? ‘Ömer *radıya’llāhu ‘anh* Emirü’l-mü’minin’e işâret eyledi. Ol Yehūd eyitdi. Allah Allah sen müte‘arrifsin ki bu ‘âli cenāb a‘lem ü efḍal-i aşḥâbdır. Pes serir-i hilâfet ‘adem-i iclāsına ne şeyler mâni’ vü esbāb nedir? ‘Ömer eyitdi. Bu zāt bu gibi kâra temāyül etmez. Pes Yehūd eyitdi. Yā ‘Ali saña evvelā su‘âlim üç şeydir. Eğer cevābın veresin diğér su‘âllerime daḥi cevāb ırgüresin. Ḥazret-i Emir eyitdi. Eğer cevāb verir isem din-i İslām’ı qabûl eder misin? Yehūd râzı olup eyitdi. Yā Emir haber ver baña ol qatre-i hûndan ki ibtidādan vech-i arza tóküldü. Ve beyān eyle ol çeşmeden ibtidā ol cāri oldu ve haber ver ol şecerden ki yeryüzünde ibtidā ol nābit oldu? Ḥazret-i Emir eyitdi. Ey Yehūd i‘tikādınızda ibtidā tókülen hûn Hābil’in qanıdır. Amma böyle değildir. Ol hûn batndır ki Ḥazret-i Şit’in vücûdundan vech-i arza tókülmüşdür. Ve ol çeşme siziñ i‘tikādınızda Beytü’l-muqaddes’de cāri olmuştur. Lākin ḥaḳıqat-i ḥâlde ol çeşme ḥayātdır ki zamān-ı Zü’l-qarneyn’de Hızır *‘aleyhi’s-selām* anı buldu. Ve bir biryān olmuş aña düşüp zinde oldu. Ve Mūsā ve Yūşa‘ *‘aleyhi’s-selām* aña erdiler ve daḥi i‘tikādınızda evvel nābit olan şecere lākin böyle değildir. Belki Âdem *‘aleyhi’s-selām* ol fecveyi behiştten berāber getirip bi’l-cümle eşcāra andan bitirdi. Ol Yahūdi eyitdi. Hudā ḥaḳkıyçün pederim Hārūn ve Mūsā imlālarıyla yazılmış olduğunu baña getirdi. Ba‘dehu eyitdi. Haber verdiñiz üçden ki seyyid nām *‘aleyhi’s-salāti ve’s-selām*’dan soñra imām kaç ‘adeddir? Ve ikinci su‘âlim anlar qanğı cennetde muḳim olurlar. Ve üçüncü āsmāndan zemine nāzil olan qanğı taşdır? Ḥazret-i Emir buyurdu. Ba‘de’n-nebī imām işnā-‘aşer ve anlar cennet-i ‘Adn’da hem-civār-ı ḥayrū’l-beşerdir. Ve āsmāndan zemİne⁵⁸⁶ nāzil olan taş i‘tikādınızda şuhre-i Beytü’l-muqaddes’dır. İmā fi’l-ḥaḳıka ol Ḥacerü’l-esved’dır. Yahūdi eyitdi. Va’llāh ben daḥi kitāb-ı Hārūn’da bu vech ile gördüm. Ba‘dehu eyitdi. Yā Emir ‘ömrü vaşıyyeti ḥātem-i enbiyā kaç sâldir ve sebep-i irtihālî nedir? Ḥazret-i Emir buyurdu. ‘Ömrü altmış (A 85b) üç yıldır. Ve sebep-i irtihālîm şemşir-i semdār ve qātilim āḳur-ı nāka-i şālihden eşkā vü bed-tebārdır. Yahūdi giryān olup eyitdi: “*Eşhedü enlā ilāhe illā’llāh ve eşhedü enne Muḥammedü’r-Resūla’llāh ve eşhedü inneke vaşıyyi Resūla’llāh.*” Ba‘dehu ḥaṭṭ-ı İbrāni ile bir varaḳ çıkarıp Ḥazret-i Emir’e verdi. Ol ḥazret müṭāla‘a buyurup nāmı yār-ı Ḥāliḳu’l-enām olduğuna girye-i (B 93a) sürür edip eyitdi. Ey Yahūdi ben Tevrāt’da Hābil lafzıyla mersûm ve İncil’de Mîdrānız ismiyle mevsûm elḥamdüli’llāh ki nāmım şuhuf-ı ebrārda daḥi sābit ve ber-qarārdır.

⁵⁸⁵ ‘Ömer ibn-i Haṭṭāb A: ‘Ömer ibnü’l-Haṭṭāb B.

⁵⁸⁶ zemİne A: B nüshasında yoktur.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda mervidir ki kıdve-i aşhāb ‘Ömer ibnü’l-Ḥaṭṭāb zamānında birkaç ‘ulemā-yı Yehūd’dan gelip eyitdiler. Yā ḥalife saña birkaç su’ālimiz vardır. Eğer cevāb-ı şāfi alavüz din-i İslām’ıñ ḥaḳḳ olduğunu bilevüz. Ve müslümān olavüz. Ḥalife eyitdi. Anlar nedir? Dediler. Kūfl u kilid-hā-yı āsmān nedir? Ve ne ile mesrūr ve ne ile infitāhı mevcūd olur. Ve ol ki ins ü cinden olmayıp kendi ḳavmine resūl ü nezirdir. Ve ol beş vücūd ki bi-vāsıta-i rahm-ı mevlūddur. Ve ḥaber ver bize birden ikiden üçden dörtten beşden altıdan yediden sekizden tokuzdan ondan on birden on ikiden. ‘Ömer ibnü’l-Ḥaṭṭāb bir zamān fikre varıp buyurdu. Beni ma’zūr tutuñ ki bunlar benim ma’lūmum değildir. Ama sizi bir zāt nezdine götüreyim ki ol zāt ‘ālā-şifāt cümlemizden a’lem ü efḍal ez-her cihet-i etemm ü ekmeldir. Pes anlar ile Emirü’l-mü’minin ḥuzūruna geldi. Ve ol su’ālleri ol ḥelāl-i müşkile ifāde kıldı. Ḥazret buyurdu. Kūfl-ı āsmān-ı şirkden kināyet ü kilidi *lā ilāhe illā’illāh Muḥammedü’r-Resūla’llāh* kelime-i mübārekeden ‘ibāretidir. Ve ol Resūl-i nezir ol mūr idi ki leşker-i Süleymān üzerlerine güzer eyledikde ḳavmini inzār ile muḥāfız-pezirdir. Kemā ḳāle’llāhu te’ālā: *Yā eyyühe’n-nemlūdḥulū mesākineteküm lā yaḥṭimenneküm Süleymānū ve cünūdūhu*⁵⁸⁷ ve ol beş vücūd ki bi-vāsıta-i rahm-ı mevcūd oldular. Anlar Ādem ü Ḥavvā ve ‘İsā Mūsā ve nāḳa-i şālih ve kebş-i İsmā’il’dir. Ve ol bir Allah’dır ki şerik ü naziri yokdur ve müdebbir ü veziri yokdur. Ve ol iki Ādem’le Ḥavvā’dır. Ve ol üç mevālid-i şülüşedir. Ve ol dört kütüb-i semāvidir ki Tevrāt ve İncil ve Zebūr ve Furḳān’dır. Ve ol beş şalāt-ı ḥamsedir ve ol altı eyyām-ı sittedir ki *ve le ḳad ḥalekne’s-semāvāti ve’l-‘erḍa ve mā beynehumā fi sitteti eyyāmin*⁵⁸⁸ ve şeş cihān daḥi olmaḳ ḳābildir. Ve ol yedi *ve beneynā fevḳakūm seb’an şidāden*⁵⁸⁹ āyetiyle seb’a-i semāvāt fevki min fi’l-‘arş ve ol tokuz āyāt-ı tis’adır ki Mūsā ‘aleyhi’s-selām’a irsāl buyruldu. *Tis’a āyātim beyyinātin*.⁵⁹⁰ Ve ol on oldur ki Ḥazret-i Mūsā’ya Tūr-ı Sinā’da otuz gün iḳāmeye va’de ḳılmış ba’dehu on gün ile itmām olunmuş idi. *Ve va’adna Mūsā şelāşine leyleten ve etmemnahā bi’aşrin*.⁵⁹¹ Ve ‘uḳūl-ı aşere daḥi mümkündür. Ve ol on bir birāderden Yūsuf ‘aleyhi’s-selām’dır. *İnni ra’eytü eḥade aşera kevkeben*.⁵⁹² Ve ol on iki ol çeşmedir ki on iki isbāt ‘adedince ḳarb-ı aşā ile ol ḥacerden münferice olmuşdur. *Enidrib bi-aşake’l-ḥacer fembeceset (A 86a) min hüşneta aşrate aynen*.⁵⁹³ Çün Yehūdlar cevāb-ı Emir’i işitdiler. Bi’l-cümle şehādet edip ‘arz

⁵⁸⁷ “Ey karıncalar! Yuvalarımıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin! dedi.” Neml 27/18.

⁵⁸⁸ “Andolsun biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık.” Kaf 50/38.

⁵⁸⁹ “Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik.” Nebe 78/12.

⁵⁹⁰ “Açık açık dokuz āyet verdik.” İsrā 17/101.

⁵⁹¹ “(Bana ibadet etmesi için) Musa’ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilāve ettik.” A’rāf 7/142.

⁵⁹² “Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm.” Yūsuf 12/4.

⁵⁹³ “Kavmi ondan su istediği zaman, Musa (as)’a asasını taşa vurması için vahyettik. Hemen ondan on iki pınar fışkırd.” A’rāf 7/160.

u izhâr-ı (B 93b) imân etdiler. Tahkîk Muhammed hakkıñ Emin’i yâ ‘Ali sen daği anıñ vaşı vü cā-nişinisin. Elhamdü’lillâh ‘Ali tevfiķ. Mü’ellif eydür Kitâbü’l-Ġarâyib’de bu vech ile mastûrdur ki o Yahûdi’ler üç nefer idiler. Biri eyitdi. Benim birkaç su‘âlim daği vardır ki eğer anlarıñ cevâbını alırsam müslümân olurum ve eyitdi. Ya ‘Ali dürrâc ve ħurûs ve ħumri ve ca’d ve esb ve ħimâr ne derler? Ĥazret-i Emir buyurdu. Ey Yahûdi dürrâc “*er-raĥmânü ‘ale’l-‘arşisteva*.”⁵⁹⁴ Ve ħurûs “*üzkürollâhu bimâ ġāfiline* ve ħumri *Allahümmel’eni mubġide âli Muhammedin*” ve ulu “*sübĥâne rabbi’l-ma’bûd*” ve esb rûz-ı cihâdda “*Allahümmen şur ‘ibâdeke’l-mü’minin ‘ale’l-kâfirin*” söyler ve ħimâr ‘işâr üzerine la’net eyler ve İblis’i gördükde bang urur. Ol Yahûdi eyitdi. Yâ ‘Ali rāsit buyurduñ. Ve ben daği Tevrât’da buncılayın gördüm. Ve eyitdi. Yâ ‘Ali Aşĥâb-ı Kehf’iñ ĥalinden ĥaber ver. Ĥazret-i Emir daği Qur’ân-ı ‘azimü’ş-şanda buyrulduġu vech ile ĥaber verdi. Ol Yahûdi daği imân eyledi. Fiġâni buyurur:

Nazm

امام او ست که داند رموز منطق طير

نه⁵⁹⁵ آنکه رهن مردم شود بدانه و دام⁵⁹⁶

Menĥabet, yine kitâb-ı mezĥûrda Ebû Leyli’den mervidir ki mülk-i Rûm mâl-i bisyâr Ĥazret-i Resûla’llâh ĥıdmetine tesyâr eyledi. Ol eşnâda Ĥazret-i Resûl irtiĥâl-i dâr-ı beġâ buyurmuş idiler. Mülk-i Rûm’uñ resûlleri vâĥı’a mülklerine ‘arz eylediler. Ķayşer üç mes’eale yazıp getirdi. Ve eyitdi. Her kim bu mes’ealeye cevâb verirse bu mâlı aña teslim edesiz ki tahkîk ol mucib-i vaşı-i peygamberdir. Eğer cevâb verir bulunmazsa ol mâlı alıp gelesiz. Pes resûller Ebû Bekir nezdine gelip ol su‘âli ma’rûz-ı beyâna getirdiler. Ebû Bekir muṭâla’a edip demiş ki ol ne nesnedir ki taraf-ı Bâri’den mevcûd oldu. Ve ol ne şeydir ki ma’lûmât-ı ilâhiyeden ma’dûd oldu. Ve ol ne nesnedir ki ‘ind-i Ĥudâ’da ol⁵⁹⁷ nesne yokdur. Ebû Bekir bu su‘âlleri istimâ’ında eyitdi. Bu sözler küfrdür. Ve ‘Ömer daği anlara rûy-ı ġaṣab gösterdi. İbn ‘Abbâs anda ĥâzır idi. Eyitdi. Bu inşâf u âdâbdan⁵⁹⁸ değildir. Su‘âle cevâb vermeyip mücâdele edesiz. Dediler. Ey İbn ‘Abbâs bunlarıñ cevâbını sen bilir misin? Eyitdi. Ben bilmem ama bilen zâtı bilirim ki ol zât ‘ilm ü efḍaldır. Ve cümlemize ġâlib ya’ni ‘Ali ibn-i Ebû Tâlib’dir. Dediler. Ĥaberakâ’llâh ey İbn ‘Abbâs toġru söyledin. Pes ol resûller ile bâb-ı Medine-i ‘ilme geldiler. Ve

⁵⁹⁴ “Rahmân, arş’a istivâ etmiştir.” Tâhâ 20/5.

⁵⁹⁵ نه A: B nüshasında yoktur.

⁵⁹⁶ Mantıku’t-tayr’ın aydınlığını bilen kişi o kişi imâmdır. İnsanların döktüğü dâne ve tuzak değildir.

⁵⁹⁷ ol A: B nüshasında yoktur.

⁵⁹⁸ inşâf u âdâbdan A: inşâf-ı edebden B.

su‘alleri ‘arz eylediler. Ol h  zret buyurdu. Ol nesne ki H  d   Te‘  l   anı mevc  d etmedi. Ol nesne   erik-i B  ri’dir. V  c  ddan ‘  ridir ve ol şey ki ma‘l  m  t-ı il  hiden ma‘d  d olmadı. Ol sizin i‘tikad  n  zca ‘  s   Allah’  n o  gludur dersiz. (B 94a) H  lbuki ‘ilm-i il  hide bu yokdur. Kem   k  le’ll  hu te‘  l  : “*Vem   l   ya’lemu f  s-sem  v  ti ve’l-‘ar  i.*”⁵⁹⁹ Ya’ni H  d   Te‘  l   bilmez mi ki   sm  n u zeminde⁶⁰⁰ püseri ola ve ol şey ki nezd-i h  kda yokdur. Ol zulmd  r. Pes res  l-i K  y  er bu cev  bları g    ve   b-ı im  n k  lblerinde c    edip m  sl  m  n oldular. Ol m  l   H  zret-i Emir’e teslim kıldılar. H  zret-i Emir daği miy  n-ı m  ‘mininde tak  sim buyurdu.

Men  kabet, yine kit  b-ı mezk  rda ‘ı  b-ı Ben  ne’den men  k  ld  r. ‘Ömer *rağıya’ll  hu ‘anh* (A 86b) zam  nında beş kimseyi k  yd-ı zin   ile mu  kayyed edip d  r       ’a getirdiler. ‘Ömer *rağıya’ll  hu ‘anh* anlara h  dd-i   ur’a emr eyledi. Emirü’l-mü‘minin h  z  r idi. Buyurdu. Hükm-i K  r  n üzere bunlara hükm edeyim. Pes birine k  tliyle ve birine recmiyle ve birine h  dd-i n  m ve birine n    f-ı h  ddiyle ve birine daği anca   ta‘rizle hükm eyledi. A  h  b su‘  l eylediler ki y   ‘Ali tef  v  t-i a  k  m  n   esb  b   nedir? Buyurdu. Ol kimse ki k  tline hükm olundu. K  fir eyitdi ki zen-i   sl  m ile zin  da bulundu ve ol ki recm sez   oldu mu   sene idi. Ve ol z  ni ki mu   sene değil idi. H  dd-i t  mme m  ste  h  k  dır. Ve ol z  ni ki n    f-ı h  dde e  a  k  dır. Ol g  l  mdır ve a  na ki anca   ta‘riz-i kif  yet eyitdi. Ol div  ne-i bi-dir  yet idi. Pes bi’l-cümle ehl-i Medine tahsin-b  d dediler.

Men  kabet, yine kit  b-ı mezk  rda   m  m Ca‘fer-i     d  k’dan *rağıya’ll  hu ‘anh* mervidir ki eyitdi. Birgün Emirü’l-mü‘minin H  veyre bin M  there’ye ki mezra‘asına giderdi. Buyurdu. Y   H  veyre e  n  -y   r  hda bir   ire m  l  k   olursun. A  l   h  avf etmeyip söyle ki Esedu’ll  hi’l-g  lib senden bana em  n vermişdir.    n H  veyre ol   ire m  l  k   oldu. Emirü’l-m  ‘minini   emrini a  na dedi. Ol   ir beş def’a hemheme ile ba  n a  a  ı eyledi gitdi.    n H  veyre ‘avdet etdi. H  zret-i Emir a  na buyurdu. Y   H  veyre h  l ne vech ile oldu? Dedi. Y   Emirü’l-mü‘minin ferm  n  n   ol   ire söyledim. Be   kerre   ay  a ile ba  n a  a  ı edip gitdi. Ama bilmem ki niye i   aret etdi. Ol h  zret buyurdu. Y   H  veyre ol   iri  n beş def’a   ay  hasından mur  d oldu ki benim sel  m  m     ir-i H  d  ’ya erişdi.

Men  kabet, yine kit  b-ı mezk  rda ma    r  dur ki birgün bir  a   nefer ol h  zret h  z  runa gelip eyitdiler. Y   ‘Ali mur  d eyleriz ki hem ‘  mrde m  l  z  m rik  b-ı sa‘  det-i intis  b  n   olalım. Ve a‘d  l  r  n   ile mu   atele edip a  h  r derece-i   eh  det bulalım. H  zret-i Emir n  r-ı vel  yetle anlar zam  yirimize v  k  f olup buyurdu.   mdi gidi  n ba  ları  n  zı t  r    etdirip ba‘dehu gelip m  l  zemet edi  n.

⁵⁹⁹ “Göklerde ve yerlerde olan herşeyi bilir.” M  ide 5/97.

⁶⁰⁰   sm  n u zeminde A:   sm  n-ı zeminde B.

Pes anlar rûz-ı diğ̃er ser-i nâ-tırâşide huzûr-ı Emir'e gelip ol hâzret buyurdu. Bilmiş oluñ ki kelâmıñız 'an-şamimi'l-ğalb ve hacr-i rızâ-yı Hudâ-yı celb değıl imiş. Zirâ ki müy-ı serden geçmeyen cân u serden nice geçebilir?

Menğabet, yine kitâb-ı mezkûrda Ceyş bin Cünbâme'den menğöldür ki (B 94b) ol vaqt ki merdümân Ebû Bekir'e bi'at eylediler. Ben Emirü'l-mü'minin hıdmetine geldim. Baña buyurdu. Ey Habeş bilir misin ki merdümân aña bi'at eylediler. Kaç sene mu'ammer olacağıdır dedim. Hudâ ve şir-i Hudâ a'lemdir buyurdu. Şu kadar hükümet edip ba'dehu ecel-i mev'ûduyla gider ve 'Ömer'i yerine halife eder. Ol dağı şu miğdâr-ı hükümetde dâ'im olur.⁶⁰¹ Ba'dehu bir şahşın zahmıyla hâlik ve anıñ yerine dağı 'Osmân sâlik olur. Bir nice müddetden soñra müslümânlar icmâ' edip öldüreler. Ba'dehu ilhâğ-ı temâmdan soñra beni halife edip anlarıñ zamanında muğhalife olurlar ve terk-i vifâğ edip nifâğ kılalar. Râvi eydür bu kelâmı ki Hâzret-i Emir buyurdu. Ol vech ile mu'âyene eyledim.

Menğabet, yine kitâb-ı mezkûrda mastûrdur ki İbn 'Alğame Emirü'l-mü'minin huzûruna gelip eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin vâdi-i Kuzâ'yı geçerken Hâlid ibn-i 'Irğağa vefât eyledi. Anıñ için (A 87b) istiğfâr eyle. Ol hâzret buyurdu. Ol ölmez tâ ki mukaddeme-i leşker dâlâlet olmadığça ve Hâbib ibn-i Cemâd 'alemdâr kalmadığça. Ve Hâbib ol vaqt hâzır idi. Ayağa gelip eyitdi. Yâ Emir ben seniñ şî'alarıñdanım. Hâşâ ki benden 'adâvet ü muğalefet zuhûra gele. Hâzret-i Emir eyitdi. Yâ Hâbib lâ-cerem bu kâr vukû' bulur. Ve bâbü's-süb'ân mağall-i 'ubûruñ olur. Pes vâkı'a-i şeni'a cân-gâh-ı Kerbelâ ser-zede-i zuhûr u milâ olduğda 'Abdu'llâh Ziyâd 'Amr Nuğsi'yi sipeh-sâlâr-ı leşker edip ve Hâlid 'alemi Hâbib'e verip ve kendisi muğaddeme-i leşker olup Emirül-mü'minin buyurduğı vech ile bâbü's-süb'ândan 'ubûr eyledi.

Menğabet, yine kitâb-ı mezkûrda İbrâhim Muğammed ibn-i Eş'âri'den mervidir ki Emirül-mü'minin diledi ki bir miğdâr mâl Başra'ya irsâl ede. Bir kimse gelip eyitdi. Yâ Emir ol mâl baña havâle eyle. Tâ Başra'ya erişdireyim. Hâlbuki ol kimse göñlünde karâr vermiş idi ki anı Mekreçe'ye getirip hevâyicine şarf ede.⁶⁰² Hâzret-i Emir buyurdu. Na'im bu malı alıp Mekreçe'ye gidesin ve anda şarf edesin. Ol kimse ki münfa'ıl olup taşra oldu.

Menğabet, yine kitâb-ı mezkûrda İbn 'Abbâs'dan mervidir ki çün Emirü'l-mü'minin *kerrema'llâhu vechehu* berâ-yı 'ahd ve mişâğ-ı mevzi-i Zikâr'a nüzûl buyurup eyitdi. Yarın Kûfe cânibinden biñ kişi erecek. Ve bir er dağı gelip bi'at edecektir. Ben mütefekkir olup dedim. Mübareke ziyâde vü

⁶⁰¹ olur A: olup B.

⁶⁰² eyleye A: ede B.

nokşân olmaya idi. Çün şabâh oldu. Ol cemâ'at zuhûr edip ben anlarıñ ser-râhına geldim ve yegân yegân ta'dâd kıldım. Temâm tokuz yüz toksân nefer buldum. Dedim. Ne 'acebdir biri nâķış oldu. Nâgâh gördüm ki ķabâ-yı şûf yerinde ve âlât-ı ģarb üzerinde bir zât-ı kerrûbi-şıfât gelip müşerref-i mülâzemetle şeref ü izhâr-ı mübâye'etle müşerref oldu ve eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin seniñ muģâlifleriñle muzârebe ve ol ķavm-i baģiler ile ol ķadar muģârebe edeyim ki tâ derece-i şehâdete erişeyim. Ĥazret-i Emir buyurdu. Birâderim Muģammed Muştafâ *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* baña ģaber vermişdir ki o pes nâm bir zâta mülâķi olursun ki ol zât-ı vâlâ âzâd-kerde-i (B 95a) Cenâb-ı mevlâ'dır. Kabile-i Rebi' vü Safer kûsfendânınıñ müyları şumârınca ümmetlerimden anıñ şefâ'atıyla cennete dâģil olalar ve âģir ol zât baģiler elinde şehâdet bula. İbn 'Abbâs eydür. Ben ol vakt ģoş-ģâl oldum ve 'Üveys-i Ĥarâni Ĥarb-i Şıffîn'de şehid eyledi *rahmetu'llâhi 'aleyh. Allahümme yessir lenâ şefâ'atehu.*

Menķabet, yine kitâb-ı mezķürda İbn 'Abbâs ve 'Ammâr Yâsir ve Câbir Enşâri ve Mâlik Eşter ve Mikdâd ibn-i Esved Kindi'den *radıya'llâhu 'anhum* mervidir ki eyitdiler. Ol vakt ki Şâh-ı velâyet-penâh müteveccih-i şâmiyân-ı rû-siyâh oldu. Birģün 'inân-ı 'azimetini bir diģer cânibe mün'aţif buyurdu. Yemin ü yesârına nazar edip bir ţarafa iķbâl buyurdu. Aşģâb eyitdiler. Yâ Emirül-mü'minin bu bir ģayr-ı ţariķdir. Buyurdu. Bu arada bir tersâ vardır. Aña ţariķ-i müstaķimi hidâyet etsem gerekdir. Çün leşker-i zafer-peyker ol deyre ķarib oldular. Bâlâ-yı deyrden bir merd-i tersâ ol leşkeri ve Ĥazret-i şâh'ı gördükde eyitdi. Ey cevân sürģ-rû ķanģı cânibden gelir ve ne ţarafa 'âzim olursun? Cenâb-ı velâyet-me'âb (A 88a) buyurdu. Medine'den gelip ve Şâm'a 'âzimet kılarım. Ol merd-i tersânıñ ģöñlünde envâr-ı imân nümâyân olup dedi. Eyâ Emirü'l-ceyş eyâ sen fırķa-i feriştegân veya zümre-i âdemiyanndan mısın? Ol ģazret buyurdu. Ben muķtedâ-yı ins ü cân ve pişvâ-yı feriştegânım. Ol merd eyitdi. İncil'de tâb tâb ismini gördüm. Eyâ seniñ nâmıñ mıdır? Ol ģazret buyurdu. Tâb tâb nâm-ı Muştafâ ve benim nâmım Şentiyâ'dır. Tersâ eyitdi. Tevrât'da beyt beyt ismini gördüm. Eyâ senin ismiñ midir? Ol ism-i şerif ism-i hâtemü'l-enbiyâ ve benim nâmım Tevrât'da İlyâ'dır. Ol merd eyitdi. Ĥģirü'z-zamânda nüzûlü muntâzır olan Mesih ki zulm ü cevri teb'id ve şırât-ı müstaķimi temhid edecekdir. Sen misin? Buyurdu. Ben 'İsâ deģilim ama ol daģi benim dostlarımdan ve ihlâş-ı peyvestelerimdendir. Tersâ eyitdi. Yoksa sen Mûsâ ve yed-i beyzâ mısın? Buyurdu. Ben Mûsâ deģilim ama ol dahi benim yârlarımdan ve hevâdârlarımdandır. Tersâ eyitdi. Ĥudâ ģaķķıyķün beyân buyur ki nâmıñ nedir? Ol ģazret buyurdu. Her tâ'ife bir isim ile beni yâd ve ol isimden istimdâd ederler. Şöyle ki ķavm-i 'Arab "*hel etâ*" ve tâ'ife-i Tâ'if "*taģmid*" oķurlar. Ve ehl-i Mekke bâbü'l-beled ve melâ'-yı a'lâdan ismim ehad ü

türkân İlyā ile i‘lān ve zengiyān-ı müceylān derler. Ve Frengiyān’da hāmi-i ‘İsā ve diyār-ı Hıttā’da Bülyā bilirler ve ‘Irāk’da Emirü’l-naḥl ile Eşher ve Ḥorāsān’da Haydār ile müştehir olmuşum. Āsmān-ı evvelde ‘Abdü’l-ḥamid ve şāni vü sālīşde ‘Abdü’ş-şamed ve ‘Abdü’l-mecid’im. Rābi‘de zü’l-‘alā ve ḥāmisde müzekki ve sādīşde rabbü’l-‘alā ve yedīncide ‘ale’l-‘alādır ve Ḥazret-i ‘izzet benim imāret ü velāyetimi iştihād ve Emirü’l-mü‘minin nāmıyla yād buyurdu ve ḥāce-i dü serā künyetime Ebū Ṭurāb ve pederim Ebū’l-Ḥasen ile ve māderim Ḥaṭṭāb baña Ebū’l-ma‘şer (B 95b) dedi. Pes ol merd-i tersā bunları istimā‘ etdikde yüzlerin nāḳūsa urup andan bir āvāz zāhir oldu. Ḥazret-i Emir eyitdi. Merd-i tersā bilir misin bu nāḳūs nedir? Tersā eyitdi. Eyā Emir nāḳūs tucdan ma‘mūldür. Ve ben ise ‘ammi ile ma‘lūlum. Ne vech ile idrāk-i ma’nā eylerim. Ḥazret-i Emir buyurdu. Ḥazret-i Süleymān zebān-ı mūr u murḡānı bilirdi. Ben ki vaşi-i peygamber-i āḫirü’z-zamānım. Zebān-ı cemādātı bilirsem ‘acib olmaz. Ey tersā bu nāḳūs “*sübbūḥun ḳuddūsün ra‘ūfun ente ḥaḳḳun ente ḥaḳḳun*” evrādını eyler. Merd-i tersā bir vecd-i ḥāle gelip iḥtiyārsız kendisini bālā-yı deyrden endāḥte ve Ḥudā teā‘lā bir melek irsāliyle ve ḳaya sāḥte eyledi. Tersā bu beytiñ maḫmūnun terennūm oldu:

Beyt

بس که با یاد لبّت جام محبّت خور ده ام

کوش کرد ونست کراز نعره مستانه ام⁶⁰³

Dört yüz tersā ol deyrde mevcūd idi. Bi’l-cümlesi müslümān oldular. Elḥamdüli’l-lāh ‘alā dinü’l-İslām.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda İbn ‘Abbās’dan mervidir ki Emirü’l-mü‘minin Ḥarb-i Cemel’e ‘azimet buyurmuşdu. Dedim yā Emirü’l-Mü‘minin bizim leşkerimiz kem ve muḥālifler keşir ü muḥkemdir.⁶⁰⁴ Birḳaç gün tavaḳḳuf buyur ki ‘asker tecemmü’ ede. Buyurdu. Yā İbn ‘Abbās yarın işbu ṭarīḳden üç bölük gele ve her bölük beş biñ üç yüz altmış beş nefer ola. Çün ferdāsı rüz Kūfe yoluna dide-rüz oldum. Nāgāḥ ḡubār zāhir olup bir leşker nümāyān oldu. İçlerinden bir kimse gelip su’āl eyledi ki sen kimsin? Dedim ben ‘Abbās’ım ve ben daḫi (A 88b) a’dādıñız kaç ferd? Dedi bin üç yüz altmış beş merddir. Ba’dehu bir bölük daḫi geldi. Andan daḫi su’āl eyledim. Ol daḫi mişli sābīḳ ḥaber verdi. Ve anlardan şoñra bir bölük daḫi zāhir oldu. Anları daḫi ke’l-evvel buldum. Ba’dehu Emirü’l-mü‘minin ḥuzūruna geldim. Buyurdu. Yā İbn ‘Abbās ḳande idiñ. Dedim ol cemā’atıñ miḳdārın ma’lūm

⁶⁰³ Senin dudaḡının yādıyla muhabbet kadehini o kadar içti ki, sarhoşların narası deḡilse başkası yoktur.

⁶⁰⁴ keşir ü muḥkem A: keşir-i muḥkem B.

edinmek için gitmiş idim. Her bölükden su'âl eyledim. Ol miqdâr-ı 'âlem-i 'ilm-i selûni buyurmuş idi. Aña muṭâbık haber aldım. Pes ol ḥazret buyurdu. Yâ İbn 'ammi bu kavm-i bâği ile muḥârebe olur. Bi-'avni'llâh leşkerimiz anlarıñ üzerine zafer bulur. Ve anlarıñ emvâlin taḥsim edip her nefere beş yüz dirhem işâbet eder. Çün rûz-ı diğerk leşker muḥâlefet eyler ve gelip tir-i bârân etdiler. Bizler daḥi diledik ki muḳâbele edelim. Ḥazret-i Emir men' edip buyurdu. Henüz leşker-i melâ'ike nâzil olmadı. Çün vaḳt-i zevâl ḳarib oldu. Zırhın pûşide ve ḥarbe sa'y u kûşide eyledi. Fi'l-fevr leşker-i muḥâlif hezimet ü emvâl ve eşyaları dâḥil ḡanimet oldu. Ve her nefere beş yüz dirhem naşib ve iki biñ dirhemi ḳaldı. Bunlar daḥi beş yüz dirhemden Ḥasan ve Ḥüseyn ve Muḥammed Ḥanife ve benim ḥişşelerimize muşibdir. Mü'ellif eydür ki sübhâna'llâh bu mütebâki benim ḥişsem demeyip kendisini ve evlâdını efrâd-ı (B 96a) 'askeri ile müsâvi eyledi. Bu ecildendir ki Server-i kâ'inât Ebû Bekir'e ḥiṭâben buyurdular ki: *Keffi ve keffu 'Aliyyin fi'l-'adli sevâun.*

Menḳabet, yine kitâb-ı mezkûrda İmâm Ca'fer-i Şâdiḳ'dan *raḍıya'llâhu 'anh*⁶⁰⁵ mervidir ki ḥarb-i Cemel'de Ṭalḥa vü Zübeyr eyitdiler. 'Adâvet-i 'Ali ibn-i Ebû Ṭalib'de mişli bulunmadık bir kimse gerekdir ki bu nâmeyi aña işâl ede. Bir kimse eyitdi. Aña 'adâvetde benim mişlim bulunmaz. Dediler. 'Adâvetiñ ne derecededir? Dedi. Farazâ 'Ali ve aşḥâbı derûnumda olmaḳ lâzım gelse anlarıñ ḳatli için nefsime şemşir-zen vücûdumu raḡne-dâr-ı rû-zen olurum. Pes dediler bilmiş ola ki 'Ali eşter-i Resûl'e süvâr ve başında 'imâme-i mübârek Aḥmed-i Muḥtâr ve kemân-ı nuşret-rizânı destinde ve aşḥâb-ı müsteṭâbı piş ü postundadır. Pes ol kişi ki nâmeyi Ḥazret-i Emir'e şundu. Ve ḥazret mütâlâ'a buyurup Zübeyr ve Ṭalḥa ol resûle demişler idi. Ḥazret-i Emir ol resûle anları⁶⁰⁶ beyân buyurdu. Pes ol resûl eyitdi. Yâ Emirü'l-Mü'minin bundan muḳaddem seniñ düşmen-teriñ edem. Elḥamdüli'llâh şimdi tâ'ib ü müstaḡfir olup muḥibb-perver ve iḥlâş-ı kes-teriñ oldum. Ol ḥazret buyurdu. İmdi anlara söyle ki kendi nisâları pesperdede ve ḥarem-i muḥterem-i Resûl-i Ḥudâ meydân-ı ḥarb ve 'arbedededir. Ve Â'işe'ye daḥi de ki resûlün emrini ḳabûl etmediñ. Ṭâği ü bâğiler ile yâr olduñ. Ve perde-i 'işmeti çâk ve ḥâne-i ḥürmetiñi hedm ve bir ḥâk eylediñ. Ḥuzûr-ı Resûl'e ne yüz ile varırsın? Ve ne vech ile i'tizâr edersin? Va'llâh seniñ bu dıraḡt-ı emeliñ meyve-i ḥacâletden ve şemere-i nedâmetden ḡayrı bir vermez. Pes ol merd-i ferzâna fermûde-i Şâh-ı Merdân'a ḳıyâm edip kelimât-ı Emir'i edâdan şoñra mürâca'at edip Ḥazret-i Emir'in (A 89a) şeref-i mülâzemetini ḥâ'iz ve âḥir derece-i şehâdete fâ'iz oldu.

Menḳabet, yine kitâb-ı mezkûrda Ebû'l-Fazl-ı Kirmâni'den mervidir ki 'ömr de 'âbide bir 'avret var idi. Ḥâl-i ḥamlinde birgün göñlü kebâb diledi.

⁶⁰⁵ Raḍıya'llâhu 'anh A: B nüshasında yoktur.

⁶⁰⁶ anları A: B nüshasında yoktur.

Şevherinden taleb eyledi. Ve şevheri derviş ve bir⁶⁰⁷ şâlih-i hayr-endiş idi. İştirā-yı lahma kudreti olmayıp mahzûn oldu. Bu eşnâda bir gāv hānesine gelip ol zen eyitdi. İşbu gāvı zibh eyle. Derviş eyitdi. Ey ‘avret gayrın mālını ne vech ile zibh edeyim? Şabr eyle. Ola ki Kāsımü’l-erzāk halk-ı esbāb edip infāk buyura ve dedi ol gāvı taşra eyledi. Yine ol gāv içeriye girdi. Zen ve şevher miyânında yine mâcerā-yı evvel cāri oldu. Ve şevheri gāvı taşra edip hāneyi muhkem-i bend eyledi. Ol gāv şāh-ı seriyle kapıyı şikeste edip yine içeriye girdi. Ol zen eyitdi. Ey şevher her kâra bir bürhân vardır ve bizim daği bu kârda naşibimiz olduğu bu gāvın duhûlünden der-kârdır. Ve’l-hâşıl zen ol merde cesâret verip zibh eyledi. Hem-sâyeleri düşmenleri idi. **(B 96b)** Varıp şāhibine haber verdiler. Şāhib-i gāv gelip gördü ki haberler şâdıkdır. Ol dervişi ‘Ömer ibn-i Hattâb huzûruna getirdi. Ve māddeyi ma‘raz-ı ‘arza yetirdi. Ve ‘Ömer eyitdi. Ey merd niçin bu kimsenin gāvını zibh eylediñ? Ol derviş mâcerâsını ‘arz eyledi. ‘Ömer eyitdi. Bu delil-i muğâyir hükm-i Celil’dir deyip anın kat‘-i yediyle hükm eyledi. Dervişi meydân-ı siyâsete getirdiler. Ol eşnâda Emirü’l-mü‘minin gelip māddeye āgâh olup şadağa Resûla’llâh deyip ol derviş ile dârü’s-şur’a geldiler. Buyurdu. Yâ Ebâ Hafş Resûl-i Hudâ’nın buyurduğu üzere hükm eyledim ki ol muhbir-i şâdık baña haber vermişdir ki böyle bir hâdişe vâkı‘ olur. Yâ âhi sen şāhib-i gāvın katliyle hükm eyle ve başını gāvın başıyla bir mevzi’e vaz‘ edip esmâ-yı hüs-nâdan tilâvet eyle. Hâkikat hâl-i vuzûha gelir. Pes Hâzret-i Emir emr edip şāhib-i gāvın boynunu urdular ve başını kâvın⁶⁰⁸ başıyla bir araya getirdiler. Ve üzerlerine esmâ-yı hüs-nâdan tilâvet buyurdukda şāhib-i gāvın başından bir âvâz geldi ki ey müslümânlar şāhid oluñ ki ben bu kişiniñ pederini katl edip anın hâliki ve mālını gâşb edip māliki olmuş idim. Hudâ Te‘âlâ hâzretleri Emirü’l-mü‘minin haberiyle cezâ eylesin ki dünyâda beni kaşâş u âhîret-i ‘azâbından hâlâş eyledi. Ba‘dehu ol gāvın başın daği bu vech ile işitdiler. İşbu müşâhede-i hâl ve istimâ‘-ı makālinden ehl-i Medine’ye bir gâzab zâhir olup medâyiğ-i Emir’e zebân-ı küşâde ve Hâzret-i Emir daği muṭma’in-i qalb u şâd oldular. Buyurdular: *Levlâ ‘Aliyyün lehâleke ‘Ömerü.*⁶⁰⁹

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda İmâm Ca‘fer-i Şâdık *rağıya’llâhu ‘anh*⁶¹⁰ mervidir ki ‘Ömer ibn-i Hattâb zamânında birkaç kimse bir duḡteri getirip eyitdiler. Bu duḡteriñ bekâreti zinâ ile izâle olmuşdur. ‘Ömer anları Emirü’l-mü‘minin nezdine getirdi. Ve Hâzret-i Emir ol şāhidleri tefriğ edip birine buyurdu. Ol zen-i müdde‘iye ki bu duḡteriñ bekâreti zinâ ile izâle olmuş ve sizleri daği şāhid kılmış idi. Toğru söyle eğer **(A 89b)** toğru demeyip kızb edersen seni katl eylerim. Ol şāhid eyitdi. El-amân yâ Şāh-ı Merdân hâkikat-i

⁶⁰⁷ bir A: B nüshasında yoktur.

⁶⁰⁸ gāvın A: gāv B.

⁶⁰⁹ Ali olmasaydı, Ömer helâk olurdu!

⁶¹⁰ Rağıya’llâhu ‘anh B: A nüshasında yoktur.

hāl buncılayındır ki ol duhter-i yetmeyi ol zen-i müdde'ye şevheri emānet edip sefere gitmiş idi. Ol zen-i müdde'ye tevehhüm eyler ki seferden geldikde bu duhteri nikāh eyleye. Bunuñ def'i huşuşunda bir tedbir edip hem-sāyelerin da'vet eder. Ve ol duhtere hamr içirip 'aklı zā'il olduğda benānıyla bekāretini izāle kılar. Pes 'ale's-şabāh isnād-ı zinā ile hālifeye teşekki eyledi. Ol dem Hāzret-i Emir buyurdu. Din-i Muḥammedi'de bir kimse şāhidleri tefriḳ eylemedi. Benden gayrı meḡer Dānyāl sigar-ı sinnlerinde etmiş idi. Hūzzār istifsār eylediler ki ol kıssaya nice olmuşdur. Beyān buyur? Eyitdi. Hāzret-i Dānyāl yetim olup bir pirezen terbiyet ederdi. Ol zamān mülūk-ı Beni İsrā'il'den bir Melik iki ḡākim naşib eylemiş idi. Anlarıñ bir zāhid dostları var idi. Ol zāhidiñ bir zen-i şāhibetü'l-cemāl ve ḡāmidetü'l-ḡiṣālī olup ol zāhid ahyānen (B 97a) ḡuzūr-ı Melik'e gelirdi. Ve Melik muḡabbet kıları. Birgün Melik bir mühim için ol zāhidi bir tarafa i'zām eyledi. Ve zāhid dostları bulunan ol ḡākimlere ḡānesini sipāriş ü emānet kıldı. Ve anlar daḡi levāzımāt-ı beyyinesi tavsiyesinde ihtimām ederler idi. İttifāken birgün ol ḡākimleriñ nazarı ol zen-i şālihaya vāḡi' olup cemālīne āşüfte vü ḡayrān ve āteş-i 'aşḡıyla sine-süz u ciḡerleri biryān oldu. Şabra ṡākatları ḡalmayıp muvāşalat dilediler. Ol şāliḡa ḡabūl eylemedi. Anlar eyitdiler. Seni zinā ile müttehime ve recmine ḡükm-i müttehime eyleriz. Ol şāliḡa eyitdi. Zinādan recm olunmaḡ nezdinde evlādır. Ve fi'l-i şeyṡāndan teberri-i taḡşil rızā-yı mevlādır. Pes ḡāḡılar Melik ḡuzūruna gelip 'arz eylediler ki ol zāhid ḡānesi umūrun ve 'avretin bize emānet eylemiş idi. Şimdi ol zen zinā edip 'aynen müşāhede ve iḡdāmları bu ḡālī teferrüs eyleyip terk için bisyār mücāhede eyledik ise de fā'ide-mend ve rişte-i pendimize bend olmadı. Ol Melik bu ḡaberden āzürde-dil olup eyitdi. Benim sizlere i'timādım vardır ama üç gün mühlet veresiz. Ba'dehu ḡükm-i recmiyle fayşal veresiz. Pes üçüncü gün ol Melik'in veziri 'arz eyledi ki zen-i zāhid bir pākize-ef'āl ve bu fi'l-i şeni'in vuḡū'u andan emr-i muḡāldir. Eḡer fermān olur ise kemāl-i tedḡiḡ ve netice-i me'ālī taḡḡiḡ edeyim dedi. Melik aña ruḡşat verdikde ol vezir esvāḡ-ı maḡālde ḡüzer ve teftiş-i ḡāle diḡḡat-i nazar ederken gördü. Dānyāl nām pūr kürk birkaç girdigānla bāzū-yı vesile-i bāzi ile ol vezire rāz-ı keşf eyler. Şu vech ile ki gördüklere söyle ki ben melik olayım. Ve filān daḡi zen-i ābide ve filān ve fülān ḡākimān-ı bi-fā'ide olalar. Ve zen-i şālihaya zinā ile ḡükm-i recmiyle ifṡā kılalar. İmdi bu da'vāya fayşal vereyim dedi. Bu ḡālī gördükde ol maḡālde ḡaldı. Ve netice-i bāziye müteraşşid oldu. Pes Hāzret-i Dānyāl tūde-i ḡāḡ edip ve benden bir şemşir āmāde kıılıp eyitdi. İşbu şāhid ḡākim-i evveldir. Filān maḡāle getiriñ (A 90a) ve bu daḡi ḡāḡı-ı şānidir. Bir diḡer maḡālde yürüyüñ. Ba'dehu Hāzret-i Dānyāl ḡāḡı-ı evveli iḡzār edip eyitdi. Zen-i ābide kimiñ ile zinā eyledi ve ḡāḡḡı mevzi'de etdi? Ol ḡāḡı daḡi filān kesle filān maḡālde eylemişdir. Ba'dehu ḡāḡı-ı şāniyi iḡzār edip su'āl etdikde hem fā'ilde ve hem mekānda iḡtilāf bulundu. Ve Hāzret-i Dānyāl buyurdu.

Meğer sizler ol şālihādan muvāṣalat etdiñiz. Muvāfaḳat etmediği ecilden bu iftirāyı sırı tutduñuz. Pes eṭfāle buyurdu ve nidā ediñiz ki ḳāḍıyān-ı zamāne ṣāhidān-ı dūrūḡ gūyā ne etmişler. Melikiñiz her ikilerini i‘dām edecektir. Pes vezir bu güft u ṣinid ol tıfl-ı reṣidden müṣāhede eyledi. Huzūr-ı Melik’e gelip söyledi. Melik daḡi anları bir minvāl-i mezkūr istintāḳ eyledikde fā’ilde ve mekānda ihtilāfları āṣikārda diḡḳatle sezāvār oldukları der-kār oldu. Ol dem Melik nidā-yı ‘ām etdirdikde ḳāḍıyān-i diyānet-i žāyi‘ān zen-i ‘ābideye efk ü iftirā eyledikleri ecilden (B 97b) Melik anları ḳatlı i‘dām edecektir. Pes ḡalāyık temāṣāya gelip cellādlar her ikileriniñ gerdenlerin urdular. Çün ḡużzār Emirü’l-mü‘minin’den bu ḡikāyeti işidip “ḡabereka’llāh ḡayra yā vaṣıyyi Seyyidü’l-mürselin” dediler.

Menḡabet, yine kitāb-ı mezkūrda maṣtūrdur ki aṣḡāb-ı kibārdan⁶¹¹ biri eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin birkaç sene ḡatırında tutardım ki Ḥāzret-i Resūl’den su’āl eyleyim. Müyesser olmadı. Yā ‘Ali sen beyān buyur ki bir kiṣi ‘ālem-i menāmde bir nesne görür bidār olduğda gūyā ol nesne elinde ṡurur ve ba’zı zamān yādında ḡalmaz ve bir kimse ile menāmda dost olur. Ve diğeriyle daḡi dūṣmānlık vāḡi’ bulur. Bā-ḡuṣūṣ ki her ikilerini bilmezdi. Ve yine menāmda bir nesne görür veyā⁶¹² işidir. Tūl-i müddet anları ferāmūṣ ve bir müddetden ṡonra yine ta’aḡḡul ve derḡūṣ eyler. Bunlarıñ esrārı nedir? Ol ḡāzret buyurdu. “Allāhu yeteveffe’l-enfuse hine mevtihā velleti lem temut fī menāmiḡā, feyumsıḡulleti ḡaḡā ‘aleyhe’l-mevte ve yursilu’l-uḡrā ilā eceli musemmā.”⁶¹³ Ḥükmüyle ḡiçbir kimse nā’im olmaz ki anda ṡübhe-i mevt olmaya ve ol nesneleri ki rūḡ-ı bedenden mufāraḡatı ḡālinde görür. Ol Raḡmāni’dır ve ol rūḡ ten ile ictimā’ ḡālinde gör. Ol ṡeyṡānidir. Ve bir kimse menāmda mu’ārefesi olduğ kimse ile ve biriyle daḡi dūṣmen olur. Sebebi oldur ki Ḥudā Te’ālā ervāḡı vūcūda gelmezden muḡaddem hezār sāl ulūhiyyet hevāda anlara maḡarr vermiş idi. Yekdiğeriine ḡarib olan ervāḡ hem-çünān ḡarin-i ‘ālem-i eṣbāḡ oldular ve ol ervāḡ ki yekdiğeriinden ba’id ve ‘ālem-i ṡuhūdda daḡi dūṣmen-i ‘anid oldu. Ve ol nesneleri ki görür ve işidir. Ba’dehu nisyān eder. Ya’ni ḡiçbir ḡalb yoḡdur ki anda ḡādi olmaya. Ba’zı geceler ḡamerde olduğ gibi vāḡtā ki ḡāle ḡalbi ihāṡa eyleye. Gördüğ nesneleri ferāmūṣ eylerdi de ol kimse Ḥāzret-i Emir’i taṡdik eyledi.

Menḡabet, Ebu’l-Leys-i Semerḡandi Tenbihü’l-Ġāfilin nām-ı kitābında Ebū Sa’id Ḥudri rivāyetiyle maṣtūrdur ki ‘Ömer ibn-i Ḥaṡṡāb’ıñ ḡilāfeti evā’ilinde ben ‘Ömer ve ‘Ali ṡavāf-ı Kā’be’de idik. Çün Ḥacerü’l-esved’e erdik. ‘Ömer

⁶¹¹ kibārdan A: B nüshasında yoktur.

⁶¹² veyā A: B nüshasında yoktur.

⁶¹³ “Allah, (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır.” Zümer 39/42.

eyitdi. (A 90b) Bilirim ki sen bir hacersin sevd ü zebāne qādir değilsin. Eđer Resūl *aleyhi's-selām* seni taqbil etmeye idi ben dađi etmezdim. Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* eyitdi. Yā Ebā Hafş hāmūş ol ki bu hacere hem sevd hem zebān ve yarın üzerlerimize şehādet-nümāyān olur. *Ve izā eḡaze rabbike min Beni Ādeme min zuhūrihim zūrriyyetehūm ve eşhedehūm 'alā enfūsihim elestū bi-rabbikūm qālu belā şehidnā en yeḡūlu yevme'l-ḡiyāmeti innā künnā 'an hāze ḡāfilin.*⁶¹⁴ Hudā Te'ālā zūrriyet-i Ādem'i halk edip anlara bildirdi ki onların Hālık'ıdır. Ol vaqt Hāḡḡ Te'ālā onların üzerine bu haḡḡı yazdı ve bu haceriñ derūnuna vaż' eyledi. Ve buyurdu. Yā Hacer şāhid ol kim her kim saña gelip buse kıla rüz-ı rüsteḡiz ol kimse maḡfūr ola. Pes yā 'Ömer bu hacere sevd ü zebān eyler. 'Ömer *rađıya'llāhu 'anh* eyitdi. *Ne'uzubillāh min munḡaletin leyse lehā Ebū Ḥasenin.* Ya'ni Cenāb-ı ḡaḡḡ'a isti'āze ederiz. Ol bir ḡazıyye-i müşkileden ki anda Ebū'l-Ḥasen olmaya.

Tercüme-i Nazm

Ey sidde-i merfu' u nüh eflākden erfa'

Ey rüy-ı Hudā sende ḡicāb-ı şem' müşa'sa'

Māh-i 'Arab u Şāh-ı 'Acem mefḡar-ı 'ālem

Sulḡān-ı serā perde-i eyvān-ı mülemma' (B 98a)

Şāhenşeh-i din şir-i Hudā hem-ser-i Zehrā

Nefes-i Nebiyyu'llāh ser-be-ser der-i mecma'

Hem a'zam u hem a'lem u hem efḡal ü ekmel

Hem mihter ü hem bihter hem evra' ü eşca'

Şer'e serdār odur hem de vaşiy-yi Aḡmed

Rūşenā andan olur dā'ire-i saḡḡ murabba'

Kimdir ḡayrı 'Ali'den ki Nebi'den şoñra

Diyeler aña be-ḡaḡḡ-ı mir-i ümem Şāh muşaffa'

Fermān-dihi iḡlim-i *selūni* ki ḡaḡiḡat

Gencine-i ādem dađi mecmu'a-i Yūşā'

⁶¹⁴ “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zūrriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şāhit olduk, dediler.” A'rāf 7/172.

Menkabet, Tāriḥ-i A‘sem-i Kūfi’de maşṭūrdur ki çün Ebū Bekir *raḍıya‘‘llāhu ‘anh* teşhir-i Şām için Muhācir ü Enşār’la müşāvere eyledi. Bir kes bir rāy edip ba‘zıları dediler. ‘Asker göndermek gerekdir ve ba‘zıları daḥi⁶¹⁵ eyitdiler. Bi’z-zāt ḥalifeye daḥi gitmek yigrekdir dediler. Bi’l-āḥire menzil-füyūz-ı nāzil-i Emir’e geldiler. Ebū Bekir eyitdi. Ey mir-i ümem sen ne re’y edersin? Ḥazret-i Emir buyurdu. Yā Ebā Bekir gerek leşkeri irsāl et ve gerek bi’z-zāt git. Her iki cihetde feth ü nuşretle zafer ü ‘ināyet-i eḥadiyyetle kuvvet ü fer bulursun. Ebā Bekir eyitdi. Beşşereke’llāhe yā Ebū’l-Ḥasen bu beşāret ne ile işāret olunmuşdur? Ḥazret-i Emir buyurdu. Ol server *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem*’den işitdim ki din-i İslām cemi‘-i edyāna gālib ve her ḳande teveccūh eyleseler feth ü nuşret cālibdir. Pes Ebū Bekir şād olup buyurdu. Ey müselmānān bu kişi vāriş-i ‘ilm-i nebi ve vaşiy-yi Muḥammed-i ‘Arabi’dir. Her ḳavlinde şādıḳ ve şekk eden münāfiḳdır. Pes Ḥazret-i Emir’iñ buyurduḡu üzere fütūḥāt vāḳi’ oldu.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşṭūrdur ki birgün mescid-i Kūfe’de bir kimse eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin Beytū’l-muḳaddes’e gidip anda ‘ibādetle meşḡul olmaḳ dilerim. Ol ḥazret buyurdu. Ol zād-ı rāhı ki müheyyā eylediñ. Anı ḥāneñde tenāvül eyle. Ve bu mescidde ‘ibādete meşḡul ol ki bu daḥi mesācid-i erba‘da ma’dūde ve bunda iki rek‘at namāz sā’ir mesācide her biñ rek‘at namāzdan ziyāde maḥmūredir. Ve daḥi vaḳt-i tūfānda ol tenevvürden ki āb andan cūş eyledi. Bu mescidiñ bu gūşesinde idi. Ve beş sūtūn ki vardır. İbrāhim ve Nūḥ ve İdris *‘aleyhi’s-selām* anda namāz kıldılar ve bir müddet ‘aşā-yı Mūsā bu mescidde idi. Be-ḡavş ü be-‘avn nebilerini bu maḥalde şikeste eylediler. Ve ḳıyāmet günü (A 91a) nice biñ maḥlūḳu bu maḥalde ḥaşr edip bilā-ḥesāb cennete idḥāl edeler. Ve bu mescidiñ şaḥnında bir mürgzār-ı behişt ola ve āḥir zamānda bu maḥalde āb u şir ve rūḡan çeşmeleri zāhir ola. Ve bu mescidiñ yemini zikr ve yesārı fikrdır.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşṭūrdur ki bir vaḳt Emirü’l-mü‘minin müteveccih-i Şām olup Kerbelā’ya erdi. Ve kenār-ı Fırāt’da birḳaç naḥl-i ḥurmā görüp renk-i mübāreki müteḡayyir oldu. İbn ‘Abbās eyitdi. Yā ‘Abdu’llāh bilir misin bu ne mekāndır? Dedi bilmezem. Buyurdu. Yā ‘Abdu’llāh eḡer bile idiñ sen daḥi girye ede idiñ deyip bisyār ağladı. Şöyle ki meḥāsin-i şerife yaşlar revān oldu ve bir āh-ı serd edip āve āve vāḳi’ oldu. Baña āl-i Ebi Süfyān’la ba‘dehu İmāmü’s-şāḳaleyn İmām Hüseyn nazarına getirip eyitdi. Ey ciḡergūşe-i Resūl ve ey nūr-ı dide-i betūl belā vü muḥabbetlere şābir olmaḳ gerekdir. Seniñ pederiñ anları ki āl-i Ebi Süfyān’dan görürsün daḥi görürsün ba‘dehu nüzūl buyurup bir miḳdār şu ṭaleb eyledi. Getirdiler. Vuzū‘ edip iki rek‘at namāz kıldı. Ba‘dehu ḥ‘āba (B

⁶¹⁵ daḥi A: B nüshasında yoktur.

98b) vardı. Pes ıztırāb-ı temāmla bidār olup buyurdu. Yā ‘Abdu’llāh ‘acib bir hāl gördüm ki ebyazü’l-vücūh bir cemā‘at şemşirlerin hamā’il etmişler. Beyāz ‘alemler ile semādan nāzil olmuşlar gelip bir hadd⁶¹⁶ keşide eylediler. Bu ağaçların şāhların zemine düşürüp kandan bir ırmağ cārī olup ve benim Hüseyn’im ol kan ırmağının içinde ıztırāb ve her taraftan imdād⁶¹⁷ u irtikāb ederdi. Bir kimse imdādına gelmezdi. Ve ol cemā‘at eydürlerdi ki şabr ediñ. Ey ferzendān-ı Muştafā vü Murtaẓā ve dil-bendān-ı Fātīma-i Zehrā sizler bed-terin-i halk⁶¹⁸ elinden şehid olursuz ve behişt-i ‘anber-i sirişt ve rıdvān-ı hāzin-i cinānı didārınıza müştāk bulursuz. Ba‘dehu gelip baña ta‘riz kıldılar. Ve beşāret eylediler ki eyā Ebū’l-Hasen rüz-ı kıyāmetde Hudā Te‘ālā çeşmiñi didār-ı Hüseyn rüşen ve gönülleri enesiyle münbasıf ve şen eyleyesin. Bu hālde bidār oldum. Ey İbn ‘Abbās Hudā haqqıyçün muhbir-i şādıkdan baña haber vermişdir ki yā āhi bu vakt ki ehl-i bağiniñ hərbine gidip zemin-i Kerbelā’ya erer ve anda bir vākı’a görürsün. Ey İbn ‘Abbās bu maḥalde Hüseyn’imi ve ittibā‘ını ve evlād-ı Fātīma’dan bir cemā‘ati defn edeler. Anlar bilā-ḥesāb duḥūl-i cennetle kām-yāb olalar. Yā ‘Abdu’llāh bir miqdār seniñle bu tarafı seyr edelim deyip ayağa geldi. Ve seyr-gāhında āhū yatakların bulup anların fażalātını alıp koḳladı. Güyā ol fażalāt ‘anber idi ve buyurdu. Ey ‘Abdu’llāh Ḥāẓret-i ‘İsā havārileriyle bir meclisden güzer edip bu āhūlarıñ fażalātından alıp koḳladı. Ben daḥi ḳudret-i velāyetle hāẓır idim. Ḥāẓret-i ‘İsā ol fażalātı koḳlar ve ağlar idi. Havāriyyun sebep-i giryeden su‘āl eylediler. Buyurdu. Bu arzda ferzendān-ı hātem-i enbiyādan şehid olalar ve bu āhūlarıñ fażalātlarının hōş-bū olması anlarıñ şerefındendir ki bu arzıñ kiyāhını ekl ederler. Ve eyitdi. Ey benim rabbim ol vaşi-i hātem-i enbiyāya rūzi eyle ki bu maḥale gele ve bu fażalātı koḳlayıp teselli bula. Pes huẓẓār bu aḥbārdan bilā-iḥtiyār girye-i eşk-bār eylediler. Ba‘dehu Ḥāẓret-i Emir dört selāmla sekiz rek‘at namāz edā eyledi. İmām Hüseyn-i mazlūma buyurdu. Ey cigergūşe bu vākı’a ḥādiş olduğda (A 91b) zinhār şabr u şekibādan tecāvüz etmeyesin. Ve cüz‘ ü fūrū‘ t̄ariḳine gitmeyesin ki belā-yı müstelzim ve illā muḥannetlere şabr u taḥammül edesin.⁶¹⁹ Rızā-yı cenāb-ı mevlā’dır.

Li-mü’ellifihî

راحت دنیا چو زهر اندر نبات

محنتش مانند برقی بی ثبات

کرچه اول نیش آخرنوش هست

⁶¹⁶ hadd :A ḥaṭṭ B.

⁶¹⁷ imdād A: istimdād B.

⁶¹⁸ bed-terin-i halk A: bi-din-i halk B.

⁶¹⁹ edesin B: A nüshasında yoktur.

Ba‘dehu Emirü’l-mü‘minin mübârek ellerin⁶²¹ âsmâna kaldırıp eyitdi. Ey Bâri Hudâ benim ferzendlerimiñ ‘ömrlerinden berekâtı kaldır ve anları mahzûl ve maḡhûr eyle ve bir miḡdâr destmālına yeşk alıp buyurdu. Yâ İbn ‘Abbâs kaçan bu yeşk alıp ḡan renginde olabilmış ola ki Hüseyn’imiñ şehid olduğu zamândır. İbn ‘Abbâs eydür. Ben ol yeşki hıfz eylerim (B 99a) ve bundan soñra Emirül-mü‘minin ḡumüm ü hamüm tezâyüd eyler ve ‘âkıbet kâr-ı Hüseyn’i endişe kılarıdı. Zeyd ibn-i Erḡam rivâyet eyler ki çün İbn Mülcem *lâ’netu’llāhu ‘aleyh* şemşir urdu. Ol ḡazret kendiden gidip ve bir zamân soñra çeşm-i mübâreklerin açıp İmâm mazlûmu sinesine alıp ve giryân olup buyurdu. Ey maḡsûd-ı cenân ve merd-i cānım ve ey peygamber-i āḡirü’z-zamāniñ yādigāri cevānım görürüm ki düşmenler seni şehid ederler. İbn Erḡam eydür. Dedim. Emirül-mü‘minin kimiñ zehresi ola ki ferzend-i dilbend ḡabib-i Hudâ’ya bu ḡulmü cāsir ve ‘urvetü’l-vüṡḡā mürüvve-i zevi’l-ḡurbāyı kāsir olalar buyurdu. Ey İbn Erḡam bu kâra hiç kimse şarf-ı efkâr etmez. Meḡer bed-terin-i ümmet ve merdûd-ı dergāh-ı rabbü’l-‘izzet ola. Hudâ Te‘ālā nik ü ḡayr versin ve ol kimse ḡāl-i nez’ini şükrü zamāniniñ ḡayrı zamānda görmesin. Zehir eder. Çün bu kelāmı ḡazret-i Emir’den istimā‘ etdim. Mānend-i berg-i ḡazān lerzān u giryân sine-süzān oldum. Ol ḡazret buyurdu. Ey zehir girye fā’ide etmez. Çün ḡükm-i Bâri bunuñ üzerine cāri ola. Hiçbir vech ile şüret-i taḡayyür tutmaz.

Menḡabet, yine kitāb-ı mezkûrda maşḡurdur ki Ebū Mūsā Eş‘ari Fāris ü Kirmān fethinden soñra ‘Ömer ibn-i ḡaṡṡāb’a yazdı ki ḡorāsān’a gide ve ol diyārı daḡi musaḡḡar ede. ‘Ömer *raḡıya’llāhu ‘anh* cevāb irsāl eyledi ki zinhār ol cānibe gitmeyesin. Ve her bilādı ki feṡḡ eylemesin. Bir nā’ib-i maḡmûdetü’l-ḡiṡāl ve bir ‘āmil-i pesendide ef‘āl-i naşib edip Başra’ya gelesin. Ve min-ba’d ḡorāsān sevdāsında olmayasın. Kāşki ḡorāsān ile miyānemizde āhenden bir kūh ola idi. Bu eşnāda Emirü’l-mü‘minin teşrif edip ve ol cevāb-nāmeyi muṡālā’a edip buyurdu. Yâ Ebā’l-ḡafş niçin buncılayın yazdın? Eyitdi. Yâ ‘Ali ḡorāsān bir vilāyetdir ki fiṡrat u tıynetleri şūr u şer ve bi’l-cümle fesād-perverlerdir. Ol ḡazret buyurdu. Yâ ‘Ali ol diyārıñ ḡāşşaları bisyār ve anda Herāt nām bir şehir vardır ki Zü’l-ḡarneyn binā etmişdir ve ‘Uzeyr *‘aleyhi’s-selām* aña gitmiş ve şalāt-ı edā edip ol maḡalde miḡrāb-ı ‘ibādet tutmuşdur. Ve ol şehriñ her ṡarafı āb-ı revān ḡüyā cināndan nişān ve dervāzelerinden melā’ike-i āsmān şemşir-i ‘üryān ile pāsban olmuşdur. Ve ḡārezm nāmıyla bir şehir daḡi vardır ki her kim ol şehirde ḡā’imdir baḡt u sa‘ādetle dā’imdir. Ve diyār-ı Neccāri keşret-i riyāzdan

⁶²⁰ Dünya rahatı zehir gibi bitkilerde onun mihneti öncesi iğne veya yakıcı sonu afiyet olan sebatsız bir şimşek gibidir. Onun iğnesi afiyet gibi aynı kucaktadır.

⁶²¹ ellerin B: A nüshasında yoktur.

merdümānı mānend edeyim. Semerķand daħı maħal-i ‘ibādet ĥayy u ķadimdir. Lākin āħir zamānda anlarıñ helālī Türkān yediyledir. Ve Şāş u Ferġana ahālileri ĥaķķında Ĥudā Te‘ālā’nıñ nice taķdirleri vardır. Sa‘ādet ol kişiyē ki ol iki mevzi‘de birķaķ rek‘at namāz (A 92a) kıla ve yine Sincāb isminde bir belde vardır ki her kim anda fevt olur şēhid şevābın bulur. Ama Belĥ (B 99b) şēhiri bir vaķt ĥarāb olmuş idi. Āħirinde yine ĥarāb olup bir daħı ma‘mūr olmaya ve ehl-i Balķān’a sa‘ādet ki Ĥudā Te‘ālā’nıñ anda nice ĥazineleri vardır. Anlar sim ü zerden olmayıp ‘ilm-i ma‘rifet ĥazineleridir. Çün benim ferzend-i ercümendim İmām Mehdi ĥurūc ede. Bi‘l-cümle anlar aşĥāb ı ittibā‘ ola ve yine sa‘ādet ü nigūluk ehl-i tirmiz üzerlerinedir ki nice mü‘minler vardır ki rızā-yı Ĥudā ve dosti-i Muşţafā ve mürüvvet-i ma‘rifet-i Murtażā‘da fedā vü cān-dāra ve dilleri nuķūş-ı sevādın sādedir. Ama anlarıñ helāki tā‘ūn ile olur. Āħir zamānda Seraĥs şēhrine bir düşmen ġālib gele. Ahālilerin maķtūl kıla ve Ĥayber‘de zelzele ola ve Semnān ahālisi eġerçi Ķur‘ān okurlar ama ĥulķūmlarından ileri gitmez ve seng-i dillerine te‘şir etmez ve din-i İslām‘dan rū-gerdān nitekim tir-i kemāndan perrān olur ve āħirde ķavmi bārān u helāk olup mişāl-i būm menzilleri virān ola. Ve Nişābūr ehli berķ u ra‘dıla helāk ve Gürgān ķavmi fışķ u fücūrda sālīk ama içlerinde ĥişāl-i ĥamideye mālīk erenler daħı ola. Ve Muġān‘da ĥalāyık keşirdir. Ve āħir ĥarāba dūķār ve esirdir. Ve Taberistān‘da merd-i sālīĥ kılletde ve ekşeri emrāz-ı đalālet ile ‘illetde ola. Ama şēhr-i dide merdümān-ı sefk-i dimā ile nümāyān ve āħir Deylemān elinden helāk bula. Çün Emirū‘l-mü‘minin bilād-ı Ĥorāsān‘ı bu vech ile ta‘rif ü tavşif buyurdu. ‘Ömer eyitdi. Yā Ebū‘l-Ĥasen teşĥir-i bilād-ı Ĥorāsān’a murādıñ tergīb midir? Buyurdu. Yā Ebā‘l-ĥafş ola ki mūkāşefe ile ma‘lūm olmuşdur. Beyān eyledim. Ama evlā oldur ki terk edesin. Zirā ol diyārıñ fethi evvelā Beni Ümeyye‘ye ve şāniyen Beni Hāşim’e müyesser olur.

Menķabet, yine kitāb-ı mezkūrda mastūrdur ki ol vaķt ki Talĥa ve Zübeyr naķż-ı bi‘at etdiler ve Ĥazret-i Emir’e muĥālefet ü ‘iştān tārīķi tutdular ve ķarār verdiler. Evvelā Mekke-i Mūkerreme‘ye gideler ve her ne ki maşlahatdır aña iķdām edeler. Pes Emirū‘l-mü‘minin nezdine gelip ‘Ömer’e niyetiyle icāzet ü ruĥşat dilediler. Ĥazret-i Emir eyitdi. Murādıñız tavāf deġildir. Belki ķalbiñizde bir iĥtilāf-ı fikr-i fāsīd vardır. Ben size kerrātla demişim ki benim bu ĥilāfet-i şūriye meylim yokdur. Nitekim ĥulefā-yı şūlūşe için tecviz eyledim. Sizin yerıñize daħı eylerim. Ķabūl etmeyip muĥālefetde bulunmaġa ķasemler yād etdiñiz ve şimdi bir başķa efķāra zāhib olursuz. Ve sineñizi kineye maħal kılırsız. Zamiriñizi Ĥudā Te‘ālā ĥūb bilir. Her ne ki gönłüñüzde vardır ve ediñ ve her ne cānib ki dilersiz gidiñ. Pes anlar Mekke cānibine revān oldular. Ve İmām-ı Emirū‘l-mü‘minin Ā‘işe‘yi

dağı kendilerine refik kıldılar. El-hâşıl bir leşker cem' edip⁶²² ve Başra'ya gidip Emirü'l-mü'minin ile muhârebe eylediler. Hâzret-i Emir eyitdi. Hudâvendâ Talha ve Zübeyr tav'-ı rağbetiyle etdikleri bi'atı nağz eylediler. Anlara fırsat verme ve mekr ü keydlerini üzerime revâ görme. Ve Zübeyr (A 92b) şıla-i rahme ri'âyet etmedi. Anıñ şerrin benden kifâyet kıl. Tir-i du'â-yı Emirü'l-mü'minin hedef-i icâbet-i qarın (B 100a) olup hemân ol iki gün zarfında maqtûl oldular.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda Ravzatü'l-Ahbâb ve Hâbibü's-Siyer'de mastûrdur ki çün leşker-i Talha ve Zübeyr hâdden tecâvüz eylediler. Hâzret-i Emir buyurdu. Bir kimse gerekdir ki işbu muşhaf-ı şerifi bu kavm-i bâğiye mukâbil tutup ahkâmına da'vet ede. Beni Hâşim'den Müslim nâm bir cevân ileri gelip dedi. Yâ Emir icâzet buyurdularsa bu emre ben kıyâm edeyim. Hâzret-i Emir buyurdu. Ey cevân bu cemâ'at kitabı'llâha çendân hürmet ü itâ'at kılmazlar ve seni helâk ederler. Ol cevân eyitdi. Yâ Emir her ne olursa râziyim. Buyurdu. Evvelâ ellerini kaç' edip soñra katl ederler.

Li-mü'ellifihi

بار سرنه زتن و پا به ره عشق بمان

که درین راه کسی با سرو سامان نرود⁶²³

Cevân eyitdi. Çün rızâ-yı Hudâ hâşıl olur her ne ki gele maqbûl olur.

Beyt

عاشق آن است که در راه تمدّای وصال

کرودسر ز سرز سرش خواهش جانان نرود⁶²⁴

Pes Emirü'l-Mü'minin aña hayır du'âlar edip muşhaf-ı şerifi verdi. Ol cevân leşker-i muhâlife mukâbil olup bu beytiñ mazmûnun okudu.

Beyt

یمن رهبری عشق می روم برهی

که زیر پای بجز نیشتر نمی آید⁶²⁵

⁶²² edip A: kılıp B.

⁶²³ Baş yükünü tenden ayır, bırak ve ayağını aşk yoluna koy. Çünkü bu yolda hiç kimse mal, mülk ve güçle gidemez.

⁶²⁴ Aşık odur ki kavuşma ümidi yolunda, başı başından gitmedikçe sevgilinin arzusu yerine gelmez.

Ve nidā eyledi ki ey merdümān bu elimde olan Qur'ān u kelām-ı Raḥmān ve ḳaṭ'ı imāndır. Şāh-ı Merdān gönderdi. Sizi bu mā'ide-i ilāhiye da'vet eder ve buyurur ki miyānımızda kelām-ı Allah ile ḥükm edelim. Ve muḥālefeti terk edip muvāfaḳat ṭariḳine gidelim. Pes leşker-i muḥālifden bir bedbaht ol cevānıñ şemşiriyle her iki ellerin ḳaṭ' eyledi. Ol cevān muşhafı mānend-i imān sinesine āḥir her taraftan ḥücüm olup şehid eylediler. Mü'ellif eydür. Bu maḳtülāndan murād-ı ḳader aşḥāb-ı şikeste deḡildir. Belki izḥār-ı keşf-i Emirü'l-mü'minin'dir. Eḡer i'tirāz olunursa ol i'tirāz rāvisi olan A'sem-i Kūfi'ye vardırır. Bu faḳir bir nā-ḳalem.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda ve Ravzātü'l-Aḥbāb'da mervidir ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* ḥarb-i Cemel'den soñra birkaç gün Başra'da iḳāmet buyurdu. Çün Kūfe'ye 'azimetden ol bir minber vaż' eylediler. Şu'ūd buyurub ḥamd ü şenāyı Ḥudā-yı vird ü Muḥammed-i Muştafā'dan vaḳı'a-i ḥarb-i Cemel ve mu'ānidlerinden vuḳū'a gelen 'amel bir nebze beyān eyledi. Münzir Cāvid 'Abdi ḥāzır idi. Ḳıyām edip aḥvāl-i fiten-i 'ālemden birkaç su'āl eyledi. Ḥazret-i Emirü'l-mü'minin inşā-yı ḥuṭbeden tā ḳıyām-ı ḳıyāmet her bir beldede ne dürlü fitneler zuḥūra gelecekdir ve ne türlü ḥarāb olacaḳdır ol ḥuṭbede beyān buyurdu. Mü'ellif-i Kitāb-ı fütūḥ eydür: Bizler ol ḥuṭbeyi ṭavile-i melāletden ḥazeren terk eyledik. Ba'dehu Cenāb-ı velāyet-me'āb buyurdu. Eyyühe'n-nās āḡāḥ oluñuz ki ḳıyāmet ḳā'im olmaz belki şerār-ı ḥalāyıḳ-ı cihān ve bed-terin-i merdümān üzerlerine ḳā'im olur ve ol gün yevm-i cum'a ve ḡurre-i muḥarrem olsa gerekdir. Ve bu aḥbārı ḥāzır olanlar ḡā'ib olanlara 'ayān u beyān edeler. (B 100b) (A 93a)

Bāb-ı Şeşüm Ḥavāriḳ-ı 'Ādāt Ḳuḥūr-ı Kerāmāt Mu'cize-i Āyāt Emirü'l-mü'minin Kerrema'llāhu Vechehu ve Aña Müte'alliḳ Feżāyil Beyānındadır.

Şevāhidü'n-Nübüvve'de ve āyāt-ı şaḥiḥe ile maşṭürdur ki Emirü'l-mü'minin pāy-ı yeminin rikāb-ı ḥümāyūna vaż'-ı temām ve diḡerin vaż' edince kelāmu'llāḥı iḥtitām ederdi.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşṭürdur ki Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemin münācāt-ı Emir ile iki def'a ḥūrşid-i ḡurūb etmiş iken i'āde buyurdu. Biri ḥayāt-ı server-i kā'inātda hicretiñ yedinci yılında feth-i Ḥayber'den şaḥbāda oldu ve biri irtihāl-i ḥazretten soñra vāḳı' oldu. Ümmü Seleme ve Esmā bint-i 'Umeys ve Cābir ibn-i 'Abdu'llāḥ Enşāri ve Ebū Sa'id Ḥudri *raḡıya'llāhu 'anhum* rivāyet ederler ki menzil-i mezkūrda Emirü'l-mü'minin Seyyidü'l-mürselin ḥużūrunda idi. Ol ḥazretin beşere-i mübāreklerinde āşār-ı vaḥiy zāḥir olup zānū-yı Emir'e ser-nihād ve zamān-ı vaḥy imtidād etdi. Tā āfītāb

⁶²⁵ Aşk rehberinin bereketiyle kurtuluşa gidiyorum. Ayaḡımın altına neşterden başka bir şey gelmiyor.

ğurûb edip ve Hâzret-i Emir şalât-ı ‘aşrî işâretle edâ eyledi. Çün dahî münçeli oldu. Ol hâzret buyurdu ki yâ âhi namâz-ı ‘aşr fevt olmuşdur. Dedi. Yâ Resûla’llâh işâretle edâ eyledim. Buyurdu. Yâ âhi du‘â eyle ki Hudâ Te‘âlâ âfitâbı i‘âde buyura. Pes Emir du‘â eyledi. Fi’l-hâl âfitâb geri gelip zıyâ-tâb ve bu hâle hâlâyık hayretde kaldı. Esmâ bint-i ‘Umeys eydür. Vaqt-i tulû‘da âfitâbdan âvâz-ârâ gibi bir şavt zâhir oldu. İşbu hârîk Tahâvi ve Şifâ ve Şavâ‘îk-i Muhrika’da mastûrdur ki ve diğêr âfitâb sipihr-i ıstıfâ mağrib-i ‘uqbâya ğurûbundan soñra vâki’ olmuşdur. Ol zamân ki Şâh-ı velâyet-penâh müteveccih-i Kûfe olmuş ve vaqt-i ‘aşr dahî gelmiş idi. Aşhâbdan bir tã’ife ile edâ-yı namâz eyledi. Ve sâ’irleri meşâlih-i mevâşî-i meşâğiliyle edâ edemediler. Anlardan ba‘zıları dediler. Namâzı edâ edemedik. Hâzret-i Emir işidip Cenâb-ı kâdir-i muhtârdan i‘âde-i âfitâbı niyâz eyledi. Derhâl âfitâb-ı ric‘at edip anlar dahî namâzların ifâ eylediler. Zamân-ı ğurûb-ı âfitâb bir âvâz-ı hevl-nâk zâhir oldu ki merdümân haşyetlerinden tesbih ü tehlil mübâderet eylediler. Aña bir selefden birkaç zât bu ma’nâdan haber verirler. Hakim Senâ’i buyurur:

Nazm

قوت حسرتش ز بهر نماز
داشته چرخراز کشتن باز
تادیکر بار برنشاند برین
خسرو چرخرا تهمتن دین⁶²⁶

Müteveccih-i cemâli ezeli Şâh Ni‘metu’llâh-ı Veli divân-ı bürhân-‘unvânında buyurur:

Nazm

باطن احمد علی مرتضی ست
ظاهر احمد انبیا امام ست
آفتاب از حکم حیدر باز کشت
مهر و ماه آری بحکم مرتضی ست⁶²⁷

⁶²⁶ Namaz, senin hasretinin gücünden ve dinin Rüstem’i ve feleğin Hüsrev’inin tekrar görünmesinden dolayı feleğin geri dönüşünü durdurdu.

Ve Seyyid Miri Hâcî eydür:

Naẓm

تا کنی در وقت ادا ایش آنچا ایزد فرض کرد
باز کردید از سوی مغرب مکرر آفتاب⁶²⁸

Ve Şeyh Sa'di Şirâzi buyurur:

Naẓm

آفتاب از سوی مغرب باز کشت ای مؤمنان
تا بجا آورد امر خالق یکتا علی⁶²⁹

Ve Fiğâni eydür:

Naẓm

امام او ست که فرض خور از اشارت او
(B 101a) بجای فرض پسین باز کرد از ره شام⁶³⁰

Ve Molla Hasan Süllemi eydür:

Naẓm

آن که کشت از برای او راجع
(A 93b) مهردوآر مرتضی علی است⁶³¹

Velehu

بحکم اوست کردون ز آن جهت بهر نماز او
بجای خویشتن آمد بار دیگر خسرو خاور⁶³²

Hâtifî eydür:

⁶²⁷ Ali Murtazâ Ahmed'in özüdür. Enbiyânın Ahmed'inin görünüşüdür. Güneş, Haydar'ın hükmünden geri döndü. Ay ve güneş, Murtazâ'nın hükmüyle hareket ederler.

⁶²⁸ Sen Allah'ın farz ettiği şeyi eda edinceye kadar, batı tarafında güneş tekrar doğdu.

⁶²⁹ Ey müminler! Yekta Ali yaratıcının emrini yerine getirsin diye, güneş batıdan tekrar doğdu.

⁶³⁰ O imamdır ki, onun işaretiyle güneş küresi, Şam yolundan önceki farzı yerine getirsin diye geri döndü.

⁶³¹ O kimse ki dönen güneşi tekrar döndürdü. Ki o da Murtaza Ali'dir.

⁶³² Felek, onun hükmüyle namaz için, Hâver'in sultanı tekrar kendi yerine geldi.

از بهر تودو کَرّت ست برکشت خور ز خاور

چون معجز نبی کوزد ماه بر فلک شق⁶³³

Menkabet⁶³⁴ yine Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki ehl-i Kûfe eyitdiler. Yâ Emirü'l-mü'minin bu sāl Fırāt tuğyān edip bi'l-cümlemiz zira'atı zāyî' oldu. Nola du'ā edesin ki sâkin ola ve qarārın bula. Ol dem Hāzret-i Emir melā'ike nāziline ve halāyık sidde-i sa'ādetinde muntazır oldular. Pes ol hāzret hırka-i mübāreki üzerine alıp mānend-i māh-tāb ve ol iki kûşvāre-i 'arş ve aşhāb ve aḥbāb ile kenār-ı āba teşrif eyledi. Ve iki rek'at namāz edā edip dest-i ḥaqq-ı peyvestiyle Fırāt'a işāret buyurdukda bir zirā' miḳdārı tenzil⁶³⁵ ve daha ziyāde iltimās eylediklerinde yine işāret buyurup bir zirā' miḳdārı daha tesseffül eyledi ve yine ber-mücib-i temenni işāret bir zirā' daha inip tekemmül kıldı ve qarārın buldu.

Menkabet, Şevāhidü'n-Nübüvve'de irād olunur ki birgün Emirü'l-mü'minin gelip buyurdu. Benim 'Abdu'llāh ve benim birāder-i Resūla'llāh ve benim vāriş-i Muştafā ve benim şevher-i⁶³⁶ Fāṭimātü'z-Zehrā ve benim Seyyidü'l-evşiyā benden ğayrı bu da'vāya zebān-zede-i güftār ve ol kimse 'uḳūbet-i gird-gāra giriftārdır. Ol dem bir kişi ayağa gelip eyitdi. Kimdir bu kişi ki bu gibi da'vālarda bulunur dedikde derḥāl ol merd-i nā-pesende cennet ṭārī olup mānend-i gül-āb-ı mescidden ṭaşra etdiler.

Menkabet, yine Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki ol zamān Emirü'l-mü'minin Muḥammed ibn-i Ebū Bekir'i mu'āvenet için Kûfe'ye irsāl buyurdu. İcābet etmediler. Pes ol hāzret anlara du'ā-yı 'ulya edip dedi. Bāri Ḥudāyā bunlara bir kimse musallaṭ eyleye ki hergiz merḥamet eylemeye ve diğēr rivāyetde ey benim rabbim Şakif'den bunlara bir ğulām musallaṭ buyur. Hem ol gece Ṭā'if'de Ḥaccāc-ı Zālīm mütevellid oldu ve āḥir ehl-i Kûfe'ye musallaṭ olup perişān-ḥāl ve pür ihtilāl eyledi.

Menkabet, yine Şevāhidü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki şālīḥlerden bir zāt eyitdi. Bir gece 'ālem-i menāmda gördüm ki kıyāmet olmuş ve ḥalāyık ḥesāb-ğāh-ı maḥşere gelmiş. Nāğāh gördüm Hāzret-i Resūl kenār-ı havz-ı kevşerde ve İmāmeyn nezd-i peygamberde ḥalāyık maḥşerī sir-āb ederler. Ben daḥi ḥużūr-ı merāḥim-i mevfūreye gelip ṭaleb eyledim. Vermediler. Dedim. Yâ

⁶³³ Güneş, senin için doğudan doğdu. Çünkü peygamberin mucizesi, ayı gökyüzünde yarma mucizesi oldu.

⁶³⁴ menkabet A: B nüshasında yoktur.

⁶³⁵ tenzil B: tenezzül A.

⁶³⁶ şevher-i B: A nüshasında yoktur.

Resûla'llâh buyuruñ ki baña dañi bu âbdan vereler. Hâzret buyurdu. Saña naşib olmaz ki civârında bir Hârici sâķi kevşer-i mezemmetin eder ve sen anı men' eylemezsin. Dedim. Yâ Resûla'llâh bende ol iktidâr yokdur ki men' edeyim. Ol dem hâzret elime bir kılıç veip buyurdu. Ol mel'ûnu katl eyle. **(B 101b)** Ben varıp anı katl edip geldim. Ve âb-ı kevşerden taleb kıldım. Pes Hâzret-i Resûl emriyle gonca-i gülbin-i hel etâ İmâm Hasan-ı müctebâ bir kâse âb şundu. Ol sürûr ile bidâr oldum. Bilmezem ki tecerru' eyledim. Kalkıp vužu' edip namâza meşğûl oldum. Nâgâh bir âvâz zâhir oldu. Filâni câme h'âbında öldürmüşler. Ba'dehu taraf-ı hâkimden adamlar gelip hem-sâyelerini getirdiler. Ben bu vaķ'ayı hâkime 'arz eyledim. Hâkim taşdik edip anları halâş eyledi.

Menķabet, (A 94a) yine Şevâhidü'n-Nübüvve'de maştûrdur ki Medine'de bir kimse ol hâzrete nâ-şâyeste kelâmlar söylerdi. Ve Sa'id ibn-i Mâlik aña bed-du'â ederdi. İttifâken birgün ol kimse şütürün taşrada koyub mescide girdi. Şütür mescide duhûl edip ol bedbahtı zir-i sineye alıp mâlîde edip helâk eyledi.

Menķabet, yine Şevâhidü'n-Nübüvve'de İmâm Hüseyn'den mervidir ki İbrâhim ibn-i Hişâm el-Maḥzûmî vâli-i Medine iken her rûz-ı cum'a beni minber kenârına iķ'âd ve sebb-i 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'e zebânın küşâd ve âteş-i buğz u 'adâvetini iķâd ederdi. Yine birgün kenâr-ı minberde mütekeddir ve mütefekkir olup h'âba varmış idim. Gördüm kabır-i Resûla'llâh münşakķ olup kâfûr-fâm câm ile Hâzret-i Resûl gelip buyurdu. Yâ Ebâ 'Abdu'llâh bu mel'ûnuñ kelâm-ı kini seni endûh-gîn etmez mi? Dediler. Yâ Resûla'llâh emâna ne çâre buyurdu. Gözüñ aç gör ki Hudâ Te'âlâ aña ne eyler. Bu hâlde gözüm açıp gördüm. Minberden düşüp merd-i vîrâna cân süpürd oldu.

Menķabet, Emirü'l-mü'minin kerâmetini miş'ar-ı hicretin biñ yigirmi dördüncü yılında belde-i Ecmir'de zâhir oldu. Şûret-i vâķı'a oldur ki Sa'id⁶³⁷ nâm bir şahşın 'Osmân nâm bir hâdimi olup ve bir sâķi dañi var idi. Ol hâdimden bir cerime vâķi' oldu. Sa'id eyitdi. Ne edeyim ki nâm-ı 'Osmân baña mâni' olur. Bu kışşasını te'dib ederdim. O sâķi dost idi. Ben anı saña teshil edeyim ki nâmını 'Ali koyasın. Ba'dehu boynunu urasın. İttifâken ol sâķi üç günden sonra birkaç kimseler ile tirendâz ve meydân-ı dâlâletde cevelân u bâzi ederdi. Nâgâh sâdât-ı Necef'den birinin ismi aña muḥâzi olup ol müdebbir-i bedbahtın esbine ancılayın bir dârbet urdu ki ol ta'ûn düşüp mihre-i gerdeni tarmâr ve ol laḥzada derekât-ı esfelde ber-ķarâr u mazhar-ı dimâr oldu. Ve ol mel'ûn ebnâ-yı mülûkdan idi. Lâ-şey murdârın kudretü'l-'ârifin H'âce Mu'inü'd-din nûr-ı mazca' ravzası kurbünde defn eylediler ve iki günden sonra ḥilâfet-penâh zıll-i ilâhi Nûre'd-din-i cihângir merķad-i

⁶³⁷ Sa'id A: Sa'd B.

muḳaddes-i ḥāceyi tavāf için geldi. Ol ḳabr-i tāzeyi görüp kim olduğun su’āl buyurdu. Muḳarriblerden biri ‘arz-ı mācerāyı eyledikde ol Şāh-ı ḫilāfet-penāh ḡazaba gelip buyurdu. Çünkü bu mel’ūnuñ ‘aḳidesi böyle fāsīd idi. Ne revā idi ki **(B 102a)** bu mekân-ı muḳaddesde defn ola. Ol murdār cesed-i pür ḥasedini çıkarıp bir mezbeleye atdılar.

Beyt

زدل عداوت اودور دار تا نخوری

ز تیغ لفظ نبی زخم عادمی عاده⁶³⁸

Menḳabet, yine Şevāhidü’n-Nübüvve’de maşṭûrdur ki Emirü’l-mü’minin bir şahşa eyitdi. Sen bizim ahvāl-i leşkerimizi Mu’āviye’ye erişdirirsin. Ol kimse inkār⁶³⁹ eyledi. Ol ḥazret buyurdu. Yemin eyle. ol kimse yemin eyledikde ol ḥazret buyurdu.⁶⁴⁰ Eğer kāzib iseñ Ḥudā Te’ālā seni ‘amā ede. Yedi günden soñra nā-binā oldu.

Menḳabet, Şevāhidü’n-Nübüvve’de Ḥabibü’s-Siyer’de maşṭûrdur ki birgün Emirü’l-mü’minin ḥuẓẓār-ı meclise ḳasem verdi ki *men küntü mevlāhu fe-‘Aliyyü mevlāhu*⁶⁴¹ ḥadişini her kim işitmiş ise şehādet ede. Enşār’dan on iki kişi şehādet eylediler. Ama bir kimse ketm-i şehādet eyledi. Şāh-ı velāyet-penāh aña ‘itāb ile nigāh edip buyurdu. **(A 94b)** Sen niçin şehādetden imtinā’ ve bā-ḥuşuş ki istimā’ etdiñ? Ol kimse eyitdi. Yā Emir baña kiber-i sinnle nisyān ḡālib olmuşdur. Beni ma’zūr eyle. Ḥazret-i Emir eyitdi. İlāhi bu kişi kāzib ise belā-yı baraş ile mübtelā eyle ki ‘imāmesiyle anı setr edemeye. Rāvi eydür vallāh ben ol şahşı gördüm. İki gözleri miyānında ol ‘illet zāhir oldu. Zeyd ibn-i Erḳam’dan mervidir ki dedi. Ben daḫi anda ḥazır idim. Ve şehādeti ketm eyledim. Ḥudā Te’ālā beni ‘amā eyledi. Kuşurumu bilip tevbe vü ‘ināyet ve izhār-ı nedāmet etdim. Kitāb-ı Emālî’de Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Ensārî’den *raḍıya’llāhu ‘anh*⁶⁴² mervidir ki birgün Emirü’l-mü’minin minber üzerine gelip bir ḫuṭbe okudu. Ba’dehu Eş’aş ibn-i Ḳays ve Ḥālid ibn-i Yezid ve Bera’ ibn-i ‘Āzib ve Enes Mālik’e ḫiṭāben buyurdu. “*Men küntü mevlāhu fe-‘Aliyyün mevlāhu*” ḥadişini ey Eş’aş şehādet ḳılmayasın Ḥudā Te’ālā ḳabz-ı rūḥuñ eylemeye. Tā gözleriñ rūşenāsı zā’il olmadıkça ve ey Ḥālid sen daḫi meyte-i cāhiliyyet ile olasın. Ve ey İbn ‘Āzib sen daḫi ehl ü ‘ıyālîñe ḥasret gidesin ve ey Enes sen daḫi barāşa mübtelā olup ‘imāme ile sırra ḳādir

⁶³⁸ Gönlünü ona düşmanlıktan uzak tut. Ta peygamberin *âdi men âdāhu* (ona düşmanlık yapana sen de düşmanlık et) sözünün kılıcıyla yaralanmayasın!

⁶³⁹ inkār A: yemin B.

⁶⁴⁰ Ol ḥazret buyurdu. Yemin eyle. Ol kimse yemin eyledikde ol ḥazret buyurdu. A: B nüshasında yoktur.

⁶⁴¹ Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır.

⁶⁴² raḍıya’llāhu ‘anh A: B nüshasında yoktur.

olmayasın. Enes eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin baña kiber-i sinnle nisyân gâlib olmuşdur. Câbir Enşâri *rağıya'llāhu 'anh* eydür. Va'llāh Eş'as'ı gördüm. Gözleri kör olmuş. Eydüdü ki elhamdüli'llāh ki Hâzret-i Emir beni 'azâb-ı dünyāya hâş ve 'ikâb-ı âhiretten halâş eyledi. Ve Hâlid dahi öldükde müte'allikâtı cenâzesine esb ü şütür ta'kıb eylediler ki fâ'ide-i câhiliyyet idi. Ve İbn 'Âzib'i Mu'âviye vâli-i Yemen edip ve ol maħalde öldü. Ve cânesine hasret kaldı. Ve Enes ibn-i Mâlik'i gördüm. Barâsa mübtelâ olmuş ve 'imâmesiyle setrinde 'âciz qalmış idi. El-hâşıl her ne ki zebân-ı mu'ciz-i beyân-ı Emir mü'minândan bir kimse haqqında câri ve ol nesne aña târi oldu.

Menkabet, Şevâhidü'n-Nübüvve'de ve Delâ'ilü'n-Nübüvve'de mastûrdur ki birgün Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* bir sâhada bir kimseden bir nesne su'âl eyledi. Ve ol kimse daħi kizb eyledi. **(B 102b)** Ol hâzret buyurdu. Eğer kizb söyleyesin Hudâ Te'âlâ nûr-ı başarıñ 'imâmeye tebdil ede. Râvi eydür. Va'llāh ol kimse taşra gidemedi. Tâ ki a'mâ olup nûr u zulmeti fark edemedi.

Menkabet, Delâ'ilü'n-Nübüvve'de mastûrdur ki Firâs ibn-i 'Amr'a zamân-ı hayât-ı Resûl'de bir şadâ' 'arız oldu. Ol hâzret dest-i mübârekiyle anıñ cebhe vü gözlerinden⁶⁴³ muhkem tutdu. Cebhesinde mânend-i hâr-püşt bir müy zâhir oldu ve derd-i sırrı daħi indifâ' buldu. Ol zamân ki Havâric hurûc eylediler. Firâs daħi havârice dâhil oldu. Ol zamân cebhesinden ma'lûm oldu. Aña dediler ki bilir misin Emirü'l-mü'minin üzerine hurûc hâli bâ'ış olmuşdur. Firâs bu kelâmı kabûl edip derhâl tâ'ib ve yine ol müy zâhir olup derd-i sırrı gâ'ib oldu. Râvi eydür. Ben ol müyuñ zâhir ü gâ'ib ve harûr-ı serdiñ 'avdetiyle Firâs'ın tâ'ib olduğu zamân ki gördüm.

Menkabet, Meşâbiḥü'l-Ḳulûb'da mastûrdur ki bir hârici huşûmet ile Emirü'l-mü'minin hużûruna geldi. Ve âvâz-ı bülend ile nâ-sezâ kelâmlar dedi. Hâzret-i Emir aña bir şadâ urdu. Hemân ol bir kimse kelb şûretine mesh oldu. Hużzârdan biri eyitdi. Yâ Emir bu gibi şeyleriñ senden vuķû'a gelir. Pes Mu'âviye emrinde ne şey mâni' olur? Ol hâzret buyurdu. Eđer murâd ede idim tahta çenâre ile Mu'âviye'yi hużûruna getirdiler idi. Ama bizler emr-i Hudâ'ya rızâ-dâda ve aḥkâm-ı qadr-i kaçāya ser-nihâdeyiz. Kemâ qāle'llāhu: **(A 95a)** *'İbādün mükramūn, lā yesbiḳūnehu bi'l-ḳavli ve hūm bi emrihi ya'melūn.*⁶⁴⁴ İşbu âyet-i kerimeyi tilâvetden soñra buyurdu. Ye's ü nekâl-i âhiret 'uķûbet-i dünyâdan eşedir.

Menkabet, yine Meşâbiḥü'l-Ḳulûb'da mastûrdur ki İmâm Ḥasan 'Askeri buyurur. Çün Emirü'l-mü'minin cenk-i Şıffın'e gider. Bir şahrâda nüzûl

⁶⁴³ cebhe vü gözlerinden A: cebhe-i gözlerinden B.

⁶⁴⁴ "Melekler lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır. O'ndan (emir almazdan) önce konuşmazlar; onlar, sadece O'nun emri ile hareket ederler." Enbiyâ 21/26-27.

buyurdu. Dediler ki tahâret ede. Münâfıklardan bir cemâ'at eyitdiler. 'Ali'niñ 'avret maḥaline nazâr edelim. Hâzret-i Emir şafâ-yı bâṭın ile anlarıñ zamir-i ḥabiş-i tahmirlerine vâkıf olup ol mekânda miyâneleri bir fersah miqdârı iki dıraḥt var idi. Kânber'e buyurdu. Bu ağaçlara söyle vaşi-i Muştafâ emriyle ki gelip lâ-ḥaḳḳ ve yekdiğerleriñize mülâşık olasız. Çün Kânber Emir'iñ emrin söyledi. Hemân ol ağaçlar gelip hem-âgûş Hâzret-i Emir'e perde-pûş oldular. Ba'dehu Hâzret-i Emir buyurdu. Benim için ihtiyâc yokdur. Yine maḥaliñize gidiñ. Pes ol ağaçlar gitdiler. Ol hâzret kazâ-yı ḥâcet ḥâlinde iken ol münâfıklar kaçan nazâr etseler kör olurlar ve diğer tarafa nazâr etseler görürler idi.

Menḳabet, yine Meşâbiḥu'l-Ḳulûb'da İmâm Bâkır'dan mervidir ki birgün bir kimse bir mâr-ı mâhi tutup getirdi. Hâzret buyurdu. Görüñ bu merdi ki Beni İsrâ'il'i aşed eylemiş. Ol kimse bu kelâmı inkâr eyledi. Hudâ Te'âlâ anıñ ser ü dimâğında bir kirm izhâr eyledi. Beş gün mürûrunda Hâzret-i Emir'iñ buyurduğu vech ile ol kadar kırmiler zâhir oldu ki âḥir evvel kimseyi helâk eylediler. Ve anı (B 103a) defn eylediklerinden sonra Hâzret-i Emir ḳabrine mübârek ḳademlerin urup ḳabri açılıp ol kimse ayağa gelip eyitdi. Ey mü'minler her kim 'Ali ibn-i Ebû Tâlib kelâmını redd eyler taḥḳıḳ Hudâ'yı redd ve kendiyi mürted eyler deyip yine ḳabre girdi.

Menḳabet, yine Meşâbiḥu'l-Ḳulûb'da maşûrdur ki birgün bir müdde'i bir sâḥada söylerdi. Benim 'Abdu'llâh ve benim birâder-i Resûla'llâh benden ḡayrı kimdir ki bu du'âyı kıla. Nâgâḥ ol mel'ûnuñ nefsi tutulup ḳafes-i bedenden murğ-ı rûḥu pervâz-ı derekât-ı nirânda âşiyâne-sâz oldu. Mü'ellif eydür ki naḳl-i mezkûre-i muṭâbık bir vâkı'a-i ḥavâriḳ bu faḳiriñ ḥużûrunda oldu. Ve ol dem ḳatline bir kimse gelip eyitdi. Yâ Şeyḫ Mu'âviye ḥaḳḳında ne dersin? Pederim eyitdi. Bizler gürûḥ-ı sūfiyeleriz. *Es-şūfi lâ mezhebe şulḥ-i cüz' ü küll bizlere meşrebdir.* Sâ'il eyitdi. Eđerçi ḥâl-i ḥuceste-me'âl-i muṭâbık-ı maḳâldir ama *ve emâ's-sâili fe lâ tenhar* daḫi muḡâyir-i kemâldir. Pederim mütebessim olup buyurdular. Zâhir andan bir taḳşirâta 'azim vukû'a gelmişdir ki mü'minler evlâdını anıñ ismiyle tevsim etmezler. Ol meclisden 'Abdu'llâh nâm bir kimse ol vaḳt çıkıp ḥ'âce-i Şâlih nâm bir pedere eydür. Bu kelâmı aña söyler ki Mir 'Abdu'llâh müşgin kıla. Mezâhib-i şi'adan dem urur. Pes pederi daḫi ḥaber gönderdi ki ḥânemizde bir mevlûd olursa pederim anıñ nâmını Mu'âviye ḳoyacaḳdır. Pes ol kişi geldi. Bir vaḳitte ki *ḳuddise sırruhu* kitâbete meşḡul idi. Pederiniñ sözünü söyledi. Pederim şâḫib-i taḥammül idi. Şefḳat ü merḥamet ile buyurdu. Bu şive-i âdemiye lâyıḳ ve şi'âr-ı ebrâr-ı ḥalâyıḳ deḡildir ki bir meclisde olan kelâmı ḡayrılara naḳl edeler. Pes ol eṣnâda âşâr-ı cezbe zâhir olup ve ḳalemi elinden bırakıp su'âl eyledi ki ferzend kaç mâhda tevellûd eder? Dediler. Ekşeri müddeti on (A 95b) ve eḳall altı mâhdır. Ol dem ol şaḫş buyurdu. Yürü pederiñe söyle ki

eğer altı mähdan ziyāde bir hayāt ola işbu külāh-ı fakrı başımda tutmazam. Ve min ba‘de du‘ā-yı muhabbet Hāzret-i imām etmezem. Bi-izzetu’llāhı Te‘ālā dört mäh zarfında ol müdebbir-i müte‘aşşibîñ rûhu kıāleb-i nefsdan hürüc ve eliyle binā eylediği hānesine vülüc eyledi. Pederim anıñ haber-i mevtini istimā‘ eyledikde bir mertebe müte‘ellim oldu ki sirişk-i dideleri revān oldu. Buyurdu. Bu pişe-i mülkdür ve pişe-i lāyık değil idi. Gerek idi anıñ işlāhına du‘ā ede idim. Lākin bu nesne ki muḳadderdir. Taḡayyür-pezir olmaz deyip zebānında bu beyt cārî oldu:

Beyt

در پس آینه طوطی صفتم داشته اند

آنچه استاد ازل گفت بکومی کویم⁶⁴⁵

Menḳabet, yine Meşābiḥu’l-Ḳulüb’da maşṭûrdur ki birgün Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* bir dıraht-ı enār-ı huşk ḳurbünde ḳarār eylemiş idi. Ve muḥibbān-ı muḥlişān şeref-i hıdmetinde dāmen-i dermiyān idi. Buyurdu. Bugün sizlere mānend-i mā’ide-i Mūsā bir işāret göstereyim deyip buyurdu. İşbu dıraht-ı huşke nazar ediñ. Anlar daḥi gördüler. Ol dıraht ferḥunde-baht kesb-i tarāvet edip berg ü bār ve eşmār-ı bi-şumār nümūdār oldu. Ol ḥāzret buyurdu. Ey birāder-i mü‘minān bismi’llāh deyip işbu enārdan alınız. Ve ḥamd-i Ḥudā ile tatlı dil ḳılınız. **(B 103b)** Pes anlar ayaḡa gelip ba‘zıları aldılar. Ba‘zılarından şāḥ-ı dıraht firār edip mahrum ḳaldılar ve eyitdiler. Yā Emirü’l-mü‘minin ne ḥikmetdir ki ba‘zılarımız bu eşmārdan müntefi‘ ve ba‘zılarımız mümteni‘ oldu? Ol ḥāzret buyurdu. Ol kimse ki muhabbet-i ḥālişāne ile mümtāzdır. Bu dıraht anlara miḥmān-nüvāzdır. Anlar ki ehl-i inkārdır. Bu dıraht anlardan firārı der-kārdır. Hem-çünān dostlarımız behiştde serir-i muraşşa‘ üzere tekye kıldılar. Ve eşcār-ı cennetden meyveye tālib olalar. Hemān şāḥ-ı eşcār anlara ser-fürü ederler. Kemā kıāle’llāhu Te‘ālā: *Ve zullilet ḳuṭūfuhā tezlilen*⁶⁴⁶ düşmenler derekāt-ı cāḥimde edeler ki: *En efidū ‘aleyna mine’l-māi ev mimmā razeḳakümü’llāh*⁶⁴⁷ anlar cevābında edeler ki *innellāhe ḥarremehā ‘ale’l-kāfirin*.

Menḳabet, yine Meşābiḥu’l-Ḳulüb’da maşṭûrdur ki birgün İmām Ḥasan *raḍıya’llāhu ‘anh* Emirü’l-mü‘minin’dan enār tāleb eyledi. Hāzret-i Emir mescidde idi. Sütün-ı mescide mübārek ellerin vāz eyledikde derḥāl bir şāḥ-ı tāze zāhir olup dört ‘aded enār verdi. Ve Şehzāde Ḥasan anları aldı. Ḥuzzār

⁶⁴⁵ Aynanın arkasına tuttukları tuti gibiyim. Ezel üstadının “söyle” diye söylediğini söylüyorum.

⁶⁴⁶ “Kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur.” İnsān 76/14.

⁶⁴⁷ “Suyunuzdan veya Allah’ın size verdiği rızıktan biraz da bize verin! diye seslenirler.” A’rāf 7/50.

eyitdiler. Yâ Emirü'l-mü'minin bu enârlar kıanden huşûle geldi. Ol hâzret⁶⁴⁸ buyurdu. Meyve-i dâri'l-karârdır ki ben kıasemü'l-cennet ve'n-nâr.

Menkıbet, yine Meşâbihu'l-Kulüb'da Hubeyre ibn-i 'Abdu'r-rahmân'dan mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin hıdmetine geldim. Ve benim hânem Medine'de idi. Baña eyitdi. Yâ Hubeyre gönlün ehl ü 'ıyâliñe mâ'il midir? Dedim beli yâ Emir. Buyurdu. İmdi ba'de'l-ışâ bâm-ı serâya gel. Ben dañi ol vaqt geldim gördüm. Anda muntazırdır. Baña eyitdi. Gözleriñi yum. Ben dañi yumdum. Aç dedi. Açdım. Medine'de kendimi hânemde buldum. Ve Hâzret-i Emir dañi hânemiñ bâmı üzerinde buyurdu. Yürü 'ıyâliñle muvâşalat ve yine mu'âvedet eyle. Ben dañi hasebü'l-femân-ı kııyâm ba'dehu teveccüh-i huşûr-ı İmâm eyledim. Ol kemâ fi's-sâbık üzere ben dañi 'amel edip gözlerimi açdım. Kûfe'de kendimi (A 96a) bâm-ı serâ-yı Emir'de buldum. Buyurdu. Yâ Hubeyre merdümân eydürler ki bir zen-i sâhire bir gecede 'İrâk'a 'Arâb'dan Hind'e vâşıl ola. Bize kuvvet-i imânıyla bu iktidâr niçin hâşıl olmaya? Ma'lûm ola ki Âşâf ibn-i Berhiyâ'nın nezdinde kitâb-ı Hudâ'dan bir 'ilm var idi ki turfetü'l-'aynda siyâdet-i taht-ı Belkıs'ı huşûr-ı Süleymân'a getirdi. Ben ki vaşı-i Seyyidü'l-mürselin dört kitâbın 'ilmi nezdindedir. Niçin kıâdir olmayım. Aña ki murâd eyleyem.

Menkıbet, yine Meşâbihu'l-Kulüb'da Ümmü Seleme'den mervidir ki birgün müşrikân-ı 'Arab'dan üç kimse gelip eyitdiler. Yâ Muhammed da'vâ edersin ki İbrâhim ve Mûsâ ve 'İsâ'dan efđalim. Hâlbuki İbrâhim Hudâ Te'âlâ'nın Halil'i ve Mûsâ Kelim-i cemil'i ve 'İsâ rûh-ı Celil'idir. Ne vech ile anlardan efđal olasin? Ol hâzret buyurdu. Egerçi İbrâhim Halilu'llâh'dır ben dañi Hâbibu'llâh'ım ve hâbib Halil'den bihterdir. Eğer Mûsâ Tûr-ı sinâ'da mükâleme eyledi ben Leyle-i mi'râc'da Cenâb-ı haqq ile tokşân biñ kelâm söyledim. Ba'dehu mübârek ellerin urup yâ 'Ali gel (B 104a) benim pirâhenimi püşide kııl. Bunlar ile Yûsuf ibn-i Ka'bın kıabrine varıp du'â eyle. Tâ hayât bulup bizi taşıdı kııla. Pes Hâzret-i Emir ber-mücib-ı fermûde ol mevzi'e geldiler. Ümmü Seleme eydür. Ben dañi ruhşat alıp berâber geldim. Hâzret-i Emir ser-i kıabre gelip buyurdu. Yâ şâhibü'l-kabr *kum bi-iznillâh*⁶⁴⁹ fi'l-hâl kıabir münşakķ oldu. Bir pir hurûc edip es-selâmü 'aleyk yâ vaşı-i Seyyidü'l-mürselin. Hâzret-i Emir su'âl buyurdu. Sen kimsiñ ve nâmiñ nedir? Ol pir eyitdi. Ben Yûsuf ibn-i Kâ'b'ım. Üç yüz sâl olmuşdur ki irtihâl etmişim. Şimdi bir âvâz geldi. Yâ Yûsuf hâtem-i enbiyâ Muhammed Muştafâ'yı taşıdı için kıâ'im ol. Pes ol müşrikler birbirlerine eyitdiler. Mübâreke Kıureş vâkıf olalar ve bizim sebeb olduğumuzu bileler. 'Ali emriyle ki yine kıabrine duhûl kııla. Ve bu hâl mas'tûr kıala. Pes Hâzret-i Emir buyurdu. Ol pir yine kıabrine girdi.

⁶⁴⁸ ol hâzret A: B nüshasında yoktur.

⁶⁴⁹ Allah'ın izniyle ayağa kalk!

Menkabet, Ravzatü’ş-Şafā’nî yedinci cildinde mastûrdur ki hudûda mâ’il bir şehir var idi. Hâzret-i Emir anda bir kimseye aḥz-ı mişāk eyledi. Her sâl ol kimse Hudâ yoluna şu miqdâr nesne taşadduḡ eyleye ki ırmaqlarından şu câri. Eğer bu ‘ahdi tutmaya şu daḡi cereyân etmeye.

Menkabet, Tefsir-i İmâm Ḥasan-ı ‘Askeri’de mastûrdur ki birgün Hâzret-i Resûl aşhâb-ı müsteṭâba teveccüh buyurup eyitdi. Sizlerden kimdir ki dün gece bir mü’miniñ biñ yedi yüz dirhem qarzını edâ eyledi. Emirü’l-mü’minin eyitdi. Yâ Resûla’llâh ben edâ etdim. Ol hâzret buyurdu. Yâ âḡi Cebrâ’il⁶⁵⁰ baña haber vermişdir. İmdi yârâna daḡi beyân eyle ki ne gûnâ olmuşdur bileler? Dedi. Yâ Resûla’llâh dün gece giderdim bir münâfık bu mü’mini rencide eder. Çün mü’min beni gördü. Eyitdi. Yâ ‘Ali feryâdına eriş ki bu kişi benden biñ yedi yüz dirhem taleb eder. Ben dervişim edâsına kâdir değilim. Emr eyle ki baña bir miqdâr mühlet vere. Ben eyitdim. Buña ricâdan dergâh-ı Hudâ’ya ilticâ ile evlâdır. Hemân yüzüm dergâh-ı hâcet-penâha tutup dedim. Ey Bâri Hudâ Muhammed âl u Muhammed ḡaḡkıyçün bu mü’mine ḡalâşlık ihsân eyle. Ol dem âsmân münşakḡ⁶⁵¹ olup bir âvâz geldi ki yâ Ebû’l-Ḥasen bu mü’min elini zemine (A 96b) ura. Her ne ki eline gire. Biḡudretu’llâh anları bi’l-cümle zer-i ḡâlîş göre. Pes vech ile ‘amel edip ve ol zerlerden deynini edâ eyledi. Ol dem Ḥ’âce-i kâ’inât buyurdu. Yâ âḡi baña Cebrâ’il haber vermişdir ki biñ kerre biñ yedi yüz ‘adedde ḡarb eyleseler ḡaşıl ḡarb ‘adedince behiştde ‘Ali ibn-i Ebû Tâlib’e ḡuşûr u ni’am ve ḡıdm u ḡaşm-ı kerâmet buyrulmuşdur.

Menkabet, yine tefsir-i mezkûrda mescid-i Kûfe’de Emirü’l-mü’minin aşhâbıyla oturur idi. Bir şahş eyitdi. ‘Acib eylerim ki dünyâ siziñ eliñizde olmayıp ḡayrılarda ola. Hâzret-i Emir buyurdu. Zann eder misin ki bizler dünyâya tâlib ve ol bizlerden hârib ola deyip arzdan bir miqdâr seng-i (B 104b) rize alıp irâ’e buyurduḡda her biri bir gevher-i kıymet-dâr oldu. Ve buyurdu. Eğer murâd ede idim buncılayın dünyâlık bize el vere idi deyip yine anları zemine atdı.

Menkabet, melfûz Şeyḡ Ferid Genc-i Şekker olan Râḡatü’l-Ḳulûb’da mastûrdur ki birgün birkaç cühûd-ı teşḡir yüzünden bir faḡire eyitdiler. Şâh-ı Merdân ‘Ali Murtaṡâ geliyor. Yürü andan şadaḡa taleb eyle. Ol derviş ḡuzûr-ı Emir’e⁶⁵² gelip taleb eyledikde Hâzret-i Emir’in üzerinde bir nesnesi yok idi. Ol cühûdlarınıñ ḡulûbuna vâḡıf olup ol sâ’iliñ eline bir nesne tilâvet eyledi. Ve buyurdu. Eliñi bend edip git. Ol faḡir ḡasebü’l-fermûde elini yumup gitdi ve ol cühûdlarınıñ nezdine geldikde dediler. Şâh-ı Merdân saña ne ‘atâ eyledi.

⁶⁵⁰ Cebrâ’il A: Cibril B.

⁶⁵¹ münşakḡ A: meşḡ B.

⁶⁵² ḡuzûr-ı Emir’e A: ḡuzûr-ı emrine B.

Derviş eyitdi. Bir nesne vermedi. Ama bir nesne okudu. Ve elini zamm eyle dedi. Ben daği ol vech ile ‘amel edip buraya geldim. Dedi. Yehūdlar hānde olup dediler. Aç görelim. Ne nesnedir? Ol faķir daği elini küşād eyledikde gördüler. On ‘aded dinār-ı tāmü’l-‘ıyār. Yehūdlar bu hārıķı gördükde müslümān oldular. Elḥamdüli’l-lāh ‘Ali din-i İslām.

Menķabet, ‘Uyūnu’r-Rızā’da İmām ‘Ali Mūsā Rızā’dan mervidir ki baḥş-i Enşāri’de Kureyş’den bir cemā’at ḥuzūr-ı Resūla’llāh’a mes’elet eylediler ki mürdeleri zinde ola. Pes ol ḥazret Emirü’l-mü‘minin’e buyurdu. Yā āḥi bu ķavm ile maķābirlerine gidip mevtālarını ahyā eyle. Pes Ḥazret-i Emir ol cemā’atle ol maḥale gelip emr-i Resūl’ü mürdegāne i’lām ve merdügān fi’l-ḥāl bā-ķudret-i mülk-i müste‘ān aķdem-i ķıyām edip evşāf-ı Seyyidü’l-mürselin ve Emirü’l-mü‘minin ḥaķķında ifā-yı kelām etdiler.

Tercüme-i Şi’r

Ey cenāb-ı secdegāḥıñ ‘arş-ı a’zamdır seniñ

Āsitānıñ fā’iķ-i firūz-ı ṭāremdir seniñ

Tā ki vārid oldu ḥaķķıñda ‘Ali *bābuhā*

Bāb-ı dinde dergehiñ bāb-ı mu‘azzam seniñ

Dergeh-i ‘aliñ güyā fetḥ-i bāb-ı kibriyā

Ki deriñ bālā-ter-i eyvan-ı a’zamdır seniñ

Ol ümid üzre ki eyvānıñda ruḥşat-yāb ola

Çerh-i şadrda bābıñ üzere ķāmet-i ḥamdır seniñ

Mürdegāna cān-fezā oldu nüfus-ı aṭhariñ

Rūḥ-perver çün dem-i ‘İsi-i Meryem’dır seniñ

Menķabet, Zühretü’r-Riyāz’da ve Kifāyetü’l-Mü‘minin’de (A 97a) maştürdur ki bir gulām-ı siyāh Şāh-ı velāyet-penāh’a geldi. Eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin ben sirķat eylemişim. Ḥükm-i şur‘ayı baña iḥbār et. Emirü’l-mü‘minin anıñ elini ķat‘ edip ol gulām diğeri eliyle alıp gitdi. Yolda ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’a mülākāt etdi. İbn ‘Abbās eyitdi. Eliñi kim ķat‘ eyledi? Dedi. Vaşi-i faḥr-i ‘ālemyān ve pişvā-yı sefid ve mevlā-yı ins ve (B 105a) cān-ı gālīb gül-i müte‘āl ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib ķat‘ eyledi ve ‘uķūbet-i āḥiretten rehā buyurdu. İbn ‘Abbās eyitdi. Ol seniñ eliñi keser ve sen anıñ

medhi ve itā'atinde nihāde sersin. Ol gūlām-ı ferhunde-fercām⁶⁵³ eyitdi. Yā İbn 'Abbās ne vech ile medh etmeyim ki lahm u şahm anıñ muhabbetiyle āmihte ve tā ezel hamīr-i cesedime anıñ āb-ı mürüvveti rīhte olmuşdur. Bā-ḥuşuş ki ḥūkm-i şer'idir. 'Abdu'llāh ibn-i 'Abbās ḥuzūr-ı Emir'e gelip mācerā-yı gūlām 'arz-ı İmām eyledi. Emir buyurdu. Yā İbn 'Abbās bizim öyle dostlarımız vardır yolumuzda bi-ğayr-ı ḥaḳ rize rize olsalar yine vefā-yı muhabbetimiz şābit ḳadem ve rāh-ı itā'atimizde yek-dil ve yek-dem olurlar. Ve ancılayın düşmenlerimiz vardır ki bir sa'āt şehd ü şeker ile perverde eylemiş olsaḳ yine inkārımızda bulunup 'adāvetlerin müzdād ve nefslerine bu vech ile zulm ve bidārlar. Pes İmām Ḥasan'a buyurup ol gūlām-ı siyāhı ḥuzūruna ve eyitdi. Ey gūlām ben seniñ eliñi ḳaṭ' eyledim. Ve sen yine medhimizde olursun. Ol dem ol gūlām ser-nihāde-i pāy-ı İmām olup eyitdi:

Beyt

من که باشم ثنای تو کویم

که خدا و رسول گفته ثنات⁶⁵⁴

Molla Ḥasan Süllemlî divān-ı belāḡāt-'unvānında bu kışşayı nazm etmiştir.

Menḳabet, Zühretü'r-Riyāz ve Aḥsenü'l-Kibār'da Meyşem-i Temmār'dan mervidir ki Kūfe'de birgün mülāzemet-i sāmi-i Ḥazret-i Emir'de ḥāzır idim. Aşḥāb-ı kibārdan bir cemā'at daḫi var idi. Bir merd ḳabā-yı zer-pūşide ve başına bir 'imāme-i zer-keşide ḳılmış geldi ve eyitdi. Ol merd ki rezm-gāh-ı şecā'atden yüzün döndürmüş. Ve māderi Beytu'llāh'dan ḡayrı mekānda vücūda getirmiş ve aḥlāḳ-ı ḥamidede derece-i ḡāyete erişmiş ve bi'l-cümle ḡazāda Muḥammed Muşṭafā'ya nuşret vermiş ve 'Amr u 'Anter'in başını büride ḳılmış. Ve bir ḥamle ile bāb-ı Ḥayber'i ḳaldırıp siper ḳılmışdır. Ol merd-i yegāne ferd kimdir? Ḥazret-i Emir buyurdu. Yā Sa'id İbnü'l-Fazlū'r-Rebi' ol kimse benim. Murādıñ ne ise beyān et ki benim melce' vü me'ab u endūḡ-ḡın ü yetimān merhem-i haste-dilān ve esirān ve benim belā-yı 'azimelere müteḥammil ve benim şabr u şikibā ile mütecemmil ve benim ol kişi ki Tivrāt u İncil ve Zebūr ve Furḳān esrārına vāḳıf ḳadir-i mezid benim. Kāfū'l-Ḳur'ānū'l-mecid ve benim rāh-ı müstaḳim ve ṭariḳ-i sedid. Ol A'rābi eyitdi. Bizlere reşide olmuşdur ki sen vaşi-i Resūl-i Ḥudā ve İmām-ı evliyāsın. Nebiden soñra ḥūkm-i āsmān-ı zemin ve zamān saña şāyān u erzāndır. Yā 'Ali ma'lūmuñ ola ki altmış biñ merd-i cāniblerinden ben Resūl'üm. Anlara 'Alḳame derler. Ve ben bir maḳtūl getirdim ki ḳātilinde ihtilāf vāḳi' oldu. Eḡer anı ahyā edip ḳātilini beyān ederseñ biliriz ki sen vaşi-

⁶⁵³ ferhunde-fercām A: B nüshasında yoktur.

⁶⁵⁴ Ben kimim ki senin övgünü yapayım! Çünkü Allah ve Resūlü seni övmüştür.

i (A 97b) Resûl-i Hudâ ve cümle pişvâ ve muḳtedâsın. Meysem eydür. Emirü'l-mü'minin ol dem baña emr eyledi ki bir eştere süvâr olup Kûfe maḥallâtında nidâ eyledi ki Hudâ Te'âlâ 'Alî ibn-i Ebi Tâlib'e anı ki kerâmet buyurmuşdur. Gelip müşâhede edeler. Ben daḥi imtişâlen li-emri'l-imâm nidâ-yı 'âm eyledim. Çün rûz-ı ferdâ namâz-ı bâmdâdı edâdan soñra ehl-i Kûfe rikâb-ı müsteṭâb velâyet-me'âb'a geldiler ve ol kimse daḥi ol maḳtûlu (B 105b) getirdi. Gördüler ki keşret-i zahmıyla a'zâsı pâre pâre ve serâpâ cismi pür pâredir. Ḥazret buyurdu ki bunuñ ḳatlinden kaç gün mürûr eylemişdir? Ol A'râbi eyitdi. Kırk bir gün bu ḥâdişe ile ḥâlimiz digergün olmuşdur. Ve buyurdu. Vârişleri kaç neferdir? Dedi. Elli 'aded kimselerdir. Pes Ḥazret-i Emir buyurdu. Ey A'râbi bu cevânı 'ammisi ḳatl eylemişdir ki nâmı Ḥariş ibn-i Ḥassân'dır. Duḥterini bu cevâna nâmzed ve cevân daḥi ḳabûl eylemeyip redd eylemiş idi. Binâen 'aleyh 'ammisi bu cevânı ḳatl eyledi. A'râbi eyitdi. Yâ Emir eğer kelâmıñ ḥaḳḳ ve muşaddaḳdır. Ama bu cevânı ahyâ edip ḳatlini beyân ve bizlere kemâl-i yakîn nümâyân u ḥaḳiḳat ḥâl-i 'ayân ide. Ol dem Emirü'l-mü'minin ehl-i Kûfe'ye müteveccih olup buyurdu. Ey merdümân-ı baḳara-i Beni İsrâ'il nezd-i mülk-i Celil'de vaşiy-yi ḥâtem-i enbiyâdan efḍal değildir. Beni İsrâ'il bir cüz'üyle aña urdular. Hudâ Te'âlâ anı ahyâ eyledi. Ben daḥi kendi cüz'ümle bu maḳtûla urayım ki ol baḳaranıñ cüz'ünden efḍaldir. Bi-izni'llâh bu maḳtûl zinde ve ḳatlini beyân-künende ola. Pes mübârek ḳadem-i yemini ile ol cevâna urup *ḳum bi-izni'llâh* yâ müdrike ben Ḥanzala bin 'Ayşân buyurduḳda fi'l-ḥâl ol cevân ḥayât-ı tâze bulup lebbeyk yâ İmâm veyâ ḥüccetu'llâhı fi'l-enâm deyip ḳâ'im oldu. Ol ḥazret buyurdu. Yâ meded ki ḳatiliñ kimdir? Dedi. Ey Şâh-ı Merdân 'ammim Ḥariş ibn-i Ḥassân'dır. Çün ḥalâyık bu ḥâli gördüler. Bi'l-cümle Midḥat-ı emir'e zebân-ı küşâd ve iktisâb-ı füyûzât-ı Ebi Tûrâb'la dil-şâd oldular. Ba'dehu Ḥazret-i Emir ol A'râbi ve ol cevâna buyurdu. Ḳabileñize gidiñ ve ḥaḳiḳat ḥâl-i beyân ediñ. Dediler. Yâ Emir 'ahd-i peymân eyledik ki tâ ḥayâtda olavüz. Şeref-i ḥıdmet-i mülâzemetiñ kılavüz. Pes her ikileri daḥi ḥıdmet-i Emir'de feyz u sa'âdet ḥâ'iz ve ḥarb-i Şıffîn'de derece-i şehâdete fâ'iz oldular. Müellif eydür ki ol iki merd-i mümtâz ḳudretü'l-muḥaḳḳikin şâh-ı ṭayyibiñ *ḳuddise sırruhu* işbu ḡazeli bi-bedeliñ maẓmûnuna mazhariyetle ser-eḫrâz oldular.

Nazm

یا علی حبّ تو است در دل ما

غیر از این هیچ نیست حاصل ما

حق تعالی چو خلق ما میگرد

تخم مهرتی کاشت در کل ما

جاودان خاک آستانهٔ توست

مسکن و مستقرّ و منزل ما

دست از و اینست رها نکنم

حل نکردد ز غیر مشکل ما

هرچه خواهد بکوی کوز حسد

دشمن جاهل و مجادل ما

کرچه ما ناقصیم یا حیدر

لطف تو کامل و مکمل ما

هست طیب ز نسل آل علی

کی بود هرخبیش قابل ما⁶⁵⁵

Menkabet, Aḥsenü'l-Kibār'da Enes ibn-i Mālik'den mervidir ki Nevāhi-i Dımışk'da Neḥdef nām bir ḳarye var idi. Andan Ḥazret-i Resūl için bir bisāt getirmiş idiler. Ol ḥazret *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* beni 'Ömer ve 'Oṣmān ve Ebū Bekir ve Ṭalḥa ve Zübeyr ve Sa'id ve Sa'd ve 'Abdu'r-raḥmān taleble gönderdi ve çün anları ihzār eyledim. Ol (A 98a) ḥazret ol bisātı baş edip ve Murtaẓā 'Ali ve ben aşḥāb-ı mezkūreye emr edip cālīs oldular. Ol ḥazret buyurdu. Yā āḥi rüzgāra emr eyle. Bu bisātı ber-hevā kıla. Ḥazret-i Emir daḥi emr edip fi'l-hāl ber-hevā olup bir mevzi'e (B 106a) nüzūl eylediler. Ḥazret-i Emir eyitdi. Bu ne mevzi'dir bilir misiz? Dediler. Bilmeziz. Buyurdu. Ġār-ı Aṣḥāb-ı Kehf'dir. Yürü anlara selām ediñ. Aṣḥāb daḥi selām etdiler. Ama redd-i selām eylediler. Ol dem Ḥazret-i Emir selām verdikde es-selāmu 'aleyk yā Emirü'l-mü'minin veyā Ḥayrū'l-vāṣiyyin ve İmāmü'l-müttakīn dediler. Aṣḥāb su'āl eylediler ki yā Ebā'l-Ḥasen bizim selāmımızı ne ecilden almadılar? Emirü'l-mü'minin eyitdi. Ey Aṣḥāb-ı Kehf ne sebebdan aşḥāb-ı Resūl'ün selāmını almadınız? Eyitdiler. Yā Emirü'l-mü'minin bizim selām u kelāmımız nebi veyā vaṣiy-yi nebiye maḥṣūşdur. Ve daḥi anlardır ki Fāṭıma ve Ḥüseyin ve āl-i Ṭāhā vü Yāsin'dir. Kemā ḳāle'llāhu Te'ālā: *Selāmün 'alā*

⁶⁵⁵ Yā Ali! Gönlümüzde olan senin sevgindir. Bunun dışındakiler doğru değildir. Yüce Allah bizi yaratınca, senin şefkat tohumunu bizim çamurumuza ekti. Senin eşiğinin toprağı, bizim meskenimiz, karar kıldığımız yer, evimizdir. Bizim cahilimiz ve mücadilimiz hasetten, düşmanlıktan ne isterse söylesin. Her ne kadar olsa da Haydar'a yemin kalsın. Senin lutfun bizim olgunluğumuzdur. Bize kötü şeyler nasip olsa da Ali'nin soyu vesilesiyle temiz olur.

*āli İlyāsın*⁶⁵⁶ ve bizler tâbi‘-i kelām-ı Hüdā ve anı ifāda cān fedāyız. Yā ‘Ali saña itā‘at şakaleyn üzerlerine farz ve bizim daği gerdenimizde mānend-i farzdır. Aşhāb yekdiğerlerine nazar edip hāmūş oldular. Ba‘dehu Hāzret-i Emir buyurdu. Ol bisāt üzerine cālis olduk ve yine ber-hevā olup bir maḥale nüzül kıldık. Hāzret-i Emir ḳadem-i mübārekleriyle bir mevzi‘e urup bir çeşme zāhir oldu. Vuzū‘ eyledik. Buyurdu ola ki namāz-ı şubḥdan birer rek‘atda ḥuzūr-ı Resūl’e iḳtidā edelim. Pes revān olduk ve bir maḥalde nüzül edip kendimizi mescid-i Resūl’de bulduk. Ve rek‘at-ı şāniyede erişip ol ḥāzrete iḳtidā eyledik. Ba‘de‘ş-şalāt ol ḥāzret buyurdu. Yā Enes sen⁶⁵⁷ ḥaber verir misin? Ya ben ḥaber vereyim? Dedi. Yā Resūla’llāh seniñ lisānıñdan kelām ḥōş-terdir. Pes ol ḥāzret ḳışsa-i güzeşteyi beyān buyurdu. Güyā ki berāber idi. Aşhāb-ı bisātdan mervidir ki ol bisāt āsmāna ref‘ olduğda bir dereceye balıḡ olduk ki āvāz-ı melā’ikeyi istimā‘ eyledik. Eydürlerdi ki düşmān-ı āl-i Muḥammed’e lā‘net ü nefrin ola. *Allahümme zir velā tenḳuşu.*⁶⁵⁸

Beyt

صبا راسا ختم مركب جانب اصحاب كهف آمد

بلی همچون سلیمان بود او را باد فرما نبر⁶⁵⁹

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda İmām Rızā’dan mervidir ki birgün Medine’de Ebū Şamşam ‘İsā bir nāḳaya süvār olup ḥuzūr-ı Resūl’e geldi. Dedi kimdir ol ki da‘vā-yı nübüvvet eyler? Selmān-ı Fārisi eyitdi. Ey A‘rābi gūr-ı ter misin ki mānend-i māh-tābān vech-i mübārekinde nūr-ı lem‘ān ve mevlā-yı ins ü cān ve muḳtedā-yı her dü cihāndır. Pes A‘rābi ol ḥāzrete müteveccih olup eyitdi. Eđer şādiḳ-ı peygamber iseñ ḥaber ver ki ḳıyāmet ḳaçan ḳā‘im olacak? Ve ne miḳdār emtār yaḡacak. Bu nāḳanıñ ḥamlinden erkek veya dişi toḡacak. Ve yarın benim kesbim nedir. Ve ben ḳanḡı mevzi‘de ölürüm? Ol sāhib ve *mā yenḡıku ‘ani’l- hevā*⁶⁶⁰ bu kelāmı buyurduğda hāmūş oldular. Derḥāl Cibril-i Emin nāzil oldu. Bu āyet-i kerimeyi getirdi. *Innellāhe ‘indehu ‘ilmü’s-sā‘ate yünezzilü’l-ḡayş ve ya‘lemü mā fi’l-erḥām ve mā tedri nefsün māzā teksibü ḡada ve ma tedri nefsüm bi eyyi erdin temūtu innellāhe ‘alimün ḥabir.*⁶⁶¹ Ebū Şamşam eyitdi. Eliñi baña

⁶⁵⁶ “İlyas'a selām! dedik.” Sāffāt 37/130.

⁶⁵⁷ sen A: B nüshasında yoktur.

⁶⁵⁸ Allahım nimeti ziyadeleştir ve noksanlaştırma.

⁶⁵⁹ Sabayı kendine binek yaptı, Ashāb-ı Kehf tarafına geldi. Evet, onun emrini dinleyen rüzgār, Süleyman gibi olur.

⁶⁶⁰ “O, arzusuna göre de konuşmaz.” Necm 53/3.

⁶⁶¹ “Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah’ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.” Lokmān 31/34.

ver ki bi'at edeyim. Tahkiḳ Ḥudā'dan ḡayrı (A 98b) Ḥuda yokdur. Ve sen anıñ Resûl'üsün. Ol ḥazret daḡı buyurdu. Yā Şamşam benim daḡı püşt-i sürḡ ve şikem-i sefid ve siyāh-çeşm saña seksān deve deynim ola deyip buyurdu. Emirü'l-mü'minin bu temessük tahrir eyledi ve aşḡābdan (B 106b) bir cemā'at şāhid yazıldı. Pes Ebū Şamşam ol ḥücceti alıp vedā' edip ḡabilesine 'azimet eyledi. Çend zamān mürûrundan sonra taleb-i ḡarz için Medine'ye geldi. Gördü. Ol ḥazret dār-ı beḡāya rıḡlet buyurmuş. Ebū Bekir'e ḥücceti verip ve din-i Resûla'llāh'a taleb eyledi. Ebū Bekir eyitdi. Ey A'rābi bir nesne dilerseñ ki 'aḡlñ müdrikātı ve Resûl-i Ḥudā'nñ ise zerr ü simden hiç metrükātı olmadı. Ebū Şamşam eyitdi. Ol ḥazret buyurmuşdur ki benim vaşi vü vekilim dinimi edā edecekdir. Ol eşnāda Selman Ebū Şamşam elinden tutup 'Ali ibn-i Ebū Tālib ḡuzûruna getirdi. Anlar kapıda iken ol ḥazret buyurdu. Yā Selmān yanıñda olan Ebū Şamşam mıdır? Selmān eyitdi. İçeri girmezden ve beni görmezden muḡaddem nāmımı bildi. Eyā bu kimdir? Selmān eyitdi. Nuşûş-ı ḡur'āniye ve ehādis-i nübüvvet ile vaşi-i nebidir. Ve bu ol kişidir ki ol ḥazret anıñ ḡaḡḡında buyurmuşdur: *Ene medinetü'l-ilmî ve 'Aliyyü bâbuhā ve ente minni bi-menzileti Hārûna min Mûsā ve 'Aliyyün ḡayrû'l-beşere men ebi feḡad kefere.*⁶⁶² Ve bu ol kişidir ki ḡurûb itmiş āfitābı Ḥudā Te'ālā anıñ için i'āde eyledi. Ve bu ol zāt-ı kerrûbi simātdır ki ḡuzûr-ı Muhācir ve Enşār ve kibār u şıḡārda āfitāb-ı yed-i mertebe aña selām ve ḡitāb etdi. Bu ol merddir ki Ḥazret-i Resûl ile iki ḡabileye müteveccihen edā-yı namāz ve 'arz-ı niyāz eyledi. Ve Ḥazret-i Resûl iki maḡalde ve her iki bi'atda daḡı muḡālefet vāḡi' olmayıp tabi'iyet eyledi. Ve bu ol kişidir ki birāderi resûl ve hem-ser-i betûldür. Ve ḡaḡḡında demişdir ki eḡer 'Ali ḡaḡḡ olunmaya idi Fāḡıma'nñ küfüvvi bulunmaya idi. Ve bu ol kimsedir ki ḡaḡḡında: *"E femen kâne mü'minen ke men kâne fāsıḡan lā yestevûne"*⁶⁶³ buyrulmuşdur ve şān-ı meḡārim nişānında *"E ce'altüm sıḡāyete'l-ḡacci ve 'imāreti'l-mescidi'l-ḡarāmi ke men āmene billāhi ve'l-yevme'l-āḡiri ve cāhede fi sebilillāhi."*⁶⁶⁴ Mastûrdur ki *lehüm lisāne şıḡḡin 'aliyyen*⁶⁶⁵ ile meşḡurdur ve rûz-ı ḡadir-i ḡum *"Yā eyyühe'r-Rasûlü belliḡ mā ünzile ileyke min rabbik"*⁶⁶⁶ imāret ü velāyetini muḡbir *ve en fûsenā ve enfüseḡüm*⁶⁶⁷ ile nefsi Resûl olduḡu miş'ardır ve daḡı *"Lā yestevi aşḡābu'n-nāri ve aşḡābu'l-cenneti"*

⁶⁶² Ben ilim şehriyim, Ali ise onun kapısıdır. Ey Ali, sen benden Hârûn'un Mûsâ'ya olan menzilindesin. Ali beşerin hayırlısıdır. Her kim onun hakkında şüphe ederse muhakkak küfretmiştir.

⁶⁶³ Hiç mü'min, fāsık gibi olur mu? bunlar elbette eşit olmazlar. Secde 32/18.

⁶⁶⁴ "Siz hiç hacılara su daḡıtmayı ve Mescid-i haram'ın bakım ve onarımını, Allah'a ve ahiret gününe iman edip Allah yolunda cihat eden kimse(lerin amelleri) gibi mi tuttunuz?" Tevbe 9/19.

⁶⁶⁵ "Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik)." Meryem 19/50.

⁶⁶⁶ "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliḡ et." Māide 5/67.

⁶⁶⁷ "Ve kendimiz, bizler ve sizler." Âl-i İmrân 3/61.

aşhābu’l-cenneti humu’l-fāizune”⁶⁶⁸ mervidir ve “*İnnemā yuridüllāhü li yüzhibe ankümü’r-ricse ehle’l-beyt*”⁶⁶⁹ tahâret-gerdesi ve vaqt-i rükû’da sâ’ile engüşterin verip “*İnnemā veliyyikümüllāhu Resûlûhu*” mâ’ide-i velâyetiniñ perverdesidir. Hücra-i Emir’de menâkıb-ı ‘Ali ibn-i Ebi Tâlib’i beyânından sonra icâzet alıp içeriye girdiler. Selâm verdiler. Ba’dehu Ebû Şamşam din-i Resûl’ü mu’talebe eyledi. Ve Hâzret-i Emir buyurdu. Nidâ eylediler ki yarın din-i Resûla’llâh’ın ne vech ile edâ olduğunu müşâhede-i murâd eyleyen ‘ale’s-şabâh cem’ olalar. Çün rûz-ı ferdâ Emirü’l-mü’minin ve ferzendân-ı ahlâb u aşhâb bi’l-cümle hâric-i Medine’ye geldiler. Ol hâzret İmâm Hâsan’a buyurdu. Yürü Ebû Şamşam talle ile rabbine varıp aña ‘aşâ-yı Resûl eyleyip (A 99a) bi-kudretü’llâh din-i Resûl’ü huşûle getir. Hâzret-i İmâm Hüseyin Ebû Şamşam ile o talle gelip (B 107a) iki rek’at namâz edâ edip ‘aşâ-yı Resûla’llâh’ı ol talle urduğda derhâl ol talle şekâfete ve bir seng-i sefid zühûr-yâfte oldu. Üzerinde iki satır yazılmış. Satırın birinde *lâ ilâhe illâ’llâh Muhammedü’r-Resûla’llâh* ve diğerinde ‘*Ali veliyyu’llâhu vaşîyyi Resûla’llâh* idi. Yine ‘aşâ-yı mübâreki urdu. Mihâr-ı nâka zühûr edip Ebû Şamşam verdi. Hâzret-i Resûl’ün buyurduğu üzere seksân ‘aded nâka-i münâsebetü’l-a’zâ ve’l-a’nâk ser-zede-i ‘âlem-i şuhûd u âfâk oldu. Hâzret-i Emir buyurdu. Ey Ebû Şamşam din-i Resûl edâ oldu mu? Dedi belâ Emirü’l-mü’minin deyip hücceti teslim eyledi. Ve Hâzret-i Emir daî İmâm Hâsan’a verip vaşîyyet eyledi ki nebiyi bu hüccet ile defn eyleyesiz. Ba’dehu cem’ate hitâben buyurdu. Âgâh oluñ ki Hâzret-i Resûl’dan işitdim. Hudâ Te’âlâ işbu nâkaları nâka-i şâlihden iki biñ yıl muqaddem bu hücrede halk itmiş ve hıfz u himâyesi nazarında tutmuşdur. Molla Hâsan Süllemlî eydür:

Nâzm

کرده بمعجز ادا قرض رسول خدا

قرض رسول خدا کرده بمعجز ادا

عهد نبیرا وفا غیر علی کس نکرد

غیر علی کس نکرد عهد نبیرا وفا⁶⁷⁰

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda İmâm Ca’fer-i Şâdık’dan *radıya’llāhu ‘anh*⁶⁷¹ mervidir ki Kâbile-i ibn-i Mahzûm’dan Hâzret-i Emir’in birkaç hâli var

⁶⁶⁸ “Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir.” Haşr 59/20.

⁶⁶⁹ “Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” Ahzâb 33/33.

⁶⁷⁰ Allah’ın resûlünün farzının mucize ile yerine getirdi. Allah’ın resûlünün küresini, mucize ile yerine getirdi. Nebînin ahdine vefa gösterdi. Ali’nin dışında kimse yapmadı, nebînin ahdine vefa gösterdi.

idi. Anlardan bir cevān vefāt eyledi. Birāderi huzūr-ı Emir'e gelip eyitdi. Yā 'Ali birāderimiñ fevtinden ğam-zede ve fevka'l-ġāye dil-şude oldum. Hazret-i Emir buyurdu. Diler misin ki āña ere ve yüzün göresin? Dedi beli yā Emir anıñ dil-i müşevveş ve hasret-keşiyim. Pes Hāzret-i Emir anıñ kabrine gelip kadem-i mübārekleriyle urdu. Kabrden kürdi'l-lisān bir āvāz ile dehān-bāz oldu. Ol hāzret buyurdu. Sen evlād-ı 'Arab'dan idiñ. Bu kürdi-i lisāna sebep nedir? Dedi saña muhālefet ile Hudā Te'ālā lisānımı tebdil eylemişdir.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İmām Ca'fer-i Şādık'dan *rađıya'llāhu 'anh* mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin hilāfeti zamānında Kūfe bāzārında giderdi. Gördü. Bir cühüd elini başına koyup giderdi.⁶⁷² Eydürdi ki ey müselmānān t̄ariķ-i cāhiliyyet ile mürūr ve cādde-i İslāmiyyet'den dūr olmuşsuz. Ol hāzret buyurdu. Ey cühüd ne vāķi' olmuşdur? Dedi yā Emir bir bezirgānım ki aķmışe-i mütē'addide ile maħmūl altmış dırāz kevşim var idi. Çün sābāt-ı Medāyin'den güzer eyledim. Kutṭā'-ı rāh⁶⁷³ cemi' emvālimi ġārāt u tebāh eyledi. Hāzret ğam-ḥ'ār ve sine-ḥārḥār olma ki yine mālīñ saña reside olur. Pes Kanber'e buyurup düldülü getirdi. Süvār olup Kanber'e vaşi'-i benāne ve ol cühüd rūberāh 'azimet oldular. Çün maḥal-i ġārāta geldiler. Ol hāzret bir ḥaṭṭ-ı keşide edip buyurdu. Bu ḥaṭṭıñ derūnuna duḥūl ediñ ki cünübleriñ żarr u mekrinden emin olasız. Ba'dehu düldüle cevelān verip buyurdu. Va'llāh ey cünibān eğer bu cühüduñ dırāz kevşleri gelmeyip dil-ḥaste ola. Miyānemizde olan mu'āhede daḥi şikeste ola. Bu eşnāda cünübler nidā eylediler ki yā Emirü'l-mü'minin bizim taķşirātımızı **(B 107b)** bağışla. Yine bu cühüduñ dırāz kevşlerini be-temām getirip teslim edelim dediler. Pes Hāzret-i Emir ol Yahūdi anlara sipāriş edip mūrāca'at buyurdular. Ol Yehūd'uñ dırāz kevşleri yedine vāşıl u murād ḥāşıl **(A 99b)** oldu. Bir zamāndan soñra Kūfe'ye gelip eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin Tevrāt'da Hāzret-i Resūl'üñ ve seniñ nāmıñız nedir? Hāzret-i Emir eyitdi. Tevrāt'da nām-ı Muḥammed ṭāb ṭābdır. Ve benim nāmım İlyā ḥiṭābıyla müsteṭābdır. Ve evlādımñ birisiniñ ismi Naşr diğeriñ ismi Saķiķi'dir. Ol dem cühüd *Eşhedü enlā ilāhe illāllāh ve eşhedü enne Muhammedü'r-Resūla'llāh ve eşhedü inneke vaşiiyi Resūlallāh* deyip müslümān oldu.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İmām Ca'fer-i Şādık'dan *rađıya'llāhu 'anh*⁶⁷⁴ mervidir ki vefātından soñra birgün Selmān Fāṭimatü'z-Zehrā hıdmetine geldi. Hāzret-i Fāṭıma buyurdu. Yā Selmān ehl-i Medine'yi nice görürsün? Dedi. Kesb-i endūh ve dād-ı sited ve ḥarid ü fūrūḥtla meşğūl görürüm. Ve eyitdi. Yā Selmān mu'āmeleleri ne vech iledir? Dedi. Yā Fāṭıma zāhiren izḥār-ı muḥabbet ederler. Ama bātını ḥāllerin Hudā ve Resūl'ü ve vaşiyi ḥūb bilirlir. Buyurdu. Ey Selmān

⁶⁷¹ Rağıya'llāhu 'anh B: A nüshasında yoktur.

⁶⁷² giderdi B: A nüshasında yoktur.

⁶⁷³ rāh A: B nüshasında yoktur.

⁶⁷⁴ Rağıya'llāhu 'anh B: A nüshasında yoktur.

Ḥudā haqqıyçün hiçbir âferide yokdur ki rûz-ı kıyametde düşmenlerimizi qabiḥ-i âlûde görmeyeler. Ve dostlarımızı cemâl-i şabahât-ı iştimâllerıyla görüp meserret ü sürûra ermeyeler. Ey Selmân Emirü'l-mü'minin'den istimâ' etdim ki buyurdu. Her kim bize dostluk da'vâsın ede gerekdir ki cilbâb-ı fakrı pûşide edip ṯariḳ-i meskenete gide. Selmân eydür. Bizler bu mükâlemede iken İmâm-ı meşâriḳu'l-megârib 'Ali ibn-i Ebû Tâlib teşrif buyurdu. Ve miyânemizde câri olan kelimâtdan haber verdi. Buyurdu. Ey Selmân bir miḳdâr seniñle seyr edelim deyip taşra çıkıp ḥandekden güzer eyledik. Buyurdu. Yâ Selmân gözleriñi yum ve ben daḥi ḳapadım ve açdıḳda bir mevzi'e geldik ki anda bir ḳattân peçe getirmiş. Ol ḥazret aña selâm verdi. Ol daḥi 'Ali'niñ es-selâm yâ İmâm-ı ilhâm tâ üç mertebe bu vech ile tekrâr selâm eyledi. Ḥazret-i Emir buyurdu. Ne sebebden bu mevzi'de mekân ve bu arz-ı bi-âb ve dânedede iskân eyledik? Ḳattân eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin Ḥudâ haqqıyçün her ḳaçan gürisne vü tehisine olurum seniñ düşmenleriñi lâ'n u nefrin ḳılarım. Derḥâl sir-âb u şem'i bulurum. Pes Ḥazret-i Emir mürâca'at edip buyurdu. Yâ Selmân muḥibbânımıza beşâret ola.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda İmâm Ca'fer-i Şâdiḳ'dan *raḍıya'llāhu 'anh* mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin ḥavâli-i Bâbil'de düşmüş bir kelle gördü. Buyurdu. Ey cümcüme sen kimsin? Ol kelle bi-izni'llāh lafza gelip eyitdi. Filân ibn-i fülân ve filân vilâyetde pâdişâh-ı zamân idim. Ve Ḥazret-i Emir buyurdu. Ben vaşiy-yi Aḥmed-i Muḥtâr Ḥaydar-ı Kerrâr'ım. Haber ver anlara ki senden ve üzerine her ne ḥâdiş oldu ise ol kelle evvelden tâ âḥir ḥayr u şerden her ne vâḳi' oldu ise 'arz eyledi. Ve ol maḥalde bir mescid binâ eyleyip Mescid-i cümcüme denildi.

Menḳabet, yine kitâb-ı mezkûrda 'Osmân Mütebaḥḫiri'den mervidir ki Ḥorâsân ahâlisinden bir cemâ'at naḳl ederler ki Sultân Alb Arslan'ın pederi Dâvûd ibn-i Seyyid Ebû 'Ali bin 'Abdu'llāhu'l-'Ulvi'yi bir töhmet ile ḥabs (**B 108a**) edip yüz biñ dinârın aldı. Ve enva'-ı ḥaber ile rencide vü âzürde ḳıldı. Bir gece Emir Dâvûd Ḥazret-i Emir'i vâḳı'asında gördü. Ol buyurdu. Ey Dâvûd Ebû 'Ali'yi ḥalâş edip aldıḳıñ mebâliḡi i'âde eyle ki ol bizim evlâdımızdır. Ebû Dâvûd bidâr oldu. Ve anı ferâmüş (**A 100a**) ḳıldı. Ferdâsı gece gördü. Ḥazret-i Emir bir esbe süvâr olmuş ve eline şemşiri almış gelip eyitdi. Ey Dâvûd niçin Seyyid Ebû 'Ali'yi ḥalâş etmez ve emrimi tutmazsın deyip yüzüne bir ḫabanca urup nime-i rişi zemine töküldü. Dört nefer-i nigâh-bân var idi. Ḳatl eyledi. Ve Emir Dâvûd bidâr olduḳda derḥâl Ebû 'Ali'yi rehâ vü dinârını be-temâm edâ eyledi. Ol nigâh-bânlarıñ evlâdını ihzâr edip pederleri ḥâlınden istifsâr eyledi. Eyitdiler. Pederlerimizi h'âb-gâhlarında maḳtûl ve ḳatilleri daḥi bilinmeyip meḥûl oldu. Emir Dâvûd buyurdu. Keyfiyet-i vâḳı'ayı⁶⁷⁵ bildirdi.

⁶⁷⁵ keyfiyet-i vâḳı'ayı A: keyfiyet ü vâḳı'ayı B.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Ebū Zübeyr'den mervidir ki eyitdiler. Cābir ibn-i 'Abdu'llāh Enşāri'den su'āl eyledim ki Emirü'l-mü'minin'den şadır olan hāriḳdan yādında var mıdır? Cābir eyitdi. Birgün aşhābdan birkaç nefer ile Hāzret-i Resūl-i vaşiy-yi hıdmetine giderdik. Bizlere buyurdu. Sizler gidiñ ben bu dıraht sāyesinde iki rek'at namāz edeyim deyip namāza meşgūl oldu. Va'llāh gördüm ki ol dıraht Hāzret-i Emir ile rükū' vü secde ederdi. Pes namāzdan fāriḡ olup “*Allahümme şalli 'alā Muḥammed ve āli Muḥammed*” dedi. Ol ağaçlar daḡi şalāvāt eyledi. Rū-nihāde-i zemin olup “*Allahümme'l-'an mebgāḡu Muḥammedi ve āli Muḥammed*” dediler. Ve şāḡları āmiz-yād eylediler.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Hāris A'ver-i Hemedāni'den mervidir ki eydür. Emirü'l-mü'minin ile 'Āḡūr'a giderdik. Bir dıraht-ı ḡuşke erdik. Yed-i mübārekileriyle aña mess edip kesb-i tarāvetle şemer peydā eyledi. Ve anlar emrūd idi. Ol dem tenāvül kıldım. Ve bāḡilerin bir zarf derūnuna eşmāriyla pūr gördüm.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Hāriş'den menḡuldür ki birgün Emirü'l-mü'minin minber-i Kūfe'de ḡuṡbe oḡudu. Nazar-ı mübārekleri bir ḡuşeye vāḡi' olup Ḳanber'e buyurdu. Şol ḡuşede olanı nezdime getir. Ḳanber gördü. Bir mār-ı 'āzimdir. Tutup minberiñ ḡurbuna geldikde pertāb u vāşıl-ı Cenāb-ı velāyet-me'āb oldu. Ve Hāzret-i emir'e bir nesne deyip ḡā'ib oldu. Hāzret-i Emir bir sā'at tefekkürden soñra giryān ve aşhāb bu ḡāle ḡayrān oldu. Pes buyurdu. Bu mār Hāzret-i Resūl'e bi'at eylemiş ve baña daḡi iṡā'at ḡılımsıdır. ḡayfālar size ki bir mārca deḡilsiz.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Hāriş'den mervidir ki bir rüz-ı cum'a Hāzret-i Emir ḡuṡbe oḡurdu. Nāḡāḡ bir şū'bān ki başı deve başı gibi idi. Pāye-i minbere gelip başını ḡaldırıp ḡuş-ı Emir'e birkaç kelāmlar deyip ḡā'ib oldu. Bu hāriḡi görüp mu'tekid ve ba'zıları siḡre ḡamle edip mülḡid oldular. Ba'dehu Hāzret-i Emir buyurdu. Hāzret-i Resūl cin ü inse me'b'ūş ve ben daḡi 'ilm-i Resūl'e mūrīşim. Bu ejder cinleriñ ḡādısıdır. **(B 108b)** Miyānelerinde sefk-i dimā vuḡū'a gelmiş ve bilmez ki nice ḡükm eylemek gerekdir benden istifsār ve ben daḡi ḡükm-i Ḥudā'yı ibḡā eyledim. Mü'ellif eydür ki ol günden ol ḡapıya bābu's-sub'ān dediler.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Hāriş'den mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin Kūrīstān-ı Beni Esed'de idi. Nāḡāḡ bir arslan geldi ki meḡābetden ḡalḡ tersān oldular.⁶⁷⁶ Pes ol şir pāy-ı Emir'e ser-nihāde ve niyāziyla ḡālini ifāde eyledi. **(A 100b)** Hāzret-i Emir penḡe-i ḡayber-küşāların zuhr-ı şire vaḡ edip buyurdu. Yürü fermān-ı Ḥudā ile menziline mūrāca'at eyle ve bi'l-cümle sibā'a selāmımı erişdir. Ol dem şir menziline gitdi.

⁶⁷⁶ oldular A: oldu B.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Muḥammed ibnū'l-‘Ābdar’dan⁶⁷⁷ mervidir ki birgün hāl-i şağırında pederim beni alıp merḳad-i melā’ike mirşad-i ḥużūr-ı Emir’i tavāf niyetiyle ‘azimet eyledi. Esnā-yı rāhda bir arslan gördük. Eli mecrūḥ olmuş. Ol daḥi bizimle hem-rāḥ ve ol cāy-ı ḳudsi-i mültecāya gelip nihāde-i ‘atebe-i Şāh-ı velāyet-penāḥ oldu ve a‘zā-yı mecrūḥasın pākine mālīde edip derḥāl şıḥḥat ü şifā buldu.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İbn Eyyūb’dan mervidir ki Ḥālid ibn-i ‘Abdū’l-melik Mervān ki āmil-i Şām idi. Pes Ḥāzret-i Emir için bir nāme irsāl edip beni taleb eylemiş. Ben ma‘īyetden āgāḥ olup firār eyledim. İbn Şāfvān ki Ebū Ḥālf-i Cumḥī’niñ evlādından idi. Benden bir merkeb istedi. Ta ki gidip Ḥāzret-i Emir’e sebt eyleye. Ben ḥācetini ḳazā etmedim. Pes piyāde gidip ol münāfıḳ Ḥālid’iñ emrine muvāfiḳ Ḥāzret-i Emir’e nā-sezā kelāmlar söyleyip eyitdi. Ḥudāvendā seniñ ve Resūl’ünñ rızasını berā-yı celb ve ḥūn-ı ‘Osmān’iñ ḥaḳḳını taleb için sebb eylerim. Rāvi eydür. Ol esnā-yı tekellümde mescidde bir şahşı ḥ’āba galebe menāmında gördü. Ḳabr-i Resūla’llāh’a bir kimse gelip aña eyitdi. Eğer kāzib iseñ Ḥudā Te‘ālā gözleriñi a‘mā ve din ü imānıñ bi’l-cümle yağma ola dedi. İbn Şāfvān minberden inip birine eyitdi. Elime bir ‘aşā ver ki aña i‘timād edeyim. Eyā bir belā mı geldi ki gözlerim görmez oldu. Oğlu eyitdi. Bundan ziyāde ne belā ola ki minber-i Resūla’llāh’da yalan söyledin. Ve bir zāt-ı āli-şifāta ihānet ve ḥaḳāret eyledin ki ḥūkm-i Ḥudā vü Muḥammed Muştāfā ile mürüvvet mü‘minān üzerlerine farz olmuşdur. İbn Şāfvān tā āḥir-i ‘ömr gözleri kör oldu.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Ḥüseyin ibn-i ‘Abdu’r-raḥman’dan⁶⁷⁸ mervidir ki fuḳahādan bir şahşıñ meclisinden ḳalkıp Süleymān Şāh ve kātibiniñ ḥużūruna vardı. Dedi. Ḳanden gelirsin? Dedim. Filān faḳihiñ meclisinden gelirim. Dedi meclisiñizde ne cāri oldu? Dedim menāḳıb-ı Emirü’l-mü‘minin. Dedi. Va’llāḥ saña beyān edeyim. Fezā’il-i emir’den bir fażlını ki Ḳureyş’den istimā‘ eylemişim ki ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb zamānında Kūrīstān-ı bıḳı‘ ḥarekete gelip ehl-i Medine’ye feryāde ve Ḥāzret-i ‘Ömer’e istimdāda geldiler. Tā ki du‘ā edip bu ḥālet mündefi‘ ola. Ama çāre olmadı. Tezāyüd eyledi. Ol ḥareket ḥānelerine daḥi ‘azım bir zelzele ve Medine derūnunda bir velvele oldu. Ba‘dehu Ḥāzret-i (B 109a) ‘Ömer aşḥābdan bir cemā‘atle Emirü’l-mü‘minin ḥużūruna gelip eyitdiler. Yā Ebā’l-Ḥāsen Medine şehri ḥarāb ve zir-i turāb olmağa ḳarib oldu. يك توجه از تودر کارست ⁶⁷⁹ و صد عالم مراد.ع Emirü’l-mü‘minin (A 101a) buyurdu. Aşḥābdan yüz kişi ḥāzır oldular. Ḥāzret-i Emir anlardan Selmān-ı Fārisi ve Ebū Zer Ġıfāri ve ‘Ammār Yāsir’e Miḳdād on nefer iḥtiyār edip ve Bıḳı‘’e geldiler. Ol ḥāzret ḳadem-i mübārekiyle üç kere zemine urup “mālīki mālīki mālīki”⁶⁸⁰ buyurdular. Fi’l-ḥāl

⁶⁷⁷ Muḥammed ibnū’l-‘Ābdar A: Muḥammed ibnū’l-‘Ābd B.

⁶⁷⁸ Ḥüseyin ibn-i ‘Abdu’r-raḥman B: Ḥüseyin ibn-i ‘Abdu’r-raḥim A.

⁶⁷⁹ Senden bir bakış açıktır ve yüz alem Emîrü’l-mü’minîn’in muradıdır!

⁶⁸⁰ Sahibim sensin!

arz sākin oldu ve ehl-i terk vatandaşdan kurtuldu. Ol hāzret buyurdu. Tahkik birāderim Muḥammed Muṣṭafā bu vākı‘adan baña haber vermiş idi. E’imme-i ma’sūmin nakl ederler ki: “*İzā zülziletü’l-arḍü*”⁶⁸¹ be-ḥasbü’t-te’vil bu kıssaya işāret “*Ve ḳāle’l-insānū mā lehā*”⁶⁸² ḳavl-i Emir’den ‘ibāretidir.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda maṣṭūrdur ki aşḥābdan ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb zamānında Ebū ‘Abdu’llāh Enṣāri vefāt edip seksān biñ dinār terekesi ḳaldı. Üç yaşında bir ferzendi terk edip ve ‘avreti bir cevān ile münākeḥe eyledi. Çün püser on iki yaşına erdi. Ve ḳarr ü nef’ine ‘aḳlı erip birgün gördü ki māderi şevherine dirhem verir. Püseri eyitdi. “*Elā testeci minallāhi.*”⁶⁸³ Ya’ni Ḥudā’dan ḥayā etmez misin ki benim mālımı ḡayrılara verirsin? ‘Avret bildi ki ‘ıyş u rāḥatı meslūb olacaḳ ve neticeyi aḥvālī muḥālīfe maṭlūb görmeyecekdir. Eyitdi sen ‘Abdu’llāh’ıñ şulbünden ve benden mütevellid olmadıñ. Belki direm-i ḥarīde bir ḡulāmsın. Ebū ‘Abdu’llāh seni ḡāziyān-ı Muṣṭafā’dan almış ve oḡul ḳılmışdır. Pes püser mācerāyı ḥalifeye ‘arz eyledi. Ol ḥaber-dār olup yedişer yüz dirhem ile yedi nefer şāhid-i ḥāzır eyledi. Pes ḥalife eflaḥı ol zenīñ iḥzārına irsāl edip geldikde dedi. Niçin bu yetimiñ mālını telef eylersin? ‘Avret eyitdi. Bu ‘Abdu’llāh’ıñ oḡlu deḡildir. Direm-i ḥarīde bir ḡulamidir deyip ol yedi nefer şāhid-i kāzib ile işbāt-ı müdde‘ā eyledi. Pes ḥalife ol püseri ḥabs eyledi. Ol püser iki ve diḡer rivāyetde dōrt māh zindānda ḳaldı. Zār u nizār ve ḥayātdan bizār oldu. Birgün zindān-bāna eyitdi. Bir miḳdār ḳapıyı küşād ve Ḥudā için bir şemme rāḥatla beni dil-şād eyle. Zindān-bān merḥamet edip ḳapıyı açdı. Ve Ebū Şeceme bin ‘Ömer ol maḥalden geçdi. Ol püseri ol ḥālde görüp dedi. Bu ne ḥāldir? Eyitdi. Pederim beni bu ḥāle dūḳār eyledi. Ebū Şeceme eyitdi. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’e şikāyet eyle ki ol saña merḥamet ve behemeḥāl seni ḥimāyet eyler. Ol püser eyitdi. Beni bırakmazlar ki bir çāre bulam. Ebū Şeceme eyitdi. Ben kefil olam. Yürü Emirü’l-mü‘minin ḥuzūrunda ḥālīñi ‘arz et. Pes ol püser zindāndan çıkıp ‘Ali Murtaẓā ḥuzūruna gelip ḥālını ‘arz u niyāz edip yā ‘Ali sen meded-res ve çare-sāz ol dedi. Ve ḥāzret elinden tutup buyurdu. Sen kimiñ oḡlusun? Ve (B 109b) bu ḥāle ne sebebdan dūḳār-ı giriftār⁶⁸⁴ olduñ? Dedi yā Emirü’l-mü‘minin ben ‘Abdu’llāh Enṣāri’niñ oḡluyum. Māderim diḡeriyle tezvic edip nesebimi selb eder ve mālımı ol zevcine verip beni bu ḥāle (A 101b) düşürdü deyip mācerāyı ber-taḫṣil⁶⁸⁵ ‘arz eyledi. Ḥāzret Ebū ‘Abdu’llāh nāmını işitdikde giryān olup seniñ pederiñ ḥıdmet-i Resūl’de yetmiş mertebe ḥatm-i Ḳur’ān ederdi deyip Ḳanber’e buyurdu. Başını ḡusl edip cāme-i sefid ilbās eyledi. Alıp dārü’ş-şur’a geldi. Eyitdi.⁶⁸⁶ Yā Ebā’l-Ḥafş niçin bu yetimiñ mālını ḡayra verdiñ? Ve bu yetime bu zulmü revā gördüñ?

⁶⁸¹ “Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı.” Zilzāl 99/1.

⁶⁸² “Ve insan "Ne oluyor buna!" dediği vakit.” Zilzāl 99/3.

⁶⁸³ Dikkat et. Kurtuluşun Allah’tandır!

⁶⁸⁴ giriftār A: B nüshasında yoktur.

⁶⁸⁵ taḫṣil A: taḫṣil B.

⁶⁸⁶ eyitdi A: B nüshasında yoktur.

‘Ömer mādde-i mezkûreyi ‘arz eyledi. Hâzret-i Emir tebessüm edip buyurdu. Ol ‘avreti getirdiler. Dedi ey zen niçin evlâdına düşmen olduñ? Ol ‘avret yine nefi neseb⁶⁸⁷ iddi‘asında ol şâhidleri getirdi. Hâzret-i Emir anlardan su‘âl eyledi ki ne şey için şehâdet edersiz? Anlar dañi hâlife huzûrunda demişler idi. Tekrâr dediler. ‘Ömer eyitdi. Yâ Ebā’l-Hasen bi-vech kimseye zulm eylemez. Hâzret-i Emir yine mütebessim olup emr eyledi. Bir taş t ve bir fişâr ihzâr edip püseriñ dest-i yemininden ve ol ‘avretiñ dest-i yesârından kan aldırıp ve ol taş t derûnuna töküldü. Ve ridâ-yı mübârekini üzerine örtüp esmâ-yı hüs nâdan tilâvet edip fi’l-hâl âvâz-ı bülendiyle nidâ geldi ki yâ Emirü’l-mü‘minin ve yâ vaşiy-yi hayrû’l-mürselin bu ferzendiñ mâderiyim. Nefs-i emmâremiñ belâsıyla bu emri şeri irtikâb eylemişim. Huzzâr istimâ‘ eyledikde mütehayyir olup ve hâlife ol zen ü şâhidleri tahdid ve ol püseriñ mâlinı terdid eyledi.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda mervidir ki birgün Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llâhu vechehu rağıya’llâhu ‘anh*⁶⁸⁸ ‘Ömer ibn-i Hattâb zamânında mescide gelip buyurdu. Bu gece Hâzret-i Resûl’ü h‘âbda gördüm. Buyurdu yâ âhi Selmân rahmet-i hâkka vâşıl oldu. Anı techiz ü tekfin ve namâzın edâ edip tedfin edesin. Hâzret-i emir’iñ kelâmını ba‘zıları taşdik ü ikrâr ve ba‘zıları mücib-i hased inkâr eylediler. Ve istihzâ tarihiyle yâ ‘Ali anıñ kefenin Beytü’l-mâl’dan alasın dediler. Hâzret-i Emir buyurdu. Ol kefenden müstağnidir. Pes bir aşhâb-ı cemâ‘at ol hâzretiñ refâkatiyle ‘azimet eylediler. Ve tayy-ı mekân ile bir anda Medâyin’e geldiler. Ve Hâzret-i Selmân’iñ techiz ü tekfin emrini itmâm ve namâzına kıyâmla tedfin eylediler. Ehl-i inkârdan ba‘zıları ol günü târih kılmışlar idi. Ba‘dehu Medâyin’den bir mektûb Selmân filân târihinde filân günde vefât edip şahrâdan birkaç kimseler zâhir olup techiz ü tekfin ve namâzın kılıp tedfin eylediler. Ba‘dehu gâ‘ib oldular. Mü‘ellif eydür Selmân *rağıya’llâhu ‘anh* vefâtı zamânında erbâb-ı siyer ve aşhâb-ı haber miyânında ihtilâf olmuştur. Şevâhidü’n-nübüvve’de mastûrdur ki hilâfet-i ‘Osmân evâ’ilinde vefât etmiştir. Ve şâhib-i Hâbibü’s-Siyer İmâm Şâfi’i rivâyetiyle irâd eder ki hicretiñ otuz altıncı yılında Emirü’l-mü‘minin ‘Ali Murtażâ’nıñ eyyâm-ı hilâfetinde rûh u revâni behişt-‘anber sirişt-i hırâmân oldu *rahmetu’llâhi ‘aleyh*.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda İmâm Hasan ‘Askeri’den menkûldür ki çün ol server *şalla’llâhu aleyhi ve sellem* Tebûk gâzâsına müteveccih oldu. Emirü’l-mü‘minin’i Medine’de kâ‘im-i maķâmı eyledi. Münâfıklar (B 110a) fırsatı ğanimetden bilip dediler. Her iki birâderler yekdiğerinden müfâraķat ve helâkleri hüşüşunda müşahelet vâķi‘ oldu. Pes birkaç bedbahtlar Hâzret-i Emir’iñ yolunda (A 102a) bir çâh-ı ‘amiķ tedârik edip hâr u hâşâk meş tûr eylediler. Ve bir cemâ‘at-i münâfıķın dañi hıdmet-i Resûl’de idiler. Anlardan on dört erbâb-ı nifâķ ittifâķ eylediler. Ve siyâh câmeler giyip ser-i ‘Aķabe’de seng-i rize ile memlû ķabâķlar

⁶⁸⁷ neseb A: B nüshasında yoktur.

⁶⁸⁸ rağıya’llâhu ‘anh B: A nüshasında yoktur.

vaż' etdiler ki ol Һazretiñ nāḳa-i müteberrikesi ayaḳdan düşüp ol Һazrete elem erişe. Cebrā'il 'uḳubāt u ḳāh-ı Һaberin ol Һazrete i'lām eyledi. Çün Emirü'l-mü'minin bir cem'ile Һazret-i Resül'ü istiḳbāl için ser-i⁶⁸⁹ ḳāha geldikde düldül keyfiyet-i ḳāhı Emir'e bildirdi. Ve buyurdu. Ey düldül ḳavf eyleme ki ol ḳāh zemin ile berāber olmuştur. Pes düldül bilā-zebān 'ubūr etdi. Münāfıḳlar 'acibde ḳaldılar. Cenāb-ı velāyet-me'āb-ı mülāzımān rikāb-şeref-i intisāba buyurdu. Һazret-i Resül'ün müruru yolundan işbu ḳāhı pāk ediñ. Pes ol ḳāh u ḳāhı pāk eyledikde bir ḳāh-ı 'amiḳ zuhūra geldi. Һazret-i Emir buyurdu. Ey düldül bu ḳāhı kimler etmişdir? Düldül başıyla otuz nefer kimseye işaret eyledi. Aşḫāb eyitdiler. Yā Emirü'l-mü'minin bu ḳāhı Һazret-i Resül'e iḥbār et. Buyurdu Cebrā'il Һaber vermişdir. Pes ol server⁶⁹⁰ münāfıḳlarıñ mekr ü keydinden ve ol mekrden Hudā Te'ālā Һazret-i Emir'i ḥıfz eylediğini aşḫābına beyān buyurdu. Anda olan münāfıḳlar kelām-ı Resül'e i'timād etmeyip Һazret-i Emir ol ḳāhda helāki Һaberin işitmiş ve birden setr etmişdir dediler. Bu eşnāda Һazret-i Emir mülāzemet-i Resül'e erişip şüret-i vāḳı'ayı pişe-gāh-ı hidāyet-i dest-gāha 'arz eyledi. Münāfıḳlar bu ḳāhı görüp eyitdiler. Muhammed ve 'Ali re'is-i silāḥ-dār ve fenn-i taḥarride 'acib māhirāndırlar. Ba'dehu ol Һazret müteveccih-i Medine olup evāḫir-i şebde ser-i 'Aḳabe'ye geldiler. Һazret-i Selmān nāḳa-i Resül'ün sevḳine küşide ve Ḥadiḳatü'l-yemāni zimāmını keşide ederdı. Ve 'Ammār Yāsir daḫi gāh yemin ve gāh yesārında giderdi. Münāfıḳlardan on dört nefer ki bālā-yı 'Aḳabe'de idiler. Ol seng-i rize ile memlū olan ḳabāḳları ḡaltān eylediler ise de aslā nāḳaları remide olmadılar. Ol dem Һazret-i Resül Ḥuzeyfe'ye buyurdu. Bālā-yı 'Aḳabe'de münāfıḳlarıñ şütürlerine 'aşā ile ura. Ve diğér rivāyetde 'Ammār Yāsir'e emr eyledi. Behr-i taḳdir 'aşā ile urduḳda develer remy edip anları zemine endāḫte ve 'azāları cerāḫat-ı sāḫite olup tā ki ḳayd-ı ḫayātda idiler. Cerrāḫları iltiyām bulmayıp 'alāmet-i keyd-i 'Aḳabe dediler.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda masṭūrdur ki Ebū Bekir Şiddik⁶⁹¹ *raḍıya'llāhu 'anh* zamanında Ümmü Ḳurve nām bir 'avret var idi. 'Ābide vü iḥlāş ve meveddet-i ehl-i beytle mü'tekıde idi. Birgün aḡniyā-yı erbāb-ı nifāḳdan bir kimse ile münāzara vü mübāheşe vāḳi' oldu. Çün ol şāliḫa Emirü'l-mü'minin feẓā'ilin beyān eyledikde ol münāfıḳ anı isnād-ı sebb-i şeyḫeyn-i müttehem eyledi. Ve ol bi-ḳāreye ol ḳadar urdu ki helāk oldu. Şevheri anı defn edip **(B 110b)** istiḡāşe vü isti'āne ile menzil-füyüz-ı nāzil-i Emir'e geldi. Һazret-i Emir ol gün vādi-i Ḳurra'ya 'azimet buyurmuş idi. Ba'de'l-mürāca'at-ı eşnā-yı rāhda Һazret-i Emir'e bu ḳāhı 'arz eyledi. Ol dem Emirü'l-mü'minin Ümmü Ḳurve'niñ **(A 102b)** ḳabrini teşrif buyurdu. Ve iki rek'at namāz edā edip eyitdi: *Allahümme yā muḫyi'l-nufusi ba'de'l-mevti ve yā münşiye'l-izāmi ba'de'l-fevti aḫyā lenāmin Ümmü Ḳurvetin*

⁶⁸⁹ ser A: bir B.

⁶⁹⁰ server A: B nüshasında yoktur.

⁶⁹¹ Şiddik A: Şidḳ B.

ve ec'elhā 'ibreten li-men 'aṭāke. Ya'ni ey nefisleri ahyā edici mevtinden sonra ve ey 'azām-ı remimleri inşā edici fevtinden sonra bizim için Ümmü Kırve'yi ahyā ve saña 'aşı olanlara ibret-nümā kıl ve kabrinde bir şikāf görüp andan bir murğ minkārasında bir enār-ı dāne ile gelir gider idi ki bir kuş anı ta'ziye eder. Nāgāh ol kabir şikāfte olup sündüsden bir çāder ile Ümmü Kırve zāhir olup eyitdi. Ey 'acā'ib ü ġarā'ibe-i mezāhir seniñ nūr-ı velāyetiñi itfāya ġayret edenler şübhesiz kâfirdir. “Yüridüne ey yuṭfiu nūra'llāhi bi-efvāhihim ve ye'be'llāhū illā ey yūtimme nūrahu ve lev kerihē'l-kāfirūn.”⁶⁹² Ba'dehu Ümmü Kırve nice müddet zinde ve nice 'aded-i ferzende hāmile oldu. “Esse'idu men se'idi baṭni ümmihi” hükmüyle deşt-i hūn-h'ār-ı Kerbelā'da ol ferzendleri İmāmü's-şāḳaleyn İmām Hüseyin mülāzemetinde derece-i şehādete fā'iz oldular.

Menkabet, Kifāyetü'l-Mü'minin'de ki Harāyicü'l-Cerāyih tercümesidir. Selmān-ı Fārisi'den mervidir ki çün każıyye-i Ümmü Kırve'de ser-i kabre geldim. Etrāfında dört 'aded murğ-ı sefid sürh-i minkārlarında birer dāne enār-ı yakut derūn-ı kabre girer çıkar idiler. Geldikde ġuş-ı Emir'e bir şeyi ifāde eylediler. Ve hāzret daḫi “lā ef'ālen kezā” buyurdu ve du'ā eyledi. Hātifden nidā geldi ki yā Emirü'l-mü'minin her ne ki hāzır-ı mübārekiñ dilerse emr eyle. Ol hāzret daḫi kabre işāret edip Ümmü⁶⁹³ Kırve libās-ı mezķüre ile zāhir oldu.

Menkabet, Kitāb-ı Sürürü'l-Mü'minin'de Şeyḫ 'Abdü'l-vāhid ibn-i Zeyd'den *ḳuddise sırruhu* mervidir ki bir vaḳt hacca ġitmiş idim. Ešnā-yı tavāfda iki duḫter-i pākize-i aḫter yekdiğerine müdde'āları üzerine yemin ederlerdi ki *bi-ḫaḳḳı mūntecebi'l-müvaşşayeti'l-ḫākimi bi's-seviyyetihi ve'l-'ādili fi'l-każiyyetihi ve le'abli Fāṭimatü'z-zekiyyetihi*. Ya'ni ol kişi ḫaḳḳıyçün ki cihet ü veşāyet ve ġüzide vü hükm-i seviye ile ḳudret-i mezide ve każiyyede 'adālet-i seciyye ve çift-i Fāṭimatü'z-zekiyye ben anlardan su'āl eyledim ki bu evşāf ıla mevşūf ḳanğı zāt ve ne temāmla ma'rūfdur? Dediler. Emir-i mü'minān ve pişvā-yı mütteḳiyān ve ḳasimü'n-nār ve'l-cinān-ı sürür-ı ġālib 'Alī ibn-i Ebū Ṭālib'dir dedim. Sizler anı bilir misiz? Eyitdiler nice bilmeyelim. Pederimiz Şıffīn'de şehid oldu. Ba'dehu geldikde hānemizi teşrif buyurup māderimize teselli ṭariḳiyle eyitdi. Hāliñiz nicedir? Eyitdi elḫamdüli'llāh yā Emirü'l-mü'minin ḫayrıla ġüzer eyler ve her iki h'āher-i şāyi'a etdik. Sağire h'āherimiñ çeşm-i rāsti 'illet-i cederiden a'mā idi. Nazar-ı feyż-i eşeriyle baḳdıḳda bir āh-ı serdiyle bu beyti oḳudu:

قد مات والدهم من كان يكفلهم

فی الذّا بیات و فی الاسفا روالخضر⁶⁹⁴

⁶⁹² “Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.” Tevbe 9/32.

⁶⁹³ Ümmü A: B nüshasında yoktur.

⁶⁹⁴ Bizim yemin ve seferlerimiz vardı. Fakat onların babaları destekçileri öldürmüştü.

Ba‘dehu dest-i mübârekin h‘âherimiñ çeşmine vuzû‘ derhâl binâ oldu.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda erbâb-ı siyer ve aşhâb-ı haber miyânında meşhûrdur ki (B 111a) leşker-i zafer-peyker Emirü’l-mü‘minin Şıffîn muhârebesinde bir tûl-i zamân mekş edip aşhâb kılllet-i zâd ve âb u fağâdan ‘alef-rû idi. Şikâyet eylediler. Ve eyitdiler. Yâ Emirü’l-mü‘minin kılllet-i zâd ve âbdan bi-tâb ve hâl-i müzâyâka (A 103a) ile pür ıztırâb oldu. Rûz-ı diğer namâz-ı şubh’dan sonra ol âfitâb-ı evc-i velâyet bir tall-i bülend üzerine gelip dest-i niyâzın dergâh-ı kerim-i kâr-sâza kaldırıp tazarru‘ vü niyâz eyledi. Ba‘dehu mürâca‘at buyurup henüz menziline gelmemiş idi. Bir kâfile-i gaybiyye erişip ol dâyyık mürtefi‘ ve herkes müntefi‘ oldular. Ve ol kâfile dahî revâne oldu. Hiçbir kimse muṭṭali‘ olmadı ki anlar kimler idi.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda maşṭûrdur ki bir hârici bir mü‘min ile berâ-yı muhâkeme Emirü’l-mü‘minin huzûruna geldiler. Çün hâkiqat-i mü‘min zâhir oldu. Hükûm-i şur‘a üzerine icrâ buyurdukda hârici eyitdi. Yâ ‘Ali ‘adâlet etmediñ. Hâzret-i Emir gâzaba gelip mesh ol ey ‘adüvvu’llâh dedikde hemân sa‘ât bir kelb olup câmeleri nâbüd u hasret ve hayretle sine pür dūr olup merḥamet-i cûdu hâk-pâye mälide-rüy oldu. Hâzret yine merḥamet buyurup şüret-i aşlısına ric‘at eyledi. Ol dem ol hâzret huzṣâra buyurdu. Âşâf ibn-i Berhıyâ ki tırfetü’l-‘aynda taht-ı Belkıs’ıñ ilṣârına kâdirdir. Ve ben ki vaşiy-yi peygamberim. Âhir zamân bu ki hârik benden şadırdır. ‘Acib olmaz. *Ḳâlellezi ‘indehu ‘ilmüm mine’l-kitâbi ene atike bihi ḳable en yertedde ileyke tarfûke.*⁶⁹⁵ Pes huzṣâr eyitdiler. Yâ Emirü’l-mü‘minin niçin Mu‘âviye huşûsunda ihmâl edersin? Ol dem ol hâzret bu âyet-i kerimeyi tilâvet buyurdu. *Felâ ta’cel ‘aleyhim, innemâ neuddu lehum ‘adden.*⁶⁹⁶

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda ‘ısb‘-ı Benâne’den mervidir ki Emirü’l-mü‘minin ‘aḳabinde giderdim. Kureyş’den bir kimse gelip ey keşende-ricâl ve yetim-künende-i etḫâl dedi. Ol dem Hâzret-i Emir ey kelb-i ‘anid benden ba‘id ol dedikde nâgâh bir kelb-i siyâh-ı düm-cünbân ve ‘av‘ave-künân ve gâltân-ı rû-nihâde-i pây-ı Hâzret-i şâh oldu. Hâzret-i şâh merḥamet buyurup yine şüret-i aşlısın buldu. Tevbe vü istiğfâr edip ‘arz-ı isti‘fâ kıldı. Huzṣârdan bir kimse dedi. Yâ Emir Hudâ Te‘âlâ saña bu kudret-i kerâmet buyumuşdur. Niçin Mu‘âviye ḥaḳḳında musâleḥe edersin? Hâzret-i Emir bu âyeti tilâvet buyurdu. *Naḥnu ‘ibâdün mekrümün lâ nesbıḳu bi’l-ḳavli ve naḥnu bi-emrihi ‘âmilüne.* Ya‘ni bizler ‘ibâd-i mekrin eḥadiyyet ve ḥikmete sebḳat etmeyip emrile ‘âmil şâhib-i ‘ameliyyetiz.

⁶⁹⁵ “Kitaptan (Allah tarafından verilmiş) bir ilmi olan kimse ise: Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi.” Neml 27/40.

⁶⁹⁶ “Ey muhammed! Şu halde, onların azaba uğramalarını istemekte acele etme. Biz onlar için ancak (takdir ettiğimiz günleri) sayıp durmaktayız.” Meryem 19/84.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Ebū Ḥasan ibn-i ‘Ali bin Hārūn-ı Müncem rivāyetiyle maşūrdur ki eyitdi. Bir ḥulefā-yı Beni ‘Abbās’dan biri mücādele vü muḡalāṭa ile mübāheşe ederdi. ‘Ali Mu‘āviye ile muḡārebesinde ḥaṭā eyledi. Ve ben herçend ki delā’il-i kaṭ’a ve berāhin-i sāt’a-i ḥaḡḡıyyet-i Emir’i işbāt ederdim. Qabūl etmez ve ṭariḡ-i inşāfa gitmezdi. Bildim ‘aḡidesi fāsıd ve metā’-ı imānı kāsiddir. Kaṭ’i şoḡbet ve terk-i mücāleset eyledim. Birkaç günden şoñra beni ihzār edip eyitdi. Baña ma’lūm oldu ki Mu‘āviye bāḡi vü ṭāḡidir. Zirā ki bu gece ḥ’ābımda (B 111b) gördüm. Bir şahşıñ başı kelb başına taḡavvūl olmuş. Sebebinden su’āl etdim. Dedi ben ‘Ali ibn-i Ebi Ṭālib’i naḡṭa ve Mu‘āviye’niñ ḡaḡlı olduğuna başt ederdim. Bu sebebdan ḡaṭab-ı ilāhiye sebep olup min ṭarafı’llāh bu ḡāl baña bir cezā (A 103b) ben bu vāḡı’adan mütenebbih olup tevbe kıldım ki min ba’de ol Cenāb-ı velāyet-me’āb’a nisbet-i terk-i edeb etmeyim. Ve anıñ buḡz u ‘adāveti ṭariḡine gitmeyim.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Selmān-ı Fārisi *raḡıya’llāhu ‘anh* mervidir ki aşḡābdan bir kimse ḡıdmet-i Emir’e gelip eyitdi. Yā Emir filān kimse her ḡānde kim senin muḡibleriñi görse ṭa’n-āmiz kelāmlar ile ezā vü cefālar eyler. Ve ḡaḡḡ-ı velāyetiñi setr ü pūşış ve nūr-ı velāyetiñi itḡāya sa’y u kūşış eder. Ḥazret-i Emir elinde bir kemān ṭutardı. Cānib-i yesārına gidip ol şahşa teşādūf eyledi. Cenāb-ı velāyet-me’āb aña ‘iṭāb ile eyitdi. Niçin benim muḡibblerime cefā edersin? Ol kimse eḡer edersem ne lāzım gelir ve baña kim māni’ olur? Ol ḡazret elinde olan kemānı zemine ḡoduḡda nāḡāḡ mānend-i şūtūr bir ejder olup ol adama⁶⁹⁷ ḡücūm eyledi. Ol kimse feryāda gelip el-amān ey Emir-i mü‘minān tevbe-i nuşūḡ ola ki bir daḡi anları āzūrde eyleyem nā-sezā söyleyem. Pes Ḥazret-i Emir anı eline aldı. Yine kemān oldu.

Menkabet, mü’ellif eydür esānid-i şahıḡe şübūte ermişdir ki Mürre bin Ḳays nām-ı şecā’āt küffārdan cemi’-i keşire mālīk ve mişāl-i Fir‘avn baḡr-ı ḡalāletde ḡarḡ u helāḡ. Birgün ābā vü ecdādıñıñ ḡālinden su’āl eyledi. Ṭāriḡ-i ṭūsiler eyitdiler. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib elinden maḡṭūl olmuşdur. Eyitdi ol ‘Ali ne diyārda medfūndur? Dediler Necef’dedir. Ol lā’in iki biñ süvār ve beş biñ piyāde ile rūberāḡ-ı ‘azimet edip Necef’e erdikde sādāt-ı Necef’e ve sār merdümāndan ol mel’ūnuñ murādına ‘ārif olup elden geldikçe türbe-i mübāreki muḡāfazaya iḡdām ve ihtimām eylediler ve gelip istimdād-rūḡāniye-i Ḥazret-i imām kıldılar. Ravza-i muṭāḡhara’niñ ḡāḡ zir ve ḡāḡ bālāsıñıñ seng ü külūḡ ile muḡābele etdiler ise ol mel’ūn ḡālib olup ḡişār-ı hedem edip iḡeri girdi. Ve ravza-i muḡaddeseye ḡitāben eyitdi. Ey ‘alā vü ābā ve ecdādımı sen mi öldürdün deyip diledi ḡabr-i mübāreki şikeste eyleye. Ol

⁶⁹⁷ adama B: A nüshasında yoktur.

hâlde iki mübârek engüşt-i Haydar-ı Kerrâr mânend-i zü'l-fikâr kabir-i şerifden bed-bidâr olup ol mel'ûnu miyânından dü nime edip bir seng-i siyâh oldu. El-yevm ol seng siyâh der-i hîşârda ebnâ-yı râhdır. Firdevsi bu ma'nâdan haber verir:

Beyt

شهی که ز دیده و انکشت مرّه رابد و نیم
برای قتل عدو ساخت و زوالفقار انکشت⁶⁹⁸

Ve şu'arâdan biri daği buyurur:

Beyt

آن است امام کز دو انکشت
چون مرّه قیس کافری کشت⁶⁹⁹

Menkabet, Fütûhâtü'l-İkuds'de Rüseki'den ki aşhâb-ı emir idi. Birgün mütebayi'ân-ı emir'den bir kimse eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin Beni İsrâ'il vaşiy-yi Mûsâ'dan nice hârîk ı mu'cizât (**B 112a**) gördüler. Kezâlik vaşiy-yi 'İsâ'ya daği nice kerâmet müşâhedesine erdiler. Bizler daği senden bir kerâmet görevüz. İtminân-ı kalb hâşıl edip mertebe-i yakîn-i erz ve yâd u muhabbete erevüz. Ol hâzret buyurdu. Sizlerde kuvvet-i idrâk umûr-ı ğaribe ve kudret-i ihmâl hâl-i 'acibe yokdur. Çün ilhâh-ı mübâlâğa eylediler. Pes Hâzret-i Emir anlar ile maķâbir cānibine gelip⁷⁰⁰ bir sūre bir de (**A 104a**) esmâ-yı hüsnâdan tilâvet edip buyurdu. ع⁷⁰¹ پرده از روی کار خود بردار. Ya'ni ol nesne ki derûnunda vardır. Âşikâr u izhâr ile nâgâh gördüler ki şavb-ı yümnâ-yı şerefden âsâr "*cennâtin tecri min tahtihî'l-enhâr*"⁷⁰² nümüdâr ğurfe-hâ-yı kuşûr-ı cinândan hürân 'arz-ı cemâl ile bed-bidâr olmuşlar ve taraf-ı şimâlden "*fetteķu'n-nâralleti veķūdūhe'n-nâsū ve' hicārah*"⁷⁰³ hitâbını sāmî'a-sâz ve aşhâb-ı şimâl ahvâlini ibrâz ederler. Çün aşhâb bu hârîkı müşâhede eylediler. Bir cemâ'at sihre haml edip zındîķ ve bir cemâ'at maķarr olup ehl-i taşdik oldular. Ve bu hâl hadîş-i şerife muvâfîķ bir mişâldir ki ol hâzret buyurmuşdur. *el-Kabrü ravzatün min riyâzi'l-cinân ve hufretün min*

⁶⁹⁸ Bir şâh ki gözünden ve parmağından bir defada iki parça yaptı. Düşmanı öldürmek için parmağını Zülfikar yaptı.

⁶⁹⁹ O imamdır ki, onun gürzü ve parmağı bir defada kâfirlik gururunu öldürdü.

⁷⁰⁰ gelip A: B nüshasında yoktur.

⁷⁰¹ Kendi işinin üzerinden perdeyi kaldır!

⁷⁰² "İçinden ırmaklar akan cennetler." Bakara 2/25.

⁷⁰³ "Yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının." Bakara 2/24.

hufere'n-nirāni.⁷⁰⁴ Yine kitāb-ı mezkūrda H̱āce Hasan Başri'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin Kūfe'de aşhābdan bir cem'ile müteveccih-i maķābir olup tāziyāne ile üç hatt-ı keşide kıldı. Ve her hattda bir dünyā zāhir oldu. Ol maħalde yine anları defn eyledi. Buyurdu. Sizlerden bir nigū-kār işbu dinārları āşikāre edip ba'dehu vākıflardan ba'zıları ol maħali aradılar. Şu buldular. Anlarıñ hālını Emirü'l-mü'minin işidip buyurdu. Bir kimse bu dünyāda dest-res olmaz. Meğer Muħammed Mehdi ve bir rivāyetde evlādımdan bir hādi ola.

Menķabet, yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur ki hulefā-yı 'Abbāsi zamānında bir meddāh-ı 'Ali Mışır'da sākin olmuş ve peyveste-i ehl-i beytiñ medħiyle üns bulmuş idi. Birgün mescidde miyāne-i keşirede medħ-i 'Ali ve āl-i 'ālā edip hitāmında Şāh-ı velāyet-penāh 'aşkına bir menni helvāyı bī-men veriñ deyip taşra gitdi. Ve bir hārici çıkıp ol dervişe eyitdi. Gel seniñle hāneye gidelim. Ve ol nān u helvāyı ihzār edelim. Ve hānesine geldikde gulāmına emr eyledi. Bu derviş-i rāfizi'niñ gözlerini ihrāc ve dest ü pāylarını maķtū' ve Kūristān'a bırakıp metā'-ı şevāb-ı āhiret için kesb-i revāc ile ve mülkūmden āzād ve bir bedre zerr daħi vereyim ki vāreste-i zaħmet-zād ol. Çün 'ālem libās-ı zulmeti berdüş ve halk ẖāb u rāhata varıp bi-hüş oldu. Ol gulām bermüci-i fermūde 'amel edip ol dervişñ kārını temām eyledi. Ol çend Hızır 'aleyhi's-selām berā-yı ziyāret Ravza-i muṭahhara-i Şāh-ı velāyet'e gelmiş idi. Hāzret-i şāh eyitdi. Ey birāder Kūristān-ı Mışır'da bizim mādihlerimizden bir şahşa bu gibi bir mu'āmele vāķi' oldu. Anıñ üzerine işbu ism-i a'zāmı tilāvet buyur. Tā ki şihhat bula ve eyit ki yine mescide (**B 112b**) varıp 'ādet-i sābıkası üzere medħet ve ba'dehu nān u helvāyı mes'elet kıla. Pes Hızır 'aleyhi's-selām derhāl ol Kūristān'a gelip ol nik-i encām-ı maķtū'ü'l-endāma ism-i a'zāmı tilāvet edip Hāzret-i Emirü'l-mü'minin emrini haber verdi. Pes derviş şihhat bulup yine mescide geldi. Destūr-ı sābık üzere 'ādetini ifā kıldı. Ol hālde bir cevān gelip dedi. Ey derviş gel pes seniñ hācetiñi kazā ve her vech ile seni hōşnūd u rızā edeyim deyip hānesine getirdi. Ve derviş gördü ki dün gece geldiği hānedir. Pes ol cevān-ı hālişü'l-cinān helvā vü nān getirdi. Ve resm-i miħmān-ı tevāziyi itmāme yetirdi. Ol derviş müte'accibāne dedi. Eyā ne vāķi' oldu ki dün gece bu hāne (**A 104b**) ehlini baña düşmen ve helākim ile bed-efkār ve bu gün kemāl-i ihtirām ile nigū-kār gördüm. Ol cevān eyitdi. Ol zālīm ki dün gece saña zulm edip helāk kılmış idi. Benim pederim idi ve ben anıñ bu 'amelinden müteneffir ve mütefekkir olmuş idim. H̱āba vardım. Menāmımda Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vecchehu* gelip gazūbāne pederimi teveccüh buyurup eyitdi. Ey bedbaħt-ı bi-intibāh Hūdā Te'ālā seni meşħ edip bir hers-i siyāh gece vü gündüz zāri-künān pūr dūr ve

⁷⁰⁴ “Mezar, bazı insanlar için cennetin iç açıcı bir bahçesi, bazıları için de ateşle dolu bir kuyudur.” Hadis-i şerif.

āh olasın. Ve ben ol hâlde bidâr oldum. Pederimi bir hers-i siyâh olmuş buldum. Hemân anı muqayyed bir hânede habs u bend eyledim deyip dervîşi ol maḥale getirip irâ'e eyledi. Pes dervîş bu hâli müşâhede etdikde rûy-ı niyâzın zemine vaz' edip kemâl-i şükr ü Muḥammedi'yi derpiş etdi. Nâgâh ol eṣnâda bu şâ'ika-i berk ğazab-ı ilâhi dıraḥşân ve anıñ üzerine âteş-feşân olup ol mel'ûnu iḥrâk edip nâbüd u bi-nişân oldu. Ol cevân 'aḳâyid-i ḥavâricden teberri edip muḥabbet-i ehl-i beytle sa'âdet-i iḥlâş u iḥtişâl buldu. Elḥamdüli'llâh 'alâ tevfiḳ.

Menḳabet, yine kitâb-ı mezkûrda İbn 'Abbâs'dan mervidir ki eyitdi. Medine'de 'Abdu'llâh nâm bir kişi var idi. Mihter-i ehl-i ḥaccâr ve cûd u seḥâ ile aḳrânından mümtâz idi. Ve dōstân-ı ḥândân-ı Aḥmed-i Muḥtâr ve şeref-i intisâb-ı Ḥaydar-ı Kerrâr aña mâye'l-iftihâr idi. Ve anıñ on nefer-i püseri var idi⁷⁰⁵ ve bir duḡteri var idi. Birgün ol duḡter-i pâkize-i aḡter berâ-yı iḡtisâl bir âb kenârına geldi. Kaḏârâ vaḳt-i iḡtisâlde bir kirm anıñ rahmine duḡul eyledi. Ol kirm gün günü neşv ü nemâ buldu. Ol duḡteriñ baṭnı zen-i ḥâmile mişâli oldu. Merdümân anı zinâ müttehim eylediler. Pederi bu hâli görüp⁷⁰⁶ ve 'imâmesin zemine urup dirigâ miyân-ı ser-müşâr ve cây-ı mezelletde ḥâk-sâr oldum deyip bi'l-âḡire ol duḡteriñ i'dâmına qarâr verip ve gerdenine ris mân taḳıp taşra çıkardı. Merdümân temâşâ ederler idi. Ol duḡter rûy-ı niyâzın âsmâna tutup eyitdi. İlâhi sen 'âlemü's-sırr ve'l-ḥafıyyâsın bilirsın ki fi'l-i zinâ benden vuḳû'a gelmedi. Bi-haḳḳı iffeti Meryem bint-i 'Ümrân ve bi-haḳḳı duḡteri peygamber-i âḡirü'z-zamân ki berâ-yı ziyâret anı âsmâna iletdiler. Va anıñ çâder-i şemimesi ḥürmetine ki Tevrât'da andan bir remz beyân etmişlerdir. **(B 113a)** Beni bu töhmetden ḥalâş u 'iffet ü 'işmetle beni ḥâş eyle. Eḡerçi mevtden ḥavf etmeyim ama pederimiñ rüsvâlıḡından ğam-beste ve anıñ fikriyle dil-ḡaste vü şikesteyim. Bu hâlde ol müşkül-ḡüşâ-yı ḡazır ve ḡâyib-i Esedu'llâhi'l-ḡâlib 'Ali ibn-i Ebû Tâlib ḡâtırına geldi. Hemân Kûfe cānibine müteveccih olup dedi. Ey mevlâ-yı her mü'min ve mü'mine: *Edriknâ ve 'accil tû ṭabîbi ve derd-i mân-râ ez-şifâ ḡâne-i tû dermānest.*⁷⁰⁷ Ol zen Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* mescid-i Kûfe'de ifâ-yı neşâyih ve irşâd-ı a'mâl-i şâlih eylerdi. Bir ḡâtif ol duḡter-i ma'sûmeniñ ḡâlinden iḡbâr u ta'cil buyurmalarını bu iş'âr eyledi. Ol dem Ḥazret-i Emir buyurdu. Medine'de bir emr-i müşkil-i ḡâdişe olmuşdur. Ve bir duḡter-i pâkize bizden istimdâd kılmışdır. Pes aña erişmek ve meded kılmak lâzım oldu deyip Ḳanber ile mürâfaḳat u müsâra'at buyurup ṭurfetü'l-'aynde ol maḡalde ḡazır oldular. Gördü miyân-ı ḡalḳda bir velvele ol duḡteriñ **(A 105a)** birâderleri tiḡlerin 'üryân aña ḡamle ederler. Ol dem Ḥazret-i Emir anları

⁷⁰⁵ var idi B: A nüshasında yoktur.

⁷⁰⁶ görüp A: B nüshasında yoktur.

⁷⁰⁷ Yetiş bize yâ Mehdî, sen bir tabipsin ve şifa evinden bize şifa ver!

men' eyledi. Ve İbn 'Abbās ol vaqt vāli-i Medine idi. Kudūm-ı emirden haber-dār olup geldi. Ve ol duḡteriñ pederi daḡi ḡāl-i pūr melāmetden şikāyet kıldı. Ḥazret-i Emir anı teselli eyledi ki duḡteriñ zinādan beridir. Bu duḡteriñ rahminde yetmiş iki mişḡāl vezninde bir kirm vardır. Emr edip bir taşt ḡazır eylediler. Ve āb-ı berf ü bārānla bu taştı memlū ediñ dedi. Ve dediler yā Emir bu arzda berf olmaz. Ol dem Ḥazret-i Emir nigin-i ḡātemin sūy-ı āşmāna tıttı. Derḡāl berf ü bārān zūḡūr etdi. Pes ol taştı tıddur dediler. Ve ol duḡteriñ setri için ol taştıñ üzerine bir çāder kırdular. Ol duḡter ol taşt üzere ku'ūd eyledikde hemān ol kirm ḡurūc⁷⁰⁸ eyledi. Ol duḡter taşra olduḡda ḡalāyık ol kirm alıp vezn etdiler. Temām Ḥazret-i Emir'iñ buyurduḡ üzere yetmiş iki mişḡāldı.

Menḡabet, yine kitāb-ı mezḡūrda maştūrdur ki birḡün Emirü'l-mü'minin minber üzerinde kışsa-i Mi'rāc'ı beyān ve ol şehsüvār-ı 'arşa-i sūbhāne'ilezi esrā⁷⁰⁹ ve rāz-dār-ı ḡāb-ı ḡavseyñ ev ednā⁷¹⁰ bu ḡākdān-ı 'ālemden tārem-i a'lāya 'azimetlerinde bālīn-i mübārekleri kenārında bir kūze āb olurdu. Dāmen-i meḡārim pirāmen-i 'aliyyeleri āña teşādūf edip ol āb tōkūlmek üzere idi. Mi'rāc'dan mūrāca'at buyurduḡda henūz āb-ı kūze cereyānda ve pister-i 'anber-teri idi deyip bu ḡāl-i mu'ciz-i iştimali 'ayān ederdı. Ol meclisde bir cūḡūd-ı 'anūd mevcūd idi. İnkārıyla ḡānesine geldi. Gördü zevcesi ḡamir tedārik ile ve şuya lüzūm görūlmekle şevherine bir miḡdār iḡzār etmelerini söyler. Ol cūḡūd bu kūze ile çeşmeye gelip ve kūzesin tıddurup kenār-ı ābda giderdi. Ḳazārā kūzesi şuya düşdü. Ol dem cūḡūd libāsın bir taş üzerine kıoyub şuya girip taşra olduḡda kendisini bir duḡter berehne gördü. Ve ol maḡāl bir deryānıñ kenārı idi. Ama bilmezdi ki ne maḡāldır. Mūteḡayyirāne bir taraḡa teveccūḡ edip girdi. Ve anda bir zen-i Hindi'ye (**B 113b**) teşādūf etdi. Zen-i Hindi anı 'ūryān gördükde merḡamete gelip anı ilbās ve şehre getirip bir mevzi'de iclās eyledi. Ama anı görenler meftūni ve şahrā-yı 'aşḡınıñ mecnūnu olurdu. Pes bir ḡ'āce-i mālḡār anı ḡazine-dār olup taḡt-ı 'aḡdine getirdi. Ve bir müddet ol ḡ'ācenıñ nezdinde ḡalıp beş 'aded evlād tıḡurdu. Ba'dehu birḡün ol cūḡūd kenār-ı deryāya gelip ḡavta eyledi ve taşra oldu. Kendisini yine ol çeşmede buldu. Ve henūz āb-ı kūze rizinde ve bu ḡāl-i ḡayret nezdinde libāsı daḡi yine taş üzerinde olur. Libāsın kıyip ḡānesine geldikde gördü. Zevcesi ābıñ iḡzārına dide rüz-ı intizārdadır. Kūzeyi zevcesine verip mescide geldi. Ḥazret-i Emir yine va'z eylerdi. Ol vaḡt Yehūd kışsa-i Mi'rāc'ı taşdıḡ ile kesb-i yaḡın ve Ḥazret-i Emir'iñ ḡadem-i mübārekilerine rü-nihāde olup ve iḡḡār-ı imān edip iltimās telḡin etdi. Ḥazret-i Emir buyurdu. Ya beş neḡer-i evlād getirmedikçe taşdıḡ (**A 105b**) eylemedik

⁷⁰⁸ ḡurūc A: zūḡūr B.

⁷⁰⁹ "Bütūn noksanlıklardan mūnezzeh olan Allah, (Hz. Muhammed'i) gece yürüttü." İsrā 17/1.

⁷¹⁰ "(Peyḡambere olan mesafesi) iki yay aralıḡı kadar, yahut daha az oldu." Necm 53/9.

deyip telkin-i din-i mübin buyurdu. Mü'ellif eydür ki bu iki kıssayı İbn Hüssām⁷¹¹ daği nazm eylemişdir.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur. Vā'iz Seyyid 'Ali rivāyet kılıp eydüdü ki birgün Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* Seyyidü'l-mürselin'in irtihālinden soñra mescid-i Kūfe'de va'z ederdi. Buyurdu. Ey merdümān eğerçi peygamber-i āhır zamān āhirete teşrif buyurdu. Ben vaşisi ve maķāmının celisiyim. Her ne müşkilleriñiz var ise su'al u cevābını istiḥşāl ediñ ki bi'l-cümle ḥafāyā baña zāhir ü peydā ve muğābeyātın cümlesi rūşen ü hüveydādır. 'Ulūm-ı evvelin ve āhirimiz ḥazine-i sinemde ve esrār-ı āsmān u zemin dil-i bi-kinemdedir. Aḥvāl-i mūr u māhiniñ āgāhı ve muṭṭali' şedde-i sefid ü siyāhı benim aḥvāl-i murğān-ı hevā baña bedid-i bidār olmuş. Ve olacaķdır. Cümle eşyā baña nümūdādır. Cümlesine vāķıf ve her şehr ü diyār ehliniñ umūruna 'ārifim. Dilersem şarkı ğarba tebdil ve murād eylersem zeni mürde tahvil ve 'arzı semā ve Cābülkā'yı Cābülsā eylerim. Ol meclisde bir müşrik var idi. Genc-i Kārūn'a mālīk ve cehl-i ḍalālet ile hālīk idi. Kelām-ı emir'i istimā' vü taşdiķinden imtinā' etdi. Ve kemāl-i ḥasedinden taḥammül edemeyip taşra çıķdı. Derḥāl ğazab-ı ilāhi ile mesh olup şūret-i kelbe münkalib ve kendini bu ḥālde gördükde tevbe-i istiğfār edip göñlünden inkārı bi'l-küllīye münselib oldu. Der-'aķeb mescide gelip ḥāk-pāy-ı Emir'e nihāde-rū ve merḥamet ve 'āṭıfetlerinden çāre-cū oldu. Ama mü'minler anı taşra etdiler. Duḥūl-i mescidden mümteni' olduķda ḥānesine şitāb pisteri üzerine yatıp ḥ'āb eyledi. Zevcesi görüp seng ü çūbla mesrūr u enini şikeste ve derūn-ı ḥāneden redd olup cihān başına tārilik ve zeng olup ve zulmet-i peyveste oldu ve sükkān-ı maḥle nicelerine giriftār ve pūr belā ve şadranc-ı 'ināye mübtelā oldu ve beş yıl bu ḥālde kaldı ve cānib (B 114a) şahrāya yüz tutup derūn-ı şehre gelmekden ḥazer ve andan güzer ve şahrāda bir ṭall-i rikiñ eṭrafında güzer ü nazar eder idi. Herçend ki müte'alliķātı aradılar. Bulamadılar ve nice olduĝunu bilemediler. Ve o bir salikiñ bir zen-i pākize-ḥiṣāl ve şāhibetü'l-cemāl ve ḥubbi āl-i Muḥammed'le mālī bir 'ıyālī var idi. Beş yıl mātem-zede⁷¹² olmuş ve ḥānesin Beytü'l-ḥüzn ve şiven-kede qalmış idi. Āhır Emir ḥuzūruna gelip tazallüm-i ḥāl ve ḥāk-pāy-ı Emire 'arz-ı ḥāl-i pūr melāl eyledi. Ḥazret-i Emir buyurdu. Şevheriñ ḥayātında ama ıztırāb ğāyet ve elem-i bi-nihāyetdedir. Bir miķdār ta'ām müheyyā ve vādi-i Mecnūn'a gidip ṭaraf-ı şimālde bir ṭall-i rik тұrur. Ol ta'ām ile anı aḥyā eyle. Pes evvelden bu ḥaberden ḥōş-ḥāl olup bir miķdār ta'ām-ı ta'alluķātıyla ol maḥle ḥırām etdi. Ve şevherinden bir eşer görmeyip yine endūh-ĝin ve pūr zār ve her ṭarafa cüst ü cū ile ber-intizār oldular ve anda bir kelb gördüler ki tāb u ṭāķatdan meslūb ve bālā-yı rike şu'ūd maṭlūb idi. Lākin ğāyet dermān-

⁷¹¹ İbn Hüssām A: İbn Ḥassān B.

⁷¹² mātem A: maķām B.

degiden şu'ūd edemeyip ku'ūd ederdi. Ol ƫallden zen aşıağı geldikde ol kelb ayağına düşüp bayıldı. Ol zen gūlāmına emr edip ol ƫa'āmdan bir miqdār verdiler. Ekl edemedi. Ve bir miqdār āb virdiler. Anı dağı içemedi. Ol zen hayret-nümā ve ve dermānda olup hūzūr-ı Emir'e gelip hāli 'arz eyledi. Dedi. Ey helāl-i (A 106a) müşkilāt bu ne 'acıb hāletdir? Hāşā ki senden hilāf şadır ola. Ol ƫalle vardık. Anda bir kelbden ğayrı görmedik. Hāzret-i Emir buyurdu. Ey 'Afife şevheriñ işte ol kelb-i za'ifdir. Ol şāliha bu hālin ne sebebeden geldiğini ve ne vech ile olduğunu beyān eyledi. Ol hāzret buyurdu. Ol şevher her bir müşrik ve bi-din ve düşmen-i peygamber ve benim velāyetimi münkir bir ebter edip bu sebebeden Hudā Te'ālā anıñ şüretini fesh ve bir kelb şüretine mesh eyledi. Ol zen bu haberi işitdikde rüy-ı niyāzın pāy-ı mübārek-i Emir'e vaz' edip eyitdi. Ey veliyyi ber-haqq ol Hālīk-ı mutlak ve peygamber-i muşaddak haqqıyçün kudret ü merhamet ve ğāyet yine şevherimi şüret-i sabıkasıyla irā'e ve zulmet-i kudüreti izāle eyle qalbimi izā'e buyur. Hāzret imdi anı hūzūruma getir. Pes ol zen gerdeni bend-resen edip hūzūr-ı Emir'e ihzār eyledi. Ol dem ol kelb enin ü zāri ile gözlerinde eşk-i nedāmet cāri oldu. Pes Hāzret-i Emir dest-i münācātı dergāh-ı kādī'l-hācāta tutup du'āya zebān-zed derhāl yine ol kelb şüret-i insāna revā oldu. Hemān giryān ve sine-sūzān-ı iftān ve hizān-ı pāy-ı Emir'e yüzlerin sürüp eyitdi. Ey kām-ı merhamet luṭf u 'āṭıfet ebvābını üzerime aç ve başım üzerine envār-ı hidāyet saç. Hāzret-i Emir gördü. 'Arūs-ı imānı qalbinde cilve-ger ve nihāl-i İslām'ı ƫarāvet-baḫş-ı berk ü bār olmuş. Telqin-i din edip yine ehl-i yakın eyledi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda (B 114b) mastūrdur ki çün Emirü'l-mü'minin Nehrevān'dan feth ü firūzi ile mürāca'atlarında bir maḫalde yolları iki oldu. Ve ol yoluñ birinde āb mevcūd ve diğesinde mefkūr idi. Cenāb-ı velāyet-me'āb tevcih-i rikāb edip 'āzim-rāh-ı bi-āb oldu. Çün bir miqdār gıtdiler. Germiyyet-i hevā ve şiddet-i harāset-i ihtivādan demānlar qurudu. Ve mü'minler münāfiqlarıñ serzenişlerinden ğamām-ı ğam etrāflarını bürüdü. Hāzret-i Emir'e mācerāyı 'arz u ifāde ve luṭf-ı amīminden istifāde etdiler. Pes Hāzret-i Emir buyurdu. Bi'l-cümle ol maḫalde ihtizār ve kudret-i Hudā'ya intizār edeler. Çün leşker bir araya geldiler. Hāzret-i Emir Qanber'e buyurdu. Ol mevzi'i hafr eyledi. Bir seng-i 'āzim zāhir oldu. Hāzret-i Şāh kendisi ol ƫaşı qaldırdı ve zirinden bir zine zāhir oldu. Qanber'e emr edip ol zine duḫūl etdiler. Qanber'den mervidir ki otuz beş zine gidip nihāyet muḫaffel bir qapı gördü. Gelip Hāzret-i Şāh'a haber verdi. Emir-i 'imāma irşād-ı 'alāmesi derūnundan bir miftāh çıkarıp Qanber'e şundu. Qapıyı aç ve derūnunda şu vardır getir. Refi'-i ihtiyaç ile çün Qanber gelip qapıyı açdı. Gördü bir havz-ı pūr āb ve kenār-ı ābda Cenāb-ı velāyet-me'āb mişāl-i āfitāb oturmuş. Qanber bu hayretde iken Hāzret-i Şāh bir kaseyle āb verdi. Buyurdu ki bu āb ile bi'l-cümle teşneleri āb eyle. Pes Qanber ol cāmı alıp ƫaşra geldi.

Ḥazret-i Emir'i yine maḳāmında buldu. Ḳanber diledi ki iḫṣā-yı rāz ve bu ḥālī ibrāzıyla zebān-dırāz ola. Ḥazret-i Emir sükūta işāret buyurdu. Yā Ḳanber Deşt-i Erjen kışşasını işitdiñ mi? Bu ḥāle 'acib edersin? Pes bi'l-cümle leşkeri bān u çār-ı pāyān ol cām-ı ābdan sir-āb olup ve (A 106b) ol cām aṣlā noḳşān-pezir olmadı.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Molla 'Ali'den mervidir ki ol server-i ḡālib 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib 'Ammār Yāsir ve Nuşayr ve sā'ir aṣḥāb-ı Bağdād'dan Ḥille cānibine müteveccih oldular. Fırāt kenārına geldikde Nuşayr'ıñ ḥātırına geldi. Eyā Fırāt'ı nice geçevüz? Ol dem Şāh-ı Şelāyet Nuşayr'a buyurdu. Yā Nuşayr Fırāt'a nidā eyle ki ey cümcüme 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib senden güzer-gāh-ı Fırāt'ı su'al eder. Ol dem yedi yüz biñ āvāz geldi ki Fırāt'da cümcüme bisyārdır. Eyā murād-ı şāh düldül-i süvār kaḅı cümcümedir? Nuşayr yine Emirü'l-mü'minin nezdine gelip 'arz eyledi. Ḥazret-i Emir buyurdu. Cümcüme bin Gürgüre'den su'al et. Nuşayr su'al etdikde āvāz geldi. Cümcüme bin Gürgüre daḥi nā-ma'dūd eyā kaḅısı maḳşüddur. Nuşayr gelip 'arz eyledi. Buyurdu. Cümcüme bin Gürgüre ben Mürmüre diye nidā eyle. Nuşayr daḥi bu vech ile nidā etdikde lebbeyk ey ḡulām fermān-ı İmām-ı hümām nedir? Nuşayr eyitdi. Güzergāh-ı Fırāt'ı su'al eder. Ol merd eyitdi. Yā Nuşayr meḡer sen 'aḳl u hūşdan beri bir merd-i serserisin. Ol kimse ki benim pederim nāmını bile. Aña ne ihtiyācdır ki güzer-gāhı su'al kıla. Ey Nuşayr bilmiş ol ki biñ yedi yüz yıldır ki bu deryāda ben iḳāmet-sāz ve ümid-vār-ı raḥmet-perverdigār-ı bi-niyāzım. (B 115a) Yürü benim ḥayātım için bir du'ā-yı recā ve aniñ bāb-ı merḥametlerine ilticā eyle. Nuşayr ḥużūr-ı Emir'e gelip aniñ için iltimās-ı du'ā eyledi. Ḥazret-i Emir dest-i münācātı dergāh-ı ḳāḍī'l-ḥācāta ḳaldırdıkda henüz du'ā temām olmamış idi. Cümcüme ḥayāt-ı tāze bulup ḥużūr-ı mevfurū's-server-i Emir'e geldi. Çün Nuşayr bu ḥālī müşāhede kıldı. Taḥammül edemeyip küfr ü şirke zāhib oldu ve eyitdi. Yā 'Ali sen Ḥudā-yı āsmān u zemin ve kerim ve raḥim ü emin ve cabbār-ı zü'l-ḳuvvetü'l-metinsin. Derḥāl Ḥaydar-ı Kerrār keşide-i zü'l-fikār edip Nuşayr'ı ḳatlı eyledi. Tekrār aña merḥamet edip ve du'ā kılip yine ḥayāt buldu. Rāvi eydür ki Ḥazret-i Şāh-ı velāyet-penāh ve ḳudret-i destgāh yetmiş mertebe imāte vü aḥyā eyledi. Mü'ellif eydür ki ḥuṭbetü'l-beyānda bu vech ile naḳl olmuştur ki ol ḥazret buyurdu. *Uḳtülü mertebın ve uḥyi mertebın*. Ya'ni benim iki mertebe öldürücü ve iki mertebe dirildici ve bir rivāyetde yetmiş mertebe denilmiştir. Tevfik bu vech ile dir ki cümcüme-i mezkūreyi aḥyādan muḳaddem buncılayın ḥārık-ı 'āde zuḥūr etmiş ola. Eğer murād-ı İmām aḥyāyı cümcüme ise ḳavlü'l-eşahḥdır. Eğer aḥyā-yı Nuşayr ise rivāyet-i şānide kelām-ı mu'ciz-i niẓām Cenāb-ı imām muşarraḥdır. Va'llāhu u a'lem bi-ḥaḳāyıkü'l-umūrü'l-ḳışsa Emirü'l-mü'minin Kūfe'ye mürāca'at

buyurdular. Rāvi eydür ki cümcüme-i mezkûre zinde olduğdan soñra yetmiş yıl hayâtda kaldılar. Ba‘dehu vefât eylediler.

Beyt

آمدی بعداز جراحت تازه کرده سینه را

باردیگر زنده کرده خفته دیرینه را⁷¹³

Menkabet, yine kitāb-ı mezkûrede Selmān-ı Fārisi’den mervidir ki birgün İmām Hasan *ṣalātullahi aleyh* Emirü’l-mü‘minin huzûrunda le‘ali-i dürr-i bārāndan gevher-efşān ve hadîş-i memleket-i Süleymān ‘*aleyhi’s-selām*’dan nātîka-pirā-yı hāl u şān olurdu. Ve eyitdi. Hāzret-i Resûl *ṣalla’llāhu aleyhi ve sellem* buyurmuşdur ki (A 107a) “*Ulemāi ümmeti ke‘enbiyāi Beni İsrā’il.*” Hālbuki sen nuşûş-ı Qur’āniye ve eḥādîş-i nebeviyye ile efḍal-i evliyā-yı ümmetsin. Hudā Te‘ālā aña mülk-i ‘azim ‘aṭā ve saña ne kerāmet ‘aṭā buyurmuşdur. Ol dem⁷¹⁴ Hāzret-i Emir du‘ā edip derhāl berāber mānend-i şütür hüveydā olup pāy-ı Emir’e ser-nihāde ve Hāzret-i Emir daḥi imāmeyn üzerine iḳ‘ād buyurup Selmān eydür. Ben daḥi emr-i Şāh-ı velāyet-penāh ile hem-rāh oldum. Ol bulût mānend-i tuiyûr hevā üzerine mürûr edip bir dıraḥt-ı ḥuşk üzerine nüzûl eyledi. Hāzret-i Emir İmām Hasan’a buyurdu. Ey oğlum⁷¹⁵ bu dıraḥtın hālinden su‘āl eyle. İmām Hasan ḥasebû’l-fermûde su‘āl buyurdukda ol dıraḥt kâle gelip beyān-ı sergüzeşt-i aḥvāl ey şehzāde-i dü cihān. Peder-i büzürgvārın ‘Ali ‘alā maḳām u pişvā-yı a‘lem-i peydā ve pinhān bu maḳāmda tenhā ‘ibādet eder. Ve kudûm-ı meymenet melzûmuyla baña kesb-i tarāvet verip giderdi. Ol vākt ki Hāzret-i Resûl irtihāl-i dār-ı beḳā buyurdu. Ol vāktten beri beni terk eyledi. Anın (B 115b) ḥazān-ı iftirākıyla bu ḥuşki ve bi-bergi elemi baña yetdi. Ol Cenāb-ı velāyet-me‘āb’dan niyāz eyle ki yine kesb-i tarāvet kılayım. Pes Hāzret-i İmām Hasan ‘arż-ı niyāz eyledikde Hāzret-i Emir icābet buyurup yine ol dıraḥt-ı ferḥunde-baḥt kesb-i tarāvet etdi. Ve mertebe-i berg ü bāre yetdi. Selmān eydür. Gördüm ki bir murğ-i bāl-i şikeste kenār u deryāda maḥzûn ve perişānû’l-hāl tûrur. Hāzret-i Emir İmām Hasan’a buyurdu. Ey oğul bu murğun hālinden daḥi su‘āl eyle. Pes İmām Hasan su‘āl buyurdukda ol murğ eyitdi. Ey server-i dünyā vü din ben muḳaddemā bir ferîşte idim. Hāzret-i Emir’in zir-i cenāh-ı merḥametlerinde şadr-ı cenābdā muḳim ve emin idim. Ol zamānla Sultān-ı enbiyā Muştafā dünyâyı terk etdi. ‘Ali Murtażā daḥi gelmedi. Ben ma‘bedimden dūr ve didār-ı şabāḥat bed-bidār Emir’den mehcûr oldum. Per ü bālim şikestedir. Rāḥatım beste ve gönlüm haste oldu. Benim için Hāzret-i

⁷¹³ Yeni yaralanmış göğsüyle tekrar geldin. İçinde uyumuş olan sinesini tekrar canlandırdın.

⁷¹⁴ ol dem A: ol B.

⁷¹⁵ Ey oğlum A: ey oğul B.

Emir'den istiṣfā' eyle ki Hudā Te'ālā yine per ü bālîmi 'ināyet buyura. Hāzret-i imām Hasan ol bālîñ şikeste Cenāb-ı emir'e şerh-i hālîñ eyledikde ve ol hāzret du'ā edip fi'l-hāl per ü bāl-i iḳbāl ile pābüsu Emir'e isti'cāl etdi. Ba'dehu beşāret-dār-ı menḳabet oldu ki yā 'Ali Murtaẓā ol Hālîḳ u Kādir-i muṭlaḳdır. Rabbü'l-felek rahmet-i hāşından bir deryā ḫalk etdi. Ve murğ-hā-yı bi-şumārı anda cem' eyledi. Her gāh bendelerden biri ihlāşla *"lā ilāhe illa'llāh"* diye ol murğān-ı deryā-yı rahmetden başlarına su serpüp şevḳ u neşāt ve sürür u inbisāt gösterirler. Çün *"Muhammedü'r-Resūla'llāh"* söyleye bāl ü perlerin küşāde ve izhār-ı sürür-ı dil-şād ederler. Yā 'Ali eğer seniñ nām-ı şerifiñle itmām etmeyeler ol murğān bi'l-cümle ḫurūş u fiğāna gelip Bāri Hudāyā bu kişiden rahmetiñi ba'id eğer nām-ı şerefiñle itmām edeler yā rabbi bu şahşı sa'id eyle diye⁷¹⁶ niyāz edeler. Selmān eydür ki Hāzret-i Emir ol ebre emr edip ve revān olup serḥadd-i Ye'cüc ü Me'cüc'e geldik. Anda bir ḳavim gördük ki ba'zılarınıñ ḳāmeti elli zirā' ve ba'zılarınıñ ṭoḳşān zirā' idi. Ol maḥalden daḫi revāne olup (A 107b) bāng-i nefir-i kūs ve sā'irü'l-ālāt ṭarab u füsüsle velvele-endāz bir şehre geldik. İmāmeyn eyitdiler. Bu ne ḳavgādır? Ol hāzret buyurdu. Ey oğullarım bu maḥal burc-ı şemse ḳarin ve şafir bir şems-i mertebe dehşet-nümādır ki Gürgān andan bim-terin ve ḳulaḳlar āşım olur. Ba'dehu şehzāde iltimās-ı mürāca'at buyurdular.

Menḳabet, Melfūz-ı Maḥdūm u Cihāniyān'da *ḳuddise sırruhu* mastürdür ki birgün 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb Emirü'l-mü'minin ḫānesinde idi. Mekke-i mükەرreme cānibine bir ḳāfile revān oldu. Sābit ki zühhād-ı aşḫābdan idi. Gelip eyitdi. Beni Emir-i ḳāfileye emānet ediñ. Tā firāğ-ı ḫāṭır ile gidelim. Çün ḳāfile-sālar vedā'-ı Emir'e geldikde Sābit'i aña sıfārişi ḫuşuşunda mübālağa ile küşiş eylediler. Pes revāne oldular. Sābit *raḳıya'llāhu 'anh* (B 116a) cevān idi. Ol ḳāfilede bir 'avret kendisini 'arz eyledi. Sābit zühd ü vera'da sābit ḫadıḳa-i 'iffetde āb-ı ṭahāratle sābit idi. Redd eyledi. Ol 'avret eyitdi. Seni zinā ile müttehim eylerim. Sābit yine ḳabūl etmeyip Hudā perverdigār-ı 'ālem her kār u dānāyı nihān u āşikārdır buyurdu. Pes 'avret istiblā-yı şehvetden bir ḡulām eylerim. Murādıñı ḫāşıl ve ol ḡulāmdan ḫāmil oldu ve ḫamle ıttılā' bulduḳda bir gece Sābit'i⁷¹⁷ ḫābda bulup bend-i zerrinesin raḫt-ı Sābit'de pinhān etdi. Ferdāsı günü feryād ḳıldı ki mālım sirḳat olundu. Pes ḳāfile-sālār ehl-i⁷¹⁸ ḳāfileyi tecessüs etdi. Ol zerrine Sābit'iñ raḫtında bulundu. Ol dem ol mekkāre dedi. Ḥamlım daḫi Sābit'dendir ki bir gece benimle cebren zinā eyledi. Ḳāfile-sālār Sābit'i bend edip ol 'avretle ḫalifeye i'zām ve keyfiyyetini i'lām eyledi. Ve ḫalife daḫi Sābit'iñ recmine ḫükm eyledi. Bu ḫaber şāyi' olup sem'-i Emir'e erişdikde

⁷¹⁶ diye A: deyip B.

⁷¹⁷ Sābit'i A: beni B.

⁷¹⁸ ehl-i A: B nüshasında yoktur.

İmām Ḥasan'ı irsāl buyurdu. Recmi te'hir edeler. Çün recmi te'hir edip Ḥazret-i Emir daḥi teşrif edip İmām Ḥasan'ı ol 'avretiñ ihzârına gönderdi. Ol mekkâre ḥuzûra geldikde buyurdu. Ey 'avret toḡru ḥaber ver. Ḥamliñ kimdendir? Dedi. Şābit'dendir. Emirü'l-mü'minin İmām Ḥasan'a buyurdu. Ey ciġerpāre-i Muştafā vü Murtaẓā bir 'aşā ver. Pāre-i pelās filān kûşeye ḳomuş. Getirdikde tekrār ol 'avretten su'āl-i evveli te'kid buyurdu. Yine 'avret ḳavl-i evvelinde muşırr oldu. Ba'dehu Ḥazret-i Emir ol pelās u 'aşāyı ol 'avretiñ şikemine vaẓ' edip buyurdu. Ey cenin ḥaber ver ki kimiñ şulbünden rahme düşdüñ? Fi'l-hāl bā-ḥükm-i ḳādir-i muḥtār ol cenin güftāre gelip eyitdi. Toḡruyu söylerim ki Ḥudā birdir ve Muḥammed enbiyānıñ ḥātem ü serveridir. Ve 'Alī Murtaẓā daḥi vaşisi ve birāderidir. Ḥazret-i Emir buyurdu. Bunlardan su'āl etmeziz. Anı ḥaber ver ki sen kimiñ nuṭfesinden olduñ? Ve ol zerrine Şābit'iñ raḥtına ne vech ile dāḥil oldu? Ol cenin eyitdi. Vaşiy-yi ḥayrū'l-mürselin bu 'avret kendisini Şābit'e 'arz eyledi. Ve Şābit redd edip ḳabûl eylemedi. Nihāyet bu 'avret bir ḡulāmla āteş-i şehvetini iṭfā ve Şābit'e efk ü iftirā edip zerrinesini daḥi Şābit'iñ raḥtında ihfā eyledi. Ve zerrinem sirḳat olundu diye ehl-i ḳāfileyi aradılar. Ve Şābit'iñ raḥtında buldular. Bu 'avret ol zamān mütecāsir olup Şābit benimle cebren zinā eyledi dedi. Çün ḥalk bu ḥāriḳı müşāhede etdiklerinde baḥr-ı ḥayrete ġarḳ oldular. Ḥalife emr edip ol 'avreti recm eylediler. (A 108a) Ba'dehu Ḥazret-i Emir'den ol 'aşā ve pelāsın sırrını su'āl eylediler. Ol ḥazret buyurdu. Birgün mescidde Seyyid-i kā'ināt ḥuzûrunda idim. Şābit ol eşnāda geldi. Ḥazret-i Eesül şefkat ü merḥametle Şābit'e naẓar edip buyurdu. Yā āḥi birgün ola ki bir 'avret Şābit'i zinā vü sirḳat ile müttehim ede ve recmine ḥükm oluna. Dedim yā Resûla'llāh ḥalāşı çāresi nedir? Buyurdu. Yā āḥi işbu 'aşā ve pelāsı ḥıfẓ eyle. Ol zamān ki bu ḥādişe (B 116b) vāḳi' ola. Şikem-i zene vaẓ' edip ceninden su'āl eyle. Bi-izni'llāh nuṭḳa⁷¹⁹ gelip ḥaḳiḳat-i ḥālī saña beyān ḳıla. Ol dem 'Ömer raḍıya'llāhu 'anh ḳalkıp miyān-ı ebrū-yı Emir'i būs edip dedi. Yā 'Alī taḥḳiḳ sen cā-nişin-i Seyyidü'l-mürselin'sin. Ḥudā Te'ālā 'Ömer'i bir an sensiz ḳomaya. Mü'ellif eydür ki sübhāna'llāh bu iki 'aziz miyānında nisbet buncılayındır. Ḥālbuki cehāl-i ḍālden ba'zıları ḥayāl-i muḥālde olurlar. Ḥudāvendā cemi' ümmet-i Muḥammed'i 'avn-i 'ināyet ve faẓl-ı bi-nihāyetiñle toḡru yola hidāyet buyur. Ḥacb-i zulemāni-i nādānı gözlerinden getir. Tā kim cemi' mevcūdātı bir görüp ve bir bileler.

Bāb-ı Heftüm Emirü'l-Mü'minin Kerrema'llāhu Vechehu Zühd ü Vera'ı Beyānındadır

Faşlü'l-Ḥiṭāb'da maşṭûrdur ki birāderi-i Muştafā ve ġariḳ-i baḥr-i belā ve ḥariḳ-i nār-ı velā Muḳtedā-yı evliyā ve Aşfiyā-yı İmāmü'l-meşāriḳ ve'l-

⁷¹⁹ nuṭḳa A: nuṭfe B.

meğarib Ebū'l-Hasen 'Ali ibn-i Ebū Tālib'in ṯarīkatda şānı 'azim ve haqīkatde derecātı fehimdir ve rıkkat-i 'ibādetde uşul-i haqāyıkdan ẖatt-ı temāmi var idi. Cüneydi *rahimehumu'llāh* buyurmuşdur ki: “*Şeyhenā fi'l-uşūli ve'l-belāi 'Ali ibni Ebi Tālibin kerrema'llāhu vechehu.*” Ya'ni İmām-ı ṯarīkat ve mu'amelāt-ı ṯarīkat 'Ali Murtażā *kerrema'llāhu vechehu* ma'lūm ola ki ehl-i ṯarīkat 'ilm-i ṯarīkata uşul-i ıtlāk ederler. Ve mübtelā-yı belāya mu'amelāt-ı ṯarīkat derler. Ve bu vech ile irād ederler ki birgün⁷²⁰ bir kimse gelip eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin baña bir vaşıyyet eyle. Ol ẖazret buyurdu: *Lā tec'elen ekbere şuğulike li- ehlike ve veledike fein yekün ehlūke ve veledike min evliyāillāhi lā buđiu evliyāehu ve in kāne ehlūke ve veledike min a'dāillāhi femā şuğulike li a'daillāhi.* Ya'ni ekber-i şuğlūnü ehl ü evlādın için eyleme. Anlar eğer Hūdā Te'ālā'nın⁷²¹ dostları ise Hūdā Te'ālā dostlarını zāyi' eylemez. Ve eğer anlar düşmenleri ise pes düşmenān-ı Hūdā için şuğlūn nedir?

Kıt'a

فرزند بنده است خدا را غمش مخور

تو کیستی که به ز خدا بنده پروری

کرمقبل است کنج سعادت از آن او ست

ورمدبراست رنج زیادت چه می بری⁷²²

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Keşfü'l-Maḥcūb'dan irād ederler ki birgün bir s̱ā'il Emirü'l-mü'minin'den su'al eyledi ki yā Emir pākize-terin-i kesb⁷²³ nedir? Ol ẖazret buyurdu. *Ganāū'l-ḳalbū billāhu sübhānehu.* Ya'ni ter dildir ki Haḳḳ Sübhāne ve Te'ālā ile ğani ola.

Menkabet, Müstaḳşı'de maşṭurdur ki Ümmü'l-mü'minin 'Ā'işe *rağıya'llāhu anhumā* ẖıdmetinde Talḥa ve Zübeyr Başra'ya istilā Talḥa Beytü'l-māl'a gelip nuḳre-i nā-ma'dūdu gördükde bu āyet-i kerimeyi okudu. Ve *'adekü'müllāhü meğānime keşiraten te'ḥuzunehā.*⁷²⁴ Ba'dehu Emirü'l-mü'minin anlarıñ üzerine zafer ü nuşret bulup Beytü'l-māl'a geldi. Nazar-ı feyz-i eşeri denāyir ü derāhim üzerlerine vāḳi' olduḳda buyurdu. **(A 108b)** Ey zār-ı ḥumr ve ey sim-i sefid-peyker benden ğayrılara ḳarib veriñ ki siziñ

⁷²⁰ birgün A: B nüshasında yoktur.

⁷²¹ Hūdā Te'ālā'nın A: Hūdā'nın B.

⁷²² Oğul bir kuldur, Allah için gam çekme. Sen kimsin ki Allah'tan daha çok kulunu gözetiyorsun? Saadet hazinesi ondan olursa makbuldür. Yoksa müdebbir gibi niçin fazla eziyet çekiyorsun?

⁷²³ kesb A: B nüshasında yoktur.

⁷²⁴ “Yine onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükāfalandırdı.” Fetih 48/19.

‘işveñize ma‘zūr ve cilveñiz ile mesrūr olmazım dedi ve bu ḥadiş-i şerifi tilāvet buyurdu. *Kūn fī’ d-dünyā keenneke ġaribun ev ābiru’s-sebilin.*⁷²⁵

Rubā’i

معشوقه دهر چون کند عشوه کری

(B 117a) دروی نکنی نظر اکر دیده وری

دردار فنا که از ثبات است بری

مانند غریب باش یا رهکزی⁷²⁶

Ḥakim Senā’i buyurur:

Meşnevi

سوار دین پسر عمّ پمیر

شجاع شرع صاحب حوض کوثر

ز جودش ابر دریا پر توی بود

به چشمش عالم پرزر جوی بود

نه هرکز از روی سیم و زر داشت

نه هرکز سوی سیم و زر نظر داشت

چنان در راه معنی سرخرو بود

که سیم و زر به چشمش خاک کو بود

نوی زر زرد کرد از نا امیدی

تو نیز ای سیم می کش این سپیدی

چو دنیا آتش و او شیر بوده

از این معنی زد دنیا سیر بوده

اگر چه کم نشیند کر سنه شیر

⁷²⁵ Dünyada bir garip veya bir yolcu gibi ol! Hadis-i şerif.

⁷²⁶ Zamanın sevgilisi böyle işveli olunca, eğer gözün varsa ona bakamazsın. Yokluğun dar ağacında sebat olmadığından ya garip ol ya da yoldan geç.

نخورد ا و نان دنيا يك شك سیر

از آن جستى به دنيا فقر و فاقه

كه دنيا بود پيشش طلاقه⁷²⁷

Mü'ellif eydür ki Kitāb-ı Şāhid-i Ẓudsi'de “*Ḥubbü'd-dünyā ra'sü külli ḥādītin ve terāke ed-dünyā re'sü külli 'ibādetin*”⁷²⁸ ḥükmüyle birkaç ebyāt-ı meşnevi mezemmet-i dünyā ḥaqqında irād olunur:

Li-mü'ellifihi

هر كه از دل ترك دنيا كرده است

جای در فردوس اعلا كرده است

هیچ مردی دل به این بیوه نیست

جمله مردان طلاقش گفته اند

ليك نا مردان ما خوش خفته اند

هر كه او مرد ست خود سويش ندید

هیچ كس برابر و رويش ندید

آنكه نا مرد است دردام وی است

مرغ جاناش سربسر دام وس است

چیست دنيا ساحر دیوانه ای

درپی اویك جهان آواره

چیست دنيا معدن كذب و دروغ

شمع بزمش هم چو دود بی فروغ

⁷²⁷ Peygamberin amcasının oğlu, dinin süvarisi! Şeriatın cesuru ve kevser havuzunun sahibi. Onun cömertliğinden deniz bulutu, aydınlık olur. Onun gözüyle âlem, altınla dolu ırmak gibi olur. Asla altın ve gümüşün arzu edicisi olmadı. Asla altın ve gümüşe bakmadı. Öyle ki mana yolunda yüzü kızardı. Onun gözünde gümüş, altında ezilmiş toprak gibi olur. Sen ey altın, ümitsizlikten sarardın! Sen de ey gümüş bu beyazlığını çek! Dünya ateş ve aslan oldu. Bu mana ile dünyadan doydun. Her ne kadar aslan, aç olarak dursa da dünya ekmeğini bir karında tok olarak yemez. Onun, dünyadan elini eteğini çekmesinden dolayı, fakirlik ve yoksulluk geldi.

⁷²⁸ Bütün hataların kaynağı dünya sevgisidir.

چیست دنیا مسکن حرص و هوس

طالبانش خوار مانند مکس

چیست دنیا منزل و ویرانه

سربسر از مکر دام و دانه

چیست دنیا دشمن پر کینه

چیست دنیا هم چو کلخن خانه

چیست دنیا سربسر خواب و خیال

حاصل دنیا و بال آمد و بال

حاصل دنیا بود بی حاصل

غافلانش غرق بحر غاقلی⁷²⁹

Menkabet, Tefsir-i hâfizi Faḥr-i Râzi ve Tercümetü'l-Ḥavâş ve Şaḥâyif ve Hidâyetü's-Sü'edâ ve Zaḥiretü'l-Mülûk'da mastûrdur ki Emirül-mü'minin bir rûz-ı cum'a ḥuṭbe okurdu. Câme-i ruḳ'a-mend ve şemşir-i lif-i bendiyle 'Abdu'llâh ibn-i 'Abbâs'ın hâtırına geldi ki bu hâl ḥalifetü'l-müslimin ve Emirü'l-mü'minin'e lâyıḳ ve münâsib değildir. Ol ḥazret kuvvet-i velâyetiyle zâmirine vâḳıf olup buyurdu. *Leḳad raḳa'tü ḥattâ esteceytü min rāḳı'ihâ mā li-'Aliyyin ve ziyetü'd-dünyâ keyfe efraḥu bi-lezzetin yefnâ ve ni'amin lâ yebḳâ ve keyfe eṣbe'u ve ḥavlü'l-ḥicâzi buṭûnun ğurşâ ve keyfe arḍâ bi-enne ismi Emirü'l-mü'minine ve lâ eşârikühüm fi ḥuşûetü'l-'ayşî ve şedâ'idü'd-ḍarrâ ve'l-belvâ.* Ya'ni taḥḳıḳ ruḳ'a-ber-ruḳa dikdirdim ki anı dikenlerden utanırdım. Ziyet-i dünyâ ile 'Ali'niñ ne işi vardır ve ne vech ile ferḥ ü şâd olurum. Bir lezzet ile ki anıñ zamânında fenâ iltikâ ve bir ni'am ile ki bi-beḳâdır ve ne dürlü tavḳ olurum ki (A 109a) etrâf-ı Ḥicâz'da aç ḳarınlar vardır ve ne gûnâ râzı olurum aña ki benim nāmım (B 117b) Emirü'l-

⁷²⁹ Gönülden dünyayı terk eden kimse, Firdevs cennetinde en yüce yeri bulur. Bu dula gönlünü bağlamayan erkek! Bu duldân hiçbir namertlik gelmez. Bütün erkekler onu boşadılar. Bizim namertlerimiz güzelce uyudular. Mert olan her bir kimse, onun yüzünü görmedi. Hiçbir zaman onun yüzünde yüz suyu görmez. Namert olan kimse onun tuzağındadır. Can kuşu, baştan başa ona bağlanmıştır. Dünya nedir? Deli bir sihirbazdır. Dünya onun peşinde bir avaredir. Dünya nedir? Yalan ve yanlış madenidir. Onun eğlence mumu, aydınlığı olmayan duman gibidir. Dünya nedir? Hırs ve arzu madenidir. Onu talipleri kara sinek gibi alçaktırlar. Dünya, baştan başa hile ve tuzaktan ibarettir. Dünya nedir? Deliliğin özdüdü. Ona yakınlaşmak, Hakk'a uzak kalmaktır. Dünya nedir? Kinle dolu, gizli bir düşmandır. Dünya nedir? Baştan başa hayal ve rüyadan ibarettir. Dünyadan vebal elde edilir vebal. Dünyanın ürünü hasılatı olmaz. Onun gafilleri akıllılık denizinde batar.

mü'minin ola. Hâlbuki ben anlara zıyık-ı ma'îşet ve çarr ü belv-i şiddetde müşârik olmayım. Râvi eydür bu kelimât-ı 'adâlet-i nikâtı işitdiklerinde bi'l-cümle meclis fırdevs-âmez bisyâr girye vü enin eylediler.

Menkabet, Mücellid-i Evvel Hâbibü's-Siyer'de mervidir ki Emirü'l-mü'minin Cenâb-ı 'Ukayl'ın Beytü'l-mâl'dan iki dirhem vâzifesi var idi. Murâd eyledi ki bir miqdâr aña izâfe ve derece-i kefâfe 'inâyet buyurdular. Miqdâr-ı ta'âm tertib edip Hâzret-i İmâm'ı ziyâfet ve eşnâ-yı kelâmda vazifesine bir miqdâr izâfet iltimâs etdi. Hâzret-i Emir buyurdu. Yâ âhi işbu levâzım-ı ziyâfeti kânden aldıñ? Dedi ol iki dirhemden bir bucuğ dirhem harc kise-i terâküm derc etmiş idim. Levâzım-ı ziyâfete kâfi olduğda mübâşeret kıldım. Ol dem İmâmü'l-müttakîn buyurdu. Yâ âhi bu taqdirce bir bucuğ dirhem saña kâfidir. Ne için muzâyaka-i ma'âşdan şikâyet edersin? 'Ukayl tekrâr iltimâs eyledikde Emirü'l-mü'minin bir berâhin-i pâreyi şu'le-i çerâğda germiyyet verip 'Ukayl'ın eli üzerine kodu. 'Ukayl muştârib olup eyitdi. Ey birâder niçin elimi yakdıñ? Buyurdu. Yâ âhi bir miqdâr nâre tahammülün yokdur. Pes ne vech ile hûkûk-ı müslimini vazifeñe zımm ve bu sebeble seni nâr-ı cahime nazm edem. 'Ukayl bu sözlere mütenebbih olmayıp Emirü'l-mü'minin'den rencide-dil olup Dımışk'a 'azimet eyledi. Mu'âviye kudüm-ı 'Ukayl'dan haber-dâr olduğda ta'zim ü ihtirâmı emrinde bisyâr mübâlağa eyledi. Ve 'Ukayl'a teklif eyledi ki minber üzerinde Emirü'l-mü'minin ve sıbteyn-i mükerrerimine nâ-sezâ kelâmlar söyleye. Ol dem Hâzret-i 'Ukayl Mu'âviye'niñ şöhetin terk edip derhâl mürâca'at ve hatâsına tevbe vü inâbet eyledi.

Menkabet, Mücellid-i Sâni Hâbibü's-Siyer'de maştûrdur ki Emirü'l-mü'minin *kerrema'llâhu vechehu* müddet-i 'ömründe üç gün mütevâliyen tavk olmadı. Ve ekşer evkâtda nân-ı cevizden ğayrı tenâvül kılmadı. Çün ehl-i beyt teklif-i⁷³⁰ ta'âm ederlerdi. Buyurdu ki "*hasbiye't-ta'âmu mâ-buğımu zuhrî.*" Ya'ni baña kâfidir. Ol miqdâr-ı ta'âm ki zuhrama kuvvet ve 'ibâdete takvît vere.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda 'Adiyy bin Sâbit'den mervidir ki eydür. Birgün bir tabak-ı pâlûde ol hâzret huzûruna getirdim. Aşlâ râğbet buyurmadı ve eyitdi. Ol ta'âmı ki Hâzret-i Eesül tenâvül buyurmadı. Biz⁷³¹ nice tenâvül edevüz.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda 'Adiyy'den mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin iki câme ibtiyâ' Kânber'i muhayyer kıldılar. Kânber ihtiyâr eylediği câmeyi alıp hazret diğer kendisine kalan câmeniñ işb'-ı mübârekelerinden fazlasını kat' eylediler.

⁷³⁰ teklif A: tekâlif B.

⁷³¹ biz A: ben B.

Menkabet, ‘Umde’l-Ebrār’da Hāzret-i Emir’den mervidir ki buyurur. Birgün Resūla’llāh hıdmetine varmış idim. Ol hāzret müteveccih olup buyurdu. Yā āhi Cebrā’il saña selām-ı Hudā’yı tebliğ eder ve buyurur ki behr-i māh üç gün şā’im olasın. Birinci günde on biñ yıllık şevāb ikinci otuz biñ yıllık ve üçüncüde yüz biñ yıllık şevāb bulasın. Dedim. Yā Resula’llāh bu şevāb benim için mi hāşıl veyā gayrılara daği (B 118a) (A 109b) vāşıl mıdır? Buyurdu. Yā āhi her kim saña tab‘iyyet niyetiyle şā’im ola ol daği bu şevābı bulur. Dedim. Yā Resūla’llāh ol kağı günlerdir? Buyurdu eyyam-ı bıyızdır ki her māhiñ on üçüncü ve on dördüncü ve on beşinci günleridir.

Menkabet, Ravzatü’s-Şühedā’da Cābir ibn-i ‘Abdu’llāh Enşāri’den mervidir ki eyitdi. Va’llāh ma’būd-ı haqıqiniñ birliğı haqkıyçün ba’de’n-nebiyyi şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem zühre-i kubbe-i eflākde Murtażā ‘Ali’den zāhid-ter hiç kimse görmedim. Bi’l-cümle metā’-ı dünyā-yı fāniden dide-i himmeteyn bağlamış idi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur ki Hāzret-i Emir’iñ zamān-ı hilāfetinde Başra’dan tā Semerkand’a değı zir-i hükmünde ve taşarrufu tahtında idi. Yine bir mertebe mütevāzi’ idi ki bāzār-ı Kūfe’de piyāde giderdi. Ve merdümān mu‘āmelātla iştiğāl aqdem-i⁷³² Emir’den vāqıf olmayıp mürūr-ı Emir’e hā’il olup mümāna‘at ederdi. Ol hāzret buyurdu. Ey mü‘minān ‘Ali’ye yol veriñ. Halk dil-i nevāzinin işitip yolu küşāde ederlerdi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda Esānid-i şāhihe ile maştūrdur ki birgün Emirü’l-mü‘minin bāzārdan ba’zı hevāyic alıp getirirdi. Huddāmından biri eyitdi. Yā Emir bunları ben getireyim. Ol hāzret buyurdu: *Ebū’l-‘iyāl ehaqqu en yahmil*. Ya’ni şāhib-i ‘iyāl hamle ehaqqdır. Hādim eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin sen halife-i Seyyidü’l-mürselin’sin. Saña münāsib olmaz buyurdu. *Lā yenkušu’r-racul min kemālihi izā hamele li-‘iyālihi*. Ya’ni bir kişi ‘iyāli için hāmil olsa kemālinden nākış olmaz.

Menkabet, Mir Seyyid ‘Ali Hemedāni’niñ *quddise sırrıhu* Hayretü’l-Mülūk’unda İbn ‘Abbās’dan mervidir ki eydür. Çün Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* taht-ı hilāfete cülūs buyurdu. İmāmeyn hāzerātını şöhetine getirmedi ki zirā İmām Hasan siret ü şüretde Hāzret-i Resūl’e müşābih idi. Bu sebebden anıñ hürmetine ri‘āyet ve her kelāmınıñ infāzına ‘ināyet buyururlardı.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İbn ‘Abbās’dan mervidir ki Emirü’l-mü‘minin bir ölçek daqıq peydā edip ve bir zarf derūnuna vāz‘ eyleyip üzerini mühürler. Gāhi andan birer ‘anif-puhte eyler. Gāhi andan bir keff-i daqıq ile

⁷³² aqdem A: kudüm B.

kanā‘at kıları. Ve yine üzerini temhir buyurdu. Dediler yâ Emirü‘l-mü‘minin niçin temhir edersin? Buyurdu ki şâyed ki daķık kendüm karışdıralar. Birgün mülük-ı ‘Arab’dan bir kimse İmām Hasan ziyāretiyle mescide geldi. Bir vakitte ki merdümān namāz-ı mağribi edā edip hānelerine gitmiş idiler. Ve Hāzret-i Emir tenhā kalıp ol daķıķı iftāra hāzır kılmış idi. Çün ol kimse namāzdan fāriğ oldu. Hāzret-i İmām Hasan’ın şöhetine geldi. Ta‘ām geldikde ol şahş andan bir miqdār ta‘ām alıp eyitdi. Mescidde bir derviş daķık-i cev ile iftār ederler. İcāzet buyurdular ise bu ta‘āmı aña erişdireyim. İmām Hasan giryān olup eyitdi. Ol dervişı ki görmüşsün. Pādişāh-ı din ü dünyā ve hālife-i Resūl-i Hudā’dır. Ve bu hāli kendisi ihtiyār etmişdir.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İbn ‘Abbās’dan mervidir ki eydür. Birgün dedim ki yâ Emirü‘l-mü‘minin ne olur bir cāme-i nev-pūşide kılasın. Ol hāzret buyurdu ki Hudā ‘azze ve celle buyurmuşdur ki ehl-i İslām’ın Emir’i tenāvül ve telābüslerinde (B 118b) re‘āyānın ekl ü pūşişlerinden dün olup anlardan efzün ve fuķarā görüp (A 110a) maḥzūn olmayalar.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur ki Emirü‘l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* hilāfeti zamānında üç dirheme bir pirāhen alıp āstīn-i fazlasını kaç‘ eylediler. Eyitdiler yâ Emirü‘l-mü‘minin niçin kaç‘ edersin? Buyurdu. Tahārete yakın ve tevāzu‘a karin ve mü‘minine lāyık-terindir.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur ki ol server-i mü‘minān ve mevlā-yı cihāniyān ‘Ali Murtażā vaķt-i namāza geldi ve ol vaķt gāyet muḥtarib olur ve reng-i mübāreki tağayyūr bulurdu ve eydürlerdi. Yâ Emirü‘l-mü‘minin bu ıztırāb ve tağayyüre bā‘iş nedir? Buyurdu ki ol emānet ki geldi. Āsmān u zemin anın ḥamline tāb u tāķat getirmedi.

Menkabet, Tefsir-i Hüseyini’de maştūrdur ki Emir’in ‘ibādeti bir mertebede idi ki her şeb ḥalvetinden biñ tekbir-i iḥrām işidilirdi ve derūn-ı şalātda istiğrākı bir derece idi ki gāzā-yı Uḥud’da bir tir pāy-ı mübārekine işābet etmiş idi. İḥrācında şu‘ūbet olmağla ol hāzret *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu. ‘Ali ibn-i Ebū Tālib namāza kıyām etdikde hāl-i secdede iḥrāc edeler. Bir rivāyetde kendisi ta‘rif buyurdu. Behr-i taķdir ol hāzret namāzda iken iḥrāc eylediler. Hāberi olmadı. Ba‘dehu iḥrācını ḥaber verdiler. Nitekim Şeyh ‘Atṭār *ḳuddise sırruhu* ḥaber verir:

Beyt

چنان شد در نماز او محو سبحان

که از پایش برون کردند پیکان⁷³³

Ve muḥakkaḳ nāmı Molla ‘Abdu’r-raḥmān Cāmi daḥi tuḥfesinde demişdir:

Meşnevi

شیر خدا شاه و ولایت علی

صیقل شرک حفی و جلی

روز احدچون بوصف هبجا گرفت

تیر مخالف بتتش جاکر فت

غنجه پیکان بکل او نهفت

صد کل راحت زکل و شکفت

روی عبادت سوی محراب کرد

پشت بدرد سرا صاحب کرد

خنجر الماسی چوبنداختند

چاک بتن چون کلش انداختند

غرق بخون غنجه زنکارکون

آمد از آن کلبن احسان برون

کلکل خونس بمصلی چکید

گفت چه فارغ ز نمارزان بدید

که این همی کل چیش ته پای من

ساخته کلزار مصلای من

صورت حالش چه نمود دندباز

گفت که سوکند بدانای راز

کز الم زخم ندارم خبر

⁷³³ O, namazda sübhânın mahvı olunca; oku ayağından çıkardılar.

کرچه زمن نیست خبردارتر
 طائر من سدره نشین شد چه پاک
 کر شوم تن چه قفس چاک چاک
 جامی از الایش تن پاک شو
 در قدم پاک روان خاک شو
 باشد از آن خاک بکردی رسی
 کرد شکافی و بمردی رسی⁷³⁴

Menkabet, menküldür ki Emirü'l-mü'minin ve İmāmü'l-müttakîn *kerrema'llāhu vechehu* vaqt-i iftārda dest-i haqq peyvestine bir nân-ı huşk alıp diledi ki dü nime kıla. Kâdir olmadı. Huzzârdan biri eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin bâb-ı Hayber'i ol mertebe büzürgü ve şıketle iki engüşt-i kudretiñle qaldırdıñ. Ne sebab (B 119a) dir ki bir nân-ı huşkiñ alıp şikestinde 'âciz olduñ? Buyurdu. Ol kudret berâ-yı Hudâ-yı perverdigâr ve bu 'adem-i iktidâr berâ-yı nefis-i bed-kârdır.

Menkabet, yine menküldür ki bir gece Emirü'l-mü'minin zamân-ı hilâfetinde kitâbet-i taqsim Beytü'l-mâl'a meşgûl idi. Talha ve Zübeyr geldiler. Derhâl bir diğér çerâğ getirip çerâğ-ı evveli itfâ ve bir mevzi'de ihfâ buyurdu. Anlar sebebinden su'âl eylediler. Buyurdu ki çerâğ-ı evveliñ revgânı Beytü'l-mâl'dan idi. Câ'iz değildir ki şöhbeti anıñ rûşenâlığı ile edevüz. (A 110b)

Bâb-ı Heştüm Hazret-i Emîrû'l-mü'minîn Kerrema'llāhu Vechehu Şahâveti ve Aña Mûte'allik Kaşas u Rivâyeti Beyânındadır

Zübdetü'l-Muḥakkıkin Şeyḥ-i Şehid'de *rahmetu'llāhi 'aleyh* isnâd-ı tavil ile Hâlid ibn-i Rebi'i'den mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin hâne-i Kâ'be'ye geldi. Gördü. Bir A'râbi dest-âviz perde olup eydür ki: *Yâ şāhibü'l-beyti el-beytü beytüke ve'd-ḡayfû ḡayfüke ve li-küllî ḡayfin min ḡayfin kıryen ve*

⁷³⁴ Allah'ın arslanı Şâh-ı velâyet Ali, gizli ve aşikâr şirki silip gönlü rahatlatan, Uhud günü savaşta saf tuttuğunda düşman oku bedenine saplandı. Okun ucu onun gül teninde saklandı ve onun mihnetinden yüz gül filizlendi. İbadet maksadı ile mihraba yöneldi, ashaba arkasını döndü. Elmas hançeri sapladılar, onun gül gibi tenini yardılar. Kana bulanmış goncayı (oku), o ihsan menbaından çıkardılar. Kanı damla damla namazgâha döküldü, namaza bitirdikten sonra dedi ki: ayağımdaki bu güller (kanlar) de neyin nesi, benim namazgâhımı gül bahçesine çevirmiş. Sûret-i halini ona anlattılar, dedi sırların sahibine yemin olsun ki, yaramın acısından haberim yok, her ne kadar benden daha bilgili kimse yok ise de, ruhum bedenden ayrılıp cennette sidre-i müntehâda oturdu, korku niye her ne kadar ten kafesim parça parça olduysa da, Câmi ten kirlerinden arın, temiz insanların ayağının toprağı ol. Olur da o toprak toz zerresi haline gelir, o toz dağılır ve sen insanlığa erişirsin

ce'eal kırayi minke fî hâzihi'l-leyleti'l-mağfireti. Ya'ni ey şāhib-i hāne. Hāne seniñdir ve mihmān seniñ mihmānıñdır. Mihmāndan her mihmān için bir vech-i ziyāfet vardır. Bu gece benim mihmānlığım vechi mağfiret eyle. Emirül-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* buyurdu. Eyā kelām-ı A'rābi'yi işitir misiz? Dediler beli yā Emir. Buyurdu. Hudā andan ekremdir ki mihmānını redd eylemeye. Çün ikinci gece geldi. Yine ol A'rābi'yi anda buldu. Ve eydürdi ki: *Yā 'azizün bi-'izze⁷³⁵ fî 'izzike ve lā e'ezze minke ve 'azzebi bi-izzi fî 'izzin lā ya'lemu ehadün keyfe huve teveccühü ileyke ve tevessele bike Muhammedin ve 'alā Muhammedin ve 'aleyke en tu'tıyeni mālā yu'tıne ehadun ve şarfun 'anni mālā yeşrifehu ehadē gayrük.* Ya'ni ey 'aziz 'ālem-i 'izzetiñde senden 'aziz-ter yoğdur. Beni 'aziz eyle. 'Ālem-i 'izzetiñde⁷³⁶ olan 'izzetiñ haqqıyçün hiçbir kimse anı bilmez ki ol ne günādır? Seniñ cānibiñe teveccüh eylerim. Ve Muhammed ve āl-i Muhammed ile saña tevessül kılarım. Seniñ üzeriñedir ki baña i'tā edesin. Anı ki senden gayrı bir ehad anı i'tā edemez. Ve benden tahvil ü tağayyür eyle anı ki senden gayrı bir ehad tağayyür edemez. Hāzret-i Emir yārānına eyitdi. Bu ism-i ekberdir. Lafz-ı Süryāni ile bu lügatden baña haber vermişdir. Benim habibim ve derdlere tabibim. Resūla'llāh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* sübhāna'llāh A'rābi behişt diledi. İcābet buldu. Çün onuncu gece yine ol A'rābi rükn-i mükerreme i'tişām edip eydürdi ki: *Lā bahri mekānelehu ve lā yehlu minhu mekānun ve kāne bilā keyfiyyetihi erzāke ve'l-A'rābi erba'etü elāfın dirhem.* Ya'ni ey ol kimse ki hiçbir mekān anıñ lāyık hāli ve hiçbir mekān andan hāli değıldir. Ve bilā-keyfiyet istimrār u istikrār ile erzāku'l-'ibāddır. Ve A'rābi için dağı dört biñ dirhem ihtiyācı ve ırkızā eyle. Emirül-mü'minin buyurdu. Ey A'rābi mihmānlık su'ālını eyitdik. Ve behişt istediñ. İcābet buldu. Bu gece dört biñ dirhem için ihtiyāç göstere sin. A'rābi eyitdi. Sen **(B 119b)** kimsin? Buyurdu. Ben 'Ali ibn-i Ebū Tālib'im. A'rābi eyitdi. Va'llāh murādım saña vāşıl ve bu maṭlab seniñ sebebiñle hāşıl olmağıdır ki ol dört biñ dirhemden biñ dirhemi mühr-i mü'eccel için ve biñ dirhemi edā-yı farz için ve biñ dirhemi iştirā-yı hāne ve biñ dirhemi ma'ışet-i lāzıma-i zamāne içindür. Pes ol hāzret buyurdu. Ey A'rābi Medine'ye gelip murādını hāşıl kılasın. Ve anda beni bulasın. A'rābi bir hefte Mekke'de iḳāmet edip ba'dehu Medine'ye muvaşālat etdi. Ve İmām Hüseyin'e mülāki olup su'āl eyledi ki 'Ali ibn-i Ebū Tālib'in hānesi kandedir? İmām Hüseyin eyitdi. Gel ben seni aña delālet edeyim ki ol 'Ali benim pederimdir. Pes ol A'rābi hıdmet-i Emir'e geldikde Hāzret-i Emir Fāṭıma'ya buyurdu. Yā Fāṭıma ta'āmdan **(A 111a)** bir nesne var mıdır ki getiresin? Hāzret-i Fāṭıma eyitdi. Yoğdur. Pes Hāzret-i Emir Selmān-ı Fārisi'yi ihzār edip ol yağı ki Hāzret-i Resūl ehl-i beyte vermiş idi. Anıñ fūrūhtuna gönderdi. Pes Selmān ol yağı on iki biñ dirheme fūrūht

⁷³⁵ bi-'izze B: A nüshasında yoktur.

⁷³⁶ izzetde B: izzetiñde A.

edip eşmānını huzūr-ı Emir’e getirdi. Hāzret-i Emir daḥi dört biñ dirhem ol A‘rābi’niñ öñünde nihāde ve kırk dirhem daḥi ziyāde kıldı. Ve bākisin erbāb-ı ihtiyāca verip hānesine geldi. Hāzret-i Fāṭıma haber-dār olup dedi. Yā ‘Ali ol yağıñ bahāsı ne oldu? Buyurdu. Muhtāca verdim. Fāṭıma eyitdi. Yā ‘Ali bizler daḥi muhtāc u henin ve ben ve sen daḥi açız. Bizim için bir nafaḳa alıp ref‘-i zarūret ede idik deyip dāmen-i Emir’den muhkem tutdu. Her ne kadar terk eyle yā Fāṭıma dedi ise de çāre olmadı. Bu hālde Cebrā’il nāzil olup Hāzret-i Resūl’e eyitdi. Yā Muḥammed Hudā Te‘ālā saña selām eyler. Benden ‘Ali’ye selam eylesin. Ve Fāṭıma’ya söylesin ki dāmen-i ‘Ali’den elin⁷³⁷ kūteh ede. Hāzret-i Resūl derhāl menzil-i Emir’e gelip gördü ve buyurdu. Ey nūr-ı dide ve ey nuṭfe-i ber-güzide ne vāḳi‘ oldu ki dāmen-i ‘Ali’den tutmuş ve rencide etmişsin? Dedi. Ey peder-i büzürgvārım on iki biñ dirhem yağı fūrūht edip bi’l-cümle bahāsız şarf edip benim için bir nafaḳa getirmedi. Hāzret-i Peygamber *şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem* buyurdu. Ey duḡter-i pākize Cebrā’il ḳabl-i Raḥmān’dan nāzil olup fermān getirdi ki Fāṭıma dāmen-i ‘Ali’den kūtāh ve anıñ hışn-ı itā‘atine penāh etmesin. Pes Fāṭıma der-‘aḳeb dāmen-i ‘Ali’den elini çekdi. Ve tevbe-i istiḡfār etdi. Hāzret-i Fāṭıma eydür ki ol zamān hāzret bir cānibe ve ‘Ali bir cānibe gitdiler. Muḳaddemā Hāzret-i Resūl teşrif edip yedi ‘aded dirhem-i siyāh getirip baña verdi. Ve buyurdu. Yā Fāṭıma ‘Ali geldikde teslim eyle ki sizniñ için nafaḳa getire deyip mūrāca‘at buyurdu. Ol eşnāda ‘Ali Murtażā geldi. Hāzret-i Fāṭıma eyitdi. Yā ‘Ali Hāzret-i Resūl yedi dirhem getirip baña verdi. Buyurdu ki bezm-i nafaḳa alıp getiresin ve Hāzret-i Emir ol derāhim-i seb‘ayı alıp *“bismillāhi ve’l-ḥamdülillāhi keşiran tayyiben min rızkillāh”* deyip İmām Ḥasan’ı hem-rāh edip gitdikde bir şahşa teşādūf eylediler ki ol şahış eydüdü. *“Men yeḳramün lil’müelli evafi.”* Emir İmām Ḥasan’a buyurdu. Ey oḡul işbu derāhimi bu şahşa verir misin? Hāzret-i İmām Ḥasan ḳabūl verdiler. Ol hāzret buyurdu. Ey oḡul ol kimse ki ḳalil verir kefr daḥi vermeḡe ḳādirdir. Ba‘dehu bir kimseden istikrāz için müteveccih olduḡda gördü. Bir A‘rābi bir nāḳa ile geldi. Yā ‘Ali bu nāḳayı saña fūrūht **(B 120a)** edeyim. Hāzret-i İmām buyurdu. Bahā-yı nāḳaya mālīk deḡilim. Ol A‘rābi eyitdi. Eḡer nazrıñ yok ise nimeye daḥi veririm deyip yüz dirhem bahā ile fūrūht eyledi. Ol hāzret nāḳayı alıp bāzāra müteveccih olduḡda diḡer bir A‘rābi gelip eyitdi. Yā ‘Ali bu nāḳayı fūrūht eder misin? Buyurdu ederim. Dedi. Bahāsı ne miḳdārdır? Buyurdu yüz dirheme almışım. Pes A‘rābi yüz yetmiş dirheme aldı. Hāzret-i Emir bahā-yı nāḳayı edā için aḳdemiñi A‘rābi’yi cüst ü cū ederken **(A 111b)** Hāzret-i Resūl’ü bir maḥalde gördü. Ol maḥalde hergiz görmemiş idi. Tebessüm edip buyurdu. Yā āḫi ol A‘rābi’yi⁷³⁸ mi taleb edersin? Dedi. Beli yā Resūla’llāh. Buyurdu. Ol nāḳayı saña fūrūht etdi. Cebrā’il idi ve ol ki aldı.

⁷³⁷ elin B: A nüshasında yoktur.

⁷³⁸ ol A‘rābi’yi A: B nüshasında yoktur.

Mikā'il idi ve ol nāka cennetden ve ol derāhim-i hazine-i kudretten idi. Yā āhi anları sen nafağa eyle. Mü'ellif eydür bey' ü şirā-yı nāka kütüb-i selefde muhtelifdir. Zühretü'r-riyāz'da bu vech ile mastûrdur üç gün Emirü'l-mü'minin'in hāne-i sa'adetlerinde me'külâtdan bir nesne bulunmazdı. Hâzret-i Fâtıma çāder-i humāyûnun Hâzret-i Emir'e verdi ki fûrûht edip nafağa getire. Hâzret-i Emir anı altı dirheme verdi. Cümlesini muhtâclara şadaķā etdi. Ba'dehu bir kimse bir nāka ile gelip dedi. Yā 'Ali bu nākayı saña vereyim. Hâzret bahāsına mâlik değilim dedi ise de ol kimse yüz dirheme fûrûht eyledi. Hâzret-i Emir nākayı alıp revān olduğda diğerk bir şahş teşādûf edip dedi. Yā 'Ali bu nākayı yüz altmış dirheme fûrûht eder misin? Hâzret-i Emir daği icābet buyurup bahāsını aldı. Şahş-ı evvel gelip yüz dirhem matlûbunu aldı. Bāki altmış dirhem Hâzret-i Fâtıma'ya teslim eyledi. Bu haber sem'-i mübarek-i Hâzret-i Resûl'e reside olduğda buyurdu. Yā āhi fûrûşunda nākaya Cebrā'il müşteri ve Mikā'il ve ol nāka rûz-ı kıyāmetde Hâzret-i Fâtıma'nın rikāb-ı humāyûnu şerife nā'ildir. Ve Erba'in-i cāru'llāh-ı 'allāme'de İmām Ca'fer-i Şādık'dan 'aleyhi's-selām mervidir ki birgün Selmān-ı Fārisi *radıya'llāhu 'anh* Seyyidetü'n-Nisā'ya altı dirhem nazır getirmişdi.⁷³⁹ Bu eşnāda Emirü'l-mü'minin Seyyidü'l-mürselin huzûrundan gelip ta'ām talep eyledi. Seyyidetü'n-nisā eyitdi. Nezdinde şü altı dirhemden mā'adā nesnem yokdur ki Selmān nazır getirmişdir ki dilerim Huneyn için bir ta'ām hāzır edeyim. Pes Hâzret-i Emir ol derāhimi alıp nafağa almak için revāne oldu. Yolda bir şahş eydürdi ki *men yeķradu'l-mevlā levfi*. Hâzret-i Emir anları ol şahş verdi. Gelip mācerāyı Fâtıma'ya beyān eyledi. Elbette vefā edecektir. Ba'dehu Emirü'l-mü'minin Seyyidü'l-mürselin huzûruna yolda elinde bir nāka bir kimseye mülāķi oldu. Dedi yā Ebā'l-Hasen bu nākayı alır mısın? Hâzret-i Emir eyitdi. Bahā-yı nāka bende yokdur. Ol A'rābi eyitdi. Nesne daği veririm deyip yüz dirhem bahā ile fûrûht eyledi. Ba'dehu diğerk A'rābi gelip bu nākayı fûrûht eder misin ve bahāsı ne miķdārdır? Ol hâzret buyurdu. Üç yüz dirhem verdim dedi. Pes ol A'rābi bahāsını verip nākayı aldı. Hâzret-i Emir hāne-i sa'adet-i āşiyānesine gelip Fâtıma'ya hāli bildirdi. Ve hıdmet-i server-i enbiyā'ya geldi. Hâzret-i Resûl buyurdu. Yā āhi ol A'rābi kimler idi? Bildiñ mi dedi? Allah ve Resûl-i a'lem. Hâzret-i Resûl buyurdu.⁷⁴⁰ Yā āhi haber verir misin veyā ben haber vereyim. Hâzret-i Emir eyitdi. Yā Resûla'llāh senin fem-i mu'ciz-i tev'emiñden haber hōş-terdir. *Behhin behhin yā Ebā'l-Hasen a'ṭayte derāhime a'ṭāke'llāhu selāse mā'itehu dirhemini*. Ya'ni sa'adet ü beşāret saña yā Ebā'l-Hasen altı dirhem verdiñ. Hūdā Te'ālā (B 120b) üç yüz dirhem 'arz-ı 'atā buyurdu. Ve ol nākaniñ bāyi'i Cebrā'il ve müşterisi Mikā'il ve bir rivāyetde İsrāfil'dir.

⁷³⁹ getirmişdi A: getirdi B.

⁷⁴⁰ Yā āhi ol A'rābi kimler idi? Bildiñ mi dedi? Allah ve Resûl-i a'lem. Hâzret-i Resûl buyurdu. A: B nüshasında yoktur.

Menkabet, (A 112a) Fütühâtü'l-İ-Kuds'de mastürdür ki 'Ali Murtażā Kūfe'de her iki üç günde kenār-ı şehre gelip tefrih ederdi. Birgün yine gelmiş idi. Nāgāh bir zevraḡ ile bir cevān peydā oldu. Ve kenār-ı ābda zevraḡdan nüzūl edip ḡuzūr-ı Emir'e geldi. Ḥazret daḡi ḡāne-i sa'ādet-i aṡiyānelerine getirip resm-i miḡmānı icrādan ṡoñra su'āl buyurdu ki ḡanden gelirsin? Ol cevān eyitdi. Yemen'den gelirim ve anda iki pādīṡāh vardır. Biri kāfir ve diğeri mü'mindir. Ve taṡarruf-ı eyālet-i münāṡefet üzeredir. Benim ṡan'atım tere fūrūṡlukdur ve dükkānım bār-ḡāh-ı pādīṡāh-ı kāfirde idi. Ve anıñ bir duḡteri var idi ki ḡusn-i cemālde bi-miṡāl idi. Birgün ḡamāma giderken beni gördü. Ol dem benim murḡ-ı göñlümü dām-ı ḡaṡṡ-ı ḡāline giriftār ḡıldılar. Ve baña emr eyledi ki her gün bir ṡabaḡ sebze getir. Pes anıñ sevdā-yı zūlfünūñ divānesi ve ṡem'-i cemāliniñ pervānesi oldum. Bu emri cānıma minnet bilip her gün bir ṡabaḡ sebze taḡdimini 'ādet⁷⁴¹ ve bu vesileyle ile cemālını görüp 'avdet eylerdim. Çün bu ḡālden ba'zı kesān āḡāh ve duḡūlden māni' olup kārım tebāh oldu. Ve ben gece gündüz giryān u ciğeri biryān idim. Miḡrimān-ı ṡāhdan biri pādīṡāha bu ḡāli bildirir. ṡāh ḡāzab edip ḡatlime emr eyledi ve beni ḡatl-ḡāha getirdiler. Ben ol zamān dergāh-ı kār-sāza zebān-ı niyāzımı yaz edip dedim. Ey dānende-i rāz ve ey recim-i bende-nüvāz lāyıḡ görme ki viṡāline ermeden ḡasret olayım. Ben bu niyāzda pādīṡāh tarafından bir kimse gelip beni ḡuzūr-ı ṡāh'a getirdi. Ve pādīṡāhıñ bir veziri merḡamet-zamiri var idi. Muḡaddemā pādīṡāha istirḡām eyler ki tere-fūrūṡu ḡatl eyleme ve ben āña bu kārı teklif edeyim. 'Uhdenden gelemeyip ḡelāk ola. Pes ol vezir baña eyitdi. Ey tere-fūrūṡ duḡter-i pādīṡāha ṡālib olmuṡsun. Gerekdir ki 'Ali ibn-i Ebū ṡālib'ıñ başını getiresin. Ol vaḡt murādıña eresin. Ben daḡi bu ecilden bu diyāra geldim. Ama bilmezem ki 'Ali ibn-i Ebū ṡālib ḡandedir ve ne vech ile anıñ ḡatline dest-res olabilirim. Ol dem ṡāh-ı velāyet-penāh buyurdu. ḡam yeme ki bu bir kār-ı sehldir deyip kenār-ı āba geldiler. Emirü'l-mü'minin zū'l-fiḡārı ol cevāna verdi ve buyurdu. Maṡlūbuñ 'Ali ibn-i Ebū ṡālib benim. Bu ṡemṡir ile başımı kesesin. Ve murādıña eriṡesin. Pes ol zamān ol cevān ol mübārek ser-i sa'ādet-efseri ḡaṡ etmek üzere ellerin ḡaldırdıḡda elleri ḡuruyup hevāda ḡaldı. Dedi yā 'Ali ellerim ḡuṡk olup hevāda ḡaldı. Ḥazret-i Emirü'l-mü'minin du'ā edip ṡıḡḡat bulduḡda bu kez ol cevān inṡāf edip ve elinden tiḡi yere biraḡıp pāy-ı Ḥazret-i Emir'e ṡarıldı ve eyitdi. Ya 'Ali ḡezār cān u ser ve ḡezār duḡter-i pūr peyker saña fedā olsun. Ba'dehu iṡā'atiñde ḡā'im ü mülāzemet sa'ādetiñde dā'im olmaḡ murādımdır dedi. Ol dem Emirü'l-mü'minin Yemen ṡarafına müteveccihen zū'l-fiḡārı ḡavāle eyledi ve pādīṡāh-ı mü'mine daḡi bir nāme buyurdu ki ol pādīṡāh-ı kāfiri derk-i esfele iṡāl ve bu cevāmı ṡarafıña irsāl eyledim. **(B 121a) (A 112b)** Vūṡūlünde gerekdir ki ol pādīṡāhıñ zir-i ḡükmünde olanlar ve duḡterini bu

⁷⁴¹ 'ādet A: 'aded B.

cevāna veresin. Pes ol cevān küşāde-i bāl-i isti‘calle Yemen’e geldi. Ve nāme-i Emir’i takdim kıldı. Pādişāh-ı İslām me’āl-i nāmeye muṭṭali‘ olduğda ḳudemāsından anıñ keyfiyet-i ahvālin su’āl eyledi. Dediler birgün tahtında otururken bir şemşir zāhir olup başını ḳaṭ‘ etdi. Pādişāh-ı İslām bu hāle vāḳıf olduğda hemān ol duḡteri ve nışf-ı ḥükümeti ol cevāna teslim edip ve ahālisi daḡi bi’l-cümle müslümān oldular.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşūrdur ki Seyyid-i kā’ināt ‘aleyhi efḏalü’ş-şalāt ve ekmelü’t-taḡiyyāt zamān-ı ḡayātında birgün Şāh-ı velāyet Mekke-i mūkerreme’den bilā-zü’l-fikārınıñ ve tenhā süvār ve reftār buyurduḡda nāḡāh müsellaḡ bir pehlivān peydā olup başında taḡyesi mişāl-i künbed ve nizesi mināre mānend ve tiḡ-i şā’ika-i kirdār ile ḡuzūr-ı Ḥaydar-ı Kerrār’a gelip bir ḡazabla eyitdi. Sen kimsin ve nāmın nedir? Tiz ḡaber ver ki cānından emin ve selāmet-i rehin olasın. Ḥazret-i Emir buyurdu. Bu ḡadar ḡazab beyḡde ta‘ab eyleme ki şikār-ı rūbāhdan şire aslā bim olmaz. Gel tāc-ı imānı serḡuş ve cām-ı hidāyetden nūş eyle ki selāmet bulasın. Ol pehlivān bu kelāmdan pūr āteş olup nizesin Ḥazret-i Emir’e ḡavāle eyledi. Ol ḡazret ṡutup nizesin elinden aldı. Bu kez şemşirin ḡavāle kıldı. Ol dem ol şāḡib-i zü’l-fikār anları dü nime ve tārmār etdi. Bu kere diledi ki ḡürzin ḡavāle ede. Ḥazret-i Emir engüşt-i Ḥayber-küşāsiyla ḡürzün alıp ve kemerinden ṡutup mūbārek elleri üzerine aldıḡda buyurdu. Ne ḡışisin ve ḡanden olursun. Ve nāmıñ nedir? Ol dem ol pehlivān mānend-i ebr-i bahar-ı eşk-bār olup giryān oldu. Ol ḡazret buyurdu. Pehlivān-ı meydān-ı şecā‘at ölümünden ḡavf u harāset ve giryān ve rikḡat eylemez. Ol dem ol pehlivān bir serd-i āḡ eyleyip dedi. Ben ol dem ki giryān olmazım. Ama bā’iş-i giryā bilā-iḡtiyār maḡrūmi-i vişāl-i yārdır ve benim nāmım ra‘d-ı cengidir ki ve maḡrib diyārınıñ meşḡūr pehlivānıyım. Ol diyārıñ bir şāḡı vardır. Nāmı Ḥāriş ibn-i Refi‘i’dir ve ben anıñ birāder-zādesiyim. Anıñ evlād-ı zekūru olmayıp bir duḡter-i cemilesi var idi. Ve ben birgün şikāre ḡitmiş idim. Aña teşādūf edip hemān anıñ şikārı ve ‘āşık-ı dil-fiḡarı oldum. Āḡir şabra tāḡatım ḡalmayıp anıñ tāleb kārı oldum. ‘Ammim eyitdi. Bu murādıñ ḡuşūlü ‘Ali ibn-i Ebū ṡālib’iñ başınıñ vuşūlūdür. Ben daḡi anıñ murādı hevesiyle bu diyāra geldim. Ve murādıma erişmeden seniñ pençe-i iḡtidārıña giriftār ve bi-murād cānib-i ‘ademe rū-āver-i reftār oldum. Pes ol Şāḡ düldül-i süvār bu kelāmı işitdikde düldülünden nüzül edip buyurdu. Ol ‘Ali ibn-i Ebū ṡālib benim. İmdi ellerimi bend ve başımı kesip murādıña peyvend edesin. Ol pehlivān Ḥazret-i Şāḡ’iñ bu cevān-merdliḡin ḡördükde inşāfa gelip bir hāle erişdi ki hemān maṡla‘-ı hidāyetden ḡürşid-i imān-ı sa‘ādet-i tāli‘ ve derūn-ı sinesinde pertev-feşān u lāmī‘ oldu. (A 113a) Ol dem Ḥazret-i Emir buyurdu. ḡam-zede olma ki seni murādıña işāl ve seni (B 121b) anıñla peyveste vū vişāl eylerim deyip fitrākine aldı. Ve ṡurfetü’l-‘aynda maḡrib-i zemine geldi. Ol duḡter-i pākize daḡi ol gece Cenāb-ı risālet-

penāh'ı 'ālem-i menāmında görüp imāna gelmiş ve me'müre olmuş idi ki yareyn-i 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib gelir. Aña istiḳbāl ve ḥużūrunda tecdid-i imān edip ve ḥālīšetü'l-bāl kesb-i sa'ādet-i iḳbāl et. Pes 'āle'ş-şabāḥ ol daḥi küşāde-i cenāḥ olup ḥāric-i şehre gelip Ḥazret-i Emir'e muvāşalatla eyitdi. Es-selāmu 'aleyk yā İbn 'ammim Resūla'llāh emr-i Resūla'llāh ile baña tecdid-i imān et deyip vāḳı'asın 'arz eyledi. Ol eşnāda bir ḡubār zāhir oldu. Duḡter eyitdi. Bu benim pederimdir ki şikāre gitmiş idi. Pes ol zamān Ḥazret-i Şāh-ı Merdān anlara hücum edip ve eyitdi. Ey ḳavm-i nādān benim 'Ali Murtażā ibn 'ammim Resūla'llāh tā ki aña imān edesiz. Ve ṭariḳ-i müstaḳime gidesiz deyip anlara bir velvele bıraḳdı. Ol pādişāh pūr ḡaḏab olup emr eyledi. Hemān leşker-i bi-şumār ol ḡulben-i ḡonca-i velāyetiñ ḥār-zār-ı eṭrāfını ḥaşār eylediler ve her ṭarafdan tiḡ u sinān ve ḡürz-i kirānla ḥamleler ḳıldılar. Ol dem Ḥazret-i Ḥaydar ra'd u na'ra urup anları serāsime ve bi-hūş ve bim-i cānlarıyla teb-zede-i medhūş eyledi. Ve ol şāhı ḥāne-i zeynden dest-i mübāreklerine aldı. Ol şāh el-aman yā Şāh-ı Merdān⁷⁴² merḥamet ve iḥşān eyle. Her ne kim dilersin fermān-beriñ ve bāb-ı merḥametiñde bir kemter-i yekim. Pes Ḥazret-i Şāh aña aman verdi ve telḳin-i din edip imāna getirdi. Ba'dehu Ḥazret-i Emir duḡter-i şāhı ra'd'a verip ve pādişāha vedā' edip Mekke'ye mürāca'at buyurdu. Rāvi eydür. İşbu mācerāyı Ḥazret-i Emir üç sâ'at zarfında ḥuşul-pezir olmuşdur:

Figāni

امام اوست که نخشید سر به کاه مصاف

بر آن امید که بیکنه را برآید کام⁷⁴³

Menḳabet, kitāb-ı mezḳūrda maştūrdur ki birḡün Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vechehu* mescid-i Kūfe'de idi. Bir A'rābi gelip eyitdi. Ey pişvā-yı eṭḳiyā ve muḳtedā-yı aşfiyā bir miskin-i dil-fiḡār ve 'iyāl-mend bir medyūn-ı nā-çārim. Dānāleriñ müzayaḳasından cānım dehāne geldi. Pes sen Şāh-ı cihān'e geldim. Senden ḡayrı bir şāḥib-i kerem bulamadım dedi. Ol dem Ḥazret-i Emir birḳaç yārānıyla Aḥmed-i Kūfi'niñ ḥānesine teşrif ve Ḳanber ḳudūm-ı Emir'i ta'rif eyledi. Derḥāl Aḥmed-i Kūfi bu şerefle dil-şād ve rū-māl-i ḥāk-pāy-ı pādişāh u irşād oldu. Dedi. Yā vaşi-i ḥayrū'l-mürselin birḳaç ḡün binā-yı ḥāne ile meşḡul idim. Ziyāretde ḳuşūr eyledim. 'Afv eyle.

Tercüme-i Nazm-ı Mü'ellif

Ba'dehu etdi o bā-'acַz u niyāz

⁷⁴² merdān A: merd B.

⁷⁴³ O imam ki, mushafın yoluna başını koymuştur. O, ümitsizi ümide sokar, ümitle besletir.

Ey serāpā genc-i ḥüsn ü genc-i rāz
Ben kimim ḳanden çü bu devlet eyā
Sāyesin şaldı gedā üzre hümā
Ḥāne-i mūra Süleymān erişe
Mürde-ecsāma veyā cān erişe
Ġarḳ-ı ḥayret eyledi bu vāḳı‘a
Belki ḥ‘ābdā görüle bu vāḳı‘a
Tā müyesser devlet-i didār olur
Baḥt-ı ḥ‘āb-ālüdemiz peydā olur
Mekremet ḳıldıñ (A 113b) fedādır cānımız
Küfr-i ‘aşḳıñ revnaḳ-ı imānımız.

Ḥazret-i Emir buyurdu. Yā Aḥmed bu ḥāne için (B 122a) ne miḳdār pāre maşrafiñ oldu? Eyitdi. Ey Şāh-ı Merdān biñ dinār şarf olmuşdur. Ol ḥazret buyurdu. İşbu meblāğ ile bir ḥāne-i zernigār-ı sāhit dārü’l-ḳarārda saña fūrūḥt edeyim. Alır mısın? Aḥmed eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin ben ol ḥāneye cāndān müştāḳ gece vü gündüz anıñ ḥuşūlüne ümid-vāрім. Elḥamdüli’llāh müyesser oldu deyip dest-i ḥaḳperest-i Emir’i ṭutup ittibā‘ eyledi. Ve ḥānesine heldi. Tā ki meblāğ-ı mezbūru getirip teslim ede ve zevcesine bu ḥālī ḥaber verdi. Ol şālīḥa eyitdi. Yā Aḥmed beni daḥi müşterek eyle. Aḥmed ḳabūl edip ol biñ dinārı alıp taḳdim eyledi. Ol ḥazret be-temām sā’ile teslim eyledi. Buyurdu. Ba‘dehu Aḥmed eyitdi. Eyā Emirü’l-mü‘minin bu bey‘ ü şirāya bir ḥüccet lāyık ve şer‘-i şerife muvāfiḳdır. Ḥazret-i Emir tebessüm buyurdu. Dest-i mübārekiyle bir temessük taḥrir buyurdu ki behişt-i cāvidānda Aḥmed-i Kūfi için bir ḥāne fūrūḥt eyledim. Çihār ḥudūdu müştamil bir ḥaddi ḥāne-i Resūla’llāh civārı ve bir ḥaddi ḥāne-i Ḥaydar-ı Kerrār ve bir ḥaddi İmām Ḥasan ve dördüncü ḥaddi İmām Ḥüseyn ḥānelerini şāmil ve şehd ü şirden çihār enhār ve ḥūr-ı ḡılmānla⁷⁴⁴ memlū bir ravza-i pūr ezḥārdır. Pes ol ḥücceti Aḥmed-i Kūfi’ye verdi. Ol daḥi zevcesine teslim edip emānet eyledi ki benimle berāber defn edesiz. Pes bir müddet mürūrudan soñra Aḥmed-i Kūfi irtihāl eyledi. Ve Ḥazret-i Emir’e ḥaber oldu. Gelip techiz ü tekfin ve namāzın edā edip tedfin eyledi. Çün Aḥmed’i defn eylediler. Bir kebūter minḳārında bir varāḳ getirip dāmen-i Emir’e bıraḳdı.

⁷⁴⁴ ḥūr u ḡılmānla A: ḥūr-ı ḡılmānla B.

Ve hâzret gördü. Hatt-ı sebz ile yazılmış ki bu nâme kablû'r-rahmâniden 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'e ki anıñ bey'î benim bey'imdir.

Menkabet, Hidâyetü's-Sü'edâ'da mastûrdur ki bir seferde bir sâ'il Hâzret-i Emir'den nân taleb eyledi. Ol hâzret Kânber'e buyurdu ki aña nân vere. Kânber eyitdi. Yâ Emir nân eşter üzerindedir. Buyurdu. Ey Kânber devesiyle ver. Kânber eyitdi. Yâ Emir deve kaçâr içindedir. Ve kaçğı deve olduğı ma'lûm değildir. Buyurdu. Yâ Kânber kaçârıyla ver. Derhâl Kânber mihâr-ı kaçârı sâ'ile verip kenârda karar kıldı. Ol hâzret buyurdu. Yâ Kânber niçin firâr eylediñ? Kânber eyitdi. Yâ Emir havf eyledim ki beni dağı veresin. Ve şeref-i mülâzemetiñden mahrûm buyurasın. Mir 'Ali Kâhi.

بار و قطار داد سائل كه خواست نان

نكند همتش سوى بار قطار چشم⁷⁴⁵

Kıta

ولایت دستکاه پاد شاه

گفت ابرودلت دریامثال است

شود کر نه فلک پر کوهر و زر

بچشمت کمتر از سنک سفال است⁷⁴⁶

Menkabet, Zaḥiretü'l-Mülûk'da Ebû Hureyre'den *rağıya'llāhu 'anh* mervidir ki eydürür. Rûz-ı 'ıydda miskinân u yetimân dâr-ı⁷⁴⁷ Emir'de cem' oldular. Ol hâzret Ebû Mûsâ'ya buyurdu. Beytü'l-mâl kapısın küşâd ve fuḳarâya üç yüz biñ dirhem⁷⁴⁸ bi'l-cümle dil-şâd eyledi. Ba'dehu Hâzret-i Emir 'ıyd-gâha gelip namâzı kılp hânesine mürâca'at buyurdu. Ben dağı berâber geldim. Bi-revğan birkaç nân-ı ceviz hâzır eyledim. Dedim. Yâ Emirü'l-mü'minin emr eyleye idiñ ki (**B 122b**) ol mâldan bir miqdâr revğan alıp getireler idi. Buyurdu. Ey Ebû Hureyre diler misin ki beni mahşerde şerm-sâr ve mezellet-i hayâtla h'âr u hâksâr edesin. Va'llâh hiçbir ni'met 'Ali'ye andan bihter değildir ki muvaffağ-ı kıyâmetde bi-hacâletdir. Rûsvâ-yı hayâtından selâmet olam.

Li-mü'ellifihi

⁷⁴⁵ Ekmek isteyen dilenciye yükle katar verdi. Onun gözü katarın yükünü görmez.

⁷⁴⁶ Ey padişahların tezgâhının velâyeti! Senin avucun bulut, gönlün deniz gibidir. Eğer dokuz felek, altın ve cevherle dolsa; senin gözünde taş topraktan daha aşağıdır.

⁷⁴⁷ dâr A: der B.

⁷⁴⁸ dirhem A: B nüshasında yoktur.

(A 114a) آن امام بر حق از قول نبی

آن پناه مشرقی و مغرب

آن جهان علم را بدر منیر

آن شهان ملك تمکین را امیر

آن سپهر معرفت را آفتاب

آن زوصل شاهد جان و کامیاب

معدن حلم و حیا صدق و صفا

محزن علم و عمل خلق سحا

از سخایش کشت مفلس کان زر

بلکه در دریاانما ند ازواثر

قبله ارباب عرفان زات او

مصحف اصحاب عشق آیات او

زوولایت را شد بسر تاج شرف

وز فیوضش مگه ثانی نجف

شمع بزم جدّت آمد روی او

عطر افشان بر جهان کیسوی او

آفتاب آسمان هل اتی

تاجدار انّما و لا فتا

بود زبینه بفر غش تاج دین

زانکه بی شک بود امیر المؤمنین

خاکپایش افسر عرش برین

سایه اش انوار بخش شمس دین

گرفتند نور ضمیرش بر جهان

همچو خور یکسر شود کون و مکان
 در صحابه چون در انجم آفتاب
 سجده گاه هر دو کون او را جناب
 سر فرازان خاک بردرگاه او
 چون حاص و خاشاک اندر راه او
 بر سرش زبینه تاج سرور
 روشن است از وی چراغ رهبری
 شاه اقلیم ولایت زات او
 ماه کردن و هدایت زات او
 سایه او آفتاب دو جهان
 روشنی بخش ضمیر انس و جان
 مظهر عرفان حق اندیشه اش
 معرفت بخشیدن آمد پیشه اش⁷⁴⁹
 برق تیغش شمع بزم دین بود
 پرتو او را ظفر آیین بود
 کشت پشت دین فوی از تیغ او
 هم شریعت یافت بدر از میغ او
 هر که روگرداند از او کافر است
 خیشتن را با جهنم رهبر است
 چون که صائم بودی آن شه بردوام
 نان جو بودی غزایش وقت شام
 می کنم نام شریفش بر ملا

⁷⁴⁹ B: A nüshasında yoktur. معرفت بخشیدن آمد پیشه اش

تا فدای من شوی ای نه سما
جانشین مصطفی یعنی علی
مجتبا و مرتضی یعنی علی
ای خوشا نامی کزودن رنده شد
شد همچو عیسی و خضر پابنده شد
وصف او چون هست بیرون از خیال
باب دیگر را دهم صورت ز قال⁷⁵⁰

Bāb-ı Nühüm Şecā'at ü Kuvvet Emîrû'l-mü'minîn Esedu'llāhi'l-galib 'Alî ibn-i Ebû Tâlib ve Aña Mûte'allik Aḥbār Beyânındadır

Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ravzatü's-Şafâ ve Me'āricü'n-Nübüvve ve Ḥabibü's-Siyer'de maşûrdur ki ekşer meydân-ı seyr mücâhidleri ve ma'reke-i⁷⁵¹ haber müctehidleri irād ederler ki ol Ḥayrû'l-beriyye'niñ Medine-i münevvere'ye hicretiniñ ikinci yılında nesh-i fermân *leküm diniküm veliye din*⁷⁵² ya'zenellezine yuḡâtilüne (B 123a) bi-ennehüm ḡalemū hükmüyle tebdil oldu. Ve ḡâ'il “ene nebiyyün bi's-seyfi” zafer-i eşer “uḡtulu ve'l-müşrikin” miyân-

⁷⁵⁰ Nebînin sözü ile onun imamlığı hak idi, o doğunun ve batının penâhı idi. O ilim âlemine parlayan bir ay, mülk-i temkîn şâhlarına bir Emîr. O marifet dünyasına bir güneş, o Allah'a vuslat ile muradına ermiş. Hilm ve hayâ, doğruluk ve safâ madeni, ilim ve amel mahzeni, cömert yaratılışı. Cömertliği ile fakir kişi zenginlik kaynağı oldu, deryadan da eser kalmadı (cömertliğinden), irfan ehlinin kiblesi onun zâtıdır, aşk sahiplerinin mushafının âyeti O'dur. Velâyet sahibi başında şeref tacı, feyziyle Necef oldu ikinci Mekke. Cennet bezminin ışığı onda parladı, zülûflerinin kokusu cihana yayıldı. “Hel etâ” gökyüzünün güneşi, “İnnemâ” ve “Lâ fetâ” tacının sahibi. Din tacının yeri başında belli idi, bu işaret ile şüphesiz müminlerin Emîr'i idi. Ayağını tozu yüce arşın tacıydı, gölgesi din güneşinden bir hüzmeye. Eğer onun ışığı cihana vurursa, âlem güneş misali olur. Sahabe arasında yıldız ve güneş misali bir inci, her iki âlemin secdegâhı o cenâb. Başı dik olanlar onun dergâhında toprak kadar değersiz, onun yolundan gitmek için çabalayanlar, toz toprak gibi değersiz. Başında ancak ona yakışan tac-ı serveri, rehberlik kandili onunla parlamakta. Velâyet ikliminin şâhı onun zâtıdır, hidayet çarkının mâhı onun zâtıdır. Gölgesi iki cihana güneş, bedeni insanlara ve canlara bir ışık. Hakkın irfanı onun fikrinde zâhir olur, marifet bahşetmek ise onun işidir. Kılıcının parlaklığı din meclisinin güneşi idi, onun ışığı dinin zaferi idi. Din onun kılıcıyla güç kazandı, şeriat da gölgesinden aydınlandı. Kim ki ondan yüz çevirirse kâfirdir, kendisi cehennem rehberidir. Ey şâh sen hep oruçlu idin, akşam vakti yemeğin buğday ekmeği idi. Şu ana kadar bahsettiğim o şerîfin ismini dile getireyim: Mustafa'nın halefî yani Ali, Müctebâ ve Murtazâ yani Ali. Onun vasfı hayalden öte olduğundan, başka bir kapı açmak gerek ahvâlden.

⁷⁵¹ ma'reke A: B nüshasında yoktur.

⁷⁵² “Sizin dininiz size, benim dinim banadır.” Kâfirûn 109/6.

beste-i himmet ve cānib-i küffāra ‘atf-ı ‘inān-ı ‘azimet buyurdu. Ama ma‘lūm ola ki ehl-i siyer ıstılāhında ol leşkerdeki hayrū’l-beşer bi’z-zāt bulunurdu. Aña gāzā vü gāzve ıtlāk olunurdu. Eğer zāt-ı nebeviye bulunmaya aña seriyye denirdi ve bir rivāyetde mecmū‘ gāzavāt-ı Seyyid-i kā’ināt on toktuzdur. Rivāyet-i āhirde yigirmi ve bir rivāyetde yigirmi dōrt ve ba‘zıları ‘indinde yigirmi yedidir. Ve serāpā-yı hayrū’l-berāyā dađı elliden mütēcāvizdir. Toktuz gāzāda āfitāb-ı nuşret ü zafer ehl-i İslām üzerlerine tāli‘ ve cemi‘i gāzavātde Emirū’l-mū‘minin’in cemāl-i bā-kemālī lāmi‘ idi. (A 114b) Međer Tebūk’de murāfaķat vāķi‘ bulmayıp Hāzret-i resūl *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* hücūm-ı e‘ādī mülāhazasıyla Hāzret-i Emir’i ķā’im-maķām etmiş ve buyurmuş idi ki yā āhi Hūdā Te‘ālā va’d eylemişdir ki Tebūk feth olacaķdır. Sen benim ehl-i beytim üzerinde ol ve anları muhāfaza eyle. Hāzret-i Emir eyitdi. Yā Resūla’llāh hıdmetiñden beni dūr ve didāriñdan mehcūr mu edersin? Hāzret-i resūl buyurdu. *Mā terđā en tekūne minni bi-menzileti Hārūne min Mūsā elā innehu lā nebiyye ba’di.*⁷⁵³ Bu hādiş-i şerif Şāhih-i Müslim ve Necāri’de Sa’d Vāķķāş rivāyetiyle ve Mūsned-i Aħmed Hānbel’de ve Mūsned-i Bezzār’da Ebū Sa’id Hūdri rivāyetiyle ve Evsať-ı Taberāni ve Şavā’iķ-i Muhriķa’da Ümmü Seleme’den ve İbn ‘Abbās’dan mervidir ki gāzve-i Bedr-i kebir ki aña gāzve-i Bedr-i kıtāl dađı derler. Vāķi‘ oldu. *Leķad naşarakümü’llāhi (bi-Bedirin)*⁷⁵⁴ āyet-i kerimesiyle i‘lām-ı İslām ref‘et ü nuşretde ve rāyāt-ı đalālet-i āyāt küffar hāķ-i mezelletde oldu. Bu gāzāniñ sebebi ol idi ki Hāzret-i Resūl istimā‘ eyledi ki Ebū Süfyān emvāl-i firāvānla Şām’dan Mekke-i mūkerreme’ye mūteveccih olmuşlardır. Zevāt eydürler. Bizler dađı aşhābdan üç yüz beş nefer ile seksān iki nefer Muhācir ve bāķileri Enşār’dan ve yetmiş iki deve ve üç esb ve altı zırh ve sekiz şemşirle idiler. Kārvāniñ ser-rāhın tutmađa niyyet ve ramażāniñ on ikinci veya sekizinci ve yāhūd üçüncü günü ‘azimet eyledik. Ebū Süfyān vāķıf olup Zānzām-ı Ğıffār’ı Mekke’ye gönderdi ki imdāda geleler. Ekşer kütüb-i siyerde Zānzām hārim-i hāreme vuşūlünden muķaddem bir gece ‘Ātike bint-i ‘Abdū’l-muţţalib h‘ābında gördü ki baťihada bir şütür üç nevbet āvāz-ı bülend ile nidā eder ki ey Kureyş müftülüğüñüze geldik. Ba’dehu Mescid-i hāram’a girdi. Anıñ ‘aķabinde bām-ı Kā’be’den bir kimse dađı bu vech ile nidā eyledi. Ba’dehu Ebū Kubeys dađı nidā eyledi. Ve ser-i kūhdan bir seng-i ‘azim ğaltān edip pārelendi. Ve Mekke’de hiçbir hāne ķalmadı ki ol pārelerden aña gelmedi. Lākin Beni Hāşim ve Beni Zühre hāneleri selāmetde idi. Ğün ‘Ātike ‘ale’s-şabāh ‘ıyāle hāber verdi. Eyitdi. ‘An-ķarib Kureyş’e bir belā (B 123b) erişecekdir. Ama ifşā eyleme. ‘Abbās hānesinden taşra olduķda h‘āheriniñ tenbihin ferāmūş edip Velid ibn-i ‘Utbe ki dostu idi. Aña hāber verdi. Ol ğün bir hāber şāyi‘

⁷⁵³ “Yā Ali, sen bana oranla Harun’un Musa’ya olan konumundasın, şu farkla ki benden sonra peygamber yoktur.” Hadis-i şerif.

⁷⁵⁴ “Allah size yardım etti.” Tevbe 9/25.

oldu. Ebū Cehīl ferdāsı günü tavāfda eyitdi. Yā ‘Abbās kaç gün oldu ki hūāheriñe nübüvvet gelmedi ve ta’n-āmiz kelāmlar edip va’llāh sizler rāzı değilsiniz yalnız murādlarıñız nübüvvet du‘āsın ede. Şimdi hālınız dañi bu da‘vāda bulunur. Üç gün şabr edeyim. Eğer bir eşer olmaya etrāf-ı kabā’ile Beni Hāşim’in dūrūğ u iddi‘ā-yı bi-fürūğlarıdır diye i’lām edeyim. El-kışşa çün üçüncü gün Zānzām gelip Ebū Süfyān’in istimdādın haber verdi. Ol dem ekşer Kureyş tehiyye-i esbāb-ı sefer edip toköz yüz elli nefer müteveccih-i Cenāb-ı peygamber oldular. Ve içlerinde yedi yüz deve ve yüz esb ve bi’l-cümle süvār ve ba‘zı zırh-püş piyāde idiler. Ve hergün aña birden biri levāzımāt-ı leşkere kıyām u it‘ām eylerdi. **(A 115a)** Ekşer şikāt ittifākıyla ‘Abbās ibn-i ‘Abdü’l-muṭṭalib ve ‘Utbe bin Rebi‘a⁷⁵⁵ ve Ümeyye bin Ḥalf ve Ḥakim ibn-i Cezzām ve Naşr ibnū’l-Ḥāris ve Ebū Cehil ve Süheyl ibn-i Hişām ve Şeybe ve Muneybe mu‘azzamāt-ı cünūd şekāvet-i nümūddan idiler. Şübūta erişmiştir ki çün Ebū Süfyān Bedir’e erişdi ve sipāh-ı⁷⁵⁶ İslām’ın teveccühü muḥakkaḳ oldu. Kāfileyi Mekke’ye gönderip Kaysū’l-Kays’ı İbn zümre-i Kureyş’e irsāl eylediler ki siziñ Mekke’den hūrūcuñuz himāye-i kārvān idi. Bizler ise selāmetle ḥarim-i ḥareme geldik. Münāsib oldu ki mūrāca‘at edesiz. Çün Kays şānād-id-i Kureyş’e mülāki olup haber verdikde Ebū Cehil eyitdi. Va’llāh mūrāca‘at etmem. Tā ki o maḥalde ‘ıyş u ‘ışret etmeyim. Kureyş dañi tābi‘ olup sipāh-ı İslām’a tahrik-i ‘inān⁷⁵⁷ edip revān oldular. Ama Beni Zühre Aḥnes ibn-i Şerif istişvābıyla mūrāca‘at eylediler. Bu taraftan Ḥāzret-i ḥayrū’l-enām vādi-i Şafer’e nüzūl buyurdu. Ve Kureyş’in himāye-i kārvān için hūrūclarını işitdi. *Ve şāvir hūm fi’l-emri*⁷⁵⁸ emriyle müşāvere eyledi. Ekābir-i Muhācir ve Enşār muḥārebeye qarār verdiler. Ol dem Ḥāzret-i resūl’ün zebān-ı mu‘ciz-i beyānından cāri oldu ki beşāret sizlere şu ikiden biriyle ki ya kāfile veyā himāye için gelen tā’ife üzerlerine Ḥudā Te‘ālā nuşret ü zafer buyurmuşdur. Vāqıdı rivāyet eder ki Ḥāzret-i resūl ramazān’ın on altıncı günü vādi-i Bedir’e geldi. Ve ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’i aşḥābdan birkaç nefer ile aḥvāl-i Kureyş’i teftişe gönderdi. Ve bu mevzi’e ta’yin buyurdu ki ol mevzi’de anlardan haber-dār olursuz. Ḥāzret-i Emir ol maḥale geldikde Kureyş’den bir cemā’ate telāki edip anlardan iki gulām ki birine ‘Urayz ve birine Eslem derler idi. Tutup Ḥāzret-i Resūla’llāh’a getirdi. Ve Ḥāzret-i resūl anlardan Kureyş aḥvālın su’āl buyurdu. Dediler. İşbu ṭall-i rikiñ zuhrundadır. Pes ḥāzret anlarıñ miqdār u serdārların ma’lūm etdikde aşḥāba buyurdu. **(B 124a)** Benim ciğer-güşelerim ile sizler bu maḥalden ḥareket edip kendisi revān oldu. Ve nihāyet Bedir’de ser-i cāha nüzūl edip buyurdu. Cāha qarib bir ḥavz ḥafr eylediler. Şu ile

⁷⁵⁵ bin Rebi‘a A: B nüshasında yoktur.

⁷⁵⁶ sipāh A: B nüshasında yoktur.

⁷⁵⁷ ‘inān A: B nüshasında yoktur.

⁷⁵⁸ “İşler hususunda onlarla müşāvere et, onlara danış.” Âl-i İmrân 3/159.

toldurdular. Ve Huneyn-i harbde müşriklerden bir cemā‘at dilediler ki ol havzdan şu alalar. Aşhāb māni‘ oldular ise de Hāzret-i resūl icābet ve her kim ki ol şudan nūş eyledi ol ma‘rekede helāk oldu. Meğer Hākim ibn-i Cezzām el-kışşa leşker-i küffār İslām muķābilinde ķarār eylediler. Ramazān’ıñ on yedinci günü ol cevşen-pūş⁷⁵⁹ “*vallāhu yaşımūke mine’n-nās*”⁷⁶⁰ tesviye-i şufūf-sipāh-ı nuşret-penāha kıyām buyurdu. Ve Kureyş dađı hāzır olup ibtidā ‘Utbe bin Rebi‘a ve birāderi Şeybe ve ođlu Velid meydāna geldi. Ve sipāh-ı İslām’dan⁷⁶¹ Mu‘āz ve Ma‘ūf ve ‘Aff anlara muķābil tırdular. Müşrikler eyitdi. Siz kimlersiz? Dediler Enşārileriz. Müşrikler nidā eylediler ki yā Muḥammed bizim Enşār’la ‘adāvetimiz yokđur. Bizler Beni A‘mā-yı mūmzi dileriz. Hāzret-i Resūl dađı Hāma ve ‘Ali ve ‘Ubeyde bin Hāriş’i gönderdi. Pes ‘Utbe Hāma’ya ve Şeybe ‘Ubeyde’ye ve Velid ki Mu‘āviye’niñ ḥāli idi. ‘Ali’ye muķābil oldu. Emirü’l-mū‘minin *kerrema’llāhu vecchehu* bir darbetle Velid’i nār-ı cađim ile hırķat eyledi. Ve Hāma şemşir-i ḥūn-aşāmla ‘Utbe’niñ şabāḥ ‘ömrün akşām eyledi. Ama Şeybe Ebū ‘Ubeyde’niñ pāy-ı mübāreklerine bir zaḥm-ı (A 115b) mūhlik urup ayakđan düşdü. Ol dem pişe-i şir şecā‘at edip zū’l-fiķār havāle edip Şeybe’yi dü nime eyledi. Pes nā’ire-i kıtāl iştiğāl edip Cenāb-ı Haydar-ı Kerrār hırmen-i hayāt-ı küffāre āteşler bırakıp tārmār eyledi. Ve sār-ı şecā‘ān-ı ehl-i imān dađı cūşış u ḥimāyet-i Şāh-ı Velāyet’le ve sa’y u kūşışler eylediler. Sinān-ı cān-ı mestānlar ile müşrikler yegān yegān dūzaḥ-ı mekān olurlardı. Ol ḥāde Resūl-i İzid-i mūte‘āl dest-i mūnācātı dergāh-ı ķāđı’l-ḥācāta tutup nuşret-i ‘asker-i İslām’ı mes’elet etdi. Ol eşnāda bir lū‘āb-ı çeşm ḥayrū’n-nāsa ‘arız oldu. Ve yine der-‘aķeb gözlerin açdı. Gördü fevc fevc melekler nāzil olurlar. Ol dem aşhābını tebşir ve *seyuhzemū’l-cem’* āyetiyle⁷⁶² tesir buyurdular. Ve bir ķabza-i rik alıp şāhibū’l-vücūh deyip cānib-i küffāre nişār eylediler. Emirü’l-mū‘minin’dan mervidir ki buyurdu. Ğazā-yı Bedir’de üç nevbet mūte‘āķiben şedid-i yel vāķi‘ oldu. Birincide üç biñ melāi’ke ile Cebrā’il ve ikincide iki biñ ferişte ile Mikā’il ve üçüncüde biñ ferişte ile İsrāfil nāzil oldu. Başlarında sūrh ü zerd-fām destār-dār ve cümle ıblık atlara sūvār idiler. Ğün ‘inayet-i Rabbū’l-‘ālemin ķarin-i ḥāl-i Seyyidū’l-mürselin oldu. Müşrikler hezimet ve mū‘minler ğanimet buldular ve müşriklerden yetmiş nefer maķtūl ve yetmiş neferi esir ü maḥzūl oldu. Ve maķtūlāndan otuz altısı tiğ-ı Haydar-ı Kerrār ile terk-i ser ü ‘azāb nār-ı cađimde ķarār eylediler. Maķtūlān cümlesinden biri ‘Aş ibn-i Sa‘id ve Hanzele ibn-i Ebū Süfyān ki birāderi Mu‘āviye gelip Hāviye vū Ta‘miye (B 124b) bin ‘Adiyy ve Nevfel ibn-i Hālid ve Retibe bin el-Esved ve ‘Amr ibn-i ‘Oşmān ‘ammim Ṭalha bin ‘Abdu’llāh ve ‘Oşmān ve

⁷⁵⁹ pūş B: būs A.

⁷⁶⁰ “Allah seni insanlardan korur.” Māide 5/67.

⁷⁶¹ sipāh-ı İslām A: sipāh-ı ‘asker B.

⁷⁶² “Hepsi hezimete uğratılacak!” Kamer 54/45.

Mâlik birâderân-ı Talha ve Muni'a bin Haccâc en-Nuhy ve Ebû Cehil-i lâ'in'dir ki Mu'âz'ın zaḥm-ı tıḡıyle ölmüşdür. 'Abdu'llâh Mes'ûd fethden soñra ol la'iniñ başını Resûla'llâh'a getirdi ve esirân-ı cümlesinden 'Abbâs ve 'Uḡayl ve Ebû'l-'Abbâs ve Ebû 'Aziz ve 'Ömer ve Zeheb ve Süheyl ve 'Utbe bin Mu'îṭ ve Naşr bin el-Hâriş idi. 'Abbâs ve 'Uḡayl silk-i niẓâm-ı intizâmda muntazım ve şeref-i imânla ber-ḡadr-i mu'azzam oldular. Ve 'Utbe ve Naşr ta'miye-i şemşir-i şir-i Hudâ ve bâḡi esirân fîdye verip rehâ-yâb oldular. Aşḡâb-ı tevḡidden on dört ehl-i sa'id derece-i şehâdet buldular ki altı neferi Muḡâcir'den ve sekiz neferi Enşâr'dan idi. Ve Ebû 'Ubeyde bin el-Hâriş bin 'Abdü'l-muṭṭalib huẓûr-ı Resûla'llâh'a geldikde yâ Resûla'llâh ben şehid miyim? Ol ḡazret buyurdu. Beli sen ser-defter-i şühedâsın mürâca'atda murḡ-ı rûḡu 'âlem-i ḡuddüse pervâz ve maḡâm-ı insde âşiyân-sâz oldu. Müddet-i 'ömr-i 'âlileri şâḡib-i Maḡşad-ı Aḡşâ ḡavliyle seksân yıl idi. Ve bu fethiñ vuḡû'undan soñra cife-i murdâr ḡasid-i küffârîñ ḡâh-ı Bedir'e vaẓ' olduḡu işitildikde Seyyidü'l-ebrâr ve ḡaydar-ı kerrâr ve sâ'ir aşḡâb-ı aḡbâr ser-i ḡâḡa gelir. Ol ḡazret isimleriyle nidâ buyurdu ki: *Hel vecedtem mâ ve'ade rabbiküm ḡaḡḡen fe inni ḡad vecedtü mâ ve'ade rabbi ḡaḡḡen* 'Ömerü'l-ḡaṭṭâb eyitdi. Yâ Resûla'llâh ecsâm-ı (A 116a) bi-ervâḡa nidâ mı edersin? Ol ḡazret buyurdu. Bunlar sizlerden sâmi'terdir. Çün ol ḡazret Medine'ye mürâca'at buyurdu. Vâdi-i Şafer'de bir ṭall üzerinde ḡanâyimi ḡısmet buyurdu. Ebû Cehil'ın devesi başına raḡam-ı iḡtişâş çekdi. Ve Ravzatü'l-aḡbâb'da maşṭûrdur ki Müneyte bin Haccâc'ın şemşiri ki zü'l-fiḡâr ismiyle mevsûm idi. Emirü'l-mü'minin 'Ali'ye verdi. Ama ekşer kütüb-i mu'teberede Cebrâ'il behiştten getirmiştir. Nitekim ḡakim Senâ'i ḡaber verir:

Nazm

ذولفقاری که از بهشت خدا

بفرستاده بود شرك زدای⁷⁶³

Ve ittifâḡen ehl-i siyer ile sekiz kişi ol ḡazretiñ izniyle ba'zı emr-i mühim serencâmı için bu ḡazâda ḡâzır deḡil idiler. Ebû Kibâye gibi ki Medine'de ḡalife buyurmuş idi ve 'Âşım ibn-i 'Adiyy ve ḡâriş ibn-i Sâbit ve ḡayât ibn-i ḡuşayn ve ḡuddâş ibn-i Uşâbe ve Sa'ad ibn-i Zeyd ve Talha bin 'Abdu'llâh ve 'Oşmân ibn-i 'Affân'dır. Ol ḡazret ḡanâyimden anlara daḡi ḡişşe ifrâz buyurdu.

Menḡabet, yine kitâb-ı mezḡûrda maşṭûrdur ki hicretiñ üçüncü yılında ḡazâ-yı Uḡud vâḡi' oldu. Ebû Süfyân üç biñ⁷⁶⁴ nefer-i cüyüş ki yedi yüzü zırh-püş ve

⁷⁶³ Allah'ın cennetten gönderdiği Zülfikar, şirki yok edicidir.

⁷⁶⁴ biñ A: B nüshasında yoktur.

iki yüzü esb ve üç biñ deve ile Medine'ye müteveccih oldular. 'Abbās Mekke'den bir mektüb ile i'lām eyledi. Hāzret-i (B 125a) resül diledi ki Medine'de taḥaṣṣun edip müdāfa'a eyleye. Ama ba'zı cevānān muḥārebe-cūlarıñ ilhāhıyla ma'e'l-kerāhe şevvālīñ on dördüncü cum'a namāzından soñra 'Abdu'llāh ibn-i Mektüm'u ḥalife edip biñ nefer-i⁷⁶⁵ ebṭal-ı ricāl ile ki yüz neferi zırh-pūş idi. Müteveccih-i ḥarb oldular. Leşker-i İslām'da üç 'alem var idi. 'Alem-i ḥāş Seyyidü'l-mürselin İmāmü'l-Eşca'in Esedu'llāhi'l-gālib elinde idi. Ve biri Sa'd ibn-i 'Ubāde'de ve diğeri Cenāb-ı ibnü'l- Münzir yedinde idi. Şevvāl'ın on beşinci şabāhı kūh-ı 'Uḥud'a qarib bir mevzi'de aşḥāb-ı tevhid küffār-ı 'anid ile muḳābele eylediler. Ol ḥāzret ta'biye-i sipāha kıyām buyurup 'Akkāşe bin Muḥşin Esed'i meymeneye ve Ebū Seleme'yi meysereye iḳāme edip ve Ebū 'Ubeyde ve Sa'd'ı muḳaddeme ve Miḳdād ibn-i 'Ömer'i vesākaya ta'yin ve 'Abdu'llāh ibn-i Cebir'i elli tiren-dāz ile iki çeşmeniñ muḥāfazası emrini tebyin buyurdu. Sipāh-ı nuşret-penāhiñ yesārında idi. Ve buyurdu ki heme ḥālde bu mekāndan inhirāk etmeyesiz. Ebū Süfyān daḥi tertib-i leşker edip Hālid ibn-i Velid'i meymeneye ve 'İkrime bin Ebū Cehil'i meysereye ve 'Abdu'llāh ibn-i Rebi'e yüz nefer-i tiren-dāz ve livā-yı ḍalāleti Ṭalḥa bin Ebū Ṭalḥa'ya ki şecā'atle ser-firāz idi. Aña verdi ve ol ḥāzret rü'yāsını anıñ ḳatliyle ta'bir buyurmuşdur. Çün nā'ire-i ḳitāl iltihāb u iştiḡāl eyledi. Ṭalḥa mezkūr meydān-ı şecā'ate ḳadem-nihāde olup mübāzir ṭaleb eyledi. Şir-i Ḥudā 'Ali Murtaẓā aña muḳābil olup bir ḍarbet-i zū'l-fiḳār ile kārın temām etdi. Ba'dehu birāderi Muş'ab livāyı alıp meydāna geldi. Ol daḥi 'Aşım Şābit'ın peykān-ı cān-sitānıyla cān verdi. Ve diğeri birāderi daḥi yine 'Aşım'ın tiriyle 'azm-i saḳar ve 'Oşmān tiḡ-i Ḥamza ile derekāt-ı saḳarda maḳarr eyledi. Āḫirü'l-emrini 'Abdü'd-dār'dan ve Şavāb nām bir ḡulāmı rāyeti alıp ṭaleb-i meydān-ı mübārezet ve ḍarbet-i zū'l-fiḳār ile cānını nirāna müsāra'at (A 116b) eyledi. Keşfü'l-ḡamme'de İmām Ca'fer-i Şādiḳ'dan *raḍıya'llāhu 'anh*⁷⁶⁶ mervidir ki küffārdan toḳuz kimse ol livāyı aldı. Ve cümlesi Emirü'l-mü'minin elinde maḳtūl oldu. Cumhūr-ı erbāb-ı siyer ve aşḥāb ḥaber-i ittifāḳıyla Emirü'l-mü'minin bi'l-cümle ma'rekede ḥuşūşā eḥade ve cümleden ziyāde ṭariḳ-i şecā'atde şābit ü sālīk ve anıñ sebebiyle küffār helāk olurdu. Bu eşnāda İslām aḫz-ı ḡanāyime müteşaddi ve şikāf-ı 'aliyyenin muḥāfızları 'Abdu'llāh'ı yalnız ḳoyup ve emr-i Resül'ü şıyup ḥudūdu müte'addi oldular. 'İkrime bin Ebū Cehil 'Abdu'llāh ibn-i Cebir'i şehid ve 'asker-i İslām'ın zuhrundan gelip ḥücümāt-ı şedid eylediler. Çün küffār ḡālib oldular. Fdan bir cemā'at maḳām-ı şehādete ḳarār ve bir ṭā'ife daḥi firār etdiler. Şübūte ermişdir ki eşnā-yı muḥārebede ol ḥāzretiñ nezdinde on nefer ancaḳ ḳaldılar ki bunlardır. 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib Ebū Bekir ve 'Abdu'r-raḥman ibn-i 'Avf ve Sa'd Vaḳḳāş ve Zübeyr A'vām ve Ṭalḥa Ebi

⁷⁶⁵ nefer A: B nüshasında yoktur.

⁷⁶⁶ Raḍıya'llāhu 'anh B: A nüshasında yoktur.

‘Abdu’llāh ve Ebū (B 125b) ‘Ubeyde Cerrāh ve Cenāb-ı ibn-i Münzir ve Ebū Dücāne ve ‘Aşım ibn-i Sābit ibn-i Zāmir ve Sehl⁷⁶⁷ ibn-i Huneṣf ve Sa’d ibn-i ‘Ubāde ve Muḥammed ibn-i Süleymān’dır. Ve bu on dört neferden altı daḥi firār ve sekiz nefer ‘ahd ü peymān edip meydān-ı muḥārebede qārār eylediler. Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* ve Ṭalḥa ve Zübeyr ve Ebū Dücāne ve Hāriş ve Cenāb ve Sehl’dır. Bunlar müşrikleriñ muḳābelesinde izḥār-ı şecā‘at edip keşret-i a’dādan tevehhüm etmeyip ‘asākir-i şeyāṭine hücum ve şihāb-ı şaḳīb-vār-ı rücūm etdiler. Bunlardan kesb-i şehādete qārār ve ‘ahd ü ikrār etmişler iken anlar daḥi firār edip hemān ol İmām-ı hümmām ‘ālī-maḳām *kerrema’llāhu vechehu*’dan ḡayrı bir kimse ḳalmadı. Ḥazret-i resūl yemin ü yesārına nazar buyurdu. ‘Ali’den ḡayrı bir eḥād görmedi. Dedi. Yā ‘Ali sen niçin firār etmediñ? Eyitdi. *Ekfürü ba‘del imāni inna li bike esvātün*. Ya‘ni yā Resūla’llāh ba‘de’l-imān kāfir mi olayım? Taḥḳik seniñle baña müsāvāt vardır. Ḳasem ol Ḥudā’ya ki bu mekāndan taşra ayaḳ ḳomayım. Ya şehid veyā ḡāzi olayım. Bu eṣnāda küffārdan üç ṭā’ife ḳaşd-ı ḳatl-i ḥayrū’l-beşer eylediler. Ve her bār Ḥaydar-ı Kerrār pervāne-mişāl Cenāb-ı Aḥmed-i Muḥtār’da ḍarb-ı zū’l-fiḳār ile ref‘-i küffār ederdi. Ve anlardan Hişām ibn-i Ümeyye Maḥzūmi’yi ḳatl edip ve bākilerini münhezim eyledi. Ve ṭā’ife-i şāniyeden ‘Amr ve İbn ‘Abdu’llāh’ı maḳtūl ve bākilerini münhezim ü maḥzūl eyledi. Ve üçüncü ṭā’ifeden Beşir ibn-i Mālik ‘Āmiri’yi düşürüp ‘āciz ü dermānda ve sā’irleri perişān u perākende oldular. Küffārdan⁷⁶⁸ hiçbir eḥadiñ zehresi olmadı ki ol ḥazretiñ ḳatline mütecāsir olalar. Ve şihḥate ermişdir ki küffārın inhizāmından ol ḥazret *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu. Yā āḥi işitir misin? Rıḍvān nidā eder ki: *Lā fetā illā ‘Ali lā seyfē illā zū’l-fiḳār*.⁷⁶⁹ Ḥazret-i İmāmü’l-eşca’in bu beşāretten ancılayın sürür u ibtihāc eyledi ki girye-i sürürü intāc kıldı. Bu eṣnāda Cebrā’il eyitdi. Yā Resūla’llāh ‘aceb şecā‘at ü celādet ki ‘Ali Murtaḏā’dan zāhir oldu. Ḥazret-i Resūl buyurdu. Yā Cebrā’il *innehu minni ve ene minhu*.⁷⁷⁰ Cebrā’il eyitdi: (A 117a) *Fe ene minkūmā*.⁷⁷¹ Ekşer kütüb-i mu‘teberede maşṭūrdur ki ol ḥayrū’l-beşer ḡazā-yı ‘Uḥud’da bi‘z-zāt müteveccih-i meydān oldu.

Beyt

در آن روز از دستبرد قضا

بدندان آن سرور انبیا

⁷⁶⁷ Sehl A: Süheyl B.

⁷⁶⁸ Ve üçüncü ṭā’ifeden Beşir ibn-i Mālik ‘Āmiri’yi düşürüp ‘āciz ü dermānda ve sā’irleri perişān u perākende oldular. Küffārdan A: B nüshasında yoktur.

⁷⁶⁹ Zūlfikar’dan başka kılıç, Ali’den başka yiğit yoktur!

⁷⁷⁰ Ali benden, ben de ondanım.

⁷⁷¹ Ben de sizlerdenim.

Eṣaḥḥ rivāyet üzere Ebū Süfyān'ın tahrikiyle Sa'd Vaḳḳāṣ'ın birāderi 'Utbe idi. Ravzatü's-Şafā'da mervidir ki rüz-ı eḥadda 'Abdu'llāh ibn-i Ḳays'a ve 'Utbe bin Ebi Vaḳḳāṣ ve 'Abdu'llāh Ebū Şihāb ve Zühri ve Ebi bin Ḥalf ḳatl-i Resūl'e 'ahd ü peymān etdiler. Ve Mürre bin 'Abdu'llāh İbn Ḥamid'i daḥi refiḳ eylediler. Ve İbn Ḳays ve 'Utbe ol ḥazrete seng-endāz⁷⁷³ olup ruḥsār-ı āfitāb-ı envārları mecrūḥ oldu ve bir rivāyetde anıñ hücumunda bir gāra girip çeşm-nişden ol merdüm çeşm-i āferiniş pinhān olduḳda İblis-i lā'in feryād eyledi ki Muḥammed ḳatl olundu. Bu ḥaber şāyi' olup ehl-i İslām'a mūcib-i ḥüzn-i ferḥ ve erbāb-ı küfre meserret-baḥş-ı ferḥ oldu. İbtidā ol ḥazreti müşāhede eden Kā'b ibn-i Mālik Enşāri idi. Nidā eyledi ki ey ehl-i imān Seyyidü'l-mürselin ḥayy u ḳā'imdir. (B 126a) Ğam-gin olmayasız. Mü'minler işitdikde etḥafdan cem' olmaḡa isti'cāl eylediler. Evvel Emirü'l-mü'minin ba'dehu Ṭalḥa ol ḳapıya girip ve ḳāmetin ḥam edip ol ḥazret daḥi ḳadem-i mübāreklerin Ṭalḥa'nıñ zuhruna vaż' edip ve Emirü'l-mü'minin ellerinden tūtop ḳıḳardılar. Ve şihḥate erişdikde ol ḥazret ol beş melā'in ḥaḳlarında bed-du'ā eyledi. Anlardan ba'zıları ol ma'rekede telef ve ba'zıları ol sinede pür du'ā-yı Resūl'e hedef oldular. Maḳşad-ı Aḳşā'da maşūrdur ki Ebi bin Ḥalf *lā'netu'llāhi 'aleyh* ol ḥazrete ḥamle ḳıldı ve Muş'ab ibn-i 'Amr *raḍıya'llāhu 'anh* aña muḳābele eyledi. Ama tāb-āver-i muḳāvemmet olamayıp şehid oldu. Ol ḥazret bir nim nize Sehl ibn-i Ḥuneyf'ın elinden alıp ol lā'iniñ⁷⁷⁴ gerdenine urdu. Ebi firār etdi. Ol nizeniñ zaḥmından mānend-i baḳar baḡırıp dāḥil-i saḳar oldu. Ba'zı rivāyetde gelmişdir ki Zeyd ibn-i Vehb 'Abdu'llāh ibn-i Mes'ūd'dan su'āl eyledi ki işitdim. Rüz-ı Uḥud'da 'Ali Murtażā ve Ebū Dücāne ve Sehl ibn-i Ḥuneyf'den mā'ada bir eḥad ol ḥazretiñ nezdinde ḳalmışdır. Eyā bu ḥaber şādıḳ mıdır? 'Abdu'llāh ibn-i Mes'ūd eyitdi. İbtidā-yı ḥālde sipāh u İslām inhizāma yüz tūtdu. 'Ali Murtażā ḡayrı bir eḥad ḳalmadı bir sā'atden soñra 'Aşım ibn-i Şābit Ebū Dücāne ve Sehl ibn-i Ḥuneyf ve Ṭalḥa bin 'Abdu'llāh geldiler. Zeyd tekrār su'āl eyledi ki Ebū Bekir ve 'Ömer ḳande idiler? Eyitdi anlar bir kūşede idiler. 'Oşmān ibn-i 'Affān ḳande idi? Dedi ol daḥi üç günden soñra zāhir oldu. Ol ecilden mevzi-i 'Urayz'da idi. Ḥazret-i resūl buyurdu. Yā 'Oşmān bu gibi ḥādişede 'Urayz'a gitdiñ. Emirü'l-mü'minin *kerrema'llāhu vecchehu*'dan mervidir ki eyitdi. Ol rüz-ı hevl-nāḳda ben ve Ebū Dücāne ve Sa'd Vaḳḳāṣ her birerlerimiz bir ṫarafdan müşrikāniñ men'ine meşḡul idik. Tā ol zamāna ḳadar ki Ḥudā Te'ālā ḥazretleri ferih-i rüz

⁷⁷² O gün, kaderin tecellisinden peygamberler serverinin ağzına taş çarptı ve bir kırılma oldu. Onun akdiyle inci ve mercan ortaya çıktı.

⁷⁷³ seng-endāz A: taş-endāz B.

⁷⁷⁴ lā'iniñ A: lā'in B.

eyledi. Ekşer kütüb-i siyerde mastürdür ki rüz-ı Uhud'da aşhâbdan bir cemâ'at Ebû 'Ubeyde Cerrâh ve Talha bin 'Abdu'llâh ve Ebû Talha Enşâri gibi levâzım-ı şecâ'at u celâdeti yerine getirdiler. Talha'nın iki barmağına zağm-ı femi işâbet-i tir-i mâlik ile ber-çeşm-i 'arız oldu. El-ğâşıl çün (A 117b) kıtâl-i ehl-i dâlel nihâyet buldu. Hâzret-i resûl aşhâbdan bir cemâ'atle Şa'b-ı Ahmed'e geldiler. Hind ki zevce-i Ebû Süfyân idi. Sâ'ir nisvân-ı Kureyş ile şühedâ üzerlerine gelip Hanzele bin Ebi 'Âmir'den gayrılarını meşale eylediler. Ve Hind ümem-i Hâzret-i Hamza'nın ciğerin ekl eyledi. Bu ecilden aña ekletü'l-ekbâd dediler. Bu gazâdan sonra Ebû Süfyân ve ittibâ'ı Mekke'ye mürâca'at eylediler. Ol esnâda Ebû Süfyân nidâ eyledi ki miyâneñizde Muhammed var mıdır? Hâzret-i resûl emriyle cevâb vermediler. Şa'b-ı Ahmed'de ki Hâzret-i Resûl anda idi. Nidâ eyledi ki eyâ püser-i Hattâb ve püser-i Ebi Kuhafe zindeler midir? Yine cevâb vermediler. Mağsad-ı akşâ rivâyetiyle Esedu'llâhi'l-gâlib eyitdi. Yâ Ebâ Süfyân va'llâh Muhammed hayâtdadır. Yine Ebû Süfyân nidâ eyledi ki: *"A'lâ Hubelu a'lâ Hubel."*⁷⁷⁵ Ol dem emr-i Resûl ile cevâb verdiler ki *"Allahu ecelle ve a'lâ."*⁷⁷⁶ Ebû Süfyân eyitdi: *El-'Uzza lenâ ve lâ 'Uzza leküm."*⁷⁷⁷ (B 126b) Cevâb verdiler ki: *Allahü mevlânâ ve lâ mevlâküm."*⁷⁷⁸ Ebâ Süfyân eyitdi. Siziñle muhârebemiz sene-i âtide Bedir'de olsa gerekdir. İmâmü'l-eşca'ın emr-i Resûl ile kabûl buyurdular. Pes Ebû Süfyân gitdi. Ekşer ehl-i siyer rivâyetiyle vâkı'a-i Uhud'da müşriklerden otuz nefere qarib maqtûl oldular. Muhammed ibn-i İshâk kavliyle bunlardan on iki ehl-i şirâr dârbet-i zû'l-fikâr-ı Haydar-ı Kerrâr ile vâşıl-ı nâr oldular ki anlar Talha bin Ebi Talha ve püser-i Ebi Sa'id ve birâderi ve Ebû 'Abdu'llâh ibn-i Cemil ve Ebû'l-Hakem ibn-i Ahnes ve Velid ibnü'l-Huzeyfe ve birâderi Ümeyye ve Hişâm ibn-i Ümeyye ve 'Amr ibn-i 'Abdu'llâh Beşir ibn-i Mâlik ve Şavvâb Hevlâni Beni 'Abdü'l-dâr'dır. Ve Ravzatü'l-aşbâb rivâyetiyle müslümânlardan yetmiş iki nefer ve bir rivâyette altmış beş şâhib-i sa'âdet şerbet-i şehâdeti nûş eylediler. Ol cümleden dört nefer Muhâcir ve bâkileri Enşâr'dan ve biri 'ümem-i Seyyidü'l-mürselin Hâzret-i Hamza'dır. Ve kâtili Vahşi'dir. Eydür ki ben Cübeyr ibn-i Mu't'im'iñ gulâmı idim. Rüz-ı Bedir'de 'ammisi Ta'miye bin 'Adiyy Hamza elinden helâk olmuş idi. Baña eyitdi. Eğer sen Hamza'yı katl edersen seni âzâd eylerim. Eşnâ-yı râhda Hind daği pederi 'Utbe'niñ intikâmı için Hamza'nıñ katline tahriş ve mâl-ı firâvân-ı va'de vü tahşiş eyledi. Ol vâkt ki nirân-ı muhârebeye iltihâb u merdümân bi'l-cümle ta'b u ıztırâb buldu. Hamza cânibine müteveccih oldum. Gördüm ki mânend-i şütür-i mest şufûf-ı müşriki şikest ü pest ederdi. Ol hâlde mâderi Mekke'de nisvâna kıyâm ederdi.

⁷⁷⁵ En büyük Hubel, en büyük Hubel!

⁷⁷⁶ Allah'ın azametî ne yüce ve uludur!

⁷⁷⁷ Bizim Uzza adlı putumuz var, sizinse Uzza'nız yoktur!

⁷⁷⁸ Allah bizim yüce efendimizdir, O'ndan başka mevlana yoktur!

Meydāna geldi ve Ḥamza aña muḳābil oldu. Evvelā anı māderi pişe-i serzenişden sonra ḳatlı eyledi. Ve ben bir taş zährında⁷⁷⁹ kinde idim. Tā Ḥamza ol taşta geldi. Aña bir ḥarbe atdım. Zir-i nāfindan vülûc ve zährından ḥurûc eyledi. Ve baña teveccüh eyledi ise de mest olup ayaḳdan düşdü. Ve Hind anıñ başına gelip ḳulaḳlarını ḳat‘ edip ve ciğerin çıkarıp ekl eyledi. Naḳldır ki küffārıñ Mekke’ye mürāca‘atlarından sonra İslām şühedā aḥvāline ḳıyām eylediler. Ḥazret-i Resûl buyurdu. Eyā Ḥamza’nıñ ḥālî nicedir ki görünmez? Emirü’l-mü‘minin Ḥamza’yı cüst ü cü eylerken gördü. Cism-i mübārekleri ālûde-i ḥāk ve murğ-ı rūḥu āşiyāne-sāz-ı (A 118a) ‘arş-ı eflāk olmuş giryān giryān gelip Ḥazret-i Resûl’e ‘arz u beyān eyledi. Ve ḥazret ol maḥale gelip gördü ki meşel eylemişler. Ḳalb-i şerifleri maḥzûn olup şikeste ḳāsem eyledi ki eğer Ḳureyş gālib ola anlardan yetmiş nefer meşel ḳıla. Ol dem bu āyet-i kerime nāzil oldu: “*Ve in aḳabtüm fe ‘āḳibu bi mişli mā uḳibtüm bih ve lein şabertüm fe hüve ḥayrul li’ş-şābirin.*”⁷⁸⁰ Ol ḥazret derḥāl mu‘āḳabeden tevbe vü inābet ve yemin için keḳāret eyledi. Mü’ellif eydür ki Şāḥib-i İ‘timādü’l-‘Ayān *ḳuddise siruhu* eydür. Ḥamza’nıñ ‘ömr-i şerifi elli ṭoḳuz yıl ve künyeti Ebû ‘Ali ve bir rivāyetde Ebû ‘Ammāre ve şühedā-yı Muhācirin’den biri ‘Abdu’llāh ibn-i Caḥş’dır ki püser-i ‘ammim nebidir ki mervidir ki rûz-ı Uḥud etdi. Ḥudāvendā ol kimse ki ḳuvvet-i şecā‘atde meşhûr ola. Baña ḡanim eyle. Eğer baña gālib olur ve beni meşel ḳılsa rûz-ı su‘ālde diyeyim ki yā rabbi seniñ Resûl’üñ muḥabbeti yolunda meşel oldum (B 127a) Ve sen taşdik edip buyurasın ki bizim dergāhımızıñ burnu ve ḳulaḳı keseklerindendir. Pes Sa‘d’dan mervidir ki ‘Abdu’llāh şabāḥ bu ārzūyu eyitdi. Ve āḥir rûzda murādına yetdi. Pes Ḥamza ile anı bir ḳabirde defn eylediler. Müddet-i ‘ömrü kırḳdan mütecāviz idi. Ve birisi daḥi Muş‘ab ibn-i ‘Amr’dır ki ekşer ahālî-i Medine anıñ ihtimāmıyla müslümān olmuş idi. Maḳşad-ı aḳşā’da maştûrdur ki ol vaḳt ki müslümānlar ma‘rekeden firār etdiler. Muş‘ab rāyet-i Muhācirin’i aldı. Ve aşlā ḥayāl-i firārı zāmirine getirmedi. İbn Ḳamiyye bir tiğ ile yedimiz mübāreklerin ḳat‘ eyledi. Ve ol ḥazret ‘alemi yesārına alıp *ve mā Muḥammedin illā Resûlün ḳad ḥalet min ḳablihi’r-rusûl*⁷⁸¹ āyet-i kerimesini okudu. İbn Ḳamiyye yesārını daḥi kesdi. Muş‘ab *raḳıya’llāhu ‘anh* bu āyeti tilāvet buyurup bāzuları ile ‘alemi sinesinde tuttu. İbn Ḳamiyye bir nize ḥavāle edip derece-i şehādete fā’iz oldu. Muş‘ab metā‘-ı dūnyādan ancaḳ bir pōst pāresi olup ayaḳlarını örtse başları açık veyā başların örtse ayaḳları açıkda ḳalırdı.

Beyt

⁷⁷⁹ zährında A: ardında B.

⁷⁸⁰ “Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.” Nahl 16/126.

⁷⁸¹ “Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir.” Âl-i İmrân 3/144.

غلام همت آنم که زیر چرخ کبود

زهر چهرنک تغلق پذیرد آزاد دم است⁷⁸²

Kıṭ'a

مشوبر خانقاه و خانه و سرا مغرور

که این نقشبست بر منقوش رو سوی عدم دارد

بتجريد آشنا باش و ازین شط همچو بط بکزر

که چون ماهی شود غرق آنکه با خودده درم دارد⁷⁸³

Ve şühedā-yı Enşār'dan biri Zekvān ibn-i Kays'dır ki dāhīl-i ehl-i Bedir'de ol anıñ haqqında buyurmuşdur ki her kim sebz-i behişt üzere meşl eyleye gerekdir ki Zekvān'a nazar eder. Ravzatü's-şafā'da maştūrdur ki çün ehl-i İslām müteveccih-i Uḥud oldular. Zekvān ehl ü 'ıyālīyle vedā' eyledi. El-ķışsa Zekvān şerbet-i şehadet nūş eyledi. Āhīr-i ḥarbde Ḥazret-i Resūl anıñ ḥālinden su'āl buyurdu. İmāmü'l-eşca'in *kerrema'llāhu vechehu* dedi. Yā Resūla'llāh Zekvān'ı gördüm. Bir kimse anı ḳatıl etmek dilerdi ve Zekvān eydürdü ki tiz baña necāt ver. Pes ol kimse Zekvān'ı şehid eyledi. Ben daḥi gelip ol kimseyi ḳatıl eyledim. Gördüm ki Ebū'l-Ḥakim ibn-i Aḥnes'dir. Ve biri daḥi Ḥanzāla'dır. Vāḳıdī'den mervidir ki Ḥanzāla gāzā-yı Uḥud'a ḳarib bir cemile almış ve ruḥşat Ḥazret-i Resūla'llāh ḥānesinde ḳalmış idi. Menkūḥasıyla ictimā' edip ḥarb-gāha müteveccih oldu. Ve bir sâ'at miḳdārı muḳātele edip ve āhīr şehid oldu. (A 119b) Ḥazret-i Resūl buyurmuşdur ki melā'ike anı ḡusl eder idiler. Ve Medine'ye teşriflerinde⁷⁸⁴ zevcesinden su'āl buyurduḳda dedi. Yā Resūla'llāh i'tişāle ḥaber edemeyip müteveccih-i cihād olmuş idi. Bu sebebdan ḥazret aña ḡuslū'-l melā'ike buyurmuşdur ve biri daḥi 'Ömer ibn-i Ḥumū'a'dır ki dört oḡluyla ḥıdmet-i Resūl'e geldi. Ve kendisi a'rāc idi. Aña dediler ki: *Leyse 'ale'l-a'raci ḥaracun*⁷⁸⁵ ama fā'ide ḳılmadı. Eyitdi ki dilerim yā Resūla'llāh bu pāy-ı lengiñle behiştı ṭolaşayım ve geri ḳalmayıp ben daḥi murādıma erişeyim. Seyyid-i 'ālem buyurdu. *Lā ciḥāde 'aleyke*.⁷⁸⁶ 'Ömer tekrār ricā vü niyāz edip oḡlu ve birāderleriyle şarf-ı himmet edip geldiler. Şehid oldular. Vāḳıdī'den mervidir ki rüz-ı Uḥud ol ḥaber-i mūḥiş Medine'ye erdi. 'Averāt Medine'ye taḥḳik için ma'rekeye

⁷⁸² Lacivert feleḡin altında, renk alan her şeyden bağımsız olanın himmetinin kölesiyim.

⁷⁸³ Hanların, evlerin, bahçelerin, sarayların mağruru olma ki bunlar yokluk üzerinde olan, su üzerindeki nakışlardır. Yalnız kalmaya alış ve bu ırmaktan ördek gibi geç. Çünkü balıklar ona dalınca, on dirhem elde ederler.

⁷⁸⁴ Teşvīķinde A: teşvīķlerinde B.

⁷⁸⁵ "Ve sakat olana, hasta olana bir güçlük yoktur." Nūr 24/61.

⁷⁸⁶ Senin üzerine cihat yoktur.

müteveccih oldular. ‘Ā’iše *rađıya’llāhu ‘anhā* gördü. ‘Ömer Hümū’a zevcesi şevherin birāder ve püserlerin bir deveye tahmil edip ve Medine’ye getirir idi. Teşādūf eyledi. Hāzret-i Resūl’ün hālını anda su’āl eyledi. Ol zen eyitdi. Elḥamdüli’llāh zāt-ı fā’izü’l-berekāt Seyyid-i kā’ināt şıḥḥat u selāmetdedir. Sā’ir muşibetlere rāzı (B 127b) olmuşuz. Bu hālde ol deve şekal-i ḥamlden reftāre mecālî ḳalmadı. Hūzūr-ı Resūla’llāh’a gelip ‘arz eyledi. Ol ḥāzret buyurdu: “*Ene’l-cemele me’mūrun.*” ‘Ömer teveccühleri zamānına demiş idi. Ol zen eyitdi. Demiş idi ki: “*Allahümme la tereddani ila ehli*”. Pes ol ḥāzret buyurdu. Şütür Medine’ye gitmez. Ey za’ife beşāret ola ki saña şevheriñ püser ü birāderleriyle dār-ı cinānda muḳim ü mazhar-ı na’im olmuşlardır ve biri Enes ibn-i Nāzır’dır. Mervidir ki Enes ol günde ‘Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb ve bir cemā’atle ki bir kūşede ḳalmış idi. Enes anlardan su’āl eyledi ki ne sebep bu cāda ḳalmış otursunuz? Ve dediler. Hāzret-i Resūl şehid olmuşdur. Enes eyitdi. Pes bundan böyle ḥayāt bize⁷⁸⁷ gerekmez. İmdi himmet ediñ. Anıñ yolunda baş u cān verelim. Şehid olalım. Anlar Enes’iñ hālîne murāfaḳat eylediler. Ol dem Enes *rađıya’llāhu ‘anh* şemşirin keşide vü cihāda kūşide ve āḥir ḥil’at-i şehādet-i pūşide eyledi. Ve daḥi Hārici bin Zeyd ve Sa’d ibn-i Rebi’ ve Yemān ibn-i Ḥanbel ve ‘Abdu’llāh ibn-i Cübeyr ve bir cemā’at ki şikāf-ı ‘ayneyn muḥāfazasında idiler. Şehid oldular. Ba’dehu ol ḥāzret buyurdu. Bi’l-cümle şühedāniñ cenāzesin getirdiler. Seyyidü’ş-şühedā Cenāb-ı Ḥamza’nıñ pehlūsına ḳodular. Ve namāzları edā olunduḳça Ḥamza’nıñ cenāzesin ḳaldırıp tā yetmiş mertebe üzerine namāz oldu. Ve bir rivāyetde ol ḥāzret şühedā üzerine namāz ḳılmadı. Mezheb-i Şāfi’i müctedhidleri bu ḳavli terciḥ eylemişlerdir. Ve rāvileriñ ittifākıyla bilā-ḡusl defn eylediler. Pes Medine’ye mūrāca‘at buyurdular. Her ḳabileye ki gelirdi. Şıḥḥat-ı resūl’e şükr ü maḥmidet ederler idi. Mervidir ki mūrāca‘atlarının ikinci günü istimā’ olundu ki Ebū Süfyān yine ma’reke-i Uḥud’a teveccüh etmişlerdir. Pes ol ḥāzret livā-yı nuşret-i ihtivālarını ‘Ali Murtażā’ya verip ve ol cemā’atle ki Uḥud’da ḥāzır idiler. İ’zām buyurdu. Ḥamzatü’l-Esed’e geldiklerinde Ḳureyş keşret-i ‘asākır-i İslām’dan endişe edip Mekke’ye ‘avdet eylediler.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşūrdur ki hicretiñ dördüncü sālinde rehā vü aşḥābdan yetmiş kişi hidāyet-i ehl Necid’e me’mūr oldular. Münend ibn-i ‘Amr ve ‘Adiyy emirleri idi. Ḳaṭ’-i merāḥil edip deyr-i Mu’āviye nām (A 120a) bir maḥalle geldiler. ‘Āmir ki Yahūdi kūyuna āmir idi. ‘Amr ve İbn Ümeyye’den ḡayrıları şehid eyledi. ‘Amr Medine’ye gelip mācerāyı ‘arz eyledi. Ol ḥāzret şikeste-dil olup ‘āmire bed-du‘ā etdi. Derḥāl ‘Āmir fevt oldu. ‘Amr ve İbn Ümeyye eyitdi. Yā Resūla’llāh ben daḥi mūrāca‘atda ḳabile-i ‘āmirden iki nefer ḥ‘ābda bulup ḳatlı eyledim dedi. Ol ḥāzret bu ḥaberdan müte’essif olup buyurdu. Yā ‘Amr anlar mü’mînler idiler. Pes anlarıñ dinleri

⁷⁸⁷ bize B: A nüshasında yoktur.

üzerimize vâcib oldu. Ol zamân huzûr-ı Yahûdi Beni Naşarâ ki İslâm'a halife idiler. Ol teşrif buyurup anlardan i'âne-i diyet taleb eyledi. Yahûdi'ler evvelâ emrde kabûl eylediler. Ba'dehu hâtırasın kıldılar. Cebrâ'il anlarıñ hâtıralarından Hazret-i Resûl'e haber verdi ve ol hazret Medine'ye geldikde Muhammed ibn-i Seleme ile nezdini nefirden anlarıñ ihrâcı haberini ve fikr-i fâsidlerini bildirdi. Ve buyurdu. İşbu târihden on günden soñra her kim hurûc eylemezse katl oluna çağlardır. **(B 128a)** Bu tehdidenden endişe edip hurûca niyet ü hâzır oldular ise de 'Abdu'llâh ibn-i Ebi a'vânıyla hurûc eylemediler. Ol hazret İbn Ümmü Mektûm'u halife edip hidâyet ü râyet-i Şâh-ı Velâyet'e verip müteveccih-i nebi-i naşr oldu. Ol beş gün anları muhâşara etdiler ve vaqt-i muhâşarada 'Azûr nâm bir tiren-dâz hayme-i sa'âdete bir tir remy eyledi. Ol gece Esedu'llâhi'l-gâlib gâ'ib oldu. Hazret-i Resûl'e 'arz eylediler ki 'Ali Murtażâ görünmez oldu. Ol hazret buyurdu. Bekleriz ki Emir'iñ bir fikr ü tedbiri vardır. Bu hâle muķârin Hazret-i Emirü'l-mü'minin ol 'Azûr-ı tiren-dâziñ ser-nühûset-i efserin alıp ol hazret huzûruna getirdi ve eyitdi. Yâ Resûla'llâh bu ol mel'ûnuñ başıdır ki hayme-i sa'âdete ok atmış idi. Ben mülâhaza eyledim ve eyitdim. Mübâreke mü'minlere bir zarar eyleye. Binâen 'aleyh bu gece bir kemin-gâhda oturdum. Nâgâh bu mel'ûn tokuz nefer ile ol mevzi'e geldiler. Derhâl başını kesip huzûruña ve refikleri dañı qaribdir. Emr olursa anları dañı katl edeyim. Pes Hazret-i Resûl Ebû Dücâne ve Sehl ibn-i Huneyf'i ve sekiz nefer terfîķ buyurup gönderdi. Çün Esedu'llâhi'l-gâlib 'Ali ibn-i Ebi Tâlib⁷⁸⁸ anlara gâlib oldu. Başların getirdi. Pes ol hazret buyurdu. Anlar Beni Huṭṭa'dır. Serâyı üzerine âviḥte eylediler. Çün Beni Nuzayr muhâşardan müzâyaka görüp Hazret-i Resûl'e bir kimse irsâl eylediler ki bizi terk eylesin. Diğeri bir mahale gidelim. Ol hazret kabûl etmeyip buyurdu. Meğeri silâhıñız⁷⁸⁹ ve mevâtıñız getirdiğ-i miķdârı alıp bâķilerin terk edesiz. Anlar dañi zarûri râzı olup celâ-yı vaṭan eylediler.

Menķabet, yine kitâb-ı mezkûrda maştûrdur ki hicretiñ beşinci sâlinde ol hazret işitdi ki pişvâ-yı Benî Muştafâ Hâris ibn-i Dırâr 'azim bir leşker-i küffâr ile muhârebeye dâ'iesin eder. Pes ol hazret tertib-i sipâh edip râyet-i zafer-âyet-i Muhâcirin İmâmü'l-eşca'in 'Ali Murtażâ'ya ve 'alem-i Enşâr'ı Sa'd ibn-i 'Ubâde tefviż buyurup 'Ömer ibn-i Haṭṭâb'ı muķaddemeye ve Zeyd ibn-i Hâriş'i meymeneye ve 'Ukkâşe bin Miḥşan'ı meysereye tahşiş edip müteveccih-i a'dâ-yı din oldular. Ol seferde münâfiklardan ekşeri aḥz-ı ğanâ'im için refîķ olmuşlar idi. Ve sipâh-ı İslâm'da otuz esb var idi. Ve zevcât-ı muṭahharâtdan Ümmü Seleme ve 'Â'îşe dañi refîķa idiler. Çün Hâriş ibn-i Dırâr ol hazretiñ teveccühünden haber-dâr olup livâ-yı şekâvetlerini Şafvân'a verip **(A 120b)** muķâbele kıldılar. Emirü'l-mü'minin mübâzirân-ı

⁷⁸⁸ 'Ali ibn-i Ebi Tâlib B: A nüshasında yoktur.

⁷⁸⁹ silâhıñız A: B nüshasında yoktur.

küffârdan Mâlik nâm bir pehlivân ve oğlunu vâsıl-ı derekât-ı nirân eyledi. Dırâr bu hâle muẓtarib ta'yiniñ ve şâhib-i 'amelleri bulunan Ebû Kaṭâde daḥi dü nime-i helâk olup ve on neferleri daha maḳṭûl ve bâkileri esir ve ehl-i imân mâl-ı ğanâyimle dil-sir oldular. Keşfü'l-ġamme'de mastûrdur ki İmâmü'l-eşca'in Nire bint-i Dırâr'ı esir edip ve huẓûr-ı Resûla'llâh'a getirdi. Ve ḥazret aña Huveyre nâmın verip ezvâc-ı muṭahharât-ı idḥâl buyurdu.

Menḳabet, yine kitâb-ı mezḳûrda mastûrdur ki bu sâlde ġazve-i Ḥandek ki aña iḥrâb daḥi (B 128b) derler. Vuḳu' buldu. Mervidir ki çün Server-i ka'inât Yehûd Beni Nuẓayr'ı iḥrâc buyurduḳda anlardan ba'zıları Ḥayber'e geldiler. Ve anların ekâbirinden Ḥayy bin Aḥteb ve Kinâne ve Ebû 'Âmir ve ġayrıları yigirmiye ḳarib eşḥâş Mekke'ye geldiler. Ebu Süfyân ve tâbi'lerini muḥârebe-i İslâm'a tahriş eylediler. Ve ḥâne-i Kâ'be'ye gelip mu'âhede-i aḥkâm ve muḥârebeye ḳarâr verdiler. Ebû Süfyân ḳasem yâd edip eyitdi. Ḥayâtta olam Muḥammed ile muḥârebeden çekinmeyip 'ahdimden devâm ḳılam. Pes cünûd-ı 'anûdu cem' edip dört biñ nefer ve beş yüz deve üç yüz feres ile Medine'ye müteveccih oldular. Ve diġer ḳabâ'ilden daḥi iltihâḳ edip on biñ nefere ṭoldular. Bu ḥaber sem'-i şerife vâsıl olduḳda ba'de'l-müşâvere Selmân-ı Fârisi istişvâbıyla Ḥandek ḥafrine ḳarâr verdiler. Muhâcir ü Enşâr'dan üç biñ nefer ile dâmen-i kūh-ı sil' ki Medine'ye muttaşıl idi. Bir ḥandek ḥafriyle ve altı gün zarfında temâm oldu. Sübûte ermişdir ki Selmân *raḍıya'llāhu 'anh* on kişi berâber nice iş eylerdi. Birgün Ḳays aña zaḥm erişdirip işden ḳaldı. Ol ḥazret buyurdu. Ḳays'ın âb-ı vuẓû' ile Selmân'ı ġusl eylediler. Selmân'ın zahrına tökdüler. Şihḥat buldu. Mü'ellif eydür. Eyyâm-ı Ḥandek'de Seyyid-i kâ'inât mu'cizât-ı 'acâ'ibât-ı izḥâr buyurdular. İnşa'llâh i'câz-ı kitâbında tahrir olunacaḳdır. Çün ceyş-i müşrikin Medine'ye geldiler ve mü'minleri muḥâşara kıldılar. Dilirân-ı leşkerden bir cemâ'at 'Amr ve İbn 'Abdûd gibi ki vufûr-ı şecâ'at ü kemâl-i cür'et ile miyân-ı 'Arab'da şöhret bulmuş ve 'Arab'lar anı biñ merde muḳâbil bilmiş idi. Nitekim 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭâb rivâyet eder ki Ḳureyş'den bir cemâ'at ve 'Ömer ve İbn 'Abdûd ile berâ-yı ticâret Şâm'a 'azimet etmiş idik. Nâġâḥ biñ merde ḳarib kıṭâ'-i ṭarik ser-i râhı ṭutdu. Ve bizim cemâ'atımız mâl u cânlarından ḳaṭ'-i ümid etdi. Bu eşnâda 'Ömer ve İbn 'Abdûd eline şemşir alıp mânend-i şir anlara ḥamle ve perişân edip cümlesin münhezim eyledi. 'Ömer ve İbn 'Abdûd rûz-ı Bedir'de zaḥm-ı ḥûrda olup firâr etmiş ve rûz-ı Uḥud'da daḥi bir mâni' için gelmemiş ve bu ḥarbe gelip tedârik ḳılmış idi. Pes 'İkrime bin Ebû Cehil ve Hübeyre bin Ebi Vehb ve Nevfel ibn-i 'Abdu'llâh ve Dırme bin Ḥaṭṭâb ve Beni Muḥârib'den Berdâs kenâr-ı Ḥandek'e gelip bir maḥal-i zıyḳ bulup esblerin şıçradıp Ḥandek'den güzer eylediler. Ve Ḥâlid ibn-i Velid ve Ebû Süfyân ve sâ'ir küffâr kenâr-ı Ḥandek'de ḳaldılar. 'Ömer ve İbn 'Abdûd atları daḥi teşviḳ eyledi. Anlar eyitdiler. Eġer cenâḥımız ola idi bizler de gelirdik. Pes

‘Ömer ve İbn ‘Abdūd meydān-ı (A 121a) bi-dāda kıadd-i nihāde olup mübāzır taleb eyledi. Ehl-i İslām cesāret edip muķābil edemediler. Ol Һazret *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu. Bir dost var mıdır ki bunuñ şirini def’ ede. Ol Һāletde sultān-ı taht-ı velāyet İmāmü’l-eşca’in eyitdi. Yā Resūla’llāh “*Ene ubārizehu*”. Ol Һazret icāzet buyurmadı. Tekrār mübāzır diledi ve yine (B 129a) Һazret-i Emir’e ruķşat diledi ve yine icāzet buyurmadı. Bu kere ‘Amr ibn-i ‘Abdūd nidā eyledi ki miyāneñizde hiçbir kimse yok mudur ki meydāna gele ve encām-ı kārını bula? Emirü’l-mü‘minin eyitdi. Yā Resūla’llāh icāzet buyur ki bu mel’ūnuñ miķdārını bildireyim. Ol Һazret bir rivāyetde kendi şemşirin ki zū’l-fiķārdır. Һazret-i Emir bu Һarbde ‘atā buyurdu. Ve zırh-ı mübāreklerini berdüş ve ‘imāme-i şerifelerini serpüş edip buyurdu. *Allahümme e‘anhü ‘aleyh*. Ya‘ni ey Bāri Һudā mu‘āvenet eyleye ‘Ali’ye ve eyitdi. İlāhi ‘Ubeyde’yi rüz-ı Bedir’de ve Һamza’yı Uhud’da benden aldıñ. Bu ‘Ali’dir ki birāderim ve püser-i ‘ammimdir. *Rabbi lā tezerni ferden ve ente Һayrū’l-vārişin*.⁷⁹⁰ Pes Һazret- İmām piyāde meydāna geldi ve buyurdu. Ey ‘Amr işitdim. Demişsin ki benden üç nesne dileseler lā-cerem birine icābet eylerim. ‘Amr İbn ‘Abdūd ne‘am böyledir. Pes Emirü’l-mü‘minin buyurdu. İmdi senden üç nesne murādımdır. Birinci şehādet edesin ki Һudā’dan ğayrı Һudā yokdur. Ve Muħammed anıñ Resūlü’dür. ‘Amr ibn-i ‘Abdūd eyitdi. Bu ümidi benden eyleme. Һazret-i Emir eyitdi. Terk-i muħārebe eyle. ‘Amr ibn-i ‘Abdūd eyitdi. Zenān-ı Kureyş daħi bu sözü söylemezler. Pes Һazret-i Emir buyurdu. Muķātele edelim. ‘Amr ibn-i ‘Abdūd Һande-zen olup dedi. Gümān etmezem ki bir kimse benimle muķābele ede. Mürāca‘at eyle ki henüz Һadāşet vardır. Ve ma‘hezā pederiñle dostluğumuz kıadim idi. Dilemezem ki helākiñ benim elimde ola. Һazret-i Emir buyurdu. Eğer sen dilemezseñ ben dilerim. Tā kim kıanıñı tōkeyim ve biķ ü bünyādıñı sökeyim. ‘Amr ibn-i ‘Abdūd bu sözden pür nār ve pür dūd olup merkebden nüzūl edip şemşirin ser-‘arş-ı efser-i Cenāb-ı Һaydar’a Һavāle eyledi ki eğer kūh-ı Һārāya ura idi dü nime olurdu. Ol tiğ kıubbe-i siperden güzer⁷⁹¹ edip fark-ı hidāyet ğarķ-ı hümayūnlarına eşer eyledi. Ol dem Һazret-i Һaydar-ı Kerrār bir đarbet-i zū’l-fiķār ile nā-bekārı iki pāre eyledi. Āvāz-ı bülend ile tekbir eyledi. Һazret-i Peyğamber tekbiri istimā‘ eyledikde bildi ki anı helāk eylemiştir. Cābir Enşāri’dan mervidir ki çün ‘Ali Murtażā’nıñ muķāteleye şürū‘larında⁷⁹² bir ğubār zāhir oldu. İkisi daħi görünmez oldu. Ba‘dehu āvāz-ı tekbiri işitdik ki Һazret-i Emir kıatl eylemiştir. Pes Dırār ibn-i Һattāb ve Hübeyre bin Ebi Vehb bu Һālī ğördükde Һazret-i Emir’iñ üzerine hücum eylediler. Ama çeşm-i Dırār Һaydar-ı Kerrār ğördükde derħāl firār eyledi. Ama Hübeyre bir sā‘at miķdārı muķābele edip

⁷⁹⁰ “Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın.” Enbiyā 21/89.

⁷⁹¹ güzer A: güzār B.

⁷⁹² şürū‘ A: şer‘ B.

ve ba‘dehu zaḥm-zede-i zü’l-fiḳār olup mürāca‘at eyledi. Nevfel ibn-i ‘Abdu’llāh el-Maḥzūmi daḥi saff-ı kıtālden rū-gerdān olup firār ederken merkebden ḥandeḳe düşüp müslümānlar seng-sār eylediler. Ve Ḥazret-i Emir ḥandeḳe duḥūl buyurup kārın temām etdi. Pes ‘İkrime ve Hübeyre ve Mürdās ve Dırār ma‘rekeden firār edip ‘Amr ibn-i ‘Abdūd’uñ ve Nevfel’iñ helākin (A 121b) müşriklere ḥaber verdiler. Ebū Süfyān (B 129b) refiḳleriyle inhizām tā menzil-i ‘afife deḡin firār etmeyip qarār-ı iltizām kıldılar. Emirü’l-mü‘minin İbn ‘Abdūd’uñ selbine iltifāt buyurmuşlar idi. Pes ḥ‘āheri aniñ ser ü ḳatına gelip eşyālarını mevcūd bulup eyitdi: *Ma ḳatelehu illā küfüvvün kerimün* ya‘ni ḳatl etmemişdir. *İllā küfvün kerim*. Ba‘dehu Ḥazret-i Emir İbn ‘Abdūd’uñ başını ḥuzūr-ı sa‘ādete getirip vaḳ‘ eyledi. Şāh-ı risālet-penāh Cenāb-ı velāyet-me‘āb’a nevāziş ü iltifāt edip buyurdular. *Mübārezetü ‘Aliyyin yevmü’l-ḥandekü efḳalü mine’l-a‘māli ümmetihi ilā yevmi’l-ḳiyāmeti*. Ya‘ni Ḥandek gününde ‘Ali’niñ ḥarbi ümmetlerimiñ rüz-ı ḳiyāmete ḳadar vāḳi‘ olan a‘mālinden⁷⁹³ efḳaldır.

Şi‘r

زتیغ علی عمر و چو کشته کشت

فلک نامه دولتش درنوشت

رسول خدا گفتش ازیک دلی

که در روز خندق مصاف علی

به از هر عمل کاندترین روزکار

کنند اهل دل تا بروز شمار⁷⁹⁴

Keşfü’l-Ğamme ve Ḥabibü’s-Siyer ve Me‘āricü’n-Nübüvve’de mastūrdur ki Ebū Bekir eş-Şıddıḳ ve ‘Ömer ibn Ḥaṭṭāb meclis-i ḥümāyūn-ı Resūl’de idiler. Ḳalkıp ser-i mübārek-i Emir’i taḳbil eylediler. ‘Abdu’llāh ibn-i Mes‘ūd eyitdi: *Ve keḳāllāhü’l-mü‘minine’l-ḳitāl bi-‘Aliyyin ve kānellāhü ḳaviyyen ‘aziza*⁷⁹⁵ ol gün nāzil olmuş idi. Ḳırā‘at buyurdu:

Naẓm

⁷⁹³ a‘mālinden A: a‘māllerinden B.

⁷⁹⁴ Ali’nin kılıcından Amr öldürülünce, felek onun bahtnâmesini yazdı. Allah’ın resûlü gönül birliğiyle ona dedi ki: Hendek gününde Ali’nin gazası her amelden daha hayırlıdır. Bu günde gönül ehli kıyamet gününe kadar böyle yaparlar.

⁷⁹⁵ “Allah (ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.” Ahzâb 33/25.

ز ضرب ذولفقارش در روز هیجا

هزاران سر بهر سو پایمالست

اگر رستم کشد تیغ خلاش

بمیدان دغا کمتر زال است

چه جای پور دستان شیر افلاک

بدست او زیونتر از غزال است⁷⁹⁶

Mervidir ki Kureyş bir kimse irsâl eylediler ki anlarıñ cesedlerin dinâr verip alalar. Hâzret anlarıñ ten-i murdârları bahâsını qabûl buyurmayıp cesedlerini verdiler. Ve ğazve-i mezkûre Şahâyif ve Hidâyetü's-Sü'edâ ve Sûre-i Ahzâb'da dañi menkûldür.

Menkabet, yine ol günde ğazve-i Beni Kुरayza vâkı' oldu. İbn 'Abbâs'dan mervidir ki Seyyidü'l-mürselin ğazve-i ahzâbdan Manşûr ve Muzaffer Medine'ye mürâca'at buyurdukdâ düstürü'l-sâbık üzere Fâtıma hânesini teşrif buyurdular. Beden-i sa'âdet-i ma'denlerini hâk ü ğubârdan pâk edip ve namâz-ı zuhru edâ kıldı. Bu eşnâda Cibril-i Emin fermân-ı Rabbü'l-'âlemin ile nâzil olup dedi. Yâ Seyyidü'l-mürselin silâhıñı üzeriñden almayasın ki Beni Kुरayza ħarbine me'mûrsun. Ve ben dañi me'mûr olmuşum ki anlarıñ ħişârına zelzele ile hedm ü ħarâb eyleyim. Derhâl Bilâl emr-i Ĥabib-i zü'l-celâl ile nidâ eyledi ki her kim muṭi'-i emr-i Ĥudâ ve Muḥammed Muştafâ'dır gerekdir ki namâz-ı aşrı Beni Kुरayza ħişârıñıñ eṭrâfında edâ edeler. Fi'l-hâl ehl-i İslâm cem' olup Hâzret-i İmâm mülâzemetiyle ol cānibe revān oldular. Emirü'l-mü'minin'den mervidir ki çün anlarıñ qal'asına qarib geldim. Bir cemâ'at beni gördü. Eyitdiler: *Qad ca'eküm qātülü 'Ömerin*. Ve ben eyitdim: *Elḥamdülillāhillezi ezhare'l-İslāme ve qame'a eş-şirke*. Ve rāyet-i feth-i āyeti zemine iḳāme eyledim. Küffâr bālā-yı ħişârdan Cenâb-ı Ahmed-i Muḥtâr'a nâ-sezâ ğüftâr söylediler. Ben Ebū Kıyāde'yi muḥāfaẓa-i livāya me'mûr edip (A 122a) Hâzret-i Resûl'e istikbâl edip dedim. Yâ Resûla'llāh ħişâra yakın olma ki ḥaqqıñda nâ-sezâ kelâmlar söylerler. Ol hâzret buyurdu. Anlar beni gördükde kelâma qâdir olamazlar. Pes qal'aya qarib olduqdâ buyurdu: *Yâ ihvate'l-ferdeti* (B 130a) *ve'l-ḥanāẓir*. Küffâr eyitdiler.⁷⁹⁷ *Ya Ebâ'l-Qāsım inneke la cehûlen ve lâ feḥḥāşen*. Bugün ne vâkı' oldu ki kelâm-ı fâḥişde bulunduñ. Ol hâzret şalla'lāhu 'aleyhi ve sellem bir mertebe ḥayâ eylediler ki

⁷⁹⁶ Onun zülfikarının darbıyla savaş gününde, binlerce baş her tarafa dağıldı. Eğer Rüstem, ona muhalif kılıcını çekse; hile meydanından Zâl'dan daha küçük olur. Feleklerin aslanının el ve ağızıyla, ceylandan daha zararlı hâle gelir.

⁷⁹⁷ küffâr eyitdiler A: B nüshasında yoktur.

ridā-yı mübāreki düş-ı kerāmetinden ve nize-i celādeti dest-i hidāyetinden düşdü. Ve birkaç geriye geldi. El-hāşıl yigirmi beş gün ve bir rivāyetde on beş gün muhāşara eylediler. Sultān-ı Evliyā ‘Alī Murtażā İslām’dan bir cemā’atle etrāf-ı hışārda seng ü tir ile cenk ederdi. Hudā Te‘ālā ol kavmiñ kulūbunda bir havf halk edip ve harbden el çekdiler. Ve hışārdan taşra çıkdılar. Bu şartla ki Sa’d Mu‘āz mihmānlarında hākim ola. Ol rāzı olup Sa’d’ı Medine’den ihzār eylediler. Ve bu mühimde hākim kıldılar. Sa’d eyitdi. Hüküm eylerim ki bunların ricāli maqtūl ve nisvān u şıbyānları esir ü mahzūl emvāl u eşyaları ğanimet ola. Ol hāzret buyurdu. Yā Sa’d hüküm etdiñ ki hüküm-i Hudā’ya muvāfiqdır. Mervidir ki çün Beni Qurayza Yahūdi’ler kal‘adan taşra geldiler. Muhammed ibn-i Seleme ol Yahūdi’leri toktuz yüz ve bir rivāyetde yedi yüz nefer idiler. Kayd-ı bend edip Medine’ye sevk eyledi. Ve ‘Abdu’llāh ibn-i Selām nisvān u şıbyān ve emvāl ü eşyaları zabtına me’mūr oldu. Ve ol hışārda biñ beş yüz şemşir ve üç yüz zırh ve biñ beş yüz püser ü ināş ve āvāni vü aġnām ve cemāl ve sā’ir devābb-i mevāşī bi-şumār idi. Aldılar. Ba’dehu ol hāzret Medine’ye teşrif buyurdu. Hāric-i Medine’de bir hādeğ hafr etdirip Zübeyr’i anlarıñ katline me’mūr eyledi. Pes Zübeyr anlarıñ gerdenlerin urdu. Anlarıñ meşāhirlerinden biri Kā’b ibn-i Esved ve biri daħi Hayy ibn-i Aħteb idi.

Menkabet, Ravzatü’l-Aħbāb ve Hābibü’s-Siyer’de mastūrdur ki hicretiñ altıncı yılında ol hāzrete haber oldu ki Beni Sa’d leşker cem‘ edip ve Hayber Yahūdileriyle ittifāk kılıp harb dā’iyesin ederler. Ol hāzret Esedu’llāhi’l-ġālib ‘Alī ibn-i Ebi Tālib’i beş yüz nefer ile Fedek mevzi’ine irsāl buyurdu. Şāh-ı velāyet-penāh gece gidip gündüz ihtifā ederdi. Ol maħalde bir şahşā mülākī olup aħvāl-i a’dāyı su’āl eyledi. Ol şahş eyitdi. Yā Emirü’l-mü’minin haber veririm ol şartla ki baña emān veresin. Ol hāzret kabūl buyurup ol şahş ile anlarıñ oldukları maħale geldiler ve derhāl anları ġāret kıldılar. Ve Beni Sa’d tāt-āver olamayıp hezimet eylediler. Şübūte erimşdir ki beş yüz deve iki biñ kūsfind ğanimet oldu. Hāzret-i Emirü’l-mü’minin birkaç deve Resūla’llāh için tefriğ ve bākilerin aşhāb miyānında tevzi’ine tensik buyurdu ve Medine’ye mūrāca‘at eylediler.

Menkabet, Düstürü’l-Hāķāyık ve Şāhih-i Şāni ve Şāhāyif ve Teşrih ve Meşrūhü’l-Ümeyye ve Şevāhidü’n-Nübūvve ve Ravzatü’l-Aħbāb ve Ravzatü’ş-Şafā ve Hābibü’s-Siyer ve Me‘āricü’n-Nübūvve’de cumhūr-ı müfessirin ve müverrihin ittifākıyla mastūrdur ki hicretiñ yedinci yılında ol hayrū’l-beşer ve şefi’-i rüz-ı mahşer “*Ve ‘adekümüllāhu meġānime keşireten te’hużūnehā* (A 122b) *fe ‘accele leküm hāzihi*”⁷⁹⁸ va’d-i ilāhi mücibiyle şecā‘ān u dilirān-ı Medine’den beş yüz nefer ile ‘azimet buyurdu. Ve

⁷⁹⁸ “Allah size alacağınız pekçok nimet vaad etti. Böylece bu (bu konuda) sizin için acele etti.” Fetih 48/20.

menziletü'l-nām bir menzilde nüzül eyledi. Hayber Yahüdi'leri haber-dār oldular. Berā-yı tahkik bir cemā'at-i müsellaḥ irsāl eylediler. Ama ol gece Hudā Te'ālā ol cemā'ate bir ḥ'āb (B 130b) musallaḥ buyurup ta tūlū'-ı āfitāb ḡark-ı ḥ'āb oldular. Bidār olduklarında mezra'larına gitdiler. Nāgāh sipāh-ı nuşret-penāhı görüp geri ḡal'aya geldiler. Çün ol ḡazret *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* ḡal'a-i Hayber'i ḡāyet muḡkem görüp fethinde tedābir-i lāzıma ifāsiyla bi-'avni'llāhi te'ālā anıñ zamānında ḡiṣār u lūtāf ve ḡal'a-i Şa'b feth oldu. Şiḡḡate ermişdir ki ḡal'a-i Kamūs muḡḡasarasında yarmaca dedikleri derd-i ser ol ḡazrete 'arız oldu. Ve ma'hezā teveccühe ihtimām ederlerdi. Ve hergün rāyet-i nuşret-āyeti a'yān-ı Muḡācir ve Enşār'dan birine verirdi. Eḡādiş-i şahiḡe ile şübüte ermişdir ki Ebū Bekir *raḡıya'llāhu 'anh* birgün livāyı alıp geldi. Feth müyesser olmayıp mürāca'at eyledi. Ve 'Ömer ibnü'l-ḡattāb daḡi iki nevbet-i 'azimet ve zafer-yāb olamayıp hezimet eyledi. Çün gece oldu. Ol ḡazret buyurdu: *Lā uḡıyenne'r-rāyete ḡadan racūlen kerrāren ḡayrı ferrārin yuḡıbu'llāhu ve Resūla'llāhu ve yuḡıbbu'llāhu ve Resūluhu*.⁷⁹⁹ Ve ol zamān Emirü'l-mü'minin derd-i çeşm sebebiyle Medine'de idi. Mufāraḡat-ı Aḡmed-i Muḡtār düşvār olup yine müteveccih-i ḡıdmet müteveccibetü'l-mefḡaret olup geldi. Sehl ibn-i Sa'd-ı Sā'idi'den mervidir ki ol gece Cenāb-ı Peyḡamber bu kelāmı buyurdu. Miyān-ı aşḡāb-ı müsteḡābda ḡulḡule vāḡi' oldu. Eyā yāreyn rāyeti kime verecekdir? Büreyde bin el-ḡuşayb rivāyet eder ki kimiñ ki ol ḡazrete mazanne-i taḡarrübü var idi rāyete ol kimse ümid-vār idi. Ve eydürlerdi ki ricāl-i Kerrār'dan murād 'Alı Murtaḡā deḡildir. Zirā ki derd-i çeşme mübtelādır. Çün ḡazret-i Resūl'ün bu ḡaberi mu'ciz-i eşerleriñ istimā' eyledikde buyurdu: *Allaḡümme lā muḡıye li mā mene'te ve lā māni'e li aḡayte*. Ya'ni ey Bāri Hudā ḡiḡbir kimseye ḡādir deḡildir i'tāya⁸⁰⁰ ki sen men' edesin ve ḡiḡbir kimse ḡādir deḡildir men'e ki sen i'tā edesin. Çün 'ale's-şabāḡ ḡurūs-ı zerrin-i bāl ḡiyā-baḡşā-yı iḡbāl ile izāle-i zulmet-i leyāl eyledi. Mübāzirān ceng ü şavlet-pelenkdir. ḡayme-i sultān li ma'allāḡ u serā perde-i bārgāh-ı din penāh-ı Muḡammed Resūla'llāḡ'da müctemi' oldular. Ve ol ḡazrete müteveccih oldular ki eyā rāyeti kimlere iḡsān edecekdir? Sa'd Vaḡḡāş eydür ki ben ol ḡazretiñ muḡābilinde oturmuş ve rāyet ümidin ḡātırına getirmiş idim. Ve 'Ömer Fārūḡi'den mervidir ki eydür. Ben hergiz imārete mā'il deḡil idim. Meḡer ol gün bir ḡ'āḡiṣ derūnuma pāḡiliş oldu. Pes ḡazret-i Resūl ol dem buyurdu. 'Alı ibn-i Ebū Ṭālib ḡandedir? Dediler yā Resūla'llāḡ anıñ derd-i çeşmi vardır. Ol ḡazret buyurdu. Getiriñ. Bu eṣnāda ol ḡazret daḡi bi'z-zāt ḡāzır ve emr-i Resūl'e nāzır oldu. ḡazret-i Resūla'llāḡ mübārek Emir'i faḡz-ı şeref-i ma'hezlerine alıp āb-ı dehān-ı kevşer-i bürḡānların dide-i ḡaḡāyık be-dide-i keşide kıldı. Fi'l-ḡāl ol derd-i ser

⁷⁹⁹ Bu sancaḡımı, yarın kaleyi kahır ve kahramanlıkla alacak, Allah'ın ve Resūlū'nün sevdiḡi bir bahadıra vereceḡim.

⁸⁰⁰ i'tā A: men' B.

mündefî‘ (A 123a) oldu ve ol hâzret buyurdu: *Allahümme izheb ‘anhü’l-ḥarrā ve’ḍ-ḍarra*.⁸⁰¹ Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* eydür ki bu du‘ā berekâtıyla bir daḥi gözlerim⁸⁰² ağrı⁸⁰³ görmedi. Sermā vü germā hiçbir zahmete ermedim. Ve İbn Ebi Leyli’den mervidir ki Emirü’l-mü‘minin ḥarâret-i temmuzda penbe-dâr cāmeler ve bürüdet-i sermāda raḳıḳ libâslar giyerdi. Pes şân u mekârim-i nişânında bu ḥadiş-i şerif kütüb-i eḥâdişin ekşerinde ḥuşûşâ Şaḥih-i Müslim ve Necâri ve Evsaṭ-ı Taberâni ve Şavâ’ik-i Muḥriḳa İbn Hacer’de maştûrdur ki çün (B 131a) el-ḳışşa ḥazret rāyeti Emir’e verip zırhını peyvend ve zü’l-fiḳâr pend ü veşâyâ-yı lâzımalarıyla bend edip buyurdu. Yā āḥi muḥârebe eyle tā ol vaḳte ḳadar ki Ḥudā Te‘ālā fetḥ ü nuşret ‘itâ buyura. Yā āḥi ḳasem ol Ḥudā’ya eğer bir kimseye vāşıta eyleñ Ḥudā Te‘ālā hidāyet ede evlâdır. Saña andan ki sürḥmü biñ deve Ḥudā yolunda taşadduḳ eyleyesin. Pes Emirü’l-mü‘minin fermân-ı Seyyidü’l-mürselin ile ‘azimet edip ḥısn-ı Ḳamûş’a geldiler. Ol eşnâda aḥbâr-ı Yehūd’dan bir merd bālâ-yı ḥışârdan su’âl eyledi ki ey şāḥib-i livā sen kimsin ne nāmın nedir? Buyurdular ben ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib’im. Ol Yehūd ḳavmine nidā eyitdi ki va’llāh ey ḳavm-i Yehūd maḡlûb olduḡuñuz Tevrât ḥaḳḳı toḡru söylerim. Rivāyet ederler ki ol Yehūd Ḥāriş nām ki Merḥab’ın birâderi idi. Gelip müslümânlar ile ḥarb-i şedid ve iki mü‘min şehid eyledi. Ol dem Emirü’l-mü‘minin gelip bir ḍarbla ol mel’ûnu helāk eyledi. Merḥab birâderiniñ helâkini gördükde şecâ‘ân-ı Ḥayber’den bir zümre ile esliḥa-pûş ve kin-i ḡazab-ı mekin ile pür cûş olup meydâna geldi ve Merḥab bir pehlivân-ı şöhreti-i şî‘âr ve şecâ‘atde bi-naḳır bir şāḥib-i iḳtidâr idi. Şemşirin alıp bu recezi oḳudu:

Beyt

وقد علمت خبير ائى مرحب

شاكى السّلاح بطل المجرّب⁸⁰⁴

Ve ol ḳadar izḥâr-ı celâdet eyledi ki İslām’dan bir kimse muḳâvemete cesâret edemediler. Ol dem Şāḥ-ı Merdân ve Şir-i Yezdân meydâna gelip bu recezi oḳudu:

Beyt

انا الذى سمّتنى امى حيدرة

⁸⁰¹ O günden sonra ne sıcaktan, ne de soğuktan asla rahatsız olmadım.

⁸⁰² çeşmim A: gözlerim B.

⁸⁰³ ağrı B: A nüshasında yoktur.

⁸⁰⁴ Ben şüphesiz, önde gelen silahlı ve selam verenlerin haberlerini biliyorum.

Ve bundan muqaddem Merhab h'ābında görmüş idi ki bir arslan kendisini öldürür. Hazret-i Emir'in Haydar lafzını işitdikde h'ābı hātrına geldi. Ve Hazret-i Emir'e bir tiğ havāle eyledi ve hazret sebkat edip aña zū'l-fiķārın ancılayın havāle buyurdu ki siper ü taķıyye ve destārından güzer edip tā ķarbūs-ı zeyn dü nime-i fütāde-i zemin oldu. Ehl-i İslām daķi mübāşir-i ģarb ve iki taraıdan şiddetli ģarb vāķi'. Pes ģarb-ı zū'l-fiķārdan dört kimse maķtūl ve bāķileri firār edip maķzūl oldular. Hazret-i Emir ģazablarınca vardıkda bir kimse dest-i Emir'e siperi zemine düşdü. Ve diğēr Yehūd ol siperi alıp firār eyledi. Ol dem Şāh-ı Merdān ģandeķden gitdi ve pertāb edip ķal'a-i ķamūşa erişdi. Hemān pençe-i ķudretiyle ģalka-i bāb-ı ģayber'den tūtop ve zūr-ı bāzū-yı ķudretle ķaldırıp ol āhenin ķapıyı siper eyledi.

Meşnevi

بر آشفته از آن شاه عالی اثر

در قلعه را کند کردش سپر⁸⁰⁶

İmām Muħammed Bāķır'dan mervidir ki Emirü'l-mü'minin der-i ģişārı tūtop tahriķ eyledikde derün-ı ģişārdan bir lerze peydā olup ģatta Aķteb'in (A 123b) duķteri Şafiye taķtından düşdü.

Beyt

كف كافئ آن شاه جوانی مردان یدالله بود

وكر نه کی تواندا دمی كندن در خيبر⁸⁰⁷

Vezn-i der-i ģayber sekiz yüz baķmān ve bir rivāyetde üç bin baķmān demişlerdir. Şavā'ıķ-i muħriķa'da maşţurdur ki ol ģazret ķapıyı zahr-ı mübāreklerinde köprü mişāli edip bi'l-cümle müslümānlar 'ubūr eylediler. Ba'dehu siper eyledi. Tā ki fetħ müyesser oldu. Zemine ķodu. Ol ķapıyı kırķ pehlivān ancaķ ķaldırabildiler. Keşfü'l-Ģamme'de maşţurdur ki yetmiş kişı ķaldırmaķdan 'āciz ķaldılar.

Şi'r

بنزدیک آن دست با اقتدار

⁸⁰⁵ Zarar veren acem değildi ve kusuru yoktu. Biz Haydar'ın annesini duyduk.

⁸⁰⁶ O eseri yüce şāh sinirlendi. Kalenin kapısını kendisine siper etti.

⁸⁰⁷ O gençlik şāhının elinin avucu, Allah'ın elinin adamı oldu. Yoksa bir kimse Hayber kapısını nasıl söker?

که کوید زوزن در آن حصار

که کر ست بردی بسوی سپهر

(B 131b) سپهرش سپر بودی و قبه مهر⁸⁰⁸

Çün Yehūd-ı Hayber bu emr-i ğarib-i müşāhedesinden fiğān u emānların eyvāne erişdiler. Pes Şāh-ı Merdān emr-i Resūl ile anlara emān verdi.

Firdevsi

شهی که تا بد و انکشت در زخیبر کند

برآمد از پی اسلام صد هزار انکشت⁸⁰⁹

Rivāyet ederler ki çün haber-i feth-i Hayber sem'-i peygambere erişdi. Ğāyet mesrūr olup Hāzret-i Emir'e mülāki olduğda buyurdu. *Ve kad belāğani nebe'uke'l-meşkuru ve şanī'u'l-mezkūru kadri raḍīya'llāhu 'anke ve reḍaytü ene 'anke*. Bu hālde Emirü'l-mü'minin giryān olup sirişk-i kevşer-i reşkleri ruḥsār-ı şeriflerin ter kıldı. Hāzret-i Resūl buyurdu. Yā āhi bu girye şād mıdır yāhūd ḥūzn müdür? Dedi yā Resūla'llāh şādıdır. Ne vech ile girye-i şādi etmeyim. Allah ve Resūl'ü benden rāzı olalar. Ve şübūte ermişdir ki Emirü'l-mü'minin Hayberi'lere ol şartla emān verdi ki her nefer muḳābilinde bir deve ğalle vereler. Ve sâ'ir emvāl ü mevāşilerin terk edeler ve illā kanları heder ola Kināne bin Ebi Hākiḳ bir deve derisi zer ü ziver ile memlū pinhān⁸¹⁰ eylemiş idi. Hıyāneti zāhir olduğda fāni heder olup ol hāzret anı Muḥammed ibn-i Mesleme'ye teslim eyledi. Çün ehl-i İslām ḳal'a-i Hayber'den emvāl-i mevfüre ve eşyā-yı nā-maḥşüre ve esirān ala getirdiler. Ol cümleden ḳal'a-i Ḳamūş'da yüz cevşen ve dört yüz şemşir ve biñ nize ve beş yüz kemān buldular. Ve ol ğanāyimiñ ḥamsi ol hāzrete verilip bāḳilerin kısmet eylediler. Ve Şafiye ki duḡteri Hayy Aḡteb ve zevce-i Kināne idi. Diḡye-i kelbi ḥişşesine işābet etdi. Hāzret-i Resūl anıñ 'arzında Diḡye'ye bir nesne verip ba'de'l-inḳızā-yı müddet ḥabāle-i nikāhına getirdi. Ve vaḳt-i mūrāca'atda menzil-i şabāda zifāf buyurdu. Ravzatü'l-Aḡbāb rivāyetinde ol hāzret Diḡye'ye va'd buyurmuş idi ki sebāyā-yı Hayberi'den bir cāriye vere. Bināen 'aleyh buyurdu. Yā Diḡye işbu cāriyelerden birini ihtiyār et. Diḡye daḡi Şafiye'yi aldı. Ol hāzrete 'arz eylediler ki Şafiye nesl-i Hārūn'dur ki birāder-i Hāzret-i Mūsā'dır. Senden ğayrıya revā deġildir. Pes ol hāzret Diḡye'ye aldı.

⁸⁰⁸ İktidarı elinde olan o der ki: Kalenin kapısının ağırlığından, eğer elini uzatsaydı, felek ve güneş kubbesi ona siper olurdu.

⁸⁰⁹ Bir şāh ki, iki parmağıyla kapıyı Hayber'den söker; yüz bin parmak müslüman peşinden çıkar.

⁸¹⁰ pinhān A: nihān B.

Ve bir rivāyetde Şafiye'niñ 'ammisi kızın Dihye'ye verdi. Ve Şafiye'yi āzād edip 'ıtfeti şadāka muķābil tutdu. Ve müddet-i 'iddet münķaziye olduķda menzil-i mezkūresi zifāf eyledi. Ve Hayber'in fethi günü Ca'fer ibn-i Ebi Tālib ve zevcesi Esmā bint-i 'Umeys *radıya'llāhu 'anhumā* ve eş'ariden altı nefer Ebū Mūsā ol cümleden idi. Habeş'e gitmiş (A 124a) idiler. Gelip mülāķi oldular. Ol hāzret Ca'fer'i görüp münbasiť oldu ve buyurdu. Bu iki emrden ya'ni ķudūm-i Ca'fer ve feth-i Hayber'den ķańılarıyla şād olalım? Pes ol hāzret ğanāyimden Ca'fer'e daķi ģişse erzāni buyurdu. Mervidir ki ķün ol hāzret nevāķi-i Haybere erdi. Muĥşene bin Mes'ūd'u Fedek tarafına irsāl buyurdu ki aķālisin İslām'a⁸¹¹ da'vet ede. Mesleme ol maķale gelip anları da'vet eyledi. Anlar ol emrde ğılzet eylediler ise de feth-i Hayber'i iştirmekle re'islerinden bir şahsı berā-yı muşāleķe irsāl eylediler. Ve ķarār verdiler ki nışf-ı ārāzileri ol hāzrete maĥşüş ola. Maķşad-ı Aķşā'da mastūrdur ki Fedek cānibine 'Ali ibn-i Ebū Tālib'i gönderdi. Ve muşāleķe daķi anıñ yediyle vāķi' oldu. Ol dem Cebrā'il nāzil olup eyitdi. Yā Resūla'llāh Ĥudā Te'ālā buyurur ki ģavā'it-i Fedek ve ol nesneleri ki Ĥaķķu'llāh ve Ĥaķķ-ı Resūla'llāh'dır. Fāţıma ve Ĥüseyn'e baĥş eylesin. Pes Server-i enbiyā Fāţıma'yı ihzār edip fermān-ı ilāhi mūcibiyle Fāţıma'ya verdi. (B 132a) Ve bir ģüccet daķi i'tā buyurdu. İrtihāl-i Resūl'den sońra Fāţıma ol veşıķayı Ebū Bekir'e getirdi. Ve eyitdi. Bu ol veşıķadır ki Ĥāzret-i Resūl benim ve Ĥüseyn için yazmışdır.

Menķabet, Maķşad-ı Aķşā ve Ravzatü'l-Aĥbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ĥabibü's-Siyer ve Me'āricü'n-Nübüvve'de mastūrdur ki rāviyān-ı aĥbār ğazā-yı Ĥuneyn'i bu vech ile raķam-zede-i tezkār kılmışdır ki hicretiñ sekizinci yılında feth-i Mekke ģaberi etrāf-ı ķabā'ilde münteşir oldu. Ekşer ķabā'il ol hāzrete mutāba'at eylediler. Ama Beni Hevāzin ve Şaķif muĥālefet edip Mālik ibn-i Naşr'ı eyālete maķarr eylediler. Maķşad-ı Aķşā ķavliyle üç biñ merd ve Ravzatü'l-Aĥbāb rivāyetiyle dört biñ ehl-i tir cem' olup 'ıyāl ü etfāl ve emvālleriiyle müteveccih-i vādi-i Ĥuneyn oldular. Deride-i ķeşmi ki ķeşmi a'mā idi. Ve 'ömrü yüz yigirmi sāline erişmişdi. Şāķib-i tedbir olmakla Mālik anı daķi getirmiş idi. Ćün mevzi'-i Evťās'a erdiler. Deride-i girye-i etfāli iştirip su'āl eyledi ki etfāl ü 'ıyaliñiz getirmekle ģatā etmişsiñiz ve eyitdi. Ey Mālik terfiķ-i māl u 'ıyāl münāsib ģāl-i ebťāl-i ricāl deĝildir. Lāyık oldur ki anları geri gönderesin. Tā ki bir şikestelik ola. Muĥālifler elinde ķalalar. Mālik buña ķendān iltifāt eylemedi. Deride-i ğazaba gelip terk-i murāfaķat eyledi. El-ķışsa ķün ittifāķ-ı Hevāzin ve Şaķif ol hāzretiñ sem'-i şerifine erdi. 'Oşmān ibn-i Esed'i Mekke'de ģalife edip on iki biñ sipāh ve iki biñ tūlekā-yı Mekke ile ve bir rivāyetde on altı biñ nefer ile Şevvāl'in 'aşer-i evvelinde kūffār cānibine nehzat buyurdu. Miyān-ı Muhācir'de üç 'alem var idi. Biri Şāķ-ı Merdān ve biri 'Ömer ibn-i Ĥattāb ve diĝeri Sa'd ibn-i Vaķķāş elinde

⁸¹¹ İslām B: selām A.

idi. Ve miyân-ı Enşâr'da iki 'alem mevcûd idi. Ve bir kavilde bu seferde her kabileniñ bir 'alemi⁸¹² var idi. Mervidir ki çün cünûd-ı zafer vürûd-ı Mekke'den taşra olduğda nazar-ı hüceste-i eşer sıdķ-ı kesret-i sipāha vāķi' olup bu def'a mağlûb olmayız dedi. Bu kelām-ı nedāmet encāma mebni ibtidā leşker-i İslām hezimet buldu. *Le kad naşarakümü'llāhü fi mevāṭine* (A 124b) *keşiratin ve yevme Huneynin iz a'cebetküm keşratüküm*⁸¹³ āyeti nāzil oldu. El-kıssa çün sipāh-ı İslām vādi-i mezkûra geldiler. Bir ṯarık-ı tengde teşādûf eylediler. Müteferriķ olup fevc fevc taraf-ı müte'addiden gelir idiler. Mālik İslām üzerine tir-i bārān eylediler. Cünûd-ı İslām'a havf u hirās gālib olup evvelā Beni Mesleme ki Hālid ibn-i Velid'iñ leşkeri idi. Münhezim oldu. Ve diğ̱erlerine dađi sirāyet edip inhizām bir mertebeye erdi ki Keşfü'l-Ġamme rivāyetiyle on neferden ziyāde ki toķuzu Hāşimi idi. Hiçbir ferd kalmadı. Bunlardır. 'Ali ibn-i Ebū Ṯalib ve 'Abbās ibn-i 'Abdü'l-muṭṭalib ve Fażl ibn-i 'Abbās ve Ebū Süfyān İbnü'l-Hāriş ve Rebi'a bin el-Hāriş ve 'Abdu'llāh ibn-i Zübeyr ve püserān-ı Ebū Leheb ve 'Āşir ibn-i Cemā'at-i Eymen ve İbnü'l-Eymen ve bir kavilde Emirü'l-mü'minin 'Ali ve 'Abbās ve 'Abdu'llāh ibn-i Mes'ûd'dan ğayrı kimse kalmadı. Seyyid-i 'ālem bu hāli gördü. Āvāz-ı bülend ile anları şebāte delālet edip buyurdu: *Ene li-nebiyu lā kezibü ene İbni 'Abdül-muṭṭalib* ama ğāyet dehşetden ol ḥazretiñ kelāmını kimse işitmedi. Ol ḥazret bir ḵatıra süvār olup küffār-ı cānibe hücum ve Ebū Süfyān Hāşimi 'Annān esb-i Resûl'den ve 'Abbās rikāb-ı hümāyûndan tutup ol cünûd-ı şeyāṭini altmış bār-ı tiğ-ı rücûm eylediler. Bu eşnāda Mālik Ḥazret-i Resûl'e müteveccih olup gelirken Eymen anıñ ser-i rāhını (B 132b) alıp anıñla ḥarb-i şedid ve āḥir şehid oldu. Ba'dehu Mālik diledi ki ol ḥazrete bir elem veyā ḵatl ede. Ama esbi hareketden kalmadı. Çün aşḥāb inhizāmıdan Ebū Süfyān gibi imāna gelenlerden bir cemā'at şemātet ü hezeyān eylediler. Ebū Süfyān'ıñ birāderi henûz müslümān olmamış idi. Beni Ümeyye'ye eğer müslümānlardan bir kimse bize vāli ola benim 'indimde ḥayırlıdır. Andan ki Beni Hevāzin'den ola. Maḥmûd ibn-i İşāķ Şeybe bin 'Osmān Ebi Ṯalḥa'dan rivāyet eder ki Şeybe eyitdi. Çün Seyyidü's-şakāleyn müteveccih-i⁸¹⁴ Huneyn oldu. Eyitdim. Eğer fırsat bulursam Bedir'de maḳtûl olan peder ü birāderim intikāmın alayım. Çün leşker-i İslām inhizām buldu. Ve Ḥazret-i Resûl tenhā kaldı. Pes ol ḥazrete kaşd eyledim. 'Abbās ve Ebū Süfyān Hāşimi anı muḥāfaẓa ederlerdi. Zahrından gelip aña bir tiğ ḥavāle etmek diledim. Nāğāḥ bir şu'le-i nār be-didār oldu ki iḥrāķa ḳarib oldum. Kemāl-i ḥavfımdan gözlerim ḳapadım. Bu hālde ol ḥazret beni da'vet eyledi. Vardım. Dest-i ḥaḳperestin sineme vaż' edip buyurdu: *Allahümme izheb 'anhü's-şeyṭān.*

⁸¹² 'alemi A: 'ālemi B.

⁸¹³ "Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimeye uğramaktan kurtaramamıştı." Tevbe 9/25.

⁸¹⁴ müteveccih B: A nüshasında yoktur.

 asem ol  ud 'ya ki ol  azret başa ol sa' tde c nımdan dost-ter oldu. Pes  azret-i Res l⁸¹⁵ i  retiyle k ff r ile mu  arebe eyledim.  ı  h te ermişdir ki a   b n  fir rından  o ra 'Abb s ol  azreti n ferm nıyla nid  eyledi. Ya ma'  er 'l-En  r ve a   b pes sip  h-ı   l  m  v  z-ı 'Abb s'ı i  tdikde yüz nefere ğarib geldiler. Ve ol  azret bir  ab a seng-i rize alıp remy eyledi. Ol dem k ff r pi    siperlerin fark edemeyip fir r eylediler. Keşfü'l- amme ve ba'  zı kütübde ma   rdur ki ol ma' ekede Eb   ardal n  m bir k fir cemel-s v r meyd n-ı cid le gelip bir recez ile m b zir taleb eyledi. Dil ver n-ı   l  m'dan hiçbir kimse mu  abeleye ces ret edemediler. Ol dem    h-ı vel yet-pen  h bir ğarbet-i z 'l-fi  r la (A 125a) ol m dbiri n k r n teb  h eyledi. Sip  h-ı   l  m'a bir  uvvet olup  arbe m b  eret eylediler. M sl m nlardan dört nefer sa' adet-i  eh det  v   l ve yetmiş nefer k ff rdan derek t-ı c  hime d   il oldular. Keşfü'l- amme riv yetiyle kır  nefer ğarbet-i z 'l-fi  r ile hel k oldular. Mervidir ki münhezim-i  uneyn    kısım üzeredir. Bir kısmı M lik ile  i  r-ı T 'if'e ve bir kısmı Ba n-ı Nahle'ye ve bir kısmı Ev  s'a gelip s kin oldular. Seyyid-i k 'in t Eb  ' mir Eşari'yi bir cem 'at ile ki Eb  M s  ve Zübeyr A'v  m ol c mlenden idi. Anların  azabından irs l buyurdu. Pes Ev  s'a gelip mu  arebe eylediler. Eb  ' mir  ehid olup Eb  M s    'im-ma   m oldu. Ve k ff rdan    yüz nefer  atl edip Ev  s'ı feth eyledi. Ve iki ma' ekede altı bi  esir ve yigirmi dört   t r ve kır  bi   ıyye na ıra ve kır dan bi nden ziy de k sfend ğanimet oldu. Ba' ehu ol  azret En  r'ı Ci'  ne zabtına gönderdi. Ve  azret-i Res l dağı 'alem-i     'Ali Murta  'ya verip Eb  'Ubeyde-i Cerr  'ı bi  merd ile mu  addeme-i leşker edip  i  r-ı T 'if'e 'azimet buyurdu.   n T 'if'e  eref-n z l-i icl l buyurduğda k ff r sip  h-ı   l  m'ı seng-s r eylediler.   l  m mu   bil olup eyy  m-ı mu   arada on iki nefer a   b-ı m     b şerbet-i  eh det n    eylediler. 'Abdu'll  h ibn-i Ebi Bekir ve 'Abdu'll  h ibn-i Ümeyye ki  mm  Seleme'ni  bir deridir. Mervidir ki eyy  m-ı mu   arada  azret-i ris let-pen  h Cen b-ı vel yet-i intib  hı bir cem 'atle e r f  irs l buyurdu. T  ki her  ande bir b t bulalar.  ikeste  ılalar. E n -y  r  da  abile-i dil ver-i Emirü'l-müminin' n (B 133a) ser-i r  n t tup  ih b n  m bir pehliv n m b rezet⁸¹⁶ taleb eyledi. Emirü'l-müminin anı ma'  m ve ba  yet 's-s y f-ı mehz m⁸¹⁷ oldular. Ve  azret buldu ları e n mı  ikeste ve dönüp ol  azrete  ehper-k   -y  peyvest eylediler. Ve  azret-i Res l Emir'i  alvetine alıp bir müddet m k leme-i r  z ve bu   let a   ba gir n gelip ve ebv b-ı ğayreti b  z etdiler. ' mer ibn-i  att b eyitdi. Y  Res l 'll  h ibn-i 'ammi nle m k leme-i d r  z ve bizleri m k lemeden c d -s  z eyledi n. Ol  azret buyurdu. Y  ' mer *ma inteceyt m velekinne'll  he intec  hu*. Y  ' mer ben i  tiy r mla m k leme-i

⁸¹⁵ Res l B: ris let A.

⁸¹⁶ m b rezet A: m b zir n B.

⁸¹⁷ mehz m A: mahz B.

râz etmezem. Ve lâkin Allah'ın emriyle eyledim. On sekiz gün Tâ'if muhâşara oldu. Huzûr-ı Resûl'e ma'lûm oldu ki Tâ'if'in fethi sühûletle olmaz. Ol maḥalden Ci'râne'ye teşrif buyurup ğanâyim-i Huneyn'i kısmet buyurdu. Ahâli-i Mekke'den bir cemâ'at henûz müslümân olmaz idiler. Te'lif gelip anlara daḥi hisse verdi ki sâ'ir hisşelerinden ziyâde idi. Enşâr bu hâletden rencide olup eyitdiler. Peygamber Kureyş ve kabâ'il-i 'Arab'ı ziyâdesiyle memnûn ve bizleri dün u maḥzûn eylediler. Ma'hezâ bizler şâhib-i cihâd ve râh-ı dinde ser-nihâd olmuşuz. Bu haberi Hâzret-i Resûl işitdikde Enşâr'ı bir haymede cem' edip buyurdu. Ey benim a'vân ve Enşâr-ı sadâkatü'l-ḥużẓârım. Eyâ sizler râzı değil misiz ki aña merdümân şütür ü kûsfendleriyle hânelerine gide ve sizler Reşûl-i Hudâ ile şoḥbet edesiz. Ey Enşâr sizler benim havâşım ve ihlâssıñız. İhtisâşım (A 125b) eğer temâm merdüm bir ṭariḳe gide ve Enşâr daḥi bir ṭariḳ ihtiyâr ede ben ṭariḳ-i Enşâr'ı ihtiyâr eylerim. Ey Hudâ Te'âlâ Enşâr ve evlâd-ı Enşâr'ı mağfîret eyle. Ol dem Enşâr bu aḥbârdan girye-i sürûr edip meḥâsinlerin ter kıldılar.

Menḳabet, yine kitâb-ı mezkûrda hicretiñ sekizinci yılında Haydar-ı Kerrâr Seyyid-i ebrâr'ın emriyle yüz elli süvârı alıp Qays puthânesi tahribine Tayy kabilesine gidip ve ḥarâb edip ve 'Adiyy ki Hâtem'in oğludur. Havf-i emir'den Şâm'a firâr eyledi ve ḥâheri bisyâr emvâl-i bî-şumâr ile gelip duḥter-i Hâtem'i ğanâyime idḥâl eylemedi. Ve Medine'ye getirdikde ol ḥazret anı dil-ḥâhı üzere vâtanına i'ade buyurdu. Ol duḥter birâderiyle mülâkât eyledikde Seyyid-i kâ'inât'ın aḥvâl-i meḥâsin-i iştimalinden âġâh eyledi. Ve rû-nihâde-i itâ'at olmalarını söyledi. Pes 'Adiyy daḥi hicretiñ onuncu yılında gelip müslümân oldular.

Menḳabet, Keşfü'l-Ġamme ve Ḥabibü's-Siyer'de maşṭûrdur ki hicretiñ tokuzuncu yılında Tebûk'den şoñra bir A'râbi gelip ol ḥazrete 'arz eyledi ki kavm-i 'Arab vâdiyyü'r-Remel'de cem' olup dâ'ie ederler ki Medine ahâlisi yağma edeler. Binâen 'aleyh ol ḥazret livâ-yı nuşreti Ebû Bekir'e verip Aşḥâb-ı şuffa ve sâ'irden mülâzemetine verip gönderdi. Ve Ebû Bekir ol maḥale geldikde küffâr bir uğurdan hücum edip sipâh-ı İslâm dūçâr-ı inhizâm olup firâr eylediler. Bu def'a Hâzret-i Resûl 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭâb'ı gönderdi. Ol daḥi firâr etdi. Bu kere 'Ömer ve 'Âş bu mühimiñ serencâmına tekeffül eyledi ise de ol daḥi tâb-âver muḳâvemet edemeyip mu'âvedet etdi. Bu kere ol ḥazret livâ-yı nuşret-ihtivâsın 'Ali Murtaẓâ'ya verip bir cemâ'ate serdâr u şeyḥeyn ve 'Ömer ve 'Âs daḥi ol cemâ'atde mülâzım-ı Haydar-ı Kerrâr emriyle bi'z-zât ol meḥḥar-ı mevcûdât secde-i âḥirine deġin müşâya'a buyurdu.

Beyt

دعاها ئى كه بر لب نار سیده

نوید فاستخجنا ها شنیده⁸¹⁸

Me'ali mu'ciz-i maḳālinden cāri oldu. Emirü'l-mü'minin gece tayy-ı mesāfet ve gündüz istirāhat buyurdular idi. Çün müşrikāna ḳarib oldular. 'Ömer ve 'Ās (B 133b) Emirü'l-mü'minin' iñ ḥ'āhişle gidişinden revāc-ı feth ü nuşret istişmām edip 'adem-i fethiñ esbābına kūşiş ve celbāb-ı ḥasedi pūşiş ederd. Şeyheyne iğfāl-i fikriyle eyitdi. Bu tariḳde sibā' vü ziyāb ḥaṭarları vardır. Maşlaḥat oldur ki a'lā-yı vādiden a'dāya hücum edelim. Şeyheyne bu kelāmı Emir'e 'arz etdiler. Ḥazret-i Emir sem'-i i'tibāra almadı. 'Ömer ve 'Āş muẓtarib olup sipāh-ı nuşret-penāha ilḳā-yı mefsedet etdi. Anlar daḫi mutāba'at eylemediler. Sipāh-ı Emirü'l-mü'minin re'y-i şavābıyla hareket edip bir şabāḥ mānend-i subḥ-ı felāḥ küffār üzerine ḳālī' ve cem'iyetlerini perişān edip ḥuşūn-ı ḥamiyyetlerin ḳālī' oldular. Ve ol küffār bed-kirdār tāb-āver-i zū'l-fiḳār olamayıp ṭağıldılar. Sūre-i kerime ve'l-'ādiyāt bu bābda nāzil oldu. Cenāb-ı risālet-me'āb aşḥāb-ı müsteṭābına Emirü'l-mü'minin' iñ zafer-yāb oldukların beşāret buyurdu. Çün İmām-ı hümām mehām-ı a'dā-yı din serencām u isti'cāle ḥidmet-i Seyyidü'l-enām eyledi. Medine ḳurbuna geldikde ol ḥazret istiḳbāl (A 126a) buyurdu. Emirü'l-mü'minin Ḥazret-i Resūl'ü gördükde piyāde oldu. Ol ḥazret buyurdu. Yā āḫi sūvār ol ki Ḥudā ve Resūl'ü senden rāzıdır. Emir ḡāyet-i feraḥdan giryān oldu.

Menḳabet, Maḳşad-ı Akşā ve Ravzatü'l-Aḥbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ḥabibü's-Siyer Me'āricü'n-Nübüvve'de maşṭürdur ki hicretiñ tokuzuncu yılında Seyyid-i kā'ināt Ḥazret-i Emir'i Yemen'e i'zām buyurdu. Tā ki yümn-i kelām-ı hidāyet-i 'alāmeleriyle anlara bādiye-i ḍalāletden şehrah-ı hidāyete getire. Emirü'l-mü'minin üç yüz nefer ile müteveccih-i Yemen oldu. Ḳudūm-i meymenet-i melzūmun istimā' eylediler. Müşrikāndan bir cemā'at muḳāteleye ḳıyām eylediler. Yigirmi nefere ḳarib maḳtūl ve bāḳileri firār eylediler. İmām 'Alī⁸¹⁹ anları millet-i beyzā-yı İslāmiyyet'e da'vet eyledi. Āḫir icābet eylediler. Ravzatü'l-Aḥbāb'da Bera' ibn-i 'Āzib rivāyetiyle maşṭürdur ki eyitdi. Ben daḫi rikāb-ı Cenāb-ı velāyet-me'āb'da mülāzım idim. Çün a'dā-yı din ol ḥazreti gördüler. Muḥālefet etdiler. Ḥazret-i Emir anlara nāme-i Cenāb-ı risālet-penāḥ'ı tilāvet buyurdu. Ḳabile-i Hemdān bi'l-cümle müslümān oldular. Ḥazret-i Emir vāḳi'-i ḥāl yazıp Seyyid-i kā'ināt'a irsāl eyledi. Yed-i mübārek-i Ḥazret-i Resūl'e reside olduğda kemāl-i feraḥla “es-selāmu ‘ale'l-Hemdan” buyurdu. Ba'dehu ol ḥazret ḥaccetü'l-vedā' iḥrāmına girip Ḥazret-i Emir'e ḥaber gönderdi ki gelip melḥuḳ ola. Ol ḥazret daḫi ber-kūşā-yı isti'cāl ile gelip mülāḳi oldu.

⁸¹⁸ Yetişmeyen dudaktaki dualar, size cevap vereyim ümidini işitti.

⁸¹⁹ İmām 'Alī B: İmāmü'l-eşca'ın A.

Beyt

کمر بسته در خدمت مصطفی

شد از سالکان طریق وفا

به اوصاف اشرف موصوف شد

بر اوسر کونین مکشوف شد

در اسلام کارش بجای رسید

که چشم فلک مثل او کس ندید⁸²⁰

Hulāşa-i kelām Ḥazret-i İmām mülāzemet-i Seyyidü'l-enāmda şecā'at ü cihādda merāsım-i ictihādı mer'ı tutup izāf-ı elṭāf-ı ilāhi ve envā'-ı a'tāf-ı nā-mütenāhi ile iftiḥār u velāyet ve kerāmet-ı eḳṭār ve emşārda kesb-i iştihār etdi.

Beyt

زر ایش اساس شریعت مبین

دلش مهبط نور علم یقین

ضمیرش منور به انواروحی

کلامش مفسر به اطوا روحی⁸²¹

Ve bu sâlde mevzi'-i Ğadir-i Hum'da Ḥazret-i Resûl Cenāb-ı Emir'i emr-i ilāhi ile ḥalifeyi hidāyetü'l-yefā' edip dört māhdan şoñra teşrif-i dārü'l-beḳā buyurdular. İnşa'llāhu u te'ālā bāb-ı ḥilāfetde beyān olacaḳdır. Hālā şürü' edelim. Ol ğazavātın beyānına ki Seyyid-i kā'ināt'ın irtihālinden şoñra Ḥazret-i Emir'e revnümā-yı zuhūr ve ḥādişe-i peymā-yı duhūr oldu. Ḥabibü's-Siyer ve (B 134a) Baḥrü'l-Menāḳıb'da mastûrdur ki eyyām-ı ḥilāfetinde Şāh-ı Velāyet üç ṭā'ife ile muḳātele vāḳı' oldu ki Nāḳışın ve Ḳāsıṭın ve Mārıḳın ṭā'ifeleridir. Nāḳışın Ṭalḥa ve Zübeyr'den 'ibāretidir ki Ḥazret-i Emir'e etmiş oldukları bi'atı naḳẓ u nekt etdiler. Ve Cenāb-ı Emir ile muḥārebe eylediler. Ve bu ḥarbe Ḥarb-i Cemel dediler ki 'Ā'işe *radıya'llāhu 'anhumā* Ṭalḥa ve Zübeyr ile murāfaḳat edip ber-cümle rākib olmuş idi.

⁸²⁰ Vefa yolunun sâlikleri, Mustafa'nın hizmetine bel bağladı. Onlar vasıflarıyla, şerefleriyle vasıflandı. Ona iki dünyanın sırrı açıldı. İslâm vasıtasıyla öyle bir makama vardı ki, feleğin gözü onun gibi birini görmedi.

⁸²¹ Şeriat esasları onun görüşünden apaçıktır. Onun gönlü ilm-i yakîn nurunun düştüğü yerdir. Onun içi, vahiy nuruyla aydınlandı. Onun sözleri, vahyin halleri ile tefsir edildi.

Nesāyim-i nuşret ü zafer-i Emirü'l-mü'minin⁸²² üzerine vezân u estâr 'inâyet-i ebr-i rahmetden Şâh-ı Velâyet üzerine rizân olup muhâliflerden bir cem'-i keşir hedef-i sihâm-ı tir-i Emir oldular. (A 126b) Ama Kâsîtin-ı Mu'âviye düzağ-ı hâviye cemâ'atleridir. Ve ama Mârikîn tâ'ife-i Havâric'dir ki serdârları 'Abdu'llâh ibn-i Vehb idi. Cumhûr-ı⁸²³ müverrihin müttefiklerdir ki ma'reke-i Harb-i cemel'de çün sipâh-ı Kûfe zıll-i râyet-i hidâyet-âyet Şâh-ı Velâyet'e cem' oldular. Ol hazret Başra tarafına nehzat buyurdu. Ka'ka ibn-i 'Amr'ı 'Â'îşe ve Zübeyr ve Talha taraflarına gönderdi. Ve anları tarik-i muhâlefetden sâlik-i mesâlik maşlahat u muvâfaqat olmalarını emir buyurdu. Çün Ka'ka anlara vâsıl oldu. Mevâ'iz-i hasene ve kelimât-ı müstahsen ile bunları şulhe mâ'il eyledi. Ve ol cānibden daği 'Âşım ibn-i Kelb yüz kişi ile bā-resm-i risâlet nezd-i Şâh'a geldiler. Ol hazret anlarıñ gûş-ı hûşuna le'âli-i-i nuşh ve pendî mengûş buyurduğda ol yüz nefer hidâyet-i eşer bâdiye-i gavâyetden ser-çeşme-i hidâyete erişdiler. Ve bi'at edip Başra'ya 'avdet kıldılar. Pes Hazret-i Emir tayy-i merâhil edip nevâhi-i Başra'da bir mahali muqarib hıyâm-i 'asâkir buyurdu. Keşfü'l-Ġamme kavliyle yigirmi biñ nefer idi. 'Â'îşe ve Zübeyr ve Talha üç biñ kişiyle hazine-i mevzi'i ihtiyâr eylediler. İki tarafından erbâb-ı şalâh u taqvâ emr-i muşâleheye karar verip 'Osmân'ın kâtili bir tarafa ihrâc eyle. Mühimm-i muşâlih-pezeri intâc ola ve kâtıl-i 'Osmân beş yüz kimse idiler. Anlarıñ ekşeri şanâdid-i 'azâm ve kabâ'il-i 'Arab içinde pirâye-bahş-ı semt-i intizâm idiler. Mâlik ibn-i Eşter ve 'Adiyy bin Hâtem ve Şüreyh ibn-i Vâfi ve Hâlid ibn-i Lahm ve gayrıları ki çün bu tâ'ife Emirü'l-mü'minin sipâhından çıkarılıp bir gûşede karar eylediler. Ve dediler bu muşâlehe bizim katlimiz üzerindedir. Tedbir gerekdir ki bu mühlikden necât bulavüz. Pes karar verdiler ki 'Â'îşe leşkerin şeb-hûn edip muşâlehe-i mütâlâ'a tahavvül eyleye. Pes vakt-i şehir âfîtab-ı fâ'izü'l-envâr şeb-hûn-ı şevâbit-i seyyâr için 'alem-i zernigârı kaldırdı ve bunlar 'Â'îşe leşkeri üzerine hücum eylediler. 'Â'îşe leşkerine bir şûriş-i 'azim vâki' olup zann eylediler ki Emirü'l-mü'minin tarafındandır. Ol dem muşâleheden rücû' edip yine harbe âmâde oldular. Çün katli-i 'Osmân gördüler. Tir-i tedbirleri hedef-i maşşûda erişdi. Yine Emirü'l-mü'minin 'askerine iltihâk eylediler. El-kışsa hıdmet-i güzerrân kazâ vü kader ve mühr-i envârı cemel-i sipihr-i gerdûna nihâde ve nazzâre-gân-ı âsmân-ı perde-i ezrak kâmi başları üzerine alıp seyr ü temâşâyâ âmâde oldular. Talha ve Zübeyr hevdec-i 'Â'îşe'yi zib ü ziverle ârâste edip piş-i leşkerde ikâme eylediler. Meymene vü meysereye (B 134b) tertib verip râyet-i cidâl ü kıtâli kaldırdılar. Emirü'l-mü'minin daği cünûd-ı zafer-i mürurda iştiğâl edip ester-i beyzâ-yı Server-i Enbiyâ süvâr ve her iki şaff-ı miyânda üstüvâr olup Zübeyr ve Talha'nın 'Â'îşe'yi harem-i

⁸²² ber-cümle rākib olmuş idi. Nesāyim-i nuşret ü zafer-i Emirü'l-mü'minin A: B nüshasında yoktur.

⁸²³ cumhûr B: cühûd A.

hürmatdan taşra etmeleri ve nakz-ı bi'atla tarîk-i ğavâyete gitmeleri üzerine lev'm ü tevbiḥ⁸²⁴ eyledi. Ve bir rivâyetde Zübeyr Ṭalha'yı huzûruna da'vet edip geldiler. İmâmü'l-müslimin buyurdu. Ne vâkı' oldu ki ref'-i a'lâm-ı muḥâlefet ve kanımı helâl ve ibâhat hükmünde etdiniz. Dediler. Yâ 'Ali sen ehl-i fitneyi cem' edip 'Osmân'ın katline terġib eyledin. Pes müslümânlara (A 127a) vâcib oldu ki seni hilâfetden ḥal' edeler ve ol ki tarîk-i eşlah u eslemdir. Aña gideler. Ḥazret-i Emir eyitdi. Sizler kaşâş benden dilersiz. Ḥâlbûki 'Osmân'ın kanı henüz şemşirinizden çekide olmağdadır. İmdi siziñ ile mübâhele edelim. Her kim katl-i 'Osmân'a râzı olmuş ise ğazâb-ı kirdigâra müsteḥaḥ ve giriftâr ola. Ama anlar mübâheleden i'râz eylediler. Emirü'l-mü'minin Zübeyr'e eyitdi. Ḥâtırında deġil midir ki birgün sen ve ben ḥıdmet-i Ḥabibi-i zü'l-metîn'de idik. Bir maḥale gitdik. Ve benim elim seniñ ellerinde idi. Ol ḥazret buyurdu ki yâ Zübeyr benim birâderimi sever misin? Beli yâ Resûla'llâh. Ol ḥazret buyurdu. Benden sonra bir zamân ola ki 'Ali ile muḳâbil edesin. Ama sen zâlimsin. Müverriḥân bu vâkı'ayı râviyân-ı muḥtelife ile irâd eylemişlerdir. Ama cümlemin ḥülâşası ya'ni berterdir. Zübeyr çün Emir'den bu kelâmi işitdi. Dedi. Yâ Ebû'l-Ḥasen yâdına getirdin. Eğer bundan muḳaddem⁸²⁵ demiş ola idin hergiz saña muḥâlefet etmezdim. Ve şimdi daḥi ḳasem ol Ḥudâ'ya ki aşlâ seniñle ḥarb etmeyim deyip 'Â'îşe 'askerine geldi. Ve aña ḥadiş-i mezkûru dedi ve ḳaşd eyledi ki ma'rekeden gide. Oġlu 'Abdu'llâh eyitdi. 'Ali ibn-i Ebû Ṭâlib'den ḥavf ede ve pes bu bahâne ile firâr edesin. Zübeyr ḥışm-nâk olup üç nevbet leşkeri Emir'e at şalıp bilâ-ziyân mürâca'at eyledi. Ve dedi. Ey oġul bir kişiyeye ḥavf ġâlib ola ol kişi ḳâdir ola mı ki bu gibi dilirlik ede. 'Abdu'llâh muḥârebeye ibrâm u iḳdâm etdikde dedi. Ben ḳasem etmişim ki 'Ali ile muḥârebe etmeyem. 'Abdu'llâh eyitdi. Bir ġulâm âzâd edip kefarete eyle. Pes Zübeyr râzı olup şafa ḳatıldı. Ve ḳarâr eyledi. Emirü'l-mü'minin gördü. Muşâleḥe müyesser deġildir. Meslem nâm bir cevânın eline Muşḥaf-ı şerif'i verip irsâl buyurdu. Tâ ki kelâmu'llâha da'vet ede. Meslem alıp⁸²⁶ anları da'vet eyledikde bir kimse Meslem'in⁸²⁷ sağ elin kesdi. Meslem şol eline aldı. Anı daḥi kesdi. Bu kez bâzuları ile muşḥafı sinesine aldı. Ba'dehu hücum edip şehid eylediler. Bâb-ı 'ilmde ber-taḫşil yazılmışdır. Pes nâ'ire-i ḳıtâl müştâġil olup nice merdler helâk ve nice ehl-i nerler âlûde-i ḥâk oldular. Ḥülâşa-i kelâm evvel şabâḥdan vaḳt-i revâḥâ deġin imtidâd edip ve nihâyet müşerref-i 'inâyetden âfitâb-ı feth ü zafer Cenâb-ı velâyet-me'âb üzerine tulû' edip cemâ'at-i bâġiye firâr eylediler. Ecille-i Başra'dan bir cemâ'at 'Â'îşe'niñ cemel'i etrâfını bırakmayıp ceng ü cidâlden el çekmediler. Şâh-ı Merdân

⁸²⁴ tevbiḥ B: tevcîḥ A:

⁸²⁵ muḳaddem B: maḳdem A.

⁸²⁶ alıp B: A nüshasında yoktur.

⁸²⁷ Meslem'in B: A nüshasında yoktur.

Muhammed ibn-i Ebū Bekir'i ve Mālik ibn-i Eşter'i ve dilberāndan bir cemā'at irsāl eyledi ki cemeli keseler. Pes anları daḡi ḡamelāt-ı mütevālīyāt edip cemel'e erişip Mālik Eşter iki ḡarbla iki ayaḡın düşürdü. Ama cemel düşmedi. Mālik müteḡayyir olup Ḥazret-i Emir'e 'arz eyledikde (**B 135a**) buyurdu. Yā Mālik diḡer ayaklarını daḡi ḡaṡ' eyle ki anı cinniler tutmuştur. Pes Mālik anları ḡaṡ' edicek cemel ayakdan düşdü. Ebū Ḥanife Dineveri rivāyetiyle ol şütürüñ ayaklarını ḡaṡ' eyledi. Çün hevdec zemine mā'il olduğda 'Ā'ise *raḡıya'llāhu 'anhumā*⁸²⁸ feryāda geldi. Emirü'l-mü'minin Muhammed ibn-i Ebū Bekir'i 'Ā'ise ḡıfzına gönderdi. Muhammed gelip derün-ı hevdece elin idḡāl eyledi. 'Ā'ise feryād eyledi ki ol kimdir ki eli bir ele erişdi ki Resül-i Ḥudā'nın elindem ḡayrı aña bir el ermemiş idi. Muhammed eyitdi. Ben saña (**A 127b**) cümleden yakın ve cümleden ziyade düşmen-terinim. 'Ā'ise birāderin bilip gönlü āram eyledi. Ba'dehu Şāh-ı Merdān fermān eyledi ki hiç firār edenleri ta'ḡib etmeyeler. Çün 'Ā'ise 'Abdu'llāh ibn-i Ḥalf ḡānesinde ḡarār eyledi. Keşfü'l-Ġamme'de mastūrdur ki Ḥarb-i cemel'de leşker-i 'Ā'ise'den ol altı biñ yedi yüz nefer maḡtūl ve sipāh-ı Şāh-ı velāyet-penāh'dan biñ yedi yüz kişi şehādet eylediler. Tāriḡ-i Güzide'de mastūrdur ki ol ma'rekede yigirmi biñ nefer helāk oldu. Bin neferi sipāh-ı Emirü'l-mü'minin va bāḡileri cünūd-ı 'Ā'ise'den idi. Ravzatü's-şafā'da mastūrdur ki on yedi biñ nefere ḡarib cünūd-i 'Ā'ise'den ve biñ ere ḡarib sipāh-ı Emir'den maḡtūl oldu. Müstaḡşi'de ol ḡazretiñ şühedā-yı sipāhı ṡokuz yüzden ziyāde idiler. Ba'zı müverriḡān rivāyetiyle iki yetmiş merdini Ḥayber'den mihār-ı şütr-i 'Ā'ise'den tutar idiler. Maktū'u'l-yed ḡatlı olundular. Ve cümle maḡtūlāndan biri Zübeyr'dir. Ravzatü'l-Aḡbāb ve Ravzatü's-Şafā ve Ḥabibü's-Siyer'de mastūrdur ki Zübeyr Ḥarb-i Cemel'de 'Ammār Yāsir'i silk-i sipāh-ı Ḥaydar'da gördü. "*El-ḡaḡḡu ma'e 'Ammārin*" ḡadıṡ-i şerifi yādına gelip ḡubār-ı ma'reke-i kār-zār-ı irtifā'ından soñra müteveccih-i ḡarem-i muḡterem olup ḡüzārı Vādiyyü's-sebā'a düşdü. Aḡnef ibn-i Ḳays altı biñ merd ile anda muntaḡır idi ki ṡarafeynden ḡaḡıları ḡālib olursa anlara lā-ḡaḡḡ ola. Tevābi'inden birine emr eyledi ki Zübeyr'den ma'lūm eyleye. 'Amr ibn-i Cürmüz nām bir kimse Zübeyr nezdine geldi. Ve ṡarafeyniñ ḡālin su'āl eyledi. Zübeyr eyitdi. Henüz nirān-ı muḡārebe işti'ālde idi. Ben bu ḡāneye geldim. Pes Zübeyr 'Ömer ile bir miḡdār gitdi. Zübeyr eyitdi. Dilerim ki namāz edā edeyim. Ama bilmezem ki yekdiḡerimize emniyyet var mıdır? Ol şahş eyitdi. Benden emin ol. Pes Zübeyr namāza meşḡul olduğda 'Amr bin Cürmüz bir ḡarbetle Zübeyr'in kārın temām eyledi. Tāriḡ-i a'sem-ı kūfi ve Keşfü'l-ḡamme'de şöyle müstefād olur ki çün Zübeyr ol ma'rekeden çıkıp Beni Temim ḡabilesine nüzül eyledi ve 'Amr ibn-i Cürmüz ziyāfet edip Zübeyr ḡāba vardıkda ḡatlı eyledi. Ekşer ehl-i aḡbār ḡavliye 'Amr ibn-i

⁸²⁸ Raḡıya'llāhu 'anhumā A: B nüshasında yoktur.

Cürmüz bu cür’etden sonra şemşirin eline alıp hıdmet-i Emir’e geldi. Vâkı‘ayı ‘arz eyledi. Emir anı nār-ı cehennem ile tebşir etdi. ‘Amr ibn-i Cürmüz pür gāzab olup eyitdi. Yā ‘Ali eğer siziñ düşmenleriñizi öldüreler nār-ı cehennem ile mu‘azzeb olur. Ve eğer sizlere düşmen olalar yine nār-ı cehennem ve ‘azāb-ı elim bulur. Eyā bu halk siziñle ne günā mu‘āmele edeler deyip şemşiri şikeminden şokub zahrından iħrāc eyledi ve maḳtūlān cümlesinden biri daḫi Ṭalḫa idi. Sübūte erimişdir ki çün Zübeyr ma‘rekeden ḫurūc eyledi. Ṭalḫa daḫi firār etdi. Mervān Ḥakem katl-i ‘Osmān’dan ṭolayı Ṭalḫa’nıñ kinesi sinesinde idi. Ol eşnāda (B 135b) Ṭalḫa’nıñ pāyına bir tir-i zehr-ālūde urdu. Ṭalḫa ḡulāmına eyitdi. Beni Başra’ya erişdir. Ḡulām anı ma‘rekeden çıkarıp bir ḫarābeye nüzūl edip anda dār-ı āḫirete duḫūl eyledi. Ba‘zı kütüb-i siyerde gelmişdir ki Ṭalḫa vefātından muḳḫadem güzergāhına bir süvār geldi. Su‘āl eyledi ki ḳaḅḡı leşkerden olursun? Dedi. ‘Ali Murtażā tarafından. Ṭalḫa eyitdi. Eliñi baña ver. Tā ki seniñ eliñ ile Cenāb-ı emir’e bi‘at edeyim. Ol dem⁸²⁹ (A 128a) ol süvār bu iki beytiñ me‘ālini okudu.

Beyt

سر موی دلت سفید نشد

هیچ موبر تنت سیاه نماند

ای زهی توبه آن زمان کردی

که تورا قوت کناه نماند⁸³⁰

Pes su‘āl-i Ṭalḫa icābet buldu. Ba‘dehu dār-ı cezāya intikāl kıldı. Ol süvār mülāzemet-i Emir’e gelip ‘arz kıldı. Ol ḫazret buyurdu. Ḥudā Te‘ālā dilemedi ki Ṭalḫa naḳz-ı bi‘atı ḫālinde behište fā’iz ola. *Allahū veliyyi’t-tevfīḳı ve muḳallibe’l-ḳulūbu ve kāşifü’l-kürübi*. Ravzatü’s-şafā’da Şib’i’den mervidir ki rüz-ı Cemel Mervān Ḥakem ve ‘Amr ibn-i ‘Osmān ve birāderi Sa‘id ve ‘Amr ibn-i Sa‘id İbnü’l-‘Āş ve ḡayrıları nażar-ı feyz-i eşer-i vaşiy-yi ḫayrū’l-beşere geldiler. ‘Ammār Yāsir eyitdi. Yā Emirü’l-mü’minin bu cemā‘at ittifāḳ-ı ‘alāmetleri katl etmek gerekdir ki Ḥazret-i Emir buyurdu. Çünkü bunlar tā’ib oldular. Hıfz u emān buldular.

Beyt

آنها که بجان من بدیها کردند

⁸²⁹ dem A: B nüshasında yoktur.

⁸³⁰ Senin gönlünün kılının ucu beyazlamadı. Hiçbir kıl, senin vücudunda siyah olarak kalmadı. Sen öyle bir zamanda tevbe ettin ki senin günaha gücün kalmadı.

Rivāyet ederler ki çün çeşm-i Emir Mervān'a ki matrūd-ı Resūl'den vāqî' oldu. Buyurdu. Ey Mervān seniñ evlādından ümmetine ne āfetler erecekdir ve bu kelām ol ser-i hayl hükümetini müş'ir idi. Şıḥḥate ermişdir ki Hārb-i Cemel hicretiñ otuz altıncı sālî cemāziye'l-āḥirde vuḳū' buldu. Emirü'l-mü'minin bu zaferden soñra buyurdu. Her kim bu ma'rekede esliḥa ve devābb ve emti'a ve aḳmişeye dest-yāb ola gerekdir ki vārişlerine vereler. Ba'dehu Başra'yı teşrif buyurdu. Ve İbn 'Abbās ve Mālik Eşter istişhābıyla 'Ā'işe'ye haber gönderdi ki Medine'ye mürāca'at edelim. Emirü'l-mü'minin ḳabūl eylemedi. Ba'dehu bi'z-zāt Ḥāzret-i Emir gelip nuşh u pend eyledi. Yine fā'ide-mend olmadı. Bu kere İmām Ḥasan'la bir haber irsāl buyurdu ki eğer mürāca'at eylemeye ezvāc-ı muṭahharāt silkinden dūr ve didār-ı Resūl'den mehcūr olur. Pes Emirü'l-mü'minin bu haberi istimā'ından lertzān olup hemān bāl-küşā-yı isti'cāl ve ḳayd-ı hayātda oldukça tevbe vü istiğfārıyla iştiğāl eyledi. Mü'ellif eydür ki Ḥāzret-i Emir'in Başra'yı teşrifi İmām Ḥasan'ı irsālî ḳışşası bundan aḳdem tafşil ḳılınmışdır.

Menḳabet, Ḥabibü's-Siyer'de mastūrdur ki mücāhidān-ı ma'ārik aḥbār-ı mübāzirān havādiş-i rüzgār zebān-ı sinān-ı ḳalem ve bünyān-ı beyān-ı ḥuceste rakam-ı tuḡyān İbn Süfyān bir vech ile taḥrir etmişlerdir ki ol zamān ki 'Oşmān ibn-i 'Affān *raḍıya'llāhu 'anh* muḥālifleriñ def'i için 'āmillerin taleb eyledi. Birgün esvāḳ-ı Medine'de Kā'b aḥbārıyla Mu'āviye mülāḳı oldu. Mu'āviye eyitdi. Ḳorḳarım ki 'Oşmān'ı ḳatlı ederler. Kā'b eyitdi. Taḳdir taḡayyūr eylemez. Mu'āviye eyitdi. Bile idim ki bundan soñra ḥilāfet kimde taḳarrūr edecekdir. Tā anıñla şart-ı iḥlāsı muḥkem ḳıla idim. Kā'b eyitdi. Sende ḳarār-gir olacaḳdır. Ama çok ḳanlar tökülecekdir. Lā-cerem bu söz Mu'āviye'niñ imārete ḥırsını mü'eyyed oldu. Çün 'Oşmān ḳatlı (B 136a) olundu. 'Uzamā-yı Beni Ümeyye'den bir cemā'at ki kin-i Emir ile dilleri temkin bulmuş idi. Mu'āviye ol cemā'at-i 'aḳāyid-i Şāmiyān'ı fāsîd edip ḥilāfet-i Emirü'l-mü'minin revācını (A 128b) ḥün-ı 'Oşmān töhmetiyle kāsîd eylediler. Ve her yevm-i cum'a pirāhen-i ḥün-ālūd-ı 'Oşmān'ı minbere irā'e edip aḥz-ı intikāma ḥalkı teşviḳ ve i'rāz ve ḳatlı-i 'Oşmān'a sebep 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'dir deyip iftirā ederdi. Ve mübārizān-ı Şām daḥi ḳasem-yād eylediler ki āb-ı serd-i nūş pister-i rāḥatda ḥ'āb-ḥōş etmeyeler. Tā ki 'Oşmān'ın intikāmın alalar. Bu eşnāda 'Ömer ve İbn 'Āş ki fenn-i tezvirde bināzîr idi. Ḳāsıtın'den Dımışk'a geldi ve Başra hükümeti sevdāsıyla Mu'āviye'ye mu'in oldu. Bu ḥāle muḳārin 'Abdu'llāh İbn 'Ömer Ḥaṭṭāb daḥi bu töhmeti Ḥāzret-i Emir'e isnād ederdi. Ve Mu'āviye nezdine geldi. Bu iki

⁸³¹ Onlar ki benim canıma kötülük yapanlar, eğer bana el verseler iyilikten başka bir şey yapmam.

kişiniñ bi'atlarıyla kâr-ı nâ-bekâr-ı Mu'âviye revnağ buldu. Ve bi'l-cümle Şâmiyân 'Ali Murtaẓâ'ya bed-endiş olup Mu'âviye mülâzemetine yek-cihet oldular. Ve tertib-i esbâb-ı muķâtele edip anıñ zamânında bisyâr leşker cem' oldu. Bu haber sem'-i şerif-i Cenâb-ı Haydar'a erdikde buyurdu. Mu'âviye ẓarık-i 'işyâna sâlik ve ẓasrû'd-dünyâ ve'l-âhîret helâk olmuşdur. Def'âtle kehrübâr-ı mev'izeler tahrir ve iķâme-i hüccetler takrir buyurdu. Ama ol müdbir idi ve bedbaht-ı sermediye te'sir eylemedi. Ve dürüş ü ğaliẓ cevâblar gönderdi. Çün Şâh-ı Evliyâ'ya zâhir oldu ki itfâ-yı âteş nizâ'-ı Mu'âviye tiğ-ı âbdârdan ğayrıyla şüret-pezir olmaz. Pes eṭrâf ü cânibe nâmeler gönderdi ki dilirân rezm-i ezmânı ve şecâ'ân-ı mücâhede peymâ-yı sidde-i sine-i imâmet ve 'atebe-i kerâmete isti'câl edeler. Pes anıñ zamânında Kûfe'de bir leşker cem' oldu ki dide-i devrân nazarın görmüş ve Behrâm-ı hûn-efşân idrâkine ermiş deĝil idi. Pes Şâh-ı Velâyet-penâh birgün minber üzerine gelip edâ-yı ẓamd-ı ilâhi ve devr-i risâlet-penâhdan şoñra buyurdu. Eyyühe'n-nâs himem-i 'âliye ĝürz-i def' ve Şâmiyân maşrûf ve kulûbuñuz vifâķ-ı ittifâķıyla mevşûf idiñiz. Ol dem Mâlik Eşter kıyâma gelip eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin tâ cânım bedenimdedir. Va'llâh dâmen-i mutâba'atıñ elimdedir ve a'dâ-yı ẓalâlet-i iķtidâlarıyla muķâtelede⁸³² zerre-i te'ḥîr ve şemme-i takşir etsem gerekdir. A'yân-ı meclisden bir cemâ'at daḥi 'Ammâr Yâsir ve Sehl ibn-i Huneyf ve Kays ibn-i Sa'd 'Ubâde ve 'Adiyy gibi bu vech ile 'arz-ı ihlâş eylediler. Çün aña birr ü asâĝir-i 'azimete qarârdâde oldu. Emirü'l-mü'minin Ebû Mes'ûd Enşâri'yi niyâbete ta'yin buyurdu. Ve râyet-i nuşret-âyetin ķaldırdı. Ve hicretiñ otuz altıncı sâliniñ evâḥirinde tertib-i sipâha kıyam ve ẓoķşan biñ merd-i büzr dâḥil livâ-yı Ḥazret-i imâm oldular. Seksan neferi ehl-i Bedir ve sekiz yüz aşḥâb bi'atü'r-rıd vân idi. Zıll-i himâyet Şâh-ı Velâyet'de cem' olup cânib-i Şâm'a revân oldular. Târiḥ-i A'sem-i Kûfi'de mastûrdur ki Şâh-ı Velâyet-penâh eṣnâ-yı râhda bir nevbet daḥi Mu'âviye ile mürâsele eylediler. Ol ḥazret Nevâḥi-i Şâm'a geldikde Mu'âviye tarafından bir mektûb geldi. Bu maẓmûnla ki emmâ ba'de İzird-i te'âlâ kâffe-i berâyâ miyânında Muḥammed Muştafâ'yı ĝüzide edip mehbuṭ-ı vahiy eyledi. Ve Muhâcir'den vezirân-ı şâyeste ve zahirân-ı bâyeste erzâni buyurdu. Vezâ'if-i ihlâş-kârı ve ḥuķûķ-ı ḥıdmet-ĝüzârı (B 136b) yerine getirdiler. Ve temhid-i esâs-ı şeri'atda mesâ'i-i cemileyi yerine yetirdiler. Pes ol ḥazretin kâḍıların aşḥâb u kâmillerin aḥbâbı Ebû Bekir Şiddik idi. Ḥilâfetde ķâ'im oldu. Ba'dehu 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭâb ve 'Oşmân ibn-i 'Affân idiler. Pes hermişe anlara (A 129a) muĝâyir ve dâ'ire-i 'adâvetlerinde dâ'ir idik. Çün anlar intikâl eylediler. 'Oşmân'ıñ ki seniñle qarâbeti var idi. Şıla-i raḥmi terk ve ķavâ'id-i muḥâlefeti berk edip inzâr-ı ḥalâyıķda meḥâsin-i ef'âlini ma'yûb ve nice ķabâyih mensûb eyledik. Eṭrâf-ı cevânibden süvâr ü piyâde cem' olup 'Oşmân'ıñ ķatli

⁸³² muķâtelede A: B nüshasında yoktur.

sadrında oldular. Ve üzeriñe ebvāb-ı muzāheret ü mu‘āveneti kapadıñ. Tā ol mazlūmuñ kanı tōkūldü. Kerim-i lā yezālīñ ‘azametine kase eyledim ki eğer sen mu‘āvenete gele ve ol cemā‘ate nuşh u pend ile zebān-küşā ola idiñ ‘Osmān maqtūl olmaz idi. Ve bir delil dañi budur ki ‘Osmān’ıñ kātilleri nezdinde ‘aziz ve muhteremdir. Eğer ‘Osmān’ıñ kātline rāzı değıl idim dersin anları baña teslim eyle. Tā ki kışaş edeyim. Ba‘dehu seniñle t̄ariq-i muvāfaqata gideyim ve illā saña ve yārānıña ‘indimde yokdur. Meğer şemşir-i ve’s-selām ve ol vaşiy-yi hayrū’l-beşer cevāb yazdı ki mektūbuñ vüşūl buldu. Anı ki ıştıfā-yı Muştafā yazmış. Hakkında min Allāhü’l-ḥamid ve’l-Cenāb-ı Celil-i bi-niyāz ol mefḥar-ı mevcūdāt sūtūde şıfātı sār peygamberlerden mümtāz ve şıdḡ-i vaş u va’d-i Celil’sin. Vefāya eriştirip zafer ü nuşretiyle bi-enbāz buyurdu. Anıñ zıkr-i cemili şark u ğarbda meşhūr ve evşāf-ı ḥamidesi dillerde mezkūrdur. Baña ‘acib gelir ki bu ma’nāyı kaleme getiresin. Ve bir ni‘meti ki Ḥudā Te‘ālā bizlere maḥşūş kılmışdır. Ta’dāda yetiresin. Seniñ mişālīñ aña beñzer ki Başra’ya ḥurmā ve Kirmān’a rize gönderesin. Ne şey‘e mebni bunları baña söylersin. Ve bundan ne maṭlūb eylersin? Meğer gümān edersin ki ḥatırımdan ferāmūş ve ‘ulūvv-i şān-ı nişān-ı ḥazretde tecāhül ü ḥāmūş edeyim. Sübhāna’llāh ‘Ali ibn-i Ebū Tālib için kimler kādirdir ki Muḥammed efḡal-i enbiyādır. Ve yine demişsin ki fāzıl-terīn-i aşḡāb-ı Ebū Bekir idi. Ba‘dehu ‘Osmān eydürler. Bu sözler saña ne lāzımdır? Eğer Ebū Bekir ve ‘Ömer nigū-kār idi iseler saña ne fā’ide ve eğer bed-kār idi iseler saña ne zarar ‘ā’idedir. Eğer Ebū Bekir Şıddık ise bizim Şıddığımızdır. Zirā ki bir ḥaḳıkatimizi taşdıḡ eyledi ve eğer ‘Ömer Fārūk ise bizim Fārūkumuzdur. Ve eğer ‘Osmān şāhib-i ef‘āl-i ḥamide ise ḥayr-ı cezā ile mübeşşir ve eğer erbāb-ı ḡabāyih-i a‘māl ise mazḡar-ı şūr ve ser ü şermende der-i ehl-i maḡşerdir. *İnne’l-ebṛāra lefī na’lmin ve inne’l fuccāre lefī caḡlīm.*⁸³³ Ey püser eyā Hind bilmez misin ki tūleḡa ve evlād-ı tūleḡanıñ a‘māl ve ef‘āl-i Muhācir ve Enşār’da daḡle mecālleri yokdur. Münāsib oldur ki ḡaddiñi bilesin. Ve tavrıñdan ziyāde kelāma mütecāsir olmayıp sūkūt kılasın. Bilmiş ol ki Muḥammed Muştafā fāzilet-terin-i enbiyā ve bizim dañi bi’l-cümle Muhācir ve Enşār üzerine faḡlımız rüşen ü hüveydādır. Görmez misin her ki sa‘ādet bizden erişdi. ‘Ammim Ḥamza’ya Seyyidü’ş-şühedā dediler ve birāderim Ca’fer-i (B 137a) Tāyyār’a fi’l-cenne okudular. Müslümānlarımız siziñ müslümānlarıñıza bürhān ve kāfirlerimiz siziñ kāfirleriñizden şāhibü’r-rüchāndır. Eğer İzid-i Te‘ālā tezkiye-i nefis-i nehy buyurmaya idi menāḡıb u fezā’il ehl-i beytimden bir şemme kaleme getirirdim ki işidenler bi’l-cümle ikrār edeler idi. Ey Mu‘āviye sen benim mefāḡir-i mevfūremi ferāmūş etmişsin. Yādıña getireyim. Ey püser-i Hind bu kārden elini çek. Ve beni ol ḡāle getirme ki kelimetü’l-ḡaḡḡı söyleyim. Bir zümre eyle ki ezher cihet saña

⁸³³ “Şüphesiz ki iyiler naīm cennetindedirler. Şüphesiz günahkārlar da cehennemdedirler.” İnfītār 82/13-14.

taḳaddüm kılmışlardır. Benimle da‘vā-yı müsāvāt eyleme. Bilmiş ol ki bizler bedāyi‘-i şānāyi‘-i āferide-kār (A 129b) ve sâ’irleriñ bizlere müsāvi olmadıkları āşikârdır. Bizdendir mışbâh-ı mişkât-ı hidāyet sizdendir şecere-i mel‘üne-i ğavāyet. Bizdendir Hāşim ibn-i Menāf sizdendir Üşerā-yı Azrā-yı ḫilāf. Bizdendir ‘Abdü’l-muṭṭalib sizdendir bi’l-cümle aşhâb-ı mükezzib. Bizdendir Tayyār-ı firdevs-i a‘lā. Sizdendir matrūd u merdūd. Cenāb-ı Resūl-i Mevlā bizdendir Ḥamza-i Seyyidü’ş-şühedā. Sizdendir düşmen-i ḥāndān. Sürūr-ı sü‘edā bizdendir Fāṭima-i tāhoretü’n-neseb. Sizdendir Ümmü Cemil ḥammāletü’l-ḥaṭb daḫi ḳatlı ‘Osmān ḥaḳḳında yazmış. Saña münāsebeti yokdur ki ḥūn-ı ‘Osmān’ı taleb edesin. Ve revā değildir ki anlarıñ ḳatıl dedikleriñizi saña irsāl edeyim. Eğer ferzendān-ı ‘Osmān’ı taleb ederlerse bu da‘vāya anlar ḥaḳḳ u lāyıqlardır. Saña daḫi gerekdir ki bir emrde ki aña bir Muhācir ve Enşār ittifāḳ edeler. Muvāfaḳat edesin. Ba‘dehu ḳatlı ‘Osmān’ı evlād-ı da‘vā edeler. Tā ḳāḍıya aḥkām-ı ilāhi ve şer‘-i şerif-i risālet-penāhi mücibiyle fayşal bula. Āḫir mektūbda hezeyān etmişsin ki saña ve yārāniña benim ‘indimde yokdur. Meğer şemşir bu sözden ğāyet ta‘cib etdim. Ey ekletü’l-ekbād oğlu ḳaḅı zamānda gördüñ ki evlād-ı ‘Abdü’l-muṭṭalib şemşirden ihāfe eyleye. ‘Acele etme. Ol miḳdār-ı tevfiḳ eyle ki saña erem ve şemşirler göresin ki henüz anlardan cedd ü ḥāl ve birāder ü ‘ammi ve māderiñ ḳanları çekide olmaḳdadır. Ve’s-selām. ‘Ali ‘ibādu’llāhi’s-sālihin çün bu mektūb-ı hidāyet üslūb-ı Mu‘āviye’ye erdi. Muteḥayyir olup ne cevāb vereceğini bilemedi. Āḫir bu iki beyti yazıp irsāl eyledi.

Beyt

ليس بيني و بينك قياس عتاب

غير طعن بالكل و ضرب الرقاب⁸³⁴

Ve Cenāb-ı velāyet-me’ab daḫi cevābında bu āyet-i kerimeyi gönderdi. *İnneke lā teḫdi men aḥbebe ve lākinne’llāhe yehdi men yeşa’ ve ḥüve a’lemü bi’l-mühtedin.*⁸³⁵ Çün el-ḳışsa⁸³⁶ Emirü’l-mü‘minin nāhiye-i Raḳ’a göçüp ve āb-ı Fırāt’dan geçip Ziyād ibn-i Naşr’ı ve Şurayḥ ibn-i Hāni’yi bir fevle muḳaddeme-i leşker eyledi ve Mu‘āviye işitdikde cünūd-ı şeyātın-i Şāmiyān’ıñ ictimā’ına emr eyledi. Ekşer müverriḥin rivāyetiyle yüz yigirmi biñ kişi Dımışk’dan ḥareket ve Ebū’l-A‘ver-i Semme’yi muḳaddeme-i leşker-i nekbet eyledi. Çün Ziyād ibn-i Naşr ve Şurayḥ ibn-i Hāni Ebū’l-A‘ver’e ḳarib oldular. Gördüler a‘dā-yı keşir ve kendileri yesir ve bu ḥālī ‘arz-ı Emir

⁸³⁴ Seninle benim aramda ölçüm, suçlama değil. Hepsinin boynunu vurmak gerekmez.

⁸³⁵ “(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.” Kasas 28/56.

⁸³⁶ çün el-ḳışsa B: A nüshasında yoktur.

eylediler. Ol Һazret daҺi Mālik Eşter'i irsāl buyurdu. Çün Mālik sipāh-ı Ebū'l-A'ver'den ekşerisi helāk olup Ebū'l-A'ver tāb-āver-i muķāvemmet olamayıp firār eyledi. Ve İbn Süfyān Şıffīn'e teveccüh edip Ebū'l-A'ver'i Fırāt hıfzına me'mūr eyledi. Çün Esedu'llāhi'l-gālib (B 137b) ol cānibe gelip nüzūl⁸³⁷ buyurdu. Men'-i ābı gördükde Şa'sa'a bin Sūhāni resm-i risāletle Mu'āviye'ye gönderdi ve buyurdu. Bir kaẓiyye fayşālı için şemşirlerimize şu verdik. Evvel kaẓiyye muhāfaẓa eden mühimdir. Gerekdir ki men'-i āb sevdāsından geçesin.⁸³⁸ Çün Şa'sa'a Mu'āviye nezdine gelip edā-yı risālet etdi. Mu'āviye bu huşūşda müşāvere etdikde 'Ömer ve İbn 'Aş ey Mu'āviye gümān eder misin? Sāķi āb-ı kevşer āb-ı Fırāt'dan teşne ola. ع. زهى تصور⁸³⁹. Velid 'Uķbe eyitdi. Bunların ekşeri katlı-i 'Oşmān'dır. (A 130a) Anlar 'Oşmān'ı şudan men' eylediler. Bizler daҺi men' edelim. Mu'āviye kabūl edip Şa'sa'a'yı redd ile gönderdi. Leşker-i Emir fıkdān-ı ābdān bi-tāb oldular. Mu'asker-i nuşret-i eşerde bir ābın meşki-i bahāsı üç dirheme erdi. Ol dem Mālik Eşter ve Eş'aş ibn-i Kays hıdmet-i Emir'e gelip eyitdiler. Eğer icāzet buyurdularsa ğarb-ı tiğ-ı ābdār ile hūn-ı muhālifān-ı nā-bekārı Ceyhūn'a nūmū-dār edelim. Һazret-i Emir icāzet buyurup Mālik ve Eş'aş on biñ merdiyle mānend-i deryā cūş u ğurūşa gelip Ebū'l-A'ver'e hücūm edip āb-ı 'azab-āşāmı u ğār u ğaşāk-ı Şāmiyān'dan tetħir ve Fırāt'ı zabt edip İslām'ı tesrir eylediler. Mu'āviye lücce-i ıztırāba düşüp 'Ömer ve 'Aş eyitdi. 'Ali ibn-i Ebū Tālib ğaķķında zannın nedir? Eğer ol daҺi bizi ābdan men' ederse ğāl-i müşkil olur. 'Ömer ve 'Aş eyitdi. 'Ali hergiz āb-ı mürüvveti tōkmez. Pes Mu'āviye ğāyet ğacāletle Muķātil ibn-i Zeyd ve Dāvūd ve diğeri ki erkān-ı devletden on iki kişı ol sipihr-i din-i perver-i ğuzūruna irsāl eyledi ki anı iltimās-ı āb edeler. Emirū'l-mū'minin murādların ma'lūm eyledikde buyurdu. Bizler kimseyi āb-ı mübāħdan men' etmeziz. Çün Muķātil ibn-i Zeyd ve Dāvūd diğeri mevā'iz-i Emir'den inşāfa gelip tevbe vü inābetle Cenāb-ı velāyet-me'āb'da ķaldılar. Ve ğayrıları mürāca'at edip Mu'āviye'ye ğāl-i i'lām ķıldılar. Sübūte ermişdir ki vāķı'a-i mezkūrdan şoñra miyānda def'ātle irsāl-i resā'il ve şırāt-ı müstaķime delāletde nice ve sā'il ibrāz eyledi. Lākin Mu'āviye ğarık-i đalāletde şābit ķadem oldu. Nāğār Cenāb-ı Һaydar-ı Kerrār tesviye-i sipāha meşğūl olup sipāh-ı zafer-i destğāhı yedi ķısım eyledi. Her ķısma bir şahşı Emir etdi. Ve Mu'āviye daҺi bu vech ile tertib ķıldı. Şemşir-i đalāleti miyān-beste ve zırh-ı bi-müħr ile ārāste merkeb-i 'ināda pā-nihāde olup müteveccih-i ķıtāl oldu. Her iki ğarafdan şirān-ı pişe-i şecā'at ve nehengān-ı deryā-yı mehābet cūş u ğurūşa geldiler.

⁸³⁷ nüzūl A: B nüshasında yoktur.

⁸³⁸ Bir kaẓiyye fayşālı için şemşirlerimize şu verdik. Evvel kaẓiyye muhāfaẓa eden mühimdir. Gerekdir ki men'-i āb sevdāsından geçesin B: A nüshasında yoktur.

⁸³⁹ Bātıl düşünce ve imkānsız hayalden sakın!

Menkabet, Ravzatü's-Şafâ'da mastûrdur ki çün tarafeyn-i yekdiğer muķābil oldular. Sipāh-ı zafer-penāhdan Hācel ibn-i Āşāl nām bir kimse meydāna gelip mübāzir taleb eyledi. Leşker-i Şāmi'den peder-i Āşāl muķābil oldu. Pederi ve oğlu gürzlerin havāle-i ser eylediler. Āhır birbirlerinden āgāh olup hārbden el çekip döndüler. Ve'l-hāşıl her iki taraftan cem'-i keşir maķtūl olup ceng-i bi-direng ve kan ile rüy-ı zemini gül-renk eylediler. **(B 138a)** Rüz-ı diğēr 'Abdu'llāh ibn-i 'Ömer Haṭṭāb meydāna geldi ve Şehzāde Muḥammed ibn-i Hānife'yi meydāna da'vet eyledi. Esedu'llāhi'l-ğālib bi'z-zāt āña muķābil oldu. 'Abdu'llāh Huffāş'dır. Zū'l-fiķāra tāb-dār olmayıp firār eyledi. Üçüncü gün Hureys ki ğulām-ı Hindi idi. 'Ömer ve 'Āş işāretiyle meydāna geldi. Ve Emir'i da'vet kıldı. Pes Haydar-ı Kerrār gelip bir đarbet-i zū'l-fiķāriyla anı sākin-i dāru'l-bevr eyledi. Mu'āviye melūl oldu. Ve 'Abdu'llāh ibn-i Sa'd'a mevā'id-i mergūbe ile karib verip muķābele-i Şāh-ı Merdān'a terğib etdi. Çün muķābeleye geldikde Haydar-ı Kerrār āña zū'l-fiķār havāle kıldı. 'Abdu'llāh feryād eyledi. Yā Emirü'l-mü'minin ben Mu'āviye değılim. Hile ile cāmesin baña ilbās ve meydāna girmeğı iltimās eyledi. Hāzret-i Emir andan elini çekdi. Pes Mu'āviye nezdine geldikde sūziş eyledi ki muķābele edemedik. Ol eyitdi. Ey Mu'āviye sen cānıñı seversin. **(A 130b)** Ben dağı severim. Maķşad-ı Akşā'da mastûrdur ki dördüncü gün Mu'āviye 'Amr ve Meskūk'u muḥārebe-i Şāh-ı Merdān'a gönderdi. Hāzret-i Şāh evvelā hidāyete da'vet kıldı. Qabūl etmedi. Hāzret-i Emir: *Lā havle ve lā kuvvete illā billāhi'l-'aliyyi'l-'azīm*⁸⁴⁰ deyip başından tutdu ve eyitdi. Nāzar eyle ne görürsün? Feryād eyledi ki va'llāh nār-ı cehennemi görürüm deyip düşdü. Cān bir cehennem oldu. Altıncı gün Muğire bin Hālid ki serdār-ı qabile-i Rebi' idi. Şām'da mālı olmağla piş-i Emir'den ceys-i đalālete gelmiş idi. Akṛabāsından gelip Hāzret-i Emir'e 'arz eylediler. Ol dem Hāzret-i Emir şufūf-ı Şāmiyān'ı şikāften ve Muğire'yi girifte edip akṛabāsına verdi ve buyurdu. Bunuñ mu'āvenetine benim ihtiyācım yokdur. Dilerse nezdimizde qalsın ve dilerse Şāmiyāne olsun. Ravzatü's-şafā'da mastûrdur ki birgün Aḥmer ki ğulām-ı Ebū Süfyān idi. Meydāna geldi. Şāh-ı Merdān'ı da'vet eyledi Şa'sa'a bin Sūḥāni nidā eyledi ki لعنت ايزردى برانكسن باد.⁸⁴¹ ki sen gibi bir şir-i merdiñ muķābelesine gönderdi. Bu eşnāda Şakṛān Mevlā-yı ḥātemü'l-enbiyā idi. Aña muķābil oldu. Derece-i şehādet buldu. Aḥmer ğurūr ile yine Haydar-ı Kerrār'ı da'vet eyledi ve eyitdi. Va'llāh ey Ebū Tālib oğlu qanıñı tökmedikçe meydāndan çıkmazam. Pes ol hāzret meydāna gelip ol kelbiñ bāzūsundan tutup ḥāne-i zeynden zemine öyle urdu ki bi'l-cümle üstüḥ'ānı şikeste vü ḥākla pest oldu. Ba'dehu Küreyb ibn-i Ebr ki mehābet ü qudretle mevşūf ve mübārizān miyānında meşhūr u ma'rūf idi. Meydāna geldi ve İmām 'Ali'yi taleb eyledi. Mürtefi' ve Hāriş müte'ākiben muķābiline

⁸⁴⁰ Güç ve kuvvet, sadece yüce ve büyük olan Allah'ın yardımıyla elde edilir.

⁸⁴¹ Allah'ın lāneti o kimse üzerine olsun!

geldiler. İkisi dağı anıñ elinden şehâdet buldular. Pes Hâzret-i Şâh teveccüh buyurduķda ‘Abdu’llâh ibn-i ‘Adiyy ruḥṣat-ı icâzet alıp aña muķâbil oldu. Âhir ol dağı anıñ elinde derece-i şehâdete erdi. Emirü’l-mü’minin müte’essif olup ve gelip Küreyb’e nuṣṣ u pend eyledi. Te’sir etmedi. Ve bi-muḥâbâ şemşirin ol ḥâzrete ḥavâle kıldı. Ol ḥâzret aña bir zü’l-fikâr urdu ki tâ ḥâne-i zeyn iki pâre⁸⁴² olup (B 138b) dost ve düşmen bu ḥâli gördü. Ol dost u düşmen-şikene ve ol bâzû-yı merd-i efgene aferin ü taḥsin yâd eylediler. Pes Emirü’l-mü’minin mürâca‘at buyurup Muḥammed Ḥanife’yi gönderdi. Küreyb’in ebnâ-yı a‘mâmından biri gelip eyitdi. Ol süvâr ki benim İbn ‘ammimi katl eyledi. Kandedir? Muḥammed Ḥanife eyitdi. Ben anıñ nâ’ibiyim. Ol kişi Muḥammed’e ḥamle kıldı. Muḥammed Ḥanife *radıya’llahu ‘anh* ḥamlesin redd edip⁸⁴³ bir ḍarbet-i şemşir ile helâk etdi. El-ḥâşıl Küreyb’in akrâbasından sekiz nefer Muḥammed Ḥanife elinden maķtûl oldu. Keşfü’l-ğamme rivâyetinde Küreyb’in katlinden soñra Mu‘âviye etbâ’ından üç kişi Şâh-ı Velâyet mübârezetine geldiler. Üçü dağı merd oldular. Ba‘dehu Emirü’l-mü’minin buyurdu. Mu‘âviye kandedir? Meydâna gelsin ki şecâ’atden dem ururdu. Dediler. Ey Mu‘âviye ‘Ali ibn-i Ebû Tâlib seni taleb eyler. Mu‘âviye ḥâcet yokdur. Ğurve bin Dâvûd’ı göndereyim. Çün Ğurve bin Dâvûd bi-pâk-i meydâna geldikde bir ḍarbetle helâk oldu. Ba‘dehu Ḥâzret-i Emir buyurdu. Ol zamân ‘Abdu’r-raḥmân ibn-i Ḥâlid meydâna gelip mübâzir taleb etdi. Mâlik Eşter aña muķâbil ve bir zaḥm-ı ḥâ’il urup firâr eyledi. Mu‘âviye nezdine gelip eyitdi. Bizlerde ḥûn-ı ‘Oṣmân’ı taleb etmeğe liyâķat kalmadı. Mu‘âviye eyitdi. Muḥârebe-i yek-rûz âteş-i ihâfeyi sende efrûz (A 131a) eyledi. ‘Abdu’r-raḥmân eyitdi. Sen bâ-ferâġat bâl-i temâşâ-yı cidâl eylersin. Ve bizler ta’n-ı nize ve şemşir-i tire giriftârız. Niçin meydâna gelmezsin? Mu‘âviye ḥande edip ve meydâna gelip ḳabile-i Hemdân’dan mübâzir taleb eyledi. Sa’d Hemdâni gelip ḥamle eyledi. Mu‘âviye pençe-i ‘ikâb-ı ‘anķâ mânend-i zâġ firâr edip döndü. Bu taraḑdan Mâlik Eşter gelip taleb-i mübârezet ve izḥâr-ı celâdet eyledi. ‘Abdu’llâh ibn ‘Ömer ve ‘Âş muķâbil olup Mâlik Eşter olduġunu bildikde eyitdi. Ey ‘ammi eġer bilmiş ola idim saña muķâbil olmazdım. Ruḥṣat ver ki mürâca‘at edeyim. Mâlik eyitdi. ‘Âr etmez misin? ‘Abdu’llâh eyitdi. Zillet-i ‘âr terk-i ḥayât-ı şi‘ârdan esheldir. Mâlik aña ruḥṣat verip geldikde Mu‘âviye serzeniş etdi. Niçin bu mertebe ḥavf eylediñ? Mâlik ile seniñ farķıñ yokdur. ‘Abdu’llâh eyitdi. Ya sen niçin anıñ ḥarbine gitmezsin? Mu‘âviye eyitdi. Ben ol kimseniñ muķâbiline vardım ki Mâlik’dan kem deġil idi. ‘Abdu’llâh eyitdi. Toġru dediñ ama aña muķâbil olduķda mânend-i rûbâḥ firâr edip hemân gelip ḥaymeñde penâh eylediñ. Mu‘âviye eyitdi. Kâsem ol Ḥudâ’ya ki muķâbilde ‘Ali dağı olsa ḳaçmazam. Bu eṣnâda Ḥâzret-i Emir nidâ eyledi ki ey ekletü’l-ekbâd oġlu

⁸⁴² iki pâre B: dü nime A

⁸⁴³ edip A: eyledi B.

h n-ı m sl m na b di olma. Meyd na gel. M b rezet edelim. Her kim g lib ge­le h k met a na verile. Mu‘ viye h m ş g y  mu  bele-i Őirde bir m ş oldu. ‘Abdu’ll h eyitdi. Ey Mu‘ viye g  t r-ı muvafık-kird r olmak gerekdir ki Mu‘ viye a l  cev b vermedi. Meyd na daği girmedi. H zret-i Emir gördü. Mu‘ viye gelmez. Hem n (B 139a) h c m-ı a‘d  edip meymene v  meyserelerin peri  n ve ibr z-ı cel det-i ni  n gösterip m r ca‘at buyurdu. ‘Abdu’ll h bu Őec ‘ati  m   hededinden Mu‘ viye’yi müteğayyir görüp eyitdi. Sa‘d’   mu  belesinden g riz n Emirü’l-mü‘minin h c mundan lertz n olduğ. Bilmezem ki bu mühim ne vech ile tem it bulur? Mu‘ viye ğazaba gelip ‘Ömer ve ‘   a eyitdi. Görür m s n o lu  ne söyler? Ömer ve ‘   eyitdi. T  ru söyler. M n sib değildir ki ‘Ali seni da‘vet ede ve sen ic bet etmeyesin. Meğer sende hil fet sevd sı vardır ki benim  atlime ‘azimet edersin. Va’ll h hiç kimse görmedim ki ‘Ali’ni  elinden  al   ola. Bu h le mu  arin Cen b-ı Emir tebdil-i c me edip meyd na geldi. ‘Ömer ve ‘   fark edemeyip mu  abil oldu. H zret bir mi d r yan verip anı dilir eyledi. Ömer ve ‘   kesb-i ces ret edip bir a   adem ileri geldi. Ve dedi. Ey ‘O m n’     tilleri c mle izi ya ti  ve nize rize rize edeyim. Eğer ‘Ali daği olursa da H zret-i Emir a na teveccüh buyurduğda der  al a az-ı güriz ve terk-i cenk-i sitiz eyledi. Ol dem H zret-i Emir d men-i zırhına bir nize urup ‘Ömer ve ‘   bildi ki  al     bil değildir. Kendisin merkebinden zemine bır k p ve ayakların yukarı çaldırıp ‘avret ma ali münkeşif olmağla h zret r -gerd n oldu. ‘Ömer ve ‘   daği bu h le ile  urtuldu. H zret-i Emir buyurdu. Yürü ‘avreti  reh -kerdesi olduğ. Pes ‘Ömer ve ‘   infi‘ l-i tem mla Mu‘ viye nezdine geldi. (A 131b) Mu‘ viye anı  a‘n- miz kel mlar ile istihz  eylerdi. Ke   ’l- amme’de ma   rdir ki birgün Emirü’l-mü‘minin Mu‘ viye’ye meyd na okudu. Be  r ibn-i Ert b ki m b rezetle me   r idi. Mu  abil oldu. H zret-i Emir h mle eyledikde keşret-i h vfından ol daği ‘Ömer ve ‘   gibi zemine atılıp ‘avret ma alli a ılma la ol h zret  az -ı eb  r edip m r ca‘at buyurdu. Be  r    r b ile fir r etdikde a   b Cen b-ı vel yet-me‘  b’a ‘arz etdiler ki y  Emir bu kişi Be  r ibn-i Ert b’dır. ‘ d vet-i ehl-i beytde mişli n -y bdır. Niçin  atl eylemedi ? H zret buyurdu. Bır   n anı ki H d ’ni  l ‘neti üzerine olsun. Mu‘ viye Be  r’e daği h nde edip eyitdi. *L  be’si ‘aleyk fe ad nezli’l-‘ mr*. R z-ı diğer  ar r n m bir pehliv n gelip ‘Abb s’ı *rağıya’ll hu ‘anh* meyd na okudu. H zret-i ‘Abb s gelip her ikileri piy de bir müddet ke  ke  edip nih yet H zret-i ‘Abb s anı  atl eyledi. Ba‘dehu iki merd ‘anid-i Mu‘ viye’den mev ‘id ile gelip ‘Abb s’ı taleb eylediler. H zret-i Emir ‘Abb s’   esbine s v r olup geldi. Birini miy nından d  nime ve di erin ayakdan düşürüp n r-ı cehenneme ilk  eyledi. Rav at ’   af  da ma   rdir ki m b zir n-ı Ő miy n’dan bir merd ki g y  m b rezetde m nend-i Şad ferd idi. Geldi. Ve ti -ı ‘Abb s’la merd oldu. Bir deri H mza gelip  henk-i ceng H zret-i Emir esb-i ‘Abb s’la (B 139b) mu  abil olup cih nı a na teng etdi.

Ba'dehu 'Ömer ve İbn 'İsā 'Abbās zannıyla gelip hamle eyledi. Hâzret-i Emir anı daği iki päre⁸⁴⁴ eyledi. Şöyle ki nısfı zemine düşüp ve nısfı hâne-i zeynde kaldı. Sipāh-ı Mu'aviye bu hâli görüp 'Ömer ve 'Āş eyitdi. Bu kār-ı dārbet Hāydar-ı Kerrār'dır. Mu'aviye qabūl etmedi. 'Ömer ve 'Āş eyitdi. Emr eyle temām-ı sipāh aña hücūm edeler. Eğer rū-gerdān olmaz ise 'Ali'dir. Pes Mu'aviye emr edip bi'l-cümle sipāh hücūm eylediler. Ol nūr-ı kıdem i'rāz etmeyip şābit-qādem oldu. Bildiler ki 'Ali'dir. Bir baden-i sipāh-ı nuşret-penāh daği erişip hārb-i 'azīm etdiler. Ol hārbde otuz üç nefer dārbet-i zū'l-fiķār ile sākīn-i dārū'l-bevr oldular. Rūz-ı diğēr leşker-i Mu'aviye'den Muḥārīķ ibn-i 'Abdu'r-raḥmān meydāna gelip mübārezet taleb eyledi. Sipāh-ı emir'den Mü'min ibn-i 'Abdū'l-murād'ı muķābil kıldı. Ve derece-i şehādet buldu. Ve birāderi Meslem gelip ol daği şerbet-i şehādet nūş etdi ve iki müslümān daği gelip anlar da şehid oldular. Muḥārīķ mükerrer mübāzir taleb eyledi. Ol dem ol Şir-i pişe-i velāyet gelip bir dārbetle anı ihlāk buyurdu. Ba'dehu Muḥārīķ'ın intikāmı kaşdıyla yedi nefer geldiler. Cümlesi dārbet-i zū'l-fiķār ile 'azm-i saķar kıldılar. Pes bir kimse cesāret edemedi ki meydāna gele. Maķşad-ı aķşā'da mezkūrdur ki Şıffın muḥārebesiniñ yigirmi altıncı⁸⁴⁵ günü 'Ammār Yāsir *rağıya'llāhu 'anh* 'azm-i rezm eyledi. Ve hamleler edip Hāriş nām bir şahşı qatl eyledikde hāreket gālib olup bir miķdār şu istedi. Bir kāse leben⁸⁴⁶ getirdiler. Hāzret tekbir edip ol şirden bir miķdār tecerru' buyurdu. Eyitdi. Hāzret-i Resūla'llāh haber vermişdir ki ey 'Ammār seniñ qātiliñ cehennemidir. Ve qātliñ Cebrā'il ve Mikā'il miyānelerinde ola. 'Alāmet-i şehādetiñ oldur ki bir miķdār şu dileyisin. Şir (A 132a) getireler. Baña yaķın ḥāşıl oldu ki vaķt-i şehādetimdir. Pes kıtāle āğāz eyledi. Yesār nām bir müdbir pehlivāna bir nize urup 'Ammār bi-tāb olup ayakdan düşdü. Aşḥābdan ol müdbiri helāk eylediler. Müstaķşi'de İbn 'Avf'dan mervidir ki Mu'aviye eyitdi. Her kim 'Ammār'ın başını getirirse bir enbān dirhem vereyim. Velid ibn-i 'Utbe ki birāder-i İbn 'Affān idi ḥ'ār-ı selūni ile ol ser-i sa'ādeti getirdiler. Her ikileri daği du'ā kıldılar. Mu'aviye anları 'Abdu'llāh ibn-i 'Ömer ve 'Āş'a gönderdi. 'Abdu'llāh Velid'den su'āl eyledi ki 'Ammār'ı ne vech ile qatl eylediñ? Velid eyitdi. Bir hamle ile öldürdüm. 'Abdu'llāh eyitdi. Sen değılsin. Pes Sülūki'den su'āl eyledi. Dedi bir hamle urdum. Kārger olup merkebinden düşdü ve eyitdi. Necāt bulmaz ol kişi ki miyān-ı Cebrā'il ve Mikā'il'de bu fi'le cūr'et ede ve bu kelāmı söylerdi. Yemin ü yesārına nazar eylerdi. Pes ben başını kesip getirdim. 'Abdu'llāh eyitdi: *Hāze'l-cerab ve'l-beşri bi'l'azāb*. 'Abdu'llāh'ın bu kelāmı Mu'aviye'ye erişdikde dedi. Yā 'Abdu'llāh niçin böyle söylersin? 'Abdu'llāh eyitdi. Bu miķdār söze rāzı ol ki saña (B 140a) refikiz. Hāzret-i Resūl'den istimāc

⁸⁴⁴ iki päre B: dü nime A

⁸⁴⁵ yigirmi altıncı A: B nüshasında yoktur.

⁸⁴⁶ leben A: lebenin B.

eyledim. Māni‘ olma. Mu‘āviye eyitdi. Ne dürlü işitdiñ? Dedi. Ol hāzret buyurmuşdur ki: *teḳallükül el-fi‘etü’l-bāḡiyetü*. Mu‘āviye eyitdi. ‘Ammār’ıñ ḳātili ol kimsedir ki anı getirdi. ‘Abdu’llāh eyitdi. Bu taḳdirce Ḥamza’nıñ ḳātili Ḥāzret-i Resūl’dür. Mu‘āviye bu kelāmdan rencide olup üç gün ‘Abdu’llāh’a söz söylemedi. Bu taraftan Emirü’l-mü‘minin ‘Ammār’ıñ fevtinden müte’ellim olup buyurdu. Her kim müte’ellim olmaya ol kimse İslāmiyet’den behre bulmaya. Ḥudā Te‘ālā ‘Ammār’a rahmet etsin. Her vaḳt ki ḥıdmet-i Resūl’de üç kişi görürdüm. Dördüncü ‘Ammār idi. ‘Ammār’a bir nevbet behişt vācib olmadı. Belki nice nevbet vācib oldu. Emirü’l-mü‘minin namāzın kılıp yed-i mübārekleriyle ḳabre vaḳ‘ eyledi. ‘Ömr-i şerifleri ḳavl-i eşahḥda ṭoḳşan bir sāl idi. Şāhib-i Ḥadiḳa eydür. Yüzden mütecāviz ve Mervān Ḥakem elinden rütbe-i şehādeti ḥā’izdir *rahmetu’llāhi ‘aleyh*. Maḳşad-ı aḳşā’da maşṭürdür ki Ebū’l-Hüseyim şühedā cümlesindendir ki nuḳabā-yı Enşār silkinde idi. Şāhib-i Müstaḳşi ve İmām Yāfi‘i rivāyetiyle Seyyidü’t-tā’ibin Üveys-i Ḳarāni ki faḳl-ı şerḥ ü beyāndan müstaḡnidir. Bu ma’rekede Mu‘āviye elinden şehid oldu. Ḥabibü’s-Siyer’de maşṭürdür ki birgün Üveys-i Ḳarāni kenār-ı Fırāt’da vuzū‘ ededi. Āvāz-ı ṭablı istimā‘ edip ve su’āl eyledi. Dediler. ‘Ali ibn-i Ebū Ṭālib Mu‘āviye ḥarbine gider. Ḥāzret-i Üveys eyitdi. Hiçbir tā‘at nezdimde ‘Ali Murtaḳā’ya mutāba‘atdan bihter deḡildir dedi. Hemān leşker-i zafer-penāha gelip şeref-i mutāba‘atla ser-firāz ve āḥir şehid olup murḡ-ı rūḥu firdevs yerinde āşiyāne-sāz oldu. *Rahmetu’llāhi ‘aleyh*. Ma’lūm ola ki çün muḥārebe-i Şıffīn imtidād etdi. Nāmdārın ‘Irāḳ ve Şām’dan bir cem‘-i keşir tā‘m-ı şemşir oldular. Ve heriṣe pür nūr-ı envār-ı zafer ‘ilm-i Şāh-ı Velāyet’e nūr u fer verdi. Ve Mu‘āviye āşār-ı ‘acḳ ü inkisārı gördükde ve ṭarik-i ḥileye sülūk edip Ḥāzret-i Emir’e bir nāme irsāl eyledi ki eḡer ben ve sen bile idik ki muḥārebe bu mertebeye ere herḡiz mübāşeret etmez idik. Maḳā mā maḳā şimdi şalāḥ oldur ki muşāleḥe edelim. Nitekim bizler bekāmıza ümidvārız. Sen daḡi ümidvārsın. Nitekim bizler mevtden ḳorḳarız sen daḡi ḳorḳarsın. (A 132b) Aḡyārdan ḳoḳları maḳṭūl oldu. Eḡer bisāṭ-ı ḥarb muntavi ve nirān-ı ceng muntafi olmaya baḳiyetü’s-seyfe bir kimse ḳalmaya. İmāret-i Şām’ı baña müselleḡ ṭutup ve teklif-i mutāba‘at buyurmayasın. Zirā ki her ikilerimiz evlād-ı ‘Abd-i Menāf’ız. Miyānemizde farḳ yoḳdur. Ve’s-selām. Çün nāme Cenāb-ı Emir’e erdi. Cevābında buyurdu ki me’āl-i meḳṭubuñ vāzıḥ u baḡi ve ‘ināda isrārıñ lāyıḥ oldu. Demişsin ki ben ve sen kāriñ bu mertebeye ereceḡini bile idik herḡiz şürū‘ etmez idik. Bilmiş ola ki ben herḡün kār-ı firāra senden mā’il-terim. Ve yine demişsin ki ḥavf u recāda berāberiz. Böyle deḡildir. Zirā ki sizler ehl-i şirk ve mülhidler ve bizler erbāb-ı din ve muvaḥḥidleriz. Ve iltimās-ı meḳṭūb-ı (B 140b) Şām bi-mutāba‘at ḳabūl olunmaz. Ve yine demişsin ki ben ve sen ‘Abd-i Menāf’ız. Eḡer sen fi-l-ḥaḳıḳa Ebū Süfyā’nıñ oḡlu iseñ ṭoḡrudur. Ama ḡalaṭ oldur ki ‘Abdü’s-şems Ḥāşim mertebesinde

değildir ve harb-i ‘Abdü’l-muṭṭalib’e mişāl ve Ebū Süfyan Ebū Tālib’e mişāl olmaz. Ve sen daḥi benimle müsāvāta ḳādir değilsin. Zirā ki ṭalīḳ-i evlād ṭalīḳ-i sālīk mesālīk-i ṭarīḳ ile berāber olmaz. Sen baña ne İslām’da sābīḳ ve ne muḥāceretde muvāfīḳsın. Ve ben İbn ‘amm ve birāder-i meḥḥar-i ‘Arab u ‘Acem’im. Ve anıñ vārişi ve ḥalifesiyim. Ne fażilet ile mu‘āraza edebilirsin? Benim Ḥazret-i Resūl’e nisbetim Mūsā’ya Hārūn’uñ nisbetidir. Eđer ebvāb-ı peyember mühr-i ḥātem-i enbiyā ile maḥtūm olmaya idi nitekim velāyet-i ḥāşla mevşūfum. Nübüvvet-i ‘āme ile daḥi ma‘rūf olurum. Cenāb-ı vāhibü’l-‘aṭyā benī teşrifāt-ı āyāt-ı bā-berekātıyla şeref-saḥt ve rāyāt-ı ‘ināyātın üzerime endāḥte buyurmuşdur. Ebnā-yı enām bizim evlād-ı kirāmımızla berāber olamazlar. Ḥatırına gelmeye ki ḳitāl ü cidālden baña melāl gele. Ehl-i ‘Arab’a sa‘ādet ü muvāfaḳatım müsā‘id olmaya idi. Belālara mübtelā olalar idi ki andan ḥā’il-ter ü müşkil-ter bir belā bulunmaya idi. *Ve se ya’lemüllezine zalemū eyye munḳalebin yenḳalibun.*⁸⁴⁷ Ve’s-selām. Çün bu mektūb-ı feşāḥat u üslūb Mu‘āviye’ye erdi. Ve maẓmūn-ı sıdḳ-ı maḳrūnunu gördü. Muşāleḥeden ḳaṭ‘-i ümid eyledi. Rūz-ı diđer ḥürşid-i enver feẓā-yı sipihr-i aḥzarda livā-yı ziyā kes-terin ḳaldırdı ve āfītāb-ı ziyā-tāb zulmet-i sipāh-ı Şāmiyān’ı perişān edip cünūd-ı ziyā vürüduyla feẓā-yı ‘ālemi ṭoldurdu. Ol dem Ḥazret-i Emirü’l-mü‘minin Ḥaydar-ı Kerrār destār-ı sa‘ādet-i āşār Aḥmed-i Muḥtārı serinde ve dir‘-i pūşide şer‘an birinde şemşir-i ḥuceste-i şemā’ili düşuna ḥamā’il edip tāziyānesin aldı ve merḳūb-ı sa‘ādet-i maşḥūbına süvār olup her iki şaff miyānına ḥarām ve bir ḥuṭbe-i naşīḥa zebān-ı ilham-ı beyānından ifāza-i ihtirām buyurup aşḥāb hidāyet-i intisābın şabr u şebāta vaşıyyet ve muḳātele-i erbāb-ı ‘inād ve şeqāvete tahriẓ ü taḳvit buyurdu. Serdārān-ı sipāh-ı Ḥicāz mülāzemet-i Emir ile ser-firāz olup iki biñ nefer kār-ı dide-i süvārıyla tiğlerin keşide ḳılıp Şāh-ı velāyet-penāḥ’la ‘inān-ı ‘azimetlerin ehl-i ḡavāyet cāniblerine mün‘aṭif eylediler. Ve mişāl-i şir-i zebān ve mānend-i pil-i demān Şāmiyān-ı miyāne girişip ḥamle-zenān oldular. Ve ancılayın ḳan tökdüler. Ḥāric-i taşavvur ve birūn-ı (A 133a) tefekkür idi. Bu büzrden sipāh-ı Mu‘āviye nāmerd-i perişān ve pūr derd olup bāzū-yı iḳtidārı ḥareketden ḳaldı. Mu‘āviye ‘Ömer ve ‘Āş’a eyitdi. Bugün ‘urvetü’l-vuşḳa şabra el urmaḳ gerekdir. ‘Ömer ve ‘Āş eyitdi. Bugün ölüm ḥaḳdır ve ḥayāl-i ḥayāt bāṭıl-ı muṭlaḳdır. Eđer Murtaẓā ‘Ali bu cümleye bir daḥi ḥamle ederse leşkerimizden eşer ḳalmaz. Şübūta ermişdir ki ol günde āteş-i cidāl-i ḡāyetle iştī‘āl edip ḥūn-ı mānend-i Ceyḥūn seyl-zede-i deşt-i hāmūn oldu. Hergāḥ Şāmiyān (B 141a) firāra şitābān olurlardı. Ta‘ḳibden Ḥazret-i Emir men‘ eylerdi. İşb‘-ı Benāne ve ba‘zıları eyitdiler. Yā Emirü’l-mü‘minin bizler bu vech ile zafer-yāb oluruz ki ta‘ḳibden men‘ eylersin. Mübāreke bizim sipāhımız hezimet bulsa anlar ta‘ḳibden el çekmezler.

⁸⁴⁷ “Zulmedenler hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir.” Şuarā 26/227.

Buyurdu. Anlar kitāb-ı ilāhi ve sünnet-i risālet-penāhi ile ‘amel etmezler. El-kışsa ol gün harb müştedd ve cidāl ü kıtāl mümted oldu. Tā ol vakte değin ki hürşid-i hançer güzār-ı mehābet-kār-ı kirdārdan endişe edip raht-ı iķāmetin pinhān hāne-i mağribe getirdi. Ruhsār-ı zamān dil-i ‘āşiyān Şāmiyān mişālî tire vü tariķ olup zulmeti basit-i zemine yetirdi. Her iki taraf harbden el çekmeyip tiğ-ı dırağşān u sinān hūn-efşān-ı kıyāmetden bir nişān oldu. Şikātdan bir cemā‘at rivāyet ederler ki ol gece ki leyletü’l-herir demekle mevsūm idi. Cenāb-ı velāyet-me‘āb her kimi ki қatl eylerdi ve bir tekbir ederdi ve bir kimse ‘aded-i tekbirāt-ı Emir’i hıfz edip pes āfītāb-ı tālî‘ ve ‘aded-i tekbirāt beş yüz yigirmi üçe bālîğ oldu. Müstaķşi’de Ebū Sa‘id Sem‘ānî’den mervidir ki Mu‘āviye eyitdi. Leyletü’l-herir’de dilberān-ı Şām zebān-ı tazarru‘ vü zārıyla eydürlerdi ki ey müselmānān Hudā’dan қorқuñ. Bir nice қanlar tōkūldü. Bāri bundan şoñra terk-i ceng edesiz. Menāhicü’s-sālikin’de maştūrdur ki ol gecede tarafeynden otuz biñ kişı maқtūl oldular. Ve Keşfü’l-gamme’de maştūrdur ki maқtulān otuz altı biñ kişidir. Mu‘āviye ‘Ömer ve ‘Āş’a eyitdi. Birgün bir hile edesin merdümān selāmet bulalar. ‘Ömer ve ‘Āş herkesi nizelerine kelām-ı қadimi rabt edip nidā edeler ki ey sipāh-ı Hicāz kelāmu’llāha penāh getiriñ. Ve siziñle Qur‘ān’ıñ aḥkāmıyla ‘amel edelim. Mu‘āviye pesend edip ve emr edip Şāmiyān nizeleri üzere muşḥaf-ı şerifi rabt eylediler. Ve nidā қıldılar ki ey gürūh-ı Hicāz u I‘rāķ işbu kelām-ı ilāhi bizler ve sizler taşdıķ eyleriz. Aḥkāmına rızā-dād ve evāmîr ü nevāhiden her ne buyurdularsa muṭî‘ vü münķād olalım. Çün ol қavm bu mekr-i şa‘bda fikri eyitdiler. Eş‘aş ibn-i Қays ki müşāhid-i Emirü’l-mü‘minin cümlesinden idi. Huzūr-ı emir’e gelip gördü ki meyyitle ḥamleler ve tekbirler eder ve yārān-ı vefā şî‘ārātını ḥarbe terğib ve evlād-ı Hāşim her cānibden nirān-ı ḥarbe sūziş-i tertib ederler. Hāy hūy her seviyeden āsmāna reside ve gerd ü ğubār⁸⁴⁸ kār-rāz-ı şa‘şa‘a-i hürşid-i pūside қılmış. Pūser pederden ve pederlerden bi-ḥaber olmuş. Eş‘aş eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin bu қadar ta‘cil etmeyesin. Buyurduñ tā ol қadar ḥarbi ederim. Rāh-ı rāsta geleler. Ve kitāb-ı Hudā ve sünnet-i Muḥammed Muşṭafā ile ‘āmil olalar. İşte maṭlūb ḥāşıl oldu. Kelāmıñla muğāyir ṭariķe gitme ve bunlar (B 141b) kelime-i tevḥidi қā’il ve ḥaṭāları için ve nedāmet-i tevbeye (A 133b) mā’ildir. Bunlara merḥamet eyle. Eğer қabūl etmeyesin қasem ol Hudā’ya ki gürūh-ı I‘rāķ’dan ḥiçbir kemān-dār anlara oқ atmayalar ve seniñ kelāmıñı işitmeyeler. Ol ḥazret buyurdu. Ey Eş‘aş bilirsin ki benim ‘arżım bunları қalāletden ḥidāyete geleler. Ama bu cemā‘at öyle değildir ki sen zann eylersin bunca müddetdir ki nuşḥ u pend eyledik. Te’sir etmedi. Hālā mağlūb oldular. Bu hile tezvirlerini derpiş қıldılar. Zinhār bunlarıñ lābelerine hile vü desiselerine girifte olma. Kārıñda dā’im-i şābit ol. Hālā fütūḥāt u nuşret bizim

⁸⁴⁸ gerd ü ğubār A: gerd-i ğubār

cānımızdadır. Seniñ gibi bir serdārıñ ağızından bu kelāmı işideler. Mucib-i helāl-i ‘āzım ve bā’ış-i saķāmet-i vaķımdır. Eş’aş eyitdi. Ma’āza’llāh bu cemā’at ki bizi kelāmu’llāha da’vet edeler. Ve bizler itā’at etmeyevüz. İcāzet buyur. Mu’āviye’yi göreyim. Ve nice hāle ereyim. Ol hāzret buyurdu. Nice hāl benim ma’lūmumdur. Bundan soñra gerek Mu’āviye’yi gör ve gerekse görme. İhtiyārıñ eliñdedir. El-kışsa Eş’aş’ıñ mübālāğasıyla Hāzret-i Emir muhārebeden el çekdi. Ba’dehu beyne’l-ferikayn hükm-i Qur’ān’a karar verildi. Bu eşnāda ‘Abdu’llāh Hāriş-i Tā’i ki yigirmi yıldan beri vuzū-ı şalāt-ı ‘ışā ile şabāhı edā ederdi. Leyletü’l-herir’de on altı zaķm-ı mühlik işābet edip hayme-i Emir’e geldi. Hāzret-i Emir ihtirām-ı temāmla eyitdi. Yā ‘Abdu’llāh kendiñi nice bulursun? Dedi yā Emirü’l-mü’minin ‘ömründen bir günden ziyāde qalmamışdır. Hāzret-i Emir’iñ mübārek gözlerinden yaş revān olup buyurdu. Yā ‘Abdu’llāh gönlüñü hōş tut ki rahmet ile me’cūr u mağfıret eyle. Mağfūr ve şühedā-yı kibār ile maşşūr olursun. ‘Abdu’llāh eyitdi. Yā Emirü’l-mü’minin işitdim. Aşhābıñ maķām-ı hilāfa gelmişler ve Mu’āviye ile şulhe kıyām kılmışlar. Zinhār anlarıñ kavliyle ‘amel etmeyesin. Ve muhārebeden eliñi geri tutmayasın. Ol hāzret buyurdu. Ey ‘Abdu’llāh kañı nāşır ve mu’iniñ istizhārıyla harbe ictisār edeyim. Bilmez misin ki Hāzret-i Resül’ün kırķ peygamberce kuvveti var idi. Üç yıl izhār-ı da’vet eyledi ve yine on yıl miķdārı kıtāl ü cidāl kılmadı. Ba’dehu a’vān u Enşār’ı tekeşşūr etmek ile cihāda me’mūr oldular. Ve şimdi baña daķi hevādārın cem’ olurlar ki ictihādı muhķem ve illā sa’y u ğayreti kem eylerim. Ey ‘Abdu’llāh Hāzret-i Resūla’llāh ölmüş olacaķ. Bi’l-cümle vaķāyi’dan baña haber vermişdir. Ben şikāyet-i kavmi bārgāh-ı ‘izzete ‘arz eylesem gerekdir. Ben ol emre kıyām etmem ki dā’ire-i imāmetden taşra ola. ‘Abdu’llāh eyitdi. Şehādet eylerim ki İmām ber-haķk u hālife-i muṭlaķ ba’d-ezin senden ğayrı kimse yokdur. Zehi sa’ādet ol kişie ki saña itā’at eyleye.

Beyt

کسی که دست بدامن حیدر و آتش

نزد بساکه بدنجان کند فکار انگشت⁸⁴⁹

El-kışsa çün Emir muşālehe-i ta’yin-i hākemeyn ile qarār-gir oldu. Mu’āviye haber gönderdi ki ben kendi cānibimden ‘Ömer ve ‘Āş’ı hükme qarār⁸⁵⁰ eyledim. Emirü’l-mü’minin buyurdu. Benim tarafımdan daķi ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās hükm eyleye. Mu’āviye qabūl etmeyip Ebū Mūsā Eş’āri’dan ğayra rāzı değıliz dedi. Çok kıl u qālden soñra Ebū Mūsā ğuşe-i inzivāya çekilmiş

⁸⁴⁹ O kimse ki Haydar ve onun ailesinin eteğinde oldu. Çok yakında parmağının yarasını ağızına alır.

⁸⁵⁰ karar B: maķarr A.

idi. Getirdiler. Çün Emirü'l-mü'minin eşrâf-ı I'râk ile miyân-ı mu'askerde bir mecma' (B 142a) (A 134a) edip bir veşiqa kaleme aldılar. Kâtib Esedu'llâhi'l-gâlib 'Abdu'llâh ibn-i Ebi Râfi' idi. Yazdı ki: *hazā mā sāleha 'aleyh Emîrû'l-mü'minîn 'Ali ibni Ebî Tâlibin*. Mu'aviye eyitdi. Nâ-merd olayım eğer 'Ali'ye Emirü'l-mü'minin dersem. Hâzret-i Emir eyitdi. Allahu ekber şadağa Resûla'llâh bu kažiyyeniñ nażiri benim elimde vâkı' oldu. Rûz-ı Hıdri'de de ki muşâlehe-nâme yazardım ki bu Muḥammed Resûla'llâh'ın şulḥ-nâmesidir. Birisi eyitdi. Resûla'llâh lafzını qaldır. Eğer biz Resûla'llâh olduğunu bile idik imân ederdik. Hâzret-i Resûl buyurdu. Yâ 'Ali “*fe inne leke yevmen mişle hâze*.” Bugün ol günüñ mişlidir. Ey 'Abdu'llâh Mu'aviye'niñ dediği vech ile taḥrir eyle. Pes 'Abdu'llâh yazdı ki 'Ali ibn-i Ebû Tâlib'in muşâlehe-nâmesidir ki ferikayn râzı oldular. Tâ ḥükm-i ilâhi'ye kıyâm ve maẓmûn-ı âyât-ı 'amele ihtimâm edeler. Çün veşiqa temâm oldu. Esâmi-i şâhideyni şebt eylediler. Mâlik Eşter râzı olmadı. Mu'aviye ile dürüş kelâmlar söylediler. Emirü'l-mü'minin Mâlik'e teskin verip eyitdi. Ey benim muḥibb-i yek-rengim öyle maḳarr olmuşdur ki bu tã'ifeden ehl-i beyte nice zararlar erişe. El-kışsa qarâr ḥükmünden soñra Emirü'l-mü'minin Kûfe'ye ve Mu'aviye Şâm'a geldi. Ve qarâr verdiler ki Ebû Mûsâ a'yân-ı Hicâz'dan bir tã'ife ve 'Ömer ve 'Âş ma'ârif-i Şâm'dan bir fırqa ile Devmetü'l-cendel'e ki I'râk 'Arab ve Şâm miyânında bir mevzi'dir. Cem' olalar ve emr-i ḥilâfete ḥükm edeler. Pes gelip bir ḳabre vaẓ' eylediler. Ebû Mûsâ 'Ömer ve 'Âş'a eyitdi. Yürü minbere şu'üd eyle. Ol qarârı ki miyânemizde vermiş idik. Beyân kııl. 'Ömer ve 'Âş eyitdi. Ma'âza'llâh ben taḳdim eyledim. Zirâ ki sen efḳalsin. Pes Ebû Mûsâ minbere şu'üd edip ba'dehu ez-ḥamd ü şenâ dedi. Eyyühe'n-nâs tarraḳa-i ḥâl-i re'âyâ veistirâhat-ı aḥvâl-i berâyâ aña menûṭdur ki 'Ali Murtaẓâ ve Mu'aviye'yi ḥilâfetden ḥâl' edip bu emri şürâya ihâle kılavüz. Tâ ki İslâm her kimi şâyeste bileler anı ḥalife kılalar. Ve ḥâtemin çıkarıp eyitdi. Ben 'Ali ve Mu'aviye'yi işbu ḥâtem gibi ḥilâfetden ihrâc eyledim deyip minberden indi. Pes 'Ömer ve 'Âş çıkıp eyitdi. Eyyühe'n-nâs Ebû Mûsâ şâhib-i ḥilâfetden ihrâc ve ib'âd ve ben şâhibimi müsned-i ḥilâfete iḳ'âd etdim. Zirâ ki Mu'aviye 'Oşmân'ın vâlisidir. Ebû Mûsâ feryâd eyledi ki böyle qarâr vermedik. Lâ'net 'Ömer ve 'Âş'a ki baña firib verdi. 'Ömer ve 'Âş daḫi aña şetm eyledi ki sen niçin ḥilâf-ı vâkı' ḥükm eylediñ? Pes miyân-ı merdümânda şûriş-i 'azim olup ekşer muḥibbân Şâh-ı Merdân dilediler. Ebû Mûsâ 'Ömer ve 'Âş'ı ḳatıl edeler. Bir kimse gelip Ebû Mûsâ'ya tâziyâne urdu. Ve kâr-ı maḫale erdi ki kıtâl fâhiş ola. Âḫir 'Abdu'llâh İbn 'Abbâs ve 'Adiyy bin Ḥâtem mâni' oldular ki Emirü'l-mü'minin icâzet olmadıḳça cã'iz değıldir dediler. Tercüme-i Müstaḳşide maşṭûrdur ki kažiyye-i mezkûrdan soñra merdümân dört fırqa oldular. Bir fırqa eyitdiler. *Lâ ḥükme illâ lillâh*⁸⁵¹ ve bu

⁸⁵¹ Allah'tan başka hüküm sahibi yoktur!

fırkaya Havāric dediler. Ve bir gürüh ‘Ali’niñ ve Mu‘āviye’niñ emrini Hudā’ya havāle eyledi ki bu gürüha Mürāhe dediler. Ve bir cemā‘at bu hükmdede haṭā oldu. Va’llāh bizler imāmet ü hilāfetde ‘Ali ve ālinden ğayrılara rāzı değıliz. Ve bu cemā‘at (A 134b) Revāfız nāmıyla şöhet buldular. Gūyā Şeyḥ ‘Aṭṭār bu beyti bunlarıñ dilinden demişdir:(B 142b)

Beyt

زمشرق تا بمغرب كرامام امست

على و آل او مارا تمام امست⁸⁵²

Ve bir tā’ife eyitdiler. Bizlere vācibdir ki Kitāb-ı Rabbü’l-Erbāb’a mutāba‘at edevüz. Bu tā’ife Muḳarrān nāmıyla kesb-i iştiḥār eylediler. El-kıṣṣa çün Mu‘āviye Şām’a geldi. Aña hilāfetle selām verdiler. ‘Abdu’llah ibn-i ‘Abbās aşḫābıyla Kūfe’ye gelip mācerāyı Ḥazret-i İmām’a ‘arz eylediler. Müstaḳṣi’de rivāyet olunur ki Emirü’l-mü‘minin *kerrema’llāhu vechehu* bu vāḳı’a-i münekkere istimā’ından soñra ḥuṭebāya emr eyledi ki minberde Mu‘aviye’ye lā‘net edeler. Mu‘āviye işidip ḥuṭebāya emr eyledi ki Emirü’l-mü‘minin ve sıbṭeyn ve İbn ‘Abbās ve Mālik Eşter ve sā’ir aşḫāb müsteṭāb-ı minber üzere sebb ü şetm edeler.

Aḥvāl-i Havāric Beyānındadır

Ebū Sa‘id Ḥudri rivāyetiyle mervidir ki birgün Muḥammed Muşṭafā ol emvālî ki ‘Ali Murtaṣā ḡanāyim-i Yemen’den irsāl etmiş idi Efra’ ve ‘Utbe bin Ḥuşayn ve ‘Alḳame bin ‘Āmir’i miyānelerinde taḳsim ederdi. Ḥarḳūş ibn-i Züheyri Yemeni ki zü’l-Ḥuveşşer ile mülāḳḳab idi. Eyitdi. İtteḳu’llāhe yā Muḥammed. Ol ḥazret aşḫāba buyurdu. Taḥḳıḳ bu lā’iniñ neslinden bir ḳavm zāhir ola. Ḳur‘ān’ı oḳuyalar ve ḥaḳḳ bileler. Ama mūcibiyle ‘amel etmeyeler ve ehl-i İslām’ı ḳatıl edeler. Dinden ḥurūc eyler. Şöyle ki tir-i kemāndan ḥurūc eyler. Eđer anlarıñ zamānına eresiz her ḳande kim göresiz öldüresiz. Çün Ḥarḳūş ibn-i Züheyri bir rivāyetde ‘uzamā-yı Nehrevān silkinde idi. Bu ḥadiş anlarıñ ḥaḳḳında şādıḳ oldu. Müverriḥin bu cemā‘ate Mārıḳin dediler. Bunlarıñ ḥurūcu bu vech iledir ki ol zamān ki Ebū Mūsā Devmetü’l-cendel’e giderdi. Ḥarḳūş ibn-i Züheyri ve Zur’a bin Mālik Ḥazret-i Emir’e ‘arz eylediler ki zimām-ı hükümü Ebū Mūsā yedine verme. Bizler ‘asker edip ehl-i bağı ve ‘inādiñ ḥarbine gidelim. Ol ḥazret buyurdu. Ben āyāt-ı vāfi’d-delālet hükümüyle ‘amel eylerim. Ve ‘ahdime vefā ḳılarım. ‘Abdu’llāh ibn-i Kevvā ve ba‘zı eşḳıyā bu kelāmı istimā’ etdikde āvāz-ı bülend ile *lā hükme illā lillāh* dediler. Ve eyitdiler. Ebū Mūsā’nıñ hükümü ḥaṭādır. Yā ‘Ali sen daḥi anı irsāl

⁸⁵² Doğıudan batıya kadar İmam o ise; Ali ve onun ailesi bize yeter.

etmekde ھاٲا eylediñ. Eđer tevbe eder iseñ mutaba‘at eyleriz. Cenab-ı velāyet-me‘ab cevab verdi ki Һudā’nıñ emri ve benim fi‘lim günah deęildir. Bu Һayāl-i fāsidiñ menşe‘i siziñ za‘ıf re‘yiñizdir. Ol günde ki Şāmiler nizeleri üzerinde muşhaf getirip hile eylediler. Sizler firifte olup muharebeden el çekdiñiz. Herçend ki sizlere bu bir hiledir. Mağrūr olmañ dedim. Kabūl eylediñiz. Ben dađı muşaleheye mecbūr oldum. Zur‘a eyitdi. Eđer Ebū Mūsā’yı men‘ etmez iseñ saña ita‘at etmez. Emirü’l-mü‘minin buyurdu. Zann eylerim ki sizler maqtūl olursuz. Zur‘a eyitdi. Yā Emir günahına mu‘arrif olup tevbe eyle. Һazret buyurdu. Benden günah vāķi‘ olmadı ki tevbe edeyim. Belki sizler günah eylediñiz. Tevbeye sizler müsteħaķ olduñuz. Bu ešnada bir kimse eyitdi. Yā Emir bu cemā‘at tekeşşür eyledi ve iddi‘ā ederler ki eđer Ebū Mūsā’nıñ irsālinden rücū‘ etmeyesin seninle muharebe edecek ve ٲariķ-i muhalefete gideceklerdir. Һazret-i Emir buyurdu. (A 135a) Ben de anlar ile harb eylerim. (B 143a) Keşfü’l-ğamme’de maştūrdur ki şulh-nāmeden sonra Һavāric’den on iki biñ kişı Һurūr nām maħalde cem‘ oldular. Ve ‘Abdu’llāh ibn-i Kevvā’yı Emir eylediler. Emirü’l-mü‘minin ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’ı gönderdi. Tā anları rāh-ı rāsta delālet ede. İbn ‘Abbās anlara çok mev‘ize-i Һasene⁸⁵³ eyledi ise de fā‘ide vermedi. Ba‘dehu ol Һazret bi‘z-zāt teşrif ve nār-ı düzaħdan tahvif buyurdu. ‘Abdu’llah ibn-i Kevvā Һavvāşından on kişı ile gelip mutaba‘at-ı Şāh-ı Velāyet ve ھاٲasına nedāmet eyledi. El-kıssa çün Һükümünüñ Һaberi Kūfe’ye erişdi. Һavāric’iñ bađı vü ‘inādları istiħkām bulup ‘Abdu’llah ibn-i Vehb’i riyaşete iħtiyār eylediler. Ve meşveretden sonra her iki günde Kūfe’den Nehrevān’a gelirler idi. Ve Başra Һavāric’ine bir nāme gönderdiler. Tā ki Nehrevān’da cem‘ olalar. Pes Başra’dan bir cem‘-i keşir tecemmü‘ edip ‘Abdu’llah ibn-i Vehb’e mülħaķ oldular. Çün anlarıñ Һazret-i emir’iñ sem‘-i mübarekine erdi. Bir nāme tahrir edip gönderdi. Şüreti budur.

بسم الله الرحمن الرحيم، من عبد على الى عبدالله ويزيد ابن حصين و من تبعها سلام عليكم اما بعد: فانّ الرجلين الّذين ارتضينا للحكومة فحاكفا كتابالله و اتّبعوا الهوى بغير هدى من الله فلما لم يعملوا بسنة و لم يحكما بالقرن نتبرء من حكمهما و نحن على امرنا الاول فاقتلوا حكمالله فانّ فارسون الينا و اذا سا ثرون الى عدوكم لتعود و فعود و

Çün bu mektüb-ı hidāyet üslub-ı Һavāric’e erişdi. Cevab yazdılar ki sen ol vaķt ki Һükme rızā verdiñ. Kāfir olduñ. Eđer tā‘ib olup şerā‘it-i imāna ri‘āyet ederseñ saña tābi‘ oluruz. Ve illa saña tabi‘iyyet etmeyiz. Çün bu cevab-ı bi-şavābı irsāl eylediler. Cenab-ı velāyet-me‘ab anlardan me’yūs oldu. Ve anlarıñ mühimmini sehl ‘add eyleyip ve Naħile mevzi‘ini leşker-gāh edip rezm-i Şāmiyān’a livā-yı nuşret ƣaldırdı. Ve altmış biñden ziyāde merd maķātil-i cem‘⁸⁵⁴ oldular. Şām’a teveccühden maķdem mütevātir Һaberler geldi ki Һavāric süvār-ı İrāk’da ƣatl ü cidāl ve

⁸⁵³ mev‘ize-i Һasene A: va‘z-ı Һasene B.

⁸⁵⁴ maķātil-i cem‘ A: ƣātil-i cem‘ B.

ahāliyi perişānū’l-hāl etmekdedir. Ve mezheblerinde olmayanları kâfir bilirler. ‘Abdu’llāh Cenāb-ı naşib-i hükmün muhālif-i seyyidü’s-şakāleyn değildir demesiyle evlād u menkūhasıyla bi’l-cümle katl eylediler. Ümmü Sinān Şadveti’yi daḥi bu bahāne ile öldürdüler. Hāliyā gārāt u sefk-i dimā⁸⁵⁵ ile meşgūllerdir. Haydar-ı Kerrār bu haberden sonra istişvāb-ı aşḥābla ref’-i Havāric için cānib-i Nehrevān’a revāne oldular. Vāşıl olduğda bir nevbet daḥi bi’z-zāt ve bir gürūh daḥi ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās ile nuşḥ u pend eyledi. Ve i’tirāzāt-ı nā-müveccihlerine ecvibe-i mūskit ü mülzim verdi. Ama fā’ide kılınmadı. Ba’dehu Emirü’l-mü’minin te’biye-i leşker edip meymeneye Hacer ibnü’l-Kindī’yi ve meysereye İbn Rebi’i ta’yin buyurup ve Ebū Eyyūb Enşār’ı süvārilere serdār ve Ebū Kātāde’yi piyādelere muhāfız-dār eyledi. Ol cānibden Havāric daḥi tertib-i şufūf edip meymeneye Büreyde ibn-i Huşayn ve meysereye Şürūh ibn-i Evfā’l-‘Ays ta’yin oldu. Ve Harkūş ibn-i Züheyr (A 135b) süvārilere emir ve bir rivāyetde ‘Abdu’llāh ibn-i Kevvā müdbir oldu. Çün her iki leşker mukābil-i yekdiğer oldular. (B 143b) Hāzret-i Emir bir mevzi’e naşb-ı ‘alem edip nidā etdi. Her kim taḥt-ı livāya gelir emān bulur. Eğer Kūfe’ye gide yine emānda olur. Bu esnada Hırkat ibn-i Nevfel Eşca’i ki rü’esā-yı Havāric’den idi. İttibā’ına eyitdi. Bilmezem ki bilā-mūcib ‘Ali ile ki veli-i Hudā ve vaşiy-yi Muḥammed Muştāfā’dır. Ne için aña muḥālefet ve muḥārebet eyleriz deyip hemān beş yüz nefer ile Havāric’den ḥurūc edip Kūfe cānibine gitdiler. Ve Havāric’den bir tā’ife daḥi zıll-i rāyet-i hidāyet-i āyete geldiler. Ebū Hanife Dineveri tāriḥinde maştūrdur ki ‘Abdu’llāh ibn-i Vehb ile iki biñ sekiz yüz kişi kaldı. Ve ol melā’in “*Lā ḥükme illā lillāh velel kerih*e’l-müşrikūn⁸⁵⁶” kelāmlarında muşirr oldular. Ve bir uğurdan sipāh-ı nuşret-i destgāha hücūm eylediler. Nirān-ı muḥārebe āteş-feşān ve yekdiğerleri keşān keşān oldular. ‘Abdu’llāh ibn-i Vehb Şāh-ı velāyet-penāh’ı mübārezete da’vet eyledi. Cenāb-ı velāyet-me’āb gelip bir ḍarbetle mel’ūnu helāk eyledi. Ve’l-hāşıl anlarıñ mühimmini serencām edip ol cemā’atden toḡuz neferden ziyāde kalmadı. Leşker nuşret-i eşerden toḡuz neferden ziyāde şehādet bulmadı. Tercüme-i Müstaḡşī’de maştūrdur ki Emirü’l-mü’minin ḥurūc-ı Havāric’den maḡdem buyurmuş idi ki bir cemā’at din ü imāndan çıkarlar. Nitekim teberrükünden çıkar. Eğerçi ol cemā’at Kur’ān okurlar ḥulḡūmlarından aşıḡı gitmez ve aşlā dillerine te’şir etmez. Ol Hudā ḥaḡḡıyçün ki Hāzret-i Resūl haber vermişdir ki yā ‘Ali muḥārebe edeceksin bir tā’ife ile ki vādi-i ḡavāyetden menāhic-i hidāyete gelmez. Anlarıñ ‘alāmeti oldur ki içlerinde bir kimseniñ ketfī üzerinde ḡadın⁸⁵⁷ pistānı⁸⁵⁸ gibi bir

⁸⁵⁵ sefk-i dimā’ B: sefk ü dimā’ A.

⁸⁵⁶ Müşrikler istemese de Allah’tan başka hüküm veren yoktur!

⁸⁵⁷ ḡadın B: A nüshasında yoktur.

⁸⁵⁸ pistān A: meme B.

laḥm⁸⁵⁹ zā'id ola. Ve ol ma'rekede 'aded-i şühedā-yı İslām mertebe-i şehādet on nefere bâliḡ olmaz ve anlardan toḡuz kişiden ḡayrı ḡayāt yüzün görmez. 'Ubeyde-i Selāmāni'den mervidir ki çün Emirü'l-mü'minin ḡaber-i zü's-sedyi beyān buyurdu. Ol ḡazrete ḡasem verdim ki Ḥazret-i Resül'den bu ḡaberi istimā' eylediñ mi? Ḥazret-i Emir ḡasem-yād eyledi ki bu vech ile istimā' eyledim. Pes bu makāl-i mu'ciz-i me'ālden şoñra zü's-sedyi maḡtülān içlerinde bulamadılar. Tekrār tefahḡuş eylediler. Kırḡ maḡtülūñ zirinde buldular. Ol şıfatla ki Ḥazret-i Emir buyurmuş idi. Ol ḡazret secde-i şükr edip buyurdu. Eḡer sebeb-i i'tirāzıñız olmaya idi ḡaber verirdim ki Resül-i Ḥudā bu tā'ifeniñ ḡatillerine va'dler buyurmuşdur. Çün ḡatır-ı Emir mühimmi-i Ḥavāric'den ferāḡat-pezir oldu. Ḥamd ü şenā-yı ilāhi ve vürüd-ı Cenāb-ı risālet-penāhiye zebān-küşā olup buyurdu. Çün Cenāb-ı fātihü'l-fütüh ebvāb-ı elṡāfını üzerleriñize meftüh eyledi. Lāyık oldur ki müteveccih-i Şāmiyān olasız. Eş'aş ibn-i Ḳays ve ma'ārifden bir cemā'at eyitdiler. Yā Emirü'l-mü'minin oḡlarımız ḡalmadı. Şemşir ü nizelerimiz şikeste oldu. İcāzet buyurdular ki Kūfe'ye gidelim ve tedārik-i esliḡa edelim. Ḥazret-i Emir ḡabül buyurup Kūfe'ye geldiler. Ve Ḥazret-i Emir mevzi'-i Naḡile'yi leşger-ḡāḡ edip buyurdu. Her kimiñ ki bir mühimi ola şehre varıp ve bir gün tevaḡḡuf (**A 136a**) edip yine mürāca'at eyleye ki sefer-i Şām müte'accildir. Pes rüz-ı diḡer veya birkaç gün şoñra 'Ali iḡtilāfü'l-ḡavlin Ḥazret-i Emir nezdinde şirzime-i ḡalile ancak ḡaldı. Ḥazret-i Emir daḡı bu ḡālī görüp (**B 144a**) Kūfe'ye geldi. Kūfiler izḡār-ı ma'zeret etdiler ise de ḡabüle ḡarin olmadı. Ba'dehu Ḥazret-i Şāḡ-ı velāyet-penāḡ her ḡaçan ḡuṡbe oḡudu. Serzeniş buyurdu. A'yān-ı Kūfe'den bir cemā'at ḡuzūr-ı Emir'e gelip eyitdiler. Yā Emirü'l-mü'minin her ne cānibe buyurasın. Cümlemiz ḡazır ve fermānıñna nāzırız. Pes bu kelām-ı maḡbül mizāc-ı Ḥazret-i İmām olup Ḥāriş Hemdāni'ye emr eyledi. Ve nidā ḡıldı ki her kim ki şıdk-ı niyyet ve şafā-yı ṡaviyyet ile mevşüfdir gerekdir ki yarın filān mevzi'de ḡazır olalar. Çün Emirü'l-mü'minin ol maḡale geldi. Üç yüzden ziyāde buldu ve buyurdu. Eḡer cemā'at biñ nefere bâliḡ olursa bir şeyi fikr eylerim. Pes menzilimde iki gün tevaḡḡuf buyurdu ve bir kimse gelmedi. Yine Kūfe'ye mürāca'at buyurdular. Ekşer müverriḡin rivāyetiyle Ḥavāric-i Nehrevān hicretiñ otuz sekizinci yılında vuḡū' buldu.

Menḡabet, Fütühātü'l-Ḳuds'de Ebū 'Abdu'llāḡ 'Unvi'den mervidir ki eyitdi. Ḥarb-i Cemel günü ol ḡazretin nezdinde idim. Nāḡāḡ bir cemā'at eyitdiler. Yā Emirü'l-mü'minin leşker-i muḡālifiñ oḡları erdi ve icāzet buyur ki muḡābil edelim. Ol ḡazret sükūt⁸⁶⁰ eyledi. Ba'dehu bir cemā'at daḡı bu ḡaberi te'kid eylediler. Ol dem Ḥazret-i Emir buyurdu. Eyühe'n-nās ben muntaḡır-ı melā'ikeyim. Zirā Ḥazret-i Resül ḡaber vermişdir ki tā melā'ike nāzil olmaya

⁸⁵⁹ laḡm A: et :B.

⁸⁶⁰ sükūt A: sükūd B.

harb eyleyemem. Rāvi eydür ki anıñ zamānında mişāl-i⁸⁶¹ ‘anber-şemim bir hōşbū-yı nesim zāhir oldu. Ol dem Hāzret-i Emir harbe teveccūh buyurdu. Va’llāh ben bisyār ma‘ārik ve çok muhārebe-i mehālik görmüşüm. Ama anıñ gibi fethe qarib bir cenk nuşrete qarın bir āhenk görmedim.

Menkabet, kitāb-ı mezkūrda Serāni’den mervidir ki birgün Me’mūn beni taleb eyledi ve eyitdi. Kışsa-i ‘akārib ne vech ile olmuştur? Beyān ile eyitdim. Muḥammed ibn-i ‘Abdu’llāh eydüdü ki Ümmü Seleme’den mervidir ki birgün Hāzret-i Resūl şahrāya ‘azimet buyurup eyitdi. Yā Ümmü Seleme birāderim ‘Ali geldikde söyle ki bir qarabe āb şu iki tağıñ miyānından hūzūruma getire. Pes Emirü’l-mü’minin geldi. Ümmü Seleme emr-i Resūl’ü tebliğ eyledi. Ol dem Hāzret-i Emir zū’l-fiķārın ḥamā’il kılıp ve bir meşk āb alıp revān oldu. Hāzret-i Emir’den mervidir ki çün ol iki tağ miyānına geldim. Bir pir gördüm. Rā’ilik ederd. Dedim ey pir Resūl-i Hūdā ne cānibe gitdi? Dedi Resūl-i Hūdā kimdir? Dedim Muḥammed ibn-i ‘Abdu’llāh’dır. Dedi ben Hūdā vü Resūl’ünü bilmezem. Ol dem ol piriñ başına bir taş urdum. Şikeste oldu ve ol pir ol kadar feryād eyledi ki süvār u piyāde ol tağlarıñ miyānında āmāde oldular. Ve baña hūcūm kıldılar. Ve ben daḥi anlara muķābele etdim. Hezimet eylediler. Ben bir miķdār ileri gitdim. Bir ‘avret gördüm. Mānend-i şeb tār-ı siyāh ve murdār ve her iki bāzūları mişāl-i çenār gözlerinden āteş-i şu‘le-dār ve sūrāḥu’n-neftinden deḥān-ı nūmūdār idi. Beni gördükde ellerin zemine urdu. Yedi ‘aded ‘akreb zāhir olup üzerime ḡulūvv eylediler. Ve ben anlarıñ birin iki pāre eyledim. Ol ‘avret bir āh edip eyvāh kemerim kırıldı dedi. Ve diğderlerin daḥi öldürdüm. Bāķileri kaçdılar. Ol ‘avret üzerime hūcūm eyledi. **(A 136b)** Anı daḥi öldürdüm. Nāgāh bir duḥān ‘ayān ve bir zulmet nūmāyān oldu. Ben namāza kâ’im oldum. Ol zulmet mūndefi’ oldu. Ba’dehu Hāzret-i Resūl’ü bulup ol ābı şundum. Tecerru’ buyurdular ve ebrūlarıñ miyānından būs eylediler ve eyitdi. Yā āḥi niçin geç geldiñ? Ve ben mācerāyı ‘arż eyledim. Buyurdu. Yā āḥi ol pir İblis **(B 144b)** ol cemā’at anıñ a’vānı idi ve ol ‘avret büt-i Yağūs’dur. Taḥķik yā āḥi anıñ katlinden melā’ike ḥayretde kıldılar. Ve ehl-i behişt şād olup eyitdiler.⁸⁶² Sübhāna’llāh bir ‘atā eylediñ ki mişli görülmemiş ve bu kuvvet ü kudret hiçbir eḥade verilmemiştir. Veliy-yi şādıķıña verdiñ ve behişt daḥi şād olup dedi. Baña bu şeref besdir ki ben mesken-i ‘Ali Murtażā’yım. Pes Hāzret-i Resūl mübārek ellerin ketfime vāz’ edip buyurdu. Yā āḥi ol tevehhūm olmaya idi ki ḥaķķıñda ümmetlerim derler. Anı ki Nasārā-yı ‘İsā ḥaķķında demişler idi. Ḥaķķıñda beyan eylerdim ki ḥāk-pāyıñı tūtiyā-dide ve hūzūruñda bi’l-cümle kıdd-i ḥamide bedid olalar idi. Ba’zı erbāb-ı nifāķ ḥasedlerinden eyitdiler. Bunca fezā’il ki İbn ‘ammi ḥaķķında dedi. Kifāyet etmedi mi ki şimdi de ‘İsā’ya

⁸⁶¹ mişāl A: emşāl B.

⁸⁶² şād olup eyitdiler A: şād oldular ve eyitdiler B.

teşbih eyler. Hudā Te‘ālā anları tekziben bu āyeti inzāl buyurdu. *Ve lemmā duribennü Meryeme meselen izā kavmüke minhü yeşiddün.*⁸⁶³

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda mastūrdur ki birgün Emirü’l-mü‘minin şahrāya gitmiş idi. Ve Hālid bir leşker ile giderdi. Emir’i gördü. Diledi ki ‘amūd-ı āhenini Hāzret-i Emir’e havāle ede. Hāzret-i Emir pençe-i Hayber-küşāsiyla elinden alıp gerdenine kılāde eyledi. Hālid bi’l-cümle āhen-gerleri getirip ihrācına çāre bulamadılar. Āteşe konmadıkça mümkün değildir. Ama yine bunun ihrācı gerdeniñe kılāde kıla. Anıñ elindedir. Pes Hālid aşhāb vasātiyla hużūr-ı Emir’e geldiler. Sultān levlāke qasem verdiler ki yā Emir Hālid’e merhamet buyur. Ol dem ol hāzret engüşt-i mu‘cizi ile ihrāc eyledi.

Menkabet, birgün hamide-ḳadd bir pir-i merd ebrūları gözlerine inmiş ve elinde ‘aşā ve serinde bir sürḥ-fām külāh ve üzerinde ibrişimden bir ridā hıdmet-i Resūl’e geldi. Bir hāletde ki ol hāzret hāne-i Kā‘be’ye müteveccih olmuş idi. Dedi ey Allah’ıñ Resūl’ü mağfired için bir du‘ā eyle. Ol hāzret buyurdu. Raḥmet-i Hāḳḳ’dan ḳat’ etmek saña cezādır ki gümrāh-ı bi-intibāh ve pür tebāhsın. Ol pir gitdikde buyurdu. Yā āḫi bu pir kimdir bildiñ mi? Hāzret-i Emir Allah ve Resūl’e i‘lām buyurdu ki İblis idi. Pes Hāzret-i Şāh ‘akabince gidip ve erişip zemine urdu. Ve sinesi üzerine oturdu. Diledi ki ihnāk eyleye. Dedi. Yā Ebū’l-Ḥasen ben senden tā rüz-ı ḳıyāmete mühlet dilerim. Ve Emirü’l-mü‘minin ben seni dost tutarım. Bir kimse saña düşmen olmaz. Meḡer anıñ māder ü pederine ḥin-i cimā‘larında ben şirk olam. Hāzret-i Emir tebessüm olup terk eyledi.

Menkabet, Āmālī’de isnād-ı ṭavil ile İmām Zeyne’l-‘Abidin’den mervidir ki birgün Hāzret-i Resūl bāmdādı edādan soñra buyurdu. Ey merdümān sizden kimdir ki üç kimseye gide ki anlar beni ḳatlı etmeḡe Lāt u ‘Uzzā’ya yemin eylediler? Hiç kimse cevāb vermedi. Ol hāzret buyurdu. Ġālibā ‘Ali yoḡdur. Ḳatāde eyitdi. Yā Resūla’llāh anıñ bir miḳdar za‘fı vardır. Emr ederseñ ihzār edeyim. Pes ol hāzret emr eyledi. Emirü’l-mü‘minin sür‘atle geldi. Ol hāzret buyurdu. Yā āḫi Cebrā’il haber vermişdir ki üç nefer ḳatle cezm eylemişdir. Hāzret-i Emir eyitdi. Yā Resūla’llāh emr eyle ki anlara miḳdārların bildireyim. Pes ol Hāzret-i Resūl’e zırhın ve cāme-i mübāreki ve ‘imāme-i şerife ve şemşirin verip esb-i ḥāşına süvār⁸⁶⁴ ve Hudā’ya emānetle izin buyurdu. Pes Emirü’l-mü‘minin (A 137a) revān olup üç gün zāhir olmadı. Seyyidü’n-nisā Ḥasan ve Ḥüseyn’i alıp hużūr-ı Resūla’llāh’a geldiler. Ol hāzret gördü. Fāṭıma’nıñ beşeresinde āşār-ı melālet vardır. Buyurdu. Ey duḡter-i pākize-i aḡterim ḡam yeme ki Hudā Te‘ālā ‘Ali iledir her ḳande

⁸⁶³ “Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağışmaya başladılar.” Zuhrūf 43/57.

⁸⁶⁴ süvār B: irkāb A.

olursa. Pes mübârek (B 145a) gözlerinden yaş revân olup zebân-ı mu‘ciz-i beyânıyla buyurdu. Eyyühe’n-nâs sizden kimdir ki birâderim ‘Ali’den bir haber getire? Ben anı cennetle tebşir edeyim. Pes merdümân etrâfa müteferriķ oldular. Bu eşnâda Cebrâ’il nâzil olup ahvâl-i Emir’den haber verdi ve bir sâ‘at sonra Hâzret-i Emir dağı geldi. Ol üç neferiñ ikisin esir edip ve biriniñ başını getirdi. Hâzret-i Resûl ol esirlere buyurdu. *Ķavlü lâ ilāhe illāllāh Muĥammedü’r-Resûlallāh* birisi qabûl etmedi. Anı qatl etmek murād etdikde derhâl Cebrâ’il haber getirdi. Hâbibim bu şahşı qatl eylemesin ki ahlâķ-ı hamide ile müteĥallikdir. Ol hâzret aniñ qatlinden tecâvüz buyurduķda derhâl ol kişi izhâr-ı imân edip “*Eşhedü enlā ilāhe illāllāh ve eşhedü enne Muĥammedü’r-Resûla’llāh*” deyip müslümân oldu. Ve diğeri qabûl etmeyip qatl eylediler.

Menkabet, Şevâhidü’n-Nübüvve’de ‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās’dan mervidir ki eyitdi. Zamân-ı hâtem-i enbiyâ Medine’den Mekke’ye ‘azimet buyurdu. Çün Ca‘feriye’ye geldiler. Ve anda řu bulunmazdı. Ařhâb teşnelikden muştarib olup ĥâllerin ‘arz eylediler. Ol hâzret buyurdu. Kim vardır ki filân çâhdan řu getire? Bir rivâyetde Ebû Bekir *rağıya’llāhu ‘anh* bir cemâ‘atle revân oldular. Râvi Seleme ibn-i Ekva‘’dan naķl eder ki ben dağı refiķ idim. Çün ol çâha qarib olduķ. Ol maĥalde bisyâr dıraĥtlar var idi. Berg ü řâĥlarından ġarib şadâlar müşâhede eyledik. Ve her taraşdan âteř-i řu‘leleri zâhir olurdu. Biz bu ĥarekât-ı ġarâyib-âmiz ve hevl-engizi görüp ĥavf eyledik. Ve ileriye gitmeyip mürâca‘at eyledik. Ol hâzret tebessüm edip buyurdu. Anlar cinnilerdir ki eğeri ĥavf etmeyip gide idiñiz ĥiçbir zarar edemezlerdi. Bir diğeri dağı kıyâm eyledi. Ol dağı ol ĥâlâtı görüp cesâret edemeyip ‘avdet etdi. Tâ âfitâb vaķt-i ġurûba erdi. Teřnelik ařĥâba ıztırâb verdi. Ol dem Seyyidü’l-mürselin emriyle Hâzret-i Emirü’l-mü‘minin ol cemâ‘atle çâha revân oldu. Seleme ibnü’l-Ekva‘ eydür. Qarabeleri aldık ve şemşirlerimizi ĥamâ’il kıldık. Ve Hâzret-i Emir Hızır-âsâ pişvâmız olup o maĥale erişdik. Yine ol ġaribeler zühûr eyledi. Ve bizlere hevl ü dehşet ġâlib olup dedim. Eğeri Emirü’l-mü‘minin dağı cesâret edemez ise ĥâl nice olsa gerekdir? Ol hâzret baña teveccüh edip buyurdu. Qademiñi qademim üzere vaż‘ eyle ve ařlâ ĥavf eyleme. İnşa’llāh bir zarar eylemez. Pes ol dıraĥtlar miyânına geldik. Âteř-i ‘âzime ve re’s-i maķtû‘lar nümüdâr oldu. Ve hevl-nâķ-ı âvâzları işidildi. Hâzret-i Emir ol bâ-leřkeriñ üzerinden bi-pervâ güzer ederdi. Ve bizlere dağı cesâret verdi. Pes ol çâha geldik. İbn Mâlik’iñ bir cesim delvi var idi. Çâha idĥâl eyledik. Rismân şikeste olup derûn-ı çâhdan bir qahķaha zâhir oldu. Hâzret bir kimse var mıdır ki leşker-ğâhdan bir delv getire? (A 137b) Hiçbir kimse cesâret edemedi. Ol Hâzret-i Emir rismânı bend-i miyân edip çâha nüzûl buyurdu. Âvâz-ı qahķaha tezâyüd eyledi. Hâzret-i Emir âba qarib olduķda i’tişâr vâķi‘ olup düşdü. Ve bir ġulgüle-i ‘âzim sem‘imize erişdi. Ol

dem Hâzret-i Emir eyitdi: *Allahu ekber Allahu ekber ene ‘abd-i Allah ve ene ‘âhi-i Resûla’llâh*. Ba‘dehu ol delvi taldurup bizlere verdi. Ve kendisi daği iki delviyle taşra geldi. Mürâca‘at eyledik. Hâlât-ı sâbıkâdan bir eşer görmedik. Ama bir hâtif Seyyidü’l-mürselin Emirü’l-mü‘minin medhinde şî‘r okurdu. Pes huzûr-ı Resûla’llâh’a geldik.

Menkabet, Ahsenü’l-Kibâr’da⁸⁶⁵ mastûrdur ki Bedir gecesı Emir’e üç biñ fazilet verilmişdir. Ol cümleden biri budur ki çün ol server *şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem* (B 145b) aşhâbdan üç yüz beş neferle Bedir’e nüzûl buyurdu. Ve leşker-i Kureyş daği erdi. Ol gece ‘asâkir-i İslâm’da şu bulunmazdı. Ol hâzret üç mertebe âb için aşhâba hitâb eyledi. Hâzret-i Emir’den gayrı icâbet eden olmadı. Pes Emirü’l-mü‘minin icâzet-i Seyyidü’l-mürselin ile ol maħalde bir çâh-ı ‘amık vardı. Aña duhûl eyledi. Ve delvini taldurup taşra oldu. Ol dem⁸⁶⁶ bir rûzgâr-ı şedid peydâ olup karabeyi düşürüp şu taldı. Tekrâr yine taldurup taşra geldikde ol riħ-i şedid yine zâhir olup karabeyi düşürdü. Üçüncü def’a daği bu hâl zâhir oldu. Dördüncüde rûzgâr sâkin olup geldi. Ve bu hâli Hâzret-i Resûl’e ‘arz eyledi. Ol hâzret buyurdu. Yâ âhi ibtidâ ki rûzgârda biñ ferişte ile Mikâ’il ve üçüncüde biñ ferişte ile İsrâfil gelip selâm eylediler. Ve haqqında üç biñ fazilet söylediler. Ve şuyu ol ecilden taldılar. Şecâ‘atini bileler. Mü’ellif eydür ki bu kıssayı Ebû Süfyân daği rivâyet eyledi.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda isnâd-ı tavil ile ‘Abdu’llah ibn-i Ebi Leyli’den mervidir ki birgün bir cinni hıdmet-i Resûl’e gelip⁸⁶⁷ ‘arz eyledi ki yâ Resûla’llâh bir zât irsâl buyur ki bizlere Kur’ân ta’lim ede. Pes Hâzret-i Resûl Emir’e emr eyledi ve şeyheyn ve Ebû Zer Ğıfârî ve ‘Oşmân ibn-i ‘Affân’ı daği terfîk eyledi. Ve aslâ kelâm etmeyesiz diye tenbih buyurdu. Çün ol İmâmü’l-insü’l-cin revân olup bir maħale geldiler ki hârid-i keşretten ‘ubûr derece-i imkândadır. Ve mümteni‘ü’l-mürûr idi. Pes Emirü’l-mü‘minin fermâniyla ol Ebû Bekir ba‘dehu ‘Oşmân ba‘dehu Ebû Zer Ğıfârî ba‘dehu ‘Ömer ibn-i Hattâb ileri gelip selâm etdiler. Ama cevâb işitmediler. Çün Emirü’l-mü‘minin gelip selâm verdi. Cinniler bir ağızdan *‘aleyke’s-selâm ve rahmetu’llâhu ve berekâtühü* dediler. Ol hârid-i hâşâk bi’l-cümle nâ-bedid oldu ve bir taht-ı sultânî kuruldu. Hâzret-i Emir aña cûlûs buyurdunda nazar-ı aşhâbdan gâ’ib oldu. Aşhâb gam-gin olup eyitdiler. Eyvâh cinniler ‘Ali’yi götürdüler. Pes Emirü’l-mü‘minin Kur’ân’ı ta’limden sonra aşhâb ile huzûr-ı Resûla’llâha geldiler. Ol hâzret aşhâba buyurdu. Sizleri tekellûmden men‘ eylemiş idim. Niçin söylediniz? Dediler yâ Resûla’llâh çün Emirü’l-mü‘minin gâ’ib oldu. Andan endişe edip zarûri tekellûm eyledik. Ol hâzret buyurdu.

⁸⁶⁵ Ahsenü’l-kibâr A: Hâsenü’l-kibâr B.

⁸⁶⁶ ol dem A: B nüshasında yoktur.

⁸⁶⁷ gelip A: B nüshasında yoktur.

Haqq anınladır. Her kande olursa ‘Ali’niñ (A 138a) Hudā ve Resūl’ünden ğayrı bir kimseden havfı yokdur.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda isnād-ı tavil ile İmām Ca‘fer-i Şādiq’dan mervidir ki birgün muhārebe-i Şıffīn’de Mālik Eşter’in hātırına geldi ki Emirü’l-mü‘minin eyle? Kuvvetimiz ne nisbetdedir? Hāzret-i Emir Mālik’in zāmirine vākıf olup düldülü cevelāna getirdi. Kelā’ el-Hımyeri düşmen-i Resūla’llāh idi. Aña hamle edip ve hāne-i zeminden⁸⁶⁸ alıp hevāya pertāb ve nüzül ederken zü’l-fiķāriyla dü nime ve ālūde-i turāb eyledi. Mālik Eşter ol mazharü’l-‘acāyibden bu hāli müşāhede eyledikde rū-māl-i rikāb-ı Cenāb-ı velāyet-me’āb olup hātıradan tevbe eyledi. Nāşırı hikāyātde eydür ki na‘ra-i Emir mānend-i ra‘d ve hamlesi hamle-i şir-i dilir idi. Birgün Hāzret-i Emir bir zi‘biñ başını kesdi. Aşhāb Hāzret-i Resūl’dan su‘āl eylediler ki yā Resūla’llāh Hāzret-i ‘Ali zi‘bi zibh etdi. Ekl edelim mi? Buyurdu. Anı ki ‘Ali zibh eyler. Hudā Te‘ālā anı helāl kılar.

Menkabet, Zühretü’r-Riyāz’da ‘Abdu’llāh ibn-i Mes‘ūd’dan (B 146a) mervidir ki eyitdi. Birgün Cebrā’il behiştten zü’l-fiķārı huzūr-ı Resūla’llāh’a getirdi ve eyitdi. Yā Resūla’llāh Hudā Te‘ālā selām edip buyurdu ki zü’l-fiķārın ehli ol kimsedir ki duhter-i İblis’in katline mütekeffil ola ve ol duhter filān maħaldedir. Pes Hāzret-i Resūl aşhābıyla ol maħale geldiler. Gördü bir duhter-i zibā-yı fitne-kār ve önünde bir āb cāridir. Pes Hāzret-i Resūl zü’l-fiķārı Ebū Bekir’e verip katle gönderdi. Ebū Bekir aña yakın olduķda ancılayın bir feryād eyledi ki Ebū Bekir’i havf u hirāsa düşürdü ve ne edeceğini bilemeyip şaşırdı. Ba‘dehu Emirü’l-mü‘minin Seyyidü’l-mürselin emriyle ol duhteri katl edip huzūra getirdi. Hāzret-i Resūl daħi zü’l-fiķārı i‘tā buyurdu. Hāzret-i Emir hūnundan pāk edip gördü. Dört maħalinde yazılmışdır ki: *Lā fetā illā ‘Ali lā seyfe illā zü’l-fiķār.*⁸⁶⁹ Hāzret-i Resūl anıñ müşāhedesinden mübtehic olup buyurdu. Şāhib-i zü’l-fiķār ancak Haydar-ı Kerrār’dır.

Tercüme-i Şi‘r

Ey ki Muhtār-ı Hudā sen yā Emirü’l-mü‘minin

Dedi nefsi Muştafā sen yā Emirü’l-mü‘minin

Ger zebān-ı dehri zir-i hükmüne aldıñ temām

Bāzū-yı zūr-ı ezmān sen yā Emirü’l-mü‘minin

Kiseler ki hāzinān-ı kāndırlar düzdüler

⁸⁶⁸ hāne-i zemin A: hāne-i zeyn B.

⁸⁶⁹ Zülfikār’dan başka kılıç, Ali’dan başka yiğit yoktur!

Rûz-ı bâzâr-ı seḥâ sen yâ Emirü'l-mü'minin
Bâd-ı nevrûz-ı nesimin yâd kılmak ne revâ
Halḳa kim sen cān-fezâ sen yâ Emirü'l-mü'minin
Medḥe şâyeste hemân ancaḳ seniñ zâtıñdır
Kim kıla zâtıñ şenâ sen yâ Emirü'l-mü'minin
Ben gibi şûride-ḥâṭır ḥâṭır eylerim kaçan
Vaşf-ı ḳadr-i kibriyâ sen yâ Emirü'l-mü'minin
Cümleye bâlâ sen 'aḳl-ı küll daḫi yol buldu
Zir-şâd-ı revân-râ sen yâ Emirü'l-mü'minin
Ger olaydı 'arş-ı Raḥmân'dan yüce bir cāh daḫi
Derdim ol cāya becâsın yâ Emirü'l-mü'minin
'İzz ü cāhdan kimse bilmez ki yine şâyeste sen
Ḥaḳḳ bilir ancaḳ evrâsın yâ Emirü'l-mü'minin
Cümlemiz luṭfuñ ḳapısında gedâlık eyleriz
Şâhlara sen pâdişâh sen yâ Emirü'l-mü'minin
Zinde ḳaldı mürde-i 'İsâ lebiñden remzidi
Sen zehi mu'ciz-nümâsın yâ Emirü'l-mü'minin

Onuncu Bâb Emirü'l-mü'minîn Kerrema'llâhu Vechehu Firâset ü Kiyâseti Beyânındadır

Melfûzât-ı Ḳıdvê'de Muḥaḳḳıḳân-ı Maḥdûm-ı Cihâniyân'da *ḳuddise sırruhu* maşṭûrdur ki ḥulefâ-yı şülüşe *raḍıya'llâhu 'anhum* zamân-ı bâ-bürhânlarında fark yokdur. Mesâ'il ki anlarıñ ḥilli ancaḳ firâset-i Emirü'l-mü'minin'e mütevaḳḳıf idi. Binâen 'aleyh mü'ellif ihtimâm edip anlardan birkaç mes'ele intihâbiyla bu mecmû'ada (A 138b) şebt eyledim. Ve bir miḳdârı bâb-ı 'ilm ü ḥavâriḳda mezkûr oldu. Va bâḳileri bu bâbda yazılacaḳdır. İnşâ'llâhu Te'âlâ.

Menḳabet, Esânid-i şaḫiḥe ile Melfûz-ı maḥdûm'da mezkûrdur ki ḳıdvê-i aşḫâb 'Ömer ibn-i Ḥattâb zamânında iki kişi dârü's-şur'a geldiler. Mirâş da'vâsı edip yekdiğeriine eydürlerdi ki sen benim birâderim deḡilsin. Ve şâhidleri daḫi yok idi. 'Ömer eyitdi. Bilâ-şâhid da'vâñız mesmû' olmaz.

Dediler yâ Emir sen halifemizsin. Bu da'vâyı sen fa'zl etmeyince kim edebilir? Ol dem 'Ömer bir zamân ner-i leceb-i giribân edip ba'dehu 'Ammâr hâzır idi. Dedi. Yâ 'Ammâr ne vech ile hükm edilebilir? 'Ammâr eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin bu gibi mes'ele-i müşkilde Emirü'l-mü'minin 'Ali Murtażâ'ya müraca'at gerekdir. Zirâ ki Hâzret-i Resûl *şalla'llâhu aleyhi ve sellem* ekşer evkâtta aşhâba hitâb ederdi ki: *Akżâküm 'Aliyyün ve'l-każa tehtacü ilâ cemiu'l-ulûm*. 'Ömer cezâkü'llâh yâ 'Ammâr bunları ol cenâba getir. Çün der-bâb-ı Medine vü 'ilme geldiler. Ve derûn-ı hâneden buyurdu. Yâ 'Ammâr yine dârü's-şur'a gidiñ. Ben dañi gelirim. (B 146b) Biz dañi dârü's-şur'a geldik. Bir lahzadan soñra Emirü'l-mü'minin teşrif buyurdu. Ve ol iki neferi şukka şukka huzûruna getirdi ve buyurdu. Toğru haber veriñ ki merd-i müteveffânıñ şulbü kañğıñızdır? Anlar yine iddi'â-yı evvellerinde ısrâr eylediler. Pes Hâzret-i Emir anlarıñ pederleriniñ kabrinden bir miqdâr üstüh'ân ihzâr etdi. Ba'dehu her ikilerinden kan aldırıp ve ol üstüh'ânı iki hisse edip ol hûna ol hisşeleri vaż' eyledi ve üzerlerini püşide eyledi. Üzerlerini açdıķda gördüler. Üstüh'ânıñ bir kısmı kanı cezib etmiş ve diğeri etmemiş. Hâzret-i Emir buyurdu. Bu üstüh'ân ol kişiniñ kanını cezib etmedi. Anıñ şulbünden değildir. Pes mirâsı aña verdiler ki anıñ kanını cezib eylemiş idi. Huzûr Hâzret-i Emir'e siñâyışler eyledi. Ve 'Ömer ayağa gelip dest-i haķ-peresti taķbil eyledi ve eyitdi. Yâ Emirü'l-mü'minin Hudâ Te'âlâ 'Ömer'i bir an sensiz bırakmaya.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda bir kimse 'Ömer ibn-i Haţţâb'a şikâyet eyledi ki benim zenim zinâ ile hâmile oldu. 'Ömer eyitdi. Şâhidin⁸⁷⁰ var mıdır? Dedi yokdur. Ama andan bilirim ki ben anı dübüründen cimâ' eylerdim. 'Ömer ol zeniñ recmiyle hükm eyledi. Bu hâlde Emirü'l-mü'minin geldi. Ol zen feryâd eyledi ki yâ Emirü'l-mü'minin meded eyle. Beni bi-günâh recm ederler. Ol hâzret recmi te'hîr edip dârü's-şur'a geldi. Buyurdu. Ya Ebâ'l-Hafz każâya niçin 'acele edersin? Bâ-huşuş ki recmdir. 'Ömer eyitdi. Yâ Ebâ'l-Hasen bu kişi dübüründen cimâ' eyler imiş. Ne vech ile hâmile olur? Hâzret-i Emir eyitdi ve buţul u dübürüñ muntehâları birdir. Şâyet bir kaţre rahme vâşıl ve hamli hâşıl ola. Ama bu kişiye ikrârıyla hadd lâzım gelir ki toğru yola gitmemişdir. 'Ömer eyitdi. Yâ Emir ne vech ile hadd lâzım olur? Hâzret-i Emir tebessüm edip buyurdu. Bu hadiş-i şerif delâletiyle ki ol hâzret: *Men deħale imre'etehü fi'd-dübüri ekebbellâhu fi'n-nâri*. Ya'ni bir kimse imre'etine dübüründen yakın ola Hudâ Te'âlâ ol kimseyi nâr-ı cehenneme ilkâ eder. Ve yine ol hâzret buyurmuşdur ki: *Men deħale imre'etehü fi'd-dübüri be'sellâhu yevmu'l-ķiyâmeti ve huve âyetin mine'l-ħayfa*. Ya'ni her kim 'avretine râh-ı dübüründen idhâl ede rûz-ı ķiyâmetde Hudâ Te'âlâ anı be's eder. Ol hâlde ki cifeden (A 139a) murdâr-ter ola. Çün

⁸⁷⁰ şâhidin B: A nüshasında yoktur.

halife bu hadîş-i şerifleri istimâ' eyledi. Dedi şadaķat yâ Ebâ'l-Hasen Hüdâ Te'âlâ 'Ömer'i bir an sensiz bırakmaya. Bu kıssayı beyândan sonra Maḥdûm-ı cihâniyân buyurur. Binâen 'aleyh dübüürüñ maḥali ḥarṣ olması lâzım gelmez. Meselâ bir dâne bir taşlık maḥale düşüp nâ-bud olsa ol taşlık maḥale zirâ'at olmaķ lâzım gelmez. Ve kelâm-ı Emirü'l-mü'minin Kur'an-ı Kerim'e münâķız olmaz. *Fe'tu ḥarṣeküm ennâ şî'tüm.*⁸⁷¹

Menķabet, Letâ'ifü't-Ṭavâ'if'de maştûrdur ki birgün Seyyid-i kâ'inât ḥurmâ tenâvül ederdi. Ve aşḥâbdan daḥi berâber idiler. Ol ḥazret muṭâyebe ile çekirdeklerin Emir'iñ öñüne qorlar idi. Aşḥâb daḥi mutâba'atla yedikleri ḥurmânıñ çekirdeklerin Emir'iñ öñüne qorlardı. Ba'de't-tenâvül ol ḥazret buyurdu. Eyâ ḳaḡımız ziyâde ekl eylemiş. Aşḥâb eyitdiler. Yâ Resûla'llâh: *Femen keşrû nevâtühü fe huve ekülün.* Ya'ni kimiñ ki öñünde çekirdekleri çok ola ol eküldür. Ḥazret-i Emir buyurdu. Böyle deġildir. Belki “*men ekele ma'e'n-nevâti fe huve ekülün.*” Ya'ni her kim çekirdekleriyle ekl ede ol eküldür. Ḥazret-i Resûl *şalla'llâhu te'âlâ aleyhi ve sellem (B 147a)* buyurdu. Birâderim 'Ali ile mükâleme müşkildir. Zirâ ki ben Medine-i 'ilmim ve 'Ali ḳapısıdır.

Menķabet, kitâb-ı mezkûrda Keşfü'l-ġamme'den mervidir ki birgün Ebû Bekir Şiddik ve 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭâb ve Emirü'l-mü'minin berâ-yı teferrüc piyâde giderlerdi. Şeyḥeyn ṭavilü'l-ķâme idiler. Muṭâyebe ṭariķiyle eyitdiler: *Yâ 'Aliyyü ente beynenâ keennüni fî lenâ.* Ya'ni yâ 'Ali sen bizim miyânemizde lenâ elfazınıñ vasaṭında olan nûna beñzersin. Ḥazret-i Emir buyurdu. *Levlâ ene beynekümâ leküntümâ lâ.* Ya'ni eġer ben siziñ miyâneñizde olmaya idim elbette sizler lâ olurduñuz. Çünkü lenâdan nûn gitse lâ ḳalır.

Menķabet, yine kitâb-ı mezkûrda maştûrdur ki birgün iki münâfık berâ-yı imtiḥân ḥużûr-ı Emir'e geldiler. Dediler. Yâ Emirü'l-mü'minin bu kişi baña ihâneten eydürür ki ben seniñ mâderiñle muḥtelim oldum. İmdi ḥükm-i şer'i ne ise icrâ eyle. Ḥazret-i Emir ol şahşı âfitâba ḳarşı iķâme edip gölgesine celde urdurdu.

Menķabet, yine kitâb-ı mezkûrda mervidir ki birgün Emirü'l-mü'minin *kerrema'llâhu vechehu* aşḥâbına buyurdu. Ben hergiz kimseye ne iyilik ve ne fenâlık eyledim. Dediler yâ Emirü'l-mü'minin bu kelâmıñ nüktesine muṭṭali' olduķ. İzâḥ buyur. Ol ḥazret eyitdi. Bir kimse bir kimseye bir iyilik eder cezâsı kendiye â'iddir. Pes kendiye etmiş olur. Fenâlık daḥi bu gibidir. “Ve

⁸⁷¹ “Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın.” Bakara 2/223.

men ya'mel mişkâle zerrâtin hayran yerah ve men ya'mel mişkâle zerrâtin şerran yerah."⁸⁷²

Menkabet, Müstedrek ve Şavā'ik-ı Muḥriḳa'da Ebū Bekir *raḍıya'llāhu 'anh* rivāyetiyle mastūrdur ki Seyyid-i kā'ināt zamānında bir gāv bir ḥımārı öldürdü. Şāhibleri Ḥazret-i Resūl'e 'arz eylediler. Ol ḥazret aşḥābına buyurdu. Buña bir ḥūkm ediñ. Dediler yā Resūla'llāh aḥkām-ı şer'iyye zū'l-'uḳūldür bir şey lāzım gelmez. Ba'dehu Ḥazret-i Resūl Emirü'l-mü'minin'e buyurdukda eyledi. Eyā bu ḥayvānlar merbūṭ veya diğeri ḡayrı merbūṭ mu idi? Dediler ḥımār muḳayyed ve gāv bi-bend idi. Ol dem Ḥazret-i Emir buyurdu. Ḥımār'ın bahāsı şāhib-i gāvdan lāzım gelir. Pes Ḥazret-i Resūl ḥūkm-i Emir ile icrā (A 139b) buyurdu. Mü'ellif eydür. Aḥsenü'l-kibār'da irād olunur ki ḥūkm-i Emir'den soñra ol ḥazret *şalla'llāhu te'ālā aleyhi ve sellem* yed-i mübāreklerin āsmāna ḳaldırıp buyurdu. Elḥamdüli'llāh Ḥudā te'ālā bu şahşı baña vaşı eyledi ki 'akl-ı kāmil ve fikr-i şāmildir. Aḥkām-ı enbiyā gibi ḥūkm eder.

Menkabet, Aḥsenü'l-Kibār'da mastūrdur ki birgün 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb zamānında bir cevān eyitdi. Ḥudāvendā māderim baña zūlm eyler. 'Adālet eyle. 'Ömer eyitdi. Ne vech ile zūlm eyler? Eyitdi. Māderim beni on māh baṭnında getirdi. Ve iki sāl redā'ımı temāme yetirdi. Şimdi eydürür ki sen benim ferzendim deḡilsin. 'Ömer ol zenı iḥzār eyledi. Ol zen daḡi dört nefer birāder ve kırk nefer şāhid ile geldiler. 'Ömer su'al eyledi ki ey zen niçin bu cevāna ferzendim deḡil dersin? Ol zen eyitdi. Be-Ḥaḳḳ-ı Ḥudā bu cevān kāzibdir. Ve diler ki ḳabilem içinde beni rüsvā ile zirā ki ben 'akimeyim. Bir müddetdir ki şevherim vefāt eyledi. Ve ben berā-yı ticāret bu şehre geldim. 'Ömer andan şāhid taleb etdi. Ol zen ol kırk nefer ile iştihād eyledi ki bu zen da'vāsında şādıḳadır. Pes ḫalife emr edip ol cevānı ḫabs eylediler. Ol cevān ḫabse giderken Ḥazret-i Emir'e mülāḳı olup eyitdi. Ey ḫelāl-i müşkilāt feryādıma eriş ki baña zūlm-i şariḫ vāḳı' olmuştur. Emir ol cevānı alıp dārü'ş-şur'a geldiler. Eyitdi. Yā Ebā Ḥafş icāzetiñ var mıdır ki rızā-yı Ḥudā ile ḥūkm edeyim? Yā Ebā'l-Ḥasen ne icāzet maḫalidir ki ben ol ḥazretten def'atle (B 147b) istimā' eyledim ki siziñ a'lem ü aḳzāñız 'Alı'dır. Pes Emirü'l-mü'minin buyurdu. Ey 'avret bu cevānıñ māderi deḡil misin? Dedi deḡilim. Buyurdu. Beni veli eder misin? Dedi eylerim. Ol dem Emirü'l-mü'minin Ḳanber'e buyurdu. Dört yüz dirhem bu 'avretiñ mihri için getir ki bu cevānı nikāḫ edeyim. Çün Ḳanber getirdi. Ḥazret-i Emir ol cevāna buyurdu. Bu 'avret ile ḫalvet edip cimā' eyle. Cevān muṣṭarib olup eyitdi. Yā Emir bu kār benden gelmez. Buyurdu. Emrime iṭā'at eyle. Pes ol ḫalveti murād eyledikde ol zen feryād edip eyitdi. Yā Emirü'l-mü'minin beni miyān-ı

⁸⁷² "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür." Zilzāl 99/7-8.

halk ve huzûr-ı Hâk'da rüsvâ etme. Bu cevân benim ferzendimdir. Ama birâderlerim baña icbâr eylediler ki bu cevânın ferzendliğini inkâr eyle. Ve illâ pederimiz mirâşını senden da'vâ eyleriz. Şimdi ben tevbe eyledim. Pes hâzret buyurdu. Ol güvâhlara hadd urdular. Ve 'avreti cevânın elin alıp ve yüzlerinden olup hânesine geldiler. 'Ömer *rağıya'llāhu 'anh* inşâfa gelip buyurdu: *Levlā 'Aliyyün lehelekü 'Ömerü*.⁸⁷³

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda maşûrdur ki bir kimse 'Ömer ibn-i Haţţâb'a geldi. Eyitdi. Yâ 'Ömer ben Hâk'dan bizârim ve fitneyi dost tutarım. Ve görmediğim nesneye⁸⁷⁴ müşâhedet eylerim. Ve mürdeyi imâm eylerim ve bismil olmayanları ekl ederim. Pes 'Ömer anın ikrârı üzere ittifağ-ı aşhâb ile ol kimsenin katline hükm eyledi. Bu haber hâzrete erdi. Hemân dârü's-şur'a teşrif edip buyurdu. Ya Ebâ Hafş bu kişi kelâmında şâdık ve şer'î şerife⁸⁷⁵ muvâfıktır. Bu kişinin Hâk'dan bizârim dediği mevtdir ki ol mevt haktır ve fitneyi severim dediği evlâd u emvâldir ki bunları nâs severler. Ve bunlar fitne olduğu (A 140a) nâşsla şâbitdir. *İnnemâ emvâliküm ve evlâdiküm fitnetün*.⁸⁷⁶ Ve görmediğim nesneye şehâdet ederim. Zât-ı Bâri'dir ki görünmekden münezzeh ve beridir. Ve mürdeyi imâm ederim dediği Kur'an'dır. Ve bi-bismili ekl eylerim dediği bi'l-kadr. 'Ömer *rağıya'llāhu 'anh* bu teveccühâtı işidip yine buyurdu. Eyyühe'n-nâs şâhid oluñ. *Levlā 'Aliyyün leheleke 'Ömerü*.

Menkabet, yine kitâb-ı mezkûrda maşûrdur ki 'Ömer ibn-i Haţţâb zamânında mâldâr bir bezirgân-ı şâhib-i iktidâr var idi. *Küllî nefsin zâikâtü'l-mevt*⁸⁷⁷ hükmüyle h'âce vü 'avreti irtihâl-i dâr-ı beka eylediler. Büzürgünün bir püseri ve bir gulâm-ı sefid ve diğer dört nefer-i gulâm ve keniz-gân bisyâr ziyâ' ve 'ağâr terk eyledi. Birkaç günden sonra ol püser ile gulâm-ı sefid miyânelerinde münâkaşa oldu. Gulâm-ı sefid da'vâ eyledi ki h'âcenin ferzendi benim. Pes ol gulâm-ı sefid dârü's-şur'a gelip da'vâ eyledi ki ben filân h'âcenin oğluyum. Terk eylediği gulâm-ı sefid dest-dırâzlık edip h'âcenin ferzendi benim diye iddi'â eder. 'Ömer *rağıya'llāhu 'anh* andan şâhid taleb eyledi. Ol gulâm eyitdi. Pederim berâ-yı ticâret bu şehre gelmiş idi. Bir kimse hâlimize vâkıf değildi. Eğer emr ederseñ diğer gulâmlar vardır gelip şehâdet eylesinler. 'Ömer rızâ verip ol gulâm gelip h'âcetâşlarına eyitdi. Eğer sizler benim h'âce-zâde olduğuma şehâdet ederseniz sizi âzâd eylerim. Ol dört gulâmdan ikisi kabûl edip dârü's-şur'a geldiler ve şehâdet kıldılar. Ve hâlife emr edip h'âcenin oğlunu ihzâr edip su'al eyledikde ol püser eyitdi. Yâ

⁸⁷³ Eğer Ali olmasaydı, Ömer helâk olurdu!

⁸⁷⁴ nesne A: fitne B.

⁸⁷⁵ şer'î şerif A: şer'at B.

⁸⁷⁶ "Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır." Teğâbün 64/15.

⁸⁷⁷ Her nefis ölümü tadıcıdır. Âl-i imrân 3/185.

Emir ben gūlām deęilim. Ol h'āceniñ oęluyum. Bu mūdde'i olan gūlāmdan gayrı dōrt gūlām dađı vardır. (B 148a) 'Ömer eyitdi. İşbāt eyle. Pes ol püser ol iki gūlāmı ki ol gūlām-ı sefidin iltimās abūl eylememiş idiler. Getirip şehādet eylediler. Ve bunların bu hāliline Muhācir ü Enşār'dan bir kimse vākıf deęil idi. 'Ömer ibn-i Hattāb hūzzārdan su'āl eyledi ki buña ne vech ile hūkm verilir? Her iki taraf müsāvidir ve hūkmü müşkildir. Hātırına gelirler ki terk-i hilāfet edeyim. Bu hilāfet bir mūmerreddir ki hātır-nāk ve bir ma'berdir ki mevķi'-i helākdir. Selmān hāzır idi. Yā 'Ömer bu gibi müşkilātda İmām 'Ali'ye mūrāca'at etmek gerekdir. Zirā ki peygamber *alla'llāhu te'ālā aleyhi ve sellem* buyurmuşdur ki Hudā Te'ālā hikmeti on eczā gelmişdir. Tokuz cüz'ün 'Ali'ye ihsān buyurmuşdur ve bir cüz'ünü sār halāyıkā tevzi' edip vermişdir ve İbn 'Abbās eydür ki 'Ali'niñ ol bir cüzde dađı hişsesi var ve sār hişselere ziyādelięi der-kārdır. 'Ömer ibn-i Hattāb eyitdi. *Cezāke'llāhu hayran*⁸⁷⁸ toęru dediñiz. Ben dađı ol hāzretten istimā' eyledim ki buyurdu. Eęer fezā'il-i 'Ali'den beyān ede idim merdümān perestiş edeler idi. Nitekim avm-i Naşarā 'İsā haında eylediler. İmdi ey Selmān 'Ali ibn-i Ebū Tālib'i ihzār eyle. Pes Selmān ferhān u şādān hūcre-i Şāh-ı Merdān'a geldi. Hāzret-i Emir buyurdu. Ey Selmān Hāzret-i Resūl'den soñra bu meserret sende 'acibdir. Selmān giryān olup eyitdi. Yā Emirü'l-mū'minin sürūruma bā'is seniñ liķā-yı şerifiñdir. asem ol Hudā'ya ki hergāh seni görürüm gūyā Hāzret-i Resūl'ü görmüş olurum. Ba'dehu eyitdi. Yā Emirü'l-mū'minin şöyle bir hādişe-i (A 140b) ser-zede⁸⁷⁹ zuhūr eyledi.⁸⁸⁰ Gūşe-i hayretde maħşūr ve mu'arraf-i 'aciz ü kuşūr oldular. Ol dem Emirü'l-mū'minin dārü's-şur'a geldi ve buyurdu. Bu iki mūdde'ilerdir. Nice mescidden başların taşra edeler. Pes ber-mūcib-i fermūde 'amel olunduķda Hāzret-i Emir āvāz-ı bülendiyle anber'e eyitdi. İşbu şemşir ile gūlāmın başını at' eyle dedikde deriçeden ol gūlām başını çekdi. Pes ma'lūm oldu ki ol gūlām imiş. Ba'dehu ol gūlām dađı kendine mu'arraf oldu. 'Ömer yine *levlā 'Aliyyūn leheleke 'Ömerü*.⁸⁸¹

Menabet, buyurdu yine kitāb-ı mezkūrda maştūrdur ki Selmān-ı Fārisi ve 'Ammār Yāsir eyitdiler. 'Ömer ibn-i Hattāb zamānında şāhib-i āh bir h'āce var idi. Üç gūlāmı olup marāz-ı mevtime vaşıyyet eyledi ki gūlāmın birine duħterimi ve şu miķdār ziyā' ve 'aarımı veriñ. Ve birin dađı āzād ve biñ altınla mesrūr u şād ediñ. Ol birini dađı öldürüñ. Çün h'āce fevt oldu. Gūlāmlar mūnāza'a edip üçü dađı duħterle mālı da'vā etdiler. Ve ma'lūm deęil idi ki duħter ü mālı angısına verilmiş ve angısı āzāda sezā-gū ve angısınıñ atlini buyurmuş idi. Pes bunlar dārü's-şur'a geldiler. Ve da'vālarını 'arz eylediler. Halife aşhābla fikr-i 'amık edip bir hūkm

⁸⁷⁸ Allah sana hayırlı mūkāfat versin!

⁸⁷⁹ serzede A: B nüshasında yoktur.

⁸⁸⁰ eyledi A: oldu B.

⁸⁸¹ Eğer Ali olmasaydı, Ömer helāk olurdu.

edemediler. Āhır karar verdiler ki kâdı: *Lev küşife'l-ğıṭāu mā ezdetṭi yaḳinen*⁸⁸² ve kâ'il *selūni 'amme dūne'l-'arş* huzûruna gideler ve bu müşkiliñ hallini iltimās edeler. Pes huzûr-ı Emir'e gelip 'arz eylediler. Hazret-i Emir buyurdu. Ol üç gulāmı getirdiler. Ol hazret gulāmıñ birine bir kârd verip buyurdu. H'āceniñ kabrin açıp ve başın kesip getir. Ol gulām eyitdi. Yā Emir hāşā ki bu küfrān-ı ni'met benden şadır ola. Hazret-i (B 148b) Emir diğér gulāmı daḫi ihzār edip aña daḫi teklif buyurdu. Ol gulām ibtidā kabûl edip ba'dehu endişe eyledi ki ne vech ile veliyyü'l-ni'metimiñ başını kaṭ' edeyim deyip rücū' eyledi. Hazret-i Emir ol bir gulāma emr eyledi ki bilā-tevaḳḳuf kabûl ve kabre revān olduğda Cenāb-ı emir'i i'āde buyurup men' eyledi. Ba'dehu gulām-ı evvele duḫter ü māl ü 'aḳārı ve şāniye biñ dinārı verip āzād eylediler. Ve ol katl-i şur'a cā'iz olduğundan ol duḫteri alan gulāma 'ilām kıldılar. Pes ḫalife ve aşḫāb 'Ali'niñ bu firāsetini müşāhede etdiklerinde evşāf-ı medḫinde gūyān u meydān vaşfinda pūyān oldular.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkûrda İmām Ca'fer-i Şādık'dan mervidir ki bir şahş Ebū Bekir zamānında getirdiler ki ḫamr içmiş idi. Ebū Bekir eyitdi. Niçin şûrb-i ḫamr etdiñ? Ol şahş eyitdi. Ben ḫamrıñ ḫurmatını bilmez idim. Şimdi bildim ve tevbe kıldım. Nitekim benim gibi sen daḫi tevbe eylediñ. Huzzār eyitdi. Bu i'tirāz maḳbûl olmaz. Lābüdd āyet-i ḫurmatı istimā' eylemişdir ki ḫadd lāzımdır. Pes ḫalife ḫadd urulmasına emr eyledi. Ol şahş huzûr-ı Emir'e gelip dedi. Yā Emirü'l-mü'minin ben ḫamrıñ ḫurmatını istimā' etdim. Şimdi baña şûrb-i ḫamr için ḫadd urmaḳ isterler. Hazret-i Emir ḫalifeye ḫaber irsāl eyledi. Bu şahş Muhācir ü Enşār'dan su'āl etsinler ki buña āyet-i Tahrimi oḳumuşlar mıdır? Eğér oḳumuşlar ise ḫadd lāzımdır. Eğér oḳumamış iseler ma'zûrdur. (A 141a) Ḫadd lāzım gelmez.

Menḳabet, yine kitāb-ı mezkûrda maşṭûrdur ki 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb zamānında bir tıfl mütevellid oldu ki iki baṭnı ve iki başı ve iki enfi ve iki ağzı ve dört gözü ve dört eli var idi. Ve a'zā-yı enfi bir idi. Ve pederi birkaç günden soñra fevt oldu. Vārişler miyānında ihtilāf vuḳū' buldu ki bu tıfl iki ḫişşe veya bir ḫişşe mi verilir? Dārü's-şur'a gelip istifsār etdiler. Ḫalife aşḫābdan birine buyurdu. Bunları mülāzemet-i 'Ali'ye götürüñ. Pes anlar huzûr-ı Emir'e geldiler. Ol hazret anlara buyurdu. H'āba vardıkda görüñ ki her dört gözü kapalı veya ikisi kapanmış ve ikisi açık mıdır ve girye kıldıkda ve biri giryān ve diğér ağzı ḫāmūş mudur? Eğér muḫtelif ise iki ḫişşe verilir ki mevcûd iki olur. Eğér girye vü zāri ve ḫ'āb u bidār ede müttefikler ise bir ḫişşe verilir ki mevcûd bir olmuş olur. Pes gördüler ki müttefiklerdir. Bir mevcûd olduğ tebeyyün eyledi.

⁸⁸² Perde kaldırılmış olsaydı bile, imanım (şimdikinden) daha fazla olmazdı!

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda zamān-ı hilāfet-i Emir’de Kādı Şurayh’dan mervidir ki eyitdi. Bir hınşı ve bir merd ve bir tıfl geldiler. Hınşı eyitdi. Ey kādı-ı müselmānān bende hem elt-i merd ve hem elt-i zen vardır ve bu tıfl püserim ve bu merd erimdir. Şimdi cesāretim gālīb oldu. Dilerim ki bir zen nikāh edeyim. Hük-m-i şer’i nedir? Kādı Şurayh mütehayyir olup Hāzret-i emir’e irsāl eyledi. Ol hāzret bir kaşşāba buyurdu. Ve ol hınşiniñ üstüh’ān-ı pehlūsunu ta’dād etdiler. Cānib-i yemin’de sekiz ‘aded ve yesārında yedi ‘aded buldular. Ol hāzret buyurdu. Bu recüldür. Zirā ki Hāzret-i Ādem’in pehlū-yı yesārı bir noķşandır. Pes tezevvücüne⁸⁸³ ruķşat verildi.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda maşūrdur ki ‘Ömer ibn-i Hattāb zamānında iki merd-i hem-hāne sefere gitdiler. Biriniñ zeni toķuz aylık hāmile ve biriniñ bir aylık püseri vücūda gelmiş idi. Ol püser vefāt eyledi. Ve ol zen hamlini vaz’ etdi. Püseri fevt (**B 149a**) olan zen aña eyitdi. Bu tıflı baña emānet eyle ki hem ben teselli etmiş olurum ve hem sen zahmet-i ređā’dan kurtulursun. Çünkü muhabbet-i kadimeleri var idi. Rādıye oldu. Hasebü’l-beşereye birgün miyānelerinde nizā’ olup püserini taleb eyledi. Ol zen vermeyip eyitdi. Divāne mi olduñ? Benim püserimi taleb edersin. Eğer püser seniñ ola idi ben niçin zahmet-i ređā’ı kabūl eyledim? El-hāşıl bu mücadele ile dārü’s-şur’a gelip ‘arz-ı mādde eylediler. Hāzret-i ‘Ömer bildi ki yine bu müşkiliñ halli İmām ‘Ali’ye mevķūfdur. Dārü’s-şur’a teşriflerini iltimās eyledi. Pes Hāzret-i Emir gelip vāķıf olduğda buyurdu. Ey Kanber bir erre getir ki bu tıflı dü nime edip bir nimesin birine ve bir nimesin diğetine vereyim. Ol zen ki tıflıñ māderi değıl idi. Rādıye oldu. Ve ol zen fi’l-haķıķa māderi idi. Giryān olup eyitdi. Yā Emirü’l-mü’minin bu püserimi ol zene ver ki helāk olmaya. Ol dem Hāzret-i Emir anı bu zene verdi. Ve ‘Ömer ibn-i Hattāb eyitdi. Yā ‘Ali ne vech ile yakın hāşıl oldu? Hāzret-i Emir buyurdu. Yā Ebā Hafş şefkat-i helākine rızā vermedi. Ma’lūm oldu. Bu zen (**A 141b**) fi’l-haķıķa māderidir. ‘Ömer ibn-i Hattāb ve sā’ir aşhāb Cenāb-ı velāyet-me’āb’a tahsin ü āferin yād eylediler. Ve ol müdde’i-i kāzibe dağı bu firāseti görüp inşāfla kendine i’tirāf eyledi. Ve her iki zen mesrūr olup ref’-i hüzn eylediler. Tā hayātda olduğca ol tıfla ferzend-i ‘Ali derler idi. Bu Rivāyetü’t-Ṭā’if’de dağı maşūrdur.

Menkabet, yine kitāb-ı mezkūrda İsti’āb u Leṭā’ifü’t-ṭevā’if’de maşūrdur ki Emirü’l-mü’minin *kerrema’llāhu vechehu* hilāfeti zamānında iki müslümān bir maħalde oturmuş biriniñ beş nānı ve diğeleriniñ üç nānı olup tenāvül için önlerine getirmiş idiler. Nāgāh bir kimse gelip anlara şerik oldu. Ba’dehu ol şerik olan bunlara sekiz dirhem verip gitdi. Bunlar ol dirhemi taķsimde münāza’a eylediler. Beş nān şāhibi eydürdi ki beş dirhem benimdir ki benim

⁸⁸³ tezevvücüne A: zevcine B.

nānım beş idi. Ve üç dirhemi seniñdir ki nānıñ dağı⁸⁸⁴ üç idi. Üç nān şāhibi müsāvāt üzere taqsim edelim dedi. El-hāşıl Kādı Şurayh huzūruna geldiler. Müdde‘alarını ifāde kıldılar. Kādı Şurayh eyitdi. Ol beş nān şāhibiniñ kelāmı fehme qaribdir. Sen de rāzı ol. Üç nān şāhibi eyitdi. Emirü’l-mü‘minin hükmetmedikçe rāzı olmazam dedi. Pes huzūr-ı Emir’e geldiler ve mācerāyı ‘arz eylediler. Hāzret-i Emir ol beş nān şāhibine buyurdu. Rāzı mısın ki üç dirhemi bu üç nān şāhibi ala? Dedi beli yā Emir rażıyım. Pes üç nānıñ şāhibine buyurdu. Bundan ziyāde tālīb olma ki beş nān şāhibiniñ istihkāfından dağı saña geçmemişdir. Eğer ber-vech-i ‘adālet olursañız dirhemiñ yedisini beş nān şāhibiniñ ve bir dirhemi ancak seniñ haqqıñdır. Zirā hükmetmez ki kağıñız ziyāde ekl etmişdir. Pes sekiz nānı üç nefere sekizden üç hisse eyleriz ki yigirmi dört olur. Ol beş nānı üçe dārbla on beş olur. Bu on beşden sekizi ekline maḥsūb bāki yedisi maṭlūbidir. Ve üç nānı dağı üç nefere dārbla toḡuz olur. Bu toḡuzdan sekizi ekline muḡābilidir. Ve bāki bir ‘aded haqqıdır. Ol kimse ki sekiz dirhem vermiş idi. Yedi nān beş nān şāhibinden ve bir nān üç nān şāhibinden ekl etmiş olur. Bu şüretle yedi dirhemi beş nān şāhibine verilir. Yedi nānı muḡābilinde ve bir dirhemi üç nān şāhibine verilir ki (B 149b) bir nānı ekl etmiş olur. Hāzıreyn firdevs-āmiz bu taqsime āferin eylediler. Ba‘dehu Emirü’l-mü‘minin eyitdi. Elḥamdü’l-ilāh ‘Ali’niñ hilāfetinde bir kimse zulme vāki‘ olmadı.

On Birinci Bāb Ol İmām ‘Aliyyü’l-İtlāk ve Halife-i bā-İstihkāk Esedu’llāhi’l-gālib ‘Alī ibn-i Ebī Tālīb’in Hilāfet-i Şūrısı ve Ma‘nevîyesiniñ Beyānındadır

Erbāb-ı dāniş ve aşḡāb-ı biniş üzerlerine mübeyyen ü müberhendir ki şî‘a ve sünni miyānelerinde hırka-i Mi‘rāc mūcibiyle hilāfet-i tarikat Hāzret-i Seyyidü’l-mürselin’den Emirü’l-mü‘minin’e reside olduğu müttefikün ‘ileyhdir. Ama hilāfet-i şerī‘atda şî‘a ve sünni miyānelerinde muḡtelifün-fihdir. ‘Ulemā-yı İmāmiyye aña zāhiblerdir ki “İnnemā veliyyükümü’llāhü”⁸⁸⁵ āyetiniñ nüzülü zamānında bilā-vāsıta kā‘im-i maḡām ve nā‘ib-i Seyyidü’l-enām’dır. (A 142a) Nitekim Hārūn ḡayāt-ı Mūsā’da kā‘im-i maḡām idi. Şāh-ı Merdān dağı ḡayāt-ı Muṡṡafā’da āyet-i mezkūre hükümüyle imām u veli-i cümle enāmdır. Ve dağı “men küntü mevlāhu fe hāza ‘Aliyyün mevlāhu”⁸⁸⁶ ḡadış-i şerifiyle ve ol ḡazretiñ hicretiñ toḡuzuncu sālinde ḡaccetü’l-vedā’dan mürāca‘atında “Yā eyyühe’r-Rasūlü belliḡ mā ünzile ileyke min rabbike”⁸⁸⁷ fermān-ı vācibü’l-iz‘ānı mūcibiyle mevzi‘-i Ġadir-i Ḥum’da zi’l-hiccenin on sekizinci günü minber üzerine teşrif buyurup yüz yigirmi dört bin kesān huzūrunda zebān-ı mu‘ciz-i beyāniyle buyurdu ki Hāzret-i imam-ı pādīşāh-ı

⁸⁸⁴ dağı A: B nüshasında yoktur.

⁸⁸⁵ “Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır.” Māide 5/55.

⁸⁸⁶ Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.

⁸⁸⁷ “Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et.” Māide 5/67.

ehl-i İslām ve Halife-i seyyidü'l-enām *aleyhi's-salātu ve's-selām*'dır bileler. Mişkāt u Meşābih u Müsned-i Ahmed Hanbel ü Vāḳidi vü Behiştü vü Keşşāf-i Zemaḥşeri vü Esbāb-ı Nüzul-i⁸⁸⁸ Vāḥidi vü Nüzulü's-Sā'irin ü Vesiletü'l-Müte'abbidin ü A'lāmü'd-Dürri ve Hilyetü'l-Enbiyā vü Firdevsü'l-Aḥbār u Kifāyetü't-Tālib ü Şavā'ik-ı Muḥriḳa vü Meveddāt u Düstürü'l-Hakāyık u Hidāyetü's-Sü'edā vü Maḳşad-ı Akşā vü Tercüme-i Müstaḳşi vü Keşfü'l-Ġamme vü Menākıb-ı Haṭib-i H'ārezm ü Menākıb-ı Hāfız-ı Merdūyye vü Sefine-i Kāmile vü Rebi'ü'l-Ebrār ve ekser tefāsirde ki Tefsir-i İmām-ı Hasan 'Askeri vü Tefsir-i Şa'lebi vü Hāfızı vü Faḥr-i Rāzi gibi ve Nesḥ-i Mu'tebere-i Tevāriḥ'de ki Tāriḥ-i Ṭaberi vü Ravzatü'l-Aḥbāb u Ravzatü's-Şafā vü Tāriḥ-i Hāfız-ı Ebrū vü Güzide vü Ḥabibü's-Siyer ü Me'āricü'n-Nübüvve ve ğayrıları gibi maştūrdur ki çün Seyyid-i kā'ināt 'azm-i ḥacca cezm etdi. Ḳabā'il-i 'Arab'a ḥaber gönderdi ki her kim bizimle ḥacc etmek dilese tarafımıza müsāra'at eylesin. Pes ḥalāyık cem' oldular. Zī'l-ḳa'deniñ yigirmi beşinci bāzār-ertesi günü ğusl edip ve müy-ı müşk-būların şāneleyip ve 'ıtrıyāt ile tāze vü ṭari ve libās-ı menhiyyātdan 'ari olup mescid-i Medine'de namāz-ı zuhru edā ve zū'l-ḥalife namāz-ı 'aşrı faḳrıyla ifā buyurdu. Ve ol seferde Seyyidetü'n-nisā Fāṭimatü'z-Zehrā *'aleyhimā el-taḥiyyetü ve's-şenā* ve bi'l-cümle ümmehāt-ı mü'minin hem-rāh idiler. Yüz on dört biñ ve 'alā ḳavl yüz yigirmi dört biñ kişi rikāb-ı Cenāb-ı risālet-me'āb ile şeref-yāb idiler. Telbiye-i kinān revān oldular. Ol ḥazret zī'l-hiccenin dördüncü bāzār günü taraf-ı a'lādan Mekke'ye gelip Beytü'l-ḥarām'a teşrif eylediler. Şerā'it-i ziyāreti itmām ve Ḥacerü'l-esved'e istilām ve beyne's-şafā ve'l-merve ve sa'ya iḳdām buyurdu ve eyitdi. Her kim ki ḳurbānların berāber getirdi. İhrāmdan çıkalar ve rüz-ı terviye Minā'ya teveccühleri zamānında ḳurbānı olmayıp ihrāmdan çıkalar. Yine ihrāma gireler dedi. Çün Seyyidetü'n-nisā ve ümmehātü'l-mü'mininin ḳurbānları yok idi. İhrāmdan çıkdılar. Bu eşnāda Emirü'l-mü'minin (B 150a) Yemen'den gelip birkaç ḳurbān niyetiyle ol ḥazretiñ nazar-ı ḳudsi-i manzaralarına getirdi. Ol ḥazret buyurdu. Yā āḫi ne niyet ile ihrāma girdiñ? Eyitdi. Dedim ki yā Rabbi ḥabibiñ niyetiyle ihrāma girdim. Ol ḥazret buyurdu. Ben ihrāma ḥacc niyeti eyledim. Yā āḫi berāber hediyy getirmişsin. İhrāmdan çıkma ve benim ḳurbānımda şerik ol. Şiḫāḥ-ı aḥbār'da tevātür ile irād olmuştur ki Seyyidü'l-mürselin bāzār ve bāzār-ertesi ve şālī ve çihār-şenbe günü ve penç-şenbe gecesi Mekke'de tevaḳḳuf buyurup zī'l-hiccenin altıncı penç-şenbe günü (A 142b) Minā'ya teşrif buyurup gece ol maḳāmda ḳaldı. Ferdāsı şabāḥ namāzın edādan şoñra āfītābın ṭulū'undan muḳaddem 'Arafāt'a müteveccih oldu. Ba'de'l-vuşul zevālden şoñra rāḫilesine süvār olup Buṭan-ı vādi'ye 'azimet eyledi ve ğāyet belāġat ve nihāyet feşāḥatle aḥkāmı şer'ı müştamil bir ḥuṭbe oḳudu. Ve namāz-ı zuhr ve

⁸⁸⁸ nüzul B: nuzl A.

‘asrı bir ezân ve iki kâmet ile kıldı. Ve ol gece ol maķâmıda alıp řabâh namâzından řoňra Cemretü’l-‘aķabeye geldi. Yedi seng rize remy etdi. Bu iki günde Minâ’da dađı utbe okuyup rûz-ı ‘arefe ol aĥkâmı ki buyurmuş idi. Te’kid eyledi. Ba’dehu urbân-gâha gelip řütür andan ki Emirü’l-mü‘minin Yemen’den getirmiş idi. Mübârek yed-i sa‘âdetleriyle altmış üç deve naĥr eyledi. Ve bâķilerin Emirü’l-mü‘minin’e ihâle buyurdu. Ba’dehu ser-i mübârekini tirâşide ve müy-ı müşk-bûların pâşide edip aşĥâb aldılar. Ba’dehu bir miķdâr lûĥm řabĥ etdirip Emirü’l-mü‘minin ile tenâvül buyurdular. Pes Mekke’ye teřrif edip ve řavâf kılıp ve zemzemden bi’t-tecerru‘ cum’a-ertesi ve bâzâr ve bâzâr-ertesi ve řalı günleri Minâ’da ikâmet ve řalı gününüň âhirinde Baĥĥâ’ya geldi. Ćihâr-şenbe řabâhı Mekke’ye geldi. Şubĥuň tulu‘undan muķaddem řavâf-ı vedâ’ı icrâ edip Medine’ye mürâca‘at buyurdu. Ve Ćadir-i Ĥum mevzi‘ine geldi. Keřfü’l-Ćamme’de mařtûrdur ki ol menzilde âb u ‘alefiň aleti ile berâber anda nüzül eyledi ki me’mûr olmuş idi ki Emirü’l-mü‘minin’i ĥilâfete ta‘yin buyura. Ol vaķt ki vahiy gelmiş idi. Te’ĥir eylediler ki ĥilâfetden emin ola. Ama yine te’ĥir edip ol meķanı tecâvüz eylese řavâ’if-i keşire müteferriķ olup ayrıla ve irâdet-i ezeliyye ile temâmi-i merdüm İmâmet-i Şâh-ı velâyet’den âgâh ve ĥaber-dâr ola. Ve bu ecilden âyet-i kerimeyi “*Yâ eyyühe’r-Rasûlü belliĥ mâ ünzile*”⁸⁸⁹ nâzil olduĥu ey Resûl-i Ĥudâ perverdigarıň cânibinden řarafına nâzil olan aĥkâmı tebliĥ eyle. Eĥer etmeyesin aĥkâmı tebliĥi ifâ kılmamış olursun. Ĥâlbûki Ĥudâ te‘âla seni řerr-i merdümândan ĥıfz eyler. Binâen ‘aleyh Emirü’l-mü‘minin’iň ĥilâfetine naşb ü ta‘yini vâcib oldu. Ol ĥazret *řalla’llâhu aleyhi ve sellem* diraĥtân sāyesinde deve palânlarından bir minber vaż’ etdirip ve Bilâl’e nidâ kıldırıp ĥalâyıķ etrâfına cem’ oldular. Seyyid-i kâ’inât řu‘ûd buyurup Ĥazret-i Emir’i řaraf-ı yeminine alıp ĥamd ü şenâ ve Bâri Te‘âlâ’dan řoňra ‘âlem-i beķâya intikâl buyuracaķlarından ĥaber verdi. Ba’dehu buyurdu. Ben size iki şey’-i ‘azim terk eyledim ki biri birinden efđaldır. Eĥer anlara tâbi’ olursanız hergiz đalâletde olunmayıp ĥidâyet bulursuz. Ol iki nesneniň biri Ķur’ân-ı Kerim ve diĥeri ehl-i beyt-i vâcibü’t-tekrimdir. Bunlarıň her ikileri yekdiĥerinden mufâraķat etmezler. **(B 150b)** Tâ kenâr-ı kevşerde baňa mülâķât ederler ve yine aşĥâbına teveccûĥ edip buyurdu: *Elestü evlâ bi’l-müminine min enfüsihim*. Ya’ni eyâ mü‘minler nefslerinden evlâ deĥilim. Dediler. Beli yâ Resûla’llâĥ ezher cihet bunlardan evlâsın. Pes ol ĥazret Emirü’l-mü‘minin’iň elinden tutup buyurdu: *Men küntü mevlâhu fe ĥâze ‘Aliyyün mevlâhu Allahümme ve âli men velâhu ve âdimen ‘adâhu ve enşur men naşarahu ve ĥuzul* **(A 143a)** *men ĥâzelehu*. Pes Seyyidü’l-mürselin fermâniyla Emirü’l-mü‘minin bir ĥaymede câlis oldu. Ve ĥalâyıķ gelip levâzım-ı tebrik ve tehniyeti ifâ etdiler. Kıdve-i aşĥâb ‘Ömer ibn-i Ĥattâb

⁸⁸⁹ “Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliĥ et.” Mâide 5/67.

buyurdu: *Behhin Behhin yā İbni Ebū Ṭālib aṣḥabte mevlāya ve mevlā külli mü'minin ve mü'minetin*. Ya'ni ne güzeldir seniñ hālñ ey Ebū Ṭālib oğlu şabāha dāhil olduñ. Bir hālde ki benim ve her mü'min ve mü'mineniñ mevlası olduñ. Ba'dehu ümmehāt-ı Emirü'l-mü'minin Seyyidü'l-mürselin emriyle gelip tehniyeti edā ve ol muḳtedāya iḳtidā eylediler. Ve daḥi 'ulemā-yı imāmiyyeniñ rivāyetiyle “*Ekmeltü leküm dineḳüm ve etmentü 'aleyküm ni'meti ve rādiytü lekümü'l-İslāme dina*”⁸⁹⁰ bu günde nāzil oldu. Ve ol ḥazret buyurdu: *Allahü ekber 'alā ikmālü'd-dinü itmāmün ni'meti ve raḍıya'llāhu bi-risāleti ve bi-velāyeti 'Aliyün ibni Ebi Ṭālib*. Pes bu ḳaḳıyyeden⁸⁹¹ fāriğ olduḳda Medine'ye nehḳat buyurdu. 'Ulemā-yı ferikayn ittifāḳıyla seksān dōrt gün şoñra bu 'ālem-i fenādan nüzhet-serā-yı beḳāya irtihāl buyurdular. Mütün-ı kütüb-i ehl-i siyer bu ḥaberle meşhūndur. Çün ol ḥazret ḥuṭbe şir-āba envār-ı cemāliyle lem'a-pāş ve pehlū-nihāde-i firāş oldu. Bu 'ārıza ol ḥazretiñ marāz-ı mevtiniñ ḡayrı idi. Ol eşnāda bir ḥaber geldi ki üç ricāl ve bir zen da'vā-yı nübüvvet ederler. Biri Müseyleme bin Yemāme-i Ḥanefi ve biri Ṭalḥa bin Ḥuveyle-i Esedi ve biri daḥi Esved ibn-i Kā'b 'İsā idi. Ve ol zen Hāriş ibn-i Süveyde'niñ duḡteri idi ve ismi Seḥḥāh-ı Teymiye idi. Müseyleme ol ḥazrete bir nāme yazdı. Bu 'ibaretle ki من مسيلمت رسول الله آل محمد رسول الله اَمَّا بعد فَادَى قَدْ اشتركت في الامر معك وَاَنَا لَنَا نِصْفُ الْاَرْضِ بِ بَقْرِيشِ نِصْفِهَا وَلَكِنْ Ya'ni bu nāme Müseyleme'den ki Resūla'llāh'dır. Muḥammed ki ol daḥi Resūla'llāh'adır. Taḥḳiḳ ben emr-i nübüvvetde seniñ ile şerik oldum. Arzñ nişfi bañadır ve nişf-ı diğeri Ḳureyş'edir. Ve lākin Ḳureyş ḡadr ederler. Pes iki kimse ile irsāl eyledi. Vāşıl olduḳda ol ḥazret anlardan su'āl buyurdu ki siziñ i'tikādiñiz ne vech iledir? Eyitdiler saña şerik biliriz. Ol ḥazret tebessüm edip buyurdu. Eḡer elçi olmaya idiñiz sizi ḳatl ederdim. Pes ol ḥazret cevāb yazdı ki من محمد رسول الله الى مسيلمة الكتاب اسلام على من اتبع الهدى قد بلغت الكتاب الكراب والمفتري على الله فان الارض لآ يورثها من يشاء من عباده الصالحين والعاقبة للمتقين. Ba'dehu hicretiñ on birinci yılında Şafer'iñ yigirmi altıncı gününde şeyḥeyn ve 'Osmān ve a'yān-ı aṣḥāb Üsāme bin Zeyd'i Emir edip buyurdu ki tā nevāḥi-i rike ḳadar mevzi-i şehādet Ca'fer-i Ṭayyār ve Zeyd'dir. Gideler ve ḡuş-ı Üsāme'yi derd-i neşāyihle pūr edip icāzet buyurdu. Üsāme mevzi-i Caḥf'ı leşker-gāh edip tā anda cem' olalar. Bu eşnāda (B 151a) ol ḥazrete bir marāz 'ārız oldu. Ve sem'-i mübāreklerine erişdi ki imāret-i Üsāme ḥātır-ı ecille aṣḥāba girān gelmiş ki ol ḥazret Muhācirin-i evvelin üzerlerine bir i'lām-ı Emir eyledi. Ol ḥazret bu ḥaberdan rencide olup şadā'ıyla berāber mescide gelip minber üzere buyurdu. Ey benim aṣḥābım bu ne kelāmdır ki Üsāme ḥaḳḳında sizden şādır olmuşdur. (A 143b)

⁸⁹⁰ “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslām'ı beğendim.” Mâide 5/3.

⁸⁹¹ ḳaḳıyye A: ḳışsa B.

Eğer sizler bugün Üsâme'niñ imâretinde ta'n ederseniz bundan muqaddem anıñ pederi haqqında dañi ta'n etmiş olursunuz. Kâsem ol Hudâ'ya ki Zeyd kabîl-i imâret idi ve püseri dañi kabildir. İmâretini kabûl edip refîk olasız. Ol dañi siziñ ahyârınızdandır. Ba'dehu hücre-i sa'âdetine geldi. Ravzatü'l-aḥbâb'da maştûrdur ki bu emr Rebi'ü'l-evvel'in onuncu cum'a-ertesi günü vâkı' oldu. Ol aşhâb Üsâme'nin refâkatine ta'vin olmuş idiler. Ol ḥazret vedâ' edip leşker-gâha tecemmü' eylediler. Ve ol ḥazret iştîdâd-ı marazında te'kid buyurdular ki Üsâme'yi revân ediñ. El-kışsa aḥbâr-ı Ğadir-i Hum ve âyet-i mübâhele gibi Hudâ te'âlâ Ḥazret-i emir'i nefsi Seyyidü'l-mürselin buyurdu. Ve ekşer ehâdiş ki “*Ente minni bi-menzileti Hârûne ve min Mûsâ ilâ ennehu lâ nebiyye ba'di*”⁸⁹² ḥadiş-i şerifiyle ceyş-i Üsâme'ye tâbi' buyurmamaları vaḳâyî'ine nazaran ḥalife-i ber-haqq İmâm 'Alî'dir. Ve mezheb-i imâmiye müctehidleri eydürler: *El-ḥilâfetü ba'di selâşüne seneten*⁸⁹³ hükmüyle Ḥazret-i Emirü'l-mü'minin İmâm ve Ğavş-ı a'zâm ve Kuṭb-ı dâ'ire-i Beni Âdem ve 'âlem-penâh ve kâ'im-i maḳâm Allah'dır. Eğer ḥulefâ-yı şülüşe resm-i hükûmet ve ism-i hilâfet ile meşhûr ve ma'rûf iseler de fi'l-ḥaḳıḳa imâmiyenin dedikleri gibi Murtaẓâ 'Alî kemâl-i ḥilâfet-i şûri ve ma'nevi ile mevşûf idi. Bu ecilden bi'l-cümle müşkilâtta aña mürâca'at ve mes'ele-i mu'd ilâtda anıñ hükmüne müsâra'at ederler idi. Ve bu otuz sâl cümlesinden yigirmi dört sâl ve birkaç mâh taşarrufunda memnû' oldu. Nitekim ol server ḥin-i bi'setden birkaç sâl taşarruf-ı aḥkâm-ı nübüvvetden memnû' olmuş idi. Emirü'l-mü'minin dañi Ḥayrül-mürselin vaşîyyeti üzere şabr u müdârâ⁸⁹⁴ ile zindeġani buyurdu. Pes beş yıl bu kadar mâh-ı ḥilâfetde taşarruf edip Nâkişin ve Kâsıtın ve Mârikin cihâdıyla mümteḥin oldu. Nitekim bâb-ı şecâ'atde sebkat eyledi ve dañi imâmiye eydürler. Esânid-i şaḥih'e ile mervilerden müstefâd olur ki Emirü'l-mü'minin Seyyid-i kâ'inât'dan ġayrı hiçbir eḥade bi'at eylemedi. Nitekim ḥulefâ-yı şülüşeye bi'atinde tevaḳḳuf ḥaberi kütüb-i mütedâvile-i ehl-i sünnetde tevâtür ile irâd olunmuşdur. Bu tevaḳḳuf delâlet eder ki ḥilâfet Ḥazret-i Emir'in haqqı idi. Ve illâ tevaḳḳuf buyurmazdı. Zirâ haqqı olduġu ḥâlde tevaḳḳuf ġünâhdır. Ḥâlbuki *innemâ yuridullâh* âyeti hükmüyle sâġâyir ü kebâyirden 'işmetlerine Hudâ Te'âlâ şehâdet eylemiştir. Ravzatü'l-aḥbâb ve ehl-i siyerden bir cemâ'at anıñ üzerinedir ki çün mühimm-i bi'atden fâriġ oldular. Ebû Bekir *raḍıya'llâhu 'anh* Muhâcir ü Enşâr'dan bir mecmû' edip Emirü'l-mü'minin'i da'vet eyledi. Ḥazret-i Emir icâbet buyurup bir münâsib maḥalde câlis oldular. 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭâb eyitdi. Yâ Ebâ'l-Hasen dileriz ki sen dañi Ebû Bekir'e bi'at edesin. Ḥazret-i Emir buyurdu. Ol kelâmı ki Enşâr'a ḥüccet ediñiz. Ben dañi o kelâmı sizlere ḥüccet eylerim. Toġru söyleyiñ ki Seyyid-i kâ'inât'a aḳreb ve yerine eḥaqq u enseb

⁸⁹² “Senin bana olan nispetin Harun'un Musa'ya olan konumu gibidir.” Hadis-i şerif

⁸⁹³ Halifelik benden sonra otuz yıl olacaktır.

⁸⁹⁴ Müdârâ A: medâr B.

kimdir? *Ulū'l-erḥāmi ba'dühüm evlā biba'din (B 151b) fi kitābi'llāh*⁸⁹⁵ hükümüyle müsned-i hilāfete müsteḥaḳ kimdir? 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb eyitdi. Yā 'Ali seni bırakmayız tā bi'at kılmadıkça. Ḥaṣret-i Emir eyitdi. Evvel bu kelāma cevāb veriñ. Ba'dehu bi'at taleb ediñ. Ebū 'Ubeyde eyitdi. Yā Ebā'l-Ḥasen seniñ İslām'da sebkatini ve Seyyidü'l-enām'a qarābetini ḥasebiyle efḍal-i ümmet ve sezā-vār-ı hilāfetsin. Lākin aşḥāb-ı Ebū Bekir (A 144a) icmā' etdiler. Münāsib oldur ki sen daḥi icmā'la ittifāḳ u dāḥil-i dā'ire-i vifāḳ olasın. Ḥaṣret-i Emir eyitdi. Ey Ebū 'Ubeyde⁸⁹⁶ sen emin-i ümmetsin. Bir mevhibe ki Ḥuda te'ālā anı ḥāndān-ı nübüvvete kerāmet buyurdu ve ḡann u ḡümān etme ki ol mevhibe ḡayrılara naḳl ede ve mehbiṭ-i Ḳur'ān ve vahy ü mevrīd ve emr ü nehyi ve ma'den-i faḫl ve 'ilm ü menba' ve 'aḳl u ḥilm bizleriz. Bu cihetle hilāfete ṣāyeste ve imārete bāyeste bizler oluruz. Beṣīr ibn-i Sa'd Enṣāri eyitdi. Yā 'Ali bir dā'iyeyi ki bugün izḥār edersin. Eḡer bundan muḳaddem ede idiñ elbette cümlemiz ḳabūl eder. Ve ṭarīḳ-i mutāba'at ve mübāye'etiñe gider idik. Lākin sen ḥāneñde oturduñ ve iḥtilāt u i'lāfdan yüzünü döndürdüñ. Ḥaḳḳa ol maḡanne oldu ki müsned-i hilāfete mā'il deḡilsin ve ṣimdi ise müslümānlardan bir cemā'at bir ḡayrı kimseyi iḥtiyār ile icmā' ve sen imtinā' edersin. Ḥaṣret-i Emir buyurdu. Ey Beṣīr sen revā görür müsün ki ben ol cesed-i pāk-i aṭḥār ve ḳālib-i ṣeref-i cālib Ḥayrū'l-beṣer-i muṭahhiri ve techiz ü tedfin etmeksizin hilāfet da'vāsında bulunayım. Ebū Bekir gördü ki Ḥaṣret-i Emir'iñ kelāmı muḥkem ü üstüvār ve bir vech ile naḳḳa sezā-vār deḡildir. Müdārā ile eyitdi. Yā Ebā'l-Ḥasen benim ḡannım ol idi ki bu emrde baña muḥālefet etmezsın. Eḡer bile idim ki muḥālefet edesin hilāfeti ḳabūl etmezdim. Ṣimdi ise baña ittifāḳ etdiler. Eḡer rāzı olursāñ sen daḥi ittifāḳa muvāfiḳ olmuş ve benim ḡannımı vāḳı'a-i muṭābıḳ ḳılmış olursun. Eḡer tevaḳḳuf eylesenñ seniñ için ḡüçlük yokdur dedi. Ol dem Ḥaṣret-i Emir ḳalkıp ḥāne-i sa'ādet-i āṣiyānelerine geldi. Bu eṣnāda Ebū Süfyān ḥuḡūr-ı Emir'e gelip dedi. Yā 'Ali revā mıdır ki edāni-i Ḳureyṣ üzeriñize ḡālib ola. Eliñi ver tā saña bi'at edeyim. Va'llāh murād eder iseñ Medine'yi süvār ü piyāde ile mālāmāl edeyim. Ḥaṣret-i Emir buyurdu. Ey Ebū Süfyān sen fitneden ḡayrı murād etmezsın ve herṣe müslümānlarıñ düşmenisin. Ama elḥamdüli'llāh bir ḡarar daḥi etmeḡe ḳādir deḡilsin. Taḥḳıḳ biz Ebū Bekir'i hilāfete lāyıḳ gördük. Ve Ravḡatü'l-aḥbāb'da ṣübūte ermiṣdir ki Emirü'l-mü'minin mādām ki Ḥaṣret-i Fāṭıma ḡayātda idi. Bi'at eylemedi. Ekṣer Beni Ḥāṣim ve Ḳureyṣ'den bir cemā'at ve Zübeyr ve Ṭaḥḥa ibn-i Sa'd ve Enṣār'dan bir ḡürūḥ bi'at eylemediler. Ve Sa'd ibn-i 'Ubāde ḡayātda olduḡça bi'at eylemediler ve bir rivāyet-i ḡa'ifede āḥir andan daḥi bi'at aldı. Ve 'Ömer'iñ nevbetinde meṣḥūrdur ki 'ahd-nāme-i hilāfet-i memḥūren miyān-ı merdümāna ḳodular ve dediler. Ḥalife'yi Resūl-i Ḥudā bir ṣaḡṣı hilāfete naṣib etmiṣdir. İṣbu 'ahd-

⁸⁹⁵ "Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine vâris olmaya daha layıktırlar." Enfāl 8/75.

⁸⁹⁶ Ey Ebū 'Ubeyde A: 'Abdullah B.

nāme-i memhūresi içinde mastūrdur ve Hāzret-i Emir'in nezdine getirdiler. Hāzret-i Emir kıdve-i qudsiyye ile muṭṭali' olup "baye'tü bi-men fihā ve in kāne 'Ömerü" buyurdu. Ya'ni bi'at eyledim. Bu nāme içinde olan kimse eğer 'Ömer ise de işbu 'ahd-nāme şerh-i 'aḳāyidde bu 'ibāretle mastūrdur. هذا ما عهد ابو بكر بن ابى قحافه فى آخر عهده فى الدنيا خارجا الى الآخرة استخلف عمر بن الخطاب فان عدل فذلك ظننى به وراى فيه و ان جار فكل امر ما كسب والخير امدت (B 152a) يبقلوب والسلام (A 144b) فلا اعلم الغيب و سيعلمون الذين ظلموا منقلب

'Affān idi. 'Ulemā-yı imāmiye eydürler ki 'Ömer ibn-i Ḥaṭṭāb bu 'ahd-nāmeniñ tahririnde "ḥasenā kitābi'llāhi"⁸⁹⁷ an hāze'r-recelü ḳad eştedü ve ca'e" demedi. Nitekim ol ḥāzret şalla'llāhu aleyhi ve sellem devāt u ḳalem talebinde demiş idi. 'Ulemā-yı imāmiyeniñ bu i'tirāzlarına cevāb bu mışra'dır. ع⁸⁹⁸ خطابربر. Ve üçüncü ḥalifenin nevbetinde Ravzatü'l-Aḥbāb'da mastūrdur ki 'Abdu'r-raḥmān ibn-i 'Avf tecviziyle merdümān 'Oṣmān ibn-i 'Affān'a⁸⁹⁹ bi'at eylediler. Emirü'l-mü'minin ol meclisde buyurdu. Yemin veririm sizlere ki toḡru söyleyesiz. Aşḫāb-ı Resül miyānında hiçbir kimse var mıdır ki ol ḥāzret 'aḳd-i mu'aḫāt eyledikde anın ḥaḳḳında ente āḫi fi'd-dünyā ve'l-āḫireti⁹⁰⁰ demiş ola. Eyā bu şeref-i uḫuvvete benden ḡayrı kim lāyık olmuştur? Dediler. Yā 'Ali senden ḡayrı yokdur. Yine buyurdu. Miyāneñizde bir kişi var mıdır ki anın şānında men küntü mevlāhu fe hāze 'Aliyyün mevlāhu⁹⁰¹ buyrulmuştur? Dediler yā 'Ali senden ḡayrı yokdur. Ve yine buyurdu ki bir kimse var mıdır ki ol ḥāzret āña ente minni bi-menzileti Hārūne min Mūsā ilā ennehu lā nebiyyi ba'di⁹⁰² buyurmuştur? Dediler yā 'Ali senden ḡayrı yokdur ve yine buyurdu ki bir kimse var mıdır ki ol emin-i vaḫiy ve mübeyyen-i emr-i nehyi anı süre-i Berāt'ın tebliḡine me'mūr edip lā yu'eddi illā ene ve recule min 'itreti kelime-i kāfiye-i vāfiyesiyle şānını 'āli ḳılmışdır? Dediler senden ḡayrı yokdur. Yine buyurdu. Eyā bilmez misin ki ol Seyyidü'l-beşer ve şefi'-i rüz-ı maḫşer Muhācir ü Enşār üzerlerine Emir yakın buyurup beni hiçbir Emir'e tābi' eylemedi? Dediler beli yā 'Ali böyledir. Ve yine buyurdu. Eyā bilir misiz ki ol mu'allim-i ḥāne-i 'ulūm evvelin ü āḫirin benim 'ilmim a'lāmını a'lā edip ene Medinetü'l-'ilm ve 'Aliyyün bābuha ve ene dārü'l-ḫikmeti ve 'Aliyyün bābuha⁹⁰³ ḥadiş-i şerifiyle şeref-i ihtişāş vermişdir? Dediler beli yā 'Ali bu şeref saña maḫşūşdur. Ve yine buyurdu. Eyā bilir misiz ki aşḫāb nice kere ol ḥāzreti a'dā içinde ve

⁸⁹⁷ kitābi'llāhi A: billāhi B.

⁸⁹⁸ Hitabı ondan almak hitaptır!

⁸⁹⁹ 'Oṣmān ibn-i 'Affān A: 'Oṣmān B.

⁹⁰⁰ Ya Ali sen dünya ve ahirette kardeşimsin. Hadis-i şerif.

⁹⁰¹ Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır. Hadis-i şerif.

⁹⁰² Senin bana olan nispetin Harun'un Musa'ya olan konumu gibidir. Hadis-i şerif.

⁹⁰³ Ben ilim şehriyim, Ali ise kapısıdır.

tenhâ koyup firâr etdiler ve ben hiçbir ma‘rekede teḥallûf etmeyip vücūdumu ol vücūd-ı ‘adimü’l-vücūda vefāye ve cism-i muḳaddesine siper-i ḥimāye eyledim? Dediler belî yâ ‘Ali ve yine buyurdu. Eyâ bilir misiz ki cümleden muḳaddem dâ‘ire-i İslâmiyyet’e vaż‘-ı ḳadem eden benim? Dediler belî yâ ‘Ali. Ba‘dehu buyurdu. Ḥaseb ü neseb-i cihetle ol ḥazrete benden ḡayrı aḳreb kimdir? Dediler yâ ‘Ali seniñ mertebe-i ḳurbetiñ zāhir ve cümlemiz ‘indinde meziyyet ü fażiletiñ müsellim ü bâhirdir. ‘Abdu’r-raḥmân eyitdi. Yâ Ebā’l-Ḥasen buyurduḳlarıña muḳarrir ü mu‘arrifiz. Lâkin şimdi ekşer merdümân ‘Oşmân’a bi‘at eylediler. Cenâb-ı velāyet-me‘âb’dan mercūdur ki muvāfaḳat edesin. Pes ol Şāh-ı şehir-i velāyet ve şehsüvâr-ı ‘arşa-i hidāyet buyurdu. Va’llāh sizler bilir misiz ki ḥilāfet müsteḥaḳ ve imāmete elyaḳ kimdir? Lâkin ‘amel etmez. Va’llāh ben bu emr-i ḥilāfeti ḡayrılara terk eyledim. Zirâ ki müslümânlarıñ selāmeti terk-i ḥilāfetdedir. Yalñız ḡayf baña olur. Eḡer terk eylemesem ‘amme-i müselmânāna ḡayf lâzım gelir. Ṭullebā lâ-ceremü’l-mercū-fih terk-i münāḳāşa eyledim deyip işbu ebyât-i âbdâr zebân-ı kehrübârdan (A 145a) münāsib güftâr-şafḡa-i rûzgârda yâdigâr ḳalmışdır:

Şi‘r

قد يعلم الناس اناخيرهم نسبا

ونحن افخرهم بينا اذا فخرنا

ر هط النبى وهم مأوى كرامته

وناصر الدين والمنصور من نصرونا

والارض تعلم انا خير ساكنها

كما به تشهد البطهاء والمطر

والبيت ذوالسر والاركان لو سألوا

(B 152b) نادى بذلك ركن البيت والحجر⁹⁰⁴

Eḡer bir ḳā’il su’âl ederse ki Şāh-ı velāyet-penāḡ Mu‘āviye emrinde daḡi bu vech ile ‘amel buyursa ne olurdu. Tâ ki müslümânlar selāmet bulurdu. Ve cevâb verimiz ki şūreteyn miyânında fark zāhirdir. Şöyle ki ḥilāfet eḡerçi kendiniñ hakkı ve ma‘hezâ ‘Oşmân’ıñ daḡi lâyıḳı idi. Şalāḡ-ı mü‘minân için ḡaḳḳını terk edip lâyıḳına verdi. Ama Mu‘āviye şāyân-ı ḥilāfet ü sezâ-vâr-ı

⁹⁰⁴ Şüpheşiz ben onların nesebine hayırlı insanları öğreşirim. Aramızda onlar övünürse biz de övünürüz. Onlar övünürse, Nebî rahat eder. Kim dine ve yardımcılarına yardım ederse, yeryüzü sakinlerinin en hayırlısı olur. Onda gördüğüm yağmur ve rüzgâr gibidir. Eḡer sorarsan onun evi kale ve burç gibidir.

hükümet değil idi ve diğer aşhâb var idi ki hilâfete lâyık idiler. Anlar mevcûd iken Mu'âviye hilâfetine rızâ vere idi. Umûr-ı diniyede ihtilâl ve miyân-ı halâyıkda melâl ü dâlâl olurdu. Binâen 'aleyh muhârebe-i ehl-i bağı ve dâlâle kıyâm buyurdu. Ve 'Osmân'ın kažiyyesinde *lem yekûn hayfûn illâ 'Aliyye hâşşaten* buyurdu. Ya'ni bu ma'nâya işâretidir. Ve daği Muhâcir ü Enşâr ve ehl-i 'akd ü ahyâr Hâzret-i Emir'in bi'atına icmâ' vü ittifâk müsned-i hilâfete kendisini ihtiyâr eylediler. Bu hadîş-i şerif hükmüyle ki ol hâzret buyurmuşdur: *İzâ buyi'e halifetâni fektulû'l-âhirİne minhumâ*. Ya'ni vaktâ ki iki halifeye bi'at oluna. Ol ikiden âhiri qatl ediñ. Bu tağdırce Mu'âviye vâcibü'l-qatl olmuş idi. Ama 'Osmân kažiyesinde ehl-i hâll ve 'ağd-i selâmetü'l-müslimin 'Osmân'a bi'at eylediler. Ve Hâzret-i Emir daği selâmetü'l-müslimin-i mutâba'at buyurdu: *Ve elhamdüli'llâhü'l-mülki'l-ma'bûd*. İmdi ol hâzretiñ hilâfeti zamânının beyânına şürû' edelim. Ravzatü'l-aşbâb'da maşûrdur ki hicretiñ otuz beşinci senesinde qatl-i 'Osmân'dan sonra Cenâb-ı velâyet-me'âb ve Veşâyet-i nişâb *kerrema'llâhu vecchehu* hâne-i sa'âdetinde oturmuş ve min külli'l-vücüh besât-ı ihtilâfı getirmiş idi. Rü'esâ-yı Mısır ve 'ulemâ-yı 'aşr 'atebe-i felek mertebe-i 'illiyeye ve sidde-i seniye-i 'ulviyelerine rû-mâl-i niyâz olup bâb-ı mübâya'atı bâz ve 'ale'l-ittifâk bi'l-cümle bi't-tav' oldular. Hâzret-i Emir ol gün icâbet buyurdu ve bir rivâyetde daği oldur ki qatl-i 'Osmân'dan beş gün sonra Mısriler ahâli-i Medine ile eyitdiler. Gerekdir ki Hâzret-i Emir'in huzûruna varıp sâye-i lutfuna ilticâ ve qabûl-i hilâfet buyurmalarını ricâ edelim. Pes bi'l-ittifâk 'atebe-i 'ulyâya sernihâde olup eyitdiler. Yâ 'Ali lâ-cerem bir halife vü muqtedâ lâzımdır ve biliriz ki senden gayrı bu müsne de haqq yokdur. Hâzret-i Emir buyurdu. Ben bu kâra mâ'il ve gayrılara da mâni' vü hâ'il değilim. Her kimi dilerseñiz ihtiyâr ediñ dedikde bu beytiñ maзмünunu 'arz eylediler:

Beyt

مرتضى اندر میان وانکه کسی جوید امیر

آفتاب اندر سما وانکه کسی جوید سها⁹⁰⁵

Yâ 'Ali sen miyânemizde olduğça (A 145b) bu maqâmdan kim dem ura ve aña hilâfeti kim lâyık göre? Eğer ricamız qabûl buyrulmaya *levlâ es-sulţânü'l-ekele'n-nâsu ma'buğuhum ba'den*. Tiğ-i muhâlefet gılâfindan çıkar ve sefk-i dimâ' olup binâ-yı İslâmiyyet'i yıkar. Emirü'l-mü'minin buyurdu. Aşhâb-ı Bedir vardır ki anlar erbâb-ı hîll ve 'ağd-i refi'ü'l-qâdrdirler. Bir zâtı ki anlar hilâfete münâsib görür. Halife ol olur. Pes ol cemâ'at aşhâb-ı Bedir huzûruna gelip 'arz eylediler. Anlar daği (B 153a) gelip istid'â-yı mutâba'at

⁹⁰⁵ Murtaza meydanda olduğu zaman bir kimse Emîr arar. Güneş ışığı, göyüzünce çıkınca bir kimse süha arar.

eylediler. Ol dem Hâzret-i Emir mescide teşrif buyurup bir hıfıbe-i belıĝ edâ ve hâmd ü şenâdan şöıra buyurdu. Yâ ma‘şerü’l-mü‘minin râzı mısız ki ben siziñ Emir’iñiz olam? Dediler beli yâ ‘Ali cümlemiz râzııarız. Pes ibtidâ Talha bin ‘Abdu’llâh kıyâm edip bi‘at eyledi. Hâlbuki anıñ eli harıb-i Uhud’da şell olmuş idi. Emirü’l-mü‘minin hâtırına geldi ki bu el nakz-ı bi‘at ve nekş-i mutâba‘ata sezâdır. Ve bir rivâyetde Hıbeyb ibn-i Zeyb eyitdi. Bu bi‘at temâme erişmez ki *yedü şelle‘e ve bi‘atehü lâ itmâm*.⁹⁰⁶ Ba‘dehu Zübeyr ve ba‘dehu bâkıye-i Muhâcir ü Enşâr bi‘at eylediler. Ba‘zı kütübe manzûrum olmuşdur ki bu bi‘at rûz-ı cum‘ada ki ol gün ‘Osmân katlı olunmuş idi. Sübût buldu. Ve şavâba akreb olan oldur ki katlı ‘Osmân’dan bir hefte şöıra vâkı‘ oldu. Müstaķşı’de mastûrdur ki ehl-i Medine Sa‘d ibn-i Vakķaş’a eyitdiler. Eliñi ver. Tâ saña bi‘at edelim. Sa‘ad imtinâ‘ eyledi. Ba‘dehu Sa‘ad ibn-i Zeyd’e ve ‘Abdu’llâh ibn-i ‘Ömer Hattâb’a teklif eylediler. Anlar daĝı kabûl etmediler. Hâzret-i Emirü’l-mü‘minin daĝı elin çekmiş idi. Zirâ ki çok kıı u kıâl etmiş idi. Tâ rûz-ı penç-şenbe katlı ‘Osmân vukû‘ buldu. Hılâfet için a‘yân-ı aşhâb hızûr-ı Cenâb-ı velâyet-me‘âb’a gelip istid‘â-yı⁹⁰⁷ kabûl-i hılâfet eylediler. İllâ Talha ve Zübeyr gelmediler. Hâzret-i Emir buyurdu. Talha ve Zübeyr’iñ vücûdu lâzımdır. Ol dem Mâlik Eşter ve Hukeym ibn-i Cebel’e varıp dediler. Biz hılâfeti sizlere ‘arz eyledik. İmtinâ‘ etdiñiz. Şimdi müslümânlar bir diĝerini intihâb etdiler. Sizler muvâfaķat etmezseñiz biliñiz ki ehl-i İslâm’iñ hayır-h‘âhı deĝilsieñiz. Ve icmâ‘a muhâlefet ederseñiz bu taķdirce siziñ kıanıñız helâl olur. Çün anlar gördüler ki kâr bu merkezdedir. Hâzret-i Emir’e geldiler ve Hâzret-i Emir anlara buyurdu. Benim bu emre raĝbetim yokdur. Her kıanıñızda sevdâ-yı hılâfet var ise ben daĝı bi‘at edeyim. Dediler. Yâ ‘Ali bu emre bizlerden sen evlâsın. Eliñi ver deyip ibtidâ Talha ba‘dehu Zübeyr bi‘at eylediler. Ba‘zı şikâtdan mesmû‘dur ki bu bi‘at ol günde netice-pezir olmuş idi ki Şâh seyyâre-i burc-ı hâmlle tahvil ve mâh-ı sipihr-i velâyet daĝı hılâfetle tebcil oldu. Çün ferdâsı günü ‘âmme-i merdümân bi‘at eylediler. Ol dem Emirü’l-mü‘minin bir hıfıbe-i belıĝ okudu. Ve cemâ‘atle namâz-ı şubhu edâ edip buyurdu. Mervâni ve Beni Muĝbıt’dan birkaç neferi aradılar bulamadılar. Rivâyet ederler ki zevce-i ‘Osmân İbn ‘Affân’dan Hâzret-i Emir su‘âl buyurdu ki kıatil-i ‘Osmân kimler idi? Dedi. İki merd idi. Der-i serâya geldiler ve Muhammed ibn-i Ebû Bekir daĝı berâber idi. Ol iki kışı ‘Osmân’ı şehid eylediler. Anlarıñ kimler olduĝunu bilemedim. Emirü’l-mü‘minin (A 146a) Muhammed ibn-i Ebû Bekir’dan su‘âl eyledi. Kıatil-i ‘Osmân kimler idi? Muhammed eyitdi. Kıatline kıaşd eyledikde pederimi yâd edip müte‘essir oldum. Ve elimi çekdim. Ve Hudâ’ya kıasem eylerim ki anı ben katlı etmedim. Ve edenlere daĝı mâni‘ olmadım. ‘Osmân’iñ zevcesi Muhammed’i taşdıķ eyledi. Ba‘zı kütüb-i mu‘tebere-i siyer

⁹⁰⁶ Çolak elle yapılan biat tamama erişmez!

⁹⁰⁷ Gelip B: geldiler A.

ve tevârihde mastûrdur ki çün hilâfet icmâ‘-ı ümmet ile Emirü‘l-mü‘minin’de karar-gir oldu. Talha vü Zübeyr bu kararı istimâ‘ etdikde huzûr-ı Emir’e gelip eyitdiler. Yâ Emirü‘l-mü‘minin tahkik müslümânlara bir halife muktezi ve senden gayrıları dahi gayr-ı lâıyık ve nâ-marażidir. Hazret-i Emir buyurdu: **(B 153b)** *Lā ḥācete li fi emrikūm fe men aḥtertūm raḍıyetū.* Dediler. Yâ ‘Ali kabā-yı dibā-yı hilâfet seniñ kadd-i mekârim-i naqd-i ‘aleyhiñde gayra münāsib görölmez. Ve sen var iken gayrılara verilmez. Zirâ ki hülâşa kavm-i Kureyş ve kabile-i Hâşim’e mukaddem verilmiştir. Ve efdal-i ‘halâyık ve mükerrerem hazret-i hâlk⁹⁰⁸ sensin. Hazret-i Emir eyitdi. Benim bu kâra meylim yokdur ve benden gayrı râğib u tâlibler çokdur. Siz her kimi ihtiyâr eylediñiz ben anıñ veziri olayım dedi. Çün anlar iltimâsların iltizâm u derpiş ve ilhâh-ı ikdâmların piş-ender-piş etdiler. Ol dem Emirü‘l-mü‘minin buyurdu. Eğer baña bi‘at ederseniz bilmiş olasız ki hadd-i şer‘iden tecâvüz etmesem gerekdir. Nefsim için Beytü‘l-mâl’dan bir dirhemle kanâ‘at ve miyâneñizde müsâvâta ri‘âyet etsem gerekdir. Nazar-ı merḥamet ü ‘âtıfetim cümleye şâmil ve ahkâm-ı ilâhi’ye ve sünnet-i seniyye-i nebeviyye mûcibiyle ‘âmil olsam gerekdir deyip mescide geldiler. İbtidâ Talha ba‘dehu Zübeyr ve ba‘dehu ahâli-i Mışır ve ba‘dehu Muhâcir ü Enşâr gürûh gürûh gelip bi‘at eylediler. Ba‘dehu rûz-ı cum‘a gâyet feşâhat ü belâğatda bir huṭbe tilâvet buyurdu. Rivâyet ederler ki ibtidâ huṭbede buyurdu: *Elḥamdülillâhi ‘alâ iḥsânihi kad recae‘l-ḥaḳḳu ilâ mekânihi.* Huṭbeden fâriğ olduğda Huzeyme ibn-i Sâbit Enşâri ki zü‘ş-şehâdeteyn ile mûlaḳḳab idi. Ayağa gelip ve minber mukâbilinde turup bu ebyâtı okudu:

Şî‘r

إذا نحن بايعنا عليًا فحسبنا

ابوحسن مما يحاف من لفتن

وجدناه أولى الناس بالتّأس آيته

امام قريش بالكتاب وبالسنن⁹⁰⁹

Naḳldir ki Talha ve Zübeyr emr-i bi‘atdan soñra aşḥâbdan bir cemâ‘atle huzûr-ı Emir’e gelip ḳatl-i ‘Oşmân’ıñ ne vech ile kışâş olunacağını su‘âl eylediler. Hazret buyurdu. Bir cem‘-i keşir bu emrde müttehimlerdir. Ve bilâ-beyyine hüküm dahi olmaz. Eğer yaqinen bilirseñiz şehâdet ediñ. Kışâş edelim. Rivâyet ederler ki Beni Ümeyye’dan ekşeri firâr edip ba‘zıları Mekke’ye ve ba‘zıları Şâm’a gitdiler. Eydürler ki Nu‘mân Beşir Enşâri

⁹⁰⁸ hâlk A: hâlık B.

⁹⁰⁹ Biz Ali ile muhabbeti satın aldık. Ebû Hasan ayrılıktan korktuğunda, insanların delili ile velîsini, Kureyş’in imamı, sünnet ve kitap ile onda bulduk.

‘Osmān’ın zevcesi Nā’ile’nin benān-ı maḳṭū’asın ve ḥūn-ālūde-i pirāhenin alıp ol cemā’etle berāber Mu’āviye nezdine geldiler. Ve bir cemā’atle daḥi Medine’de ḥā’if ü tersān muḥtefi oldular. Ve vāḳt-i firsatda firār edip Mekke’de ‘Ā’iše nezdine geldiler. Ümeyye’den hiçbir eḥad Ḥāzret-i Emir’in sa’ādet-i bi’atına muvaffaḳ olmadılar. ⁹¹⁰ع. ⁹¹¹این کار دولتست نا کرارست

Naḳildir ki Cenāb-ı velāyet-me’āb bi’atdan ikinci gün emr edip (A 146b) Beytū’l-māl’ı açdılar. Bi’l-cümle emvāl-i merdümāna⁹¹² taḳsim eylediler. Şāhib-i müstaḳşi irād eder ki ‘Osmān’ın serāyında olan silāḥ ki şadaḳa develerinden almış idiler. Emir’in emriyle Beytū’l-māl’a zabṭ eylediler. Ve ‘Osmān’ın emvāl-i beyne’l-verese ḳısmet ḳıldılar. Menḳūldür ki ḥilāfetiñ ikinci günü Muḡire bin Şu’be ki miyān-ı ‘Arab’da kemāl-i ‘aḳl-ı tedbir ile ma’rūf idi. Ḥıdmet-i Emire gelip eyitdi. Yā Emirū’l-mū’minin Ḥudā te’ālā seni ümmet-i merḥūme üzerine ḥalife vü vālī ve bizleri de seniñ şeref-i mutāba’atıñ ile ‘ālī ḳıldı. Bizlere lāzım ü lābüddür ki seniñ hevādārılığını ve nik-ḥ’āhlığını taḳdime erişdirevüz. Eğer ruḥṣat buyurasın ḥātırıma gelenleri muvaḳḳıf-ı ‘arza yetireyim. Ol ḥāzret düstūr verdikde Muḡire eyitdi. Ben ba’zı merdümünden şöyle fehmi eyledim ki emr-i ḥilāfet sende ḳarār etmeyecektir. Gerektir ki (B 154a) ‘Osmān’ın ‘āmillerini bū sene ibḳā buyurasın. Tā ḥilāfetde derece-i istiḳlāle eresin. Ve Mu’āviye’ye bir mektūb gönderesin. Ḥükümet mişl-i māsebaḳ zir-i idāreñde bilesin. Ve ‘Ömer ve ‘Āş’a daḥi Mışır’ı ihāleten ve emşālī üzerlerine taḳaddümün müştehil-i istimālet veresin. Zirā ‘Ömer ve ‘Āş nām u nāmūs-ı ḳaydında bir mekkār-ı zi-firāset ve ırḡat-ı ḥükümet ve riyaşettir. Ben bu iki ḳişilerin mekrinden ḥavf eylerim. Emirū’l-mū’minin bu kār hergiz benden gelmez. Ve bunlar ve sārīrleri ve ‘āmilleri aşlā ḥükūmete lāyık u sezā olmaz. Ben ‘ale’-devām ‘Osmān’a mübālaḡa ve te’kid ile söylerdim ki bunları ‘azl eyle. Benim sözüümü işitmedi. Tā erişecek erişdi. Şimdi ben ne vech ile ol ḳavm-i ḳalālī müslümānlara musallaṭ u vālī edeyim. Ferdāsı günü yine Muḡire gelip eyitdi. Yā Emirū’l-mū’minin düñkü gün ‘arz eylemişdim. Bugün ol sözden rücū eyledim. Münāsib oldur ki anları ‘azl eyleyesin. Tā ki münāfiḳ muvāfiḳdan imtiyāz bula. Ve bu kelāmı ki dedi ve derūnunda daḥi Mu’āviye mülāzemetine cezm eyledi ve gitdi. ⁹¹³ع. بین که از که بریدی و با که پیوستی

İttifāḳ ol günde İbn ‘Abbās ḥacdan mürāca’at edip mülāzemet-i Emir’e geldi ve yolda Muḡire’ye teşādūf eylemiş idi. Dedi yā Emir Muḡire ne maşlahata gelmiş idi? Ḥāzret-i Emir anıñ evvel ü āḥirde olan kelāmın söyledi. İbn ‘Abbās eyitdi. Sen kelām-ı evvelinde işābet ve şoñraki kelāmında ḥıyānet eylemiştir. Emirū’l-mū’minin beli muşālīḥ-i dünyeviye için kelām-ı evvelin

⁹¹⁰ Bu devlet işidir bir daha olmaz!

⁹¹¹ A. ست B. سد

⁹¹² merdümān B: merdān A.

⁹¹³ Kimden ayrıldığına ve kime bağlandığını bak gör!

müciibiyle ‘amel etmek lâzımdır. Ama benim nazar-ı i‘tibârım umûr-ı diniyyedir. Dünyâ-yı dūna ri‘āyetde din bulunmaz.

Beyt

دین و دنیا هست ضد یکدگر

دولت دین خواهی از دنیا کذر⁹¹⁴

Ve bir rivāyetde buyurdu ki ey İbn ‘Abbās hergāh şalāh-ı mühimmātda seniñ ile müşāvere eylerim. Zāmiriñde olanı beyān edesin. Eğer ba‘zı kelāmiña muhālefet edersen sen muvāfaqatdan ayrılmayasın. İbn ‘Abbās eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin bi’l-cümle kārda seniñ fermān-ı birāderiñ ve her hālde⁹¹⁵ maqşūdum seniñ re’y-i ‘ālî miqdārıñdır. Mü’ellif eydür ki zamān-ı hilāfetinde olan hādîşât bâblarında beyān olmuşdur.

On İkinci Bāb Emirü’l-Mü‘minin ve İmāmü’l-Müttakın ‘Alī Murtażā’nın Derece-i Şehādeti ve Yümn-i Huşul ile Hāşıl ve Zāt-ı İlāhî’ye Vāşıl Olduğu Beyāndadır

Erbāb-ı dāniş ve aşhāb-ı biniş üzerlerine pūşide değildir ki sūnnet-i seniyye-i İzid-i müte‘āl ve *len tecide li sūnneti’llāhi tebdila*⁹¹⁶ (A 147a) bu minvāl üzere müstemirr ve bu üslūbla mütekkarrirdir ki her kimse ki rāh-ı muhabbetde şāhib-i ihtişāş ve zū’l-ihlāşdır. Humūm u ğumūm bārān-ı belādan hālāş ve hālî olmaz ve bir zamān-ı dünyada rāhat bulmaz. *Innellāhe izā eḥabbe kavmen ibtilāhūm* bunu mü’eyyed *el-belāü’l-livā lāikāle’l-lehebe’z-zehebi* bu ma’nāyı mü’ekkiddir.

Beyt

دوستی چون رزبلا چون آتشتست

زرخالص در دل آتش خوشست⁹¹⁷

Bu ecilden nüzul-i nevā’ib aña bir enbiyā üzerlerine vāqi’dir ki maḥremān-ı ḥarim-i kibriyālardır. Sā’irlerinden müştedd⁹¹⁸ ve ekşer hūlūl-i mesā’ib-i a‘zam üzerlerine nāzildir ki muşibetleri sā’ir lerinden (B 154b) müşteddır. Kaṅgı tendir ki anıñ güdāhte-i nār-ı muhabbeti olunmaya? Ve kaṅgı dildir ki anıñ belāsı tirine nişāne kılmaya. Anıñ āteş-i belāsiyla siḥ-i sipihr-i

⁹¹⁴ Din ve dünya birbirinin zıddıdır. Din devletini istersen, dünyadan geç.

⁹¹⁵ hālde A: hāl A.

⁹¹⁶ “Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.” Ahzâb 33/62.

⁹¹⁷ Dostluk bela altını gibi ateştir. Halis altın, ateşin içinde hoştur.

⁹¹⁸ müştedd A: eşedd B.

lāciverd-i şişede hezār diller kebāb anıñ derd ü ibtilāsından⁹¹⁹ hezār dideler pür ābdır.

Nazm

اندر همه دشت و خاور سنکی نیست
کز خون دل و دیده برآن رنکی نیست
در هیچ زمین و هیچ⁹²⁰ فرسنکی نیست
کز دست غمش نشسته دل تنکی نیست⁹²¹

Ve bu siyākıñ māşadağ-ı ‘aleyhi nezd-i ‘ulemā-yı āfāğda mecmū’-ı vaqāyi’-i te’emmülünden zāhir olur ki ittifāk-ı ümmet ile ol mihr-i sipihr-i imāmet ḥalife-i ber-Ḥaqq u İmām-ı muṭlaq idi. Bi’l-cümle aşḥābdan qurbet-i neseb ve ḥuşūşiyet-i ḥasb-i ḥasebiyle Ḥazret-i Resūl’e mutāba‘at-ı şerefini vech-i ikmāl ile ḥāşıl eyledi. Ve ‘ale’d-devām ol ḥazretiñ mülāzemetinde rāyāt-ı cihād ve livā-yı ictihād qaldırdı. Ve meydān-ı şecā‘at u merdānegide cümle mübāzirāndan kūy-ı müsābaqātı rübüde kılmış idi. Lākin ol ḥazret Mu‘āviye bin Ebū Süfyān’ıñ üzerine ber-vech-i dil-ḥ‘āh istilāsı müyesser olmadı. Bu ecilden müddet-i medide rūzgār-ı ğamm-kārı humūm u ğumūm ile güzār edip dil-figār olmuş idi. Āḥir derece-i şehādete fā‘iz oldu. Mervidir ki birgün maḥşūşān-ı sidde-i seniyye-i imāmet ve müntesibān-ı ‘atebe-i kerāmetden biri su‘āl eyledi ki Emirü’l-mü‘minin envā‘-ı fezā’il-i şūri ve ma‘nevi ve evşāf-ı kemālet-i dünyevi ve āḥir ve zāt-ı fā‘izü’l-berekāt-ı ‘illiyeñde ḥāşıldır. Sebeb ne idi ki İbn Hind’ıñ üzerine ğālib olamadıñ. Ol ḥazret buyurdu. Dünyā iki qā’ime üzerinedir. Birisi ḥaqq diğeri bāṭıldır. Ben murād eyledim ki qādem-i bāṭıl zā’il olup qādem-i ḥaqq ile qā’im ola. Müyesser olmadı. Zirā bir qā’ime ile dünyānıñ kıyāmı mümkün değildir. ‘Acib ḥāletdir ki vāliyan-ı memālik-i hidāyet ve dünyā-yı bi-vefānıñ cefāsıyla herḡe zevāyā-yı ye’s ü ḥırmānda etfāl-i gehvāre-i kulūba şir-i ğam ve şerbet-i elem içirirler. Ve sālikān-ı mesālik ḍalālet ü ğavāyet daḡi hem-rāḥ riyāz-ı āmālde şemere-çin-i zevk u şafāda günlerin geçirirler. Muḡarribān dergāh-ı sübhānı ḥuşūl-i sa‘ādet-i cāvidānı ile lezzāt-ı ‘ālem-i fāniden dūr u mehcūr ve merdūdān dergāh-ı şamedāni vufūr-ı tesvilāt-ı nef sāni ile tena‘umāt-ı dünyā ile maġrūrlardır.

Meşnevi

⁹¹⁹ derd ü ibtilā A: derd-i ibtilā B.

⁹²⁰ هیچ A: B nüshasında yoktur.

⁹²¹ Doġu çöllerinin hepsinde bir taş yoktur. Göz ve gönül kanından, onun üzerinde bir renk yoktur. Hiçbir yerde ve hiçbir fersahta yoktur. Onun kederinden meydana gelen bir gönül darlığı yoktur.

فلک بر خویش پیچان اژدها بیست
 پی آزار ما زور آزار ما بیست
 رساند هر که رایک لحظه راحت
 کند سالی ز دنیا لش جراح
 بهر اختر کزان روشن چراغیست
 نهاده بردل و آزاده داغیست
 هزاران داغ هست و مرهمی نیست
 وزان بی مرهمی هیچش غمی نیست⁹²²

İmdi bu teşbibden ‘arz ve bu baş-ı mukaddeme-i tertibden (A 147b) murād münkārız-ı irād-ı vāqı‘a-i şehādet Şāh-ı Evliyā ve kıdve-i eşfiyādır ki hicretin kırkıncı senesinde⁹²³ vāqı‘ oldu.

Meşnevi

دل اهل اسلام از آن غم شکست
 شه چرخ چارم بماتم نشست
 قمرزان الم حیب جان چاک زد
 زخل جامه درخم افلاک زد
 فرشته زسوز درون پر بسوخت
 عطارد ورق هادی دفتر بسوخت⁹²⁴

Muḥaqqıqān-ı aḥbār ve müdekkıqān-ı āşār eğerci şehādet-i Ḥaydar-ı Kerrār ‘Abdu’r-rahmān Mülcem Murādi’niñ elinden olduğuna ittifaq etmişler ise de İbn Mülcem’in keyfiyet-i ḥālinde tarıq-i ihtilāfa gitmişlerdir. Ba‘zılarının rivāyetinde İbn Mülcem Mısır’dan idi. Qatl-i ‘Osmān için ba‘dehu Kūfe’ye

⁹²² Felek, kendi üzerine dolanmış bir ejderhadır. Bizim incinmemizin ardında gücünü dener. Bir kimseye bir an rahat verir. Onun ardında bir yıl boyunca yara açar. Her yıldızı ondan, gönlüne aydınlık bir lamba koymuş. Ve özgürce onu dağlar, yakar. Binlerce onu dağlar ve merhemi yoktur. Bu ilaçsızlıktan, merhemsizlikten dolayı onda bir gam, keder yoktur.

⁹²³ Senesinde B: A nüshasında yoktur.

⁹²⁴ O gamdan ehl-i İslām’ın gönlü kırıldı. Dört feleğin şâhı, mateme oturdu. Ay, o elemden can cebini yardı. Zühal, elbisesini feleklerin kıvrımına vurdu. Melek, iç yanışından kanadını yaktı. Utarid, defter yapraklarını yaktı.

gelip mülâzemet-i (B 155a) Hâzret-i Emir'de kalmış idi. Ve bir rivâyetde daği vâkı'a-i Nehrevân'dan soñra Şâh-ı Merdân Muḥammed ibn-i Ebū Bekir'e yazdı ki rü'esâ-yı Mısr'dan⁹²⁵ birkaç kişiyi bu cânibe irsâl eyle. Muḥammed daği erbâb-ı şecâ'atden yigirmi nefer gönderdi. İbn Mülcem ol cümleden idi. Çün nazar-ı kıdsi-i manzârı aña vâkı' oldu. Buyurdu. *Üşdüd hıyâzi yeke li'l-mevti fe-inne'l-mevti lâ-fike ve lâ-tecze' mine'l-mevti izâ deḥale bi-vâdike*. Ya'ni miyânını bend eyle. Mevt için zirâ ki mevt saña mülâki olacağdır. Ve mevtten ceza' eyleme. Ol zamân ki seniñ vâdiñe duḥûl kılacakdır. Ravzatü's-şühedâ'da mastûrdur ki Emirü'l-müminin *kerrema'llâhu vechehu* Nehrevân'a ḥurûcu vaqtinde Resûl irsâl edip etrâf-ı beledândan meded taleb kılmış idi ve Yemen'den daği on nefer ile İbn Mülcem gelmiş idi. Anlardan her biri bir hediye taqdim⁹²⁶ eylediler. İbn Mülcem daği bir şemşir hediye kıldı. Ama ol ḥâzret İbn Mülcem'in hediyesini qabûl buyurmadı. İbn Mülcem ğâm-gin olup eyitdi. Yâ Emirü'l-müminin sebep nedir ki hediyesi qabûl buyurmadın? Ol ḥâzret buyurdu. Ne vech ile qabûl edeyim ki seniñ murâdın benden bu şemşir ile ḥâşıl olacağdır. İbn Mülcem bu ḥaber-i vahşet-i eşerden izḥâr-ı ceza' kılip zemine düşdü ve eyitdi. Yâ Emirü'l-müminin heyhât heyhât hergiz olmaya ki bu şûret ḥayâlime gele ve bu fikr-i⁹²⁷ muḥâl ḥâtırına ḥutûr kıla. Ben bu âsitânın mülâzemeti sevdâsıyla sevdâ-yı vaṭanı gönlümden iḥrâc ve bu ḥândânın mihr ü muḥabbetleriyle imtizâc eylemişim. Ol ḥâzret buyurdu. Bu bir emirdir ki muḥadder ve âḥirü'l-emr-i zuḥûru muḥarrerdur. 'An-ḳarib şehrah-ı vifâkdan bâdiye-i nifâka gelirsın.

Beyt

آیین مهر و رسم وفا عادت تونیست

هر چند عهد و شرط کنی باز بشکنی⁹²⁸

İbn Mülcem eyitdi. Yâ Emirü'l-müminin emr eyle. Ellerimi qat' etsinler. Hâzret-i Emir buyurdu. Hâlâ sende bu fi'l şâdir olmamışdır ki kışâşa müsteḥaq olasın. Ama muḥbir-i şâdık ḥaber vermişdir. Bilirim ki anın kelâmı şâdıkdır ve bir rivâyetde İbn Mülcem Havâric silkinde idi. Kûfe'de qarâr edemeyip mu'asker-i humâyûna gelmiş idi ve ba'zı rivâyetde vârid olmuşdur ki çün Emirü'l-müminin Nehrevân'dan Kûfe tarafına revân oldu. İbn Mülcem istizân eyledi ki ehl-i Kûfe'ye müjde-i feth ü firûzi vere. Ol ḥâzret icâzet buyurdu. Pes İbn Mülcem Kûfe'ye gelip esvâḳ-ı Kûfe'de güzâr eylerken Kuṭṭâme nâm bir cemileye nazar-ı vâkı' oldu. Ve Kuṭṭâme Eşca'-ı

⁹²⁵ Mısr A: B nüshasında yoktur.

⁹²⁶ taqdim A: taḳaddüm B.

⁹²⁷ fikr A: meğr B.

⁹²⁸ Sevgi âyini ve vefa geleneği senin âdetin değildir. Her ne kadar söz verip, şart etsen de yine dönersin.

Temimi'niñ kızı idi. 'Alāḳa-i cinsiyyet ile kemāl-i ünsiyet hâsıl oldu ve sevdâ-yı zülfüne bend (A 148a) ve şahrâ-yı 'aşkından bir mecnûn-ı derd-mend oldu.

Beyt

زهره زره کا ندرین ارض و سماست

جنس خود را همچو کاه و کهریاست⁹²⁹

Âşüfte-i cemâli olup dedi. Ey ârām-ı cān mūnis-i dil-i nā-tüvān ḳaṅḳı ḳabiledensin? Dedi Beni Temim'den ve ol ḳabile bi'l-cümle Ḥavāric idi. İbn Mülcem eyitdi. Bāḳire misin yāḥūd şevheriñ var mıdır? Dedi yokdur. Ol dem İbn Mülcem aña ṭālib oldu. Ḳuṭṭāme eyitdi. Benim mihrim üç nesnedir. Birisi biñ 'aded dinār ve birisi bir cāriye ve biri daḥi ser-i Ḥaydār-ı Kerrār'dır. İbn Mülcem eyitdi. Zer ü cāriyeyi ḳabūl (B 155b) etdim ama ḳatl-i 'Ali muḥāldir deyicek ey Ḳuṭṭāme kim ḳādir anıñ ḳatline ki ol bir şehsüvār-ı meşārık ve'l-meḡārib ve mażharü'l-'acāyib ve'l-ḡarāyibdir. Ḳuṭṭāme eyitdi. Zer ü cāriyeyi baḥş eyledim. Aşıl emelim ḳatl-i 'Ali'dir. Zirā ki pederim ve birāderimi ḳatl eylemişdir. Çün İbn Mülcem kuvve-i şehvetle bi-şabr u bi-mecāl olmuş idi. Eyitdi. Va'llāh Emir'iñ kelāmı toḡrudur ki buyurmuşdur. İşte eşeri zāhir oldu ve dedi. Ey rāzı oldum. Rāḳımu'l-ḥurūf eydürdi. Bu rivāyet za'ıfdir. Zirā ki müverriḥiniñ ittifāḳıyla vāḳı'a-i Nehrevān hicretiñ otuz sekizinci senesinde ve şehādet-i Emir kırkıncı senesinde ve bir cemā'at irād-ı şaḥiḥ ile demişlerdir ki vāḳı'a-i Nehrevān'dan şoñra ma'rekeden firār eden Ḥavāric müteferriḳ olup İbn Mülcem Murādi Berk ibn-i 'Abdu'llāh Temimi ve 'Ömer İbn-i Bekr Sa'di Mekke'ye geldiler. Nehrevān maḳtūllerin yād edip müte'eşşir oldular ve eyitdiler. Eḡer 'Ali ibn-i Ebi Ṭālib ve Mu'āviye ve 'Ömer ve 'Aş ḳatl olunurlar ise fitne sākin olur ve ḥalḳ selāmeti bulur. İbn Mülcem eyitdi. Ben 'Ali ibn-i Ebū Ṭālib'iñ ḳatline iḳdām⁹³⁰ ve Berk eyitdi. Ben daḥi Mu'āviye ḳatline ihtimām ve 'Amr eyitdi. Ben daḥi 'Ömer ve 'Aş'ı i'dām edeyim dediler ve muḳarrer ḳıldılar ki Ramażān'iñ on yedinci şabāḥı bu mühimi serencām edeler. Şemşirlerin zehriyle sirāb ve hemān maṭlablarına isti'cāl ve şitāb eylediler. Yāfi'i *rahmetu'llāhi aleyh* rivāyetiyle ol kişi Mu'āviye ḳaşdın etmiş idi. Ḥaccāc ibn-i 'Abdu'llāh İbn Żamir'i idi ve müte'ahhid ḳatl-i 'Ömer ve 'Aş rāviyetü'l-ḡayrı idi. El-ḳışşa Ḥaccāc Dımışk'a geldi. Rūz-ı mev'ūduñ şabāḥı kemin-gāha girip müteraşşid-ı Mu'āviye oldu. Ve Mu'āviye geldikde hücum eyledi ise de a'vān'ı tutup Mu'āviye nezdine getirdiler. Mu'āviye anıñ ḳatline emr etdi. Ol eyitdi. Beni āzād eyle ki saña bir müjde vereyim. Dedi ol müjde nedir? Eyitdi bu gece 'Abdu'r-raḥmān ibn-i Mülcem 'Ali ibn-i Ebū

⁹²⁹ Yer ve gökyüzünde parça parçadır. Kendi cismi saman ve kehrüba gibidir.

⁹³⁰ İḳdām A: aḳdem B.

Tālib'i katl eylese gerekdir. Mu'aviye eyitdi. Şāyed ki ol daḥi katl-i zafer bulmaya deyip eşaḥḥ rivāyetde katl eyledi ve kendisine tedāvi kıldı. Ve şıḥḥat buldu. Ve 'Ömer ve 'Āş'a daḥi ol kimse zafer-yāb olamadı. Katl olundu. Çün İbn Mülcem-i lā'in Kūfe'ye geldi. Bālāda mezkūr olduḡu üzere Kuṭṭāme giriftār ve Kuṭṭāme daḥi emr-i tezvicini mevķūf katl-i Ḥaydar-ı Kerrār eyledi. İbn Mülcem eyitdi. Ben daḥi anıñ katli için gelmişim deyip qarār ve Kuṭṭāme aña birkaç nā-bekār anıñla hem-kār eyledi. Ve Şeys anlar ile müttefik oldu. Sübūte erişmişdir ki ol zamānda şehādet-i Cenāb-ı Emir taḳḳarrüb eylemiş ve ol zāt-ı ḳudsi-i simāt kināye veyā taşriḥ ile bu ḥāli iḥbār ḳılmış idi. Ravzātü's-Şafā'da maşṭūrdur ki (A 148b) bir seferde İbn Mülcem'in merkebi ḡā'ib olmuş idi. Emirü'l-mü'minin ḥıdmetine gelip bir esb tevaḳḳu' eyledi ve Ḥazret-i Emir aña bir esb verdi ve buyurdu: *Uridu ḥayātüke ve turidu katli*. Ya'ni ben seniñ ḥayātıñ murād eyler ve sen katlimi dilersin. Rivāyetdir ki hicretiñ kırkıncı senesinde Ramāzan'da birgün Emirü'l-mü'minin Kūfe mescidinde neşāyiḥle meşḡul idi. İmām Ḥasan'a nazar edip buyurdu. Ey nūr-ı dide bu māhdan (B 156a) kaç gün güzār etmişdir? Dedi bugün on üçüdür. Ba'dehu İmām Ḥasan'a nazar edip buyurdu. Ey server-i seniyye-i peder bu māhdan kaç gün ḳalmışdır? Dedi on yedi gün. Ol dem mübārek ellerin mehāsin-i şerifine urup buyurdu. Bu māhda bir bedbaḥt mehāsinimi ḳan ile rengin edecektir ve birkaç beyt daḥi zebān-ı mübāreklerinden şādır olmuşdur. Me'āli budur ki ol kimse katlimi murād eder. Ḳabile-i Murādin'dir. Ama ben aña iyilik eylerim. Çün minberden nüzul buyurdu. İbn Mülcem eyitdi. Yā Emirül-mü'minin baña bed-gümān olursun. Emr eyle ki beni katl edeler. Buyurdu. Katlinden muḳaddem ḳışāş olmaz. Ama muḥbir-i şādık baña ḥaber vermişdir ki seniñ ḳatiliñ ḳabile-i Murādin'den ola. Yemin veririm saña ki toḡru ḥaber veresin. Henüz sen tıfl iken bir Yahūdi dāyeñ var idi. Saña der idi ki ey nāḳa-i şāliḥiñ ḳatilinden eşḳā vü bed-ter. İbn Mülcem taşdik edip sükūt eyledi. Şıḥḥāte ermişdir ki māh-ı mezkūrda bir gece İmām Ḥasan ve bir gece İmām Ḥüseyn menzil-i melā'ike nāzilinde ifṭār edip üç loḳmadan ziyāde iḳbāl buyurmazdı. Ve eydürdi ki birkaç gün miḥmāniñızım. Tercüme-i Müstaḳşi'de maşṭūrdur ki ol şehirdeki şehādeti ol günde idi. Ümmü Gülsüm'e eyitdi. Ey duḡter-i sa'ādet-i aḡterim görürüm ki 'an-ḳarib cemi'yyetiñiz mürtefi' olur ve ṭā'ir-i rūḥum ḳafes-i ḳalbi şikeste vü ārām-gāh-ı melā-yı a'lāya peyveste olur. Ümmü Gülsüm bu ḥaber-i vaḥşet-i eşerden muṣṭarib olup eşḳ-i revā ile eyitdi. Ey peder-i büzürgvārım bu ne ḥaberdur ki beyān edersin? Güş-ı hūşuñ istimā'a ḳudret-i mecāli ve ḳalb-i ḥüznüñ şabr u taḥammüle ihtimāl yokdur.

Beyt

از فراق تلخ می کوی سخن

هرچه خواهی کن ولیکن آن مکن⁹³¹

Ḥazret-i Emir eyitdi. Ey ferzend-i ercümendim dün gece Seyyid-i kâ'inât'ı âlem-i h'âbda gördüm. Mübârek eliyle yüzümden gubâr izâle ederdi. Buyurdu ki yâ âhi bu cânibe gelesin ve bir rivâyetde bu ahvâli İmâm Ḥasan'a dedi. Ve Ḥazret-i İmâm müte'essir olup giryân oldu. Ravzatü's-Şühedâ'da mastûrdur ki ol Şâh-ı velâyet-penâh tâ şehir-i tât ile meşgûl oldu ve uyumadı ve sâ'at sâ'at sâha-i serâye gelip âsmâna nazar ederdi ve buyurdu ki şadağa Resûla'llâh ve bu minvâl ile evkât-ı güzâr ve vaqt-i şehâdete dide-rûz-ı intizâr olurdu. Pes mescide teşrifleri zamânı tecdid-i vuзу' edip mü'ellifiñ bu iki beyti me'âlini gûyâ oldu:

Beyt

بعد از این تا بقیامت سرما و در تو

که شد از خاک درت دیده و دل نورانی

هر کسی شاد به عید و من بیدل محزون

عیدم آن دم که ز تیغ تو شوم قربانی⁹³²

Çün ḥāneden taşra geldi. Birkaç murğ-ı âbi var idi. Pây-ı mübârek yüzlerin sürüp feryâd eylediler. Ve bir rivâyetde dâmen-i mekârim pirâhen-i 'alilerin tutdular. Ḥādimler men' etmek diledikde buyurdu. Māni' olmañ ki benim için nâle ederler. Pes mescide gelip (B 156b) ber-vech-i ma'hûd bāng-i namāz⁹³³ edip (A 149a) mihrāba geldi. İbn Mülcem şûrb-i ḥamra meşgûl idi. Bāng-i namāzı istimā' etdi. Refiklerin kaldırıp mescide geldiler. İkisi kapıda turup İbn Mülcem içeri girdi. Emirü'l-mü'minin'in mescide kadd-i nihāde olduğu zamân Şeyş-i lā'in bir tiğ havāle eyledi. Tāḡ-ı mescide teşādûf edip kār-ger olamadı. Diğeri daḡi havāle etdi. Divāre vāḡi' oldu. İbn Mülcem-i mel'un tiğ-ı zehr-ālūdun urup eyitdi. *El-ḥükümeti lā leke ve'l-aşḡābike*⁹³⁴ ve bir rivâyetde şabr eyledi. Tā ḥazret tekbir-i iftitāḡ edip secde-i evveliden başın kaldırdıkda şemşirin ser-i sa'âdetine urdu. Müverriḡin ittifāḡıyla ol şemşir İbn 'Abdūd'uñ gāzā-yı Uḡud'da urduḡı zahmıñ teşādûf edip tâ mi'ad-ı ser-i sa'âdetine değin te'sir eyledi. Ol dem Ḥazret-i Emir *kerremallahu vechehu* buyurdular: "*Feztü bi-rabbi'l-Kā'betü.*" Ya'ni perverdigār-ı Kā'be ḡaḡḡıyçün murādıma fā'iz oldum. Ḥasan'a buyurdu. İmāmeti edā etdi. Müstaḡşî'de

⁹³¹ Ayrılıktan dolayı acı söz söylüyorsun. Her ne istersen yap ama onu yapma.

⁹³² Kıyamete kadar başımız, gözümüz ve gönlümüz, senin kapının toprağından nurlandı. Herkes bayramla mutlu. Gönülsüz ben mahzunum. Benim bayramım, senin kılıcına kurban olduğum zamandır.

⁹³³ Bāng-i namāz A: bāng ü namāz B.

⁹³⁴ Emir ve hüküm sadece Allah'a aittir. Sana ve arkadaşlarına değil!

maştûrdur ki bu hâdişe-i elem-i şûrişden şoñra Verdân ki rüfeķā-yı şülüşeden idi. Hānesine firār etdikde bir kimse hālinden istidlāl edip ol mel‘unu qatl eyledi ve Şeyş selāmete erişdi. Çün merdümān cem‘ oldular. Kātilinden su‘āl eylediler. Buyurdu. Hudā Te‘ālā izhār edecektir. Pes İbn Mülcem şemşir elinde giderken Beni ‘Abd-i Qays’dan biri görüp eyitdi. Sen kimsiñ? Dedi ben İbn Mülcem’im. Ol merd eyitdi. Meğer kâtil-i Emir sensin. Ol mel‘unuñ zebānından ni‘am şadır oldu. Ol merd feryād edip ve merdümāna haber verdi. Anı huzūr-ı Emir’e getirdiler. Ravzatü’ş-Şühedā’da maştûrdur ki İbn Ebū emr-i şeni‘a kıyāmdan şoñra İbn ‘ammi serāyına geldi. Üzerinden silāhını aldı. İbn ‘ammi eyitdi. Meğer sen kâtil-i Emir’sin. Ol mel‘un lâ diyecek iken zebānından ni‘am şadır oldu. Pes anı huzūr-ı Emir’e getirdi. Ol hāzret buyurdu. Yā āhi meğer ben siziñ berid-i Emir’iñiz idim ki bu fi‘le kıyām eylediñ? Dedi. Ma‘āza’llāh yā Emir sen bizim Emir-i nigū zamirimiz idiñ. Buyurdu. Niçin evlādımı yetim eylediñ? İbn Mülcem eyitdi. Yā Emirü’l-mü‘minin olacak oldu. *Ve kâne emru’llāhi kaderen maqḍuran.*⁹³⁵ Ba‘dehu hāzret buyurdu. Habs eylediler ve tenbih eyledi ki anı ekl ü şürbden men‘ etmeñ. Eğer ben zinde olursam ihtiyārımdır. Eğer irtihāl eylersem ol baña bir def‘a urdu. Siz dahi bir def‘a urasız. Ba‘dehu ol hāzret bir kelime vaz‘ edip hāne-i sa‘ādete getirdiler. Benāt-ı muṭahharāt ve zevcāt-ı tāhirāt bu hālî görüp girye vü zāri ve nāle-i bi-ķarār ve āh-ı dil-fiğārı tā felek-i devvāre reside vü sārî eylediler.

Nazm

شعله آتش هجران تو جان می سوزد

در فراق تو دل پیر و جوان می سوزد

این چه دردست کز و خون جگر می ریزد

این چه سوزاست کز و کون و مکان می سوزد

Tercüme

Şu‘le-i āteş-i hicrāniña cānlar yanıyor

Fırķatiñden dil her pir ü cevānlar yanıyor

Bu ne derddir ki bu derd hūn-ı ciğerler yakdı (B 157a)

Bu ne şûriş ki buña kevn ü mekānlar yanıyor.

⁹³⁵ “Allah’ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.” Ahzâb 33/38.

Çün ol hâzretiñ za‘fı gün tezâyüd ederdi. Zamân-ı rihlet takrib eyledi. İmâmeyn hâzârâtına ifâ-yı nesâyih kılıp ve hâklarında dâ‘vât-ı icâbet-i âyât şeref-sâdır olup mütekellime-i (A 149b) tayyibe-i tevhide âğâz tâ murğ-ı rûhu nişimen-gâh-ı ‘arş-ı a‘lâya pervâz eyledi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciün.⁹³⁶ Fâtiha.⁹³⁷ İmâm Hasan’dan mervidir ki ol eşnâda bir hâtif eydürdi ki hâneden taşra oluñ ve bu veli-i Hudâ vü vaşi-i Muştafâ’yı bizlere terk kıluñ. Çün bizler taşra olduk. Bir âvâz erdi ki diriğâ Muhammed Muştafâ rihlet kıldı ve ‘Ali Mutażâ şehid oldu. Eyâ bunlardan şöñra muhâfazâ-yı din-i mübin kimler ediserdir? Bir hâtif dañi cevâb verdi ki bunlarıñ siretlerine muvâfakât ve sünnetlerine mutâba‘at edenler bu diniñ hâfızı ve bu ümmetiñ muhâfızıdır. Çün âvâz sâkin oldu. İçeri girdik gördük ve tegassül ü tekfindir. Bir rivâyetde dañi oldur ki ol hâzret vaşıyyet buyurdular ki ben irtiñâl etdiğimde hâneniñ bir güşesinden bir levh zâhir olur. Anıñ üzerinde ğusl ediñ ve ‘âlem-i ğaybdan hunût u kefen gelir. Anıñ ile tekfin kıluñ. Ve tâbütumu miyâne-i hânede vaz‘ edip bir def‘a İmâm Hasan ve bir def‘a İmâm Hüseyin namâz kırlırlar. Ba‘dehu ser-i tâbüt kâlkıp revâne olur. Sizler dañi revâne oluñ. Her kande kim ser-i tâbüt zemine temâyül eder ol mekânı hafr ediñ. Sâcdan bir tâbüt zâhir olur. Beni aña vaz‘ edip defn eylesesiz. Mü‘ellif eydür. Faşlü’l-ñitâb’da maştûrdur ki ol kâfûr ki Hâzret-i Resûl’den bâki qalmış idi. Buyurdu ki anı beden-i mübarekelerine süreler. Ravzatü’ş-şühedâ’da ve Habibü’s-siyer ve Keşfü’l-ğamme’de maştûrdur ki Hâzret-i Cebrâ’il behıştten altmış mişkâl kâfûr getirirp ol hâzret yigirmi kendi için ve kırk mişkâlini Seyyidü’n-nisâ ve ‘Ali Murtażâ’ya ‘inâyet buyurmuşlar idi. Behr-i taqdir ol gecede Necef-i eşref’de defin-i hâk ‘ıtr-nâk oldu. Vaşıyyeti üzere mestûr eylediler. Hârûnu’r-Reşid zamânına değin ğayrı kimse bilmezdi. Birgün Hârûnu’r-Reşid şikâr eylerdi. Birkaç âhû ol mekân-ı qudsiyyi sükkân taħaşşun etmişler. Herçend şâhin ü bâzân ve sükkân şikâr-âmüz el havâle ederlerdi. Ol mevzi‘-i mübarekiye duñul edemeyip geri gelirlerdi. Hârûn müte‘accib olup su‘âl eyledikde bir pir eyitdi. Pederlerimizden istimâ‘ etmişiz ki ceset-i aħar-ı Emirü’l-mü‘minin bu mevzi‘de medfûndur. Pes Hârûn ol memalik-i şikârın terk edip ve ol maħali inbâ ve levâzım-ı tavâf-ı qudsi-i maťafi ifâ eyledi. Zühretü’r-riyâz’da maştûrdur ki Hudâ Te‘âlâ Nûh ‘aleyhi’s-selâm’a vahy eyledi ki bir sefine düze ve ol temâm olduğda bir levha qalmış idi. Dedi yâ rabbi bu levhayı nice edelim? Hîtab-ı ‘izzet oldu ki yâ Nûh âñir-i zamânda ‘Ali nâmında bir dostum gelecekdir. Filân mevzi‘i hafr edip ve bu levhayı anda defn eyle ki anıñ medfeni olacağdır. Pes Hâzret-i Nûh ol levhi (B 157b) defn eyledi. Hâlâ Necef ismiyle meşhûrdur. Fütühâtü’l-Quḍs’de maştûrdur ki Hübeyb-i ibn-i ‘Amr eydür. Ol hâzretiñ marâz-ı mevtinde Emirül-mü‘minin ğuzûruna geldim. Ve yâresinden su‘âl etdim. Buyurdu. Ey Hübeyb kâsem ol

⁹³⁶ “Şüphesiz biz Allah’tan geldik ve dönüşümüz ancak O’nadır.” Bakara 2/156.

⁹³⁷ İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciün. Fâtiha. B: A nüshasında yoktur.

Hudā'ya ki ben bu sa'āt rihlet eylerim. Bu eşnāda Ümmü Gülşüm girye eyledi. Buyurdu. Ey duhterim eğer göre idiñ anları ki pederiñ gördü girye eylemezdiñ. Rāvi eydür. Ben eyitdim. Yā Emirü'l-mü'minin ne nesne görürsün? Buyurdu. Ey Hubeyb melā'ike-i āsmān u peygamberān 'azām-ı sa'adet-i şehadetle tehniit ü tesliyet ederler. İşte birāderim Muḥammed Muştafā buyururlar ki **(A 150a)** *ve'l-āḫiretü ḫayrun leke mine'l-ūlā*.⁹³⁸ Pes ol ḫazretiñ irtiḫālinden soñra İmām Ḥasan 'aleyhi's-selām İbn Mülcem'i iḫzār edip bir ḫarbet-i şemşir urdu. Ve 'Abdu'llāh İbn-i Ca'fer-i Tayyār gözlerine mil keşide eyledi ve bir rivāyetde ellerin ve ayakların kesip ve şi'a'dan bir cemā'at cesed-i murdārın iḫrāk etdiler. Mü'ellif eydür ki eğer İbn Mülcem'iñ Ḥazret-i Emir'i ḫatline sebep Ḳuttāme oldu dediler ama kıdvetü'l-muḫaḫḫiḳin Ḥakim Senā'i demişdir ki sebep Mu'āviye'dir ki anıñ emriyle şehid eylemişlerdir ve yine Ḥakim Senā'i buyurur ki Emirü'l-mü'minin İmām Ḥasan'iñ şehādeti emrinde buyururlar ki Mu'āviye'niñ te'kid ü mübālağasıyla Cu'de ibn-i Eş'aş ki zevce-i İmām idi. Zehir verdi ve mübārek ciğerleri yüz yetmiş bu kadar yāre oldu ve daḫi muḫaḫḫaḫ Molla 'Abdu'r-raḫmān Cāmi Şevāhidü'n-nübüvve'de yazmışdır ki zevce-i İmām-ı Ḥasan Mu'āviye'niñ emriyle zehir vermişdir ve Ravzātü's-şafā'niñ üçüncü defterinde mastūrdur ki çün Mu'āviye diledi ki Yezid'i veli-i 'ahd ede. Emirü'l-mü'minin İmām Ḥasan'iñ vücūduyla ḫuşūle gelmez. Ḥazret-i İmām'iñ ḫatli fikrinde endişe ve gece gündüz ḫile vü tezvir vermişdir. Eydürdi. Mervān ibnü'l-Ḥakem ki maṭrūd-ı Resūl-i Hudā vü şeyḫeyn idi. Medine'ye irsāl edip ve bir zehr-ālūd-ı mendil verdi ki Cu'de bin Eş'aş Ḥazret-i İmām'la mübāşeretden soñra bu mendil 'użv-ı mübārekin taṭhir ede. Eğer imām irtiḫāl ederse Mu'āviye saña beş biñ dirhem verecek. Ve Yezid'iñ taḫt-ı nigāḫına getirecektir. Pes Mervān Medine'ye gelip Cu'de'yi firifte edip ve Cu'de daḫi bu vech ile 'amel eyledikde Ḥazret-i imām'iñ rūḫu pūr fütūḫ-ı ḫaddesileri firdevs yerine ḫirāmān oldu. Mu'āviye ol beş biñ dirhemi irsāl eyledi ve Yezid'e daḫi tezvic-i ḫuşūsunu söyledi. Yezid-i pelid eyitdi. Cu'de ferzend-i Resūl-i Hudā'ya vefā etmedi. Baña ne etse gerektir ki Ḥabibü's-Siyer'de ve Tāriḫ-i Ḥāfız-ı Ebrū ve Rebi'ü'l-Ebrār-ı Zemaḫşeri ve Kāmilü's-Sefine'de mastūrdur ki hicretiñ elli altıncı sālinde Mu'āviye bin Ebū Süfyān Yezid'i veliy-yi 'ahd eylemek için Medine'ye geldi. İmām Hüseyin ve 'Abdu'llāh ibn-i 'Amr ve 'Abdu'r-raḫmān ibn-i Ebū Bekir ve 'Abdullah ibn-i Zübeyr'i rencide eyledi. 'Ā'işe-i Şiddiḳa *raḫıya'llāhu 'anhumā* levm ü tevbiḫ edip men' eyledi. Mu'āviye bir ḫāne derūnuna bir çāḫ ḫafr edip ve üzerini ḫār u ḫāşāk ile mestūre kılıp ve bir kürsi nihāde eyledi. 'Ā'işe'yi berā-yı ziyāfet getirip ol kürsiye **(B 158a)** iḳ'ād eyledikde 'Ā'işe ol çāḫa düşdü. Ve Mu'āviye ol çāḫı muḫkem-bend edip Medine'ye mürāca'at eyledi. Ve 'Ā'işe ol çāḫ içinde aç ve

⁹³⁸ Ahiret senin için dünyadan daha hayırlıdır.

lā-‘ilāc alıp teslim-i rūḥ Ḥakim Senā’i bu vāqı‘adan ḥaber vermiřdir. Mū‘ellif eydūr. Bināen ‘aleyh āḥir-i devr āḥ-ı āl-i Emirū’l-mū‘minin Mu‘āviye’ye eriřdi. Tāriḥ-i A‘šem-ı Kūfi’de mastūrdur ki bir gece Mu‘āviye azā-yı ḥācet iin tařra geldi. Anda bir āḥ olup nazār ederken buḥār-ı āb dimāğına te’řir edip laḡve ‘illetine mūbtelā olup merdūmān ḥaber-dār olup ‘ibādesine geldi. Ve tenhā olduḡda ağılardı. Niin ağılarsın? Eydūr. Bisyār ḥayr u nikū-kārlar⁹³⁹ var idi ve icrāsına ādir idim. Ama nefis-i řūm-ı bed-kārım yūzünden icrā edemedim. Bu ḥāl-i nedāmet-i me‘ālime ağılarım. Ve bu ‘illet ki bende zāḥir oldu. Setri mūmkūn değıldir. Ve bu belālara sebep (A 150b) ‘Alī ibn-i Ebi Tālib’iñ ḥaḡkıdır ki ařb eyledim. Ve nice ařḥābıñı ḥasedimden řehid eyledim ve bunları Yezīd’e muḥabbetinden zānn eylerim. Eęer anıñ muḥabbeti rahim idi sırāt-ı mūstaḡime gider. Ve ḥiřse-i mutāba‘at eder idim ve Mu‘āviye bir gece mūřevveř ḥ‘āblar gōrōp ekřer zamān hezeyān sōylerdi ve nūř-ı āb ḥarāretin teskin etmeyip cięerin murdārın⁹⁴⁰ kebāb ederdi. Āḥ ey ‘Alī ibn-i Ebi Tālib niin saña muḥālefet eyledim derdi ve bunları daḡı ḥavārıḡ-ı ‘ādāt-ı Emir’den ma’dūddur. Pes Mu‘āviye Yezīd’i ve merdūmānı taleb edip ibtidā kendisi ol mel‘ūn-ı nā-mūbāreke bi‘at ve sā‘irlere daḡı emr-i bi‘at eyledi. Kıřřası mufařřalıdır. Bu miḡdār ile kifāyet olundu. “*Ve men yaḡtulū mū‘minen mūte‘ammiden fe cezāhu cehenneme hāliden*”⁹⁴¹ ḥūkmūyle evvel Ebū Zer rivāyetiyle bir ḥadiř-i řerif řaḡıḡ-i⁹⁴² Ebū Dāvūd ve řaḡıḡ-i Nesā‘i’de mastūrdur ki ol ḥazret buyurmuřdur. *Kūlli zenbīn ‘esallāhu en yeęfīra illā men emāte mūřrikān vemen yaḡtul mū‘minen mu‘temiden* ve ḥadiř-i řāni Ebū Hureyre rivāyetiyle řaḡıḡ-i İbn Māce’de mezkūrdur. Ol ḥazret buyurmuřdur: *Men a‘āne ‘alā atli mū‘minin*. Pes bu āyāt-ı kerime ve eḡādiř-i řerife mucibiyle atli-ehl-i beyt ve zevce-i mutāḡhara-i Resūl-i Ḥudā’yı řehid eden dā‘ire-i İslām’dan ḥāric maṡrūd-ı ebedi ve merdūd-ı sermedidir.

Beyt

Ola ki yūz ṡutmadı ol biḡbūd

Rūy-ı nebiden aña sōyle ne sūd

Fūṡḡātū’l-Ḳuds’de İbn Vefā ile meřḡūr Ḥasan ibn-i Muḡammed’den mervidir ki eydūrūr. Birgūn mescid-i Kūfe’de oturmūřdum. Bir izdiḡām gōrdūm vardım. Bir rā‘i-i řūf-pūř bā-leḡe-i ḡōř maḡām-ı İbrāḡim’de oturmūř ḡikāye eder ki řavma‘ada idim. Nāḡāḡ ki gōrdūm bir murġ-ı cesim deryā

⁹³⁹ ḡayr u nikū-kārlar B: ḡayr-ı nikū-kārlar A.

⁹⁴⁰ murdārın B: A nūřhasında yoktur.

⁹⁴¹ “Kim bir mū‘mini kasten öldūrūrse , cezası iinde ebedī kalacağı cehennemdir.” Nisā 4/93.

⁹⁴² řaḡıḡ A: řiḡāḡ B.

kenârında bir taş üzerinde kondu. Beden-i insâniden bir rub‘ kay’ eyledi ve gitdi. Ve yine gelip bir rub‘ daği kay’ eyleyip gitdi ve yine gelip bir rub‘ daği kay’ ile tâ dördüncüde ol rub‘lar birleşip kerîhü’l-manzar bir şahış oldu. Pes ol murğ-ı ‘azim gelip anıñ rub‘unu bel’ edip gitdi. Tâ dört def’a bu hâl üzre gelip gidip temâm etdi. Ba‘dehu mişl-i mâsebağ dört def’a dört rub‘ kay’ edip (B 158b) gitdi. Ben eyitdim. Kâşki ol dürüst olduğunda su‘âl ede idim ki bu hâl nedir? Nâgâh yine ol murğ-ı ‘azim resm-i qadim üzere dört def’a kay’ olup dürüst olduğda ben nezdine varıp su‘âl etdim. Dedi. Ben ‘Abdu’r-rahmân ibn-i Mülcem’im. Vaşiy-yi Seyyidü’l-mürselin’i şehid eyledim. Hudâ Te‘âlâ beni lâ-yenka‘î‘ bu murğla getirdiğîñ mu‘azzeb eyler. Mü’ellif eydür. Zâmir-i hürşid-i tenvir vâkıf-ı⁹⁴³ vâkıfân-ı esrâr ve munşifân-ı tecrübekâr-ı rûzgâra mahfî olmaya ki fezâ’il ü menâkıb-ı ‘Alî ibn-i Ebî Tâlib bu mecmû‘ada murakkam-ı kalem-şikeste raqam olmuştur. Envâr-ı bi-pâyândan bir lem‘a ve ebhâr-ı bi-kirândan bir cür‘adır. Yağın-i evşâf-ı bâ-kemâli maqđür-ı feşahât-i belâğat-ı lisândan değildir. Binâen ‘aleyh eşheb-süvâr-ı kilik-i bedâ’î-i âşâr ve cevân-nümâ-yı meydân-ı fezâ’il-nişâr bu miqdâra izhâr-ı iktidâr buldu. Ama ma‘lûm ola ki mü‘minleriñ hâline lâ’îk oldur ki tâ Mehdi-i âhîr-i zamân gele. Ve halâyık-ı hâdi ve reh-nümâ ol hulefâ-yı şülûse rağıya’llâhu ‘anhum ‘adâvetlerine dil vermeye. Ve ‘ulemâ-yı ehl-i sünnet ki tertib-i dâ’ire-i qarâr kılmışdır. Andan (A 151a) tecâvüzü câ’iz görmeye. Ravzatü’l-Ahbab’da maştûrdur ki aşhâbda bir huşûsiyyet vardır ki haklarında bahş ü cidâli terk ve cümlesinde ‘adâlet-i fikr edeler. Meğer ol kişi ki fışkı zâhire âşikâre ve bağı vü fesâdı der-kârdır. Ol muđ ill bu ihtişâsa dâhil değildir. Zirâ aşhâb-ı Resûl a’râz-ı nefsanîyeden dūr ve dilleri envâr-ı halâşla pür nûrdur. Hudâ Te‘âlâ Qur‘ân-ı mecidinde anlarıñ fezâ’ilin buyurmuştur: *Küntüm hayra ümmetin uhricet li’n-nâsi te’mürüne bi’l-ma’râfi ve tenhevne ‘ani’l-münker*.⁹⁴⁴ Ve bir mahalde daği ve *kezâlike ceal nâküm ümmeten veseţan*.⁹⁴⁵ Müfessirin müttefiklerdir ki bu âyetler aşhâb hakkında. Ve bir rivâyetde daği buyurur. *Ve’s-sâbiķüne’l-evvelüne mine’l-Muhâcirine ve’l-Enşâri vellezinettebeuhüm bi-işşâni’r-rağıya’llâhü ‘anhüm ve rađu ‘anhü ve e’adde lehüm cennâtin tecri tahtehe’l-enhâru hâlidine fihâ ebedâ zâlike’l-fevzü’l-‘azim*.⁹⁴⁶ İmdi rızâ-yı Hudâ’dan ğayrı hiçbir mertebe-i hayrı yokdur. Müfessirin-i kirâm ihtilâf eylediler. *Sâbiķüne’l-evvelün*’den murâd ehl-i Bedir’dir. Ve ba‘zıları eyitdiler. Bi‘atü’r-rıdvândır ve ba‘zıları eyitdiler. Kıbleteyne namâz

⁹⁴³ vâkıf B: A nüshasında yoktur.

⁹⁴⁴ “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah’a inanırsınız.” Âl-i İmrân 3/110.

⁹⁴⁵ “İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız.” Bakara 2/143.

⁹⁴⁶ “(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” Tevbe 9/100.

kılanlardır. Ve ba‘zıları bi’l-cümle aşhâbdır dediler. *Mine’l-Muhâcirîne ve’l-Enşâr* bunu mü’eyyedir. Fezâ’il-i aşhâb hakkında ol hâzret buyurur. *Hayru’l-kurûni karni sümmellezine yelûnehum*.⁹⁴⁷ Ve yine buyurmuşdur: *Lâ tesubbu aşhâbi fevellezi nefsi biyedihi lev enne ehadiküm enfağa mişle ehadin zeheben mâ belâğa müdden ehadihüm ve lâ nıfsetün*. Ve yine buyurur. *Allahu Allahe fi*⁹⁴⁸ *ashâbi lâ tettehuzühüm ğarağen ba’di femen ehabbehüm fe yuhibbi ehabbehüm vemen ebğadehüm feyebğadu ebğadehüm vemen izâhüm fekad ezâni vemen ezâni fekad izâllâhu ve men ezâllâhu yuşeke en yu’haze*. Ve yine buyurmuşdur: *Men sebbe aşhâbi fe ‘Aliyyi la’netullâhi ve’l-melâ’iketihî ve’n-nâsi ecmain lâ yeğbelullâhi minhu şıdқан ve ‘adlen*. Mağfi olmaya ki muhâlefet ü muhâşemet ki ba‘zı aşhâb miyânında vâkı‘ oldu. Ehl-i sünnet ve’l-cemâ‘at ‘indinde mücmel-i şahihe haml olunur ki ol muhâlefet ictihâden oldu. ‘İnâden olmadı. Anların cümlesi kıabil-i te’vildir. Farz edelim ki ba‘zıları kıabil değildir. Anlar haber-i âhâdla menkıbdür ve ekşeri za‘if veya kızbe mahmüldür. Âyât u ehadîşe mu‘arız olmaz. Lâyık oldur ki ahhâr-ı âhâdla ta‘n-ı aşhâb etmeyeler. Tâ ki câ‘izetü’l-kızb olan ahhârla ibtâl-i kitâb ve sünnet lâzım gelmeye. (B 159a)

Beyt

من آنچه شرط بلاغت باتومی کویم

تو خواه از سخنم پند کبر خواه ملال⁹⁴⁹

Aşhâb-ı ‘uqûle mağfi değildir ki aşhâbın dağka-i mü‘minân üzerlerinde hıkk-ı keşireleri vardır. Anlar Resûl-i Hudâ’ya nuşret ü din-i mübine takvîyet etdiler ve cânların fedâ ve fakr⁹⁵⁰ u ihtiyâclarıyla berâber mâl u hân-mânların terk edip cihâda ictihâd ber-vech-i ekmeliyet edâ eylediler. Tarîk-i kavim ve şırât-ı müstakimden inhirâf etmeyip istikâmetde sâbit kadem ü istidâsında yek-cihet ve yek-dem oldular. Ve irtihâl-i Resûl’dan sonra dahî â‘lâ-yı â‘lâm-ı şeri‘at ve ifâ-yı hıdmet-i din ü millet etdiler. Ekşer eğâlim-i bilâdda envâr-ı İslâmiye anların (A 151b) ile zâhir⁹⁵¹ ve rûy-ı zemin telvişât-ı küfr ü şirkden anların ihtimâmıyla tâhir oldu. Ve âşâr-ı hasene vü etvâr-ı müsteşîkka delâlet-i merhûme müsteşîr ve ahkâm-ı şeri‘at ve âdâb-ı tarîkat anlardan münteşîr oldu. Ve aqvâl ü ef‘âl-i Resûla’llâh şalla’llahu aleyhi ve sellem şeref-i intisâbına anların sebebiyle hâ‘iz ve mutâba‘at u devlet-i

⁹⁴⁷ Devirlerin en hayırlısı benim devrimdir. Sonra ondan sonraki nesil, sonra ondan sonraki nesil. Hadis-i şerîf.

⁹⁴⁸ Allahe fi A: B nüshasında yoktur.

⁹⁴⁹ Seninle ben o belâgatın şartını söylüyoruz. Sen ister öğüt al, ister üzül.

⁹⁵⁰ fakr A: fukarâ B.

⁹⁵¹ zâhir A: tâhir B.

mutāba‘at Cenāb-ı risālet ki sebeb-i necāt ü vāsıtayı anlarıñ vüçüd-ı pür cüdlarıyla fā‘iz olduk. *Ve’l-ḥamdülillāh ‘alā zālike.*⁹⁵²

Tercüme-i Beyt-i Keşfi

Hem baḥtiyārān-ı bi-raḥt-ı baḥtdır
Hem tācdārān-ı bi-tāc u taḥtdır
Ciğer teşne vü ğark-ı āb gelmiş
Beste-zebān u bā-ḥiṭāb gelmiş
Menzil-şināsān-rā-va‘di-i ḳadr
Ḥaḳikat-nümā-yı kūy-ı ḳadimdir
Benlik ḥicābın almışlar ez-rāh
Bi-vüçüd etmişler bi-vüçüd-nigāh
Tir-i zede miyān-ı beste değil
Ser-tiğ-i fiğendedir deste değil
‘Alā ervāḥihim tuḥfetü’t-teḥāyā
Mine’llāhi’d-dine ḥaleḳa’l-berāyā

Tercüme-i Nazm-ı Mü’ellif Keşfi

İşit eydem beyān-ı cān-ı mezheb
Ki ḥaḳ ola Resūl rıd vān-ı mezheb
Getirme gönölüne ki aşlā ta‘aşsub
Ki kine-buğz-ı Yezidān-mezheb
Ve dār-ı çār-ı yārıñ vüşḳa ol
Ki bundan ḥōş-ter yok hān-ı mezheb
Bu dörtten birine kim düşmen olur
Hezār lā‘net deriz der-ān-ı mezheb

⁹⁵² Gerçekten hamd Allah içindir!

‘Ali dostluğuna sa’y et velikin
Rāfızıla olma sen yeksān mezheb
Ki her bir mezhebde Şāh’ı kim şayarlar
Ur āteş ola tā sūzān-ı mezheb
İşit cāndan cevānım pir olasın
Ki kılma kimseye ıbyān-ı mezheb
Demem kendimden anı dedi Haydar
Ki kıl cānıñ gibi pinhān-ı mezheb
Kim āzeri kamıdan mezheb-i hōş
Şakın olma dil-i ārān-ı mezheb
Eğerçi mezhebim ‘aşk milletim ‘aşk
Ki bilmem ğayrı in ü ān-ı mezheb
Hudā ‘aşkına *Keşfi* birkaç ebyāt
Beyān et bā-şafā-yı cān-ı mezheb.

Hātıme

Ma’lūm ola ki i’cāz-ı Muştafā hitāmından soñra menākıb-ı aşhāb-ı sa’ādet intisāb haqqında başkaca bir kitāb te’lifi meknūn-ı hāzır idi. Ama taqdirsiz vüçūd bulmaz. Ve bi-meşi’et vüçūd olmaz. Hāliyā bu miqdār ile iktifā olundu:

Tercüme-i Nazm-ı Keşfi

Şükrüli’llāh bā-füyüz-ı Haq Te’ālā
Hatm oldu nāme karnide si-sāl
Āfitāb-ı ‘ālem-i ilmü’l-yaqın
Dāniş-i umūruñ durur rūhü’l-emin
Kıble-i ehl-i ma’āni geldi bu
Şem’-i bezm-i cāvidāni geldi bu
Cismidir cān u cihān kisvet dūrür

Reh-nümā-yı dergeh-i vaḥdet dūrūr
Ser-be-ser mir'āt-ı ḥüsn-i dü cihān
Hızır-āsā-piṣvā-yı ins ü cān
Rāh-ı rūḥ efzā-yı rūḥ-ı Ādem'i
Rūḥ-ı rūḥu'llāh Mesih-i 'ālemi
Nāḳa-i āḫū-yı cānān geldi bu
Tā serāpā Yūsuf-ı sāl geldi bu
Hem nebiz-i tāb-engūr-ı yakın
Hem kilid-i bāb-ı genc-i nūr-ı dīn
Rehrevān-ı 'aşḳa olmuşdur çerāğ (B 159b)
Oldu şaḥbā-yı muḥabbete ayağ
Maṭla'-ı envār-ı sübhāni budur
Maẓhar-ı esrār-ı Rabbāni budur
Şem'-i ḫalvet-ḫāne-i cān u diliñ
Rūşen-baḥş-ı revāni maḥfiliñ
Tā serāpā meş'al-i rāh-ı Hüdā
Cümle tefsir-i (A 152a) ḥadiş-i Muştafā
Ḥarfleridir ḡonca-hā-yı bāğ-ı rāz
Her suṭūrı şu'le-hā-yı dil-güdāz
Her nuḳāt bir merdüm-i çeşm-i cihān
Bi'l-nücüm-ı āsmān-ı mülk-i cān
Bu nesim ol gülşen-i ḡaybdan gelir
Hem şemim-i Şāh-ı lā-reybdan gelir
Ṭālī' oldu 'āleme envār-ı rūḥ

Münkeşif râtibinden esrâr-ı rûh⁹⁵³
Şâhdân-ı hâcle-i dildir gelen
Tâlibânâ sırr-ı kâmil dir gelen
Tâc-ı in‘âm-ı velâyet berseri
Hil‘at-ı tefsir-i Qur‘ân berberi
Bu cihân ‘âşıklarına dil-rübâ
Merdüm-i âhîr zamâna pişvâ
Hemçü hûrşid oldu ber-çarh-ı kemâl
Belki rûh-efzâyı birûn-ı hayâl
Dostları sübhâne oldu reh-nümâ
Zü‘l-fiķâr oldu hasûda hem sezâ
Merhabâ ey Keşfi-i müşkin-ķalem
Ser-be-ser bu nâmeyi kıldıñ raķam
Kilk-i müşkiniñ seniñ hem çü seķâb
‘Âleme tökdü nice lü‘lü’-i nâb
Ey ki senden bir şadâ mülk-i şuhen
Kim beyândan açdıñ verd-i çemen
Mülk-i câna düşürüp bir sūzişi
Dü cihâna atdıñ bir şūrişi
İsteriz bir hâleti bārū-yı hâl
Lik gerekdir feyz-i haķķ-ı lâ-yezâl
Tâ ola maķbûl-ı tab‘-ı hâş u ‘âm
Aķmed’e bizden taķiyyât u selâm.

Bi-‘avni‘llahi Te‘âlâ muvaffaķ olduķum Menâķıb-ı Murtażaviyye’niñ tercümesi hitâmına söylediğim târiķ-i ‘âciz-i fâķirânemdir:

⁹⁵³ Münkeşif râtibinden esrâr-ı rûh A: B nüshasında yoktur.

Elā ey hiss-i lāmis al eliñe hāme-i vus‘uñ
Gece gündüz oğu yaz kim rızā-yı kibriyādır bu
Elā ey hiss-i bāşır eyle gel ta‘lim ü tedrisi
Ol ebnā-yı ‘uķūle kim ‘ulūm-ı bā-Hüdādır bu
Elā ey hiss-i sāmi‘ bunları maḥfūz-ı dil eyle
Ki lū‘lū’-i ḥaḳīḳatdır bahā-yı bi-bahādır bu
Elā ey hiss-i şemm şemm et bu şāhid-i zūlf ü būydan
Müzeyyen-kerde-i ruḥsāre-i āl-i ‘abādır bu
Elā ey hiss-i zā’iḳ ḳıl çeşide ḥān-ı Keşfi’dan
Getirmişdir çü tennūr-ı muḥabbetden şifādır bu
Çihār-yār-ı güzini cem‘ eder silk-i ber-tavşife
Zehi cem‘ü’l-ḥaḳāyıḳdır zehi vaḥdet-nümādır
Nihāni cevher-ārā-yı şaḥāyif eyle tāriḥin 1283
Ki cümle cevher-i bi-ḥār-ı medḥ-i Murtaẓā’dır bu

*İstimdād ez-Rūḥāniyye-i Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār*⁹⁵⁴

Ey der-i dārü’l-emān eyleme mehcūr deriñden
Olayım ben de nola ḳābil-i me’cūr deriñden
İntisābı sañadır cümle sülūküñ Şāh’ım
Dāḥil eyle beni de eyleme mehcūr⁹⁵⁵ deriñden

Temmetü’l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-Meliki’l-Vehhāb
Sene 1325 fi-şehr-i Rebi’ü’l-evvel yevmü’s-sābi’ ve’l-‘aşer.⁹⁵⁶

⁹⁵⁴ İstimdād ez-Rūḥāniyye-i Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār A: B nüshasında yoktur.

⁹⁵⁵ mehcūr B: maḥcūr A.

⁹⁵⁶ B nüshasının temmet tarihi ise şu şekildedir: “Sene 1254 fi-şehr-i Muḥarremü’l-ḥarāmü’l-evvel yevmü’l-erba’ ve ‘iṣrūn”

SONUÇ

Menâkıb-ı Murtazaviyye, Ali Nihânî Yozgâdî'nin Keşfî mahlaslı Fars müellif, Muhammed Sâlih el-Hüseynî et-Tirmidî'nin aynı adlı eserini Türkçe'ye tercüme ettiği eseridir. Yazarın büyük ölçüde Şîî ve Sünnî kaynaklardan istifade ederek hazırlamış olduğu eser, Hz. Ali'nin tarihî ve menkabevî şahsiyetini on iki bâb içinde ele almıştır.

Müellif, Hz. Ali'nin etrafında vukû bulan hâdiseleri tasnif etmiş, okuyucuya vermek istediği konuyu bâblar altında yazma yoluna gitmiştir. Söz konusu bâbların her birinde, farklı birer konu ele alınmış âyet ve hadislerle kanıtlanmak istenmiştir. Eserde mühim bir yer teşkil eden rivâyet, nakl, menkul durumu her bâbda farklı kaynak ve kaynak şahıs adlar altında sıkça kullanılmıştır. Yer yer eserin arasına sıkıştırılan mesnevî, rubaî, kıt'a, li-mütercimihî, li-validihî, velehu vs. nazım parçalarıyla eser tamamen mensur mahiyetinden kurtulmuş ve manzum-mensur bir metin halini almıştır. Bu nazım parçaları Mevlânâ, Figânî, Şeyh Attâr, Abdurrahman-ı Molla Câmî'den alınmış olup, Hz. Ali'nin doğumu, çocukluk yılları, gençlik yıllarında Hz. Peygamber ile münâsebetleri, hilâfet makamına oturması, katıldığı gazâlar ve şehâdetini ifade eden şiirlerdir.

Eserin tenkitli metnini hazırlama amacımız, tasavvuf tarihi araştırmacıları, tarikat erbâbı, Hz. Ali kaynaklı metinlerle iştigal eden akademisyenler ve bu alana ilgi duyan kişiler için faydalı olmak istedik. Bu şekilde yazarın daha önce üzerinde hiçbir lisansüstü çalışma yapılmayan eseri *Menâkıb-ı Murtazaviyye*, hazırladığımız yüksek lisans teziyle araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Câmî, *Evliyâ Menkabeleri [Nefehâtü'l-Üns]* (tercüme: Lâmiî Çelebi, hz. S. Uludağ-M. Kara), Pinhan Yayınları, İstanbul.

AKAY, Hasan (1995), *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, Ankara.

BELHÎ, Seyyid Ahmed Muhtar (2012), *Şâh-ı Velâyet Sırr-ı Hidâyet Hazret-i İmâm Ali*, Revak Kitabevi, İstanbul.

BULUÇ, Sadettin (1964), Dursun Fakih'in Gazavât-nâmesi, *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler* 1963, Ankara.

CANAN, İbrahim, Hadîs Ansiklopedisi, *Kütüb-i Sitte*, I-XVIII. İstanbul.

CEYHAN, Âdem (2006), *Türk Edebiyat'nda Hz. Ali Vecizeleri, Öncü Kitap Yayınları*, Ankara.

ÇETİN, İsmet (1997), *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, TC Kültür Bakanlığı, Ankara.

ÇETİN, Nihad (1955), “Abdülkadir Karahan, İslâm-Türk Edebiyatında Kırk hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. IV/1-2, Ankara.

DEMİR, Necati-ERDEM, Mehmet Dursun (2007), *Hazret-i Ali Cenklere*, Destan Yayınları, Ankara.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Dinî Kavramlar Sözlüğü (2010), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

DOĞAN, Durali (2005), *Yozgat Şair ve Yazarlar Ansiklopedisi*, Sorgun: Sılam Yayınları, Ankara.

EKİNCİ, Ramazan (2013), *Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Buhara Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, Kenan (2003), “Şiir-Efsane-Menkıbe İlişkisi ve Niyâzî-i Mısırî'nin Menkıbelerine Göre Bazı Şiirlerinin Hikâyesi”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, Manisa.

ERDOĞAN, Kenan (2008), *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

FIGLALI, Ethem Ruhi (1989), “Ali”, *İslâm Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları*, C. 2, s. 371-374.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (2012), *Nehc'ül-Belâga*, Derin Yayınları, İstanbul.

GÜL, Muhsin (1984), *Şeyh Cemaleddin Efendi'nin Aşığı Halk Ozanı Sıdkî Baba*, Hayatı ve Şiirleri, Ankara.

GÜZEL, Abdurrahman (2012), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

İŞİTMAN, Mahmut (1992), “Aşık Meftûnî ve Aşık Nihânî”, Bozok Dergisi.

KARAMAN, Fikret (2006), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara.

KAVAKÇI, Yusuf Ziya (1976), *İslâm Araştırmalarında Usul*, Emel Matbaacılık, Ankara.

KAYA, Doğan (2007), *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KAYA, İ. Güven (1997), Ma'âzoğlu Hasan ve Cenâdil Kal'ası Gazavât-nâmesi, Journal of Turkish Studies: *Türklük Bilgisi Araştırmaları*: Hasibe Mazıoğlu Armağanı I.

Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı; Meal (1987), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

KURTOĞLU, Orhan (2011), Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektâş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektâş-ı Velî Medhiyeleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sayı 57, s. 32.

LEVEND, Agâh Sırrı (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara.

MERMER, Ahmet-KESKİN, Neslihan Koç (2011), *Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayıncılık, Ankara.

NÂCÎ, Muallim *Emsâl-i Ali, Hz. Ali'nin Hikmetli Sözleri*, Hazırlayan: Âdem Ceyhan, Buhara Yayınları, İstanbul.

OCAK, Ahmet Yaşar (1992), “Bektaşîlik”, İslâm Ansiklopedisi, *Türk Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, C. 5, s. 373-379.

OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Kültür Tarihi Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara.

OCAK, Ahmet Yaşar (2006), “Evliyâ Menâkıbnâmeleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, İstanbul, C. I.

ONAY, Ahmet Talât (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

ÖZCAN, Hüseyin (2003), *Alevî-Bektaşî Kültürüne Bakışlar-Canların Nefesinden*, Horasan Yayınları, İstanbul.

ÖZMEN, İsmail (1988), *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZTOPRAK, Nihat (1993), Klâsik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler, Marmara Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Doktora tezi, İstanbul.

PALA, İskender (2010), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, Ankara.

PARLATIR, İsmail (1998), *Türkçe Sözlük*, C.2, TDK Yayınları, Ankara.

Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul, 1317.

ŞENTÜRK, A. Atilla-KARTAL Ahmet (2007), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÜNVER, İsmail (1993), Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, Ankara.

TAVŞANCIOĞLU, Ali (2011), *Şuarâ-yı Bozok*, Kün Yayıncılık, Ankara.

EKLER

İsmail YILDIRIM

1988 yılında Yozgat'ın Sorgun ilçesinde doğdu. Orta ve lise öğrenimini Adana'da tamamladı. 2007 senesinde Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. 2011 yılında mezun oldu. Aynı yıl Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı bölümünde yüksek lisansa başladı. 2012 yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen burada görevine devam etmektedir.

ŞAHİS, ESER VE YER ADLARI İNDEKSİ

A-Ā-‘

‘Abbās, 69, 74, 77, 128, 176, 178,
181, 200, 216, 268, 275, 278, 279,
286, 287, 301, 317, 321, 348, 352,
370, 386, 393, 395, 421, 422
‘Abbās ibn-i ‘Abdü’l-muṭṭalib, 349,
370
‘Abdi Efendi, 89
‘Abd-i Menāf, 173, 388
‘Abdu’llāh ibn-i Zübeyr, 216
‘Abdu’llāhu’l-‘Ulvi, 309
‘Abdu’r-raḥmān Cāmi, 168
‘Abdu’r-raḥmān ibn-i ‘Avf, 109, 352
‘Abdu’r-raḥmān ibn-i Ḥālīd, 385
‘Abdu’llah ‘Abbās, 58
‘Abdu’llāh ‘Amr, 101, 205
‘Abdu’llāh Ebū Şihāb, 354
‘Abdu’llāh Enşāri, 312
‘Abdu’llāh Ḥuffāş, 384
‘Abdu’llāh ibn ‘Abbās, 62
‘Abdu’llāh ibn-i ‘Abbās, 53, 63, 96,
103, 128, 181, 194, 207, 245, 301,
331, 391, 394, 399
‘Abdu’llāh ibn-i Caḥş, 356
‘Abdu’llāh ibn-i Cebir, 352
‘Abdu’llāh ibn-i Cübeyr, 358
‘Abdu’llāh ibn-i Ebi Rāfi‘, 392
‘Abdu’llāh ibn-i Ḥanbel, 205
‘Abdu’llāh ibn-i Ḥuzā‘i, 216
‘Abdu’llāh ibn-i İslām, 192
‘Abdu’llāh ibn-i Kevvā, 393
‘Abdu’llāh ibn-i Mektüm, 352
‘Abdu’llāh ibn-i Mes‘ūd, 58, 66, 69,
110, 203, 204, 354, 362, 370, 401
‘Abdu’llāh ibn-i Selām, 364
‘Abdu’llāh ibn-i Ümeyye, 371
‘Abdu’llāh Velid, 387
‘Abdu’r-raḥmān Cāmi, 142

‘Abdu’r-raḥmān ibn-i Mülcem, 426,
433
‘Abdu’r-raḥmān Mülcem, 424
‘Abdü’l-‘Uzza, 173
‘Abdü’l-Ḥamid, 279
‘Abdü’l-Mecid, 279
‘Abdü’l-muṭṭalib, 98, 99, 348, 370,
382, 389
‘Abdü’s-Şamed, 279
A‘lāmü’l-d-Dürri, 411
A‘sem-i Kūfi, 65, 285, 290
Ādem, 30, 42, 98, 99, 106, 110, 124,
134, 137, 138, 142, 144, 154, 158,
184, 186, 187, 192, 202, 204, 209,
216, 221, 241, 255, 265, 273, 274,
284, 409, 414, 437
Aḥbār, 151, 272
Aḥmed ibn-i Ḥanbel, 58
Aḥmed ibn-i Ḥanbel Şeybāni, 41
Aḥmed ibn-i Merdūye, 59
Aḥmed-i Kūfi, 342, 343
Aḥnef ibn-i Ḳays, 377
Aḥnes ibn-i Şerif, 349
Aḥsenü’l-Kibār, 186, 190, 272, 302,
400
Aḥṭāb-ı Ḥuṭebā-yı Ḥ‘ārezm, 53, 70
‘Ā’işe, 72, 108, 131, 134, 137, 163,
203, 207, 215, 242, 272, 328, 358,
359, 374, 379, 431
‘Adiyy bin Sābit, 332
‘Afif, 181
‘Afif Kindi, 181
‘Aḳabe, 182, 313
‘Aḳabe bin Ebi Mu‘it, 182
‘Āḳib, 201
‘Āḳūr, 310
‘Aleviyān, 221

‘Ali, 22, 23, 28, 34, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 54, 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 148, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 180, 186, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 229, 234, 236, 239, 245, 246, 247, 250, 252, 253, 254, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 268, 269, 270, 272, 273, 275, 276, 280, 283, 284, 287, 294, 297, 299, 300, 301, 302, 304, 306, 308, 309, 312, 313, 315, 316, 317, 319, 320, 322, 324, 325, 327, 328, 331, 333, 334, 337, 340, 341, 344, 347, 349, 352, 354, 358, 359, 361, 364, 365, 369, 370, 372, 373, 376, 379, 383, 384, 392, 393, 397, 398, 400, 401, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 414, 418, 422, 426, 430, 433, 436

‘Ali bin Hüseyn, 84

‘Ali bin Mūsā, 84

‘Ali bin Sābit, 96

‘Ali ibn-i Ebū Tālib, 28, 34, 56, 74, 77, 79, 82, 83, 85, 101, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 125, 127, 128, 130, 132, 134, 138, 140, 144, 162, 164, 165, 170, 181, 187, 193, 203, 204, 206, 207, 217, 219, 240, 245, 246, 252, 260, 262, 263, 275,

280, 294, 297, 300, 301, 306, 309, 312, 315, 317, 320, 324, 334, 337, 340, 341, 344, 347, 349, 352, 365, 369, 370, 376, 379, 383, 385, 392, 407, 426

‘Ali Nihāni el-Yozgādī, 28

‘Alkame bin ‘Āmir, 393

Alb Arslan, 309

‘Ammār, 113, 205, 278, 311, 314, 324, 377, 378, 380, 387, 403, 407

‘Ammār Yāsir, 168, 314

‘Amr ibn-i Abdūd, 83

‘Amr ibn-i ‘Abdūd, 361

‘Amr ibn-i Cürmüz, 377

‘Amr ibn-i Huşayn, 100

‘Arafāt, 114, 258, 411

‘Arc, 199

‘Ārif-i Rabbāni, 47

‘Ās, 78, 372, 373

‘Aş ibn-i Sa‘id, 350

‘Aş ibn-i Vā’il, 81

‘Āşım ibn-i ‘Adiyy, 351

‘Atik, 157

Āmāli, 398

Āşaf, 138, 155

Āşāf ibn-i Berhiyā, 138

Aşhāb-ı Kehf, 304

Āzerbāycān, 267

‘Azrā’il, 190

B

Bābil, 118, 309

Bābūr, 95

Bağdād, 65, 324

Bahrü’l-Dürer, 105

Bahrü’l-Ensāb, 98

Bahrü’l-Ma‘ārif, 42, 107, 108, 122, 123

Bahrü’l-Menākıb, 64, 79, 123, 165, 192, 204, 374

Balkān, 288

Başra, 96, 131, 216, 277, 287, 289, 290, 328, 333, 375, 379, 394

Bedir, 198, 216, 349, 355, 357, 360,
 370, 380, 400, 418, 433
 Bedr, 90, 226, 348
 Behiştî, 411
 Bekir ibn-i Hıfş, 219
 Belh, 288
 Belkıs, 299, 316
 Benâne, 265, 276, 316, 389
 Beni ‘Abd-i Kays, 429
 Beni ‘Abdü’l-dâr, 355
 Beni Esed, 310
 Beni Haleb, 216
 Beni Hâşim, 124, 173, 197, 288, 289,
 348, 415
 Beni Hayfa, 266
 Beni Hazâ‘, 86
 Beni Hevâzin, 369
 Beni Huṭha, 359
 Beni İsrâ‘il, 31, 57, 282, 297, 303,
 318
 Beni Kinde, 201
 Beni Kurayza, 363
 Beni Mesleme, 370
 Beni Muğbit, 419
 Beni Muḥârib, 360
 Beni Nuḫayr, 359, 360
 Beni Sa‘d, 364
 Beni Temim, 426
 Beni Ümeyye, 162, 253, 270, 288,
 370, 379, 420
 Beni Zühre, 348
 Benū Bekir, 219
 Benū Cüz‘a, 219
 Berâ‘ bin ‘Azib, 66, 101, 250
 Berdâs, 360
 Berk ibn-i ‘Abdu’llâh Temimi, 426
 Beşâ‘irü’l-Muṣṭafâ, 173, 176, 208
 Beşir ibn-i Erṭâb, 386
 Beşir ibn-i Mâlik, 353, 355
 Beşir ibn-i Sa‘d, 415
Betül, 133, 200
 Beyhaḳi, 108
 Beytu’llâh, 173, 181, 218, 254, 272,
 302
 Beytü’l-Harâm, 157, 194, 411

Beytü’l-Ma‘mûr, 241
 Bıḳı‘, 311
 Bilâl, 181, 205, 220, 241, 363, 412
 Buḥâri, 100, 101
 Būlyâ, 279
 Büreyde bin el-Huṣayb, 365
 Büreyde Eslemi, 64, 219
 Büreyde ibn-i Huṣayn, 395

C

Cābir, 57, 74, 75, 80, 82, 84, 99, 100,
 102, 104, 106, 110, 112, 114, 117,
 121, 129, 130, 164, 178, 199, 204,
 223, 263, 278, 290, 295, 310, 333,
 361
 Cābir ibn-i ‘Abdu’llâh Enṣâri, 74, 80,
 84, 100, 114, 164, 178, 223, 263,
 290, 310, 333
 Cābir ibn-i Semre, 57
 Cābülkā, 322
 Cābülsâ, 322
 Ca‘fer-i Şâdık, 35, 58, 71, 83, 84, 90,
 190, 215, 224, 265, 280, 281, 307,
 308, 339, 352, 408
 Ca‘fer-i Tayyâr, 180, 220, 225, 413,
 431
 Ca‘feriye, 399
 Ca‘ferü’s-Şâdık, 83
 Cāmi‘ü’l-Uṣûl, 183
 Cāvid ‘Abdi, 290
 Cebrâ‘il, 22, 49, 76, 106, 110, 118,
 125, 127, 130, 137, 151, 163, 165,
 187, 191, 195, 196, 199, 208, 221,
 223, 241, 300, 314, 333, 338, 350,
 353, 359, 369, 387, 398, 401, 430
 Cebre, 263
 Celâle’d-din-i Rûmi, 42
 Cemel, 215, 249, 279, 280, 290, 378
 Cemi‘ Deylemi, 108, 111, 119, 120
 Cemretü’l-‘aḳabe, 412
 Cenâb-ı ibn-i Münzir, 353
 Ceyhûn, 383, 389
 Ceyş bin Cünbâme, 277

Cibril, 36, 43, 49, 59, 62, 78, 130,
135, 165, 168, 182, 191, 192, 220,
300, 305, 363
Ci'rāne, 371
Cu'de ibn-i Eş'aş, 431
Cübeyr ibn-i Muṭ'im, 355
Cündeb ibn-i 'Abdu'llāh Erdeb, 249
Cünehi, 260
Cüneyd-i Bağdādi, 41, 247

D

Dānyāl, 282
Dāru'n-nedve, 196
Dāvūd, 154, 174, 209, 309, 383, 385,
432
Defter-i şāni, 178, 215, 260
Delā'ilü'n-nübüvve, 41, 251, 296
Dest-i erjen, 188
Deşt-i erjene, 186
Deylemān, 288
Dihye-i kelbi, 163
Dımışk, 191, 304, 332, 379, 382, 426
Dırār ibn-i Haṭṭāb, 361
Dihlevi, 54, 222, 234
Dürer, 219
Düstüru'l-ḥaḳāyık, 109, 123
Düstüru'l-ḥaḳāyık, 71, 166

E

Ebā Ca'fer, 58
Ebā Sa'd, 67
Ebhēm, 201
Ebi bin Halef, 196
Ebi Kuḥāfe, 182, 355
Ebi Ṭālib, 58, 98, 128, 220, 252, 253,
254, 303, 307, 317, 359, 364, 369,
413, 426, 432, 433
Ebū Bekir, 48, 77, 87, 88, 94, 107,
108, 114, 127, 135, 138, 162, 166,
178, 181, 198, 199, 203, 205, 206,
218, 220, 225, 239, 253, 254, 265,
266, 272, 275, 277, 280, 285, 293,
304, 306, 314, 352, 354, 362, 365,

369, 372, 377, 380, 399, 400, 401,
404, 405, 408, 414, 419, 425, 431
Ebū 'Abdu'llāh, 78, 183, 198, 312,
355, 396
Ebū 'Āmir Eş'ari, 371
Ebū 'Ammāre, 356
Ebū Cehil, 81, 89
Ebū Derdā, 196, 198
Ebū Dücāne, 75, 353, 354, 359
Ebū Dücāne-i Enşāri, 75
Ebū Ḥanife Dineveri, 377, 395
Ebū Hureyre, 85, 109, 122, 134, 136,
344, 432
Ebū Kaṭāde, 360
Ebū Kibāye, 351
Ebū Leheb, 196, 198, 370
Ebū Mündel ibn-i Süheyl, 218
Ebū Sa'id Ḥudri, 67, 68, 74, 88
Ebū Sa'id Sem'āni, 390
Ebū Sālim, 204
Ebū Şamşam, 305
Ebū Süfyān, 86, 348, 351, 354, 358,
360, 370, 384, 400, 415, 423, 431
Ebū Şeceme, 312
Ebū Ṭālib, 57, 58, 62, 63, 67, 75, 80,
83, 96, 99, 103, 106, 123, 127, 131,
162, 169, 170, 171, 173, 175, 176,
181, 217, 219, 241, 246, 324, 328,
337, 340, 341, 366, 381, 384, 413,
427
Ebū Tūrāb, 168
Ebū Umāme-i Bāhili, 135
Ebū Vā'il, 205
Ebū Zer-i Ğıfāri, 115, 116, 133, 136
Ebū'l- Ḥamrā, 102
Ebū'l- Ḥāriş ibn-i 'Alkame, 201
Ebū'l-Faẓl-ı Kirmāni, 280
Ebū'l-Ḥakem ibn-i Ahnes, 355
Ebū'l-Ḥāriş, 201
Ebū'l-Ḥasen, 98, 191, 207, 240, 272,
279, 284, 285, 286, 288, 300, 376,
398
Ebū'l-Ḥuri, 182
Ebū'l-Kāsım, 30, 109
Ebu'l-Leys-i Semerkandi, 283

Ebu'l-mü'eyyid, 53
 Emir 'Abdu'llāh el-Hüseyni el-Tirmizi, 31
 Emir Hüsrev, 222
 Emirü'l-mü'minin, 36, 38, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 81, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 94, 98, 104, 109, 113, 117, 121, 124, 125, 126, 127, 132, 139, 140, 157, 162, 165, 166, 168, 169, 170, 173, 177, 178, 179, 180, 181, 186, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 201, 203, 204, 206, 215, 217, 219, 224, 230, 236, 240, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 276, 277, 279, 281, 283, 284, 285, 287, 288, 290, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 331, 332, 333, 334, 336, 340, 342, 343, 344, 347, 348, 352, 354, 361, 363, 364, 365, 367, 368, 370, 373, 375, 379, 382, 384, 391, 393, 394, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 418, 421, 422, 423, 425, 427, 428, 430
 Enşār, 57, 104, 116, 125, 129, 134, 139, 198, 205, 241, 285, 295, 306, 348, 355, 359, 360, 365, 370, 381, 388, 395, 407, 408, 414, 418, 419
 Enşāri, 58, 59, 74, 75, 80, 82, 84, 100, 104, 110, 114, 117, 121, 164, 178, 198, 199, 204, 218, 223, 263, 278, 290, 296, 301, 310, 312, 333, 354, 361, 380, 415, 420
 Erba'in, 100, 101, 102, 103, 104, 119, 180, 339
 Erba'in-i Cāru'llāh-ı 'Alām, 259
 Erba'in-i Ebū'l-Mekārim, 100
 Esānid-i Şaḥiḥe, 333, 402

Esbāb-ı Nüzūl, 63, 64, 69, 411
 Esbāb-ı Nüzūl-i Vāḥidi, 63
 Esedu'llāhi'l-gālib, 19, 28, 34, 39, 56, 58, 134, 187, 245, 276, 352, 355, 359, 364, 383, 384
 Eslem, 23, 349
 Esmā bint-i 'Umeys, 243, 267, 290, 369
 Esmā bint-i 'Ümeyye, 100
 Esma bint-i Ümeyye, 78
 Eş'aş ibn-i Kays, 181, 265, 295, 390, 396
 Evs ibn-i Hāvli, 218
 Evs ibn-i Şābit, 198
 Evsaṭ-ı Taberāni, 59, 104, 112, 164, 166, 207, 348, 366
 Evṭās, 369
 Eyyüb, 42, 106, 145, 204, 209, 311, 395

F

Fahr-i Rāzi, 84
 Fāris, 287
 Faşlü'l-Ḥiṭāb, 72, 76, 107, 108, 114, 120, 143, 180, 220, 222, 430
 Fāṭima, 72, 73, 76, 85, 91, 99, 105, 112, 117, 118, 120, 124, 128, 131, 133, 136, 160, 169, 170, 173, 175, 176, 179, 195, 200, 203, 205, 223, 239, 253, 257, 258, 286, 304, 306, 308, 337, 363, 369, 382, 398, 415
 Fāṭima bint-i Esed, 170, 173, 175
 Fāṭmatü'z-Zehrā, 58
 Faḫl ibn-i 'Abbās, 370
 Fedek, 364, 369
 Fergana, 288
 Feridü'd-din-i Genc-i Şekker, 33, 53
 Fevā'idü'l-Fevā'id, 234
 Fırāt, 285, 383
 Firās ibn-i 'Amr, 296
 Fir'avn, 42, 153, 155, 317
 Firdevsi, 61, 318, 368
 Firdevsü'l-Aḥbār, 70, 74, 80, 102, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 411

Frengiyān, 279
Furkân, 274, 302
Fütühâtü'l-Kuds, 170, 318, 340

G-Ğ

Ğadir-i Hum, 66, 68, 118, 119, 374, 410
Gencü'l-Esrār, 168, 188
Ğurve bin Dāvūd, 385
Gürgān, 288, 326
Güzide, 411

H-Ĥ-Ḥ

Ḥ'āce 'Abdu'llāh Enşāri, 92
Ḥ'āce Ḥāfız-ı Şirāzi, 189
Ḥ'āce Mu'inü'd-din, 294
Ḥ'āce-i Mu'inü'l-Ḥaḳḳ ve'd-din, 41
Ḥ'ārezm, 287
Ḥabbe-i 'Urni, 183, 217
Ḥabeşi bin Cünāde, 100
Ḥabib-i Siyer, 162
Ḥabibü'n-Neccār, 100
Ḥabibü's-Siyer, 41, 164, 165, 166, 181, 196, 199, 215, 246, 251, 252, 260, 289, 313, 332, 347, 362, 364, 369, 372, 373, 374, 379, 388
Ḥaccāc, 69, 151, 250, 293, 351, 426
Ḥaccāc Kümeyl ibn-i Ziyād, 249
Ḥacel ibn-i Āşāl, 384
Ḥacer ibnü'l-Kindī, 395
Ḥacerü'l-esved, 273, 283, 411
Ḥadice bint-i Hüveylid, 181
Ḥadiḳa, 60
Ḥadiḳa-i Yemāni, 111
Ḥāfız ibn-i merdüye, 66, 83
Ḥakim ibn-i Cezzām, 349
Ḥakim Senā'i, 60, 163, 164, 291, 351, 431
Ḥālid ibn-i 'Abdü'l-melik, 311
Ḥālid ibn-i Rebi'i, 336
Ḥalil, 133, 142, 145, 209, 299
Ḥamza, 80, 90, 91, 98, 169, 180, 224, 225, 256, 350, 352, 355, 358, 361, 381, 386

Ḥanbeli, 63, 70, 76, 77, 78, 81, 82, 100, 101, 102, 107, 113, 120, 137, 165, 166, 200
Ḥandek, 360
Ḥanefi, 253, 413
Ḥanzele bin Ebi 'Āmir, 355
Ḥanzele ibn-i Ebū Süfyān, 350
Ḥarāyicü'l-cerāyih, 315
Ḥārici, 53, 294, 358
Ḥāriş A'ver, 263
Ḥāris A'ver-i Hemedāni, 310
Ḥāris ibn-i Dırār, 359
Ḥariş ibn-i Ḥassān, 303
Ḥāriş ibn-i Refi'i, 341
Ḥāriş ibn-i Süveyde, 413
Ḥarḳıl, 100
Ḥarḳuş ibn-i Züheyr, 393
Ḥarḳuş ibn-i Züheyri, 393
Ḥārūn, 42, 67, 89, 100, 101, 130, 191, 196, 220, 273, 317, 368, 389, 410, 430
Ḥārūnu'r-Reşid, 191, 219, 430
Ḥasan, 72, 73, 76, 84, 85, 98, 99, 105, 114, 120, 121, 131, 136, 165, 190, 191, 202, 216, 219, 220, 223, 224, 234, 245, 268, 280, 294, 296, 298, 302, 307, 317, 319, 325, 327, 333, 334, 338, 343, 379, 398, 427, 428, 430
Ḥassān ibn-i Şābit, 59, 65, 117, 178
Ḥāşim ibn-i Yezid, 204
Ḥāşim Kāhi, 187
Ḥāşimi, 30, 93, 219, 370
Ḥātemü'l-Enbiyā, 246, 254
Ḥatib-i Ḥ'ārezm, 81
Ḥātifi, 292
Ḥattāb, 62, 138, 273, 274
Ḥavāric, 50, 67, 269, 296, 375, 393, 394, 425, 426
Ḥavāriyyun, 286
Ḥavlāni, 253
Ḥavle, 266
Ḥavvā, 142
Ḥayāt ibn-i Ḥuşayn, 351

- Hayber, 43, 65, 95, 97, 166, 171, 200, 288, 290, 302, 310, 336, 341, 360, 364, 365, 367, 368, 377, 398
 Haydar, 45, 79, 89, 161, 212, 213, 214, 227, 236, 271, 372, 436, 439
 Hayy bin Ahtebe, 360
 Hazānetü'l-Celāli, 99
 Hazret-i 'Ömer, 220, 263, 267, 311, 409
 Hazret-i Emir, 37, 38, 51, 57, 59, 64, 66, 68, 70, 74, 78, 86, 88, 91, 94, 98, 101, 104, 109, 115, 116, 126, 142, 151, 163, 165, 168, 170, 171, 174, 175, 176, 179, 181, 186, 190, 192, 193, 194, 197, 198, 200, 206, 216, 217, 218, 222, 225, 230, 240, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 288, 289, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 332, 333, 334, 337, 340, 341, 342, 343, 344, 348, 361, 367, 368, 373, 374, 378, 379, 383, 384, 392, 393, 397, 398, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 412, 418, 419, 421, 425, 427, 428, 431
 Hazret-i İbrāhim, 33, 69, 78, 83
 Hazret-i Resūl, 50, 57, 59, 60, 62, 64, 66, 70, 74, 76, 78, 80, 84, 88, 98, 106, 107, 117, 120, 134, 136, 137, 139, 142, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 176, 181, 187, 192, 199, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 215, 216, 218, 219, 221, 223, 225, 234, 239, 253, 254, 256, 257, 260, 263, 265, 275, 283, 293, 294, 300, 304, 306, 308, 310, 313, 314, 325, 327, 332, 333, 337, 348, 353, 354, 357, 359, 363, 365, 368, 370, 372, 373, 374, 387, 392, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 403, 404, 405, 407, 423, 430
 Hemdān, 373, 385
 Herāt, 287
 Heşt-behişt, 61
 Hıfā, 279
 Hızır, 47, 54, 149, 228, 230, 266, 319, 437
 Hicāz, 96, 270, 331, 389, 392
 Hidāyetü's-Sü'edā, 35, 41, 54, 71, 76, 99, 100, 102, 106, 109, 110, 117, 118, 120, 164, 166, 176, 200, 209, 219, 344, 363, 411
 Hikāyāt-ı Nāşiri, 170
 Hikāyātü's-Sālihin, 170
 Hilyetü'l-Evliyā, 66, 104, 106, 107, 112, 114, 115, 122, 165
 Himyer, 254
 Hind, 299, 355, 381, 423
 Hindi, 321, 384
 Hişām ibn-i Ümeyye, 353, 355
 Horāsān, 287, 279, 309
 Hubeyb-i ibn-i 'Amr, 430
 Hubeyre ibn-i 'Abdu'r-raḥmān, 299
 Hūd, 42, 154
 Huddāş ibn-i Uşābe, 351
 Hudeybiye, 121
 Hukeym ibn-i Cebel, 419
 Humeyy bin 'Umeyr, 203
 Huneyn, 116, 190, 339, 350, 369
 Huveyle-i Esedi, 413
 Huveyre bin Müthere, 276
 Huveytab Abdü'l-Mu'ri, 219
 Huzeyfe ibn-i Yemāni, 121
 Huzeyfetü'l-Yemāni, 59
 Huzeyme bin Şābit Enşāri, 179
 Huzeyme ibn-i Şābit, 420
 Hübeyre bin Ebi Vehb, 360
 Hülāşatü'l-Menākıb, 118, 120, 122, 123, 270
 Hüseyin, 71, 72, 73, 76, 84, 85, 98, 99, 105, 114, 120, 121, 131, 136, 139, 162, 202, 219, 220, 223, 224, 245, 250, 253, 268, 269, 280, 285,

294, 304, 307, 315, 337, 343, 369,
427, 430

I, İ, ‘

‘Irāk, 279, 299, 390, 392
İblis, 198, 275, 354, 397, 398, 401
İbn Büreyde, 173
İbn ‘Abbās, 23, 58, 59, 66, 70, 72, 73,
74, 77, 78, 80, 81, 89, 90, 94, 100,
102, 105, 111, 112, 114, 117, 128,
162, 163, 173, 179, 181, 191, 200,
204, 207, 219, 220, 245, 246, 253,
256, 267, 275, 277, 278, 279, 285,
287, 301, 320, 333, 334, 348, 363,
379, 392, 393, 394, 407, 421, 422
İbn ‘Abdu’l-muṭṭalib, 173
İbn ‘Abdūd, 360, 428
İbn ‘Abdü’l-Bürde, 198
İbn ‘Alḳame, 277
İbn ‘Āzib, 74, 250, 295
İbn Cevzi, 239
İbn ‘Utbe, 90
İbn Erḳam, 287
İbn Faḳri, 247
İbn Ḳacer, 100, 366
İbn Hārūn, 67
İbn Hüssām, 322
İbn Ḳaḥḥāfe, 218
İbn Ḳamiyye, 356
İbn Keşir, 62
İbn Kevvā, 269
İbn Māce, 109, 432
İbn Merdüyye, 66, 70, 74, 76, 78, 80,
81, 88, 90
İbn Mes‘ūd, 58, 83, 102, 103, 107,
203, 207
İbn Mu‘āz, 77
İbn Mülcem, 287, 424, 425, 426, 428,
431
İbn Vefā, 432
İbn Ziyād, 262
ibn-i Sinān, 190
ibn-i Yuḥemā, 217
İbnü’l-Eymen, 370
İbnü’l-Kevvā, 269

İbrāhim, 33, 69, 78, 83, 84, 99, 106,
133, 136, 142, 145, 149, 223, 277,
285, 294, 299, 432

İbrāhim Edhem, 33

‘İkrime bin Ebū Cehil, 352, 360

‘İmrān, 42, 162

‘İsā, 31, 42, 55, 61, 84, 85, 106, 113,
124, 133, 138, 139, 153, 154, 160,
179, 192, 201, 209, 217, 221, 230,
255, 263, 264, 274, 276, 278, 286,
299, 305, 318, 387, 397, 402, 407,
413

İ‘lāmü’l-Verā, 57

İdris, 42, 209, 285

İlyā, 97, 278

İlyās, 73

İmām ‘Ali Mūsā Rızā, 225

İmām Rızā, 225, 305

İmām Sa‘id Kāzverāni, 181

İmām Şāfi‘i, 43, 224, 313

İmām Yāfi‘i, 388

İmām Zeyne’l-‘Abidin, 398

İncil, 37, 94, 173, 186, 247, 273, 274,
302

İrşādü’l-Müslimin, 41

İsāf, 194

İşḥaḳ ibn-i Selmān, 219

İskender-nāme, 47

İsmā‘il, 159, 209, 274

İsrāfil, 106, 118, 339, 350, 400

İsti‘āb, 101

K, Ḳ

Kā‘b, 73, 107, 263, 299, 354, 364,
379, 413

Kā‘be, 30, 69, 74, 120, 151, 153, 171,
172, 173, 175, 177, 185, 194, 196,
199, 211, 229, 283, 336, 348, 398,
428

Ḳa‘ḳa ibn-i ‘Amr, 375

Ḳāḍı Şurayḥ, 409, 410

Ḳādisiye, 270

Kāmilü’s-sefine, 431

Ḳamūş, 365, 368

ẖanber, 96, 212, 250, 261, 297, 308,
 310, 312, 320, 323, 332, 342, 344,
 405, 407, 409
 ẖārūn, 259, 322
 ẖāsım, 44, 61, 109, 248, 363
 ẖāsım kūhi, 188
 ẖāsıtın, 374, 379, 414
 ẖatāde, 101, 395, 398
 ẖayşer, 252, 258, 275
 Kelā' el-Hımyeri, 401
 Kemāli, 94
 Kenzü'l-İbād, 164
 Kenzü'l-İrfān, 260
 Kenzü'l-Esrār, 41
 Kenzü'n-Nebi, 98
 Kerbelā, 46, 71, 98, 165, 250, 277,
 285, 315
 Kerrār, 95, 100, 106, 116, 129, 134,
 166, 167, 205, 212, 213, 220, 235,
 250, 309, 318, 320, 324, 341, 343,
 350, 353, 355, 361, 365, 372, 383,
 384, 395, 401, 424, 426, 439
 Keşfi, 28, 29, 32, 52, 68, 215, 231,
 236, 245, 272, 435, 436, 438, 439
 Keşfü'l-Maḥcūb, 41
 Keşfü'l-Ğamme, 58
 Keşşāf, 63, 64, 72, 411
 Keşşāf-ı Zemaḥşeri, 63
 Kifāyetü'l-Mü'minin, 162, 190, 266,
 301, 315
 Kifāyetü't-Ṭalib, 223, 411
 Kirmān, 287, 381
 Kitāb-ı Şāhid-i ẖudsi, 330
 Kitāb-ı āmāli, 263
 Kitāb-ı Derecü'd-Dürer, 182
 Kitāb-ı Erba'in, 98
 Kitāb-ı Ḥallāk, 62
 Kitāb-ı Ḥudā, 63, 273
 Kitāb-ı İsti'āb, 181
 Kitāb-ı Menākıb, 53
 Kitāb-ı Meveddāt, 205
 Kitāb-ı Nehcü'l-Ḥaḫḫ, 63
 Kitāb-ı Rebi'ü'l-Ebrār, 203
 Kitāb-ı Sürürü'l-Mü'minin, 315
 Kitāb-ı Şifā, 35, 71

Kitābü'l-Ğarāyib, 275
 Kitābü'ş-Şifā, 119
 ẖuddāme ibn-i Meṭ'un, 260
 Kūfe, 64, 96, 215, 247, 248, 251, 252,
 262, 263, 277, 279, 285, 290, 291,
 293, 299, 300, 302, 308, 310, 319,
 320, 322, 324, 333, 340, 342, 375,
 380, 392, 393, 394, 424, 425, 427,
 432
 ẖur'an, 38, 44, 51, 58, 102, 151, 153,
 162, 258, 259, 275, 276, 288, 290,
 415
 ẖureyş, 57, 77, 176, 194, 196, 218,
 239, 299, 301, 311, 316, 348, 355,
 358, 360, 372, 400, 413, 420
 Kūristān, 310, 311, 319
 ẖurra, 314
 ẖurṭubi, 73, 181
 ẖuṭṭāme, 425, 426, 431
 ẖuzā, 277
 Küreyb ibn-i Ebr, 384

L

Lāt, 398
 Leṭā'ifü't-Ṭevā'if, 409
 Leyli-i Ğıfāri, 115

M

Ma'ārif, 259, 271
 Ma'rūf-ı Kerḫi, 224
 Maḥmūd ibn-i İshāḫ, 370
 Maḥrem-i Esrār, 44
 Mahzūm, 48
 Mahzūm-ı Cihāniyān, 48
 Maḫātil, 72
 Maḫşad-ı Aḫşā, 351, 354, 369, 384
 Mālik Eşter, 278, 377, 379, 380, 383,
 385, 392, 393, 401, 419
 Māliki, 45, 77
 Maşşūr Devānikī, 253
 Māriḫin, 393, 414
 Māriḫin, 374
 Maḫhar-ı Cevher, 221
 Me'āni'l-Aḫbār, 120, 121

- Me‘āricü’n-Nübüvve, 164, 166, 168,
192, 194, 196, 198, 199, 201, 218,
253, 254, 256, 347, 362, 364, 369,
373, 411
- Me‘cüc, 326
- Me‘mün, 397
- Medāyin, 220, 308, 313
- Medine, 32, 66, 95, 151, 167, 168,
195, 196, 198, 200, 201, 209, 215,
220, 245, 254, 256, 258, 259, 266,
267, 275, 276, 278, 281, 294, 299,
305, 308, 311, 313, 320, 337, 347,
351, 352, 356, 357, 358, 360, 363,
364, 372, 373, 379, 399, 403, 404,
411, 418, 419, 421, 431
- Mehdi, 138, 212, 288, 319, 433
- Mekhül, 64
- Mekke, 64, 66, 77, 88, 114, 173, 192,
198, 200, 239, 270, 278, 288, 326,
337, 341, 347, 348, 352, 355, 358,
360, 369, 399, 411, 420
- Mekreçe, 277
- Melfüz-ı Maḥdüm, 326, 402
- Menāfi‘ü’l-Evlād, 176
- Menāhicü’s-Sālikin, 390
- Menākıb-ı ibn-i Merdüyye, 63, 64
- Menākıb-ı Ḥaṭib, 74, 203, 204, 224,
411
- Menākıb-ı Murtażā, 42, 225
- Menākıb-ı Murtażaviyye, 28, 32, 438
- Menākıb-ı Murtażāviyye, 52
- Merḥab, 366, 367
- Mervān, 96, 311, 378, 379, 388, 431
- Mervān Ḥakem, 96
- Meryem, 42, 73, 85, 113, 160, 162,
192, 209, 210, 255, 301, 306, 316,
320, 398
- Meşābih, 72, 100, 101, 104, 110, 117,
118, 119, 120, 137, 164, 166, 203
- Mescid-i Ḥarām, 69, 348
- Mesih, 61
- Meslem, 376, 387
- Mesleme bin Selāme, 198
- Meşnevi, 32, 36, 47, 48, 51, 164, 172,
177, 230, 234, 246, 329, 335, 367,
423, 424
- Mesrūk, 58
- Meşārık, 58, 78
- Meşrühü’l-Ümeyye, 364
- Meveddāt, 23, 53, 58, 100, 102, 103,
104, 111, 112, 113, 121, 124, 140,
192, 199, 204, 205, 411
- Meveddet, 98
- Mevlānā Cāmi, 93, 189
- Mevlānā Cāmi‘, 61
- Mevlevi, 36, 39, 42, 60, 141, 144,
146, 147, 148, 151, 153, 157, 174,
188, 211, 222, 230
- Mevlevi-i Ma‘nevi, 36, 39, 42, 141,
146, 148, 151, 153, 157, 174, 188,
211, 230
- Mevlevi-i Rūmi, 60
- Meysem, 270, 302
- Mısır, 319, 418, 420, 421, 424
- Mi‘rāc, 32, 43, 49, 74, 95, 102, 112,
160, 168, 177, 188, 189, 190, 211,
221, 299
- Mīdrānīz, 273
- Mikā’il, 62, 106, 118, 151, 197, 339,
350, 387, 400
- Mikdād bin Esved, 178
- Mikdād ibn-i Esved Kindi, 278
- Minā, 411
- Mine, 90, 181, 434, 435
- Mir Seyyid ‘Ali Hemedāni, 53, 140
- Miškāt, 22, 72, 100, 101, 104, 107,
108, 110, 117, 118, 119, 120, 137,
164, 166, 200, 203, 411
- Molla Sa‘de’d-din Taftazāni, 252
- Mu‘āviye, 38, 96, 204, 217, 219, 252,
261, 269, 270, 295, 296, 297, 316,
317, 332, 350, 358, 375, 379, 382,
384, 391, 393, 417, 421, 423, 426,
431
- Muğān, 288
- Muğire bin Ḥālid, 384

Muhācir, 129, 198, 205, 241, 285,
306, 348, 355, 360, 369, 380, 407,
408, 414, 418, 419
Muhaddis Hanbeli, 70
Muḥammed, 30, 32, 36, 38, 42, 48,
52, 55, 57, 62, 70, 73, 76, 77, 78,
80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 94,
98, 99, 102, 106, 109, 110, 112,
121, 122, 125, 127, 129, 131, 132,
133, 134, 140, 150, 153, 157, 165,
167, 169, 170, 171, 173, 176, 180,
189, 190, 191, 192, 195, 196, 198,
199, 201, 205, 208, 209, 218, 221,
222, 223, 236, 241, 251, 252, 253,
254, 256, 257, 263, 267, 269, 271,
275, 278, 280, 285, 290, 293, 299,
300, 302, 305, 308, 310, 311, 312,
314, 319, 322, 327, 337, 350, 353,
354, 359, 360, 363, 365, 367, 368,
377, 380, 384, 392, 393, 397, 413,
419, 425, 430, 432
Muḥammed Bākır, 253
Muḥammed ibn-i Bekir, 96
Muḥammed ibn-i İshāk, 181, 355
Muḥammed ibn-i Mesleme, 218
Muḥammed ibn-i Seleme, 364
Muḥammed Şālih el-Ḥüseyni et-
Tirmizi, 32
Muḥammed Sirin, 85
Muḥārık ibn-i ‘Abdu’r-raḥmān, 387
Muḥsin, 176, 245, 269
Muḥarrān, 393
Muḥātil ibn-i Zeyd, 383
Muḥātil-i ibn-i Süleymān, 88
Murādin, 427
Murtaẓā, 19, 28, 34, 41, 45, 46, 47,
48, 51, 56, 59, 65, 66, 67, 69, 70,
71, 72, 74, 78, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 88, 89, 91, 94, 98, 99, 106,
107, 108, 110, 112, 114, 116, 117,
119, 122, 123, 125, 128, 130, 132,
134, 135, 136, 137, 139, 140, 157,
158, 163, 164, 165, 166, 169, 178,
180, 187, 189, 190, 191, 193, 194,
196, 199, 200, 203, 205, 206, 207,

208, 209, 211, 220, 224, 225, 226,
227, 239, 246, 247, 254, 271, 272,
286, 288, 300, 304, 312, 313, 325,
327, 328, 333, 334, 338, 340, 342,
352, 354, 358, 359, 361, 364, 365,
371, 372, 378, 380, 388, 392, 393,
397, 403, 414, 422, 430, 439
Mūsā, 40, 42, 47, 84, 89, 90, 100,
101, 102, 105, 124, 130, 135, 138,
139, 145, 149, 153, 159, 179, 196,
209, 221, 225, 255, 273, 274, 278,
285, 287, 298, 299, 301, 306, 318,
344, 348, 368, 371, 389, 391, 393,
410
Mūsā Kāzım, 40
Muş‘ab, 269, 352, 354
Muş‘ab ibn-i ‘Amr, 356
Mūsi, 42
Muẓır, 254
Mücāhid, 59, 78
Mücellid-i Evvel, 22, 260, 332
Mücellid-i Şāni, 162, 166, 181, 215,
246, 332
Mü‘min ibn-i ‘Abdü’l-murād, 387
Mūrāhe, 393
Mürre bin ‘Abdu’llāh, 354
Mürre bin Kays, 317
Müseyleme bin Yemāme, 413
Müslim, 72, 101, 137, 168, 253, 289
Müsned, 22, 63, 70, 71, 74, 78, 98,
100, 101, 102, 105, 107, 110, 113,
115, 120, 137, 162, 165, 166, 192,
200, 206, 348, 411
Müsned-i Bezzār, 105, 166, 348
Müsned-i Cevzi, 100
Müstakṣi, 328
Müstedrek, 22, 100, 104, 106, 107,
109, 113, 115, 121, 164, 207, 405
Müstedrek-i Hākim, 100, 104, 106,
107, 109, 113, 115, 121, 164
Müşrim bin Vu‘ayb, 172

N

Nā’ile, 194, 421
Nā’ile bint-i Süheyl, 194

Nāciye-i ‘Arefi, 77
 Nāfi, 206
 Naḥile, 394
 Naḥle, 371
 Nākişīn, 374, 414
 Naşarā, 36, 258, 359, 407
 Nāşır Hüsrev, 60
 Naşr, 308, 349, 369, 382
 Naşr bin el-Hāris, 351
 Naşrāni, 101, 131
 Necāri, 348, 366
 Necef, 67, 174, 211, 213, 215, 294,
 317, 347, 430
 Necid, 358
 Necrān, 201
 Nehcü’l-Belāğa, 247
 Neḥdef, 304
 Nehrevān, 249, 262, 269, 323, 393,
 425, 426
 Nemrūd, 159
 Nesā’i, 166, 200
 Neşî-i Mu‘tebere-i Tevāriḥ, 411
 Nesr, 156
 Nevfel ibn-i ‘Abdu’llāh, 360
 Nevfel ibn-i Hālid, 350
 Nezāhetü’l-Ervāh, 95
 Ni‘metu’llāh, 46
 Nihāni, 19, 28, 161, 162, 439
 Nil, 255
 Nire bint-i Dırār, 360
 Nisābūri İbn ‘Ömer, 198
 Nişābü’l-Aḥbār, 119
 Nizāme’d-din Evliyā, 234
 Nu‘mān Beşir, 86, 420
 Nūḥ, 99, 106, 120, 125, 138, 142,
 145, 149, 209, 285, 430
 Nūre’d-din, 45, 294
 Nuşayri, 48
 Nūzhetü’l-Ervāh, 167
 Nūzulü’ş-Şābirin, 247
 Nūzulü’s-Sā’irin, 98, 100, 411

O-Ö-‘

‘Oşmān, 48, 50, 64, 77, 94, 135, 162,
 198, 201, 205, 218, 227, 228, 242,

253, 260, 277, 294, 304, 309, 311,
 313, 350, 351, 352, 354, 369, 375,
 378, 379, 383, 385, 392, 400, 413,
 416, 417, 419, 420, 424
 ‘Ömer, 49, 53, 66, 77, 78, 94, 100,
 116, 119, 127, 128, 131, 132, 135,
 137, 138, 139, 162, 166, 181, 194,
 198, 200, 203, 205, 206, 207, 218,
 220, 225, 228, 229, 239, 251, 253,
 260, 263, 265, 267, 272, 273, 274,
 275, 276, 277, 281, 283, 287, 288,
 304, 311, 312, 313, 326, 351, 352,
 354, 357, 359, 360, 362, 365, 369,
 372, 373, 377, 379, 383, 384, 391,
 400, 402, 403, 404, 405, 406, 407,
 408, 409, 412, 419, 421, 426
 ‘Ömer Fārūki, 365
 ‘Ömer ibn-i Ḥattāb, 49, 66, 131, 198,
 218, 220, 225, 239, 251, 265, 272,
 281, 283, 287, 313, 326, 358, 359,
 360, 369, 372, 380, 400, 402, 403,
 404, 405, 406, 407, 408, 409, 412

P

Pārsā, 102

R

Rāfiẓi, 56
 Rafẓ, 52, 54
 Rāhatü’l-Kulüb, 33, 50, 53
 Ravza-i Muṭahhara, 258, 317, 319
 Ravzatü’l-Aḥbāb, 41, 65, 164, 166,
 168, 178, 180, 199, 201, 215, 218,
 260, 263, 289, 290, 347, 355, 364,
 369, 373, 377, 411, 414, 418, 433
 Ravzatü’ş-Şafā, 199
 Ravzatü’ş-Şühedā, 63, 96, 172, 204,
 246, 262, 269, 333, 425, 428, 429,
 430
 Rebi‘, 278, 302, 358, 384
 Rebi‘a, 126, 138, 182, 349, 370
 Rebi‘ü’l-Ebrār-ı Zemaḥşeri, 431
 Remel, 372

Resûla'llâh, 19, 28, 38, 49, 53, 54, 57,
 59, 63, 66, 69, 73, 75, 77, 81, 84,
 85, 86, 88, 89, 94, 100, 101, 114,
 115, 116, 119, 121, 127, 132, 134,
 135, 136, 137, 138, 139, 144, 152,
 163, 164, 165, 166, 168, 169, 176,
 183, 186, 190, 191, 194, 195, 197,
 199, 200, 201, 203, 204, 205, 207,
 209, 216, 220, 221, 223, 236, 240,
 247, 254, 256, 257, 260, 266, 267,
 281, 291, 293, 294, 297, 300, 301,
 305, 306, 311, 326, 327, 333, 337,
 342, 343, 348, 353, 357, 358, 361,
 363, 364, 365, 368, 371, 376, 392,
 398, 400, 401, 404, 405, 412, 428,
 434
 Reşid-i Hecri, 262
 Retibe bin el-Esved, 350
 Revâfîz, 393
 Rivâyet-i Hâkim, 73
 Rivâyetü't-Tâ'if, 409
 Rûkiyye, 245
 Rûm, 251, 258, 275

S-Ş-Ş

Sa'd ibn-i Müseyyeb, 207
 Şābit Şeybāni, 71
 Sa'd ibn-i Zeyd, 351, 419
 Sa'd ibn-i 'Ubāde, 353
 Sa'd ibn-i Ebi Hālid, 190
 Sa'd ibn-i Vaḳḳāş, 369, 419
 Sa'd Mu'āz, 198, 239
 Sa'd Vaḳḳāş, 72, 100, 218, 348, 352,
 354, 365
 Sa'd-ı Sā'idi, 365
 Sa'di, 40, 188, 292, 426
 Sa'id ibn-i Mālik, 294
 Şa'lebi, 62, 63, 77
 Şa'sa'a bin Sūhāni, 383
 Şafā, 194
 Safer, 278
 Şafiye, 367, 368
 Şafiyye bint-i Hāriş, 216
 Şafvet-i Zülālū'l-Ma'āni, 100
 Şafvetü's-Şaffe, 239

Şafvetü'z-Zülāl, 94
 Şafvetü'z-Zülālū'l-Mu'in, 183
 Şahā'if, 100, 111, 166
 Şahāyif, 41, 247, 363
 Şahih, 64, 72, 94, 99, 100, 101, 104,
 105, 107, 108, 109, 110, 113, 117,
 118, 120, 137, 166, 168, 181, 200,
 366, 432
 Şahih-i Tirmizi, 200, 203
 Şakif, 116, 293, 369
 Şakif, 369
 Şakiki, 308
 Sāmi, 138
 Şavā'ik-i Muhriḳa, 59, 63, 71, 72, 73,
 99, 100, 101, 104, 105, 106, 107,
 108, 111, 112, 113, 114, 115, 119,
 120, 121, 137, 164, 180, 200, 291,
 348, 366, 367
 Şavvāb Hevlāni, 355
 Seb'iyât-ı Ebū Naşr, 196
 Sefer, 126
 Sefîne-i Kāmile, 411
 Seḥḥāh-ı Teymiye, 413
 Sehl ibn-i Hunejf, 354
 Seleme ibn-i Ekva', 399
 Selmān, 93, 98, 101, 113, 114, 117,
 127, 138, 139, 178, 183, 186, 198,
 219, 239, 256, 257, 258, 272, 305,
 308, 311, 313, 314, 315, 317, 325,
 337, 360, 407
 Selmān-ı Fārisi, 179, 242, 339
 Semerḳand, 36, 96, 288, 333
 Semnān, 288
 Seraḥs, 288
 Seyyid-i Muḥyi'd-din, 224
 Şiddik, 94, 100, 114, 182, 199, 203,
 225, 239, 272, 380, 404
 Şiffīn, 126, 249, 251, 253, 278, 296,
 303, 315, 316, 383, 387, 401
 Şihāḥ-ı Ahbār, 176, 411
 Şihāḥ-ı Sitte, 99, 113, 166
 Sidretü'l-Müntehā, 127, 187
 Sincāb, 288
 Sirācu's-Sālikin, 42
 Sultān Şemse'd-din, 54

Süheyl ibn-i ‘Amr, 218
Süheyl ibn-i Hişām, 349
Süleymān, 93, 138, 141, 154, 209,
255, 274, 279, 299, 311, 325, 343,
353
Sünen-i Dārekuṭni, 23, 114
Süryāni, 337

Ş

Şa‘b-ı Aḥmed, 355
Şāfi‘i, 45, 98, 163, 191
Şāh Kāsım-ı Envār, 91
Şāh Kāsımü’l-Envār, 44, 60
Şāh Ni‘metü’l-lāh Veli, 167
Şām, 96, 256, 278, 285, 311, 348,
360, 372, 379, 384, 392, 393, 394,
420
Şāş, 288
Şeber, 146, 212
Şem‘ūn, 124, 138, 217
Şemse’d-din, 161
Şentiyā, 37, 97
Şerefü’n-Nebi, 100, 105, 106, 116
Şerḥ-i Mişkāt, 120
Şerḥ-i Ta‘rif, 41
Şerḥ-i Tāriḥ ü Ma‘rūf, 246
Şerḥ-i Viḳāye, 180
Şerḥü’l-ümeyye, 95
Şevāhidü’n-Nübüvve, 41, 95, 169,
183, 217, 218, 246, 247, 248, 249,
250, 251, 252, 290, 293, 294, 295,
296, 313, 364, 399, 431
Şeybe, 80, 90, 349, 370
Şeyḥ Baha’d-din, 33
Şeyḥ ‘Abdü’l-Vāḥid ibn-i Zeyd, 315
Şeyḥ ‘Alā’ü’d-devle Semnāni’niñ, 188
Şeyḥ ‘Atṭār, 44, 55, 92, 221, 224, 246,
393
Şeyḥ Ferid Genc-i Şekker, 300
Şeyḥ Feridü’d-din, 33
Şeyḥ Maḥmūd-ı Nuşre’d-din, 42
Şeyḥ Muḥsin Aḥmed, 176
Şeyḥ Müfid, 172
Şeyḥ Nizāmi, 47
Şeyḥ Şibli, 233

Şeyḥ-i Şehid, 336
Şifā-yı Kādı Ebü’l-Fazl-ı Necefi, 102
Şihābe’d-din Sühreverdi, 98
Şirāz, 52
Şit, 42, 124, 138, 159, 273
Şurayḥ ibn-i Hāni, 382
Şübeyr, 146, 212
Şüreḥ ibn-i Vāfi, 375
Şürühü’l-Ümmet, 166

T-Ṭ

Taberistān, 288
Tā’if, 278, 293, 371
Ta‘miye bin ‘Adiyy, 355
Tāhā, 185
Talḥa, 69, 109, 198, 280, 288, 289,
304, 328, 336, 352, 354, 370, 374,
378, 413, 419, 420
Talḥa bin ‘Abdu’l-lāh, 350, 351
Talḥa bin Şeybe, 69
Talḥa ibn-i Sa’d, 415
Tāriḥ-i A’şem-i Kūfi, 215, 251
Tāriḥ-i Ḥāfız-ı Ebrū, 411, 431
Ṭavḳ ibn-i Harrā, 60
Ṭaybādi, 87
Tebriz, 34, 35, 43
Tebūk, 313, 348, 372
Tefsir-i ‘Amr, 98
Tefsir-i Faḥr-i Rāzi, 83
Tefsir-i Ḥāfızı, 78, 222
Tefsir-i Ḥüseyni, 63
Tefsir-i İmām Ḥasan-ı ‘Askeri, 300
Tefsir-i Medārik, 63
Tefsir-i Şa‘lebi, 63, 64, 66, 103, 109,
119, 259, 411
Tefsirü’l-Bahrü’l-Mitvāc, 91
Tenbihü’l-Ġāfilin, 283
Tercüme-i Müstaḳşi, 411
Tercümetü’l-Ḥavās, 258
Tevrāt, 84, 94, 247, 256, 257, 264,
273, 274, 278, 302, 308, 320, 366
Tezkiretü’l-Evliyā, 33, 55, 126, 224
Ṭıybi, 110
Tuḥfe, 78
Ṭūr-ı Sinā, 153, 274

U-Ü-‘

‘Ubāde, 117, 352, 359, 380, 415
‘Ubeyde, 80, 90, 91, 98, 198, 218,
350, 352, 355, 361, 371, 396, 415
‘Ubyān ibn-i Mālik, 198
Uḥud, 125, 357
‘Uḫayl, 85, 242, 332, 351
‘Uḫbe bin ‘Āmir, 130
‘Ukkāše bin Miḥšan, 359
‘Umde’l-Ebrār, 333
‘Urayz, 349, 354
‘Utbe, 80, 90, 178, 348, 354, 387, 393
‘Utbe bin Ebi Vaḫḫāš, 354
‘Uyūnu’r-Rızā, 301
‘Uzeyr, 287
‘Uzzā, 398
Ümmü Cemil, 382
Ümmü ‘Uṭbe, 108
Ümmü Eymen, 242
Ümmü Gülsüm, 245, 427, 431
Ümmü Ḳurve, 314, 315
Ümmü Mektüm, 359
Ümmü Seleme, 23, 71, 101, 107, 112,
114, 133, 164, 239, 290, 299, 348,
359, 371, 397
Ümmü Sinān Şadveti, 395
‘Ümrān, 270, 320
Üsāme bin Zeyd, 413
Üveys, 126, 178, 388
Üveys-i Ḳarāni, 126, 388

V

Vā‘iz Seyyid, 322
Vāhidi, 63, 64, 69
Vaḫşi, 355
Vāḳidi, 105, 196
Velid, 64, 65, 81, 90, 96, 266, 348,
352, 355, 360, 370, 383, 387
Velid ibn-i ‘Uḫbe, 64, 96
Vesiletü’l-Müte‘abbidin, 117, 190,
198, 203, 223, 411

Y

Ya‘ḳüb, 57, 106, 159, 268

Yağuş, 397
Yahūdi, 101, 125, 131, 256, 257, 258,
273, 275, 308, 358, 364, 365, 427
Yahyā, 106
Yāsin, 185, 198, 304
Ye’cüc, 326
Yeğūḫ, 156
Yeğüş, 156
Yehūd, 77, 113, 273, 274, 308, 321,
360, 366, 367, 368
Yemān ibn-i Ḥanbel, 358
Yemen, 149, 172, 182, 219, 296, 340,
373, 393, 411, 425
Yezid, 204, 227, 253, 295, 431
Yūnus, 42, 106, 145, 255
Yūsuf, 31, 42, 106, 149, 153, 154,
191, 268, 274, 299, 437
Yūşa‘, 124, 138, 273, 284

Z-Z-Ẓ-Z

Ẓamẓam-ı Gıffār, 348
Zebūr, 247, 274, 302
Zekvān ibn-i Ḳays, 357
Zemaḫşeri, 203
Zeyd İbn-i ‘Ali, 66
Zeyd ibn-i Erḳām, 100, 118, 119, 120,
123, 137
Zeyd ibn-i Eslem, 133
Zeyd ibn-i Eşter, 74
Zeyd ibn-i Ḥārice, 139
Zeyd ibn-i Ḥārişe, 181
Zeyd ibn-i Vehb, 354
Zeyne’l-‘Ābidin, 57
Zeyneb, 220, 245
Ẓiḳār, 277
Ziyād ‘Amr Nuḫsi, 277
Zü’l-ḳarneyn, 141, 273, 287
Zübdetü’l-Muḫaḳḳikin, 336
Zübeyr, 198, 269, 280, 288, 289, 304,
310, 328, 336, 352, 364, 370, 374,
415, 419, 420, 431
Zübeyr A‘vām, 371
Zübeyr ibn-i ‘Avām, 198
Zübtetü’l-‘Ārifin, 41

Zühretü'r-Riyāz, 254, 256, 301, 302, 339, 401, 430

[illegible]

مناقب مرقد سید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طالعین

